

ΧΑΡΙΛΑΟΣ Γ. ΓΚΟΥΤΟΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Ἡ ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας
καί ἡ Μόλιστα
ἐπί τουρκοκρατίας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΑΘΗΝΑ 2003

Ἡ ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας καί ἡ Μόλιστα
ἐπί τουρκοκρατίας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	
ΚΟΝΙΤΣΑΣ	
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	51306
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	18.04.07
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.	

400.88 6302

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΧΑΡΙΛΑΟΣ Γ. ΓΚΟΥΤΟΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΚΑΙ Η ΜΟΛΙΣΤΑ
ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΑΘΗΝΑ 2003

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ISBN: 960-92165-0-1

Copyright ©: Χ.Γ. Γκοῦτος

Κονοπισοπούλου 32, Ἀθήνα, Τ.Κ. 115 24

Τηλ. 210 6925471, 22630 22435, 210 3826933

Φωτοστοιχειοθεσία-Φιλμ-Μοντάζ:

ΑΦΟΙ ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ Ο.Ε., Σταδίου 60, Ἀθήνα

Τηλ.: 010-32.27.323 - Fax: 010-32.24.548

Ἀφιερώνεται:

στήν μνήμη τοῦ εὐργέτη Νικ. Ξεινοῦ
καί τῶν ἄλλων συγχωριανῶν πού ἔφυγαν
στούς σημερινούς συγχωριανούς μου,
στόν φίλο Γιώργο Κωστακόπουλο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

[...] Μόλιστα,
ἄν ἦσουν ἡ πατρίδα μου,
ἡ δικιά μου ἡ πόλη,
θά διάβαζες στά μάτια μου,
κι ἡ βρύση δέ θά σιγομουρμούριζε
τόσο λυπητερά.
Μόλιστα, Μόλιστα,
γωνιά κατοικημένη μέ τό σλάβικο ὄνομα
ἀκραία τῆς ἐρημιᾶς μου.
Κι ὁμως
ὁ ξένος σ' ἀγαποῦσε
ἐκεῖνο τό πρωινό.

Ρένος Ἀποστολίδης, Ποιητικά γράμματα 1949
Ἀναδημοσιεύθηκε εἰς «Κόνιτσα» τχ 55/1966

Χρειαζόμαστε μιά συγκριτική κοινωνιολογία / ἀνθρωπολογία / ἱστορία, πού θά βασίζεται στήν ἐπιθυμία νά καταλάβουμε καλύτερα τούς ἑαυτούς μας, ἀναλύοντας καί ἐξηγῶντας τίς βασικές πολιτισμικές κοινωνικές καί πολιτικοοικονομικές διαφορές μεταξύ τῆς «πρώιμης» δυτικοευρωπαϊκῆς καί τῆς «ὑστερης» νεοελληνικῆς ἀναπτυξιακῆς τροχιᾶς.

Ὁ «ἀνοικτός» πρὸς τά ἔξω πατριωτισμός ὁδηγεῖ τούς πολίτες νά ἀγαποῦν τόν τοπο τους ὅπως τά ὄριμα ἄτομα ἀγαποῦν τούς γονεῖς τους: τούς ἀγαποῦν καί τούς σέβονται ὄχι ἐπειδή εἶναι τά πιό τέλεια καί θαυμαστά ἀνθρώπινα ὄντα πού παρουσιάσθηκαν στόν πλανήτη, ἀλλά ἐπειδή μεταξύ γονιοῦ καί παιδιοῦ δημιουργεῖται μιά σχέση πού εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων μοναδική καί ἀνεπανάληπτη.

Ν. Μουζέλης, Ἀπό τήν ἀλλαγὴ στόν ἐκσυγχρονισμό, 2002, σελ. 208, 271.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κατά τὰ μαθητικά μου χρόνια, μέχρι τό 1960, όταν ανέβαινα σέ ύψώματα τῆς Μόλιστας καί ἀγνάντενα ἀπό ἐκεῖ τίς περισσότερες ἀπό τίς ποικιλόμορφες καί γοητευτικές βουνοσειρές καί κοιλάδες τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας, πολλές φορές διερωτώμουν ποιὰ ἱστορικά γεγονότα νά συντελέσθηκαν σ' αὐτά τὰ ἀξιοθαύμαστα τοπία. Στά σχολικά βιβλία, στίς ἐγκυκλοπαίδειες καί σέ ἄλλα προσιτά μου ἔντυπα, δέν εὑρισκα τίποτε σχεδόν γιά τό παρελθόν τοῦ χώρου τούτου· οἱ συγχωριανοί, πάλι, ἀφηγοῦνταν μόνον περιστατικά πού ἐβίωσαν οἱ ἴδιοι καί οἱ ἐγγύτεροι πρόγονοί τους, ἀναφορικά μέ τούς πολέμους τῆς δεκαετίας τοῦ '40, τὰ κοινοτικά ζητήματα καί τήν πορεία τῆς ζωῆς τῶν Μολιστινῶν στόν τόπο τους καί στά ξένα· ἀκόμη καί ἐκεῖνοι πού γνώριζαν περισσότερα, βασιζόμενοι στήν παράδοση κυρίως, ἀνέτρεχαν συνήθως μέχρι τό 1850 τό πολύ. Ἔτσι, θεωροῦσα καλότυχους τούς κατοίκους ἄλλων περιοχῶν πού μποροῦσαν νά ἔχουν ἀρκετές ἢ καί λεπτομερειακές πληροφορίες γιά τίς ευμενεῖς καί τίς δυσμενεῖς ἱστορικές ἐξελίξεις τοῦ τόπου τους.

Ἐκτοτε, σέ κάθε εὐκαιρία, ἀναζητοῦσα πληροφόρηση γιά τό παρελθόν τῆς Μόλιστας καί τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας, ἐνδιαφερόμενος νά ἐξηγήσω κυρίως: ποιοί παράγοντες ἀδύγησαν στήν διαμόρφωση τῆς κατάστασης πού ὑπάρχει τώρα στούς τόπους τούτους, γιατί ἡ ἱστοριογραφία δέν ἀσχολήθηκε μέ αὐτούς, ποιές ὑπῆρξαν οἱ βασικές πολιτικές, οἰκονομικές καί κοινωνικές συνιστώσες τους, ἐπί τοῦτοκοκρατίας τουλάχιστον, καί ποιές ἦσαν οἱ σχέσεις τους μέ τίς γειτονικές περιοχές τῆς Ἀλβανίας, τοῦ Πωγωνίου, τοῦ Ζαγορίου καί τῆς Δ. Μακεδονίας. Ἀρχικά, στίς σχετικές «ἐξερευνήσεις» μου, μέ βοήθησαν, μεταξύ ἄλλων: τὰ ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου τοῦ πατέρα μου, ἡ προσήνεια μέ τήν ὁποία μέ ὑποδέχθηκαν στό περιοδικό «Κόνιτσα» ὁ Ἰ. Λυμπερόπουλος καί ὁ Τ. Παπαδημούλης, πού ἦσαν οἱ οὐσιαστικοί ἐκδότες του, οἱ ἐπαινετικές γιά τίς προσπάθειές μου κρίσεις πού διατύπωσε στό περιοδικό (τχ 44/1965) ὁ Σ. Γκατσόπουλος (ἀτυχῶς δέν τόν γνώρισα) καί τὰ δημοσιεύματα γιά τήν ἐπαρχία τοῦ Ἰ. Λυμπερόπουλου καί τοῦ Ἄν. Εὐθυμίου.

Στά τελευταῖα δύο ἔτη, ἀπαλλαγμένος ἀπό ὀρισμένες ὑποχρεώσεις μου, μπόρεσα νά συμπληρώσω τό ὑλικό τῶν ὡς ἄνω ἐρευνῶν μου, νά τό ἐπεξεργασθῶ συστηματικά καί, προσπαθῶντας νά βρῶ ἀπαντήσεις στά προαναφερθέντα ἐρωτή-

ματα κυρίως, νά συνθέσω ένα περίγραμμα βασικῶν θεμάτων τῆς ἱστορίας τῆς ἐπαρχίας καί ἀκολουθῶς νά ἐρμηνεύσω κάποια αἰνίγματα τοῦ παρελθόντος τῆς Μόλιστας καί νά καταγράψω τά πορίσματα τῶν ἐρευνῶν μου ὡς πρὸς αὐτό τό ἄγνωστο παρελθόν. Μὲ τὴν ἀνά χειρᾶς μελέτη, ἀποσκοποῦσα κυρίως νά λύσω σχετικές ἀπορίες μου καί νά τακτοποιήσω τίς γνώσεις μου ἐπὶ τοῦ θέματος, γιὰ τοῦτο αὐτὴ ἐμφανίζεται ἀναλυτικότερη ὅταν ἐξετάζει ἐρμηνευτικές ἐκδοχές καί συνοπτικὴ ὅταν ἀναφέρεται σέ ζητήματα γιὰ τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν περισσότερες πληροφορίες σέ προγενέστερα δημοσιεύματα. Ἡ θεματικὴ τῆς εἶναι σχεδόν ἀσχετὴ μὲ τὴν νομικὴ ἱστοριογραφικὴ εἰδικότητά μου. Ὡστόσο, προχώρησα στὴν δημοσίευση τοῦ κειμένου τῆς (μαζὶ μὲ ὀρισμένα δυσπρόσιτα κείμενα ἄλλων γιὰ τὴν Μόλιστα), θεωρῶντας ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη πού παρουσιάζει συστηματικὰ πολλὰ ἀπὸ τίς ἱστορικές ἐξελίξεις πού συντελέσθηκαν στὴν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας καί στὴν Μόλιστα μέχρι τὸ 1913, ὅτι ἀποκαλύπτει πολλὰ ἄγνωστα ἱστορικά στοιχεῖα καί ὅτι μπορεῖ νά χρησιμεύσει: στοὺς ἀπλοὺς φιλίστορες (συμπατριῶτες καί ἄλλους) ὡς ἐνδιαφέρουσα πηγὴ πληροφόρησης, στοὺς «ἐρασιτέχνες» ἱστορικούς ὡς ὁδηγὸς γιὰ σχετικὲς ἐργασίες τους καί στοὺς εἰδικούς ὡς ἀφορμὴ γιὰ νά στρέψουν τίς ἐρευνές τους καί πρὸς τοὺς τόπους τούτους καί γιὰ νά ἀξιολογήσουν καί παρουσιάσουν τὰ ἱστορικά γεγονότα αὐτῶν τῶν τόπων στό πλαίσιο τῆς ἱστορίας τῆς Ἠπείρου. Ἄλλωστε, οἱ καταγοραφόμενες ἱστορικές γνώσεις σέ τούτη τὴν μελέτη (καί στίς κατὰ προέκτασή τῆς δημοσιεύσεις πού θά γίνουν ἀπὸ ἄλλους) ἐξυπηρετοῦν τὴν κατανόηση τοῦ παρελθόντος ὄχι μόνον τῆς Μόλιστας καί τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας, ἀλλὰ καί τῶν γειτονικῶν τους περιοχῶν. Τέτοιες μελέτες θά ἀναζητοῦνται πάντοτε, μολονότι σήμερα, λόγω τῆς παρακμῆς τῶν τόπων τούτων, φαίνεται ὅτι οἱ τοπικὲς ἱστορίες θά ἐνδιαφέρουν πολὺ λιγότερους ἀπὸ ἐκείνους πού ἐνδιαφέρονται τώρα γι' αὐτές.

Γιὰ τὴν ἐκδόση τοῦ βιβλίου τούτου, τὸ μισὸ ποσὸ τῆς δαπάνης χορηγήθηκε ἀπὸ τὸν φίλο Γιώργο Σ. Κωστακόπουλο, ἐκ Τριφυλίας, ὁ ὁποῖος διευθύνει μεγάλο δικηγορικὸ γραφεῖο στὴν Ἀθήνα καί ζήτησε νά συμβάλει στό ἐγχείρημά μου· ἀπὸ τὸ 1961 πού γνωρισθήκαμε, ἀγάπησε τὴν Μόλιστα καί τὴν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας, καθὼς ἀκουγε καί διάβαζε τὰ λεγόμενά μου γι' αὐτές· τὸν ἀποκαλοῦσα «Δία» γιὰ τὸ παράστημά του καί τὴν δυναμικότητά του· τὸν εὐχαριστῶ καί ἀπὸ τὴν θέση τούτη. Ἐπίσης, εὐχαριστῶ τὴν συζυγὸ μου Ἑλένη γιὰ τὴν συμπαράστασή της στίς τόσες ὥρες ἐνασχόλησής μου μὲ τὴν μελέτη τούτη καί γιὰ τὴν σύμπραξή της στὸν ἐλεγχὸ τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων.

Δεκέμβριος 2002, Βίλια.

Χ.Γ.Γ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	7
----------------	---

Κεφάλαιο Πρώτο

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

§1. Είσαγωγή	13
§2. Ἡ ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας πρὸ τῆς τουρκοκρατίας	16
Α. Ἀρχαιότητα	16
Β. Βυζαντινοὶ χρόνοι	17
§3. Οἰκονομία, κάτοικοι, οἰκισμοί	20
Α. Οἰκονομία	20
Β. Κάτοικοι καὶ οἰκισμοί	23
§4. Διοικητικὲς περιοχὲς καὶ ἀρχές	28
Α. Μέχρι τὸ 1822	28
Β. Περίοδος 1822-1913	32
§5. Γαιοκτητικὸ σύστημα, φορολογία	35
Α. Γαιοκτητικὸ σύστημα	35
Β. Φόροι, σπαχήδες, μουλτεζίμηδες	36
Γ. Εἰδικὰ περιστατικά στὸν καζᾶ τῆς Κόνιτσας	39
§6. Αὐθαιρέσιες Ἀλβανῶν καὶ ἀγαλίκια	41
Α. Στὴν Ἠπειρὸ γενικά	41
Β. Ἡ Ἀλβανία ἐπὶ τουρκοκρατίας	43
Γ. Εἰδικὰ περιστατικά στὸν καζᾶ τῆς Κόνιτσας	45
§7. Δημόσια ἀσφάλεια καὶ δρόμοι	48
Α. Ληστεῖες, ὁδοφύλακες, ἀρματολοί	48
Β. Δρόμοι καὶ δερβένια στὸν καζᾶ τῆς Κόνιτσας	53
§8. Ἐκκλησιαστικά	55

Κεφάλαιο Δεύτερο

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΛΙΣΤΑΣ

§9. Είσαγωγή	61
§10. Βιβλιογραφία γιὰ τὴν Μόλιστα	63
§11. Ἀρχαιότητα, Βυζαντινοὶ χρόνοι	68

§12. Ἑτυμολογία τῶν ὀνομάτων τῶν οἰκισμῶν	72
Α. Μόλιστα	72
Β. Γανναδιό	75
Γ. Μεσαριά, Μποτσιφάρι, Σιουπόστιανη	77
§13. Ἡ Σιουπόστιανη καὶ οἱ ἀπαρχές τῆς Μόλιστας	79
Α. Ἡ Σιουπόστιανη καὶ ἡ ἐρήμωσή της	79
Β. Σχετικές παραδόσεις καὶ μαρτυρίες	82
Γ. Οἱ πῖο παλαιοὶ γνωστοὶ Μολιστινοὶ	87
§14. Οἰκισμοί, κάτοικοι, οἰκονομία, μόρφωση	89
Α. Οἰκισμοὶ καὶ πληθυσμὸς	89
Β. Οἰκονομία	92
Γ. Σχολικὴ μόρφωση	96
§15. Πρόσωπα ἐξουσίας στὴν Μόλιστα	98
§16. Το δερβένι τῆς Μόλιστας	102
Α. Τοπογραφία	102
Β. Ἡ λειτουργία τοῦ δερβενιοῦ	105
§17. Ὁ ταμπακόμυλος	109
§18. Καπηλιό, Παλιχειίματα, Ἔλτση	113
§19. Ἡ μονὴ τῆς Μόλιστας	116
§20. Ἐκκλησίες καὶ ἱερεῖς	121
§21. Τὰ τοπωνύμια	126

Κεφάλαιο Τρίτο

Ἡ ΚΛΗΡΟΔΟΣΙΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΞΕΙΝΟΥ

§22. Βιογραφικά	134
Α. Νικόλαος Ξεινός	134
Β. Σπύρος Ξεινός	136
§23. Πλημμέλειες στὴν ἐκτέλεση τῆς διαθήκης Νικ. Ξεινοῦ	138
§24. Μαρτυρίες καὶ ἀπόψεις γιὰ τὴν κληροδοσία	142
Α. Εἰσαγωγή	142
Β. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου» 23.4.1893	143
Γ. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου» 27.3.1898	145
Δ. Ἀφήγηση τοῦ Ἀλ. Οἰκονομίδη, 1908-1913	147
Ε. Ἀφήγηση τοῦ Δημ. Τζιμινάδη, 1949	152

Κεφάλαιο Τέταρτο

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΣΠΙΤΙΑ ΜΟΛΙΣΤΙΝΩΝ

§25. Κτηματολόγιο τοῦ Γανναδιοῦ, 1870	155
Α. Γενικά	155
Β. Οἰκογένειες καὶ κτήματα Γανναδιωτῶν τὸ 1870	157

§26. Σπίτια και οικογένειες στο Γανναδιό, 19ος και 20ος αιώνας	162
Α. Είσαγωγή	162
Β. Δρόμος από τό καμπαναριό προς τό Περατινό, άριστερή πλευρά	163
Γ. Δρόμος από τό Γυφτοκάλυβο προς τό Μεσοχώρι, άριστερή πλευρά	170
Δ. Δρόμος από τό Μεσοχώρι προς Λιουλιάδες, άριστερή πλευρά	173
Ε. Δρόμος από Τσιανάδες προς βρύση Νατσέων, άριστερή πλευρά	176
ΣΤ. Δρόμος από τήν βρύση Τσιανάδες προς τήν γειτονιά Γκουβελάδες	180
Ζ. Δρόμος «Λάκκου», από Κρεββάτα προς Παρθεναγωγείο	183
Η. Δρόμος από τόν «Λάκκο» προς τίς Καρυές	186
§27. Οίκογένειες τής Μεσαριάς και του Μποτσιφαριου	188

Κεφάλαιο Πέμπτο

ΛΗΣΤΕΙΕΣ ΚΑΙ ΑΠΑΓΩΓΕΣ ΣΤΗΝ ΜΟΛΙΣΤΑ

§28. Είσαγωγή	192
§29. Στο Μποτσιφάρι τό 1872	195
§30. Στο σπίτι του Εϋ. Ξεινου τό 1877	196
§31. Στο Γανναδιό και στήν Μεσαριά τό 1879	198
§32. Έπιδρομή του λήσταρχου Λεωνίδα τό 1880	200
§33. Φονική έπιδρομή στο Γανναδιό τό 1899	207
§34. Ο λήσταρχος Κρομύδας τό 1903	211
§35. Άλλες ληστείες και απαγωγές στα έτη 1882-1904	214
§36. Άπαγωγή δύο νεαρών τό 1909	217

Κεφάλαιο Έκτο

ΝΟΜΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΜΟΛΙΣΤΙΝΟΥΣ

§37. Είσαγωγή	220
§38. Κοινοτικές δικαιπραξίες	221
§39. Έπισκοπικές νομικές πράξεις	224
§40. Συμβάσεις πώλησης άκινήτων	225
§41. Συμβάσεις διανομής κοινής περιουσίας	235
§42. Συμβάσεις μίσθωσης άκινήτων	242
§43. Συμβάσεις δανείων	245
§44. Δηλώσεις έξόφλησης χρεών	251
§45. Προικοσύμφωνα	254
§46. Διαθήκες	256
§47. Διάφορα	261
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΙΚΟΝΩΝ	264
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	281
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝ	284

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

§1. Εισαγωγή

1. Ἡ ἱστορία τοῦ χώρου τῆς σημερινῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας δέν ἔχει ἐρευνηθεῖ ἐπιστημονικά καί δέν ἔχει καταγραφεῖ σέ συστηματικές μελέτες. Ἀπουσιάζουν ἀκόμη καί ἐρασιτεχνικές συνθέσεις τῆς συνολικῆς ἐξέλιξής της ἢ κάποιων περιόδων της ἢ τῶν βασικῶν στοιχείων της. Μόλις πρόσφατα ὁ Γιάννης Λυμπερόπουλος, νομικός καί λογοτέχνης, σκιαγράφησε κάμποσα θέματά της, συνοψίζοντας καί συνθέτοντας προγενέστερα δημοσιεύματά του, στό μικρό βιβλίο του «Κόνιτσα. Ἱστορία καί πολιτισμός» 2000, σελ. 80.¹

Ἀλλά καί ἡ ἱστοριογραφία πού ἀφορᾷ στήν Ἠπειρο γενικά, σχεδόν ἀπέφυγε νά ἀναζητήσῃ καί νά ἐπεξεργασθεῖ ἐπαρκῆς πληροφορίες καί κρίσεις γιά τό παρελθόν τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας καί περιορίσθηκε σέ λίγες σχετικές πληροφορίες, ἀγνοῶντας ἢ παρερμηνεύοντας ἀξιόλογα περιστατικά του, ἀφοῦ γενικότερα εἶναι ἐλλειμματική καί ἀπό ἄλλες ἀπόψεις.² Οὔτε ἀπό τήν ἱστοριογραφία πού ἀφορᾷ στίς γειτονικές περιοχές τοῦ Πωγωνίου, τοῦ Ζαγορίου, τῶν Γρεβενῶν καί τοῦ Βοΐου, τῶν ὁποίων τό παρελθόν πιθανότατα εἶχε πολλές ὁμοιότητες μέ τό παρελθόν τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας, μποροῦν νά συναχθοῦν ἀναγωγικῶς βέσιμα ἱστορικά συμπεράσματα γιά τήν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας, διότι καί γιά τίς ἀντίστοιχες τοπικές ἱστορίες δέν ὑπάρχουν ἱκανοποιητικές συνθετικές μελέτες.

2. Οἱ τίτλοι τῶν βιβλίων καί τῶν ἄρθρων πού συγκροτοῦν τήν βιβλιογραφία τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας δέν εἶναι λίγιοι. Τά κείμενά τους ἀναφέρονται τά περισσότερα σέ θέματα σύγχρονα πρός τήν γραφή τους καί λίγα μόνον στό παρελθόν, τοπικῶς δέ ἀναφέρονται ἄλλα σέ ὅλη τήν ἐπαρχία καί ἄλλα σέ κάποιον οἰκισμό της ἐκάστοτε.

Μεταξύ τῶν συντακτῶν τῶν κειμένων αὐτῶν, ἀξιολογότεροι μποροῦν νά θεωρηθοῦν, μέ κριτήρια τίς γνώσεις τους γιά τήν ἐπαρχία καί τήν πρωτοτυπία

1. Βλ. Χ. Γκοῦτος, Ἡ ἱστορία τῆς περιοχῆς τῆς Κόνιτσας. Τό νέο βιβλίο τοῦ κ. Ἱ. Λυμπερόπουλου, περιοδ. Κόνιτσα, τχ. 95/2000 = Δελτίον τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑταιρείας, τχ. 264/2000.

2. Βλ. Μ. Κοκολάκης, Τό ὕστερο Γιαννιώτικο πασαλίκι, 1992 11 ἐπ. Ἡ διατριβή αὐτή προάγει σημαντικά τήν ἐπιστημονική γνώση ἐπί τοῦ ἀντικειμένου της, τό ὁποῖο φωτίζει πολὺπλευρα.

ή/καί τήν ποσότητα - έκταση τῶν κειμένων τους, οἱ ἀναφερόμενοι ἀκολουθῶς κατά χρονολογική σειρά (σέ παρενθέσεις σημειώνονται οἱ χρονολογίες τῶν δημοσιευμάτων τους): Ὁ Γάλλος πρόξενος Πουκεβίλ καί ὁ Ἄγγλος τοπογράφος συνταγματάρχης Λήκ, οἱ ὁποῖοι ἐπισκέφθηκαν τήν έπαρχία γύρω στό 1810, ὁ Κοσμᾶς Θεσπρωτός (1831), ὁ ὁποῖος διετέλεσε δάσκαλος στήν Κόνιτσα κατά τά ἔτη 1824-1832, ὁ Παναγιώτης Ἀραβαντινός (1856, 1866), λόγιος, καταγόμενος ἀπό τήν Πάργα, ὁ Ἰωάννης Λαμπρίδης (1870-1889), ἱατρός, καταγόμενος ἀπό τά Σουδενά,³ ὁ Ἄ. Γονιός (1874), καταγόμενος ἀπό τά Σουδενά, ὁ Α. Baldacci (1896), Ἰταλός βοτανολόγος, ὁ Βασ. Τζαλόπουλος (1911-1913), ἱατρός ἀπό τήν Μόλιστα,⁴ ὁ Χαρ. Ρεμπέλης (1929), δάσκαλος ἀπό τήν Βούρμπιανη, ὁ Εὐριπίδης Σούρλας (1929-1990), ἐκπαιδευτικός ἀπό τήν Πυρσόγιαννη, ὁ Κων. Στεργιόπουλος (1934), ἐκπαιδευτικός, ὁ Γεώργιος Παῖσιος (1935-1970), ἱερέας ἀπό Χιονιάδες,⁵ ὁ Ἀναστάσιος Εὐθυμίου (1952-1999), ἐπιμελής ἱστοριοδίφης, ὠρολογοποιός, ἀπό τήν Βούρμπιανη⁶, ὁ Σταῦρος Γκατσόπουλος (1960-1980), δάσκαλος ἀπό τόν Πωγωνίσκο,⁷ ὁ Ἰ. Λυμπερόπουλος (1962 κ.έ.), δικηγόρος καί λογοτέχνης ἀπό τήν Κόνιτσα,⁸ ὁ Χαρίλαος Γκοῦτος (1962 κ.έ.), δικηγόρος καί πανεπιστημιακός ἀπό τό Γάνναδιό,⁹ ὁ Εὐάγγελος Δημητριάδης (1974 κ.έ.), πανεπιστημιακός ἀπό τήν Θεσσαλονίκη, ὁ Διονύσιος Τάτσης (1980 κ.έ.), ἱερέας καί δάσκαλος ἀπό τό Ἀσημοχώρι, ὁ Βασ. Νιτσιάκος (1987 κ.έ.), πανεπιστημιακός ἀπό τήν Ἀετομηλίτσα, καί ὁ Σωτ. Τουφίδης, κοσμηματοποιός ἀπό τό Μεσοβούνι.

Ἐκτός ἀπό τά δημοσιεύματα πού ἀφοροῦν γενικά στήν έπαρχία τῆς Κόνιτσας, στήν βιβλιογραφία της προστέθηκαν κατά τά τελευταῖα 30 ἔτη κάμποσα βιβλία πού ἀφοροῦν εἰδικά στήν πόλη τῆς Κόνιτσας ἢ στά ἐξῆς χωριά της: Μόλιστα, Πουρνιά, Ἐλεύθερο, Κεράσοβο, Φούρκα, Καστάνιανη, Κάντσικο, Ζέρμα, Ἀετομηλίτσα, Λυκόρραχη, Βούρμπιανη, Ὁξυά, Ἀσημοχώρι, Χιονιάδες, Πυρσόγιαννη.¹⁰

Στά τοπικά περιοδικά έντυπα, ἀνήκουν ἀφ' ἑνός οἱ ἔφημερίδες καί ἓνα περιοδικό πού ἀφοροῦν σέ ὅλη τήν έπαρχία, δηλαδή οἱ ἔφημερίδες «Ἀῶος» (1913-

3. Για τίς πηγές καί γιά τήν ἀξιοπιστία τῶν ἔργων τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ καί τοῦ Ἰ. Λαμπρίδη, βλ. Α. Βρανούσης, Χρονικά τῆς μεσαιωνικῆς καί τουρκοκρατούμενης Ἠπείρου, 1962 131, 160, 211-215.

4. Βλ. κατωτ. §10.

5. Βιογραφικά του στοιχεῖα βλ. εἰς Κόνιτσα, τχ. 33/1982.

6. Βιογραφικά του στοιχεῖα βλ. εἰς Κόνιτσα, τχ. 66/1996 καί 87/1999.

7. Βιογραφικά του στοιχεῖα βλ. εἰς Κόνιτσα, τχ. 47-48/1983.

8. Βιογραφικά του στοιχεῖα βλ. εἰς Κόνιτσα, τχ. 102/2002 καί 70/1996

9. Βιογραφικά του στοιχεῖα βλ. εἰς Who's who, 1992· ἐκδ. Μέτρον 116.

10. Στό Σπουδαστήριο Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τηροῦνται οἱ συλλογές λαογραφικοῦ ὑλικοῦ πού καταρτίστηκαν μετά τό 1967 ἀπό φοιτητές καταγόμενους ἀπό τήν έπαρχία τῆς Κόνιτσας καί πού ἀφοροῦν στά ἐξῆς χωριά της: Πουρνιά, Πάδες, Γοργοπόταμος, Ἀετομηλίτσα, Μολυβδοσκέλαστο, Ἡλιόρραχη, Πυρσόγιαννη, Κλειδωνιά, Γανναδιό,

1960 κατά διαστήματα), «Κόνιτσα» (1914-1915), «Κατῆς» (1915)¹¹ καί τό περιοδικό «Κόνιτσα» (περίοδος α' 1962-1973, περίοδος β' 1980-1984, περίοδος γ' 1985 κ.έ.), ἀφ' ἑτέρου δέ τά ἐξῆς περιοδικά πού ἀφοροῦν σέ ὀρισμένα χωριά καί πού ἐκδόθηκαν κατά τήν τελευταία τριακονταετία: «Ἀσημοχώρι», «Ἀρμολοῖ» (ἀφορᾷ στήν Πυρσόγιαννη), «Κεράσοβο», «Ἀετομηλίτσα», «Ἀσημοχωρίτικα», «Ἐκ Χιονιάδων», «Ἀμάραντος».

3. Γιά τήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, κυριότερες διαγνωστικές πηγές τῆς ἱστορίας τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας εἶναι οἱ ἐξῆς: α) τά ἔγγραφα καί οἱ ἐπιγραφές πού δημοσίευσαν κυρίως οἱ: Εὐρ. Σούρλας, Γ. Παῖσιος, Ἄν. Εὐθυμίου, Στ. Γκατσόπουλος καί Δ. Τάτσης, καθώς καί τά σχετικά ἔγγραφα πού παραμένουν ἀδημοσίευτα σέ ἀρχεῖα δημόσια, δημοτικά, ἐκκλησιαστικά ἢ ἰδιωτικά, β) τά σωζόμενα ἢ τεκμαιρόμενα κτίσματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπως ναοί, σπίτια, γεφύρια, βρύσες κ.λπ., γ) τά τοπωνύμια, δ) τά ἔντυπα πού περιέχουν σχετικές πληροφορίες ἐλεγχόμενες ὡς ἀξιόπιστες, ε) ἡ προφορική παράδοση, ἐφ' ὅσον κρίνεται ὡς ἀξιόπιστη, στ) τά πορίσματα τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας γιά τήν τουρκοκρατία γενικά, ὅπου αὐτή ὑπῆρξε, καί γιά τά συμβάντα κατ' αὐτήν στίς γειτονικές περιοχές εἰδικότερα.

4. Σέ τοῦτο τό περίγραμμα ἱστορίας τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας, ἀναλύονται συνοπτικά οἱ συντελεσθεῖσες στόν χῶρο τῆς πολιτικές, οἰκονομικές καί κοινωνικές ἐξελίξεις κατά τήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, ἀφοῦ πρῶτα ἐκτεθοῦν ἐν ὀλίγοις τά κυριότερα γεγονότα πού γνωρίζομε ὅτι συνέβησαν στόν χῶρο αὐτόν κατά τούς ἀρχαίους καί τούς βυζαντινούς χρόνους.

Ἡ προκειμένη ἐξιστόρηση βασίσθηκε στίς πιό ἀξιόπιστες πληροφορίες καί κρίσεις πού ἐπισήμανα μελετώντας ἕνα πλῆθος σχετικῶν δημοσιευμάτων, τά ὁποῖα ἔχω συλλέξει σποραδικά μετά τό 1960. Ἐρεύνησα κυρίως γιά δημοσιεύματα πού ἀφοροῦν ἡμεῖς στήν τουρκοκρατούμενη ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας· ἐκεῖνα ἀπό αὐτά πού δέν ἔχουν ἀκόμη ἐντοπισθεῖ οὔτε ἀπό ἄλλους (δέν εἶναι πολλά μᾶλλον) ἢ πού δέν μπόρεσα νά τά προσεγγίσω (εἶναι ἐλάχιστα) ὑποθέτω ὅτι δέν περιέχουν ἄγνωστες σημαντικές πληροφορίες. Ἐπί πλέον, χρησιμοποίησα τήν ιστοριογραφία πού ἀφορᾷ εἴτε εἰδικῶς στίς γειτονικές ἐπαρχίες, εἴτε γενικῶς στήν Ἡπειρο καί στήν Ἀλβανία, εἴτε γενικότερα στήν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα καί στό ὀθωμανικό κράτος, προκειμένου νά συνδέσω τήν ἐξεταζόμενη ἐδῶ τοπική ἱστορία μέ τήν ἱστορία τῆς Ἡπείρου καί τῆς Ἑλλάδας, ἀλλά καί νά ἐπιβεβαιώσω ἢ νά συμπληρώσω, συγκριτικά καί ἀναλογικά, ὀρισμένα ἀπό τά μαρτυρούμενα στίς πηγές τοπικά περιστατικά καί νά ἐρμηνεύσω γεγονότα, θεσμούς, λέξεις κ.λπ. πού μνημονεύονται μέ ἀσάφειες στίς τοπικές πηγές.

Πεκλάρι, Παλιοσέλι καί Δίστρατο (βλ. Κόνιτσα, τχ. 40-41/1983 καί 33/1982).

11. Γι' αὐτές τίς τρεῖς ἐφημερίδες, βλ. Τάκης Παπαδημούλης, Ἡ Κόνιτσα πού ἔφυγε, 1972 95, 22.

Θέλω νά ἐλπίζω ὅτι τό περίγραμμα τοῦτο εἶναι δυνατόν: πρῶτον, νά ἀποτελέσει ἐνδιαφέρον ἀνάγνωσμα γιά ἐκείνους πού ἀναζητοῦν συνοπτική τεκμηριωμένη πληροφόρηση γιά τό παρελθόν τῆς έπαρχίας τῆς Κόνιτσας, δεύτερον, νά χρησιμεύσει πολύπλευρα ὡς βοήθημα σέ «ἐρασιτέχνες» ἱστορικούς πρὸς ἐξέταση εἰδικῶν θεμάτων τῆς έπαρχίας (ὅπως εἶναι ἡ ἱστορία κάποιου χωριοῦ τῆς) καί τρίτον, νά συντελέσει μέ τό ὕλικό του, ὥστε ἡ γενική ἱστοριογραφία γιά τήν Ἠπειρο, ἀφ' ἑνός νά αὐξήσει καί νά βελτιώσει τίς ἀναφορές τῆς στήν έπαρχία τῆς Κόνιτσας, οἱ ὁποῖες μέχρι τώρα εἶναι λιτές καί ἀσύμμετρες, συγκριτικά πρὸς ἐκεῖνες πού ἐγίναν γιά τίς ἄλλες περιοχές τῆς Ἠπείρου, καί ἀφ' ἑτέρου νά ἀσχοληθεῖ ἐνδελεχέστερα μέ ὀρισμένες καίριες συνιστώσες τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας (οἰκισμοί, προεστοί, φορολογία, ἀγαλίκια, ληστείες, δερβένια, ρόλος τῶν Ἀλβανῶν κ.λπ.) καί μέ τίς ἰδιαιτερότητες πού αὐτές ἐμφάνισαν στόν χῶρο τῆς Ἠπείρου.

§2. Ἡ έπαρχία τῆς Κόνιτσας πρὸ τῆς τουρκοκρατίας

A. - Ἀρχαιότητα

1. Περίπου τό 2000 π.Χ., σέ ὄλη σχεδόν τήν Ἠπειρο, ἐγκαταστάθηκαν οἱ Θεσπρωτοί. Ὑστερα ἀπό τόν 14ο ἢ τόν 13ο αἰῶνα π.Χ., στήν Πίνδο καί στόν χῶρο τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἐγκαταστάθηκαν οἱ Μολοσσοί, προερχόμενοι ἀπό τήν Πιερία. Μέχρι τόν 4ο αἰῶνα π.Χ., οἱ Μολοσσοί κατοικοῦσαν σέ μικρές κῶμες, κοντά σέ παραποτάμιες καί σέ παραλίμνιες περιοχές. Μεταξύ τῶν φύλων τῶν λαῶν ἐκείνων, περιλαμβάνονταν: οἱ Παρωραῖοι (δηλαδή ὄρεινοί) πού κατοικοῦσαν στούς τοπούς τοῦ Σμόλικα καί τοῦ Γράμμου, οἱ Τριφύλες πού κατεῖχαν τήν κοιλάδα τῆς Κόνιτσας μέχρι τήν Μολυβδοσκεπάστη (παρακάτω ἦσαν οἱ Παραναῖοι), καθώς καί οἱ γείτονές τους Γενοαῖοι, Ὀνφαλοί, Ἐονέστες κ.λπ.¹²

Στήν τοποθεσία Τράπια τῆς Πουρνιαῆς ἢ Σταρίτσανης, πιθανῶς ὑπῆρξε ἡ θεσπρωτική κώμη Τράμπυα. Ὁ Ὀδυσσεύς, μετά ἀπό τήν ἐπάνοδό του στήν Ἰθάκη, ἀνταποκρινόμενος σέ σχετικό χρῆσμο, ἐπῆγε πλησίον τῆς Τράμπυας, ἔκαμε θυσία καί ἴδρυσε τήν κώμη Βούνειμα, μαζί μέ ἱερό-μαντεῖο· ἀκολούθως παρέμεινε στά μέρη ἐκεῖνα, συζεύχθηκε τήν βασίλισσα τῶν Θεσπρωτῶν καί πολέμησε τούς γειτονικούς Βρυῆες.¹³

Στό πολιτειακό μόρφωμα πού εἶχαν οἱ Μολοσσοί μέ ἔδρα τήν Πασσαρώνα (ἀντιστοιχεῖ μᾶλλον στό σημερινό Γαρδίκι Ἰωαννίνων), διετέλεσαν ἡγέτες του, μεταξύ ἄλλων: ὁ Θαρύπας (420-400 π.Χ.), ὁ Νεοπτόλεμος (370-368 π.Χ.) πού

12. Ἡ βιβλιογραφία γιά στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς περιοχῆς τῆς Κόνιτσας εἶναι πενιχρή: N. Hammont, εἰς Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἠπειρος, 1997 12-62 passim, Ἀ. Ντούζουγλη, εἰς Δῆμος Κόνιτσας, Ἡ έπαρχία Κόνιτσας στό χῶρο καί στό χρόνο, 1996 11 ἐπ., Γιάννης Λυμπερόπουλος, Κόνιτσα. Ἱστορία καί πολιτισμός, 2000 5-19, 32-36, Φ. Πέτσας/Γ. Σαραλῆς, Ἀρίστη καί Δυτικό Ζαγόρι, 1982 43-62, Σ. Γκατσόπουλος, Κόνιτσα, τχ 15-16/1962.

13. Ἰ. Λυμπερόπουλος, Ἠπ. Ἔστια, 1980 209 ἐπ.

εἶχε κόρη τὴν Ὀλυμπιάδα, ὁ ἀδελφός της Ἀλέξανδρος (343-330 π.Χ.), ἡ Ὀλυμπιάδα (331-319 π.Χ.) καὶ ὁ Πύρρος (297-272 π.Χ.). Τὴν ἐποχὴ τοῦ Πύρρου κτίσθηκαν τὰ κάστρα τῆς Κόνιτσας, τῆς Ἀρτσιίστας καὶ τῆς Μεσογέφυρας.

Τὸ 168 π.Χ. οἱ Ρωμαῖοι κατέστρεψαν 70 πόλεις τῆς Ἠπείρου καὶ ἐκτόπισαν ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Ἰταλία 150.000 κατοίκους ὡς σκλάβους τους. Ἐκτοτε, στίς ὄρεινές διόδους ὀργανώθηκαν ἔνοπλα φυλάκια πού λέγονταν *praesidia armata*: ὁ Ἰ. Λυμπερόπουλος ὑποθέτει ὅτι ἀπὸ αὐτὰ προῆλθαν τὰ ὀνόματα τῶν χωριῶν Μπριάζα (Δίστρατο) καὶ Ἄρματα.¹⁴

Ἀπὸ τὸν 1ον μέχρι τὸν 4ο αἰῶνα μ.Χ. ἢ καὶ ἀργότερα, στὴν Παλαιογορίτσα τῆς Κόνιτσας ὑπῆρχε μεγάλη ἀγρέπαυλη, ἡ ὁποία ἀνῆκε στὸν ἐκάστοτε «συνηπειρώτη» πού ἐκμεταλλευόταν μεγάλο τμῆμα τῆς περιοχῆς αὐτῆς (*latifudio*).

2. Οἱ ἀρχαιολόγοι ἀνίχνευσαν στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀώου στοιχεῖα ἀνθρώπινων δραστηριοτήτων, κυρίως τῆς πρῶιμης ἐποχῆς τοῦ σιδήρου καὶ τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων, στὴν δὲ χαράδρα τοῦ Βοῖδομάτη στοιχεῖα τῆς ἀνώτερης παλαιολιθικῆς ἐποχῆς. Εἰδικότερα, βρέθηκαν τάφοι καὶ ποικίλα ἀρχαῖα ἀντικείμενα (ἀγγεῖα, πίθοι, ὄπλα, κοσμήματα, νομίσματα κ.λπ.) στίς ἐξῆς τοποθεσίες τῆς κοιλάδας: Διατοβούνη, Κλειδωνιά, Χαράδρα Ἀώου, Κάστρο τῆς Κόνιτσας, Γεωργική Σχολή, Σέρβινα, Παλαιογορίτσα, Ἡλιόρραχη, Αετόπετρα, Μεσογέφυρα.

Ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες περιοχές τῆς ἐπαρχίας ἔχουν βρεθεῖ ἀρχαῖα ἀντικείμενα ἀπὸ τοὺς κατοίκους τους, σύμφωνα με ὀρισμένες γραπτές μαρτυρίες: στὴν Μόλιστα (τάφοι, περικεφαλαῖες, ἀσπίδες, ἀγγεῖα, νομίσματα),¹⁵ στὴν Πουρνιά (νόμισμα πού εἰκονίζει τὸν Δία καὶ βασιλιᾶ),¹⁶ στό Κεράσοβο (τάφοι, ρωμαϊκὸ λουτρό, ψηφιδωτά, ἀγγεῖα, νομίσματα, μεγάλη πέτρα χειρόμυλου),¹⁷ στὴν Φετόκο (τάφοι, ἀγγεῖα, νομίσματα),¹⁸ στό Δίστρατο (ὕδρια προϊστορική),¹⁹ στὸν αὐχένα τῆς Σιουσνίτσας, στὴν Βράνιστα κ.λπ.

B. - Βυζαντινοὶ χρόνοι

1. Γιά τίς ἐξελίξεις στὴν περιοχὴ τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας κατὰ τὴν πρῶιμη (330-610) καὶ τὴν μέση (610-1204) βυζαντινὴ περίοδο, οἱ εἰδικές μαρτυρίες καὶ πληροφορίες πού διαθέτομε εἶναι κυρίως οἱ ἀκόλουθες.²⁰ Ἡ ἀρχικὴ κατασκευὴ τῆς ἐκκλησίας τῆς Μεταμόρφωσης τοῦ Σωτῆρος στὴν Λιτονιάβιστα ἀνά-

14. Λυμπερόπουλος, Κόνιτσα, τχ 101/2000

15. Βλ. κατωτ. § 11 ὑπό 2.

16. Χ. Χρηστίδης, Πουρνιά Κονίτσης - Ἰωαννίνων. Τὸ χωριό μου, 1991 55.

17. Δ. Σαμαρᾶς, Κεράσοβο, 2002, 53, 67, 69, 72, 100.

18. Βλ. καὶ Χ. Τσιγκούλης / Θ. Ζιώγας / Γ. Βελλᾶς, Κάντσικο - Δροσοπηγή, 1993 28, 78.

19. Hammont, Ἠπειρος, μτφρ. Ἀ. Γιάγκα, 1971 95.

20. Βλ. Β. Παπαδοπούλου, εἰς Δήμος Κόνιτσας, Ἡ ἐπαρχία Κόνιτσας στο χωρὸ καὶ στό χρόνο, 1996 75 ἐπ., Δ. Κωνσταντῖος, Ἠπ. Χρονικά, 30 (1992) 61 ἐπ.

γεται στήν παλαιοχριστιανική ἐποχή. Στήν Παλαιογορίτσα καί στήν Ἀετόπετρα ἀνιχνεύθηκαν κτηριακά συγκροτήματα μέ ἀποθηκευτικά πιθάρια.²¹ Τμήμα τῆς Μολυβδοσκεπάστης μονῆς κτίσθηκε τήν μεσοβυζαντινὴ ἐποχή, ὁ δὲ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων στή Διπαλίτσα χρονολογεῖται τὸν 11ο αἰώνα. Στήν Φούρκα ὑπῆρχαν δύο κάστρα, μᾶλλον βυζαντινά, ἓνα στήν θέση Βέργος καί ἓνα μεταγενέστερο κοντά στήν μονή Κλαδόρμης.²² Λείψανα μικρῶν παλαιῶν κάστρων σώζονται καί στά χωριά Ἀετόπετρα, Καστάνιανη καί Νικάνορας.²³

2. Κατά τοὺς μέσους καί τοὺς ὕστερους βυζαντινοὺς χρόνους, ἄκμαζε ἡ ἡμι-αυτόνομη τοπαρχία τοῦ Παπίγκου, ἡ ὁποία ἐκτεινόταν ἀνάμεσα στά βουνά τοῦ Παπίγκου, τοῦ Σμόλικα, τοῦ Γράμμου καί τῆς Νεμέρτσικας καί ἔδρευε στό Ρεϊνίκο, πλησίον τῆς Ἀρτσίστας.²⁴ Γειτονική πρὸς αὐτὴν ἦταν ἡ τοπαρχία τῆς Λυβίσδας ἢ Λειψίστας, στήν ὁποία ὑπάγονταν οἱ περιοχές γύρω ἀπὸ τὴν νεότερη Ἀνασελίτσα (σὴν σημερινὴ Νεάπολη), μᾶλλον δὲ καί οἱ περιοχές τοῦ Βουρκοπόταμου καί τοῦ Σαραντάπορου.²⁵

Οἱ τοπαρχίες τοῦ Παπίγκου καί τῆς Λυβίσδας, μαζί μετὶς περιοχές τῆς Κορούσας (Κορυτσαῖς), τῆς Κολώνιας καί τῆς Κλεισοῦρας τῆς Πρεμετῆς, κατά τὰ ἔτη 1326-1328 τουλάχιστον, συγκροτοῦσαν τὸ κεφαλατίκιο τῶν Βελεγράδων, δηλαδή τὴν διοικητικὴ περιφέρεια τοῦ Μπερατιοῦ. Διοικητὴς του ἦταν ὁ πρωτοβεστιάριος Ἀνδρόνικος Κομνηνὸς Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος τελοῦσε ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο Παλαιολόγο. Αὐτὸς ὁ διοικητὴς ἵδρυσε τότε τρεῖς μικρὲς μονές, μία πλησίον τοῦ Λεσκοβλαίου καί δύο στήν περιοχή τῆς Λυβίσδας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία κτίσθηκε στήν Σέλτση, πιθανῶς στό σημερινὸ χωριὸ Ὁξυά ἢ στήν Φετόκο, ἡ δὲ ἄλλη στήν κοιλάδα τῆς Σιουπόστιανης τῆς Μόλιστας.²⁶ Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἀνακαινίσθηκε ἡ Μολυβδοσκεπάστη μονή.²⁷

Ἡ κοιλάδα τῆς Καραμουρατιᾶς (γύρω στήν Μεσογέφυρα), ἀπὸ τὸν 13ο αἰώ-

21. Ἄ. Ντούζουγλη, δ.π. 27, 31, 41

22. Δ. Μακρῆς, Φούρκα, 1972 20. Στό κάστρο τῆς Κόνιτσας ὑπῆρχαν Φράγκοι τῶν σταυροφοριῶν (Ἡπ. Ἑστία, 1954 592).

23. Κ. Στεργιόπουλος, Ἡπ. Χρονικά, 1937 213, Ἡπ. Χρονικά, 1938 152, Χ. Γκάσιος, Ἱστορία τῆς Καστάνιανης Κονίτσας, 1971 8.

24. Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία τῆς Ἠλείρου, 1856 τ. Α 154-155, τ. Β 124-125, ὁ ἴδιος, Περιγραφή τῆς Ἠλείρου, τ. Γ' 1964 68, 177, Ἰ. Λαμπρίδης, Ἠπειρωτικὰ μελετήματα, 1993 τχ. Η' 1889 25-26, Λ. Βρανούσης, Χρονικά... Ἠλείρου, 1962 181-184.

25. Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία τῆς Ἠλείρου, τ. Β' 97, 95, Β. Παπαδοπούλου, δ.π. 79.

26. Δ. Ζακυνθινός, Ἀνέκδοτον βυζαντινὸν κτιτορικὸν ἐκ Βορείου Ἠλείρου, Ἐπετ. Ἐτ. Βυζ. Σπουδῶν, 1938 (Δ') 277 ἐπ. Γιά τὴν μονὴ στήν Μόλιστα, βλ. κατωτ. § 11 ὑπὸ 3. Ἡ μονὴ στήν Σέλτση ἦταν ἀφιερωμένη στὸν ἅγιο Νικόλαο, ὅπως εἶναι καί ἡ κεντρικὴ ἐκκλησία τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ Ὁξυά (βλ. Ν. Παπαστεργίου - Κουκουμπάνη, Ὁξυά. Τὸ χωριὸ μου, 1987 79).

27. Β. Παπαδοπούλου, δ.π. 79 ἐπ.

να τουλάχιστον μέχρι τόν 17ο, ἄκμαζε οἰκονομικά καί πληθυσμιακά. Ὁ Ἰ. Λαμπρίδης παρέδωσε σχετικῶς τά ἀκόλουθα: Λέγεται ὅτι ἡ περιοχή αὐτή προόδευσε ὕστερα ἀπό τήν ἐγκατάσταση σ' αὐτήν «πολιτικῶν καί ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν ὑφ' ἑνός τῶν Ἀνδρονίκων (1319, 1335, 1339), προαγαγόντος δῆθεν καί τήν αὐτόθι ἐπισκοπήν Πωγωνιανῆς εἰς ἀρχιεπισκοπήν, καθιερώσαντος δέ ἡ καί ἐνισχύσαντος», πλησίον τῆς Μολυβδοσκεπάστης μονῆς, μηνιαία ἐμποροπανήγυρη, ἡ ὁποία εἶχε καθιερωθεῖ ἀπό τό 1092 κατά μία πληροφορία. Οἱ κάτοικοι, ἀσχολοῦνταν μέ τό ἐμπόριο, τήν κτηνοτροφία, τήν σηροτροφία καί τήν ὑφαντουργία. Στήν κυρίως Διπαλίτσα κατοικοῦσαν οἱ ἄρχοντες καί οἱ τιμαριούχοι, ἐνῶ στήν γειτονική Μεσαριά ὑπῆρχαν μεγάλα βυρσοδεψεῖα καί κατοικοῦσαν οἱ ἔμποροι καί οἱ ἐργάτες. Χιλιάδες περιοίκων, καθῶς καί καραβάνια ἀπό τήν Εὐρώπη, ἐπισκέπτονταν τήν ἐμποροπανήγυρη. Μέχρι τό 1635 περίπου, ἡ Διπαλίτσα, ἡ Μεσαριά, ἡ Ὑψηλοτέρα, ἡ Ἀβαρίτσανη καί ἡ Βαλοβίστα εἶχαν 12.000 οἰκογένειες, 74 ἐκκλησίες καί 43 βρύσες, ἡ δέ Ὀστανίτσα εἶχε 800 οἰκογένειες καί 42 βυζαντινές ἐκκλησίες.²⁸

3. Ἀπό τόν 11ο αἰῶνα ἡ βυζαντινή κυριαρχία στήν Ἀλβανία καί στήν Ἠπειρο ἄρχισε νά ἐξασθενεῖ,²⁹ ἐξαιτίας τῆς διείσδυσης ἐκεῖ Νορμανδῶν καί Ἑνετῶν. Στόν βορρᾶ ἐπικράτησε ὁ καθολικισμός καί ἰδρύθηκε ἡ ἡγεμονία τοῦ Ἄρβανου, στήν ὁποία οἱ βυζαντινοί ἀναγνώρισαν ἀνεξαρτησία τόν 13ο αἰῶνα γιά νά κάμψουν τήν ἐπιθετικότητα τῶν Ἀλβανῶν. Ἡ Παλαιά Ἠπειρος ἀνεξαρτητοποιήθηκε ἔπειτα ἀπό τήν ἄλωση τῆς Πόλης ἀπό τοὺς λατίνους σταυροφόρους (1204). Ἀπό τό 1215 ἡ ἡγεμονία της μετασηματίσθηκε καί ἀποτελέσε τήν αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλά ἀπό τό 1246 περιορίσθηκε στά ἀρχικά της περίπου σύνορα καί ὀνομάσθηκε Δεσποτάτο τῆς Ἠπείρου. Κατά τά ἔτη 1313-1345, οἱ βυζαντινοί ἦλθαν ἀπό τά βόρεια καί ἐπανέκτησαν τήν περιοχή τῆς σημερινῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας. Ἐπιπλέον, μέ τήν θέληση τῶν Σέρβων κατακτητῶν καί τοῦ Κατακουζηνοῦ, ομάδες Ἀλβανῶν, μέ ἡγέτες τοὺς φυλάρχους τους, μετακινήθηκαν ἀπό τά βόρεια, ἐγκατεστάθηκαν στήν Κολώνια καί ἀπό ἐκεῖ λεηλατοῦσαν τίς γειτονικές περιοχές, χωρίς ὁ Κατακουζηνός νά μπορεῖ νά τίς προστατεύσει ὅταν βρισκόταν ἐδῶ.³⁰

Λόγω τῶν ἐσωτερικῶν διενέξεων τόσο τῶν βυζαντινῶν ἡγεμόνων ὅσο καί τῶν Ἀλβανῶν φυλάρχων, ὁ σέρβος Στέφανος Δουσάν (1345-1355) βρῆκε εὐκαιρία νά διευρύνει τό βασίλειό του πρός τήν Ἀλβανία, τήν Ἠπειρο, τήν Θεσσα-

28. Ἰ. Λαμπρίδης, Περί Καραμουρατίας καί Καραμουρατάτων, εἰς Εἰρ. Ἀσωπίου, Ἀττικόν ἡμερολόγιον, 1888 (τ. 22) 115 ἐπ., ὁ ἴδιος, Ἠπειρωτικά μελετήματα, 1993 τχ Ζ' 1889 52, 55-57, 63.

29. Γιά τίς σχετικές ἐξελίξεις, βλ. *M. Vickers*, Οἱ Ἀλβανοί, 1997 23-24, *D. Nicol*, εἰς Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἠπειρος, 1997 198-216, *A. Ducellier*, εἰς Τά Ἱστορικά, 1986 19 ἐπ.

30. Λαμπρίδης, εἰς Ἀττικόν ἡμερολόγιον 1888 120, *Π. Αραβαντινός*, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, 1856 τ. Α' 129-130, ὁ ἴδιος, Περιγραφή τῆς Ἠπείρου, τ. Β. 1966 104.

λία και την Ἀκαρνανία και ευνόησε την ἐγκατάσταση Ἀλβανῶν στήν Β. Ἡπειρο, μέ συνέπεια πολλοί Ἡπειρώτες νά ἐκπατριστοῦν.³¹ Σημαντικότερες μετακινήσεις Ἀλβανῶν στήν Ἡπειρο, στήν Θεσσαλία και ἀκολουθῶς στήν νότια Ἑλλάδα ἔγιναν μετά τόν θάνατο τοῦ Δουσάν, ἐξ αἰτίας και τῆς προέλασης τῶν Τούρκων στήν Β. Ἀλβανία. Οἱ Ἀλβανοί ἴδρυσαν ἡγεμονία τους στήν Ἄρτα και στήν Αἰτωλία και ἀντιμάχονταν τό δεσποτάτο τῶν Ἰωαννίνων, τό ὁποῖο κατά τά ἔτη 1367-1384 διοικοῦσε ὁ Θωμᾶς Πρελοῦμπος.³²

Ἐνας ἐκ τῶν Ἀλβανῶν φυλάρχων τῆς Κολώνιας, γιά νά ἰσχυροποιήσει και νά αὐξήσει τήν ἐξουσία του, ἐπισκέφθηκε στήν Μακεδονία τόν Τούρκο στρατάρχη, τό 1380, ἔγινε μουσουλμάνος μέ τό ὄνομα Ἰσαήμ (Τζαήμ), ἐπέστρεψε μέ ἀρκετό στρατό και μέ ἕναν ἱμάμη στήν τοπαρχία του και, μετά τήν διεύθυνσή της, ἐγκαταστάθηκε στό Λαχανόκαστρο. Τότε ἐξισλαμίσθηκαν και λίγοι ἄλλοι Ἀλβανοί φύλαρχοι, ὁ δέ γιός του ἔκτισε τζαμί στό Λεσκοβίκι. Ὁ Ἰσαήμ βοήθησε τόν Θωμᾶ Πρελοῦμπο νά ἀπωθήσει τούς Ἀλβανούς ἀπό τὸ Πωγώνι (1382), ἀλλά ἔπειτα ἐπιχείρησε νά ἐπεκταθεῖ πρὸς τό Ρεῦνίκο και τὴ Βελλᾶ, γι' αὐτό ὁ Θωμᾶς ὀχύρωσε τήν Ἀρτσιστα, τήν Κόνιτσα, τὰ Σουδενα, τήν Βήσσανη κ.λπ. Τό 1399 οἱ Παπιγκινοί βοήθησαν τόν δεσπότη τῆς Ἡλείρου στήν καταδίωξη τῶν Ἀλβανῶν πρὸς τήν Δίβρα. Ἦδη ὅμως ἀπό τό 1389 τό δεσποτάτο διατελοῦσε οὐσιαστικά ὑπὸ τήν προστασία τῶν Τούρκων.³³

§3. Οἰκονομία, κάτοικοι, οἰκισμοί

A. -Οἰκονομία

1. Τό ὀθωμανικό κράτος ἀρχικά ἔλαβε εὐνοϊκά μέτρα γιά τούς ἀγρότες· οἱ φόροι γι' αὐτούς ἦσαν ἡπιότεροι ἀκόμη και ἀπὸ ἐκείνους τῆς Δ. Εὐρώπης. Ὅμως, μετά τό 1550 τό ὀθωμανικό κράτος ἄρχισε νά παρακμάζει, κυρίως ἐπειδή ἔπαυσε πλέον νά ἀποκομίζει εἰσοδήματα μέ νέες ἐδαφικές κατακτήσεις και ἐπειδή ἡ οἰκονομία του ἐξαρτήθηκε ἀπὸ τήν εὐρωπαϊκή, ἰδίως μέ τά ἐμπορικά προνόμια πού παραχώρησε σέ εὐρωπαϊκά κράτη. Τόν 17ο αἰῶνα, ἐπειδή σέ διεθνές ἐπίπεδο αὐξή-

31. Τό 1346 οἱ Σέρβοι τοῦ Δουσάν προξένησαν ἀφόρητα δεινά στήν Ἡπειρο, «οὐδέν μέσον παραλείψαντες πρὸς διαφθοράν και ἐρήμωσιν τῆς γῆς ἐκείνης, ἦν ἐπὶ ταῖς ἄλλαις μάστιξι συγχρόνως τήν ἐπεσκέφθη και λιμός ἀπροσδόκητος, ὅστις κατέστησεν ἔρημα τά μεσογειότερα μέρη τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων, ὧν οἱ κάτοικοι, στερούμενοι και τῆς ἐλαχίστης τροφῆς, ἐκόντες ἐφευγον και μετέβαινον εἰς τά παράλια (...) και προσέφερον τήν δούλωσιν των» σέ ἐμφανιζόμενα ἐκεῖ πλοῖα (Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία... Α' 131).

32. Βλ. σημ. 29.

33. Γιά τά παραπάνω, βλ. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία... Α 145, 154, ὁ ἴδιος Περιγραφή... Β' 115-117, 123, Λαμπρίδης, εἰς Ἀττικόν ἡμερολόγιον, 1888 121, 123, ὁ ἴδιος, Ἡπειρ. μελετήματα, τχ. Ζ' 1889 29-32, 40, Φ. Πουκεβίλ, Ταξίδι στήν Ἑλλάδα. Ἡπειρος, ἐκδ. Τολίδη 1994 89, Μ. Κοκολάκης, Τό ὕστερο Γιαννιώτικο πασαλίκι, 1992 113.

θηκαν σημαντικά οί τιμές και ή ζήτηση τῶν δημητριακῶν και τοῦ βαμβακιού, τό κράτος εὐνόησε τήν τσιφλικοποίηση πολλῶν περιοχῶν, μέ συνέπεια νά αὐξηθεῖ ή ἀγροτική παραγωγή (προτιμήθηκαν νέα προϊόντα, ὅπως τό καλαμπόκι και τό βαμβάκι)· οί ἀλλαγές αὐτές ὠφέλησαν τούς μεγαλογαιοκτήμονες (τσιφλικάδες) και τήν δημόσια οἰκονομία, ἀλλά ἔβλαψαν τούς ἀγρότες, διότι οί κρατικές ἀρχές ἀδιαφοροῦσαν γιά τήν ἐκμετάλλευση τῶν ἀγροτῶν ἀπό τούς τσιφλικάδες· γι' αὐτό πολλοί ἀγρότες ἐπαναστάτησαν ἢ ἔφυγαν στά βουνά ἢ στό ἐξωτερικό. Ἡ ἀγροτική ἀνάπτυξη συνετέλεσε στήν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου, τῶν μεταφορῶν και τῆς βιοτεχνίας, μέ τήν συμβολή κυρίως τῶν Ἑλλήνων, ἰδίως μετά τήν σύναψη τῶν συνθηκῶν τοῦ Πασσάροβιτς (1718) και τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζῆ (1774). Τόν 18ο και τόν 19ο αἰώνα ή ὀθωμανική οἰκονομία ἐξασθένησε, ἐξ αἰτίας κυρίως τῶν δυσμενῶν ἐπιδράσεων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ βιομηχανικοῦ καπιταλισμοῦ.³⁴

2. Παρόμοια ἦταν ή ἐξέλιξη τῆς οἰκονομίας και στήν Ἡπειρο.³⁵ Οἱ ὄρεσίβιοι πορίζονταν τά πρὸς τό ζῆν μέ τήν γεωργία, τήν κτηνοτροφία, τήν οἰκοτεχνία, τό κνήγι και τήν ἀλιεία στά ποτάμια. Κάμποσοι ἄνδρες ἀσχοῦσαν τεχνικά ἐπαγγέλματα (μερικοί ἦσαν πλανόδιοι) ἢ ἀσχολοῦνταν μέ τίς μεταφορές ἢ μέ τό ἐμπόριο. Ἡ γεωργοκτηνοτροφική παραγωγή προοριζόταν κυρίως γιά αὐτοκατανάλωση, ἀφοῦ ἄλλωστε, ἀκόμη και ἂν μπορούσε νά αὐξηθεῖ, ή μεταφορά τῶν προϊόντων στά ἐμπορικά κέντρα ἦταν δύσκολη, ἰδίως ἐπειδή αὐτά συνήθως βρισκόνταν μακριά. Οἱ περισσότερες συναλλαγές γίνονταν στίς ἐμποροπανηγύρεις (παζάρια).³⁶ Μεγάλα ποίμνια ἐκμεταλλεύονταν κυρίως οἱ νομάδες βλάχοι.³⁷

Ὑστερα ἀπό τήν τσιφλικοποίηση τῶν περισσοτέρων πεδινῶν περιοχῶν τῆς Ἡπείρου μετά τό 1630 και ἰδίως τόν 18ο αἰώνα, ή ἀγροτική παραγωγή ἐν πολ-

34. Γιά τά παραπάνω, βλ. Ἡ. Νικολόπουλος, Κοινωνικοοικονομικές δομές και πολιτικοί θεσμοί στήν τουρκοκρατία. Τά Θεσσαλικά Ἀμπελάκια (1770-1820), 1987, 98-117, 281-317, ὅπου και ή προγενέστερη βιβλιογραφία, Ν. Μουζέλης, Νεοελληνική κοινωνία: Ὁψεις ἀνάπτυξης, 1978 17-30.

35. Βλ. Ἐξ. Ἄρς, Ἡ Ἀλβανία και ή Ἡπειρος στά τέλη τοῦ ΙΗ' και στίς ἀρχές τοῦ ΙΘ' αἰώνα, 1994 33-39, 51-68, 136-181, 297, Α. Wace / Μ. Thompson, Οἱ νομάδες τῶν Βαλκανίων, 1989 71-83, 223-224, Ν. Βερνίκος / Σ. Δασκαλοπούλου, Στίς ἀπαρχές τῆς νεοελληνικῆς ιδεολογίας, 1999 83 ἐπ., Εὐ. Δημητριάδης, Γιάννενα, 1993 18 ἐπ., Κοκολάκης, ὁ.π. 31-38. Γιά τό Ζαγόρι, βλ. Γ. Παπαγεωργίου, Οἰκονομικοί και κοινωνικοί μηχανισμοί στόν ὄρεινό χῶρο. Ζαγόρι, 1995 48-69, 85-108. Γιά τό Μέτσοβο, βλ. Β. Ρόκου, εἰς Δήμος Ἰωαννίνων, Ἡπειρος, 1987 271 ἐπ. Γιά τό Σούλι, βλ. Β. Ψιμούλη, Τά Ἱστορικά, τχ 24-25 (1996) 16-28.

36. Ἐβδομαδιαῖες ἀγορές γίνονταν τόν 19ο αἰώνα σέ πόλεις και σέ κεφαλοχώρια, ἀλλά και σέ μικρά χωριά: Κ. Κρανάτσης, Ἡπ. Χρονικά, 1997 334.

37. Ἡ ἀποψη ὅτι οἱ ὄρεσίβιοι ἀσχολοῦνταν κυρίως μέ τήν κτηνοτροφία δέν εἶναι ἀκριβής, ἰδίως στίς περιπτώσεις πού τά κτηνοτροφικά προϊόντα δέν μπορούσαν νά ἐμπορευματοποιηθοῦν ἐπειδή πλησίον τοῦ τόπου παραγωγῆς τους δέν ὑπῆρχαν ἐμπορικά κέντρα και μάλιστα ἐφ' ὅσον ἦσαν κτηνοτροφικές και οἱ γειτονικές περιοχές. Βλ. σχετικῶς εἰς: Δήμος Κόνιτσας, Ἡ ἐπαρχία Κόνιτσας στό χῶρο και στό χρόνο, 1996 σελ. 63 ἐπ. (Ρ. Halstead), σελ. 11-16 (Ἄ. Ντούζουγλη).

λοῖς ἐμπορευματοποιήθηκε, καλλιεργήθηκαν νέα προϊόντα, ἡ οἰκοτεχνία ἐξελίχθηκε σέ βιοτεχνία σέ κάμποσες περιοχές (Μέτσοβο, Συρράκο, Μοσχόπολη κ.λπ.), ἀναπτύχθηκαν καί οἱ ἐμπορικές σχέσεις, ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, καθιερώθηκαν νέες ἐμποροπανηγύρεις, τά Γιάννενα ἔγιναν τό κυριότερο ἐμπορικό κέντρο στόν ἑλληνικό χῶρο μετά τήν Θεσσαλονίκη· ὕστερα ἀπό τό 1750 οἱ εἰσαγωγές καί οἱ ἐξαγωγές γίνονταν ὄχι διά τοῦ Δυρραχίου, ἀλλά διά τῆς Σαγιάδας καί τῆς Θεσσαλονίκης. Παράλληλα ὁμως τό εἰσόδημα τῶν ἀγροτῶν μειώθηκε, ἐπειδή ἡ φορολογία αὐξήθηκε καί ἐπειδή ἕνα μέρος τοῦ εἰσοδήματος τους, σέ πολλές περιπτώσεις, τό ἔπαιρναν οἱ τσιφλικάδες, οἱ «προστάτες» καί οἱ ληστές.

Τόν 19ο αἰώνα, ἀκόμη καί ἐπί Ἀλῆ πασᾶ, ἡ Ἠπειρος βρέθηκε σέ οἰκονομική καθεστέρηση. Οἱ περιστάσεις ἦσαν δυσμενεῖς γιά τοὺς ἀγρότες (μέ ἐξαίρεση τοὺς βλάχους κτηνοτρόφους), τήν βιοτεχνία καί τό ἐμπόριο, γι' αὐτό ἡ μετανάστευση ἐντάθηκε· πάντως, ἡ μετανάστευση ἀπέφερε συνάλλαγμα στά χωριά τῶν μεταναστῶν.

3. Ἡ οἰκονομική ἀκμή πού ἐπιτεύχθηκε στήν κοιλάδα τῆς Καραμουρατιᾶς ἀπό τόν 13ο αἰώνα μέχρι τό 1635 τουλάχιστον, κατά τὰ ἀναφερθέντα στήν §2 ὑπό Β2, πιθανότατα ἐπηρέασε κατά τήν ἴδια ἐποχή καί τόν ὑπόλοιπο χῶρο τοῦ καζᾶ τῆς Κόνιτσας.³⁸ Τόν 17ο καί τόν 18ο αἰώνα, σέ κάποιες περιόδους τουλάχιστον, λειτούργησαν μικρές ἐμποροπανηγύρεις στήν Διπαλίτσα (μέχρι τό 1792), στήν Κόνιτσα, στήν Σαμαρίνα, στήν Μόλιστα, στήν Φετόκο. Ἐπίσης λειτούργησαν ταμπακόμυλοι στήν Διπαλίτσα, στήν Μόλιστα καί στό Ἀσημοχώρι.³⁹ Κάτοικοι τῆς Κόνιτσας ἀσχολοῦνταν μέ τήν βυρσοδεψία καί τήν γουνοποιῖα.

Ὅμως, ὁ καζᾶς δέν πρόσεξε νά ἀναπτυχθεῖ οἰκονομικά, γιὰτί μετά τό 1740 κυρίως οἱ τσιφλικάδες, οἱ «προστάτες» καί οἱ ληστές ἀπομυζοῦσαν τά εἰσοδήματα καί δέν ἔκαναν ἐπενδύσεις στήν περιοχή. Γύρω στό 1810, ὁ Πουκεβίλ παρατήρησε τὰ ἑξῆς: οἱ κάτοικοι τοῦ καζᾶ δέν εἶναι φιλόπονοι, ἀφίνουν ἀκαλλιεργήτα πολλά χωράφια λόγω ἐλλείψεως ἐργατικῶν χεριῶν, παράγουν σιτάρι, καλαμπόκι, λινάρι, κρασί, καθώς καί μεγάλες ποσότητες καρυδιῶν καί βελανιδιῶν (ἀπό αὐτά βγάζουν λάδι γιά τήν ἐκκλησία), ἔχουν ὡς πρόσθετη οἰκονομική πηγή τό κυνήγι καί ἐξάγουν ἀπό τήν Αὐλώνα δέματα δερμάτων λαγῶν, ἀσβῶν καί ἀρκούδων.^{39α} Μετά τό 1860, τά ἐμβάσματα τῶν ταξιδεμένων βελτίωσαν τό βιοτικό ἐπίπεδο πολλῶν ἐκ τῶν κατοίκων, μερικά δέ χωριά εἰσέπρατταν μισθώματα ἀπό ξένους κτηνοτρόφους πού ἐμίσθωναν βοσκοτόπους τους.

38. Γιά τήν οἰκονομία στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας, κυρίως κατά τόν 19ο αἰώνα, βλ. Πουκεβίλ, Ταξίδι στήν Ἠπειρο. Τά Ἠπειρώτικα, τ.Ι 1994 167-170, Λυμπερόπουλος, Ὁρεινοί καί μεθόριοι, 1972 69-91, 121, ὁ ἴδιος, Παζαριοῦ ἀνατομή, 1971 11, 18-20, 82-89, 104, 167, Χ. Γκάσιος, Ἱστορία τῆς Καστάνιανης Κονίτσης, 1971 144-145, Χ. Ἐξαρχος, Ἡ Φούρκα τῆς Ἠπείρου, 1987 23, 464 ἐπ. 485 ἐπ., Γ. Γκοῦτος, εἰς Μολιστινά, 1983 23-30, Χ. Χρηστίδης, Πουρνιά ... 203.

39. Βλ. § 17.

39α Πουκεβίλ, δ.π. 170.

B. -Κάτοικοι καί οίκισμοί

1. Οί Σλάβοι πού ἐγκαταστάθηκαν στά ὄρεινά τῆς Ἠπείρου ὡς γεωργοκτηνοτρόφοι μετά ἀπό τίς στρατιωτικές ἐπιδρομές τους κατά τά ἔτη 587, 614, 830-1014, 1230, 1348-1359, μολονότι ἦσαν περισσότεροι τῶν γηγενῶν Ἑλλήνων, ἀφομοιώθηκαν σύν τῷ χρόνῳ πρός ἐκείνους, μέσῳ τῶν σχετικῶν διοικητικῶν μέτρων τῶν βυζαντινῶν ἀρχῶν καί ὑπό τήν ἐπίδραση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τά διασωθέντα σλαβικά τοπωνύμια προῆλθαν εἴτε ἀπό τούς Σλάβους πού κατοίκησαν στίς ἀντίστοιχες περιοχές τῆς Ἠπείρου, εἴτε ἀπό ἄλλους πού ἐγκαταστάθηκαν ἀργότερα σ' αὐτές, προσωρινῶς ἢ μονίμως, προερχόμενοι ἀπό τόπους στούς ὁποίους ἐχρησιμοποιοῦντο τά ἴδια τοπωνύμια.⁴⁰

Στήν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας, μετά τόν 10ο αἰώνα, διέμειναν, ὄχι πρόσκαιρα, οἱ ἐξῆς κυρίως κατηγορίες κατοίκων:⁴¹ α) οἱ ἑλληνόγλωσσοι ὀρθόδοξοι χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι στά χωριά τουλάχιστον ἦσαν οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν κατοίκων, γι' αὐτό ἄλλωστε διατηρήθηκε ἡ ἑλληνική γλῶσσα, β) οἱ Σλάβοι, οἱ ὁποῖοι σύν τῷ χρόνῳ ἔφυγαν ἢ ἐξελληνίσθηκαν, γ) οἱ βλάχοι, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν μᾶλλον στίς περιοχές πού κατοικοῦσαν καί πρόσφατα,⁴² δ) οἱ Ἀλβανοί καί οἱ Τεῦρκοι, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν μᾶλλον στήν Καραμουρατιά καί στήν Κόνιτσα, ὅπου συνήθως ἦσαν οἱ περισσότεροι μεταξύ τῶν κατοίκων, ε) οἱ γύφτοι, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν κυρίως στήν Καραμουρατιά.⁴³

2. Ὑστερα ἀπό τόν 10ο αἰώνα, οἱ πληθυσμιακές μετακινήσεις στό ἑλλαδικό χῶρο ἦσαν συχνές.⁴⁴ Ὅμαδες πληθυσμοῦ μετοικοῦσαν εἴτε ἀπό τά πεδινά στά ὄρεινά, εἴτε ἀπό τήν ὑπαιθρο στά βιοτεχνικά καί ἐμπορικά ἀστικά κέντρα, εἴτε ἀπό τήν ὑπαιθρο ἢ ἀπό ἀστικό κέντρο σέ ἄλλον τόπο τῆς ὑπαίθρου ἢ σέ ἄλλο ἀστικό κέντρο, εἴτε ἀπό τόν ἑλλαδικό χῶρο στό ἐξωτερικό. Αὐτές οἱ μετακινήσεις, ἰδίως ἐκεῖνες ἀπό τά πεδινά πρός τά ὄρεινά, αὐξήθηκαν σημαντικά τόν 14ο αἰώνα καί τήν περίοδο 1750-1850. Ἡ ἀπαγόρευση τῆς μετανάστευσης τῶν ραγιαδῶν ἀτόνησε ἤδη ἀπό τόν 16ο αἰώνα. Κυριότερες αἰτίες αὐτῶν τῶν μεταναστεύσεων ἀποτε-

40. Βλ. J. Koder, εἰς Ἠπ. Χρονικά 1982 11 ἐπ., Μ. Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, Οἱ Βαλκανικοί λαοί, 1992 79-82. Γιά τίς σλαβικές ἐπιδρομές στήν Ἠπειρο, βλ. εἰς Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἠπειρος, 1997 182, 183, 188, 191, 200, 211-214, Φ. Οἰκονόμου, Ἠπ. Ἑστία 1980 322.

41. Πρβλ. Γ. Σαρηγιάννης, Ἠπ. Ἡμερολόγιο, 1886 308 ἐπ. καί τήν ἐκεῖ βιβλιογραφία.

42. Βλ. καί Λυμπερόπουλος, Κόνιτσα, τχ 97/2001, τχ 101/2001.

43. Βλ. καί Ἀν. Εὐθυμίου, Ἠπ. Ἑστία, 1954 481.

44. Ἐ. Ἀντωνιάδου - Μπιμπίκου, εἰς Ἡ οἰκονομική δομή τῶν Βαλκανικῶν λαῶν (15ος - 19ος αἰώνας), 1979 191 ἐπ., Ἡ. Νικολόπουλος, δ.π. 89-97, Χ. Ἰναλτζίκ, Ἡ ὀθωμανική αὐτοκρατορία. Ἡ κλασική ἐποχή 1300-1600, 1995 195, 411-412, Α. Ducellier, Τά Ἱστορικά, 1986 19 ἐπ., Ἄρς, δ.π. 275, 295, 298, Γ. Σαρηγιάννης, εἰς Πρακτικά πρῶτου Συμποσίου Λόγου. Ὁ Λόγος γιά τό Ζαγόρι, 1986 70 ἐπ., Κ. Στεργιόπουλος, Παρατηρήσεις εἰς τήν νεωτέραν γεωγραφίαν τῆς Ἠπείρου, 1937, Ἐ. Ἀλεξιάκης, εἰς Ἡ ἐπαρχία Κόνιτσας στό χῶρο καί στό χρόνο, 1996 168-170.

λεσαν: ή αύξηση τών φορολογικῶν ὑποχρεώσεων, ή ένταση τών αὐθαιρεσιῶν τών κρατικῶν ὀργάνων ή τών τσιφλικάδων, τών ληστῶν κ.λπ., ή καταστροφή ή ή λεηλασία τοῦ τόπου κατοικίας λόγω πολέμου ή λόγω διέλευσης στρατοῦ ή ἐπιδρομῆς ληστῶν, ή ἐπικείμενη αὐστηρή τιμωρία τών κατοίκων λόγω κάποιας πραγματικῆς ή κατασκευασμένης παρανομίας τών κατοίκων, ή διοικητική ἐκτόπισή τους, ὁ φόβος τους γιά ἐπικείμενη τσιφλικοποίηση, ή ἀναζήτηση τόπου ὅπου ή φορολογία ήταν ἀνύπαρκτη ή χαμηλή, ή ἀδυναμία παραμονῆς στόν τόπο τῆς κατοικίας λόγω σεισμοῦ, κατολίσθησης, ἐπιδημίας κ.λπ. Ἡ ἐγκατάλειψη τών ὄρεινῶν περιοχῶν ἐντάθηκε κυρίως μετά τό 1750, ὅποτε ή φορολογία ἐφαρμόσθηκε καί ἐκεῖ συστηματικά, ή δέ βιοτεχνική παραγωγή ἀδυνατοῦσε νά ἀνταγωνισθεῖ τήν εὐρωπαϊκή.

Οἱ μεταναστεύοντες στά ὄρεινά, εἴτε ἐντάσσονταν σέ κάποιο ὑπάρχον ἐκεῖ χωριό ἐφ' ὅσον ὑπῆρχαν διαθέσιμα ἐδάφη, εἴτε δημιουργοῦσαν νέο οἰκισμό, συνήθως πλησίον κάποιας μονῆς,⁴⁵ ἐφ' ὅσον δέ δέν ὑπῆρχε ἐκεῖ πλησίον μονή ἐκτιζαν ἐκκλησία τους στόν νέο οἰκισμό μετά ἀπό σχετική ἄδεια.⁴⁶ Σέ κάμποσα χωριά ὑπῆρχαν θερινοί καί χειμερινοί οἰκισμοί τους. Ἡ πληροφορία τοῦ Ἰ. Λαμπρίδη ὅτι τό 1687 διατάχθηκε ή συνένωση τών μικρῶν γειτονικῶν οἰκισμῶν πρός διευκόλυνση τῆς φορολογίας⁴⁷ δέν ἔχει ἐπιβεβαιωθεῖ.

Τά σπίτια παλαιότερα ἦσαν συνήθως φτωχικά (φτιαγμένα μέ κλαδιά ή μέ πέτρες), ἀλλά συν τῷ χρόνῳ βελτιώθηκαν καί ἐνίστε ἐγέναν πολυτελῆ, ἰδίως μετά τό 1850.⁴⁸

Στήν Ἠπειρο ὑπῆρχαν κάμποσα χωριά ἤδη ἀπό τόν 14ο αἰῶνα καί πολύ περισσότερα ἐπί τουρκοκρατίας, ὅπως προκύπτει ἀπό τίς ἀκόλουθες μαρτυρίες. Σέ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1319, 1321 καί 1361, μνημονεύονται τά ὀνόματα πολλῶν ἐκ τῶν χωριῶν τῶν σημερινῶν επαρχιῶν Δωδώνης καί Πωγωνίου.⁴⁹ Στήν Δρόπολη τό 1431 ὑπῆρχαν τά 80 περίπου ἀπό τά σημερινά χωριά τῆς καί τό καθένα εἶχε 12-43 οἰκογένειες (συνεπῶς ή Δρόπολη εἶχε 8.600 ἔως 12.400 κατοίκους).⁵⁰ Στό Ζαγόρι, τόν 16ο καί τόν 17ο αἰῶνα ἐρημώθηκαν 52 οἰκισμοί του.⁵¹ Τό 1791 παρατη-

45. Βλ. Δ. Καμαρούλιας, Τά μοναστήρια τῆς Ἠπείρου, 1996, 126-128.

46. Βλ. κατωτ. § 8 ὑπό 3.

47. Ἰ. Λαμπρίδης, Ζαγοριακά, 1870 15-16.

48. Ἡ ἐξέλιξη τῆς ζαγορίσιας ἰδιωτικῆς οἰκίας χωρίσθηκε στίς ἐξῆς περιόδους: α) μέχρι τό 1650, β) μέχρι τό 1750, γ) μέχρι τό 1850, δ) μέχρι τό 1905 (Β. Χρηστίδης, εἰς Πρακτικά πρώτου Συμποσίου Λόγου. Ὁ Λόγος γιά τό Ζαγόρι, 1986 118 ἐπ.). Κάποιος πού γεννήθηκε πρό τοῦ 1820 εἶπε ὅτι παλιά στήν Ἀρτσίστα κάθε σπίτι ἦταν «μία καλύβη πανταχόθεν ἀνεμιζομένη καί δι' ἐνός φεγγίτου ἐκ τῆς στέγης ἀντί παραθύρου φωτιζομένη» (Πέτσας / Σαραλῆς, Ἀρίστη καί Δυτικό Ζαγόρι, 1982 158). Βλ. καί Λυμπερόπουλος, Ὀρεινοί καί μεθόριοι, 1972 69, 73, Εὐ. Δημητριάδης, Ἡ Μόλιστα τῆς Ἠπείρου, 1974 121-123, ὁ ἴδιος, Γιάννενα, 1993 193 ἐπ., Wace / Thompson, Οἱ νομάδες τῶν Βαλκανίων, 1989 93 ἐπ., Ἀλεξάκης, δ.π. 173 ἐπ.

49. Βλ. Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τ. Β 1856 304-314

50. Koder, Ἠπ. Χρονικά, 1982 29 ἐπ.

51. Βλ. Γ. Παπαγεωργίου, Οἰκονομικοί καί κοινωνικοί μηχανισμοί στόν ὄρεινό χῶρο, Ζαγόρι,

ρήθηκε ότι «εἰς τὴν Ἠπειρον εἶναι καὶ ἄλλαις πόλεις μικραῖς καὶ χώραις πολλαῖς καὶ χωρία πλῆθος».⁵²

3. Βάσει τῶν ἀμέσως παραπάνω μαρτυριῶν, μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι καὶ στὸν χῶρο τῆς σημερινῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας ὑπῆρχαν πολλὰ χωριά, ἤδη ἀπὸ τὸν 14ο αἰῶνα. Τὴν πιθανότητα αὐτὴ ἐνισχύουν οἱ ἐπόμενες πληροφορίες.

Ἀπὸ τὸν 13ο τουλάχιστον αἰῶνα ἄκμαζε ἡ κοιλάδα τῆς Καραμουρατιᾶς, ὅπως εἶδαμε στὴν §2 ὑπὸ Β2. Στὴν κοιλάδα αὐτὴ καὶ στὴν περιοχή τῆς Κλειδονιάουστας, μέχρι τὸ 1662 κτίσθηκαν οἱ σωζόμενες ἐκεῖ 5 μονές καὶ 3 ἐκκλησίες τῶν χρόνων ἐκείνων, καθὼς καὶ ἄλλες πού χάθηκαν. Ἀπὸ τὸν 14ο μέχρι καὶ τὸν 18ο αἰῶνα, σὲ ἄλλους τόπους τῆς ἐπαρχίας κτίσθηκαν 17 τουλάχιστον μονές καὶ 6 τουλάχιστον ἐκκλησίες, στὴν Κόνιτσα κτίσθηκαν δύο τζαμιά (1500, 1536) καὶ πέντε τεκέδες καὶ στὴν Βούρμπιανη ἓνα τζαμί.⁵³ Τὸ 1695 ὁ Μελέτιος Γεωγράφος ἔγραψε ὅτι ἡ Κόνιτσα ἦταν τότε κώμη, ἐνῶ ἄλλοτε ἦταν πόλη.⁵⁴ Ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς μονῆς Ζάβορδας (νομὸς Γρεβενῶν), συνάγεται ὅτι ὑπῆρχαν σὲ κάποια μὲν ἀπὸ τὰ ἔτη 1534-1692 ἡ Κορτινιστα, ἡ Μόλιστα, τὸ Κεράσοβο, ἡ Φούρκα, τὸ Κλαδόρμι (μᾶλλον ἡ μογὴ Κλαδόρμης), ἡ Λιάσκα καὶ ἡ Ζέρμα, σὲ κάποια δὲ ἀπὸ τὰ ἔτη 1693-1900 ἡ «Κόνιτσα πολιτία», οἱ Πάδες, τὸ Παλιοσέλι, τὸ Γκρισμπάνι, τὸ Ντρυσκό (ἴσως Ντέντσικο) καὶ τὸ Πλικάτι.⁵⁵

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ σωζόμενα παλιὰ κτίσματα, ἰδίως οἰκίες, κατασκευάσθηκαν ὕστερα ἀπὸ τὸ 1860.⁵⁶ Μεταξὺ τῶν σωζομένων κτισμάτων πού κατασκευάσθηκαν πρὸ τοῦ 1800, περιλαμβάνονται: οἱ προαναφερθεῖσες μονές καὶ ἐκκλησίες, ἓνα τζαμί στὴν Κόνιτσα, λίγα παλαιὰ σπίτια στὴν Κόνιτσα, ἓνα οἶκημα στὸ Γανναδιό (1740),⁵⁷ τὸ γεφύρι τῆς Ζέρμας (1745),⁵⁸ τὸ γεφύρι τῆς Βωβούσας (1748),⁵⁹ μία βρύση στὴν Ζέρμα (1750).⁶⁰

1995 21 ἐπ. Γιά τὰ ἐρημωθέντα χωριά τῆς Ἠπείρου, βλ. καὶ Ν. Ζιάγκος, Τουρκοκρατούμενη Ἠπειρος 1974 173 ἐπ.

52. Γρ. Κωνσταντᾶς καὶ Δανιὴλ Δημητριοῦ, Γεωγραφία νεωτερικῆ, 1792 τ. Α246. Πρὸβλ. Γ. Μακρῆς/Σ. Παπαγεωργίου, Τὸ χερσαῖο δίκτυο ἐπικοινωνίας στὸ κράτος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Τεπελενλή, 1990 115.

53. Γιά τίς μονές καὶ τίς ἐκκλησίες, βλ. κατωτ. §8. Γιά τὰ τζαμιά καὶ τοὺς τεκέδες, βλ. Ἀν. Εὐθυμίου, Σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Κόνιτσας, 1997 102, 107 ἐπ., ὁ ἴδιος, Ἡ Βούρμπιανη τῆς Ἠπείρου, 1987 15, Λυμπερόπουλος, Κόνιτσα. Ἱστορία καὶ πολιτισμὸς, 2000 23, 37-41, 68.

54. Ἔτσι, Λυμπερόπουλος, ὁ.π. 40.

55. Μ.-Χ. Χατζηϊωάννου, Ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῶν οἰκισμῶν στὴν περιοχή τοῦ Ἀλιάκμονα κατὰ τὴν τουρκοκρατία, 2000 205-6.

56. Π.χ. Βλ. Χ. Ἐξαρχος, Ἡ Φούρκα τῆς Ἠπείρου, 1987 449, Θ. Γκοῦτος, Γανναδιώτικα, 1986 256, Πέτσας/Σαραλῆς, Ἀρίστη καὶ Δυτικὸ Ζαγόρι 1982 165.

57. Βλ. κατωτ. §14 ὑπὸ Α2.

58. Τσιγκούλης/Ζιώγας/Βελλᾶς, Κάντσικο - Δροσοπηγή, 1993 35. Ὅμως, βλ. καὶ Β. Παπαγεωργίου/Ἀ. Πετρονώτης, εἰς Ἡ ἐπαρχία Κόνιτσας στὸ χῶρο καὶ στὸ χρόνο, 1996 239-240.

59. Κόνιτσα, τχ 38 / 1991.

60. Ἰ. Τσάγκας, Ἡπ. Ἡμερολόγιο, 1991 322.

Ἡ παράδοση ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχαν ἀλλὰ ἐρημώθηκαν πρὸ τοῦ 1800 τὰ ἐξῆς χωριά: ἡ Μαλνίτσα, ἡ ὁποία βρισκόταν πλησίον τῆς Καστάνιανης καὶ καταστράφηκε τὸ 1075 μαζί με τὴν μονὴ καὶ τὸ κάστρο της ἀπὸ κάποιους ἐπιδρομεῖς ὡς παρόδια.⁶¹ ἓνα μεγάλο χωριὸ πλησίον τοῦ Τούρνοβου καταστράφηκε γύρω στὸ 1300 λόγῳ κατολίσθησης.⁶² τὸ Παλιοχώρι τῆς Φούρκας καταστράφηκε τὸν 15ο αἰῶνα λόγῳ ἐπιδρομῆς.⁶³ ἓνα χωριὸ κοντὰ στὸ Γκρισμπάνι ἐρημώθηκε περὶ τὸ 1550 λόγῳ τσιφλικοποίησης· ὁ τσιφλικᾶς ἔφερε ἐδῶ τοὺς κατοίκους τῆς Πλακωτῆς Θεσπρωτίας.⁶⁴ ἡ Πιστίλιαπη ἐρημώθηκε περὶ τὸ 1630.⁶⁵ ἡ Σιουπόστιανη, πλησίον τῆς Μόλιστας μέ 40 οἰκογένειες, ἐρημώθηκε, τὸ 1670 μᾶλλον, λόγῳ πανώλης ἢ λόγῳ τῆς συχνῆς διέλευσης στρατοῦ.⁶⁶ ἡ Τράπια τῆς Σταρτσανῆς, μέ 300 οἰκογένειες, ἐρημώθηκε τὴν ἴδια ἐποχὴ μᾶλλον, λόγῳ τῆς πανώλης πού μετέδωσε συγχωριανὸς προερχόμενος ἀπὸ τὴν Πόλη.⁶⁷ ἡ Διάσκα, πλησίον τῆς μονῆς Κλαδόρμης, καταστράφηκε μετὰ τὸ 1692.⁶⁸ ἡ Δοβρά, μέ 300 οἰκογένειες, πλησίον τῆς Πυξαριάς, καὶ ἡ Σέστουρη, ἐπάνω ἀπὸ τὸν Ἴσβορο, καταστράφηκαν ἀπὸ ἐπιδρομεῖς γύρω στὸ 1700,⁶⁹ ὅπως καὶ ἡ Φετόκος μέ τὸ παζαρόπουλό της.⁷⁰ τὸ Ριάχοβο, πλησίον τοῦ Κερτσόβου, μέ 19 οἰκογένειες, καταστράφηκε τὸ 1780.⁷¹ ἐπίσης καταστράφηκαν τὸ Ἐλευθεροχώρι Λαγκάδας ἀπὸ ληστὲς, κάποιο χωριὸ κοντὰ στὸ Ἀσημοχώρι καὶ τὰ Παλιοχώρια τῆς Στράτσιανης καὶ τῆς Ζέρμας.⁷² Ἐπὶ πλέον, ἡ παράδοση ἀναφέρεται σὲ περιπτώσεις συνένωσης οἰκισμῶν καὶ αὐτονόμησης μαχαλάδων.⁷³

Γιὰ τοὺς τόπους προέλευσης ἐκείνων πού μετοίκησαν ὁμαδικὰ στὴν ἐπαρ-

61. Χ. Γκάσιος, Ἱστορία τῆς Καστάνιανης Κονίτσας, 1971 8-12.

62. Χ. Ρεμπέλης, Κονιτωίτικα, 1953 162.

63. Δ. Μακρῆς, Φούρκα, 1978 12.

64. Δ. Μπόγδος, Τὸ χωριὸ Ἐλεύθερο, 2000 17 ἐπ.

65. Παπαστεργίου - Κουκουμπάνης, Ὁξυά. Τὸ χωριὸ μου, 1987 15-17.

66. Βλ. κατωτ. §13 ὑπὸ Α3.

67. Γ. Παπαβασιλειάδης, εἰς Κόνιτσα, τχ 46/ 1966.

68. Κ. Στεργιόπουλος, Ἠπ. Χρονικά 1937 210 - 1. Κατὰ τὸν Πουκεβίλ (Ταξίδι στὴν Ἑλλάδα. Μακεδονία Θεσσαλία, ἐκδ. Τολίδη 1995 53), ἀνάμεσα στὸν Σμόλικα καὶ τὴν Κιάφα, ὑπῆρχε ἄλλοτε ἀνθηρὸ χωριὸ.

69. Ἄν Εὐθυμίου, Ἠπ. Ἑστία, 1961 521, ὁ ἴδιος, Ἡ Βούρμπιανη τῆς Ἠπείρου, 1987 23, Στεργιόπουλος, Ἠπ. Χρονικά 1937 24 2.

70. Β. Δημάρατος / Ν. Ρεμπέλης, Ἱστορία τῆς Βούρμπιανης, 1996 61.

71. Στεργιόπουλος, Ἠπ. Χρονικά, 1937 216, Ἠπ. Χρονικά 1938 168, Δ. Σαμαρᾶς, Κιράσοβο, 2002 67 ἐπ.

72. Στεργιόπουλος, Ἠπ. Χρονικά, 1937 243, Ἠπ. Χρονικά, 1938 154.

73. Βλ. Κοκολάκης, δ.π. 219, 214, 215, 221-3, 278. Ἡ Πυρσόγιαννη, κατὰ τὴν παράδοση, προῆλθε ἀπὸ τὴν συνένωση τριῶν οἰκισμῶν πού εἶχαν 56 οἰκογένειες, περὶ τὸ 1600 (Β. Βετσόπουλος, Τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ χωριοῦ μου Πυρσόγιαννης Ἠπείρου, 1968, χφο, σελ. 3, 5α).

χία τῆς Κόνιτσας κατά περιόδους, οἱ πληροφορίες εἶναι λίγες: Χριστιανοί τῆς Καραμουρατιᾶς μετοίκησαν τό 1687 στήν Κόνιτσα, πιθανῶς καί σέ χωριά τῆς· κάτοικοι τοῦ Σκαμνελιοῦ Ζαγορίου κατέφυγαν στήν Μόλιστα πρό τοῦ 1750· λόγω τῆς καταστροφῆς τῆς Μοσχόπολης (1769), 70 οἰκογένειές τῆς ἐγκατατάθηκαν στό Λούψικο.⁷⁴

4. Ὁ Πουκεβίλ, γύρω στό 1810, ὑπολόγισε τόν πληθυσμό τῆς Κόνιτσας καί τῶν 30 χωριῶν τῆς σέ 20.000 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων μωαμεθανοί ἦσαν τό 1/4 τό πολύ, καί ἀναφέρει ὅτι ἡ Κόνιτσα εἶχε 600 οἰκογένειες, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότερες ἀπό τίς μισές ἦσαν μωαμεθανικές.⁷⁵ Σέ σχετικά φερμάνια, διαβάζομε ὅτι ὁ Ἰσβορος τό 1794 καί τό 1805 εἶχε ἀντιστοίχως 98 καί 99 οἰκογένειες, τό δέ Κεράσοβο τό 1833 εἶχε 20 οἰκογένειες.⁷⁶ Τό 1878 ὑπολογίσθηκε ὅτι στόν καζᾶ, ὁ ὁποῖος εἶχε 70 χωριά, κατοικοῦσαν Ἕλληνες 20.000, Ἀλβανοί 13.000, βλάχοι 7.000 καί στήν Κόνιτσα χριστιανοί 4.000 καί μωαμεθανοί 3.000.⁷⁷ Κατ' ἄλλη ἐκδοχή τοῦ 1887, στίς 39 «κῶμες» τοῦ καζᾶ ὑπῆρχαν 3.717 οἰκογένειες, 18.575 κάτοικοι, 35 σχολεῖα καί 981 μαθητές.⁷⁸ Τό 1894 ὑπολογίσθηκε ὅτι οἱ κάτοικοι στήν Κόνιτσα ἦταν 7.000 (οἱ μισοί μωαμεθανοί) καί στό Πεκλάρι 700, οἱ δέ οἰκογένειές στή Ζέλιστα ἦταν 70, στό Γκρισμπάνι 100, στό Παλιοσέλι 250 καί στίς Πάδες 300.⁷⁹

Στόν παρακάτω πίνακα, ἀπεικονίζεται ὁ πληθυσμός πού ὑπῆρχε στήν Κόνιτσα καί σέ 42 χωριά τῆς κατά τά ἔτη 1846 καί 1874. Ὡς πηγές χρησιμοποιοῦνται, ἀφ' ἑνός ἡ ἀπογραφή τοῦ 1846, ὅπως ἀποδόθηκε ἀπό τόν Π. Ἀραβαντινό,⁸⁰ καί ἀφ' ἑτέρου ἡ σχετική ἐκθεση τῆς ἐπισκοπῆς Βελλᾶς καί Κονίτσης πού συντάχθηκε μᾶλλον τό 1874.⁸¹ Κατά τόν ὀρθότερο ὑπολογισμό, κάθε οἰκογένεια τοῦ καζᾶ εἶχε τό 1846 ἐπτά μέλη, τό 1880 ἕξ μέλη καί τό 1895 5,5 μέλη.⁸²

74. Βλ. ἀντιστοίχως: § 6 ὑπό Γ1, § 14 ὑπό Α2, Πουκεβίλ, Ταξίδι στήν Ἑλλάδα. Τά Ἡπειρωτικά, 1994 169.

75. Πουκεβίλ, δ.π. 170, 160.

76. Βλ. ἀντιστοίχως: Κόνιτσα, τχ 1 καί 5/1980, Σ. Φωτιάδης (ἐπιμέλεια), Κεράσοβο, 1975 9.

77. Βλ. Δ. Ζῶτος Μολοσσός, Δρομολόγιον τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου, 1878 45. Ὁμοίως, Ν. Σχινᾶς, Ὀδοιπορικά σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου, νέας ὀριοθετικῆς γραμμῆς καί Θεσσαλίας, 1886 225-6 (καί Κόνιτσα, τχ 102/2002).

78. Γ. Χασιώτης, Διατριβαί καί ὑπομνήματα περί Ἡπείρου, 1879 80-89.

79. Ἐφημ. Φωνή τῆς Ἡπείρου, 11.2.1894. Γιά τήν Μόλιστα, βλ. κατωτ. §14 ὑπό Α3.

80. Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τ.Β. 1856 339-341, 367. Βλ. καί Κοκολάκης, δ.π. 324.

81. Βλ. Ἐπετηρίς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἡπειρωτικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, 1875 190-192. Ἡ ἴδια ἐκθεση χρησιμοποιήθηκε στό βιβλίο τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν «Ὀδοιπορικά Ἡπείρου καί Θεσσαλίας» 1880 102-3, ὅπου ὁμως οἱ ἀριθμοί τῶν οἰκογενειῶν μετετράπησαν σέ ἀριθμούς ἀτόμων (γιά κάθε οἰκογένεια, ἕξ ἀτομα)..

82. Κοκολάκης, δ.π. 354-360.

Οίκισμοί	1846			1874 ⁸³		Οίκισμοί	1846			1874 ⁸³	
	Οίκογ.	Στε-φάνια	Κάτοικοι	Οίκογ.	Κάτοικοι		Οίκογ.	Στε-φάνια	Κάτοικοι	Οίκογ.	Κάτοικοι
Άλποχώρι	6	9	42	4	24	Μάζι	10	20	70		276
Άμαρι	3	7	24	4	24	Μελισσόπετρα	10	12	70		120
Άρμάτοβο	17	40	119	41	246	Μόλιστα	89	172	623	247	1482
Βούρμπιανη	165	384	1155	362	2172	Μπλίσδιανη	25	32	175	43	258
Βράνιστα	7	26	49	26	156	Μπριάζα	42	108	294	135	810
Γκρισιμπάνι	62	155	434	154	924	Ντέντσικο	32	80	224	93	558
Γορίτσα	4	6	28	8	48	Όστανίτσα	40	32	280		414
Διπαλίτσα	13	21	91		324	Πάδες	58	163	406	162	972
Ζέλιστα	13	39	91	26	156	Παλιοςέλι	78	161	546	217	1302
Ζέρμα	18	27	126	45	270	Πεκλάρι	46	91	322	102	612
Ίσβορος	39	104	273	157	942	Πλάβαλη	36	80	252	55	330
Καβάσιλα	8	12	56	32	192	Πληκάτι	37	94	259	70	470
Κάντσικο	38	97	266	125	750	Πυρσόγιαννη	100	288	700	360	2160
Καστάνιανη	94	108	658	212	1272	Σανοβό	10	13	70		324
Κεράσοβο	41	97	287	192	1152	Σέλτση	18	41	120	50	300
Κλειδονιάουστα	37	75	259	80	480	Σταρίτσανη	81	195	567	107	642
Κόνιτσα ⁸⁴	579		4053	343	2058	Στράτσιανη	47	86	329	202	1212
Κορτίνιστα	34	66	238	56	336	Τούρνοβο	48	96	316	91	546
Κουτσούφλιανη	6	11	42	13	78	Φιτόκο	9	19	63	7	42
Λισκάτσι	24	16	168	63	378	Φούρλα	63	113	441	116	629
Λούμικο	10		70	24	144	Χισνάδες	31		217	58	348

§4. Διοικητικές περιοχές και άρχες

A. -Μέχρι τό 1822

1. Στο όθωμανικό κράτος, ή πιο εύρεία διοικητική περιφέρεια ήταν τό έγιαλέτι (άπό τό 1864 λεγόταν βιλαέτι) πού τό διοικοῦσε ό μπεηλέρμπεης ή βαλής. Τμήμα του έγιαλετιού αποτελοῦσε τό σαντζάκι, πού τό διοικοῦσε ό σαντζάκμπεης ή μουτεσαρίφης. Τμήμα του σαντζακιού αποτελοῦσε τό βιλαέτι, πού λεγόταν καί καζās, ιδίως όταν σ' αυτό ὑπῆρχε κατῆς, δηλαδή ιεροδικαστής. Ὁ διοικητής του καζā (πού διοικοῦσε μαζί μέ τόν κατῆ) λεγόταν άρχικά σούμπασης, άπό τόν 17ο αιώνα βοεβόδας ή ζαμπίτης, άπό τό 1808 μου(τε)σελίμης, άπό τό 1846 μουδίρης καί άπό τό 1864 καίμακάμης. Ὁ καζās ήταν κατατμημένος σε ναχιγέδες, ένῶ αν δέν εἶχε κατατμηθεῖ αποτελοῦσε ό ίδιος καί ναχιγέ.⁸⁵

83. Στην έκθεση τῆς έπισκοπῆς δέν αναγράφονται οί οικογένειες καί οί κάτοικοι τῶν χωριῶν: Διπαλίτσα, Μάζι, Μελισσόπετρα, Ὁστανίτσα, Σανοβό. Τά χωριά Βράνιστα καί Ζέλιστα εἶχαν 156 κατοίκους άπό κοινού. Στο βιβλίο του Ὑπ. Στρατιωτικῶν, οί κάτοικοι τῆς Κλειδονιάουστας εἶναι 222.

84. Τό 1846 οί οικογένειες ήσαν: χριστιανικές 219, μουσουλμανικές 360. Τό 1874 οί χριστιανικές οικογένειες ήσαν στό Ἄνω Βαρόσι 180 καί στό Κάτω Βαρόσι 163. Στο βιβλίο του Ὑπ. Στρατιωτικῶν, ό συνολικός πληθυσμός εἶναι 4.218 κάτοικοι.

85. Για τά παραπάνω., βλ. Μ. Κοκολάκης, Τό ὕστερο Γιαννιώτικο πασαλίκι, 1992 100 έπ.

2. Ύστερα από την κατάκτηση της Ἀλβανίας και της Ἠπείρου, στό ἐγιαλέτι της Ρούμελης (ἔδρες του ὑπῆρξαν διαδοχικά ἡ Ἀνδριανούπολη, ἡ Σόφια καί τό Μοναστήρι ἢ Μπιτόλια τῆς Μακεδονίας) δημιουργήθηκε τό σαντζάκι τῆς Ἀρβανιτιᾶς (1420), τό ὁποῖο ἔδρευε στό Ἀργυρόκαστρο καί ἐκτεινόταν ἀπό τήν Κροΐα μέχρι τήν κοιλάδα τοῦ Καλαμά (ἀπό τό 1437, μέχρι τήν Πρεμετή). Ἐπειτα ὀργανώθηκαν στίς ἴδιες περιοχές τά σαντζάκια τοῦ Ἐλβασάν καί τῆς Ἀχρίδας (1466), τῆς Σκόδρας (1479), τῆς Αὐλώνας (1482) καί τοῦ Δελβίνου (1540). Λίγο μετά τό 1430, ὅποτε κυριεύθηκαν τά Γιάννενα, ἰδρύθηκε τό σαντζάκι τῶν Ἰωαννίνων.⁸⁶

Ἡ Κόνιτσα κατακτήθηκε ἀπό τοὺς Τούρκους τό 1417⁸⁷ μᾶλλον. Ὁ Π. Ἀραβαντινός μᾶς πληροφορεῖ ὅτι «ἡ Κόνιτσα, διαρκῶς ἀπό τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, ὑπῆρξε ἔδρα διοικητικοῦ τμήματος καί κατῆ, διαχέοντος τήν δικαιοσύνην του τό πάλαι καί εἰς τήν γειτνιάζουσαν Πωγωνιανήν» καί ὅτι ἡ Πωγωνιανή στά μητρῶα τῆς Πύλης ὀνομαζόταν «Ἰσαήμ βιλαέτ» πρὸς τιμὴν τοῦ τοπάρχου Ἰσαήμ καί ὑπαγόταν στό Μπεράτι, ὁ δέ διοικητής τῆς ἔδρευε στόν Κακόλακκο μέχρι τό 1830 καί στήν Βοστίνα ἔκτοτε.⁸⁸

Ὁ Μ. Κοκολάκης ἔγραψε σχετικῶς τά ἀκόλουθα. Οἱ περιοχές Κόνιτσας, Γρεβενῶν, Κορυτσᾶς, Πρεμετῆς καί Λεσκοβικίου (Καραμουρατιᾶς) ἐντάχθηκαν ἀρχικά στήν ἴδια διοικητική περιφέρεια, ἐπειδὴ αὐτή ὑπῆρξε ὁ πρῶτος χῶρος τῆς τουρκικῆς διεΐσδυσης καί τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ τιμαριωτικοῦ συστήματος στήν Ἠπειρο· ὑποστηρίχθηκε ὅτι οἱ περιοχές αὐτές τόν 15ο αἰῶνα ἀπέτελεσαν τό σαντζάκι τῆς Κορυτσᾶς· κατὰ τήν γνώμη του ὁ καζᾶς τῆς Κόνιτσας ἰδρύθηκε καί ἐντάχθηκε ἀπό σαντζάκι τῶν Ἰωαννίνων πρὸ τοῦ 1550· σέ παλιά ἔγγραφα, ὁ καζᾶς τῆς Κόνιτσας ἀναφέρεται ὡς «Κόνιτσα μέ τόν ναχιγέ Λεσκοβικιοῦ» πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰσαήμ· ὁ ναχιγές Λεσκοβικιοῦ (Καραμουρατιᾶ) ἐντάχθηκε στόν καζᾶ τοῦ Πωγωνίου πιθανότατα τόν 17ο αἰῶνα, ὅποτε τό Πωγώνι, τό ὁποῖο ὡς ναχιγές Λαχανοκάστρου ὑπαγόταν ἀρχικά στό σαντζάκι τῆς Ἀρβανιτιᾶς, ἐντάχθηκε πλέον στό σαντζάκι τῆς Αὐλώνας· κατὰ τήν ἀληθασταδική περίοδο, στήν πράξη, ἡ μέν Καραμουρατιᾶ ἦταν «βιλαέτι», τό δέ ὑπόλοιπο Πωγώνι ὑπαγόταν στόν Ἀλῆ.⁸⁹

Βάσει τῶν προεκτεθέντων καί ἄλλων στοιχείων, συμπεραίνω σχετικῶς τά ἀκόλουθα. Οἱ περιοχές τῆς Κόνιτσας, τῶν Γρεβενῶν, τῆς Κορυτσᾶς, τῆς Πρεμετῆς καί τοῦ Λεσκοβικιοῦ ἀπέτελεσαν ἀρχικά τό σαντζάκι τῆς Κορυτσᾶς, ἐπει-

86. Βλ. Κοκολάκης, ὁ.π. 112 ἐπ.

87. Λυμπερόπουλος, Κόνιτσα. Ἱστορία καί πολιτισμός 2000 21.

88. Π. Ἀραβαντινός, Περιγραφή τῆς Ἠπείρου, 1966 τ.Α. 106, ὁ ἴδιος, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, 1856 τ.Β 138.

89. Κοκολάκης, ὁ.π. 114, 116, 173, 175, 177

δή ήδη τόν 14ο αιώνα συγκροτούσαν τό κεφαλατίκιο τῶν Βελεγράδων (Μπερατιοῦ), ὅπως εἶδαμε στήν §2 ὑπό Β2. Στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας ἐντάχθηκαν ἀρχικά καί ὁ ναχιγές Λεσκοβικιοῦ ἢ Λαχανόκαστρον καί ὁ ναχιγές τοῦ Παπίγκου (στόν ὁποῖο ἀνήκαν καί τά Ἄνω Σουδενά μαζί μέ τμήμα τοῦ Βραδέτου κατά τά ἔτη 1714-1789 καί 1822-1827),⁹⁰ ἐπειδή ἤδη τόν 14ο αἰώνα αὐτές οἱ τρεῖς περιοχές συγκροτοῦσαν τήν τοπαρχία τοῦ Παπίγκου, ὅπως εἶδαμε στήν §2 ὑπό Β2. Οἱ περιοχές τοῦ Βουρκοπόταμου καί τοῦ Σαραντάπορου, οἱ ὁποῖες τόν 14ο αἰώνα ὑπάγονταν μᾶλλον στήν τοπαρχία τῆς Λυβίσδας, ἴσως ἐντάχθηκαν ἀρχικά στόν καζᾶ τῶν Γρεβενῶν.⁹¹ Ἀπό τό 1550 τουλάχιστον, ὁ καζᾶς τῆς Κόνιτσας, μέ τούς δύο ναχιγέδες του, μεταφέρθηκε ἀπό τό σαντζάκι Κορυτσᾶς στό σαντζάκι Ἰωαννίνων· ὁ ναχιγές Λεσκοβικιοῦ τόν 17ο αἰώνα ἐντάχθηκε στό σαντζάκι τῆς Αὐλώνας (στόν καζᾶ τοῦ Μπερατιοῦ).

3. Ἀπό τόν 17ο αἰώνα τουλάχιστον, πολλές περιοχές τῆς Ἠπείρου ἦσαν αὐτόνομες ἢ ἡμιαυτόνομες. Κάθε πόλη ἢ χωριό εἶχε τόν προεστό του, ὁ ὁποῖος ἦταν ἔμμισθος καί μεριμνοῦσε γιά τήν κατανομή καί τήν εἰσπραξη τῶν φόρων πού ἀναλογοῦσαν στούς κατοίκους, γιά τήν δανειοδότηση τῆς κοινότητας, γιά τήν ἐπίλυση τῶν ἰδιωτικῶν νομικῶν διενέξεων τῶν κατοίκων καί γιά ἄλλα κοινά ζητήματα· ἐκπροσωποῦσε τήν κοινότητα, διακινδυνεύοντας προσωπικῶς ἔναντι τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, διαχειριζόταν τά οἰκονομικά τῆς κοινότητας καί φρόντιζε γιά τήν δημόσια τάξη· ὑπῆρξαν καί προεστοί πού ἦσαν ἄδικοι ἢ ἰδιοτελεῖς, κυρίως τόν 19ο αἰώνα.⁹²

Τό χωριό ἐθεωρεῖτο ὡς διοικητική μονάδα, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἦσαν ὑπεύθυνοι ἀλληλεγγύως γιά τήν πληρωμή τῶν φόρων πού ἀναλογοῦσαν σ' αὐτήν καί γιά ὀρισμένα ἐγκλήματα ἐφ' ὅσον διαπράττονταν σ' αὐτήν.⁹³ Στά χωριά πού ἦσαν τσιφλίκια, ὁ προεστός ἦταν ἀδύναμος ἢ ἀνύπαρκτος.

Στούς ναχιγέδες τοῦ καζᾶ τῶν Ἰωαννίνων (Ζαγόρι, Κούρεντα, Μαλακάσι κ.λπ.),

90. Ἰ. Λαμπρίδης, *Ἠπειρ. μελετήματα*, 1993 τχ Η' 1889 42, 44-45. Γιά τόν ὄρο ναχιγέ Λαχανοκαστρον, βλ. *Koder*, *Ἠπ. Χρονικά* 1982 10. Τό Δυτικό Ζαγόρι, τουλάχιστον πρό τῆς μεγέθυνσης τῶν Ἰωαννίνων, πρέπει νά σχετιζόταν οἰκονομικά, ἄρα καί πολιτικά, μέ τήν κοιλάδα τοῦ Ἄωου, μέχρι τή Διπαλίτσα, λόγω τῆς γεωφυσικῆς θέσης του, γι' αὐτό λεγόταν Παπίγκο μαζί μέ τήν κοιλάδα.

91. Βλ. ἄνωτ. § 2 ὑπό Β2. Κατά τήν παράδοση, σέ πολύ παλιά ἐποχή, ἡ Πυρσόγιαννη ὑπαγόταν διοικητικῶς στήν Μακεδονία (Β. Βετσόπουλος, *Τα ἦθη καί ἔθιμα τοῦ χωριοῦ μου Πυρσόγιαννης Ἠπείρου*, 1968 (χφο) 203).

92. Βλ. Π. Ἀραβαντινός, *Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου*, 1856 τ. Α' 238, 254-5, Ἰ. Μαρτινιανός, *Ἡ Μοσχόπολις*, 1957 157-160. Ἡ. Νικολόπουλος, *Κοινωνικοοικονομικές...* 1987 40-48, ὅπου καί σχετική βιβλιογραφία, Μ. Γκιόλας, *Ἱστορία τῆς Εὐρυτανίας στούς νεότερους χρόνους (1393-1821)*, 118 ἐπ.

93. Χ. Ἰναλτζίκ, *Ἡ ὀθωμανική αὐτοκρατορία*, 1995 413, Ν. Πανταζόπουλος, *Κοινοτικός βίος εἰς τήν Θετταλομαγνησίαν ἐπί τουρκοκρατίας*, 1967 45.

από τον 18ο αιώνα τουλάχιστον, εκλεγόταν από τους προεστούς των χωριών ο γενικός προεστός του ναχιγέ, ο οποίος αποφάσιζε μαζί με τους προεστούς των χωριών για τα κοινά ζητήματα, ιδίως για τα φορολογικά ποσά που αναλογοῦσαν στον ναχιγέ και σε ἕκαστο χωριό του, φρόντιζε για τήν ἐφαρμογή των κοινῶν αποφάσεων και ἐκπροσωποῦσε τον ναχιγέ. Παρόμοια σχήματα δευτεροβάθμιας τοπικῆς αὐτοδιοίκησης διαμορφώθηκαν και σε ἄλλες ἑλληνικές περιοχές, ιδίως στὶς ὄρεινές, ὅπως στὴν Εὐρυτανία, στό Πήλιο, στό Σούλι και στό Πωγώνι.⁹⁴

Ὅπως ἐπισημαίνεται στὴν §6 ὑπό Γ2, κατά τον Π. Ἀραβαντινό, οἱ «προῦχοντες» τοῦ καζᾶ τῆς Κόνιτσας (πιθανῶς ἐννοεῖ και τους προεστούς των χωριῶν) ἦσαν ἀνεκάθεν ἡμιανεξάρτητοι και ἀλληλοὑποστηρίζονταν, μέχρι τό 1790 πού ὁ Ἀλῆ πασᾶς τους ὑπέταξε. Κατά τήν παράδοση, στὴν τοποθεσία Καπηλιό τῆς Μόλιστας, πού εἶναι κομβική για τά γύρω χωριά, ἀπό τον 17ο αἰώνα μέχρι τό 1750 περίπου, συγκεντρώνονταν οἱ προεστοί των γύρω χωριῶν και αποφάσιζαν για κοινά ζητήματα των χωριῶν.⁹⁵ Βάσει των προεκτεθέντων, συμπραίνω ὅτι μέχρι τό 1790 λειτούργησε και στον καζᾶ τῆς Κόνιτσας κάποια μορφή δευτεροβάθμιας τοπικῆς αὐτοδιοίκησης μέ τήν συμμετοχή των προεστων κάποιων περιοχῶν τοῦ καζᾶ ἢ των προεστων ὁλόκληρου τοῦ καζᾶ.

4. Κατά τήν περίοδο τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (1788-1822), τά σαντζάκια Ἰωαννίνων, Δελβίνου και Αὐλώνας συγκρότησαν τό πασαλίκι των Ἰωαννίνων, χωρίς νά καταργηθοῦν. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀντικατέστησε τους ἰσχυρούς προεστούς μέ ἄλλα πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης του.⁹⁶ Στὴν Φούρκα, ὅπου ὁ Ἀλῆς ἔκτισε «σαράϊ» τό 1806, ὁ φίλος του Μπουσδογιάννης ἦταν μᾶλλον και προεστός τοῦ χωριοῦ.⁹⁷ Στὴν Βουρμπιανη διετέλεσε προεστός, τό 1815 τουλάχιστον, ὁ Κώστας Βουρμπιανίτης, ὁ ὁποῖος λεγόταν και Γραμματικός ἐπειδή διετέλεσε γραμματέας (σύμβουλος, «ὑπουργός») τοῦ Ἀλῆ πασᾶ· «ἀνεδείχθη ἀνὴρ λίαν νου-

94. Βλ. Ἰ. Λαμπρίδης, Ἠπειρωτικά μελετήματα, 1993, τχ Θ' 1889 19, τχ Ζ' 1889 43-44 (ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ γενικός προεστός τοῦ Πωγωνίου, κατά τά ἔτη 1790-1846, λεγόταν ἀγιάν βιλαέτης, ἦταν χριστιανός, εἰσέπραττε τους φόρους, ἐκτελοῦσε τίς ἀποφάσεις τῆς συνέλευσης των προεστων, ἀσκοῦσε δικαστική ἐξουσία και εἶχε ὑπό τίς διαταγές του τόν ἀστυνόμο μουτεσελίμη), Κοκολάκης, δ.π. 103, 221, Μαρτινιανός, δ.π. 155, 156, Ν. Σαρρῆς, Ὁσμανική πραγματικότητα, II 292 ἐπ., 91, Ἰ. Γιαννόπουλος, εἰς Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τ. ΙΑ' 136-7, Γ. Κοντογιώργης, Κοινωνική δυναμική και πολιτική αὐτοδιοίκηση. Οἱ ἑλληνικές κοινότητες ἐπὶ τουρκοκρατίας, 1982 53 ἐπ., 185 ἐπ., Πανταζόπουλος, δ.π. 21-22, 55, Β. Ψιμούλη, Τά Ἱστορικά, 1996 24.

95. Βλ. κατωτ. §18 ὑπό 1.

96. Βλ. Μαρτινιανός, δ.π. 161, Ἀ. Βακαλόπουλος, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας 1354-1833, 1969 459, Κοκολάκης, δ.π. 105-6, 119-120. Ἡ πληροφορία ὅτι ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐπισκεπτόταν ὅλα τά χωριά κατ' ἔτος (βλ. Ἄρς, δ.π. 310), ἀσφαλῶς συνιστᾶ ὑπερβολή.

97. Χ. Ἐξαρχος, Ἡ Φούρκα τῆς Ἠπείρου, 1987 447, Δ. Μακρῆς, Φούρκα, 1978 34.

νεχῆς καί μεγίστην ἐπιρροήν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ τυράννου ἐκείνου ἐξήσκησε, μετὰ δέ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ οἱ κατὰ καιροῦς τῆς Ἡπείρου σατράπαι ἀπένειμον εἰς τὸν Ἡπειρώτην αὐτὸν πλείστην εὐνοίαν, ἐκτιμῶντες τὴν ἀξίαν τοῦ νοῦς του καί τὴν πολυπειρίαν του»· δολοφονήθηκε τὸ 1838.⁹⁸ Εἶχε ἀκίνητα στὰ Γιάννενα, στὴν Κόνιτσα καί στὰ Γρεβενά· ἦταν μουλτεζίμης στό Ἐπταχώρι, στὴν Ἄρτα, στό Βουθρωτό κ.λπ.· τόκιζε χρήματα στὰ χωριά τοῦ καζᾶ. Διέμενε συχνά στὴν Βούρμπιανη, ὅπου διατηροῦσε πλούσια βιβλιοθήκη· μᾶλλον συνετέλεσε ὥστε νὰ μὴν τσιφλικοποιηθοῦν τὰ γύρω χωριά ἐπὶ Ἀλῆ πασᾶ.⁹⁹ Ἴσως διετελέσει καί προεστὸς τοῦ καζᾶ, δεδομένου ὅτι ὁ Ἀλῆς διορίζε τούς συμβούλους του καί ὡς διοικητὲς ἐπαρχιῶν.¹⁰⁰ Ἀπὸ τὸ 1816 ἡ ἐξουσία του ἴσως μειώθηκε. Τὸ 1821 εἶπε στὸν Πασόμπη ὅτι θὰ συνεργασθεῖ μαζί του, ἂν μὲ φιρμάνι τοῦ δοθεῖ τὸ δικαίωμα νὰ ἐξουσιάζει τὴν περιοχὴ τῆς Κόνιτσας ἐφ' ὄρου ζωῆς.¹⁰¹

B. -Περίοδος 1822-1913

1. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, κυβέρνησαν τὸ πασαλίκι τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τρία σαντζάκια, μεταξύ ἄλλων, οἱ πασάδες Ἰμέρ Βρυώνης (1822-1825) καί Μεχμέτ Ρεσίτ ἢ Κιουταχῆς (1825-1833), ὁ ὁποῖος ἦταν καί βαλῆς τῆς Ρούμελης στό Μοναστήρι (Μπιτόλια), κατὰ δέ τὰ ἔτη 1829-33 καί μέγας βεζύρης, διετελέσαν δέ ἀναπληρωτὲς πασάδες ὁ Σιλιχτάρης Μπότας καί ὁ Λιατίφ Κονιτσιώτης (1829-1830). Τὸ πασαλίκι τὸ 1846 ἐγίνε ἐμιλέτι, ἐνῶ τὸ 1867, μαζί μὲ τὸ πασαλίκι τῶν Τρικάλων, ἀποτελέσει τὸ βιλαέτι τῶν Ἰωαννίνων, στό ὁποῖο ἀνήκαν τὰ σαντζάκια Ἰωαννίνων, Ἀργυρόκαστρο, Μπερατιοῦ, Πρέβεζας καί Τρικάλων.¹⁰²

Στὸν καζᾶ τῆς Κόνιτσας καί πλησίον αὐτοῦ, ἐγιναν οἱ ἐξῆς διοικητικὲς χωροταξικὲς ἀλλαγές. Τὴν δεκαετία τοῦ 1830 καταργήθηκε ἡ διοικητικὴ μονάδα τῆς Καραμουρατιάς καί προσαρτήθηκαν τὰ χωριά τῆς στοῦς καζάδες τῆς Κόνιτσας καί τοῦ Πωγωνίου (ἀναλόγως τῆς θέσης τους δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ τοῦ Ἀώου). Τὸ 1846 ὁ καζᾶς τοῦ Πωγωνίου ἐντάχθηκε στό σαντζάκι τοῦ Ἀργυρόκαστρο. Τὸ 1882 ἰδρύθηκε τὸ

98. Π. Ἀραβαντινός, Περιγραφή τῆς Ἡπείρου, τ. Γ' 299, ὁ ἴδιος, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, 1856 τ. Α 401, ὅπου γράφει καί ὅτι ὁ Ἀλῆς τὸν προσέλαβε ὡς γραμματικό ἐπειδὴ γιὰ πρώτη φορά ἄκουσε τὴν φράση «μαῦρα φίδια καί ὄχιαῖς θὰ σᾶς φᾶν», ἐνῶ στὴν σελ. 255 παραθέτει προγενέστερη ἐπιστολὴ μὲ τὴν φράση «ὅτι φεῖδι ποῦ σ' ἔφαεν».

99. Βλ. Εὐρ. Σούρλας, Ἡπ. Χρονικά, τ. ΙΓ' 1938 1 ἐπ., Ἀν. Εὐθυμίου, Ἡ Βούρμπιανη τῆς Ἡπείρου, 1987 43 ἐπ.

100. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία... Α' 328.

101. Νέος Κουβαράς, τ. Γ 1965 43. Κατὰ τὸν Εὐθυμίου (Ἡ Βούρμπιανη τῆς Ἡπείρου, 48), τὸ περιστατικὸ ἐγίνε τὸ 1827 σὲ σχέση μὲ τὸν Ἰσμαήλ πασᾶ.

102. Γιὰ τὰ παραπάνω, βλ. Κοκολάκης, δ.π. 120-143. Γιὰ τὸν Λιατίφ Κονιτσιώτη, βλ. Ἀραβαντινός, Περιγραφή... Γ' 291.

σαντζάκι του Λεσκοβικιού, στο οποίο ανήκαν οί καζάδες Λεσκοβικιού, Κόνιτσας, Πωγωνίου και Πρεμετής. Όμως, τό 1888 τό σαντζάκι αυτό καταργήθηκε και οί καζάδες του επανήλθαν στά σαντζάκια από τά όποια είχαν αποσπασθεί, εκτός από τόν καζά Λεσκοβικιού, ό όποιος εντάχθηκε στό σαντζάκι Ίωαννίνων.

Από τόν καζά της Κολώνιας (του βιλαετιού Μοναστηρίου), στον όποιο ανήκαν από παλιά, μετατάχθηκαν στον καζά της Κόνιτσας: άφ' ενός τά χωριά Πληκάτι, Τούρνοβο και Δέντσικο κατά τά έτη 1832-1846 και άφ' έτερου τά χωριά Χιονιάδες και Λισκάτσι κατά τά έτη 1846-1871. Τά χωριά της δεξιās πλευρās του Σαραντάπορου κάτω από τό Λισκάτσι εντάχθηκαν τό 1882 στον καζά του Λεσκοβικιού, αλλά τό 1903 ή Στράτσιανη, ή Πυρσόγιανη και ή Βούρμπιανη επαναφέρθηκαν στον καζά της Κόνιτσας. Από τόν καζά της Κόνιτσας μετατάχθηκαν στον μέν καζά των Γρεβενών (ό όποιος τό 1881 εντάχθηκε στό βιλαέτι της Ρούμελης) ή Σαμαρίνα τό 1867, στον δέ καζά της Καστοριās ή Σλατίνα και τό Βίσαντσκο τό 1880.¹⁰³

2. Μετά την πτώση του Άλή πασά, κατά μία γνώμη, ή έξουσία των επαρχιακών διοικητών ενισχύθηκε, ενώ ό ρόλος των προεστών των χωριών ατόνησε.¹⁰⁴ Όμως, από σχετικά έγγραφα των έτών 1825-1843 προκύπτει ότι στον καζά της Κόνιτσας ή τοπική αυτοδιοίκηση ήταν συνεχώς ενεργή.¹⁰⁵ Μνημονεύονται σ' αυτά ως προεστοί οί έξής: Χριστόδουλος Σκουμπορδής (Κόνιτσα), Ί. Σούρλας (γιός του Κώστα Γραμματικού, Πυρσόγιανη), Νικ. Κώστα, (γιός του Κώστα Γραμματικού, Βούρμπιανη), Πρωτόπαπα Νότης, Χρήστος και Δημήτρης (Στράτσιανη), Ζ. Νικολάου και Π. Φάκας (Καστάνιανη), Βασ. Χατζής (Μόλιστα), Β. Έξάρχου (Σταρίτσανη), Δ. Έξάρχου (Φούρκα), Γ. Τζίμου (Κάντσικο), Γ. Νικόλα (Λούψικο), Άδάμος Νάσιου (Πάδες), Ί. Τάτσης (Παλιοσέλι). Από τά ίδια έγγραφα προκύπτει ότι οί προεστοί μετέβαιναν στις πόλεις, όπου έδρευαν οί κυβερνητικοί αξιωματούχοι, για υπηρεσιακούς λόγους.

Υπήρχαν και γενικοί προεστοί του καζά, οί όποιοι διορίζονταν από τίς κυβερνητικές αρχές ή εκλέγονταν από τούς προεστούς των χωριών και του βαροσιού (δηλαδή της πόλης της Κόνιτσας). Τέτοιοι προεστοί ήσαν οί έξής: Δ. Λιάμπεης, Ί. Σούρλας, Χρ. Σταρτζιώτης, Ζ. Νικολάου, Χρ. Πρωτόπαπα, Δ. Βουρμπιανίτης και Ζ. Κύρκα (άνεψιός του Κώστα Γραμματικού). Οί γενικοί προεστοί (βιλαετκοτσαμπάσηδες) ήσαν άλλοτε τρεις, πού συνδιοικούσαν, και άλλοτε ένας, ή δέ θητεία τους είχε όρισμένη διάρκεια. Έπειδή στά προαναφερθέντα

103. Για τά παραπάνω, βλ. Κοκολάκης, δ.π. 125, 146-147, 166, 173-177.

104. Μαρτινιανός, δ.π. 161, Κοκολάκης, δ.π. 121.

105. Τά έγγραφα αυτά δημοσιεύθηκαν από τόν Ευρ. Σούρλα στα Ήπειρ. Χρονικά, τ.Δ' 1929 206 έπ., τ. ΙΓ' 1938 68 έπ. και στό βιβλίο του «Συμβολή εις την νεωτέραν ιστορίαν της Ήπειρου», 1943.

έγγραφα γίνεται λόγος και για διαχειριστικούς λογαριασμούς τούς οποίους είχαν συντάξει οί γενικοί προεστοί σέ προγενέστερα χρόνια, συμπεραίνω ότι ό θεσμός τών γενικών προεστών δέν ήταν νέος στόν καζά τής Κόνιτσας, αλλά εφαρμόσθηκε και πρίν από τό 1822, αφού άλλωστε είχε εφαρμοσθει και στίς γειτονικές περιοχές του Ζαγορίου και του Πωγωνίου πρό του 1822.

Έξ αίτίας τής πολιτικῆς και στρατιωτικῆς αστάθειας λίγο πρίν από τήν πτώση του Άλη πασά και κυρίως μετέπειτα, οί προεστοί του καζά συνεργάσθηκαν στενότερα· όμως, κατά περιόδους, ανέκυψαν διενέξεις τους επειδή κάποιοι από αυτούς ήταν άδικοι ή ιδιοτελείς. Τό 1834, πέντε προεστοί, μέ προτροπή του Κ. Γραμματικού, πού τους όνόμασε «προεστῶτες τών πέντε κύκλων», (Ι. Σούρλας, Ζ. Νικολάου, Χρ. Πρωτόπαπας, Δ. Βουρμπιανίτης, Ζ. Κύρκα), συμφώνησαν να συναποφασίζουν για τήν αντιμετώπιση τών κοινοτικῶν ζητημάτων του καζά και να μοιράζονται έξ ίσου τόν μισθό του προεστου και τά νόμιμα κέρδη τους. Αυτή ή συμφωνία για αυθαίρετη ανάληψη τής διαχείρισης τών κοινοτικῶν υποθέσεων του καζά μάλλον δέν τηρήθηκε για πολύ, όπως προκύπτει από τήν νέα συμφωνία, μέ παρόμοιο περιεχόμενο, πού υπέγραψαν, τό 1841, οί έξῆς: Ι. Σούρλας, Άδάμος Νάσιου, Νικ. Κ. Γραμματικός, Ζ.Κ. Δούμαρης, Γ.Χ. Πρωτόπαπας. Τό 1843 ό Ι. Σούρλας, ό Νικ. Κ. Γραμματικός και ό Εμίν Σαρανταπόρης έκαμαν παρόμοια συμφωνία, όρίζοντας επί πλέον ότι θα αντικαθιστούν τόν διοικητή του καζά, αν ένοχλήσει κάποιον από τους τρεις, προφανώς βάσει του νέου νόμου, ό όποιος ανέθετε τήν εκλογή του διοικητή του καζά στους προεστους του καζά.¹⁰⁶ Τό 1840 έγιναν στά Γιάννενα δύο συμφωνίες, ή μία από 20 τουλάχιστον άτομα καταγόμενα από τόν καζά τής Κόνιτσας, ή άλλη από μεγάλη ομάδα Βουρμπιανιτών, για τους τρόπους κατάπαυσης τών διενέξεων σέ σχέση μέ τά κοινοτικά ζητήματα.

3. Από τό 1846, βάσει τής νέας νομοθεσίας, στό διοικητικό συμβούλιο του καζά, μετείχαν, μαζί μέ τίς τοπικές τουρκικές αρχές, οί εκπρόσωποι τών χωριών και ό επίσκοπος. Ύστερα από τό 1864, εφαρμόσθηκε ή νέα νομοθεσία πού ρύθμιζε τά σχετικά μέ τους μουχτάρηδες (προεστους) και τους δημογέροντες εκάστης κοινότητας και μέ τό διοικητικό συμβούλιο του καζά-βιλαετιου.¹⁰⁷

106. Βλ. Ν. Σαρρῆς, δ.π. 293.

107. Βλ. Κοκολάκης, δ.π. 125-6, 134-5, 138, Β. Παυλίδης, Ήπ. Έστία, τ. 1965 117 έπ., Σ. Στούπης, Πωγωνησιακά και Βησσανιώτικα, τ. Α' 1962 210, Φ. Πέτσας/Δ. Σαραλῆς, Άρίστη και Δυτικό Ζαγόρι, 1982 164 έπ. 285 έπ. Για τόν καζά τής Κόνιτσας, βλ. Λυμπερόπουλος, Παζαριου άνατομή, 1971 50, ό ίδιος, Όρεινοί και μεθόριοι, 1972 162-164, Χ. Έξαρχος Ή Φούρκα τής Ήπείρου, 1987 48-50, Άν. Εϋθυμίου, Ή Βούρμπιανη τής Ήπείρου, 1987 86, Χ. Γκάσιος, Ίστορία τής Καστάνιανης Κονίτσης, 1971 156-158, Χ. Χρησιτίδης, Πουρνιά... 118-125, 131. Όνόματα προεστών του καζά κατά τά έτη 1870-1874 βλ. εις Άν. Εϋθυμίου. Σελίδες από τήν ιστορία τής Κόνιτσας, 1997 41-54. Ή έφημ. «Φωνή τής Ήπείρου» έγραψε τήν 11-2-1894 ότι

§5. Γαιοκτητικό σύστημα, φορολογία

A. - Τό γαιοκτητικό σύστημα¹⁰⁸

1. Στο ὀθωμανικό κράτος, οἱ περισσότερες ἀγροτικές γαῖες ἀποτελοῦσαν κρατική ἰδιοκτησία (μιρί): οἱ κρατικές γαῖες χωρίζονταν στίς κυρίως δημόσιες καί στίς ὑποδημόσιες, στίς ὁποῖες τό κράτος εἶχε μόνον τήν ψιλή κυριότητα, ἐνῶ ἡ «ἐπικαρπία» τους ἀνήκε σέ ἰδιῶτες. Ἀκίνητα πού ἀνήκαν κατά πλήρη κυριότητα σέ ἰδιῶτες (ἰδιωτικά) ἦσαν μόνον οἱ οἰκοδομές, οἱ κῆποι, τά περιβόλια (δενδροφυτεῖες) καί τά ἀμπέλια, στά νεότερα ὅμως χρόνια καί ἄλλα ἀγροτικά ἐδάφη: τά ἀκίνητα αὐτά λέγονταν μούλκια καί ὁ τίτλος κυριότητας λεγόταν χοτζέτι. Εἰδική κατηγορία ἀκινήτων ἀποτελοῦσαν τά ἀφιερωμένα (βακούφικα), τά ὁποῖα προηγουμένως ἦσαν ἰδιωτικά, ἀλλά ἀφιερώθηκαν στόν Θεό γιά εὐαγεῖς σκοπούς (ναοί καί ἄλλα κοινωφελῆ ἰδρύματα): οἱ ἀφιερωτές ἢ οἱ διάδοχοί τους ἐπιτρεπόταν νά τά χρησιμοποιοῦν ἢ νά τά ἐκμισθώνουν, ἀλλ' ὄχι νά τά ἀπαλλοτριώσουν.

2. Τά χωριά, ἐφόσον σέ ὀλόκληρη τήν ἐδαφική ἔκτασή τους ἢ στό μεγαλύτερο τμήμα της οἱ κάτοικοί τους εἶχαν τήν κυριότητα ἢ τήν «ἐπικαρπία» της (τεσαρούφ), λέγονταν κεφαλοχώρια (δηλαδή αὐτοκεφάλια, αὐτοτελῆ) ἢ ἐλευθεροχώρια. Στά χωριά αὐτά, ὑπῆρχαν συνήθως οἱ ἐξῆς κατηγορίες ἀκινήτων: α) Τά προαναφερθέντα μούλκια, δηλαδή οἱ ἰδιοκτησίες τῶν κατοίκων: μετά τό 1847 καί κυρίως μετά τό 1854, ἐντάχθηκαν σ' αὐτά καί οἱ γαῖες στίς ὁποῖες μέχρι τότε οἱ κάτοικοι εἶχαν μόνον τήν «ἐπικαρπία». β) Τά ὑποδημόσια, στά ὁποῖα οἱ κάτοικοι εἶχαν μόνον τήν «ἐπικαρπία» (τεσαρούφ), βάσει τίτλου πού λεγόταν ταπί, καί τελοῦσαν ὑπό τόν ἐλεγχό τοῦ σπαχῆ ἢ τοῦ μουλτεζίμη: τήν «ἐπικαρπία» μπορούσαν γά τήν μεταβιβάσουν μόνον κληρονομικῶς. γ) Τά κοινόχρηστα (δάση, βοσκότοποι, ὄρομοι, νερά κ.λπ.), στά ὁποῖα ἡ μὲν κυριότητα ἀνήκε στό δημόσιο, ἡ δέ χρήση ἀνήκε στούς κατοίκους τοῦ χωριοῦ.

σπὴν Κόνιτσα προεξάρχουν οἱ Γ. Μπεκιάρης, Χαρ. καί Ἴ. Φλῶρος καί Ν. Παπακώστας καί ὅτι σπὴν Κορτίνισα τόν μουχτάρη τόν ἐκλέγουν οἱ γυναῖκες, ἐνῶ οἱ ἄνδρες δέν ἀναμειγνύονται στά κοινά, ἀλλά ἀσχολοῦνται μέ τήν καλλιέργεια τῶν ἀγρῶν, μέ τήν ξύλευση κλπ.

108. Ἀπό τήν γενικότερη βιβλιογραφία, βλ. μεταξύ ἄλλων, Ἡ Νικολόπουλος, Κοινωνικοοικονομικές δομές καί πολιτικοί θεσμοί σπὴν τουρκοκρατία. Τά θεσσαλικά Ἀμπελάκια (1770-1820), 1987 18-26, 294-5, 315-6, Δ. Σιάτρας, Οἱ ἀγοραπωλησίες ἀκινήτων σπὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα, 1992 45 ἐπ., Ν. Σαρρῆς, Ὁσμανική πραγματικότητα, II, 83, 100, 129-157, 278-282, Ἴ. Γιαννόπουλος, δ.π. 108-109, Γ. Νάκος, Τό νομικό καθεστῶς τῶν τέως δημοσίων ὀθωμανικῶν γαιῶν 1821-1912, 1984 48-85. Γιά τήν Ἡπειρο καί τήν Ἀλβανία, βλ. Λαμπρίδης, Ἡπειρ. μελετήματα, τχ. Β 1887 9-10, 47-52, Ἴ. Μαρτινιανός, Ἡ Μοσχόπολις 1330-1930, 1957 264, Γκ. Ἄρς, Ἡ Ἀλβανία καί ἡ Ἡπειρος στά τέλη τοῦ ΙΗ' καί στίς ἀρχές τοῦ ΙΘ' αἰῶνα, 1994 39, 49-53, 274-9, 290-3, L. Mille, εἰς Ἡ οἰκονομική δομή τῶν βαλκανικῶν χωρῶν (15ος-19ος αἰῶνας), 1979 185 ἐπ., Κοκολάκης, δ.π. 53-58.

3. Τό χωριό λεγόταν τσιφλικοχώρι ή ιδιόκτητο, έφ' όσον ή «έπικαρπία» τών κατοίκων στά ήμιδημόσια έδάφη του ή και ή ιδιοκτησία τους στά μούλκια είχε μεταβιβασθεί από αυτούς, *de jure* ή *de facto*, σέ ένα μόνον πρόσωπο, τόν μεγαλοκτηματία (τσιφλικᾶ, ἄγᾶ), ό όποϊος χρησιμοποιούσε τούς κατοίκους του χωριού ως επίμορτους καλλιεργητές ή ως μισθωτούς του. Συνήθως, ό επίμορτος καλλιεργητής απέδιδε στόν τσιφλικᾶ: είτε όρισμένο κατ' αποκοπήν ποσό τής παραγωγής (γεώμορο), είτε τήν μισή παραγωγή (μισιακάρικο), κατόπιν άφαίρεσης τών δαπανών, αν ό τσιφλικᾶς είχε χορηγήσει τά μέσα παραγωγής, είτε τό 1/3 τής παραγωγής (τριτάρικο), κατόπιν άφαίρεσης τών δαπανών οί όποϊες έβάρυναν τόν ίδιο και όχι τόν τσιφλικᾶ. Υπήρχαν περιπτώσεις στίς όποϊες τά τσιφλικοχώρια υπάγονταν και σέ σπαχή. Ό τσιφλικᾶς ένίοτε εκμίσθωνε τό τσιφλικι σέ άλλο πρόσωπο, συνήθως όμως τό εκμεταλλευόταν ό ίδιος και διόριζε σ' αυτό επιστάτη, ό όποϊος κατοικούσε στό χωριό και λεγόταν σιούμπασης: επί Ἄλῃ πασᾶ, ό σιούμπασης άστυνόμευε τό χωριό μέ έναν ή δύο φρουρούς (παλλικάρια), έδικαιοῦτο νά επιβάλλει ποινές στους κατοίκους και άμειβόταν από αυτούς. Τσιφλίκια είχαν και οί μονές, τουλάχιστον οί μεγάλες.

Μετά τήν πτώση του Ἄλῃ πασᾶ, μερικά από τά τσιφλίκια του τά οικειοποιήθηκαν κάποιοι μπέηδες, ένῶ τά περισσότερα χαρακτηρίσθηκαν ως έθνικά (ιμλιάκια) και είτε εξαγοράσθηκαν από τούς κατοίκους, είτε πραχωρήθηκαν στους κατοίκους ως προς τό «δικαίωμα έμφύτευσης» (μουατζέλ).

B. -Φόροι, σπαχήδες, μουλτεζίμηδες

1. Μεταξύ τών φόρων μέ τούς όποϊους βαρύνονταν οί Ἡπειρώτες άγρότες έναντι τών δημοσίων αρχών,¹⁰⁹ κυριότεροι ήσαν οί έπόμενοι: α) Ό φόρος επί τής παραγωγής, ό όποϊος συνίστατο στό 1/10 τής παραγωγής, γι' αυτό λεγόταν δεκάτη, αλλά μέχρι τό 1846 ήταν λιγότερος, υπολογιζόταν κατ' αποκοπήν (κεστσιμι) και ανήκε στόν σπαχή. β) Ό κεφαλικός ή χαράτσι ή βοστίνα ή έφήβων, τόν όποϊο εισέπρατταν για τό δημόσιο οί χαρατζιμπασήδες μετά τό 1690 από κάθε

109.Γιά τήν φορολογία επί τουρκοκρατίας, βλ. μεταξύ άλλων: Ν. Σαρρής, δ.π. 85-86, 92, 160-186, 196, 208, 219, 292, Γ. Κοντογιώργης, Κοινωνική δυναμική και πολιτική αυτοδιοίκηση. Οί έλληνικές κοινότητες επί τουρκοκρατίας, 1982 67-69, 76-85, Ἡ. Νικολόπουλος, δ.π. 27-28, 41-42, C. Orhonlu, εις Δελτίον Τουρκικής Βιβλιογραφίας, 1970 32-33, 56, 65-67. Γιά τήν φορολογία στήν Ἡπειρο, βλ. Ἰ. Λαμπρίδης, Ἡπειρ. μελετήματα, τχ Γ' 8, 12-15, τχ Ε' 27-28, 34-35, τχ Θ' 8-9, Μαρτινιανός, δ.π. 155, Ἄρς, δ.π. 40, Κοκολάκης, δ.π. 58-63, Γ. Παπαγεωργίου, Οικονομικοί και κοινωνικοί μηχανισμοί στόν όρεινό χῶρο. Ζαγόρι, 1995 69-83, 109-134, 139-155. Γιά τήν φορολογία στόν καζᾶ τής Κόνιτσας, βλ. Λυμπερόπουλος, Ὁρεινοί και μεθόριοι, 1972 66-67, Ἄν. Ευθυμίου, Ἡ Βούρμπιανη τής Ἡπείρου, 26, 73, 78, 79, 123, 133, 137, Χ. Ἐξαρχος, δ.π. 48-51, Χ. Γκάσιος, δ.π. 156-161, Χ. Χρηστίδης, δ.π. 123, Β. Βετσόπουλος, δ.π. 199-203.

ἄρρενα ἡλικίας 14 ἕως 75 ἐτῶν· οἱ φορολογούμενοι κατατάσσονταν σέ τρία κλιμάκια ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ εἰσοδήματός τους· ὕστερα ἀπό τό 1856 ἀντικαταστάθηκε ἀπό τόν φόρο ἐξαγορᾶς τῆς στρατεύσης. γ) Ὁ φόρος μεταβίβασης τοῦ δικαιώματος «ἐπικαρπίας» (τεσαρούφ), ὁ ὁποῖος ἦταν καταβλητέος στόν σπαχή γιά τήν ἐκδοση νέου ταπιού. δ) Ὁ φόρος ἐπί τῆς κτηνοτροφίας, ὁ ὁποῖος ἀνήκε στόν σπαχή. ε) Ἄλλοι τακτικοί φόροι, ὅπως οἱ ἐπιβαλλόμενοι μετά τό 1850 ἐπί τῆς ἀξίας τῆς ἀκίνητης περιουσίας (βεργί) ἢ γιά τήν κατασκευή δρόμων. στ) Οἱ ἕκτακτοι φόροι (ἀβαρίζ) πού ἐπιβάλλονταν πρός ἀντιμετώπιση ἐκτάκτων ἀναγκῶν, ὅπως γιά τήν διατροφή ἢ τήν διαμονή τοῦ διερχόμενου στρατοῦ.

Οἱ φόροι πού ἀντιστοιχοῦσαν σέ ἓνα καζᾶ προϋπολογίζονταν ἀπό τίς προϊστάμενες διοικητικές ἀρχές καί ἀκολουθῶς κατανέμονταν στά χωριά τοῦ καζᾶ ἀπό τόν διοικητή του καί ἀπό τό συμβούλιο τῶν προεστῶν τοῦ καζᾶ. Οἱ φόροι πού ἀναλογοῦσαν στό χωριό κατανέμονταν στίς οἰκογένειές του ἀπό τοῦς κοινοτάρχες· αὐτοί τηροῦσαν σχετικό ὀνομαστικό κατάλογο, λεγόμενο στίμα ἢ σβάρνα ἢ δεφτέρι, εἰσέπρατταν τοῦς φόρους καί τοῦς κατέβαλλαν στόν ἀρμόδιο κρατικό ὑπάλληλο· ἐκεῖνος, ἂν ἡ καταβολή καθυστεροῦσε, ἐνεργοῦσε ὁ ἴδιος τήν εἰσπραξή, προσθέτοντας καί πρόστιμο γιά τήν μετάβασή του στό χωριό (ποδοκόπι). Οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ εἶχαν ἀλληλέγγυα εὐθύνη γιά τήν καταβολή τῶν φόρων, ἐδικαιοῦντο δέ νά ἐκπλειστηριάσουν περιουσιακά στοιχεῖα τοῦ συγχωριανοῦ ὀφειλέτη φόρων γιά νά πληρωθεῖ δια τοῦ τιμήματος ἡ ὀφειλή του. Ὁρισμένοι φόροι εἰσπράττονταν ὄχι ἀπό τοῦς κοινοτάρχες, ἀλλά ἀπό τόν σπαχή ἢ τόν μουλτεζίμη ἢ ἀπό ἐκπροσώπους τοῦς ἢ ἀπό κρατικό ὑπάλληλο. Οἱ ἐνεργοῦντες φοροεἰσπραξή ἐκτελοῦσαν ἔργο χρονοβόρο καί δύσκολο, γι' αὐτό ἐδικαιοῦντο νά εἰσπράξουν καί πρόσθετα ποσά ὡς ἀμοιβή τους. Τά χωριά προτιμοῦσαν νά εἰσπράττουν τοῦς φόρους οἱ κοινοτάρχες ἐπειδή οἱ καταχρήσεις τῶν ἄλλων εἰσπρακτορῶν ἦσαν περισσότερες.

2. Στά πρόσωπα πού παρεῖχαν συστηματικά στό ὀθωμανικό κράτος στρατιωτικές ἢ θρησκευτικές ἢ κοινωνικές ὑπηρεσίες, ἡ κεντρική ἢ ἡ περιφερειακή διοίκηση χορηγοῦσε ὡς ἀνταμοιβή ἓνα μέρος τῶν εἰσπράξεων πού ἐδικαιοῦτο τό κράτος ἀπό κάποια προσοδοφόρο πηγή, ὅπως ἦσαν οἱ φόροι ἐπί τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς μιᾶς περιοχῆς ἢ τό εἰσόδημα ἀπό ἐργαστήρι, μύλο, χάνι, βοσκότοπο κ.λπ. Αὐτή ἡ κάρπωση προσοδοφόρου πηγῆς λεγόταν τιμάριο, ὁ δέ τιμαριοῦχος λεγόταν σπαχής.¹¹⁰ Ἡ παραχώρηση τοῦ τιμαρίου ἦταν κατά κανόνα μακρόχρονη, ἀλλά ἀνακλητή. Ἡ ἀγροτική περιοχή, ἀπό τήν ὁποία ὁ σπαχής καρπωνόταν ὀρισμένους φόρους, ἀντιστοιχοῦσε στά ὄρια ἑνός χωριοῦ ἢ ἦταν μεγαλύτερη ἢ μικρότερη.

110. Γιά τό τιμαριωτικό σύστημα, βλ. μεταξύ ἄλλων, Χ. Ἰναλτζίκ, Ἡ ὀθωμανική αὐτοκρατορία, 1995 188-205, 414-416, Ν. Σαρρῆς, ὁ.π. 80-110, Νικολόπουλος, ὁ.π. 19, 28, 64.

Οἱ ἀγρότες τοῦ τιμαρίου εἶχαν δικαίωμα καί ὑποχρέωση νά καλλιεργοῦν τοὺς ἀγρούς στοὺς ὁποίους εἶχαν τὴν «ἐπικαρπία» (τεσαρούφ) καί ὄφειλαν νά καταβάλλουν στὸν σπαχὴ ὀρισμένους φόρους, νά κατασκευάσουν κτίριο γιὰ τὴν ἀποθήκευση τῆς δεκάτης, νά μεταφέρουν τὴν δεκάτη ἐκεῖ, νά θερίζουν τὸ ἀγρόκτημα πού εἶχε ἐκεῖ ὁ σπαχὴς, πράγμα σπάνιο, καί νά τὸν φιλοξενοῦν ὅταν ἐπισκεπτόταν τὸ χωριό. Ὁ σπαχὴς ἦταν ἀρμόδιος νά ἐπιβάλλει τὴν ἀγροτική νομοθεσία καί τὴν δημόσια τάξη στὴν περιοχὴ τοῦ τιμαρίου καί νά χορηγεῖ ἄδειες μεταβίβασης ἀγρῶν.

Ὅμως, πολλοὶ σπαχῆδες αὐθαιρετοῦσαν σέ βάρος τῶν ἀγροτῶν, ἐπιβάλλοντες ἀντικανονικῶς πρόσθετους φόρους, πρόστιμα ἢ ἀγγαρίες ἢ οἰκειοποιούμενοι γαῖες ἐκείνων. Οἱ σπαχῆδες ἐνός καζᾶ εἶχαν ὡς ἀρχηγό τους τὸν δικαϊκτὴ τοῦ καζᾶ.

Σπαχῆδες ὑπῆρχαν ἀνέκαθεν καί στὴν Ἠπειρο, μέχρι τὸ 1846, ὅπως στό Ζαγόρι, στό Κούρεντα, στό Σούλι καί στὸν καζᾶ τῆς Κόνιτσας.¹¹¹ Μέχρι τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα, «ἅπασαι αἱ ὄρειναι ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος (...) δέν ὑπέκειντο εἰς δέκατον, εἰ μὴ εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν σπαῖδων».¹¹² Ὁ Ἄλῃ πασᾶς περιορίσε σημαντικὰ τὸν ἀριθμὸ τους.¹¹³

3. Ἀπὸ τὸν 17ο αἰώνα, λόγω τῆς στρατιωτικῆς καί τῆς οἰκονομικῆς παρακμῆς τοῦ κράτους, τὸ τιμαριωτικὸ σύστημα ὑποβαθμίσθηκε, μέχρι τὸ 1846, ὅποτε στὴν Ἠπειρο καταργήθηκε. Παράλληλα, ἰδίως ἀπὸ τὸν 18ο αἰώνα, ἐφαρμόσθηκε τὸ σύστημα τοῦ ἰλτιζαμιού, δηλαδή τῆς ἐκμίσθωσης τῶν κρατικῶν προσοδοφόρων πηγῶν (μουκατά) κατόπιν δημοπρασίας. Ὁ μισθωτὴς λεγόταν μουλτεζίμης ἢ μουτεσαφίφης ἢ ἰλτιζαμτζῆς καί ὑποσχόταν στίς κρατικὲς ἀρχές νά εἰσπράξει τοὺς φόρους μιᾶς ἀγροτικῆς περιοχῆς ἢ τὸ κρατικὸ τμῆμα τοῦ εἰσοδήματος κάποιας ἄλλης προσοδοφόρου πηγῆς, προκατέβαλε δέ στό κράτος τὴν ἀξία τῆς εἰσπρακτέας προσόδου (ὀλόκληρη ἢ μεγάλο τμῆμα τῆς) καί ἐδικαιοῦτο ἀντιμισθία, ἢ ὁποῖα ἐβάρυνε τοὺς ὑπόχρεους καταβολῆς τῆς προσόδου. Ὁ ἀρχικός μουλτεζίμης ἦταν ἀνώτερος κρατικὸς ἀξιωματοῦχος πού ὑπομίσθωνε τὴν εἰσπραξὴ τῶν κρατικῶν προσόδων σέ κατώτερους ἀξιωματούχους· αὐτοὶ τὴν ὑπομίσθωναν σέ ἄλλους τοπάρχες (μπέηδες, ἀγιάνηδες, κοτζαμπάσηδες) ἢ σέ ἄλλους κεφαλαιούχους (ἀγάδες)· οἱ ἀντιμισθίεις τῶν ὑπομισθωτῶν ματακυλίονταν στοὺς ὑπόχρεους καταβολῆς τῆς προσόδου, δηλαδή ἦσαν καί αὐτὲς καταβλητέες ἀπὸ τούτους. Στίς περιοχὲς ὅπου δέν ὑπῆρχαν σπαχῆδες, ὁ μουλτεζίμης

111. Βλ. Λαμπρίδης, Ἠπειρ. μελετήματα, τχ. Γ' 8-11, τχ. Θ' 9, Γ. Παπαγεωργίου, ὁ.π. 23-32, 75, Ἄρς, ὁ.π. 39, 274, Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία... Α' 405, Ν. Πατσέλης, Ἠπ. Ἑστία, 1952 10 ἐπ., Ψιμούλη, Τὰ Ἱστορικά, τχ 24-25 1996 28-29.

112. Βλ. Γ. Παπαγεωργίου, ὁ.π. 70

113. Ν. Πατσέλης, Ἠπ. Ἑστία, 1967 178-179.

ασκοῦσε καί τίς ἀρμοδιότητες τοῦ σπαχῆ. Ἀπό τό 1846 διορίσθηκαν ἔμμισθοι κρατικοί εἰσπράκτορες γιά τήν εἰσπραξη τῶν κρατικῶν προσόδων.¹¹⁴

Γ. -Εἰδικά περιστατικά στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας

1. Μέχρι τό 1846 ὑπῆρχαν ἀνέκαθεν σπαχῆδες καί στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας καί στήν Ἠπειρο γενικά, κατά τά ἀναφερθέντα ὑπό Β2. Ἀπό ἔγγραφες πηγές, προκύπτουν σχετικῶς τά ἀκόλουθα: Στό χωριό Χιονιάδες, ἀπό τόν 17ο αἰώνα ἴσως, κάθε οἰκογένεια ἔδινε στόν σπαχή κατ' ἔτος 1,5 γρόσια, μερικά κραμβολάχανα καί τό γάλα μιᾶς ἡμέρας· ὁ σπαχῆς τοῦ χωριοῦ τό 1824 καταγόταν ἀπό τήν Στάργια τῆς Κολώνιας.¹¹⁵ Τό Κεράσοβο καί ἄλλα γειτονικά χωριά, τουλάχιστον κατά τά ἔτη 1778-1841, τελοῦσαν ὑπό τόν ἔλεγχο ἑνός σπαχῆ καί τῶν τέκνων του.¹¹⁶ Στόν Ἰσβορο, ὑπῆρχε σπαχῆς κατά τά ἔτη 1794-1805 τουλάχιστον, ἐνῶ μιά μεγάλη περιοχή τοῦ χωριοῦ ἀνήκε σέ μουσουλμανικό ἴδιωμα εὐρισκόμενο πλησίον τοῦ Λεσκοβικοῦ.¹¹⁷ Τό 1818 ὁ Κονιτσιώτης σπαχῆς Ἰσμαήλ Ζεϊνέλ μπέης κατέλαβε αὐθαιρέτως μιά περιοχή στό Βουσοχώρι, ἡ ὁποία, ἀπό τό 1797 τουλάχιστον, ἀνήκε σέ ἄλλο τιμάριο.¹¹⁸ Τό 1833 ἐκδόθηκε ταπί ἀπό σπαχῆδες τῆς Κόνιτσας γιά τήν πώληση ἀγροῦ στόν κάμπο της.¹¹⁹ τό ἴδιο συνέβη τό 1842 καί στήν Βούρμπιανη, στήν ὁποία ὑπῆρχαν σπαχῆδες καί τό 1845.¹²⁰

2. Ἀναφορικά μέ τήν ὑπαρξη μισθωτῶν τῶν δημοσίων προσόδων (μουλτεζίμηδων) στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας, συνάντησα τίς ἐξῆς πληροφορίες: Τό 1811 ὑπῆρχε στήν Κόνιτσα μουλτεζίμης τοῦ μονοπώλιου του ταμπάκου τοῦ καζᾶ· μέχρι τότε, πιθανῶς ἐκμεταλλεῖται ἄλλος μουλτεζίμης τόν ταμπακόμυλο τῆς Μόλιστας.¹²¹ Στήν Βούρμπιανη, τό 1839 καί τό 1845 οἱ μουλτεζίμηδες της ἦσαν κάτοικοί της.¹²² Καί ἀργότερα ὑπῆρχαν στόν καζᾶ μισθωτές τῆς εἰσπραξης τῆς δεκάτης.¹²³

114. Γιά τά παραπάνω, βλ. Λαμπρίδης, Ἠπειρ. μελετήματα, τχ Β' 1887 9-11, Σαρρῆς, δ.π. 111-128, 278-282, Κοκολάκης, δ.π. 54-55, 105, Δ. Σιάτρας, δ.π. 54, Νικολόπουλος, δ.π. 282-294, 302-5.

115. Βλ. Ἰ. Λαμπρίδης, Ἠπειρ. μελετήματα, τχ Γ' 1888 7 καί Ἠπ. Ἑστία, 1952 797.

116. Βλ. Σ. Φωτιάδης (ἐπιμέλεια), Κεράσοβο, 1975 7, 16, 19.

117. Κόνιτσα, τχ 1 καί 5/1980.

118. Ἠπ. Ἑστία, 1981 578.

119. Ἠπ. Ἑστία, 1970 556.

120. Ἀν. Εὐθυμίου, Ἡ Βούρμπιανη τῆς Ἠλείρου, 1987 77, 128.

121. Βλ. Ἠπ. Ἑστία, 1970 28 καί κατωτ. §17 ὑπό 2 καί 5.

122. Εὐθυμίου, δ.π. 78, 127.

123. Λυμπερόπουλος, Ὀρεινοί καί μεθόριοι, 1972 66-67, Γκάσιος, δ.π. 158, Βετσόπουλος, δ.π. 203.

3. Περισσότερες εἶναι οἱ πληροφορίες γιά τὰ τσιφλίκια πού ὑπῆρχαν στόν καζᾶ: Κατά τήν περίοδο 1680-1735 ἔγιναν τσιφλίκια τὰ χωριά Βοῦδομάτι, Ἅγιος Μηνᾶς καί ἄλλα γειτονικά καί τό 1735 ἔγιναν τσιφλίκια ἡ Ὄστανίτσα, ἡ Διπαλίτσα καί ἄλλα γειτονικά χωριά.¹²⁴ Κατά τήν ἴδια ἐποχή μᾶλλον, τό Πληκάτι ἀναγκάσθηκε ἀπό Κολωνιάτες νά δεχθεῖ τήν «προστασία» τους καί ἀκολούθως ἔγινε τσιφλίκι τους· ἡ Φετόκος ἦταν τσιφλίκι ἑνός τεκέ τῆς Κόνιτσας, πιθανῶς μαζί μέ τήν Ὁξυά καί τό Κάντσικο.¹²⁵ Ἡ Δοβρά (πλησίον τῆς Πυξαριάς) τό 1700, ὅποτε οἱ κάτοικοί της τήν ἐγκατέλειψαν, ἦταν τσιφλίκι.¹²⁶ Τό Πεκλάρι ἦταν τσιφλίκι ἀπό τόν 18ο αἰῶνα τουλάχιστον.¹²⁷ Οἱ κληρονόμοι τοῦ «προστάτη» τοῦ Κερασόβου ἰσχυρίσθηκαν τό 1831 καί τό 1860 ὅτι τό χωριό ἦταν τσιφλίκι τους ἀπό τό 1688 ἤ ἀπό τό 1767.¹²⁸ Ὁ Λήκ σημείωσε τό 1809 ὅτι οἱ ἀγρότες πού καλλιεργοῦσαν τίς γαῖες τῶν σπαχήδων τῆς Κόνιτσας ἔδιναν σ' αὐτούς τό 1/3 μέχρι τό 1/2 τοῦ εἰσοδήματος μετά τήν ἀφαίρεση τῆς δεκάτης· σωστά παρατηρήθηκε ὅτι ἐπρόκειτο γιά τσιφλικάδες καί ὄχι γιά σπαχήδες.¹²⁹

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς εἶχε κάμει τσιφλίκια του τὰ ἐπόμενα χωριά τοῦ καζᾶ: Λιτονιαβίστα, Γορίτσα, Τσιφλικόπουλο, Μάζι, Δερβάνι, Κορτίνιστα, Στράτσιανη, Χιονιάδες, Λισκάτσι καί Φούρκα.¹³⁰ Τό 1850 ἦσαν τσιφλίκια τὰ ἑξῆς χωριά τοῦ καζᾶ: Γορίτσα, Ἀλποχώρι, Ἀμάρι, Πεκλάρι, Κουτσούφλιανη, Σαναβό, Ὄστανίτσα, Διπαλίτσα, Μελισσόπετρα, Καβάσιλα, Ζέλιστα, Βράνιστα, Κορτίνιστα, Πλάβαλη, Τούρναβο, Πληκάτι, Φετόκο, Μπλίσδιανη, Κεράσοβο, Γκρισμπάνι.¹³¹ Τό 1874 παρέμειναν τσιφλίκια τὰ ἑξῆς χωριά τοῦ καζᾶ: Γορίτσα, Ἀλποχώρι, Ἀμάρι, Κουτσούφλιανη, Μελισσόπετρα, Ζέλιστα, Πλάβαλη, Φετόκο, Μπλίσδιανη καί Κεράσοβο.^{131α}

124. Λαμπροῖδης, Ἠπειρ. μελετήματα, τχ Η' 44, τχ Ζ' 68.

125. Λαμπροῖδης, Ἠπειρ. μελετήματα, τχ. Β' 8, Χ. Ρεμπέλης, Κονιτσιώτικα, 1953 167, Β. Βετσόπουλος, Δελτίον Ἠπ. Ἐταιρείας, τχ. 106, Παπαστεργίου - Κουκουμπάνης, Ὁξυά. Τό χωριό μου, 1987 16, Τσιγκούλης/Ζιώγας/Βέλλας, Κάντσικο-Δροσοπηγή, 1993 134 ἐπ.

126. Εὐθυμίου, Ἠπ. Ἐστία, 1961 521.

127. Εὐθυμίου, Κόνιτσα, τχ 9/1963, Πουκεβίλ, Ταξίδι στήν Ἠπειρο. Τά Ἠπειρωτικά, 1994 161.

128. Βλ. Φωτιάδης, δ.π. 47 καί ἀνεκδοτα ἐγγραφα.

129. Βλ. Χ. Ἀνδρεάδης, Κόνιτσα, τχ 63/1967, Ἄρς, δ.π. 84-85. Παρόμοια συμφωνία μεταξύ ἑνός γαιοκτῆμονα στό Λιατοβούνη καί ἀγροτῶν στά 1879, βλ. εἰς Ἠπ. Ἐστία, 1987 14.

130. Βλ. Σπ. Ἀραβαντινός, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ τοῦ Τεπελενλή, 1895 603. Τήν Φούρκα ὁ Ἀλῆς τήν ἀπέκτησε τό 1793 διά τῆς πληρωμῆς τῶν χρημάτων πού αὐτή ὀφείλε σέ τρεῖς μπέηδες Κονιτσιῶτες. Γύρω στό 1830 ὁ Σιλιχτάρης Μπότας ἐπιχείρησε νά τήν κάνει τσιφλίκι του. Βλ. Ἐξαρχος, δ.π. 45, 52, Μακρῆς δ.π. 35.

131. Βλ. Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία... Β' 339-341, 367. Γιά τό Γκρισμπάνι, βλ. Δ. Μπόγδος, Τό χωριό Ἐλεύθερο, 2000 28, 36.

Β1α. Βλ. Ἀν. Εὐθυμίου, Σελίδες ἀπό τήν ἱστορία τῆς Κόνιτσας, 1997 45 ἐπ.

§6. Αὐθαιρεσίες Ἀλβανῶν καὶ ἀγαλίκια

A. -Στὴν Ἡπειρο γενικὰ

1. Από τό 1550 περίπου, ἄρχισε ἡ παρακμή τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους (γιά τήν ὁποία ἔγινε λόγος καί στήν §3 ὑπό Α1). Τό τιμαριωτικό σύστημα ὑποβαθμίσθηκε, ἐπειδή προτιμήθηκε τό σύστημα ἐκμίσθωσης τῆς εἰσπραξῆς τῶν δημοσίων προσόδων, μέ συνέπεια νά ἐνταθεῖ ἡ διαφθορά στήν κεντρική διοίκηση καί νά ἀτονήσῃ ἡ πειθαρχία τῶν ἐπαρχιακῶν διοικητῶν καί τῶν γενιτσάρων. Οἱ μουλτεζίμηδες ἐπιδίωκαν νά αὐξήσουν τά κέρδη τους καί οἱ σπαχήδες νά μήν χειροτερεύσῃ ἡ θέση τους. Οἱ στρατιῶτες τῶν σπαχήδων ἀντικαταστάθηκαν ἀπό μισθοφόρους, οἱ ὁποῖοι ὁμως ὄχι μόνον ἐπιβάρυναν τά δημόσια οἰκονομικά, ἀλλά καί δέν ἦσαν καλά ὀργανωμένοι καί δέν πληρώνονταν σωστά, γι' αὐτό συχνά ἐπιδίδονταν σέ λεηλασίες. Ἐπειδή τότε, λόγω τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπιδράσεων, οἱ γεωργικές ἐκμεταλλεύσεις στήν Βαλκανική κατέστησαν πολὺ ἐπικερδαῖς, οἱ διοικητές κάθε βαθμίδας ἐπιδίωκαν νά γίνουν μεγάλοι γαιοκτήμονες (τσιφλικάδες), οἰκειοποιούμενοι δημόσιες καί ἡμιδημόσιες γαῖες μέ νομικά τεχνάσματα καί μέ αὐθαιρεσίες, σέ βάρος εἴτε τῶν ὁμολόγων τους εἴτε τῶν ραγιάδων.¹³²

Στήν Ἀλβανία καί στήν Ἡπειρο, κάθε μπέης (σπαχής ἢ μουλτεζίμης) ἔγινε «σουλτάνος» στό μπεηλίκι του, καθόσον διατηροῦσε δικό του στρατό καί ἀσκοῦσε κρατικές ἐξουσίες, χωρίς νά ἐκπληρώνει προθύμα τίς ὑποχρεώσεις του ἔναντι τῆς Πύλης. Ὁ σαντζάκμπεης ἀποδυναμώθηκε, διότι οἱ ἀποφάσεις γιά τά σημαντικά ζητήματα τοῦ σαντζακιοῦ λαμβάνονταν ἀπό τό συμβούλιο τῶν μεγάλων μπέηδων. Ἡ Πύλη ἀπέφευγε νά ἐπιβάλλῃ τήν τάξη, ἀρκούμενη στήν ἐφαρμογή τῆς ἀρχῆς «δαίρει καί βασίλευε».¹³³ Ἔτσι, οἱ ἀγρότες στήν Ἡπειρο καί γενικότερα στά Βαλκάνια ἔνιωθαν ἀνασφάλεια γιά τά περιουσιακά στοιχεῖα τους ἢ γιά τήν ζωή τους, διότι μονίμως ἢ κατὰ περιόδους κινδύνευαν ἀπό τά ἐξῆς ἐνδεχόμενα περιστατικά: α) αὐθαιρεσίες καί ἀντιμαχίες τῶν σπαχήδων, τῶν μουλτεζίμηδων καί τῶν ἄλλων τοπαρχῶν, β) λεηλασίες πού ἐνεργοῦσαν τά διερχόμενα στρατεύματα γιά νά καλύψουν τίς ἀνάγκες συντήρησής τους ἢ γιά νά καταστρίλουν ἐξεγέρσεις τῶν ραγιάδων ἢ γιά νά φοβίσουν τοὺς χριστιανούς καί ἔτσι νά ἀποτρέψουν τήν συνεργασία τους μέ τοὺς Ρώσους, γ) ἐπιδρομές ἀπό ὀμάδες ἀνεξέλεγκτων ληστῶν, οἱ ὁποῖες ἦσαν πολυάριθμες, ἰδίως τόν 17ο αἰῶνα καί ἐφεξῆς.

2. Ἐπειδή τό κράτος ἀδυνατοῦσε ἢ ἀδιαφροῦσε νά προστατεύσῃ τοὺς ραγιάδες ἔναντι τῶν ὡς ἄνω κινδύνων, διαμορφώθηκε στήν πράξη καί ἐφαρμό-

132. Γιά τά παραπάνω, βλ. Ἰναλτζίκ, Ἡ ὀθωμανική αὐτοκρατορία, 1995 88-98, 240, Μ. Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, Οἱ βαλκανικοὶ λαοί, 1991 52 ἐπ., Νικολόπουλος, ὁ.π. 281 ἐπ.

133. Βλ. Γκ. Ἄρς, Ἡ Ἀλβανία καί ἡ Ἡπειρος στά τέλη τοῦ ΙΗ' καί στίς ἀρχές τοῦ ΙΘ' αἰῶνα, 1994 47-50.

σθηκε ευρύτατα τό έξής σύστημα «προστασίας»: ¹³⁴ Τό χωριό συμφωνούσε μέ κάποιο ισχυρό πρόσωπο του τόπου, τό όποιο ήταν συνήθως σπαχής ή μουλτεζίμης και λεγόταν άγās, ότι ό άγās μέ τούς φρουρούς του θα προστατεύει τό χωριό από τίς άρπαγές και από τίς άλλες αυθαιρεσίες πού θά επιχειρούν τρίτοι και θά λαμβάνει όρισμένη άμοιβή, σέ χρήμα ή σέ είδος, ή όποία, έφ' όσον ό «προστάτης» ήταν σπαχής του χωριού, προσαύξανε τούς φόρους πού αυτός εισέπραττε από τό χωριό. Πολλά χωριά έξαναγκάστηκαν από άγάδες νά άνεχθούν τήν «προστασία» τους. Τόσο ή «προστασία» όσο και ή άμοιβή γι' αυτήν λεγόταν άγαλίκι. Όταν ό άγās «προστάτευε» περισσότερα χωριά, διόριζε σ' αυτά αντιπροσώπους του πού λέγονταν σουμπασήδες.

Σέ πολλές περιπτώσεις, ό άγās όχι μόνον φρουρούσε ή υπερασπιζόταν άλλιώς τό χωριό, αλλά και χορηγούσε σ' αυτό έντοκα δάνεια όταν τό χωριό αδυνατούσε νά εκπληρώσει τίς οικονομικές υποχρεώσεις του, ιδίως λόγω των έκτάκτων φόρων ή των προστίμων. Εάν άκολουθως τό χωριό αδυνατούσε νά πληρώσει στον άγā τά δάνεια, πού ήσαν συνήθως τοκογλυφικά, ή τήν άμοιβή του, ιδίως μετά τήν αύξησή της πού αυτός άπαιτούσε, οί κάτοικοι του χωριού άναγκάζονταν νά του μεταβιβάσουν τά δικαιώματά τους επί των άκινήτων τους προς έξόφληση των χρεών τους. Έτσι μεταβλήθηκαν πολλά χωριά από αυτοκέφαλα (έλευθεροχώρια) σέ τσιφλίκια (στά όποία «προστάτης» ήταν πλέον ό τσιφλικās).

3. Στην Ήπειρο, τό σύστημα τής «προστασίας» ¹³⁵ πού όδήγησε στην τσιφλικοποίηση άρχισε νά εφαρμόζεται γύρω στό 1640, έπεκτάθηκε δέ μετά τό 1680 και γενικεύθηκε μετά τό 1735. Οί άγάδες-τσιφλικάδες κατάγονταν κυρίως από τήν Κολώνια, τήν Φράσαρη και τό Άργυρόκαστρο και άνταγωνίζονταν (συχνά μέ ένοπλες συρράξεις) γιά τό ποιός θά επικρατήσει ως «προστάτης» στά χωριά, έκμεταλλευόμενοι και τήν αναστάτωση εκ τής διελεύσεως στρατευμάτων πού μετέβαιναν στην Χιμάρα, στην Πελοπόννησο κ.λπ. προς καταστολήν φιλορρωσικων κινήματων. Γιά νά άναγκάσουν τά χωριά νά δεχθούν τήν «προστασία» τους, συνεργάζονταν μέ τούς ληστές ή έστελναν τούς μισθοφόρους τους νά τά ληστεύουν. Σ' αυτές τίς δρατηριότητες των άγάδων, μετείχε και ό πατέρας του Άλη Τεπελενλή, καθώς και ό Άλής μέχρι τό 1788, άντέδρασε δέ ό Κούρτ πασās κατά διαταγή τής Πύλης (κατωτ. υπό Γ3).

134.Γιά τό σύστημα «προστασίας» στό όθωμανικό κράτος, βλ. μεταξύ άλλων Ν. Σαρρής, Όσμανική πραγματικότητα, II 117-128, 278-282, Η. Νικολόπουλος, δ.π. 204-208, Ν. Πανταζόπουλος, Κοινοτικός βίος εις τήν Θετταλομαγνησιαν επί τουρκοκρατίας, 1967 6.

135.Βλ. Π. Άραβαντινός, Χρονογραφία τής Ήπείρου, 1856 τ.Α 238-241, Ί. Λαμπριδής, Ήπειρωτικά μελετήματα, 1993, τχ Β' 1887 8-9, τχ Θ' 1889 37, 40 78-79, Ί. Μαρτινιανός, Ή Μοσχόπολις 1330-1930, 1957 168-173, Κοκολάκης, Τό ύστερο Γιαννιώτικο πασαλίκι, 1992 54-55, Σ. Στούπης, Πωγωνησιακά και Βησσανιώτικα, τ.Α' 1962 84.

Ὁ Ἰαλῆ πασᾶς, κατὰ τὴν ἡγεμονία του, ἐξόντωσε ἢ ἐξόρισε τοὺς μεγάλους μπέηδες, οἰκειοποιήθηκε τίς περισσότερες γαῖες τοῦ πασαλικιοῦ του καὶ παραχώρησε ἢ ἐκμίσθωσε κάμποσες γαῖες σὲ ἀξιωματούχους καὶ σὲ φίλους του. Τὰ χωριά τοῦ πωλοῦσαν τὰ κτήματά τους εἴτε ἐπειδὴ τὰ ἐξαπατοῦσε ὅτι τό τίμημα θὰ τοὺς τό δώσει ἀργότερα, εἴτε ἐπειδὴ ἀδυνατοῦσαν νὰ ἀποπληρώσουν τὰ δάνεια πού τοὺς εἶχε χορηγήσει ἢ τὰ πρόστιμα πού τοὺς εἶχε ἐπιβάλει. Ἰαπό τὴν ἀρπακτικότητα του γλύτωσαν κυρίως τὰ βακούφικα, τὰ χωριά πού φοβήθηκε ὅτι θὰ τοῦ ἀντισταθοῦν (ὅπως ἡ Σαμαρίνα) καὶ τὰ χωριά πού κάποιοι ἰσχυροὶ φίλοι του, ὅπως ὁ Κώστας Γραμματικός καὶ ὁ Σιλιχτάρης Μπότας, τοῦ ζήτησαν νὰ τὰ ἀφίσει αὐτοκέφαλα.¹³⁶

Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἰαλῆ, κάμποσοι μπέηδες οἰκειοποιήθηκαν τσιφλίκια του ἢ ἀνάγκασαν ἄλλα χωριά νὰ τοὺς ὑπογράψουν προχρονολογημένα πωλητήρια ἢ νὰ δεχθοῦν τὴν «προστασία» τους. Τό 1830 ἀπαγορεύθηκαν τὰ ἀγαλίκια καὶ ὁ βαλῆς τῆς Ρούμελης Μεχμέτ Ρεσίτ (Κιουταχῆς) δολοφόνησε χιλιάδες μπέηδες στό Μοναστήρι (Μπιτόλια), ὅπου τοὺς προσκάλεσε δηθεν νὰ τοὺς δώσει ἀμοιβές, πολλοὶ δὲ ἄλλοι μπέηδες ἐκτοπίσθηκαν στὴν Μ. Ἀσία μέχρι τό 1840. Ἰκτοτε, τὰ ἀγαλίκια καταργήθηκαν, τὰ δὲ τσιφλικιώχωρια ἄρχισαν διοικητικές καὶ δικαστικές ἐνέργειες γιὰ νὰ ἀποτσιφλικιοποιηθοῦν.¹³⁷

B. -Ἡ Ἰαλβανία ἐπὶ τουρκοκρατίας

1. Οἱ Καραμουράτες, οἱ Κολωνιάτες καὶ οἱ ἄλλοι Ἰαλβανοὶ πού κατοικοῦσαν στὸν χῶρο τῆς σημερινῆς νότιας Ἰαλβανίας διαδραμάτισαν πολλές φορές σημαντικό ρόλο, ἐπὶ τουρκοκρατίας, στίς συνθήκες διαβίωσης τῶν κατοίκων τοῦ καζᾶ τῆς Κόνιτσας καὶ στίς ἱστορικές ἐξελίξεις σ' αὐτόν, ὡς πρόσωπα ἐξουσίας, ὡς ἄρπαγες καὶ ὡς γείτονες. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό καὶ γιὰ νὰ γίνουν κατανοητὰ τὰ ἱστορικά περιστατικά τοῦ καζᾶ στά ὁποῖα ἐμπλέκονται οἱ ὡς ἄνω Ἰαλβανοὶ, ἐκτίθενται συνοπτικά παρακάτω τὰ βασικά στοιχεῖα τῆς ἱστορίας τῆς Ἰαλβανίας ἐπὶ τουρκοκρατίας.¹³⁸

2. Ἰστερα ἀπό τό 1417, ὅποτε οἱ Τοῦρκοι εἰσχώρησαν στὴν νότια Ἰαλβανία, πολλοὶ κάτοικοί της κατέφυγαν στὰ βουνά ἢ στὴν Ἰλλάδα. Οἱ ἐναπομείναντες ἐπαναστάτησαν ὑπό τὴν ἡγεσία τῆς οἰκογένειας Καστριώτη, μέχρι τό 1478, ὅπο-

136. Βλ. Λαμπριδης, Ἰπ. μελετήματα, τχ Β' 37, 45-52, τχ Θ' 73, Ἰαρος, ὁ.π. 274-293

137. Βλ. Π. Ἰαραβαντινός, ὁ.π. 385-388, Λαμπριδης, ὁ.π., τ.χ., Β' 13-14, Κοκολάκης, ὁ.π. 55, Μ. Vickers, Οἱ Ἰαλβανοὶ, 1997 50-51.

138. Σχετικὴ βιβλιογραφία: Vickers, ὁ.π. 25-116, Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, ὁ.π. 81-86, 273-294, Κοκολάκης, ὁ.π. 70-74.

τε οί Τούρκοι ἐκυριάρχησαν πλήρως. Ἐξ αἰτίας τῶν πολέμων, τῶν λιμῶν καί τῶν μεταναστεύσεων (πρός τήν Ἑλλάδα καί τήν Ἰταλία), ὁ πληθυσμός μειώθηκε δραματικά, οἱ πόλεις καταστράφηκαν καί ἡ οἰκονομία κατέρρευσε. Μετά τίς ἐξεγέρσεις στήν Χιμάρα τόν 16ο αἰώνα, πολλοί Ἀλβανοί ἐξαναγκάσθηκαν ἀπό τούς Τούρκους νά ἐξισλαμισθοῦν, ἀρκετοί δέ μετακινήθηκαν πρός τά πεδινά τοῦ Κοσσόβου καί τῆς Βορείου Ἡπείρου. Οἱ ἐξισλαμισμένοι στρατεύονταν ὑποχρεωτικά, ἀρκετοί δέ ἀπό αὐτούς κατέλαβαν σημαντικές θέσεις στήν τουρκική διοίκηση. Ἀπό τόν 17ο αἰώνα καί ἐξῆς, ἀναπτύχθηκαν κάπως ἡ βιοτεχνία, τό ἐμπόριο καί λίγες μικρές πόλεις (Σκόδρα, Ἐλβασάν, Μπεράτι, Ἀργυρόκαστρο, Μοσχόπολη).

Λόγω τῶν ἰδιαιτεροτήτων τῆς χώρας, ἡ Πύλη ἀναγνώρισε αὐτονομία στή Χιμάρα καί στό Σούλι καί διοικητικές ἐξουσίες στόν ἀρχηγό κάθε φάρας Ἀλβανῶν, μέ συνέπεια αὐτός νά ἐξελιχθεῖ σέ ἰσχυρό τοπάρχη (μπέη). Ὄταν τὸ ὀθωμανικό κράτος βρέθηκε σέ παρακμή, οἱ Ἀλβανοί μπέηδες ἔγιναν ἀπελευθεροῦν καί ἀσύδοτοι (ἀνωτ. ὑπό Α1). Ἀπό τό 1757, στήν Βόρεια Ἀλβανία επικράτησε ἡ οἰκογένεια τῶν Μποσατλήδων, ἡ ὁποία ἐναντιώθηκε στίς ἰσχυρές, δημιούργησε τό ἡμιανεξάρτητο πασαλίκι τῆς Σκόδρας (ἀπό τό Κοσσόβο μέχρι τό Μπεράτι) καί διατήρησε τήν ἐξουσία μέχρι τό 1810, ἄλλοτε μέ τήν συγκατάθεση τῆς Πύλης καί ἄλλοτε παρά τίς ἀντιρρήσεις της. Παρόμοιο πασαλίκι ἀπέκτησε στήν Ἡπειρο ὁ Ἄλῆς Τεπελενλῆς (1788-1822).

Κατά τήν δεκαετία τοῦ 1830 καταδιώχθηκαν οἱ μπέηδες (ἀνωτ. ὑπό Α3) καί οἱ μπεκτασήδες. Διώξεις ἔγιναν καί τό 1847, λόγω τῆς ἐπανάστασης τοῦ Γκιωλέκα, κατά τήν ὁποία οἱ νότιοι Ἀλβανοί ἀντέδρασαν στά μέτρα κατάργησης τῶν φορολογικῶν καί τῶν στρατιωτικῶν προνομίων τους (τιμάρια, ἰλτιζάμια, χαμηλοί φόροι, ἀποφορία, ἀπαλλαγή ἀπό τήν στράτευση). Παρά τίς ἀντιπαλότητες μεταξύ Γκέγκηδων καί Τόσκηδων, μουσουλμάνων καί χριστιανῶν, συντηρητικῶν καί φιλελεύθερων, ὁ ἄλβανικός Σύνδεσμος τῆς Πρισρένης, πού ἰδρύθηκε τό 1878, ἔθεσε τό ζήτημα τῆς ἐθνικῆς χειραφέτησης τῆς Ἀλβανίας, ἔχοντας τήν συμπαράσταση τῆς Αὐστρίας καί τῆς Ἰταλίας, καί συνέπραξε στήν παρεμπόδιση τῆς προέλασης τῶν Ἑλλήνων στήν Ἡπειρο. Οἱ Ἀλβανοί αὐτονομιστές, ἄλλοτε συνεργαζόμενοι μέ τούς Τούρκους (ὅπως συνέβη κατά τόν ἑλληνοτουρκικό πόλεμο τοῦ 1897) καί ἄλλοτε διωκόμενοι ἀπό αὐτούς, ἐπέτυχαν νά ἰδρυθεῖ Ἀλβανικό κράτος τό 1912.

3. Σχετικά μέ τήν γειτονική στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας περιοχή τῆς Κολώνιας, ὁ Προυκεβίλ πού τήν ἐπισκέφθηκε γύρω στό 1810 ἔγραψε τά ἐξῆς: Ἡ Κολώνια ἔχει 20 χωριά καί 6.400 κατοίκους, οἱ ὁποῖοι ἐπιδίδονται σέ ληστείες, δέν πληρώνουν φόρους καί ἀναγνωρίζουν τήν διοικητική ἐξουσία τοῦ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ μόνον ὅταν δέν θίγονται. Οἱ μουσουλμάνοι γίνονται μισθοφόροι πολε-

μιστές, ἐνῶ οἱ χριστιανοὶ ἀσχολοῦνται μέ τήν κτηνοτροφία καί οἱ γυναῖκες τους μέ τήν γεωργία. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς δέν τούς ὑπέταξε, ἐπειδή ἤθελε νά τούς στέλνει στήν Ρούμελη γιά νά ληστεύουν τούς σουλτανικούς τοπάρχες.¹³⁹ Κατά τόν Π. Ἀραβαντινό, οἱ Κολωνιάτες «πρὶν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ὑπῆρξαν ἀδιάλειπτος μάστιξ τῶν περιοίκων χριστιανῶν» καί τῶν διερχομένων μεταξύ Ἠπείρου καί Μακεδονίας· οἱ Λεσκοβικινοὶ ἦσαν κατά τό πλεῖστον μουλτεζίμηδες, ἡ δέ Καραμουρατιά ἀποτελοῦσε καταφύγιο ληστῶν καί τυχοδιωκτῶν καί ὄρμητήριο συμμοριῶν πού κακοποιοῦσαν τίς περιοχές Κολωνίας, Πρεμετῆς καί Κόνιτσας.¹⁴⁰

Γ. -Εἰδικά περιστατικά στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας

1. Ὑστερα ἀπό τό 1645, ἡ Διπαλίτσα, ἡ ἐμποροπανήγυρῆ της καί τά γειτονικά της χωριά διατελοῦσαν ὑπό τήν «προστασία» τῆς φάρας τῶν Λιαλιῶν (κατοικοῦσε στήν Μεσαριά), ἔναντι σχετικῆς ἀμοιβῆς. Λίγο ἐνωρίτερα μερικοὶ εὐκατάστατοι κάτοικοι τῆς Διπαλίτσας εἶχαν μετοικήσει στό Παγγῶνι. Τό 1687 οἱ Καραμουράτες, οἱ ὁποῖοι κατάγονταν ἀπό τό Περάτι καί φθονοῦσαν τούς Λαλιάτες, πολέμησαν ἐναντίον τους ἐπί τρεῖς μῆνες, τούς ἐξόντωσαν καί προξένησαν γενική καταστροφή, ἀλλά ἀποδεκατίσθηκαν καί οἱ ἴδιοι. Στίς μάχες σκοτώθηκαν καί πολλοὶ κάτοικοι τῆς Διπαλίτσας καί τῶν γύρω χωριῶν, καθῶς καί ἐπισκέπτες τῆς ἐμποροπανήγυρης. Κατόπιν τούτων, οἱ περισσότεροι κάτοικοι μετοίκησαν στήν Κόνιτσα, στήν Πρεμετή, στά Γιάννενα, στή Βλαχιά κ.λπ. Ἡ περιοχή σχεδόν ἐρημώθηκε καί ἀποτελοῦσε πλέον καταφύγιο καί ὄρμητήριο ληστῶν καί τυχοδιωκτῶν, μέχρι τό 1790, ὅποτε ὁ Ἀλῆ πασᾶς, «τήν διχόνοιαν καί ἀλληλομαχίαν διασπείρας μεταξύ τῶν διαφόρων ἐκεῖ πατριῶν, ὑπέταξεν αὐτούς καί περιώρισεν». Τό 1741 κινδύνευσε νά ἀφανισθεῖ ἡ Μολυβδοσκεπάστη μονή, τό 1759 ἐγκαταστάθηκαν ἐδῶ κάτοικοι τῶν Φραστανῶν καί τῶν Ραβενιῶν καί τό 1792 ἡ ἐμποροπανήγυρη μεταφέρθηκε στά Γιάννενα.¹⁴¹

139. Πουκεβίλ, Ταξίδι στήν Ἑλλάδα. Τά Ἠπειρωτικά, 1994 171-181. Παρόμοιες πληροφορίες κατέγραψε τό 1832 ὁ Κοσμᾶς Θεσπρωτός (Κοσμᾶ Θεσπρωτοῦ καί Ἀθ. Ψαλλίδα, Γεωγραφία Ἀλβανίας καί Ἠπείρου, 1964 10, 63).

140. Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία... τ. Β' 89, 97, τ. Α' 278, βλ. καί Πουκεβίλ, ὁ.π. 164.

141. Γιά τά παραπάνω, βλ. Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία... Β' 72, 138-139, Λαμπρίδης, Ἠπειρομελετήματα, τ. Ζ' 1889, 31, 38, 61-63, 68, 72-74, ὁ ἴδιος εἰς Ἀττικόν Ἡμερολόγιον, 1888 125-129. Ἀμφότεροι οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ ἀμφισβητοῦν τήν ἀλήθεια, τουλάχιστον ὡς πρός τήν χρονολόγησιν, τοῦ ἐξῆς ἀνεκδότου πού κατέγραψε ὁ Πουκεβίλ: Οἱ χριστιανοὶ τῆς Καραμουρατίας, τό 1760, ἀπαυδήσαντες ἀπό τά δεινά πού τούς προξενοῦσαν οἱ μουσουλμάνοι καί ἀπό τήν μή ἀνταπόκριση τοῦ θεοῦ τους στίς παρακλήσεις τους νά τούς λυτρώσει, ἐξισλαμίσθησαν καί συμπεριφέρθησαν στοὺς δυνάστες τους ὅπως ἐκεῖνοι.

2. Ὁ Π. Ἀραβαντινός ἀναφέρει ὅτι οἱ μουσουλμάνοι τυραννίσκοι τῆς ἐπαρχίας Κόνιτσης «διετέλεσαν, ὡς καί οἱ πρόγονοι αὐτῶν, διά τῆς μαχαίρας των βιοῦντες καί οὐδόλως ὑπακούοντες καί πτοούμενοι τοὺς πέριξ αὐτῶν τοπάρχας, διότι ὑπῆρχον πάντοτε συνασπιζόμενοι πρὸς διατήρησιν τῆς ἡμιανεξαρτησίας των καί τῆς ἰσχύος των».¹⁴² Ἀκόμη, γράφει ὅτι τὸ 1790 ὁ Ἀλῆς Τεπελενλῆς ἔλαβε σουλτανικὴ διαταγὴ νὰ καθυποτάξει «τάς εἰσέτι ἀνυποτάκτους καί ἀναρχικὰς περιοχὰς καί κοινότητας τῆς Ἡπείρου», γι' αὐτό, ἀφοῦ πρῶτα κατέκτησε τὴν Καραμουρατιά, «μετά τοῦτο, ὑποβαλὼν εἰς ἄσπονδον ἔχθραν τοὺς Μπέηδας τῆς Κόνιτσης καί τοὺς προὔχοντας τῆς ὅλης αὐτῆς ἐπαρχίας (ὄντας ἀνέκαθεν ἀντιθάσσους καί ἀνυποτάκτους), ἠδυνήθη καθυποτάξαι ἐξ ὀλοκλήρου καί τὴν ἐπαρχίαν αὐτήν».¹⁴³ Ἐκ τούτων, προκύπτει ὅτι οἱ μπέηδες (σπαχῆδες, μουλτεζίμηδες, ταιφλικάδες) τοῦ καζᾶ τῆς Κόνιτσης, μᾶλλον δὲ καί οἱ προεστοὶ τῶν χωριῶν καί τοῦ καζᾶ, ἦσαν ἡμιανεξάρτητοι, ἀτίθασσοι καί τυραννικοί, ἀνέκαθεν καί μέχρι τὸ 1790.

Ἐξ ἄλλου, ὁ καταγόμενος ἀπὸ τὴν Σταρίτσανη δάσκαλος Γ. Παπαβασιλειάδης ἔγραψε τὸ 1914 τὰ ἀκόλουθα, ἀναφερόμενος στὸν καζᾶ τῆς Κόνιτσης: «Υστερὰ ἀπὸ τὸ 1750 περίπου, «ἐβασίλευε ἡ ἀναρχία καί ἡ ἀσπαγῆ, οἱ δὲ τουρκαλβανοὶ βέηδες καί ἀγάδες ἦσαν ὡς τόσοι βασιλίσκοι, μηδένα νόμον ἔχοντες καί τὰ πάντα δι' ἑαυτοὺς ἐννοοῦντες· οἱ δυστυχεῖς χριστιανοὶ χριστιανοί, ἵνα σώσωσι τὰς κεφαλὰς των ἢ τὴν περιουσίαν των ἐκ τῶν συνήθων ἐπιδρομῶν τῶν τουρκαλβανῶν, ἔδει ἢ νὰ ἀλλαξοπιστίσωσι (καί ὁμως οὐδεὶς ἐκ τῶν χωριῶν μας ἠλλαξοπίστησεν) ἢ νὰ τεθῶσι ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰσχυροῦ τινος τουρκαλβανοῦ βέη ἢ ἀγᾶ, πρὸς ὃν ἦσαν ὑπόχρεοὶ νὰ πληρώσωσιν ἐτήσιον φόρον ὑποτελείας (ἀγαλίκι), ἀποκαλούμενοι ραγιάδες αὐτοῦ, καί πρὸς τούτοις παρέχωσι τὰ πρὸς διατροφὴν καί συντήρησιν ἐν γένει πρὸς τόν, ὡς φύλακα τοῦ χωρίου διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ βέη, τουρκαλβανόν (σιούμπασην). Τοιούτῳ τῷ τρόπῳ λοιπόν, προϊόντος τοῦ χρόνου τὰ πλεῖστα τῶν χωριῶν οἱ προστάται βέηδες διὰ παντοίων μέσων καί πιέσεων μετέβαλον εἰς καθαρὰν ἰδιοκτησίαν των (τσεφλήκι)».¹⁴⁴

142. Ἀραβαντινός, Περιγραφή τῆς Ἡπείρου, 1966 τ. Β' 189.

143. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία... Α' 278-279. Καί κατὰ τὸν Γ. Παπαβασιλειάδη (Κόνιτσα, τχ 47/1966), στὴν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσης, «οἱ τότε ἐν τοῖς πράγμασιν ἦσαν ἄνδρες ὡς πρέπει, μέ φρονήματα δηλονότι ἀνδρικά καί αὐταπάρνησιν, προκειμένου περὶ κοινοῦ συμφέροντος» (ἐννοεῖ τοὺς προεστοὺς τῶν χωριῶν). Γιά τοὺς μπέηδες τῆς Κόνιτσης, βλ. Λυμπερόπουλος, Ὁ Ἀλῆ πασᾶς καί οἱ βαθύτερες καταβολές τῶν πολιτιστικῶν ἐπιδιώξεών του, 1998 9 ἐπ.

144. Κόνιτσα, τχ 48/1966. Παρόμοια μαρτυρία ἐνός Καστανιανίτη, γεννημένου τὸ 1853, βλ. εἰς Δ. Σαμαρᾶς, Κιράσοβο, 2002 144 : «Οἱ διάφοροι κάτοικοι τῶν χωριῶν, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν λυμαιομένων αὐτὰ ἀπὸ τῶν στρατιωτῶν, κατάφευγαν εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἰσχυρῶν μπέηδων τῆς Κόνιτσης, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπλήρωναν ἕνα δικαίωμα, ὀνομαζόμενο ἀγαλίκι καί ἵνα τοὺς προφυλάξουν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς. Οὕτω ἡ Καστανιανὴ εἶχε ἕναν ἰσχυρὸ τοιοῦτο Μπέην Σουλεϊμάν Γιακούμπεη, ὁστις τὴν προστάτευε γιὰ φύλαξιν ἀπὸ τοὺς ληστάς, ὅπως καί λοιπὰ χωριὰ τῆς Κόνιτσης, τὸ δὲ Κεράσοβο εἶχε τὸν Ρουστέμπεη...»

3. Σχετικὲς μὲ τίς εἰσβολὲς στὸν καζᾶ τῆς Κόνιτσας Ἰαλβανῶν πού ἐπιδίωκαν νά ἀρπάξουν κινητὰ ἢ ἀκίνητα ἢ νά γίνουν «προστάτες» εἶναι καὶ οἱ ἀκόλουθες πληροφορίες (πρὸβλ. τὰ ἐκτιθέμενα στὴν §3 ὑπὸ Β3). Στὴν Βούρμπιανη, γύρω στό 1635, μετὰ ἀπὸ ἐπιδρομὴ Κολωνιατῶν, ἐγκαταστάθηκαν 12 οἰκογένειές τους καὶ ἔκτισαν ἐκεῖ τζαμί· οἱ Βουρμπιανίτες ἔφυγαν, ἀλλὰ ἐπανῆλθαν γύρω στό 1680 καὶ ἐκδίωξαν τοὺς Κολωνιάτες μὲ τὴν βοήθεια τοῦ κρυπτοχριστιανοῦ κατῆ τῆς Κόνιτσας.¹⁴⁵ Καταστροφικὲς ἐπιδρομὲς Κολωνιατῶν ἔγιναν καὶ στὴν Φούρκα τὸν 17ο αἰῶνα,¹⁴⁶ στὴν Σέστουρη (ἐπάνω ἀπὸ τὸν Ἰσβορο) καὶ στὴν Δοβρά γύρω στό 1700,¹⁴⁷ στό Πληκάτι καὶ στό Λούψικο γύρω στό 1770 (ἔκαμαν τὰ χωριὰ τσιφλίκια),¹⁴⁸ στὴν Καστάνιανη κατὰ τὰ ἔτη 1775-1790,¹⁴⁹ στό Ράχοβο τοῦ Κερασόβου τὸ 1780.¹⁵⁰ Στὸν καζᾶ ἐπέδραμαν καὶ ὁ Βελῆ μπέης καὶ ὁ γιὸς του Ἰαλῆ Τεπελενλῆς:¹⁵¹ ὁ Βελῆ μέης τὸ 1743 ἀποκρούσθηκε στό Κεράσοβο, μᾶλλον ἀφοῦ πρῶτα ἐπιτέθηκε στὴν Μόλιστα καὶ κατέστρεψε τὴν μονὴ Κλαδόρμης καὶ τὴν Λιάσκα· ὁ Ἰαλῆς τὸ 1785 συγκρούσθηκε μὲ τὸν Κούρτ πασᾶ στὴν Κόνιτσα καὶ τὸ 1793 ἔκαμε τσιφλίκι του τὴν Φούρκα πληρώνοντας τὰ χρήματα πού αὐτὴ ὄφειλε σὲ τρεῖς μπέηδες Κονιτσιῶτες, ἐνῶ τὸ 1806 ἔκτισε ἐκεῖ μεγάλο σπίτι του πού ἔπειτα τὸ ἔδωσε στὸν Μπουσδογιάννη.

Οἱ αὐθαιρεσίες καὶ τὰ ἀγαλίκια τῶν Ἰαλβανῶν δὲν ἔλειψαν οὔτε κατὰ τὴν ἡγεμονία τοῦ Ἰαλῆ πασᾶ. Στό Λισκάτσι, Κολωνιάτης μπέης ἐπανέλαβε τὴν κατάληψη βοσκότοπου πού εἶχε ἐπιχειρήσει καὶ τὸ 1786.¹⁵² Στὸν Ἰσβορο, γύρω στό 1800, κάτοικοι χωριῶν τοῦ Λεσκοβικιοῦ κατέλαβαν αὐθαιρέτως βοσκότοπό του.¹⁵³ Οἱ κάτοικοι τῆς Πλάβαλης τὴν ἐγκατέλειψαν γιὰ λίγους μῆνες τὸ 1801, λόγῳ τοῦ «χαλασμοῦ» της, δηλαδή τῆς λεηλασίας της,¹⁵⁴ ἢ ὁποῖα ἔγινε προφανῶς ἀπὸ γείτονες Κολωνιάτες. Ἡ Καστάνιανη εἶχε «προστάτη» τὸν Γιακούπ μπέη.¹⁵⁵ Στὴν Βούρμπιανη τὸ 1816 υπῆρχε σούμπασης.¹⁵⁶

145. Β. Δημάρατος/Ν. Ρεμπέλης, Ἱστορία τῆς Βούρμπιανης, 1996, 48-50, Ἄν. Εὐθυμίου, Ἡ Βούρμπιανη τῆς Ἠπείρου, 1987 15 ἐπ.

146. Βλ. Δ. Μακρῆς, Φούρκα, 1978 28, 77.

147. Βλ. σημ. 69.

148. Σ. Γκατσόπουλος, Κόνιτσα, τχ 13-14/1963. Τὴν ἴδια ἴσως ἐποχὴ κατέστρεψαν καὶ τὴν Ζέρμα, Βλ. Ἰ. Τσάγκας, Ἠπ. Ἡμερολόγιο, 1991 313.

149. Χ. Γκάσιος, ὀ.π. 15.

150. Βλ. σημ. 71.

151. Βλ. κατωτ. §7 ὑπὸ Α3 καὶ σημ. 130.

152. Βλ. π. Τ. Χρήστου, Ἀσημοχώρι Κόνιτσας, 2001 80.

153. Βλ. σημ. 117. Καὶ στό Βουσοχώρι κατέλαβαν αὐθαιρέτως βοσκότοπό του μπέηδες Κονιτσιῶτες τὸ 1818 (Βλ. σημ. 118).

154. Κόνιτσα, τχ 35-37/1965.

155. Βλ. σημ. 144. Κατὰ τὸν Χ. Γκάσιο (ὀ.π. 15), ἡ Καστάνιανη, ἴσως μὲ φροντίδες τοῦ καταγομένου ἀπὸ αὐτὴν γραμματικοῦ τοῦ Ἰαλῆ πασᾶ Νικόλα, δὲν ἔγινε τσιφλίκι του, χαρακτηρήθηκε ὁμως ἀργότερα ὡς ἰμλιάκι.

156. Ἠπ. Χρονικά, 1938 40.

4. Μετά την πτώση του Ἰσᾶ πασᾶ, οἱ μπέηδες καί οἱ Ἄλβανοί ληστές, ἐκμεταλλευόμενοι τήν προκληθεῖσα τότε διοικητική καί στρατιωτική ἀρρυθμία, ἐπιχείρησαν νά ἀποκτήσουν πάλι κινητά, ἀκίνητα καί δύναμη.¹⁵⁷ Ἔτσι, πολλά χωριά τοῦ καζᾶ ἀναγκάσθηκαν νά ὑποβληθοῦν σέ «προστασία» καί ἀκολούθως τσιφλικοποιήθηκαν (ὁμως μερικά, ὅπως ἡ Μόλιστα, ἡ Σταρίτσανη καί τό Κεράσοβο, ἀντέξαν στίς πιέσεις τῶν «προστατῶν» καί δέν ἔγιναν τσιφλίκια),¹⁵⁸ ἐνῶ ἄλλα ὑπέστησαν ἐπιδρομές Κολωνιατῶν, ὅπως ἡ Μπλίσδιανη καί ἡ Πυρσόγιαννη.¹⁵⁹ Κατακτητικές βλέψεις γιά τά χωριά τοῦ καζᾶ εἶχε καί ὁ Χουσεῖν Ἰσᾶ, ὁ ὁποῖος λεγόταν καί Σιλιχτάρης Πόδας (Μπότας), ἐπειδή καταγόταν ἀπό τό χωριό Μπότα τῆς Κολώνιας, καί διετέλεσε ἀξιωματοῦχος (σιλιχτάρης) τοῦ Ἰσᾶ πασᾶ καί σύνδεσμός του μέ τήν Πύλη, ἐνῶ τό 1829 ἐπεβλήθη ἀναπληρωτής τοῦ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων μαζί μέ τόν Λιατίτσα (Ἐφέντη Κονιτσιώτη)¹⁶⁰ αὐτός ἔβαλε σουμπασήδες στήν Στράτσανη, στήν Πυρσόγιαννη καί στήν Φούρκα τουλάχιστον καί κατέστρεψε τήν περιουσία τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ στήν Βούρμπιανη.¹⁶¹

Ὁ βαλής τῆς Ρούμελης Κιουταχῆς, τό 1825, ἀπέστειλε τήν εἰσοδο Κολωνιατῶν στόν καζᾶ, ἐνῶ τό 1830 καί τό 1833 ἀπέστειλε τά ἀγαλίκια καί τά σουμπασηλίκια, ἀπαγόρευσε στούς κατοίκους νά ὑποβάλλονται σέ «προστασία» καί τούς προσκάλεσε νά τοῦ ἐκθέσουν τά πραγματικά παράπονά τους γιά νά ἀποφασίσει ποιά χωριά δέν εἶναι τσιφλίκια.¹⁶² Τα χωριά πού παρέμειναν τσιφλίκια ἀποτσιφλικοποιήθηκαν εἴτε μέ ἐξουσία τῶν ἐδαφῶν τους, εἴτε μέ διοικητικές ἢ δικαστικές ἐνέργειες πού τελεφεύρησαν μετά ἀπό λίγα ἢ πολλά χρόνια.

§7. Δημόσια ἀσφάλεια καί δρόμοι

Α. Ασφάλεια, ὁδοφύλακες, ἄρματωλοί

1. Στά Βαλκάνια ὑπῆσαν πάντοτε ὁμάδες ληστῶν, τουλάχιστον ἀπό τόν 16ο αἰῶνα, κυρίως ὁμως ἀπό τά τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα. Τήν περίοδο 1750-1800 οἱ ὁμάδες ληστῶν αὐξήθηκαν κατά πολύ, σέ ὀρισμένες μάλιστα ὄρεινές περιοχές κυ-

157. Βλ. σημ. 137, Γκάσιος, ὁ.π. 16.

158. Βλ. κατωτ. § 15 ὑπό 5.

159. Βλ. ἀντιστοίχως: Κ. Στεργιάπουλος, Ἠπ. Χρονικά, 1937 243, Βετούπουλος, ὁ.π. 3α, 4α.

160. Βλ. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία... Α' 378, 385, 391-2, Λαμπριδής, Ἠπειρ. μελετήματα, τχ Θ' 79, Ἄρς, ὁ.π. 300, 315, Σοῦρλας, Ἠπειρ. Χρονικά 1938 57, Στοῦπης, Παρρωνησιακά καί Βηρσσανιώτικα, 1962 τ Α' 120, 123.

161. Σοῦρλας, ὁ.π. 50, Δ. Μακρῆς, ὁ.π. 35, Χ. Ἐξαρχος, ὁ.π. 42.

162. Ἠπ. Χρονικά, τ. 1943 135, τ. 1929 220, 226, τ. 1937 153, βλ. καί Παπαβασιλειάδης, Κόνιτσα, τχ 48/1966.

ριαρχούσαν, λόγω και της ανάπτυξης του εμπορίου, αλλά και της παρακμής του κράτους και της αδυναμίας του να τις υποτάξει.¹⁶³ Οί ληστές άρπαζαν χρήματα, έμπορεύματα, γεωργικά προϊόντα, ζώα κ.λπ., άπαιτούσαν λύτρα για να άπελευθερώσουν τά πρόσωπα πού είχαν άπαγάγει, κατέστρεφαν τά σπίτια και τά χωριά εκείνων πού άντιστέκονταν. Οί περισσότεροι από αυτούς έγιναν ληστές έπειδή είχαν στερηθεί στό χωριό ή στην πόλη τά μέσα διαβίωσής τους, παρανόμως ή νομίμως, ή έπειδή διώκονταν ως όφειλέτες, ως έπαναστάτες, ως έγκληματίες ή ως λιποτάκτες στρατιώτες ή άρματολοί· άκόμη, έκαμαν ληστείες, μέ προτροπή τών μπέηδων, οί μισθοφόροι τους, για να καλύψουν μέ την λεία τόν μισθό τους.¹⁶⁴

2. Οί Τουρκοί «σπανίως διεκινδύνεουν την φήμην και ήσυχίαν των έπιχειριζόμενοι την καταδίωξιν» τών ληστών.¹⁶⁵ Τόν 17ο αιώνα, ενίσχυσαν την έθνοφυλακή και επέτρεψαν σε όρισμένα χωριά να άπαγορεύουν στά κρατικά όργανα να εισέρχονται σ' αυτά, προς άποφυγήν διενέξεων.¹⁶⁶ Σε περιοχές όπου υπήρχαν κλεισοῦρες, γεφύρια ή χάνια, διορίζονταν φρουροί (όδοφύλακες, δερβεντζήδες), οί όποιοι όφειλαν να διατηροῦν εκεί φυλάκιο ή και σκοπιές σε κατάλληλες θέσεις, να συντηροῦν τό γεφύρι και να προστατεύουν τους διερχόμενους έναντι τών ληστών, άλλιώς να άποκαθιστοῦν τίς ζημίες πού προσενήθησαν λόγω της πλημμελοῦς εκτέλεσης τών καθηκόντων τους. Ως όδοφύλακες διορίζονταν είτε οί κάτοικοι του γειτονικού χωριού, όλοι ή μερικοί, άπαλλασσόμενοι από κάμποσους φόρους και δικαιούμενοι να εισπράττουν διόδια για την διέλευση διαβατών, έμπορευμάτων και ζώων, είτε οί στρατιωτικοί πού λέγονταν άρματολοί και πού ήσαν σπαχήδες ή μουκτεζιμηδες και διαχειρίζονταν τό δερβένι ως δημόσια προσοδοφόρο πηγή ή άπλως άπαλλάσσονταν από όρισμένους φόρους.

Κατά τίς άπαρχές της τουρκοκρατίας, όργανώθηκαν και πολλά βακούφικα δερβένια, από δερβίσηδες προερχόμενους από την Μ. Άσία, κυρίως σε παραμεθόριες περιοχές, για να προστατεύονται ή να έξυπηρετοῦνται οί διαβάτες, αλλά και για να εποικισθοῦν και άξιοποιηθοῦν οί περιοχές αυτές. Στά βακούφικα δερβένια υπήρχαν και μαγαζιά, λαϊκή αγορά, τέμενος κ.λπ. πού άποτελοῦσαν πα-

163.Βλ. C. Orhonlu, 'Η όργάνωσις της φρουρήσεως τών στενωπών εις την όθωμανικήν άυτοκρατορίαν, Δελτίον Τουρκικής Βιβλιογραφίας, έτος Δ' τχ 10, Θεσ/νίκη 1970 55-57, 60, X. 'Ιναλτζίκ, 'Η όθωμανική άυτοκρατορία, 1995 257, 'Α. Βακαλόπουλος, 'Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833, 1969 251-4, 295.

164.N. Σαρρής, 'Οσμανική πραγματικότητα, II 126 έπ., 'Αραβαντινός, Χρονογραφία...Α' 271, 'Ι. Μαρτινιανός, 'Η Μοσχόπολις, 1957 165, 194, 204-5, Γκ. 'Αρς, 'Η 'Αλβανία και ή 'Ηπειρος στα τέλη του ΙΗ' και στίς άρχές του ΙΘ' αιώνα, 1994 63-7, 77.

165. 'Αραβαντινός, Χρονογραφία... Α' 194.

166.Orhonlu, δ.π. 56 (άπό την ίδια μελέτη προέρχονται και πολλές από τίς πληροφορίες πού εκτίθενται παρακάτω). Βλ. και 'Αραβαντινός, δ.π. 225.

ράρτημά του· αυτό τό παράρτημα υπῆρξε τό πρότυπο τοῦ ἱμαρετιοῦ, τό ὁποῖο καθιερώθηκε ἔπειτα σέ πόλεις καί διέθετε τέμενος, ξενώνα, λουτρό, μαγαζιά, ὑδρόμυλο κ.λπ.¹⁶⁷

3. Μεταξύ τῶν βαλκανικῶν περιφερειῶν, στίς ὁποῖες ἀπό τόν 16ο αἰώνα τουλάχιστον υπῆρχαν ἄρματολοί ὁδοφύλακες, περιλαμβάνονταν καί οἱ περιοχές τῶν Γρεβενῶν, τῆς Ἀνασελίτσας καί τῶν Ἰωαννίνων. Τό 1537 ἀπέτυχε ἡ προσπάθεια ἀντικατάστασης τῶν ἄρματολῶν μέ μουσουλμάνους φρουρούς. Τό 1712 καί τό 1722, ἐπειδή αὐξήθηκαν οἱ ληστές πού ἦσαν Ἀλβανοί ἢ πρόην ἄρματολοί, ἐπιχειρήθηκε ἡ ἀντικατάσταση τῶν ἄρματολῶν μέ ἄλλους φρουρούς· ὁμως, ἐπειδή τότε ἔγιναν ταραχές λόγω καί τῆς καθόδου στρατοῦ στήν Πελοπόννησο, οἱ ἄρματολοί δέν καταργήθηκαν παντοῦ, σέ ὁρισμένες δέ περιοχές, ὅπως τῆς Κόνιτσας καί τῆς Καστοριάς, ἡ φρούρησή τους ἀνατέθηκε στούς κατοίκους τους.

Τό σημαντικό ἀξίωμα τοῦ διοικητῆ τῶν δερβενιῶν τῆς Ἡπείρου καί γειτονικῶν περιοχῶν κατεῖχε κατά τά ἔτη 1740-1764 ὁ Σουλεϊμάν πασᾶς, ὁ ὁποῖος ἀντικατέστησε σέ πολλά δερβένια τούς χριστιανούς ἄρματολούς μέ Ἀλβανούς, γι' αὐτό αὐξήθηκαν οἱ κλέφτες. Κατά τά ἔτη 1774-1787 κατεῖχε τό ἀξίωμα ὁ Κούρτ πασᾶς τοῦ Μπερατιοῦ, ὁ ὁποῖος αὐξήσε τόν ἀριθμό τῶν φυλακίων, καταδίωξε τούς κλέφτες καί χρησιμοποίησε χριστιανούς ὡς φύλακες καί ὡς συμβούλους του.¹⁶⁸ Κατόπιν παρακλήσεως ἐκ μέρους τῶν προεστῶν, καταδίωξε τόν Ἀλῆ Τεπελενλῆ, ὁ ὁποῖος ἐλήστευε τίς γύρω ἀπό τήν Κόνιτσα περιοχές, καί συγκρούσθηκε μαζί του τό 1785 στήν Κόνιτσα, ὅπου ἔγινε φονική μάχη.¹⁶⁹

Τό ἄρματολίκι τῶν Γρεβενῶν, τῆς Ἀνασελίτσας καί τῆς Κόνιτσας περιελάμβανε, στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας, τίς περιοχές τουλάχιστον τοῦ Βουρκοπόταμου καί τοῦ Σαραντάπορου. Σ' αὐτό διετέλεσαν καπετάνιοι καί δερβεναγάδες, μεταξύ ἄλλων, οἱ ἑξῆς:¹⁷⁰ α) ὁ Π. Ζῆδρος, ὁ ὁποῖος ἔζησε 120 χρόνια (1630-1750), β) ὁ Δ. Τότσκας, ὁ ὁποῖος ἐδράσε κατά τά ἔτη 1730-1780 καί μέ προτροπή τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ τό 1776 διένειμε κολυμβῆθρες σέ 40 χωριά τῆς Κόνιτσας καί τῶν Γρεβενῶν,¹⁷¹ γ) ὁ Γιάννης Πρίφτης, ὁ ὁποῖος, μαζί μέ τόν Μπουκουβάλα (ἄλλιῶς ὁ ἕνας ἀπό

167. Βλ. Ἰναλτζίκ, ὁ.π. 257, 28, 244 ἐπ., *Orhonlu*, ὁ.π. 50-52, 19.

168. Γιά τά παραπάνω, βλ. *Orhonlu*, ὁ.π. 46-49, 58-63, Ἀραβαντινός, ὁ.π. 225, 256, 271, Μαρτινιανός, ὁ.π. 152-153, Ἡπ. Ἐστία, 1956 651.

169. Χειρόγραφες σημειώσεις σέ βιβλίο τῆς μονῆς Στομίου: Ἦλθαν στήν Κόνιτσα τήν 12.4.1785 στρατός τοῦ Κούρτ πασᾶ καί τήν 25.4.1785 στρατός τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Τήν 1.5.1785 «πολέμησαν καί σκοτοθηκαν περισσή καί ἀκόμη πολεμήσαν καί εἰς τήν Παναγιά καί ἐκεῖ τούς ἐπῆρε ἡ ὀργή τοῦ Θεοῦ καί δέν ἀποπρηρι τέλος ἡ ὑπόθεσις...», «ἔγινε θρῆνος καί χαλασμός, ὅπου δέν ἀπόμεινε εἰς τό ὄσπῆτιόν τους, ἀλλά ἰδῶ καί ἰκεῖ...» (Ἡπειρ. Χρονικά, 1937 116).

170. Βλ. Χ. Ἐνισλείδης, Ἡ Πίνδος καί τά χωριά της Σπήλαιον, Γρεβενά, Σαμαρίνα, 1951 109-122.

171. Λαμπροῖδης, Ἡπειρ. μελετήματα, τχ Γ' 69. Σέ δημοτικό τραγούδι, ὁ Τότσκας λέγει: «Βοήθα Ἀη Λιά τοῦ Μπουρμπουτσοῦ κι ἀπό τή Σαμαρίνα τούς Τούρκους νά χαλάσουμε πού σφάζουν τά παιδιά μας» (Ἐνισλείδης, ὁ.π. 117.). Ἀγαθοεργίες ἔκαναν καί οἱ κλέφτες τοῦ Πηλίου (βλ. Ν.

τούς δύο), τό 1743 καταδίωξε από την Σαμαρίνα και από τό Κεράσοβο μέχρι τό Τεπελένι τόν Βελή μπέη,¹⁷² ό όποϊος τότε έκανε έπιδρομές στόν καζά τής Κόνιτσας, όπου γνώρισε τήν Κονιτσιώτισσα Χάμκω, τήν έπειτα γυναίκα του και μάνα του 'Αλή πασά: ό Πρίφτης διεκδικούσε από τόν Κούρτ πασά τά δερβένια τής Σαμαρίνας, δ) ό Ν. Ζιάκας (1730-1810), διάδοχος του Τότσκα: έπόπτευε 600 χωριά, έχοντας 1700 όπλίτες, και εισέπραττε 700 χιλιάδες γρόσια: έπειδή τό 1770 συνέπραξε στά όρλωφικά, ό Κούρτ πασάς άντέδρασε μέ βιαιότητα και διέλυσε τό καπετανάτο.¹⁷³ Ύστερα από τό 1787, όποτε έλειψε ό Κούρτ, αύξήθηκαν οι λεηλασίες πού έκαναν οι 'Αλβανοί, μέ τήν συμμετοχή και σπαχήδων.¹⁷⁴

Τό 1787 ό 'Αλής έγινε διοικητής τών δερβενιων στην 'Ηπειρο και στην Θεσσαλία και κατόρθωσε νά μετατρέψει τούς δερβεναγάδες από άνταγωνιστές του σε όργανά του και έτσι να διορισθει πασάς στό σαντζάκι τών 'Ιωαννίνων. 'Ακολουθως, αποδυνάμωσε τούς κλέφτες και τούς άρματολούς, όργάνωσε δικό του στρατό, όριοθέτησε εκ νέου τίς περιφέρειες(κόλια)τών άρματολικιων, μεταρρυθμισε τά δερβένια τό 1789, έγκατέστησε καραούλια στους κεντρικούς δρόμους και καθιέρωσε τό διαβατήριο.¹⁷⁵

Μετά τό 1821, ό βαλής τής Ρούμελης διόρισε δερβενάγα τών περιοχων τής Κόνιτσας και τής 'Ανασελίτσας τόν Θεόδωρο Ζιάκα,¹⁷⁶ διέταξε δε τόν κατή τής Κόνιτσας (1825) νά διαθέτει φρουρούς, έναντι άμοιβής, στους προεστούς τών χωριων πού τούς ζητούν.¹⁷⁷ Τήν ίδια εποχή έδρασαν στην περιοχή οι κλέφτες - άρματολοι Καραγιώργος Φουρκιώτης¹⁷⁸ και Γ. Δερβένας, ό όποϊος καταγόταν

Πανταζόπουλος, ό.π. 49-50), καθώς και οι σπαχήδες (Σ. Μπέττης, Κουρνετικά, 1997 104).

172. Λαμπρίδης, 'Ηπειρο, μελετήματα, τχ. Β' 17. Κατά τόν 'Αραβαντινό (Χρονογραφία... Α' 257), τόν Βελή τό καταδίωξε ό Μπουκουβάλας. Βλ. και Σαμαράς, Κεράσοβο, 2002 224. Τότε μάλλον καταστράφηκε ή μονή Κλαδόρμης, πού ξανακτίσθηκε τό 1747 (Μακρής, ό.π. 77, 28). Βλ. και § 6 υπό Γ3 και §16 υπό Β3.

173. 'Ενισλείδης, ό.π. 115-118. Τό 1775 σκοτώθηκε από ληστές ό όδοφύλακας τής Φούρκας 'Ισμαήλ Ντάμσης (Α. Wace/M. Thompson, Οί νομάδες τών Βαλκανίων, 1989 148).

174. Μαρτινιανός, ό.π. 200-205.

175. 'Αρς, ό.π. 159, 149, 286, Γ. Μακρής/Σ. Παπαγεωργίου, Τό χερσαίο δίκτυο έπικοινωνίας στό κράτος του 'Αλή πασά Τεπελενλή, 1990 55-56. Οί όρεινές δίοδοι έπανδρώθηκαν μέ φρουρές, «εκ διαλειμμάτων δε και εις άποστάσεις αναλόγους, υπήρχον φυλακεία, εν οϊς διέμενον οι φυλάσσοντες, δι' άσημάντου ποσοϋ μισθοδοτούμενοι, έχοντες δε ως εκτάκτους πόρους ό,τι οι διαβάται έφιλοδώρουν αυτούς» (Σπ. 'Αραβαντινός, 'Ιστορία 'Αλή πασά του Τεπελενλή, 1895 343).

176. 'Ενισλείδης, ό.π. 126, 132. 'Ηταν τυραννικός και καταστροφικός για τήν περιοχή ('Αραβαντινός, Χρονογραφία... Α' 379-380).

177. 'Ηπειρο. Χρονικά, 1943 135.

178. 'Ηταν τρομερός έναντι τών έχθρων του και τών διωκτων του ('Αραβαντινός, Περιγραφή τής 'Ηπείρου, Γ' 309).

ἀπό τό χωριό τῆς Κόνιτσας Δερβένι καί ἐπῆξε τούς προεστούς νά τοῦ δώσουν χαράτσι καί λουφέδες (μισθοῦς), γι' αὐτό τόν σκότωσε ὁ διοικητής τοῦ καζᾶ.¹⁷⁹

Ἡ κατῆς τῆς Κόνιτσας ἀνέφερε σέ προΐστάμενό του τό 1834 ὅτι κάποιος καπετάνιος δεχόταν νά φρουρεῖ τόν καζᾶ ἂν τοῦ διέθεταν 15 φρουρούς γιά περιπολίες.¹⁸⁰

4. Τό 1846 καταργήθηκαν τά ἀρματολίκια, μαζί μέ τά τιμάρια καί μέ τίς φοροαπαλλαγές, καί σέ πολλές περιοχές ἰδρύθηκαν σταθμοί χωροφυλακῆς (καρρακόλια) ἐπανδρωμένοι μέ ζαπτιέδες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κατά τό πλεῖστον πρῶην ὁδοφύλακες καί συνήθως Ἀλβανοί.¹⁸¹ Ἀλλοῦ ὁμως, μᾶλλον καί στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας, ἐξακολούθησαν μέχρι τό 1863 νά ὑπάρχουν δερβεντζῆδες (λέγονταν καί δερβεναγάδες) πού εἰσέπρατταν διόδια.¹⁸² Ἀρκετά χωριά, γιά νά προστατευθοῦν ἔναντι τῶν ληστῶν, προσλάμβαναν ἔμμισθους φύλακες.¹⁸³ Στήν ἐπανάσταση τοῦ Γκιωλέκα (1847), οἱ Ἀλβανοί «ἐπίασαν κούλιες καί χωριά καί ἐπίασαν τά δερβένια» μέχρι καί στήν περιοχή τῆς Κόνιτσας.¹⁸⁴

Κατά τό κίνημα τοῦ Ραδοβιζιοῦ τῆς Ἄρτας (1854), τόν ρωσοτουρκικό πόλεμο (1877-8) καί τόν ἑλληνοτουρκικό πόλεμο (1897), βγῆκαν στά βουνά τῆς Ἠπείρου πολλοί ἐπαναστάτες· μερικοί ἀπό αὐτούς κατάγονταν ἀπό τόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας. Ἐπειτα ὁμως, κάμποσοι ἐπαναστάτες ἔγιναν ληστές πού καταδυνάστευαν καί τόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας, ταυτόχρονα μέ τούς Κολωνιάτες· γιά τόν λόγο αὐτό, κτίσθηκε στρατόνασ στήν Κόνιτσα καί ἰδρύθηκε τό σαντζάκι τοῦ Λεσκοβικιοῦ (1882-7) γιά νά συντονισθοῦν οἱ ἐνέργειες τῶν ἀρχῶν δίωξης τῶν ληστῶν στούς δύο καζᾶδες.¹⁸⁵

Ἄνδρες καταγομενοί ἀπό τόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας, ἰδίως ἀπό τά βλαχοχώρια, ἔλαβαν μέρος ἀφ' ἑνός στόν μακεδονικό ἀγῶνα (1903-1908) ὡς ἐθελοντές, ἀφ' ἑτέρου δέ καί κυρίως στά ἀντάρτικα σώματα πού συγκροτήθηκαν τό φθινόπωρο τοῦ 1912, ὅποτε κηρύχθηκε ὁ πρῶτος βαλκανικός πόλεμος· μέ τήν σύμπραξή

179. Βλ. *Wace/Thomson*, δ.π. 153, *Μακρῆς*, δ.π. 35-36.

180. Ἡπ. Χρονικά, 1938 79.

181. *Orhonlu*, δ.π. 66-69, *Σ. Μπέττης*, *Κουρεντιακά*, 1997 80-83. Τέτοιοι σταθμοί ὑπῆρχαν καί τό 1896 (*A. Baldacci*, εἰς *Φιλ. Σύλλ. Παρνασσός, Ἐπετηρίς*, Γ' 1899 160).

182. Βλ. *Γ. Τσάρας*, *Μακεδονικά*, 1968 264, 269.

183. Βλ. *Λαμπροῖδης*, *Ἠπειρ. μελετήματα*, τχ Θ' 39, 79, *Στούπης*, *Πωγωνησιακά καί Βησσανιώτικα*, τ. Α' 128, τ. Β' 64.

184. *N. Πατσέλης*, Ἡπ. Ἔστια, 1965 196, *Λυμπερόπουλος*, *Παζαριοῦ ἀνατομή*, 1971 188-193.

185. Βλ. *Κοκολάκης*, δ.π. 69, *Wace/Thomson*, δ.π. 155, *Τσάρας*, δ.π. 273, 275, *Λυμπερόπουλος*, δ.π. 8-9, *Ἄν. Εὐθυμίου*, *Ἡ Βούρμπιανη τῆς Ἠπείρου*, 1988 269 ἐπ., *π.Τ. Χρήστου*, *Ἀσημοχώρι Κόνιτσας*, 2001 130 ἐπ., *Σαμαράς*, δ.π. 235 ἐπ. Ἐπίσης, βλ. κατωτ. σημ. 554.

τους, ἐλευθερώθηκε ἡ ἐπαρχία, πρῶτα ἡ Φούρκα (20.1.1913) καί τελικά ἡ Κόνιτσα καί τὰ χωριά τοῦ Σαραντάπορου (24.2.1913).¹⁸⁶

B. -Δρόμοι καί δερβένια στὸν καζᾶ τῆς Κόνιτσας

1. Γιά τὴν ἐπικοινωνία τῆς Κόνιτσας μέ τὰ Γιάννενα, ὑπῆρχαν δύο δρόμοι.¹⁸⁷ Ὁ ἓνας ἔτεμνε τὸν Ἄωο καί τὸν Βοῖδομάτη, ἄλλοτε στίς θέσεις τῶν σημερινῶν γεφυριῶν (κτίσθηκαν τὸ 1870 καί τὸ 1853 ἀντιστοίχως) καί ἄλλοτε κοντά στό Λιατοβούνη· ἔπειτα περνοῦσε ἀπὸ τὸ χωριὸ Ἅγιος Μηνᾶς καί συνεχιζόταν εἴτε πρὸς Σουδενά - Γιάννενα, εἴτε πρὸς Καλπάκι - Γιάννενα. Ὁ ἄλλος δρόμος, μέσω τοῦ Σανοβοῦ, ἔφθανε στὴν Μεσογέφυρα, ἀπὸ δὲ τὸ 1869 στό Μπουραζάνι (τότε κατασκευάσθηκε ἐκεῖ γεφύρι), καί ἀκολουθοῦσε τὸν μεγάλο δρόμο Μεσογέφυρας - Ἰωαννίνων.

Ὁ δρόμος Ἰωαννίνων - Μεσογέφυρας ἀποτελοῦσε βασικὴ ἀρτηρία γιὰ τὴν ἐπικοινωνία Ἠπείρου καί Μακεδονίας, ἰδίως ὅταν οἱ δρόμοι μέσω Μετσόβου ἢ Ζαγορίου ἦσαν δύσβατοι τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ καί ὅταν ὁ μπεηλερμπεης ἢ ὁ σερασκέρης τῆς Ρούμελης ἔδρευε στὰ Μπιτόλια (μέχρι τὸ 1850), καθὼς καί μετὰ τὴν ἐνσωμάτωση τῆς Θεσσαλίας στό ἐλληνικὸ κράτος τὸ 1881.¹⁸⁸ Αὕτῃ ἡ ἀρτηρία συναντοῦσε τὴν Μεσογέφυρα ἐπὶ τοῦ Ἄωου καί ἔπειτα τὸ γεφύρι τῆς Μπέρτζανης ἐπὶ τοῦ Σαραντάπορου. Ἐκεῖ ἔφθαναν καί ἄλλοι δρόμοι: ἓνας ἀπὸ Κόνιτσα - Μπουραζάνι, ἄλλος ἀπὸ Κόνιτσα - Δερβένι Καβασίλων, ἄλλος ἀπὸ τὴν Φούρκα ἢ ἀπὸ τὴν Σλάτινα μέσω Δερβενιοῦ Καβασίλων, ἄλλος ἀπὸ Κορυτσᾶ - Κολώνια - Λεσκοβίκι καί ἄλλος ἀπὸ Αὐλώνα - Τεπελένι - Πρεμετή.¹⁸⁹

Ἐκεῖνοι πού ἔφθαναν στὴν Μπέρτζανη, προερχόμενοι ἀπὸ τὰ Γιάννενα ἢ ἀπὸ τὸ Τεπελένι καί κατευθύνονταν πρὸς τὴν Μακεδονία, ἀντὶ γιὰ τὸν δρόμο Λεσκοβικίου - Κολωνίας - Κορυτσᾶς, ὁ ὁποῖος ἦταν μακρύτερος ἀλλὰ καί ἐπικίνδυνος λόγω τῶν Κολωνιατῶν ληστῶν, προτιμοῦσαν τὴν ἐξῆς διαδρομὴ μέσω τοῦ Σαραντάπορου, ἰδίως πρὸ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ: Πλησίον τῆς Μέρτζανης ἦταν τὸ χωριὸ Δερβένι τῶν Καβασίλων, δίπλα στό ὁποῖο ὑπῆρχε γεφύρι ἐπὶ τοῦ Σαραντάπορου (μία ἀπὸ τίς κατασκευές του ἔγινε ἐπὶ Ἄλῃ πασᾶ)¹⁹⁰ καί ὁ δρόμος δια-

186. Βλ. Β. Τζαλόπουλος, Ἠπειρωτικὸν ἡμερολόγιον ἢ Νέα Ἑλλάς 1914, 1913 202 ἐπ., *Εὐθυμίου*, Σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Κόνιτσας, 1997 89-97, Χ. Γκάσιος, ὁ.π. 20-28, Γ. Γκοῦτος, εἰς *Μολιστινά*, 1983 99-100.

187. Βλ. Λυμπερόπουλος, Κόνιτσα. Ἱστορία καί πολιτισμός, 2001 26 ἐπ., ὅπου καί ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὸ ὁδικὸ δίκτυο τοῦ καζᾶ, Π. Κουγιτέας, Πραγματεία τοπογραφική... Ἑλλάδας... Ἠπείρου, 1905 127 ἐπ., *Μακρῆς/Παπαγεωργίου*, ὁ.π. 222 ἐπ.

188. Βλ. καί Πουκεβίλ, Ταξίδι στὴν Ἑλλάδα. Τὰ Ἠπειρωτικά, 1994 175, 180-1, *Κοκολάκης*, ὁ.π. 30.

189. Ὁ δρόμος Μακεδονία-Μέρτζανη-Τεπελένι-Αὐλώνα, ὑπῆρχε ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα (Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, Ἠπειρος, 1997 194, 155-6, 192).

190. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου», 31.12.1893.

κλαδιζόταν: α) πρὸς Βράνιστα - Καπηλιό τῆς Μόλιστας, ἀπὸ ὅπου ὀδηγοῦσε εἴτε πρὸς Κλειδί Σαρανταπόρου καὶ πρὸς τὴν ἀναφερόμενη παρακάτω ὑπὸ β' παραπέρα διαδρομή, εἴτε πρὸς τὸν Ταμπακόμυλο τῆς Μόλιστας καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Φούρκα: ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς κοιλάδας τοῦ Βουρκοπόταμου καὶ διὰ τοῦ Κερασόβου καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς κοιλάδας τῆς Σιουπόστιανης τῆς Γύφτισσας,¹⁹¹ β) πρὸς Πυξαριά, Πλάβαλη, Στράτσιανη καὶ ἐκεῖθεν εἴτε πρὸς Καπηλιό ἢ πρὸς Ταμπακόμυλο τῆς Μόλιστας καὶ Φούρκα, εἴτε πρὸς Κλειδί Σαραντάπορου, ὅπου διακλαδιζόταν πρὸς Λαγκάδα - Φούρκα καὶ πρὸς τὸ γεφύρι τῆς Ζέρμας, ἀπὸ ὅπου ὀδηγοῦσε εἴτε πρὸς Κάντσικο - Φούρκα, εἴτε πρὸς Ἑπταχώρι - Ζούζουλη, εἴτε πρὸς Ζέρμα - Σλάτινα - Μακεδονία.¹⁹²

Ἀπὸ τὴν Κόνιτσα ξεκينوῦσαν ἄλλοι τρεῖς δρόμοι (ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους πρὸς Γιάννενα καὶ πρὸς Μεσογέφυρα) μὲ τίς ἐξῆς κατευθύνσεις: α) πρὸς Κουτσούφλιανη - Δερβένι καὶ ἐκεῖθεν εἴτε πρὸς Λεσκοβίκι εἴτε πρὸς Πυξαριά - Πλάβαλη κ.λπ. κατὰ τὰ προεκτεθέντα, β) πρὸς Τοπόλιτσα,¹⁹³ Πλάκα, χάνια Κρουονερίου, Κοτλῆ καὶ Χανόπουλο, Καπηλιό Μόλιστας καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τίς προαναφερθεῖσες διαδρομές¹⁹⁴ καὶ γ) πρὸς Γκροσμπάνι, Δίστρατο, Σμίξη, Γρεβενά.¹⁹⁵

191.Γιὰ τὸν δρόμο Μακεδονία-Φούρκα-Μερίτσανη-Τεπελένι-Αὐλώνα, βλ. καὶ κατωτέρω §16 ὑπὸ Α' 3 καὶ Γ. Γκοῦτος, εἰς Μολιστινά, 1983 25 («Ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ ἢ ὁποῖα ἤρχετο ἀπὸ τὴν Κόνιτσα, ὑπῆρχε καὶ ἡ ἀσπίς Αὐλώνας-Σαλονίκης, πού περνοῦσε ἀπὸ Βεράτιον, Κλεισούρα, Λεσκοβίκι, Ντερβένι καὶ ἀκολουθοῦσε τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σαρανταπόρου καὶ Βουρκοποτάμου μέχρι τὸ Ταμπακόμυλο»), Χ. Ἐξαρχος, Ἡ Φούρκα τῆς Ἠπείρου, 1987 39 («Ἀπὸ ἀνέκαθεν ἦταν τὸ διάβα ἀπ' τὸν αὐχένα Βέργος καὶ ὄχι τοῦ Λεσκοβικίου καὶ Ἐρσέκας, γιατί κατοικοῦνταν ἀπὸ Κολωνιάτες Ἀλβανούς, πού ἦταν γνωστοί ἀπ' τίς λεηλασίες καὶ τίς ἀρπάζες τους»), Μακρῆς, Φούρκα, 1978 19 (ἡ διέξοδος μέσω Λεσκοβικίου καὶ Ἐρσέκας ἦταν μακρύτερη), Σαμαράς, Κιράσοβο, 2002, 70, 714, Α. Baldacci, εἰς Φιλολ. Σύλλ. Παρνασσός, Ἐπετηρίς, Γ' 1899 158 (Ἡ δίοδος τῆς Φούρκας «ἀποτελεῖ μετὰ τῆς τῆς Σαμαρίνης τὰ δύο κυριώτερα μέσα τῆς συγκοινωνίας τὰ προτιμώμενα παρὰ τῶν καραβανίων μεταξὺ Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας»), Κ. Στεργιόπουλος, εἰς Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ἀμαντον, 1940 296.

192.Γιὰ τίς διαδρομές αὐτές, βλ. Β.Βετσόπουλος, Δελτίον Ἠπειρ. Ἐταιρείας, τχ 108, 109, Χ. Ρεμπέλης, Ἠπ. Χρονικά, 1930 20, Χ. Γκάσιος, ὁ.π. 162-3, Ν. Σχινᾶς, Ὀδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἠπείρου, νέας ὀριοθετικῆς γραμμῆς καὶ Θεσσαλίας, 1886 225, 786 (= Κόνιτσα, τχ 102/2002), Γ. Τσότσος, Δυτικομακεδονικά Γράμματα τ. 2000 267, Κόνιτσα, τχ 25/1989.

193.Τὸ γεφύρι στὴν Μπούη Πεκλαρίου κτίσθηκε τὸ 1893 («Φωνή τῆς Ἠπείρου» 11.2.1894).

194.Βλ. καὶ Γ. Ρουσιάδης, Δρομοδείκτης τῆς Ἑλλάδος, 1824 48 («Ἀπὸ Κόνιτσαν εἰς Τζεράσοβον 7 (ῥαί), ἀπὸ Τζεράσοβον εἰς Φούρκαν 4», ἐκεῖθεν εἰς Τζέρον, Μέγιερον, Πλάζον, Χρούπισταν, Καστοριάν, Πισοδέρι, Μπιτόλια), Π. Κουγιτέας, ὁ.π. 18 (ἡμιονικὴ ὁδὸς «ἐκ Κονίτσης εἰς Λαψίσταν διὰ τοῦ αὐχένου Φούρκας (1.590 μ.) καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κοζιάνην, Σέρβια, Θεσσαλονίκην»), Τρ. Εὐαγγελίδης («Ἐκ Κονίτσης ὁδοὶ βατοὶ ἄγουσι πρὸς ὄλα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, συνδέουσαι τὰ πέριξ πολυπληθῆ χωρία μέχρι Μετσόβου διὰ Μολίστας, Κερασόβου, Φούρκας, Σαμαρίνης», ἔγραψε τὸ 1913, βλ. Κόνιτσα, τχ. 91/2000).

195.Βλ. Τσότσος, ὁ.π. 265, Κόνιτσα, τχ 37/1991.

2. Τό γεφύρι τῆς Κόνιτσας (πού παλαιότερα ἦταν μᾶλλον ξύλινο) ἀποτελοῦσε ἀπαραίτητη διάβαση γιά τήν ἐπικοινωνία μεταξύ Ἠπείρου καί Μακεδονίας. Κατά μία γνώμη, ὅταν κατακτήθηκε ἡ Κόνιτσα, ἐγκαταστάθηκαν στόν τόπο τῆς σεῖχηδες καί Τοῦρκοι τῆς Μ. Ἀσίας, ἐνωρίς δέ ἰδρύθηκαν δύο τζαμιά (1500, 1536), πέντε τεκέδες καί ἱμαρέτι.¹⁹⁶ Βάσει τούτων καί ἐπειδή τό γεφύρι ἔπρεπε νά φυλάσσεται καί νά συντηρεῖται συνεχῶς, πιθανολογῶ ὅτι κατά τήν περίοδο ἐκείνη ὀργανώθηκε δερβένι βακούφικο στό γεφύρι, ἐγκαταστάθηκαν ἔποικοι πλησίον του καί κτίσθηκαν τζαμιά καί ἱμαρέτι, ὅπως συνέβη τότε καί ἄλλοῦ (κατά τά ἀναφερθέντα παραπάνω ὑπό Α2), ἀργότερα δέ, ὅταν στήν πόλη ἐγκαταστάθηκαν ἰσχυροί μπέηδες, τό δερβένι αὐτό καταργήθηκε γιατί οἱ ληστές δέν τολμοῦσαν πλέον νά πλησιάσουν ἐκεῖ.

Παρόμοιο βακούφικο δερβένι ἴσως εἶχε συσταθεῖ παλαιότερα καί στήν περιοχή ἀνάμεσα στήν Φετόκο καί στό Κλειδί Σαρανταπόρου, δεδομένου ὅτι ἐκεῖ ὁ δρόμος διακλαδιζόταν πρὸς Φούρκα, πρὸς Σλάτινα καί πρὸς Κολώνια, ἔπρεπε δέ νά συντηρεῖται γεφύρι, καί ὑπάρχουν πληροφορίες ὅτι ἐκεῖ λειτουργοῦσε μικρὴ ἐμποροπανήγυρη, ὅτι στήν περιοχὴ εἶχε ἀρμοδιότητες κάποιος τεκές τῆς Κόνιτσας καί ὅτι στήν Βούρμπιανη εἶχε κτισθεῖ τζαμί.¹⁹⁷

Ἄλλα δερβένια πού λειτούργησαν στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας (μέχρι τό 1790 μᾶλλον) καί πού ὑπάγονταν στό ἀρματολίκι τῶν Γρεβενῶν, τῆς Ἀνασελίτσας καί τῆς Κόνιτσας, ἦσαν ἐκεῖνα πού ὑπῆρχαν στήν δίοδο τῆς Φούρκας, ὅπου κτίσθηκαν χάνια, στήν τοποθεσία τῆς Μολίστας Δερβένι,¹⁹⁸ στό χωριό Δερβένι καί ἴσως στήν δίοδο Ἀρμάτοβου - Δίστρατου. Κατά τίς τελευταῖες δεκαετίες τῆς τουρκοκρατίας, σέ καίρια σημεῖα τῶν κεντρικῶν δρόμων τοῦ καζᾶ ὑπῆρχαν φυλάκια μέ ζαπτιέδες.¹⁹⁹

§8. Ἐκκλησιαστικά

1. Κατά τήν παράδοση, ὁ ἀπόστολος Παῦλος, μεταβαίνοντας ἀπό τήν Ἰλλυρία στήν Νικόπολη, διέμεινε ἐπὶ τετραήμερο στήν Κολώνια καί ἰδρυσε ἐκεῖ ἐπισκοπὴ ἢ ἐπισκοπὴ ἔδρευε ἀρχικά στήν κώμη Στάρια (ὅπου σώζονται τά ἐρείπια τοῦ παλαιοῦ ναοῦ μέ τίς δύο κολῶνες), ἀργότερα δέ στήν Κορυτσᾶ ἢ στήν Ὀστανίτσα.²⁰⁰

196. *Εὐθυμίου*, Σελίδες ἀπό τήν ἱστορία τῆς Κόνιτσας, 1997, 102-107 ἐπ. *Λυμπερόπουλος*, Κόνιτσα. Ἱστορία καί πολιτισμός, 2000 23, 37-41, 68. Ἡ γέφυρα λεγόταν «Γεφύρι τοῦ Φυλάχτη» (*Στεργιόπουλος*, Ἠπ. Χρονικά, 1934 229.).

197. Βλ. σημ. 125, *Εὐθυμίου*, Ἡ Βούρμπιανη τῆς Ἠπείρου, 1987 15, 18.

198. Βλ. κατωτ. §16.

199. Βλ. *Baldacci*, ὁ.π. 161, 167, 168, *Τζαλόπουλος*, ὁ.π. 127.

200. *N. Μυστακίδης*, Νεολόγου Ἑβδομαδιαία Ἐπιθεώρησις, τ.Γ. 1893-4 646.

Ἡ μεγαλύτερη ἔκταση τῆς σημερινῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας ἀποτελοῦσε ἀνεκαθεν τμήμα τῆς ἐπισκοπῆς Βελλᾶς, ἡ ὁποία εἶχε ὑπαχθεῖ διαδοχικά στίς ἐξῆς μητροπόλεις: α) στήν μητρόπολη Νικοπόλεως, ἡ ὁποία τελοῦσε ὑπό τόν ἀρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης ὡς βικάριο τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης (904-929), β) στήν μητρόπολη Ναυπάκτου, ἡ ὁποία τελοῦσε πρῶτα ὑπό τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινούπολης (930-1204) καί ἔπειτα ὑπό τήν ἀρχιεπισκοπή Ἀχρίδας (1204-1285) καί γ) στήν μητρόπολη Ἰωαννίνων, ἡ ὁποία τελοῦσε ὑπό τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινούπολης (1285-1834). Ἀπό τό 1626 ἴσως, μᾶλλον ὁμως ἀπό τό 1720, ἡ ἐπισκοπή Βελλᾶς ἔδρευε στήν Κόνιτσα. Ἀκολουθῶς ἡ ἴδια περιοχή τῆς ἐπαρχίας Κόνιτσας ἐντάχθηκε: στήν μητρόπολη Βελλᾶς καί Πωγωνιανῆς (ἡ ὁποία ἔδρευε στήν Διπαλίτσα, 1834-1842), στήν μητρόπολη Ἰωαννίνων καί Βελλᾶς (1842-1863), στήν ἐπισκοπή Βελλᾶς καί Κονίτσης (ἔδρα ἡ Κόνιτσα) τῆς μητροπόλης Ἰωαννίνων (1863-1895), στήν μητρόπολη Βελλᾶς καί Κονίτσης (1895-1936) καί τέλος στήν μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καί Κονίτσης, μετά τό 1936.

Ἀπό τόν 12ο αἰῶνα τουλάχιστον, ὑπῆρχε καί ἡ γειτονική Ἀρχιεπισκοπή Πωγωνιανῆς, ἡ ὁποία ἐκτεινόταν συνήθως ἀπό τήν Κολώνια καί τήν Πρεμετή μέχρι τό Καλπάκι καί ἔδρευε ἀρχικά στόν Πωγωνίσκο καί ἔπειτα στήν Διπαλίτσα. Ἡ Ἀρχιεπισκοπή ἐντάχθηκε κατά τά ἔτη 1828-1834 στήν μητρόπολη Κορυτσᾶς, κατά τά ἔτη 1834-1842 στήν μητρόπολη Βελλᾶς καί Πωγωνιανῆς καί ἀκολουθῶς στήν μητρόπολη Ἰωαννίνων μέχρι τό 1863, ὅποτε καταργήθηκε, τά δέ χωριά τῆς ἐντάχθηκαν στήν ἐπισκοπή Βελλᾶς καί Κονίτσης τά περισσότερα καί στήν ἐπισκοπή Κορυτσᾶς τά ὑπόλοιπα.²⁰¹

2. Στόν χῶρο τῆς σημερινῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας, μέχρι καί τόν 19ο αἰῶνα, ἰδρύθηκαν πολλές μονές, κατά τό πλεῖστον μικρές. Ἡ διαπίστωση αὐτή συνάδει πρὸς τήν γενομένη ἀπό ἄλλους παρατήρηση ὅτι στόν ἑλλαδικό χῶρο, ἀπό τά τέλη τοῦ 16ου αἰῶνα καί ἰδίως κατά τόν 17ο, ἰδρύθηκαν πολλές μονές, οἱ ὁποῖες στήν Πίνδο ἦσαν πυκνές καί συνήθως μικρές.²⁰² Ἡ ἰδρυση πολλῶν μονῶν καί ἐκκλησιῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας στήν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας ὑποδηλώνει ὅτι οἱ ἐξισλαμισμοί δέν τήν ἐπηρέασαν σημαντικά²⁰³ (μολονότι κάμποσοι ἐπίσκοποι

201.Γιά τά παραπάνω, βλ. Ἀ. Κορακίδης, Ἡ Βελλᾶ τῆς Ἠπείρου, 1998 42 ἐπ., Κοκολάκης, ὁ.π.

202-4. Κατάλογο τῶν ἐπισκόπων βλ. καί εἰς Λυμπερόπουλος, Κόνιτσα Ἱστορία καί πολιτισμός, 2001 81 ἐπ.

202.Χ. Πατρινέλης, εἰς Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τ. 10 132, Χατζηϊωάννου, Ἡ ἱστορική ἐξέλιξη τῶν οἰκισμῶν στήν περιοχή Ἀλιάκμονα κατά τήν τουρκοκρατία, 2000 46-47. Παλιές μονές ὑπῆρχαν καί στίς ἐξῆς γειτονικές περιοχές, μεταξύ ἄλλων: στήν Ἀρτσιόστα 1579 (1665, 1731), στά Φραστανά, 1413, 1568, 1614, στόν Παρακάλαμο 1598, 1602, 1744.

203.Οἱ ἐξισλαμισμοί ἐντάχθηκαν στήν μέν Β. Ἀλβανία τόν 17ο αἰῶνα, στήν δέ Ν. Ἀλβανία καί

της ἦσαν ἀνάξιοι, ἰδίως τόν 19ο αἰώνα). Στόν ἀκόλουθο κατάλογο, περιλαμβάνονται οἱ ὑπάρχουσες καί σήμερα στήν ἐπαρχία μονές, γιά τίς ὁποῖες διαθέτομε περισσότερες πληροφορίες, καί σημειώνονται οἱ χρονολογίες ἰδρύσεως ἢ/καί ἀνακαίνισής τους:²⁰⁴ α) Μεταμόρφωσης τοῦ Σωτῆρος, στήν Λιτονιάβιστα, ἀρχική ἰδρύση τήν παλαιοχριστιανική ἐποχή, ἀνακαίνιση 1521, β) Μολυβδοσκεπάστη, ἀρχική ἰδρύση τήν μεσοβυζαντινή ἐποχή, ἀνακαίνιση 1328, 1522, 1537, γ) Γκούρας, στό Ἀηδονοχώρι, ἀρχές τοῦ 16ου αἰώνα, 1854, δ) Στομίου, στήν χαράδρα τοῦ Ἀώου, 1590, 1774, ε) Ζέρμας, 1656, 1802, στ) Ἀγίων Ἀναργύρων Λιτονιάβιστας, 1658, 1666, ζ) Ἀγίων Ἀποστόλων Λιτονιάβιστας, 1662, 1725, η) Μόλιστας, 1672, 1819, 1892, θ) Κλαδόρμης, πλησίον τῆς Φούρκας, 1747, μᾶλλον ὑπῆρχε καί τόν 17ο αἰώνα, ι) Καβασίλων, 1816, ἴσως ἰδρύθηκε κατά τόν 13ο ἢ τόν 14ο αἰώνα, ια) Ὁσίου Νικάνορος ἢ Βράνιστας, 1826, ἴσως ἰδρύθηκε τόν 17ο αἰώνα.

Οἱ πληροφορίες πού διαθέτομε γιά ἄλλες 17 μικρές μονές πού ὑπῆρχαν παλιά στήν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας εἶναι ἐλάχιστες ἢ ἀόριστες: Πιθανότατα ἰδρύθηκαν δύο μικρές μονές κατά τά ἔτη 1326-8 στήν Μόλιστα καί στήν Σέλτση (Ὁξυά).²⁰⁵ Οἱ ἀκόλουθες μονές, οἱ περισσότερες ἀπό τίς ὁποῖες ἔχουν ἀφανισθεῖ πλέον, ἰδρύθηκαν ἴσως ἀπό τόν 15ο μέχρι τόν 18ο αἰώνα: στήν Βούρμπιανη 4 μονές,²⁰⁶ στήν Σταρίτσανη μονή τοῦ Ἀγίου Σάββα,²⁰⁷ στήν Στοάτσιανη ἀρχικά μονή τοῦ Ἀγίου Συμεών καί ἔπειτα τῆς Ἀγίας Τριάδος,²⁰⁸ στήν Καλόβρουση μονή τοῦ Ἀγίου Νικολάου,²⁰⁹ στήν Καστάνιανη μονή Μεταμόρφωσης τοῦ Σωτῆρος,²¹⁰ στό Κεράσοβο μονή τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου,²¹¹ στό Παλιοσέλι μονή τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, στίς Πάδες καί στά Ἄρματα μονές Ἀγίας Παρασκευῆς,²¹² στήν Ἀετομηλίτσα, στόν Γοργοπόταμο καί στήν Λαγκάδα²¹³ ἄλλες μονές.

σὴν Ἠπειρό τόν 18ο αἰώνα· στίς ἀρχές τοῦ 17ου αἰώνα, μουσουλμάνοι ἦσαν τό 3% τοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῶ στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα ὁ μισός περίπου πληθυσμός (Ἄρς, ὁ.π. 73, Vickers, ὁ.π. 36-37, Κοκολάκης, ὁ.π. 44-46, Κορακίδης, ὁ.π. 59-62, 39).

204. Βλ. Δ. Καμαρούλιας, Τά μοναστήρια τῆς Ἠπείρου, 1996 147-204, Π. Ἀραβαντινός, Περιγραφή τῆς Ἠπείρου, 1966 τ.Γ' 162-164, π. Δ. Τάτσης, Μοναστήρια τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης, 1987, ὁ ἴδιος, Γνωριμία μέ τήν ἐπαρχία Κονίτσης, 1993.

205. Βλ. ἄνωτ. §2 ὑπό Β2 καί κατωτ. §11 ὑπό 3 καί §13 ὑπό Α2.

206. Ἄν. Εὐθυμίου, Ἡ Βούρμπιανη τῆς Ἠπείρου, 1987-8, 12-13, 296 ἐπ.

207. Χ. Χρηστίδης, Πουρνιά Κονίτσης-Ἰωαννίνων. Τό χωριό μου, 1991 56, 27.

208. Ἀραβαντινός, ὁ.π. 163, π.Δ. Τάτσης, Γνωριμία μέ τήν ἐπαρχία Κονίτσης 1993 161.

209. Καμαρούλιας, ὁ.π. 170, π. Δ. Τάτσης, ὁ.π. 107.

210. Χ. Γκάσιος, ὁ.π. 8.

211. Ἀπό τή μονή μεταφέρθηκαν στό χωριό διακόσες περίπου εἰκόνες, κατά τήν παράδοση (Δ. Σαμαρᾶς, ὁ.π. 71, 75).

212. Ἡ. Παπαζήσης, Κόνιτσα, τχ 25/1989.

213. Στεργιόπουλος, Ἠπ. Χρονικά, τ. 1937 239, τ. 1938 153.

3. Σύμφωνα με την ειδική οθωμανική νομοθεσία που ίσχυσε κυρίως μέχρι το 1774, αλλά στην Ήπειρο μέχρι το 1850, εκκλησία μή μοναστηριακή επιτρεπόταν να κτισθεί μόνον έξω από το χωριό και ἐφ' ὅσον ἦταν ταπεινή, ἐνῶ ἐάν ἦταν κάπως μεγάλη ἔπρεπε νά δοθεῖ εἰδική ἄδεια ἀπό κρατικά ὄργανα.²¹⁴

Μεταξύ τῶν παλαιῶν μή μοναστηριακῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἐπαρχίας Κόνιτσας πού εἶναι γνωστές, περιλαμβάνονται οἱ ἀκόλουθοι: Ἅγιος Δημήτριος Διπαλίτσας (μεσοβυζαντινοί χρόνοι), Ἅγιοι Ἀπόστολοι Διπαλίτσας καί Κόκκινη Παναγιά τῆς Κόνιτσας (ὑστεροβυζαντινοί χρόνοι), Ἅγιος Σώζων Διπαλίτσας (16ος αἰώνας),²¹⁵ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου στήν Διπαλίτσα (1605), Ἅγιος Ἀθανάσιος καί Ἅγιος Νικόλαος Λιτολιάβιστας (1617, 1620)²¹⁶ Ἅγιος Νικόλαος Κόνιτσας (1612),²¹⁷ Ἅγιος Ἀθανάσιος Μποτσιφαριουῦ Μόλιστας (1759)²¹⁸ Ἅγιος Χριστόφορος, Κοίμησις τῆς Θεοτόκου καί Ἁγία Τριάδα Σταρίτσανης (1734, 1784, 1798).²¹⁹

4. Γιά τήν ποιότητα καί τίς δραστηριότητες τῶν κληρικῶν καί τῶν μοναχῶν πού ὑπηρετήσαν ἢ διαβίωσαν παλιά στήν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας, ὑπάρχουν ἐλάχιστες πληροφορίες. Ἀξιολογότεροι ἐπίσκοποι ἦσαν μάλλον οἱ ἐξῆς: Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, μητροπολίτης Ναυπάκτου, ὁ ὁποῖος ἐξορίσθηκε στήν Βελλᾶ καί ἔγραψε, μεταξύ ἄλλων, γιά τήν ἐκεῖ ἀγροτική ζωή γύρω στό 1220. Μανασσῆς, ἡγούμενος τῆς μονῆς Στομίου μέχρι τό 1590 καί ἐπίσκοπος ἔκτοτε μέχρι τό 1609.²²⁰ Ματθαῖος, ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πωγωνιανῆς (1610), ἀπό ὅπου καί καταγόταν, λόγιος καί ὑμνογράφος.²²¹ Παχώμιος, ἐπίσκοπος (1656-1664), «ἀνὴρ φιλότιμος καί φιλόκοσμος, ἐφ' οὗ τὰς ἡμέρας ἰδρῦθησαν μοναί τινες». Ἰωαννίκιος ὁ Β', ἐπίσκοπος (1711-1722), «ἀγαθός καί ἱεροπρεπής».²²² Παῖσιος ὁ Μικρός, δάσκαλος, ἐπίσκοπος (1761-1778), συγγραφέας, ἀγιορείτης. Δοσίθεος ὁ Γ', ἐπίσκο-

214. Ν. Σαράνης, Ὁσμανική πραγματικότητα, I 348, II 527, 541, *Wace/Thompson*, Οἱ νομάδες τῶν Βαλκανίων, 1989 179, 41, 92, Ἰ. Μαρτινιανός, Ἡ Μοσχόπολις, 1957 92. Ὁ Κούρτ πασᾶς στήν περιοχή τῆς ἐξουσίας του ἐπέτρεψε νά ἰδρῦθοῦν 40 ἐκκλησίες (Γ. Λάϊος, Ἡπ. Ἑστία, 1956 651). Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀρτσιστας κτιζόταν ἐπὶ 15 ἔτη μετά τό 1790, κατόπιν ἀδείας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (*Πέτσας/Σαραλῆς*, δ.π. 160).

215. Γι' αὐτούς τοὺς 4 ναοὺς, βλ. Β. Παπαδοπούλου, εἰς Ἡ ἐπαρχία Κόνιτσας στό χῶρο καί στό χρόνο, 1996 78 ἐπ., Δ. Κωνσταντῖος, Ἡπ. Χρονικά, 1992 68, 74.

216. Γι' αὐτές τίς τρεῖς ἐκκλησίες, βλ. *Καμαρούλιας*, δ.π. 185, 157.

217. Ἀνακαινίσεις του στά 1648 καί 1829. Τό ἐπισκοπεῖο κτίσθηκε τό 1681 καί ἀνακαινίσθηκε τό 1791 (βλ. *Κορακίδης*, δ.π. 91-93, *Λυμπερόπουλος*, Κόνιτσα. Ἱστορία καί πολιτισμὸς 2000 51-60).

218. Βλ. κατωτ. § 20 ὑπὸ 4.

219. *Χρηστίδης*, δ.π. 23, 24, 29.

220. Γιὰ τοὺς δύο αὐτοὺς ἐπισκόπους, βλ. *Κορακίδης*, δ.π. 45-47, 85.

221. Σ. *Γκατσόπουλος*, Ἡπ. Ἑστία, 1975 613-615.

222. Γιὰ τοὺς δύο προαναφερθέντες, βλ. *Μυστακίδης*, ἐφημ. Κόνιτσα, ἀρ. 19 1915, *Κορακίδης*, δ.π. 91.

πος (1808-1812) μέ φροντίδες γιά «τόν φωτισμόν τοῦ ποιμνίου του». Γερμανός ὁ Β΄, ἐπίσκοπος (1863-1876), ὁ ὁποῖος ἀγωνίσθηκε γιά τήν ἐνίσχυση τῶν σχολείων, γιά ἀγαθοεργήματα καί γιά ἄλλα ζητήματα τῆς ἐπισκοπῆς.²²³

Οἱ παραδόσεις πού ὑπάρχουν σέ πολλά χωριά τῆς ἐπαρχίας (ὅπως καί ἄλλοῦ), ὅτι πέρασε καί ἀπό αὐτά ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός (μᾶλλον κατά τά ἔτη 1775-1779), εἶναι κατά τό πλεῖστον ἀτεκμηριώτες καί ἀόριστες. Κατά τόν Ἰ. Λαμπρίδη, ὁ ἱεραπόστολος ἴδρυσε σχολεῖο στήν Καστάνιανη, γιά τήν λειτουργία τοῦ ὁποίου οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ διέθεσαν τά κοσμήματά τους.²²⁴ Γύρω στό 1793, στήν μονή Στομίου ἐμόναζε ὁ ὀσιος Μαρούδης μαζί μέ πολλούς ἄλλους μοναχοῦς.²²⁵ Ὁ καταγόμενος ἀπό τήν Κόνιτσα ἅγιος Ἰωάννης ἦταν μωαμεθανός, ἔγινε χριστιανός στήν Ἰθάκη καί μαρτύρησε στό Ἀγρίνιο τό 1814.²²⁶ Μεγάλη ἐπίδραση ἄσκησε σέ πολλούς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας ὁ ἱερομόναχος Χρῦσανθος Λαῖνᾶς (1836-1886), ὁ ὁποῖος ἦταν καί ἀρχιερατικός ἐπίτροπος καί ἐξομολόγος καί συμπαραστάθηκε σέ πολλούς φτωχοῦς μέ ὑποδειγματική ἀγάπη.²²⁷

Δυστυχῶς, πολλοί ἀπό τούς ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας, ἰδίως τόν 19ο αἰῶνα, ἦσαν ἀνάξιοι καί ἰδιοτελεῖς: Εἶχαν διορισθεῖ λόγω γνωριμιῶν ἢ εἶχαν ἔλθει ἐδῶ μέ δυσμενῆ μετάθεση, ἀπουσίαζαν συχνά ἀπό τήν ἔδρα τους, φιλονικοῦσαν μέ τό Πατριαρχεῖο ἢ μέ ἄλλους ἐπισκόπους, ὑπεξαιροῦσαν ἐκκλησιαστικά εἰσοδήματα, παρέβαιναν ἐκκλησιαστικούς κανόνες γιά τά μυστήρια, προκαλοῦσαν σκάνδαλα. Οἱ ἐπίσκοποι Πωγωνιανῆς, ἀπό τό 1650 περίπου, λόγω τῶν τότε ταραχῶν καί τῆς οἰκονομικῆς καχεξίας τους, διέμεναν στό Βουκουρέστι, ἐκμεταλλευόμενοι τά ἐκεῖ ἀκίνητα πού εἶχαν ἀφιερῶσει στήν ἀρχιεπισκοπή κάποιοι ἡγεμόνες. Ἀτασθαλίες καί διενέξεις ὑπῆρξαν καί ὡς πρός τά ἀκίνητα πού εἶχαν στήν Ρουμανία μέχρι τό 1863 οἱ μεγάλες μονές τῆς ἐπισκοπῆς Βελλᾶς καί Κονίτσης.²²⁸ Ὁ ἀνταποκριτής στήν Κόνιτσα τῆς

223. Γιά τούς τρεῖς τελευταίους, βλ. Κορακίδης, δ.π. 98-102, 144-150.

224. Ἡπειρ. ἀγαθοεργήματα, τ. Α΄ 1971 115-116. Γιά τίς σχετικές παραδόσεις, βλ. μεταξύ ἄλλων, *Εὐθυμίου*, Ἡ Βούρμπιανη τῆς Ἡπείρου 1987 25, *Ἐξαρχος*, Ἡ Φούρκα τῆς Ἡπείρου, 1987 158, *Χρηστίδης*, δ.π. 59, 150, *Γκάσιος*, δ.π. 101. Γιά τά βλαχοχώρια, βλ. Κόνιτσα, τχ 23/1988, *Wace/Thompson*, δ.π. 25, 88, 171, 191. Τό 1948 στή Μόλιστα «ἕνας ντόπιος γέρος μέ βεβαίωσε πῶς ὁ Κοσμάς-νά, πρὶν κάτι λίγα χρόνια ἔχτισε πάλι κάμποσα σκολειά δωνά πίσω ἀπ' τόν Σμόλιγκα» (Ρ. Ἀποστολίδης, Κλειδιά, 1968 43).

225. π. Δ. Τάτσης, Ἱερή μονή Στομίου Κονίτσης, 1980 18.

226. π. Δ. Τάτσης, Ὁ ἅγιος νεομάρτυς Ἰωάννης ὁ ἐκ Κονίτσης, 1979.

227. βλ. π. Γ. Παῖσιος, Ἡπ. Ἐστία, 1957 581, Σ. Γκατσόπουλος, Κόνιτσα, τχ. 19-20/1963, *Λυμπερόπουλος*, δ.π. 56.

228. Γιά τά παραπάνω, βλ. Ἰ. Λαμπρίδης, Ἐπετ. Παρνασσός τ. Α. 1887 269 ἐπ., Κορακίδης, δ.π. 58, 171, ἐπ.

«Φωνῆς τῆς Ἠλείου» ἔγραψε τὴν 11.2.1899: «Καί εἰς ἀρχαιοτέρας ἐποχάς οἱ ἱερεῖς ἦσαν μᾶλλον ἀγράμματοι τῶν σημερινῶν, ἀλλά τότε ἦσαν ἠθικώτεροι καί διεκρίνοντο διὰ τὸν ζῆλον καί τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὰ θεῖα καί ἐπομένως ἐδίδασκον διὰ τοῦ καλοῦ παραδείγματός των. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας, ἀπὸ εἰκοσαετίας καί πλέον ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ μητροπολίτου Βασιλείου, δέν ἠκούσθη ἀπὸ τοῦ στόματός του ὁ θεῖος λόγος. Ἀπὸ τετραετίας οὔτε κἄν γνωρίζουν εἰς τὰ χωρία ἂν ὑπάρχει ἀρχιερεὺς, διότι ὡς ἐκ τοῦ γήρατός του δέν δύναται νὰ ἐξέλθῃ εἰς περιοδείαν».

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΛΙΣΤΑΣ

§9. Εισαγωγή

1. Ἡ ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας, στοὺς γεωγραφικοὺς χάρτες, ἔχει σχῆμα παρόμοιο μὲ ἰσοσκελὲς τρίγωνο. Στὸ κέντρο τῆς ἐπαρχίας, βρίσκονται τὰ χωριά τῆς Μόλιστας, δηλαδή τὸ Γανναδιό, ἡ Μεσαριά καὶ τὸ Μποτσιφάρι. Ἀνεκὰθεν τὰ τρία αὐτὰ χωριά λέγονται ἀπὸ κοινού Μόλιστα, ἐπειδὴ συγκροτοῦσαν ἐνιαία κοινότητα μὲ τρεῖς οἰκισμούς-μαχαλάδες· ὁ μεσαῖος οἰκισμὸς ἀπέχει ἀπὸ ἕκαστον ἀκρᾶιο δύο περίπου χιλιόμετρα. Βάσει εἰδικῶν διαταγμάτων, τὸ 1919 ἀναγνωρίσθηκε ὅτι στὴν κοινότητα Μολίστης ὑπάγονται οἱ τρεῖς αὐτοὶ οἰκισμοί, καθὼς καὶ ἡ μονὴ τῆς Θεοτόκου, ἀλλὰ ἔπειτα ὁρίσθηκε ὅτι οἱ οἰκισμοὶ Γανναδιό καὶ Μποτσιφάρι (τὸ ὁποῖο μετονομάσθηκε σὲ Μοναστήρι τὸ 1928) ἀποτελοῦν αὐτοτελεῖς κοινότητες (ἀπὸ τὸ 1920 καὶ τὸ 1934 ἀντιστοίχως), μὲ συνέπεια νὰ ἀποκτήσει ἐπίσημως τὸ ὄνομα Μόλιστα ἡ Μεσαριά. Ὡστόσο, μέχρι καὶ σήμερα, ἀνεπίσημως, τὸ ὄνομα Μόλιστα ἐξακολούθησε νὰ ἀποδίδεται στὰ τρία χωριά ἀπὸ κοινού.

2. Τὰ κοινοτικά ὄρια τῆς Μόλιστας ἔχουν περιγραφεῖ τὸ 1913 ἀπὸ τὸν Ἄλ. Οἰκονομίδη ὡς ἑξῆς: «Πρὸς βορρᾶν τῆς Κονίτσης (τῆς Ἠπείρου) καὶ εἰς τετράωρον περίπου ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν, κεῖται ἡ Μόλιστα, κωμόπολις ἑλληνικὴ καὶ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἁγίου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης ὑπαγομένη. Σύγκειται ἐκ διακοσίων περίπου οἰκογενειῶν καὶ διαιρεῖται εἰς τρεῖς συνοικίας, Γανναδιόν, Μεσσαριάν καὶ Μποσφάριον, εἰς δεκάλεπτον περίπου ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν ἐκτισμένων.

Ὅριζεται δὲ βορειοανατολικῶς μὲν ὑπὸ μικροῦ βουνοῦ, καλουμένου Περιβόλι, ὄπερ μετὰ τῆς πρὸς βορρᾶν κατερχομένης ὄροσειρᾶς, μὲ διαφόρους κατὰ τόπους ὀνομασίας, ἥτοι Γύφτισσα, Παπαλαένι, Μαλακάδικα, Μηλιά, Σουρβιά, Καλόγηρου, Παρατσιώτης καὶ ἄλλας, χωρίζει αὐτὴν ἀπὸ τῶν χωρίων Κεράσσοβον καὶ Καστάνιανην. Ἀπὸ ἀνατολῶν δὲ καὶ πρὸς νότον περιβάλλεται ὑπὸ μικροῦ καὶ δασώδους ὄρους, κατερχομένου ἐκ τῆς Πίνδου, τῆς ὡραίας ταύτης ὄροστοιχίας τῆς Ἠπείρου. Τὸ μικρὸν τοῦτο δάσος, ὄπερ ἐκτείνεται, ὡς εἶπομεν, ἀπ' ἀνατολῶν μέχρι νότου καὶ λήγει περίπου εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τῆς κώμης,

ἔχει κατά τόπους διαφόρους ὀνομασίας, τουτέστι Μαυροζούμι, Βώρστα, Λουπότσιανη, Τσιομπάνιον, Δαιμονκί, Ζάρωσι, Μπάτη καὶ ἄλλας, χωρίζει δέ αὐτὴν ἀπὸ τῶν χωρίων Σταρίτσιανην, Γριζπάνιον καὶ Κορτίνιστα. Βορειοδυτικῶς διαρρέει αὐτὴν μικρὸς ποταμὸς, καλούμενος ἔνεκεν τῆς μεγάλης ὀρμῆς μεθ' ἧς ῥέει Γοργοπόταμος, ὅστις ἐνούμενος μετὰ τοῦ ἐκ βορρᾶ κατερχομένου Σαρανταπόρου, σχηματίζουν παραπόταμον τοῦ Ἄωου. Πηγάζων δέ ὁ Γοργοπόταμος ἀπ' ἀνατολῶν ἐκ τῆς ἐν Σμόλικα (ὑψηλῆς κορυφῆς τῆς Πίνδου) μικρᾶς ὁμωνύμου λίμνης, ῥέει πρὸς δυσμᾶς, ὑδρεύων τὰς μικρὰς πεδιάδας τοῦ χωρίου Ἄντζερούχην, Παλαιοχῆματα, Καπηλιὸν καὶ Δραγασιάν, χωρίζει δέ τὴν Μόλισταν ἀπὸ τὴν Στράτσιανην».

3. Γιὰ νὰ ἀνιχνεύσω τίς βασικὲς συνιστώσες τῆς ἱστορίας τῆς Μόλιστας μέχρι τὸ 1913, ἀφ' ἐνός συμβουλευθῆκα τὸ περίγραμμα ἱστορίας τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας πού ἐκτίθεται στὸ προηγούμενο κεφάλαιο καὶ ἀφ' ἑτέρου μελέτησα τίς εἰδικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν Μόλιστα, τίς ὁποῖες ἔχω συλλέξει ἀπὸ ποικίλες πηγές, κυρίως κατά τὰ φοιτητικὰ μου χρόνια (1961-1966), σποραδικὰ δέ μετέπειτα, καθὼς καὶ πρόσφατα. Μὲ τὰ πορίσματα πού ἀντλήσα ἀπὸ ἐκεῖ, διαμορφώθηκε τὸ περίγραμμα ἱστορίας τῆς Μόλιστας πού παρουσιάζεται σὲ τοῦτο τὸ Κεφάλαιο· τρία εἰδικὰ θέματά του ἀναπτύσσονται ἐκτενέστερα στὰ ἐπόμενα τρία Κεφάλαια.

Διαγνωστικὲς πηγές μου γιὰ τὴν σύνθεση αὐτῆς τῆς τοπικῆς ἱστορίας ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς: α) Πολλὰ καὶ ποικίλα παλαιὰ ἔγγραφα, γιὰ τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος παρακάτω ὑπὸ β). Οἱ ἐπιγραφές πού διάβασα σὲ εἰκόνες ἢ σὲ ἐντοιχισμένες πέτρες, καθὼς καὶ οἱ ἐπιγραφές καὶ ἐνθυμήσεις πού ὁ π. Γ. Παῖσιος βρῆκε περὶ τὸ ἔτος 1941 σὲ ἐκκλησίες τῆς Μόλιστας καὶ τίς ἐδημοσίευσε στὴν Ἑπειροτικὴ Ἔστια (τ. 1955 σ. 760-4, τ. 1956 σ. 38-42, 560-1 = Μολιστινά, σ. 161-7). γ) Ἄλλα μνημεῖα, παλαιὰ κτίσματα ἢ ἄλλα κατασκευαστικὰ ἔργα καὶ παλαιὰ δένδρα. δ) Τὰ τοπωνύμια τῆς Μόλιστας. ε) Ἡ συναφὴς βιβλιογραφία, στὴν ὁποία ἐντάσσονται καὶ τὰ 14 ἔντυπα ἢ δακτυλογραφημένα ἢ χειρόγραφα κείμενα πού καταγράφονται παρακάτω στὴν § 10· ὡστόσο, τὰ κείμενα αὐτὰ ἀνατρέχουν συνήθως μέχρι τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ περιέχουν πενιχρὲς ἱστορικὲς πληροφορίες. στ) Οἱ ἱστορικὲς πληροφορίες πού ἔλαβα προφορικὰ ἀπὸ ἠλικιωμένους Μολιστινοὺς συζητῶντας μαζί τους ὅταν διέμενα στὴν Μόλιστα· μερικὲς ἀπὸ αὐτές, κυρίως ἐκεῖνες πού μοῦ ἔδωσαν στὰ ἔτη 1961-1966 ὁ Γεώργιος Γκοῦτος καὶ ὁ Ἀναστάσιος Νάτσιος, τίς εἶχα καταγράψει πρόχειρα· ἐκφράζω τίς εὐχαριστίες μου καὶ ἀπὸ ἐδῶ στὴν Εὐθαλία Κίγκα, στὴν Χρυσάνθη Τσιόγκα καὶ στὸν Μιχάλη Τσιόγκα γιὰ τὴν συμβολή τους στὴν ἔρευνά μου κατά τὰ δύο τελευταῖα καλοκαίρια, ἰδίως ἀναφορικὰ μὲ τὴν γενεαλογία τῶν οἰκογενειῶν τοῦ Γανναδιοῦ· ἡ Εὐθαλία Κίγκα, ἐτῶν 83, μὲ ἰσχυρὴ μνήμη καὶ μὲ κριτικὴ σκέ-

ψη, κατά τις ἀλλεπάλληλες συζητήσεις μας, ἀπάντησε πρόθυμα, ὑπομονετικά καί μέ λεπτομέρειες σέ σχετικές εἰδικές ἐρωτήσεις μου.

4. Οἱ ποικίλες κατηγορίες τῶν παλαιῶν ἐγγράφων πού χρησιμοποίησα ὡς διαγνωστικές πηγές ἐν προκειμένῳ καταγράφονται: στήν §37 (66 νομικά ἐγγραφα), στήν §26 ὑπό Α2 (κτηματολόγια, κατάστιχα, κατάλογοι κ.ἄ.) καί σέ ἄλλες θέσεις (διαθήκες Νικ. καί Σπ. Ξεινοῦ, κατάστιχα οἰκοδόμων κ.ἄ.). Τά ἐγγραφα αὐτά ἀποτελοῦν τμήμα τοῦ ἀρχείου τοῦ Γ. Γκούτου, τό ὁποῖο ἤδη εὐρίσκεται στήν κατοχή μου. Κατ' ἐξαίρεση, 29 ἀπό τά προαναφερθέντα νομικά ἐγγραφα ἀνήκουν στόν Βασίλη Ἄρ. Τζιμινάδη, ὁ ὁποῖος προσφέρθηκε νά μοῦ τά δανείσει ὅταν ἔμαθε ὅτι μελετῶ τήν ἱστορία τοῦ χωριοῦ· τόν εὐχαριστῶ καί ἀπό ἐδῶ γιά τήν εὐγενική του χειρονομία.

Τά ὡς ἄνω παλαιά ἐγγραφα, μέ τήν ποικιλία τῆς γραφῆς τους, ἦσαν κατά τό πλεῖστον δυσανάγνωστα. Κατέβαλα κοπιώδεις προσπάθειες ἐπί πολλές ὥρες γιά νά τά «ἀποκρυπτογραφήσω» καί νά τά μεταγράψω. Ἦξιζαν ὁμῶς τόν κόπο! Στίς θέσεις τῶν λέξεων ἢ τῶν φράσεων, τίς ὁποῖες δέν μπόρεσα νά ἀναγνώσω, ἔθεσα ἀγκύλες μέ ἐρωτηματικό.

Δυσανάγνωστα ἦσαν ἐν πολλοῖς καί τά χειρόγραφα κείμενα τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη καί τοῦ Δημ. Τζιμινάδη, γιά τά ὁποῖα γίνεται λόγος στήν §10 ὑπό 2 καί 6. Γιά νά φθάσουν στά χέρια μου φωτοαντιγραφα αὐτῶν τῶν κειμένων, μερίμνησε φιλότιμα ἡ Ἐλένη Κίγκα, λέκτορ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων· τήν θεωρῶ ἀξιέπαινη καί τήν εὐχαριστῶ θερμά καί ἀπό τούτη τήν θέση γιά τό ἐνδιαφέρον της νά ἐρευνηθεῖ ἡ ἱστορία τῆς Μόλιστας καί γιά τίς σχετικές συζητήσεις μας. Λιγότερες δυσκολίες ἀντιμετώπισα ἀναφορικά μέ τό 16σέλιδο χειρόγραφο τοῦ παπα Βασίλη Βέργου (1988) πού μοῦ διέθεσε ὁ γιός τοῦ Ἀντώνης Βέργος, τόν ὁποῖο ἐπίσης εὐχαριστῶ. Κατά τήν μεταγραφή τῶν χειρογράφων αὐτῶν, ἀλλά καί τῶν περισσοτέρων ἄλλων ἐγγράφων, ἀποκατέστησα τήν ὀρθογραφία καί τήν στίξη τους, ἀλλά διατήρησα τήν ὀρθογραφία κάποιων χαρακτηριστικῶν λέξεων τους.

§10. Βιβλιογραφία γιά τήν Μόλιστα

Τά κείμενα πού ἔχουν γραφεῖ γιά τό Γανναδιό καί γενικά γιά τήν Μόλιστα δέν εἶναι λίγα, συγκρινόμενα μέ ἐκεῖνα πού γράφτηκαν γιά ἄλλες τοπικές περιοχές. Συνολικά στίς σελίδες τους ἀπεικονίζονται κάμποσες πλευρές εἴτε τῆς σύγχρονης ζωῆς τοῦ Γανναδιοῦ ἢ τῆς Μόλιστας εἴτε τοῦ παρελθόντος τους. Ὅμως, οἱ ἱστορικές ἀφηγήσεις τους βασίζονται κυρίως στήν παράδοση καί ἀνατρέχουν συνήθως μέχρι τά μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα. Παρακάτω παρουσιάζονται, μέ χρονολογική σειρά, οἱ 14 κυριότερες μελέτες - ἐργασίες, οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν σέ

περισσότερα από ένα θέματα του Γανναδιού ή της Μόλιστας· μερικές από αυτές είναι δακτυλογραφημένες ή χειρόγραφες.

1. Χ.Μ., «Ἡ Μόλιστα», εἰς ἀθηναϊκὴ ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἠπειροῦ» 25.3.1894, φ. 80 (ἀναδημοσιεύθηκε εἰς «Κόνιτσα» τ. 44/1965 καὶ εἰς «Μολιστινά» σελ. 18-19). Βραχὺ ἄρθρο, μέ πληροφορίες γιά τά σχολεῖα, τήν μονή, τούς κατοίκους καί τήν ληστεία στό σπίτι τοῦ Εὐ. Ξεινοῦ. Ὁ συντάκτης του ἦταν μᾶλλον Μολιστινός.

2. Οἰκονομίδης Ἀλέξανδρος, «Ἱστορική περιγραφή Μολίστης καί ἦθη καί ἔθιμα αὐτῆς», 1908-1913. Χειρόγραφο, ἀποτελούμενο ἀπό πρῶτο σχέδιο (σελ. 24), δεῦτερο σχέδιο (σελ. 150) καί ἀπό τό τελικό κείμενο τοῦ Α' μέρους (σελ. 48)· φωτοαντίγραφό του ὑπάρχει στήν Ἑταιρεία Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν. Ὁ Ἀλ. Οἰκονομίδης (1880-1941) ἦταν Γανναδιώτης, γιός τοῦ δάσκαλου Χρηστάκη Οἰκονομίδα καί ἐγγονός τοῦ παπᾶ Κώστα, ἀποφοίτησε ἀπό τό σχολαρχεῖο καί ἐγκαταστάθηκε στήν Κόνιτσα· ἐκεῖ εἶχε ἐμπορικό κατάστημα ἀπό τό 1906, συζεύχθηκε τήν Ἀρ. Δ. Στεφάνου καί διετέλεσε κοινοτικός γραμματέας. «Ἦτο ἐκ τῶν πλέον προοδευτικῶν στοιχείων τῆς Κονίτσης καί ἐπίλεχτον μέλος τῆς τότε πνευματικῆς ἡγεσίας αὐτῆς»· κρατοῦσε ἡμερολογιακές σημειώσεις.²²⁹

Στόν πρόλογο τοῦ τελικοῦ κειμένου του, ἔγραψε: «ἔσκέφθην νά γράψω τινά περὶ τοῦ ἡμετέρου χωρίου, τουτέστι τήν γεωγραφικήν καί ἱστορικήν αὐτοῦ περιγραφὴν, σχετικήν καί συνοπτικήν βιογραφία τοῦ τυράννου Ἀλῆ πασᾶ Τεπελενλῆ, τὰς ἀπό τά μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καί ἐντεῦθεν ἱστορικωτάτας ἐν Μολίστῃ ληστρικός ἐπιδρομᾶς (...) καί ἐν τέλει τὰ καθόλου Ἠπειρωτικά ἦθη καί ἔθιμα τοῦ χωρίου μας, προσθεῖς καί πολλάς εἰκόνας ἐξ ἐγχωρίων φωτογραφιῶν (...).²³⁰ Καί οὐ μόνον εἰς τὰς Ἠπειρωτικὰς ἱστορίας δέν ἀπαντᾶται τι περὶ Μολίστης, ἀλλά δυστυχῶς καί οὐδεὶς λόγιος τοῦ ἡμετέρου χωρίου ἐδέησε νά γράψῃ τι περὶ αὐτῆς. Εὕρισκόμεθα ὅθεν εἰς ἀχανές καί ἄγνωστον παρελθόν, ἀναγκασθέντες νά προσπέσωμεν εἰς τὰς μᾶλλον ἀσφαλεῖς καί πιστοτέρας προφορικός παραδόσεις». Τά τμήματα τοῦ χειρογράφου πού ἀφοροῦν στήν τοπογραφία καί στό παρελθόν τῆς Μόλιστας (ὄχι τὰ σχετικά μέ τὰ ἦθη καί ἔθιμα) πρωτοδημοσιεύονται στίς οἰκειές θέσεις τοῦ παρόντος.

229. Τάκη Παπαδημούλη, Ἡ Κόνιτσα πού ἔσβησε, 1972 22. Βλ. καί Κόνιτσα, τχ 66/1967, 34/1990.

230. Ἡ ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καλύπτει 30 σελίδες καί βασίζεται στήν Χρονογραφία τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ. Τό τμήμα γιά τὰ ἦθη καί τὰ ἔθιμα ἀναφέρεται κυρίως στίς γιορτές καί καλύπτει 50 σελίδες. Τό χειρόγραφο προοριζόταν γιά ἐκτύπωση, ὅπως προκύπτει ἀπό τήν ἐξῆς φράση τοῦ προλόγου: «δέν ἀμφιβάλλω ὅτι τό ἔργον θά τύχῃ εὐμενοῦς ὑποδοχῆς καί θά χαιρετισθῇ ὑφ' ὄλων τῶν τέκνων τῆς Μολίστης τῶν ἐγγύς καί μακρὰν αὐτῆς εὕρισκομένων». Δέν συνοδεύεται ἀπό φωτογραφίες.

3. Τζαλόπουλος Βασίλειος, «Ἡπειρωτικόν ἡμερολόγιον ἢ Νέα Ἑλλάς 1914», ἐν Ἀθήναις 1913, σελ. 263. Μεταξύ ἄλλων, τό βιβλίον περιέχει: ἱστορικές καί σύγχρονες πληροφορίες καί δύο διηγήματα γιά τήν Μόλιστα. Δύο ἀπό τά σχετικά ἄρθρα του ἀναδημοσιεύθηκαν στό «Μολιστινά». Ὁ ἐκδότης τοῦ βιβλίου (1887-1952) καταγόταν ἀπό τό Μποτσιφάρι, τό 1914 ἦταν φοιτητής τῆς Ἰατρικῆς, τό 1917 ἔλαβε τό πτυχίον· μετεκπαιδεύτηκε στήν Βιέννη ὡς στομαχολόγος - διαιτολόγος, διηύθυνε στήν Κωνσταντινούπολη τήν παθολογική κλινική τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ (1918-1924) καί διετέλεσε ἐπί πολλά ἔτη πρόεδρος τῆς Πανεπειρωτικῆς Ἀδελφότητος στήν Ἀθήνα.²³¹

4. Στεργιόπουλος Κων., «Τοπωνυμικόν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης», εἰς Ἡπειρωτικά Χρονικά, 1934 204 ἐπ., 1937 205 ἐπ., 1938 151 ἐπ. Ὁ συγγραφέας, καθηγητής τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, βασίσθηκε σέ πληροφορίες τοῦ Ἀ. Προμηθοῦ, δασκαλοῦ στήν Μόλιστα, γιά τά τοπωνύμια τῶν χωριῶν τῆς Μόλιστας, ἀλλά οἱ ἐξηγήσεις του ὡς πρός μερικά ἀπό αὐτά δέν εἶναι εὐστοχες.

5. Δέρβος Θωμᾶς, «Οἱ ἐκθέσεις καί τά παιδιά», ἐκδ. β' Π. Πατσιλανάκου, Ἀθήναι (1950), σελ. 136. Ὁ συγγραφέας καταγόταν ἀπό τήν Βήσσανη καί ὑπηρέτησε ὡς δάσκαλος στήν Μεσαριά κατά τά ἔτη 1934-1940 (;). Στό βιβλίον του, πού ἔχει ὡς πρότυπο τό βιβλίον τοῦ Ζ. Παπαντωνίου «Τά ψηλά βουνά» καί πού ἐγκρίθηκε ἀπό τό ὑπουργεῖο Παιδείας, ἀφηγείται περιστατικά τοῦ σχολείου καί τοῦ χωριοῦ, χρησιμοποιεῖ καί ἐκθέσεις τῶν μαθητῶν του καί δημοσιεύει 9 σχετικές φωτογραφίες.

6. Τζιμινάδης ἢ Καρακίτσιος Δημήτριος. Χειρόγραφο 44 σελίδων, τό ὁποῖο δέν φέρει γενικό τίτλον, ἀλλά μόνον τούς τίτλους τῶν θεμάτων του πού εἶναι τά ἑξῆς: ἱστορία τῆς Μόλιστας, ὁ Σπ. Ξεινός καί τά σχολεῖα του, ληστεῖες στό Γανναδιό, ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Μόλιστας. Ὁ συντάκτης του (1880-1958, βλ. §26 ὑπό Β4) ἦταν Γανναδιώτης, ἀπόφοιτος τοῦ σχολαρχείου, καί ἐγκαταστάθηκε στό Βουκουρέστι ἐπί δεκαετίες ὡς ἔμπορος. Τό χειρόγραφο ἔχει γραφῆ ἐν μέρει στό Βουκουρέστι καί ἐν μέρει τό 1949 στό Γανναδιό· ὑπάρχει στό ἀρχεῖο τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν· τμήματά του πρωτοδημοσιεύονται στίς οἰκειές θέσεις τοῦ παρόντος.

7. Γκοῦτος Γεώργιος, «Ἀπομνημονεύματα», τχ. Α' 1964 σελ. 86, τχ. Β' 1966-1967 σελ. 53. Χειρόγραφα τεύχη, στό ὁποῖα ὁ συντάκτης τους κατέγραψε τίς κυριότερες ἀναμνήσεις ἢ πληροφορίες του γιά τήν πορεία τῆς ζωῆς του, γιά τό Γανναδιό καί γενικότερα γιά τήν Μόλιστα. Τμήματά τους δημοσιεύθηκαν στήν

231. Βιογραφικά στοιχεῖα του βλ. εἰς Β. Χρήστου, ἐφημ. Ἡπ. Μέλλον 1.12.1952.

«Κόνιτσα» (1966-1972, 1980) και από εκεί αναδημοσιεύθηκαν στα «Μολιστινά». Τά δύο τεύχη ενσωματώθηκαν φωτοτυπημένα στο βιβλίο του «Κείμενά μου», για τό όποιο βλ. παρακάτω υπό 14. Ὁ Γ. Γκουῦτος (1899-1969) ἦταν Γιανναδιώτης, ἀπόφοιτος τοῦ σχολαρχείου, καί διετέλεσε: γραμματέας τῶν τριῶν κοινοτήτων τῆς Μόλιστας, τῆς σχολικῆς ἐφορείας καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς, πρόεδρος τῆς κοινότητος Γιανναδιοῦ, ἀμίλης, ψάλτης καί παντοπώλης. Βιογραφικά του στοιχεῖα δημοσίευσα στήν «Κόνιτσα» τχ. 45/1966 (ἀναδημοσιεύθηκαν στα «Μολιστινά») καί στό παρακάτω βιβλίο του «Κείμενά μου».

8. Κούσιος Μενέλαος, «Ἡ ἱστορία τοῦ χωριοῦ μου», Ἀθήναι 1971 σελ. 271. Ὁ συγγραφέας, γεωπόνος ἀπό τήν Μεσαριά, περιγράφει ρομαντικά στό βιβλίο τίς ἐντυπώσεις του ἀπό περιπάτους του στοῦς τόπους τῆς Μόλιστας, τίς ἀγροτικές κυρίως ἀσχολίες τῶν κατοίκων, τίς γιορτές, τούς χορούς, τά παιχνίδια, τόν ξενιτεμό κ.ἄ., παραθέτει δέ λίγα ἱστορικά στοιχεῖα, διηγήσεις γιά φαντάσματα καί, τέλος, περιστατικά τῆς ζωῆς τῶν προγόνων του.

9. Λυμπερόπουλος Γιάννης, «Ὁρεινοί καί μεθοριῶνι», Ἀθήνα 1972, σελ. 181. Πρωτοδημοσιεύθηκε στήν «Κόνιτσα», τχ. 111-113/1971 ἐπ. Ὁ Κονιτσιώτης συγγραφέας, μέ τίς ἐμπειρίες πού ἀπέκτησε διαμένοντας στό Γιανναδιό καί στήν Καστάνιανη τό 1944 ὡς στέλεχος τοῦ ΕΛΑΜ καί μέ τίς γνώσεις πού διαθέτει γιά τήν ἱστορία τῆς ἐπαρχίας, συνθέτει στήν λογοτεχνική ἀφήγησή του σκηνές ἀπό τήν σύγχρονη ζωή στό Γιανναδιό, μέ ἀναδρομές στο παρελθόν, χρησιμοποιῶντας σχετικά στοιχεῖα καί ἀπό ἄλλα χωριά καί θέτοντας ψευδώνυμα στα πρόσωπα τῆς ἀφήγησης. Ὁ ἴδιος ἔγραφε γιά περιστατικά τῆς διαμονῆς του στό Γιανναδιό τό 1944 καί στό βιβλίο του «Ἡ γούρνα πού κόχλαζε (Ἰούλιος 1944)», Ἀθήνα 1980, καθώς καί στήν «Κόνιτσα», τχ. 88/1999 καί 103/2002.

10. Δημητριάδης Εὐάγγελος, «Ἡ Μόλιστα τῆς Ἠπείρου. Ἱστορία - πολεοδομική διάρθρωση - ἡ πλατεῖα τοῦ Γιανναδιοῦ. Μορφολογική-πολεοδομική μελέτη», ἀνάτυπο ἐκ τοῦ ΣΤ' τόμου τῆς Ἐπιστ. Ἐπετηρίδος τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης, 1974 σελ. 110-230. Ὁ συγγραφέας κατάγεται ἀπό τήν Θεσσαλονίκη, εἶναι σύζυγος τῆς Γιανναδιώτισσας Νόρας Χατζῆ καί ἤδη καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἡ θεματική τοῦ βιβλίου εἶναι ἀντίστοιχη πρός τόν τίτλο του. Παρόμοιο ὑλικό γιά τά χωριά τῆς Μόλιστας περιέχει καί τό βιβλίο του «Κοινωνικός σχηματισμός καί πολεοδομικός χῶρος. Εἴκοσι οἰκισμοί τῆς ἐπαρχίας Κόνιτσας Ἠπείρου», 1980 σελ. 671.

11. Χατζῆ Βικτώρια, «Συλλογή λαογραφικῆς ὕλης ἀπό τό χωριό Γιανναδιό», 1977 σελ. 356. Χειρόγραφη φοιτητική ἐργασία, ἀρχειοθετημένη στό Σπουδαστή-

ριο Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἡ Γανναδιώτισσα φοιτήτρια συνθέτει πληροφορίες, τίς ὁποῖες ἔλαβε ἀπό μερικά ἐκ τῶν προαναφερθέντων βιβλίων καί ἀπό ἠλικιωμένους Μολιστινούς καί οἱ ὁποῖες ἔχουν λαογραφικό καί ὄχι ἱστορικό χαρακτήρα. Περιεχόμενα τοῦ χειρογράφου: τοπογραφία, κατοικία, ἐνδυμασία, φαγητά, ἀγροτικές ἐργασίες, κυνήγι, ψάρεμα, οἰκοτεχνία, μύλοι, κοινωνικός βίος, ἀποδημία, προλήψεις, τραγούδια, λεξιλόγιο, προικοσύμφωνα, φωτογραφίες.

12. Γκοῦτος Χαρίλαος, «Μολιστινά. Ἱστορικά στοιχεῖα γιά τά χωριά τῆς Μόλιστας Γανναδιό, Μεσαριά, Μοναστήρι», Ἀθήνα 1983 σελ. 208 (ἐπιμέλεια). Τό βιβλίο περιέχει κείμενα σχετικά πρός τόν τίτλο του, δικά μου καί ἄλλων, πρωτοδημοσιευμένα ἄλλοῦ, καθώς καί 44 ἀνέκδοτα ἔγγραφα τῆς περιόδου 1828-1919 καί φωτογραφίες. Θεματικές ἐνότητες του: τά παλαιότερα χρόνια τῆς Μόλιστας, νεότερες περιγραφές τῆς, ἀγαθοεργήματα, βιογραφικά γιά τόν Γεώργιο Γκοῦτο, ἡ Μόλιστα στούς πολέμους, ἐγκατάλειψη τῶν χωριῶν καί ἐλπίδες, κοινωνικές ἐκδηλώσεις, λαογραφικά, τοπωνύμια, ἐπιγραφές καί ἐνθυμίσεις, δικαιπρακτικά ἔγγραφα. Ἄλλα 15 περίπου σχετικά κείμενά μου περιέχονται στό δακτυλογραφημένο βιβλίο μου «Μαθητικά καί φοιτητικά γραπτά μου (1951-1969)», σελ. 452, τό ὁποῖο φωτοτυπήθηκε τό 1989 σέ πέντε ἀντίτυπα.

13. Γκοῦτος Θεόδωρος, «Γανναδιώτικα», 1986, σελ. 302. Δακτυλογραφημένο βιβλίο πού φωτοτυπήθηκε σέ 30 ἀντίτυπα. Ὁ συντάκτης του (1938-1998), Γανναδιώτης, πτυχιούχος δασολογικῆς σχολῆς καί τῆς Παντείου Σχολῆς, ἀναφέρεται στά ἑξῆς θέματα: Περιγραφή τοῦ Γανναδιοῦ, ἱστορικά στοιχεῖα γιά τόν οἰκισμό, τούς πολέμους, τίς ληστεῖες καί τούς καταγόμενους ἀπό τό χωριό, ἦθη καί ἔθιμα τοῦ χωριοῦ (ἀσχολίες τῶν κατοίκων, κοινωνικές ἐκδηλώσεις, ἐνδυμασία, διατροφή, γιατροσόφια), ἀναμνήσεις ἀπό τά παιδικά του χρόνια, ὁ προφορικός λόγος στό χωριό (διᾶλογοι σέ τοπικές διαλέκτους, παραμύθια, τραγούδια, παροιμίες, λεξιλόγιο), σύγχρονα περιστατικά. Τό βιβλίο περιέχει καί κάμποσα κείμενα γραμμένα ἀπό ἄλλους (ἐπιστολές, ἐκθέσεις, ἔγγραφα), καθώς καί φωτογραφίες, τό δέ πρωτότυπο καί 56 πρόσθετες σελίδες. Τιμήθηκε μέ ἔπαινο καί μέ χρηματικό βραβεῖο ἀπό τήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

14. Γκοῦτος Γεώργιος, «Κείμενά μου (1916-1969)», 1990, σελ. 505. Δακτυλογραφημένο βιβλίο (ἔξη ἀντίτυπα), στό ὁποῖο μετέγραψα τά περισσότερα ἀπό τά χειρόγραφα τοῦ πατέρα μου Γ. Γκούτου καί ἄλλα προσωπικά του ἔγγραφα καί τά κατέταξα στίς ἑξῆς θεματικές ἐνότητες: Ἀπομνημονεύματα (τεύχη Α' καί Β'), ἡ ἐξέλιξή του ὡς κοινοτικοῦ γραμματέα, ἔγγραφέα του γιά τά κληροδοτήματα καί τούς ναούς, ἀγροτικά ζητήματα τῶν τριῶν χωριῶν, ὕδρευση τοῦ Γανναδιοῦ,

ἀγῶνες του γιά ἄλλα κοινοτικά ζητήματα, ἀτομικά ζητήματα Μολιστινῶν, ἀπό τήν ἀλληλογραφία του, ἀτομικά του ζητήματα.²³²

§11. Ἀρχαιότητα, Βυζαντινοί χρόνοι

1. Ἐάν ἀληθεύει ὅτι κατά τούς ὀμηρικούς χρόνους ἡ κώμη Τράμπυα²³³ βρισκόταν στήν τοποθεσία τῆς Σταρίτσανης Νταλιόπολη (= παλαιόπολη;), μποροῦμε νά πιθανολογήσουμε ὅτι καί στήν γειτονική περιοχή τοῦ Γανναδιοῦ θά ὑπῆρχε στήν ἀρχαιότητα κάποιος οἰκισμός. Διότι ἡ περιοχή αὐτή τοῦ Γανναδιοῦ, μέ τούς ἀγρούς, τίς βοσκές, τίς πηγές, τό ὄμορφο περιβάλλον καί τίς προσβάσεις τῆς στόν Σαραντάπορο (πού ἴσως λεγόταν Αἶας) καί στήν παραποτάμια ὀδική ἀρτηρία πού πάντοτε ἔνωσε τήν Μακεδονία μέ τήν Ἡπειρο καί μέ τὸ Ἴόνιο, συνιστοῦσε ἐλκυστικό καί κατάλληλο τόπο γιά δημιουργία οἰκισμού. Ἴσως μάλιστα στήν ἴδια περιοχή, ἡ ὁποία παρεμβαλλόταν μεταξύ τῆς Τράμπυας καί τῆς προαναφερθείσας ὀδικῆς ἀρτηρίας, νά βρισκόταν ὁ οἰκισμός-μαντεῖο Βούνειμα, τόν ὁποῖο ὁ Ὀδυσσεύς «ἔκτισε πλησίον Τραμπύας». Ἡ πιθανότητα αὐτή ἐνισχύεται, ἂν πραγματικά τό τοπωνύμιο «Γανναδιό» ὑποδηλώνει μαντεῖο στήν παλαιοσλαβική γλῶσσα,²³⁴ ὅποτε μποροῦμε νά ὑποθέσουμε ὅτι οἱ Σλάβοι, κατά τίς ἐπιδρομές τους στήν Ἡπειρο (587 ἢ 614 ἢ 830-1014 ἢ 1348 μ.Χ.), βρῆκαν ἐδῶ κατάλοιπα τοῦ μαντείου Βούνειμα καί ὀνόμασαν τήν τοποθεσία Γανναδιό, δηλαδή μαντεῖο.

Ἐπὶ τήν ἐκδοχή ὅτι τὰ παραπάνω δέν ἀληθεύουν, ἀνακύπτει ἡ πιθανότητα νά ὑπῆρξε στήν θέση τοῦ παλαιοῦ Γανναδιοῦ ἡ «πόλη» τῶν Γενοαίων Τία, στήν ὁποία, γύρω στό 335 π.Χ., ἦταν ἀρχοντας ὁ Γεννάδας,²³⁵ καί ἀκολουθῶς ἡ Τία νά ἔλαβε πρὸς τιμὴ του τό ὄνομα Γεννάδιον, τό ὁποῖο διατηρήθηκε καί μετέπειτα.

Ἀνεξαρτήτως τῶν παραπάνω πιθανοτήτων, τό 198 π.Χ. πέρασε ἀπό τήν προαναφερθεῖσα ὀδική ἀρτηρία, δίπλα στόν Σαραντάπορο, ὁ μακεδονικός στρατός τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε', ὁ ὁποῖος ἀκολουθῶς στήν Μεσογέφυρα συγκρούσθηκε μέ τόν ρωμαϊκό στρατό τοῦ ὑπατου Φλαμινίνου πού ἦλθε νά κατακτήσει τήν Μακεδονία.²³⁶ Ἡ ἴδια ὁδός ἐχρησιμοποιεῖτο καί κατά τόν 5ο καί τόν 6ο αἰῶνα

232. Καί στό δακτυλογραφημένο βιβλίο «Οἰκογένεια Γεωργίου Γκούτου», 1989 σελ. 408, ἔχω ἐντάξει κείμενα τοῦ ἴδιου καί ὀρισμένων ἄλλων, τά ὁποῖα ἔχουν γενικότερο ἐνδιαφέρον. Τέτοια κείμενα εἶναι ἰδίως τά ἑξῆς: Γ. Γκούτου, ἀγῶνες γιά προάσπιση δικαιωμάτων του, ποιήματα, ἀλληλογραφία, Κωνσταντινῆς Γκούτου ἀναμνήσεις καί σκέψεις, Χαρ. καί Ἑλσας Γκούτου ἡμερολογιακές σημειώσεις 1953-4 καί 1959-60 ἀντιστοίχως.

233. Βλ. ἄνωτ § 2 ὑπό Α1.

234. Βλ. κατωτ. § 12 ὑπό Β2.

235. Βλ. κατωτ. § 12 ὑπό Β2.

236. Βλ. Δ. Εὐαγγελίδης, Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἡπείρου, 1962 62, Πουκεβίλ, Ταξίδι στήν Ἑλλάδα. Τά Ἡπειρωτικά, 1994 165, Λυμπερόπουλος, Κόνιτσα. Ἱστορία καί πολιτισμός, 2000 12.

μ.Χ., χρησιμοποιήθηκε δέ και τό 1096 ἀπό τούς Νορμανδούς γιά τήν μετάβασή τους στήν Ἔδεσσα.²³⁷

2. Περισσότερες πληροφορίες γιά τήν ζωή στήν περιοχή τῆς Μόλιστας κατά τήν ἀρχαιότητα μποροῦν νά προκύψουν ἂν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ἀπό τούς εἰδικούς καί ὅτι σέ ὀρισμένες τοποθεσίες τῆς ἔχουν βρεθεῖ ἀπό κατοίκους τῆς ἀρχαῖα ἀντικείμενα. Τοῦτο συνέβη στίς ἀκόλουθες περιπτώσεις τουλάχιστον.

Πρῖν ἀπό τό 1958, σέ κῆπο, δίπλα σέ σπίτια τοῦ Γανναδιοῦ, βρέθηκε τάφος, μέσα στόν ὁποῖο ὑπῆρχαν «μία ἀσπίδα χάλκινη καί ἕνα ἀγγεῖο ἀσημένιο πού στό ἐξωτερικό του μέρος εἶχε σκαλιστό ὁμοίωμα τῆς θεᾶς Ἥρας, ἡ ὁποία ἔφερε τόξον καί ἐσκόπευε ἔλαφον»· τά εὐρήματα πετάχθηκαν στό ἄγνωστο.²³⁸

Στήν τοποθεσία τοῦ Γανναδιοῦ Σταυρός, τό 1958, βρέθηκαν λίκυθοι περιέχοντες τέφρα. Παρακάτω, στήν ράχη τῆς ἴδιας λοφοσειρᾶς, στό Ἀνεμοχώρι, ὅπου τήν συναντᾶ ὁ δασικός δρόμος πού ἐγινε πρόσφατα, ἔσκαψα τό 1963 μέ δυσκολία τό πολύ σκληρό χῶμα, σέ βάθος μιᾶς σπιθαμῆς, ἐκεῖ πού ἔξεῖχαν οἱ ἀλάξευτες κάθετες πλάκες 4 τάφων καί βρῆκα ἀνθρώπινους σκελετούς, θραύσματα πήλινων ἀγγείων, βαμμένων ἢ ἄβαφων, μιᾶ σιδερένια αἰχμή ἀκοντίου καί μία καρφίτσα μέ δύο σκέλη (γιά γυναικεία κόμμωση) περιβαλλόμενη ἀπό ὑλικό πού ὁμοιάζει μέ ζελατίνη.²³⁹

Ὅπως ἔγραψε τό 1913 ὁ Ἄλ. Οἰκονομίδης, στήν Σιουπόστιανη, πλησίον τῆς ἐκκλησίας Ἁγίου Δημήτριος, «ἀνευρέθη πρό ἐτῶν μνημεῖον τι, ἐντός τοῦ ὁποίου εὐρέθησαν μία περικεφαλαία, εἷς θώραξ συρματοπλεκτος, ἕν ξίφος ἐσκωριασμένον, εἷς πέλεκυς μικρός ὅστις ἐλαμποκόπει, εἷς μικρός πίθος, ὃν ἔθραυσαν ἀμέσως οἱ σκάπτοντες, καί τίνα ἀρχαῖα νομίσματα, ἅτινα πάντα παραλαμβάνοντες οἱ ἐπ' αὐτοῦ τοῖχον κτίζοντες τέκτονες μετέφερον εἰς τὰς οἰκίας των, μή δόντες οὐδεμίαν ἀρχαιολογικήν σημασίαν. Τούτου δ' ἔνεκεν, μόνον τό ἀνεωχθέν ἡμισυ μνημεῖον ἐρευνήσαν, θεωρήσαντες περιττόν νά ἐρευνήσωσι τό ὅλον. Δέν κατορθώθη δυστυχῶς νά ἐξακριβωθῇ ὁ τόπος τοῦ μνημείου. Ὁ ἀγρός δέ πέριξ τοῦ ὁποίου ἐκτίζετο ὁ τοῖχος ἦτο κτῆμα τοῦ Βασ. Παπαζηκοπούλου. Ὡς εἰκάζεται δέ ἐκ τῶν εὐρεθέντων κειμηλίων, θά ἦτο μνημεῖον ἀρχαίου τινός ἀξιωματικοῦ, ἀγνώστου φυλῆς καί ἔθνους, καθότι ἅπαντα τά εὐρεθέντα, ἐξ ὧν ἠδύνατό τις νά ἐξακριβώσῃ τι σαφές, διεσπάρησαν τῆδε κακεῖσε».²⁴⁰ Ἴσως ὁ συρμα-

237. Βλ. εἰς Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἠπειρος, 1997 155-156, 192.

238. Βλ. Χ. Γκοῦτος (ἐπιμέλεια), Μολιστινά, 1983 20, 34.

239. Βλ. καί Μολιστινά, 20, 126. Συγκριτικά μέ τά εὐρήματα τά εἰκονιζόμενα στό βιβλίο Δήμου Κόνιτσας «Ἡ ἐπαρχία Κόνιτσας στό χῶρο καί στό χρόνο», 1996 σελ. 47-50, ἡ αἰχμή ἀκοντίου (24x3.5 ἐκ.) ὁμοιάζει μέ ἐκεῖνες τῆς εἰκόνας 13, ἐνῶ 2-3 ἐκ τῶν θραυσμάτων ἀγγείων ὁμοιάζουν μέ τά χεῖλη τῶν ἀγγείων τῶν εἰκόνων 15 καί 19. Ἡ καρφίτσα ἔχει μήκος 10.5 ἐκ.

240. Στό α' σχέδιο τοῦ χειρογράφου του ἔγραψε: «Εἰς Δέσιναν διηγεῖται ἡ παράδοσις ὅτι ὑπάρ-

τόπλεκτος θώρακας νά ανήκε σέ Νορμανδό, ὁ ὁποῖος ἐτάφη ἐδῶ τό 1096 κατά τήν προαναφερθεῖσα νορμανδική πορεία πρὸς τήν Ἑδεσσα. Ὁ Β. Τζαλόπουλος ἔγραφε τό 1913 ὅτι στήν Σιουπόστιανη «πολλάκις οἱ κάτοικοι εὐρίσκουσι ἀρχαῖα ἀντικείμενα, μαχαιρίδια, νομίσματα κ.λπ.».²⁴¹ Ὁ Δ. Τζιμινάδης ἔγραψε τό 1949 ὅτι στήν Σιουπόστιανη, μέχρι τόν Ἀντζερούχη, ἀποκαλύφθηκαν τάφοι ὅταν ἔγιναν καθιζήσεις ἢ στρεμματίσματα (βαθειές ἀρόσεις), ὅπως συνέβη ὅταν ὁ πατέρας του στρεμματίσει χωράφι του στήν τοποθεσία Ἁγία Βαρβάρα, ὅποτε «ἀνακάλυψε ἕναν τάφο, εἰς τόν ὁποῖον, ἐκτός τῶν ὀστέων τοῦ νεκροῦ, ὑπῆρχε καί λόγχη ἣτις σώζεται καί σήμερον ἐν τῇ οἰκίᾳ μου».

Ἀρχαῖα ἀντικείμενα βρέθηκαν ἀπό Μολιστινούς καί στίς τοποθεσίες Ἑλτόση (πλησίον τοῦ παλαιοῦ ὑδρόμυλου) καί Σκάλα τοῦ Μποτσιφαριοῦ· κάτω ἀπό τήν ἀπότομη στροφή τοῦ διερχόμενου ἀπό ἐκεῖ αὐτοκινητόδρομου Κόνιτσας – Κοζάνης, κατά τίς δενδροφυτεύσεις πού ἔγιναν τό 1961, βρέθηκαν τάφοι μέ λίθινες πλάκες ἐπεξεργασμένες καί μέσα σ' αὐτούς ξίφη, τσεκουριά μέ ἐγχάρακτα σχέδια καί πολλές κονκάρδες.²⁴² Τό 1966, ὅποτε κατασκευάσθηκε ἐκεῖ αὐτοκινητόδρομος γιά τήν μεταφορά ἄμμου ἀπό τήν ποταμιά, βρῆκα ἔξω ἀπό κατεστραμμένους τάφους ἀνθρώπινα ὀστά.

Κατ' ἄλλες πληροφορίες, στήν τοποθεσία Τσέρος, ἀνάμεσα στό Καπηλιό καί στήν Ντραγασιά, ὁ Κων. Γέγιος τήν ἐποχὴ τῆς Κατοχῆς βρῆκε σέ τάφο: περικεφαλαία, ἀσπίδα καί λόγχη, ἐνῶ στίς τοποθεσίες τῆς Μεσαριᾶς Παλιόσπιτα καί Ἀρμύρες βρέθηκαν θραύσματα ἀγγείων, νομίσματα κ.λπ. Μερικά ἀπό τά εὑρεθέντα στήν Μόλιστα νομίσματα (μεταξύ τῶν ὁποίων καί δύο πού βρῆκε ὁ Μιχάλης Τσιόγκας, ἕνα στό σπίτι του καί ἕνα στόν δρόμο πρὸς τό Καπηλιό, μετά τόν αὐχένα τοῦ λόφου τοῦ Ἀη Νικόλα) ἔφεραν τήν ἐπιγραφή ΙΟΝΙΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ· αὐτή ἡ Πολιτεία ἰδρύθηκε τό 1799 καί ἐκυκλοφόρησε νομίσματά της χάλκινα στήν περίοδο 1801-1833 καί ἀργυρά κατά τά ἔτη 1821 καί 1833.²⁴³

3. Κατά τά ἔτη 1326-1328 τουλάχιστον, στό κεφαλατικό τῶν Βελεγράδων (Μπερατιοῦ) ανήκε καί τό θέμα (διοικητική περιοχὴ) τῆς Λυβίσδας, τό ὁποῖο ἐκάλυπτε τήν περιοχὴ τῆς Ἀνασελίτσας Κοζάνης, πιθανότατα δέ καί τήν περιοχὴ τῆς ἐπαρχίας Κόνιτσας ἢ τουλάχιστον καί τήν περιοχὴ Βουρκοπόταμου καί Σαραντάπορου.²⁴⁴ Ὁ διοικητὴς τοῦ κεφαλατικίου Ἀνδρόνικος Κομνηνός Πα-

χει θησαυρός κεκρυμμένος κάτωθεν μιᾶς μεγάλης πέτρας εἰς ἀγρόν Ζυγούρα».

241. Βλ. εἰς Μολιστινά, 17.

242. Μεταφέρω ἐδῶ ἀπό σημειωματάριό μου τοῦ 1966 πληροφορίες πού μοῦ ἔδωσε τότε ὁ Ἀπόστολος Τζαλόπουλος.

243. Βλ. Μ. Μοσχονᾶς, εἰς Κέντρο Μελετῶν Ἰονίου, Τό Ἰόνιο κράτος, 1997 277 ἐπ. Καί στήν Κρανιά Ἐλασσόνας βρέθηκαν τέτοια νομίσματα (Ἐ. Λάλος, Κρανιά Ἐλασσόνας, 1985 164).

244. Βλ. ἄνωτ. § 2 ὑπὸ Β2.

λαιολόγος ἀναφέρει σέ ἔγγραφό του ὅτι ἴδρυσε τότε τρία μονύδρια (μικρές μονές), ἐκ τῶν ὁποίων ἓνα στήν Σέλτση (πιθανῶς στήν Ὁξυά Κόνιτσας) καί ἓνα κοντά στό Λεσκοβίκι, καί προσθέτει: «Ἐποίησα δέ καί ἕτερον μονύδριον ἐν τῷ θέματι τῆς Λυβίσδας τό εἰς τήν ἄκρην τοῦ κάμπου εἰς τόν λεγόμενον Φράξον ἐπ' ὄνόματι τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. Ἠγόρασα δέ τήν τοποθεσίαν αὐτήν ἀπό τόν Μιχάλην τόν Βαγρεάνον εἰς ὑπέρπυρα π' βενέτικα ἀπό τόν δρόμον ἕως ἄν κατεβαίνουν οἱ δύο λάκκοι καί τό ἀνάφορον (...)»²⁴⁵ ἀπάνω εἰς τό Σέλωμα καί πλαγιανά εἰς τήν μεγάλην πέτραν. Καί εἰς τόν λάκκον πάλιν ἠγόρασα καί κατώδρομα τριῶν μοδίων χωράφι πλησίον τοῦ δρόμου, ἐποίησα δέ καί μύλον ἰδιόχειρόν μου πλησίον τοῦ ποταμοῦ εἰς τήν Τούμπαν καί ἐκόλλησα αὐτόν εἰς τήν ἐκκλησίαν μου καί ἐπαφίω αὐτά ἐλεύθερα· καί πατριαρχικήν αὐτήν ἐκόλλησα, μήτε ὑπό ἀρχιερέως ἐνοχληθῆναι, μήτε ὑπό κληρικῶν...».

Σύμφωνα μέ τήν παραπάνω συνοπτική ἀφήγηση γιά τό τρίτο μονύδριο, ὁ Ἄνδρόνικος: α) ἀγόρασε ἐδαφική ἔκταση, ἡ ὁποία εἶχε ὡς ὄρια στό μέν χαμηλό τμήμα της τόν δρόμο καί παραπάνω τό σημεῖο τῆς συνάντησης δύο κατερχόμενων «λάκκων» (παραπόταμων), στό δέ ἀνωφερικό τμήμα τῆς τοῦ Σέλωμα (διάσελο) καί πλαγίως αὐτοῦ τήν μεγάλη πέτρα, ἔκτισε δέ μονύδριο στήν ἄκρη τοῦ πεδινοῦ τμήματός της, β) ἀγόρασε χωράφι εὐρισκόμενο μεταξύ τοῦ δρόμου καί τοῦ λάκκου, ὁ ὁποῖος δημιουργήθηκε μέ τήν συνένωση τῶν προαναφερθέντων δύο λάκκων, ἄρα εὐρισκόμενο παρακάτω ἀπό τήν προαναφερθεῖσα ἐδαφική ἔκταση, γ) κατασκεύασε ὑδρόμυλο στήν τοποθεσία Τούμπα, πλησίον τοῦ ποταμοῦ, στόν ὁποῖο, προφανῶς, ἐκβάλλει ὁ παραπάνω «λάκκος», ἄρα σέ θέση χαμηλότερη ἀπό τό χωράφι, δ) ὄρισε νά ὑπάγονται τά ἀκίνητα αὐτά στό Πατριαρχεῖο καί ὄχι στόν τοπικό ἐπίσκοπο, ε) προφανῶς, στόν ὑδρόμυλο θά ἀλέθονταν τά σιτηρά τῶν ὡς ἄνω δύο χωρῶν καί τῶν γειτονικῶν ἀγρῶν τῆς περιοχῆς· σ' αὐτήν δέν ὑπῆρχε χωριό, ἀφοῦ στό ἔγγραφο δέν γίνεται λόγος γιά χωριό, ἐνῶ προσδιορίζονται δ' αὐτό τά γειτονικά χωριά τῶν ἄλλων δύο μονυδρίων.

Οἱ παραπάνω τοπογραφικές σημειώσεις τοῦ Ἄνδρόνικου θεωρῶ ὅτι ἀφορῶν στήν κοιλάδα τῆς Σιουπόστιανης (γιά τήν ὁποία γίνεται λόγος παρακάτω στήν §13 ὑπό Α' καί στήν §16 ὑπό Α 3), ὅπως συμπεραίνω μέ τούς ἑξῆς συσχετισμούς: Ἀπό τήν κοιλάδα αὐτή διερχόταν ἓνας ἀπό τούς ἀρχαιότερους δρόμους σύνδεσης τῆς Ἠπείρου καί τῆς Μακεδονίας. Οἱ διαβάτες τοῦ δρόμου τούτου, ἐρχόμενοι ἀπό τό Ταμπούρι τῆς Φούρκας καί τά Λευκάδια τοῦ Κεράσοβου, ἔφθαναν σέ κορυφή τῆς κοιλάδας τῆς Σιουπόστιανης καί ἀκολουθοῦσαν τήν κατηφορική διαδρομή: Περιβόλι, Πλάτανος, Ἔφη Δημήτρης, Λάκκος Ἔφη Βαρβάρας καί Μακρυνάρας, Ἀντζερούχης. Πλησίον τοῦ Ἔφη Δημήτρη (ὅπου βρέθηκαν

245. Ο ἐκδότης τοῦ χειρογράφου Δ. Ζακυνθινός (Ἐπετ. Ἐτ. Βυζ. Σπουδῶν, τ.Δ' 1938 294) ὑποσημείωσε ὅτι στό σημεῖο αὐτό ὑπάρχει «λευκόν ἐν τῷ χειρόγραφῳ».

ἀρχαῖα ἀντικείμενα), συναντοῦσαν τόν λάκκο (παραπόταμο) τοῦ Περιβολιοῦ, ὁ ὁποῖος, λίγο παρακάτω, κοντά στήν ἐκκλησία τῆς Παναγίας (Γέννησης τῆς Θεοτόκου), ἐνώνεται μέ τόν λάκκο τῆς Γύφτισσας, λέγεται δέ ἐφεξῆς λάκκος τῆς Ἑῤα Βαρβάρας καί τῆς Μακρυνάρας καί κατηφορίζει γιά τόν Βουρκοπόταμο, ἔχοντας δίπλα του τόν προαναφερθέντα δρόμο. Τό χαμηλό καί τό ἀνηφορικό τμήμα τῆς ἐδαφικῆς ἔκτασης, στήν ὁποῖα ὁ Ἄνδρόνικος ἔκτισε τό μονύδριο τῆς Θεοτόκου, ἀντιστοιχοῦν στίς καλλιεργήσιμες καί ἐν πολλοῖς πεδινές τοποθεσίες Κήπς (δηλ. κήπους, ὅπου ὑπάρχουν ὑδροφόρες πηγές), Ἑῤα Δημήτρης καί Παναγία καί στίς ἀνωφερές καί ἄγονες τοποθεσίες Νταβή καί Γκριάμπα, ὅπου «ὑπάρχει βράχος δύσβατος καί κρημνώδης» πού λέγεται Πέτρα.²⁴⁶ Ἡ ἐκκλησία τοῦ μονυδρίου ἀντιστοιχεῖ στήν ἐκκλησία τῆς Γέννησης τῆς Θεοτόκου. Τό χωράφι μεταξύ τοῦ λάκκου καί τοῦ δρόμου βρισκόταν κάπου κοντά στόν λάκκο τῆς Ἑῤα Βαρβάρας, δίπλα στόν ὁποῖο περνοῦσε ὁ δρόμος. Ὁ ὑδρόμυλος ἀντιστοιχεῖ στίς νεροτριβιές πού ὑπῆρχαν (μέχρι τό 1827 ἴσως) στήν τοποθεσία Νιτρουβιές, ἡ ὁποῖα βρῖσκεται στούς πρόποδες τοῦ ὑψώματος Τούμπα, πλησίον τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Βουρκοπόταμου, ἀπό ὅπου περνοῦσε ὁ δρόμος Ἄντιξερούχη-Παρατσιώτη-Παλαιοχωριοῦ Στρατσιανης (βλ. §17 ὑπό 4).

Ἐπομένως, κατά τά ἔτη 1326-1328, ὅποτε ἡ ἐπαρχία Κόνιτσας ἄκμαζε, ὁ Ἄνδρόνικος Κομνηνός Παλαιολόγος ἰδρύσε μικρή μονή στήν περιοχή τούτη, ἡ ὁποῖα ἀργότερα ὀνομάσθηκε ἀπό τούς Σέρβους Σιουπόστιανη. Οἱ Σέρβοι ἐγκαταστάθηκαν ἐδῶ μᾶλλον τήν περίοδο 1348-1359, ὅποτε πολλοί γηγενεῖς Ἑπειρωτες ἐκπατρίσθηκαν. Ἀπό τό 1380, ἡ περιοχή ἴσως ἐλεγχόταν ἀπό τόν Κολωνιάτη Ἰσαήμ, μέχρι πού περιῆλθε στούς Τούρκους, τό 1417 μᾶλλον.²⁴⁷

§12. Ἑτυμολογία τῶν ὀνομάτων τῶν οἰκισμῶν

Α. Μόλιστα

1. Ἡ παλαιότερη γνωστή μου μνεία τοῦ τοπωνύμιου Μόλιστα εἶναι ἐκείνη τοῦ κώδικα (παρρησίας) τῆς μονῆς Ζάβορδας τῶν Γρεβενῶν.²⁴⁸ Ἐκεῖ, ἔχουν καταγραφεῖ τά ὀνόματα ἐκείνων πού πρόσφεραν οἰκονομική βοήθεια στήν μονή αὐτή, εἴτε ὡς προσκυνητές εἴτε κατά τούς ἐράνους πού ἔκαναν περιοδεύοντες

246. Ἐτσι Ἄλ. Οἰκονομίδης, Ὁ Χ. Χρηστίδης (Πουρνιά Κονίτσης Ἰωαννίνων. Τό χωριό μου, 1991 4-5) ἀναφέρει τίς τοποθεσίες Πέτρα, Πόραγια καί Γκριάμπα, ἐρμηνεύει τό τοπωνύμιο Γκριάμπα ὡς κατωφέρεια καί σημειώνει ὅτι βορείως τῆς Γκριάμπας «σιάδια πολλά καί μεγάλα, σπαρμένα κάποτε, ἀπλώνονται ἀπό ἐκεῖ καί πέρα μέχρι τό Περιβόλι».

247. Βλ. ἀνωτ. § 2 ὑπό Β3.

248. Βλ. Μ. Χ. Χατζηϊωάννου, Ἡ ἱστορική ἐξέλιξη τῶν οἰκισμῶν στήν περιοχή τοῦ Ἄλιακμονα κατά τήν τουρκοκρατία, 2000 205.

μοναχοί της. Στό τμήμα του πού ἀφορᾶ στήν «ἐπαρχία τοῦ Βελλᾶς», ὑπάρχει στήλη μέ τόν τίτλο «Μόλιστα» καί μέ τά ὀνόματα «Δημητρίου, Σκεύω, Δημητρίου, Δέσπως». Πρόκειται γιά ὀνόματα μολιστινῶν δωρητῶν τῆς μονῆς ἢ συγγενῶν τους, στήν περίοδο 1534-1692. Ἐφ' ὅσον δέν διευκρινίζεται ἂν ἡ Μόλιστα ἦταν μονή ἢ χωριό, εἶναι πιθανές ἀμφότερες οἱ ἐκδοχές. Ἐπειδή σέ δύο εἰκό-νες τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας τῆς Μεσαριᾶς, μέ χρονολογία 1652, ἀναγράφονται ὡς ἀφιερωτές τους στήν μία μέν ὁ Ἰωάννης καί ἡ μητέρα του, στήν ἄλλη δέ ὁ Ἰωάννης τοῦ Δημητρίου ἢ ὁ Ἰωάννης καί ὁ Δημήτριος,²⁴⁹ δέν ἀποκλείεται οἱ ἀναγραφόμενοι στήν παρησιᾶ τῆς μονῆς Ζάβορδας Δημήτριος καί Δέσπω νά ἦσαν οἱ γονεῖς τοῦ ἀναγραφόμενου στίς δύο αὐτές εἰκόνας Ἰωάννη καί συνεπῶς εἶναι πιθανόν τά ὡς ἄνω ὀνόματα νά γράφτηκαν στήν στήλη «Μόλιστα» τῆς παρησιᾶς γύρω στό 1652. Ἄρα, κατά τίς ὡς ἄνω πηγές, τό ὄνομα Μόλιστα ὑπῆρχε στήν περιοχή μας τουλάχιστον τό 1652 ἢ τουλάχιστον τό 1534.

Ἄλλες παλιές γραπτές μαρτυρίες γιά τό ὄνομα Μόλιστα εἶναι οἱ ἀκόλουθες: Σέ σημειώσεις πού βρέθηκαν σέ σταυρό καί σέ δύο βιβλία τῆς μονῆς τῆς Μόλιστας, μέ χρονολογίες 1701, 1714 καί 1759, γίνεται λόγος γιά τήν μονή τῆς Μόλιστας, ἐνῶ δύο ἄλλες χειρόγραφες σημειώσεις ἐπί βιβλίων, οἱ ὁποῖες ἔχουν χρονολογία 1781, ἀναφέρονται στήν μονή τήν εὐρισκόμενῃ «εἰς χωριὸν μόλισταν».²⁵⁰ Ὁ Ἰ. Λαμπρίδης, βασιζόμενος σέ γραπτές πηγές, ἔγραψε ὅτι κάτοικοι τοῦ χωριοῦ Σκαμνέλι Ζαγορίου κατέφυγαν στήν Μόλιστα πρὶν ἀπό τό 1750,²⁵¹ ἐννοῶντας μᾶλλον ὅτι ἡ Μόλιστα ἦταν χωριό.

2. Τό τοπωνύμιο Μόλιστα δέν συναντιέται σέ ἄλλες ἐλληνικές περιοχές, ὑπάρχουν ὅμως ἄλλοῦ τά ἐξῆς παρόμοια τοπωνύμια: α) Μάλιστα, τοποθεσία τοῦ Παρακάλαμου καί τῆς Σιταριάς,²⁵² β) Μολίστι, χωριό κοντά στό Μπεράτι,²⁵³ γ) Βόλιστα, τοποθεσία στήν Λεφτοκαριά Ζαγορίου,²⁵⁴ δ) Μόλισσα, τοποθεσία στό ἀκρωτήριο Κάλαμος τοῦ κόλπου Μούρτου κοντά στά Σύβοτα,²⁵⁵ ε) Χόλιστα, χωριό μεταξύ Κα-

249. Βλ. Μολιστινά, 163.

250. Μολιστινά, 167, 168. Ἐξ ἄλλου, σέ σπάνιο βιβλίο ὑπάρχει ἡ ἐξῆς χειρόγραφη σημείωση: «Τούτω τό βηβλήο ηνε του μοναστηρίου απο χωριο ΜΟΛΗΣΤΑ της παναγίας τα ησωδεια πανηγυρι μὴν δεκεμβροῦ = 14 = 1768 = α ψ ξ η» (Χ. Σκανδάλης, Κόνιτσα, τχ 7/1986).

251. Ἰ. Λαμπρίδης, Ἠπειρ. μελετήματα, 1993 τχ Η' 1889 38, τχ Θ' 1889 56, ὁ ἴδιος, Ζαγοριακά, 1870 87, 237. Βλ. καί Εὐ. Δημητριάδης, εἰς Μολιστινά, 13-14.

252. Ἄ. Γκόγκος, Παρακάλαμος, τ. Β' 1995 622.

253. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τ. Β' 1856 381, Ἠπ. Χρονικά, 1938 44.

254. Κ. Οἰκονόμου, Τοπωνυμικό τῆς περιοχῆς Ζαγορίου, 1991 471 (θεωρεῖ ὅτι τό τοπωνύμιο παράγεται ἀπό τήν σλαβική λέξη volb= βόδι).

255. Πουκεβίλ, Ταξίδι στήν Ἑλλάδα. Ἠπειρος, ἐκδ. Τολίδη 1994 147.

στοριᾶς καί Πτολεμαΐδας,²⁵⁶ στ) Μόκιστα ἢ Μότιστα, χωριό τῆς Τριχωνίδας πού μετονομάσθηκε σέ Ἁγία Σοφία λόγω τοῦ ὁμώνυμου ναοῦ, ὁ ὁποῖος κτίσθηκε τήν περίοδο 1296-1318,²⁵⁷ ζ) Μολιζνά ἢ Μουλισνά, τοποθεσία στό Κάντσικο.²⁵⁸

Ἡ ἐκδοχή ὅτι τό τοπωνύμιο Μόλιστα ἔλκει τήν καταγωγή ἀπό τήν ἀρχαία Μολοσσία²⁵⁹ δέν φαίνεται πιθανή.

3. Στήν παλαιοσλαβική γλῶσσα, ἡ λέξη «μόλιστα» σημαίνει «ίκετεύουσα», «δεομένη».²⁶⁰ Ἡ Παναγία, ὅταν εἰκονίζεται μέ τά χέρια ἀνορθωμένα, θεωρεῖται ὅτι προσεύχεται στόν γιό της Χριστό ὑπέρ τῶν πιστῶν καί γι' αὐτό λέγεται «Δεομένη» (στῖς φορητές εἰκόνες, ἡ Δεομένη εἰκονίζεται πάντοτε ἀπό τήν μέση καί ἐπάνω).²⁶¹ Συνεπῶς, στά παλαιοσλαβικά ἡ Παναγία ἢ Δεομένη λέγεται Παναγία ἢ Μόλιστα. Βάσει τούτων, θεωρῶ ὅτι ὑπῆρχε κάποτε σέ μονή ἢ σέ ἐκκλησία οἰκισμοῦ τῆς περιοχῆς τῆς σημερινῆς Μόλιστας φορητή εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Δεομένης, ἡ ὁποία ἦταν γνωστή ὡς Παναγία Μόλιστα ἐπειδή ἔτσι τήν ἀποκαλοῦσαν οἱ Σλάβοι κάτοχοί της πού ἐγκαταστάθηκαν στήν περιοχή ὅταν ἦλθαν μετέχοντας σέ κάποια ἀπό τίς σλαβικές ἐπιδρομές πού ἔγιναν στήν Ἠπειρο κατά τά ἔτη 587, 614, 830-1014, 1230, 1348-1359.²⁶² Ἡ εἰκόνα αὐτή πρέπει νά ἦταν ιδιαίτερα σεβαστή στούς κατόχους της καί στούς ἄλλους προσκυνητές της, ἀφοῦ τό προσωνύμιό της «Μόλιστα» δόθηκε σὺν τῷ χρόνῳ καί στήν ἐν λόγω μονή ἢ ἐκκλησία, ὅπου ἡ εἰκόνα ἀποτελοῦσε προσκύνημα, διατηρήθηκε δέ καί ὅταν οἱ Σλάβοι κάτοχοι τῆς εἰκόνας ἔφυγαν ἀπό ἐδῶ ἢ ἀφομοιώθηκαν μέ τούς Ἕλληνες. Ἔτσι καθιερώθηκε στήν περιοχή ἡ χρήση τοῦ ὄρου «μονή ἢ ἐκκλησία τῆς Μόλιστας».

Τήν ἐκδοχή ὅτι Σλάβοι μετανάστες ἔφεραν στήν ἐδῶ περιοχή εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς «Μόλιστας» (δηλαδή τῆς Δεομένης) ἐνισχύει τό γεγονός ὅτι μία ἄλλη

256. Παυκερίλ, Ταξίδι στήν Ἑλλάδα. Μακεδονία, Θεσσαλία, ἐκδ. Τολίδη 1995 77.

257. Δ. Λουκόπουλος, Θέρμος καί Ἀπόκουρο, 1990 115 ἐπ.

258. Κ. Στεργιόπουλος, Ἠπ. Χρονικά, 1937 293 (ὑποθέτει ὅτι τό τοπωνύμιο σημαίνει Μολιστινά κτήματα).

259. Λυμπερόπουλος, Κόνιτσα, τχ 50/1993.

260. Ρ. Ἀποστολίδης, Ἀπάντηση στήν Πυραμίδα 67, Ἀθήνα 1996 137 (τήν ἐρμηνεία τοῦ τήν ἔδωσε ὁ λόγιος πατέρας του Ἡρακλῆς, ὁ ὁποῖος προπολεμικά εἶχε διαμείνει στήν Βάρνα τῆς Βουλγαρίας).

261. Παρόμοιο εἰκονογραφικό τύπο ἀποτελεῖ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστός ἀπό τά σέρβικα μνημεῖα ὡς «Παναγία ἢ Παράκλησις» καί στόν ὁποῖο ἡ Παναγία «εἰκονίζεται ἐστραμμένη δεξιά, νεύουσα τήν κεφαλὴν, ἐνῶ φέρει τήν ἀριστεράν πρό τοῦ στήθους ἐν δεήσει, διά δέ τῆς δεξιᾶς κρατεῖ μέγα συνήθως εἰλητάριον μέ τήν ἐπιγραφὴν τῆς ἰκεσίας της πρὸς τόν Χριστόν “κόσμος με πρὸς σέ τέκνον ἰκέτιν φέρει”» (Κ. Καλοκύρης, Ἡ Θεοτόκος εἰς τήν εἰκονογραφίαν Ἀνατολῆς καί Δύσεως, 1972 53 ἐπ., βλ. καί Ἀ. Μητσάνη, εἰς Δελτίον Χριστ. Ἀρχ. Ἐταιρείας, τ. ΚΓ 2002 177 ἐπ.).

262. Βλ. σημ. 40.

εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία φέρει τὴν ἐπιγραφή «Η ΜΑΡΙΑ Η ΣΚΟΠΙΟΤΙΣΑ» καὶ βρίσκεται στὴν κατοχή μου, ὑπῆρχε στὴν περιοχή τῆς Μόλιστας, προφανῶς ἀπὸ τότε πού Σέρβοι μετανάστες τὴν ἔφεραν ἀπὸ τὰ Σκόπια τῆς Σερβίας.

4. Σύμφωνα μέ τὰ ἐκτιθέμενα παρακάτω στὴν §13 ὑπὸ Α, τὸν 14ο αἰῶνα μᾶλλον, Σέρβοι μετανάστες ἔφεραν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους τὴν ὡς ἄνω εἰκόνα τῆς Δεομένης καὶ τὴν ἔθεσαν στὴν ἐκκλησία τῆς Σιουπόστιανης πού ἦταν ἀφιερωμένη στὴν Γέννηση τῆς Θεοτόκου· ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐρήμωση τῆς Σιουπόστιανης, τὸ 1672 ἰδρύθηκε μονὴ στό Μποτσιφάρι καὶ μεταφέρθηκε σ' αὐτὴν τὴν νέα μονὴ ἡ εἰκόνα τῆς «Μόλιστας» (δηλαδή τῆς Δεομένης)· ἡ νέα μονὴ, λόγω τῆς εἰκόνας αὐτῆς, ἀφιερώθηκε στὴν Παναγία καὶ ὀνομάσθηκε «μονὴ τῆς Μόλιστας», δηλαδή τῆς Παναγίας τῆς Δεομένης.

Ἀκολουθῶς, λόγω τῆς φήμης τῆς εἰκόνας τῆς Δεομένης καὶ τῆς μονῆς αὐτῆς, ὀνομάσθηκε Μόλιστα καὶ ἡ γειτονικὴ κοινότητα, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο τότε ἀπὸ τοὺς τρεῖς μὴ αὐτοτελεῖς οἰκισμοὺς Γανναδιό, Μεσαριά καὶ Μποτσιφάρι, χωρὶς αὐτοὶ νὰ χάσουν τὰ ἰδιαίτερα ὀνόματά τους. Ἄλλωστε, ἀκόμη καὶ σήμερα αὐτοὶ οἱ τρεῖς οἰκισμοὶ ὀνομάζονται ἀπὸ κοινοῦ Μόλιστα, μολονότι τὸ ὄνομα αὐτὸ δόθηκε ἐπισήμως τὸ 1929 στὴν Μεσαριά μόνον.

Β. -Γανναδιό

1. Τὰ παλαιότερα γνωστά μου κείμενα πού μνημονεύουν τὸ τοπωνύμιο Γανναδιό εἶναι δύο ἔγγραφα τοῦ 1869.²⁶³ Ἐξ ὅσων γνωρίζω, τὸ ἴδιο τοπωνύμιο δέν συναντᾶται σὲ ἄλλες ἐλληνικὲς περιοχές, ὑπάρχουν ὅμως ἄλλοῦ τὰ ἐξῆς παραπλήσια τοπωνύμια: α) Γεννάδι: ὄνομα χωριοῦ τῆς Ρόδου, μνημονεύεται σὲ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς τῶν ἵπποτῶν (1474-9), προφέρεται Γιανάδι καὶ θεωρεῖται ὅτι προῆλθε ἀπὸ τὸ ὄνομα Γιάννης.²⁶⁴ β) Γιαννάδες: ὄνομα χωριοῦ τῆς Κέρκυρας καὶ Γιανωτά: τοποθεσία τοῦ Βίκου Ζαγορίου· θεωροῦνται ὅτι παράγονται ἀπὸ τὸ ὄνομα Γιάννης.²⁶⁵ γ) Γεννάδικο: βουνοκορφὴ στό Νεστόριο, Γιανοχώρα: οἰκισμὸς στὸν Κολυνδρό, Κανάδας: τοποθεσίες στὸς Εὐζώνους καὶ στὰ Ρίζια Ὀρεστιάδας,²⁶⁶ δ) Καῖνάδικο καὶ Γενοβονίβα: τοποθεσίες στὴν Σταρίτσανη.²⁶⁷

2. Ἡ ἐκδοχὴ ὅτι Γανναδιό σημαίνει «κανὰ δυὸ κάτοικοι»²⁶⁸, δηλαδή λίγοι κά-

263.Βλ. εἰς Μολιστινά, 181.

264.Βλ. Χ. Παπαχριστοδούλου, Τοπωνυμικόν τῆς Ρόδου, 1996 189, 21, 23.

265.Βλ. ἀντιστοιχῶς, Κ. Ἄμαντος, Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι, 1964 454, Κ. Οἰκονόμου, ὁ.π. 477.

266.Βλ. Γεωγραφικὴ Ὑπηρεσία Στρατοῦ, Γεωγραφικὸν λεξικὸν ἐλληνικῶν τοπωνυμίων, 1983.

267.Χ. Χρηστίδης, ὁ.π. 122, 25.

268.Στεργιόπουλος, Ἠπ. Χρονικά, 1934 228, Ἄλ. Οἰκονομίδης, κατωτ. § 13 ὑπὸ Β1. Βλ. καὶ Χ. Γκοῦτος, εἰς Μολιστινά, 31.

τοικοί, συνιστά λογοπαίγνιο και δέν είναι σοβαρή. Ἡ πιθανότητα νά προῆλθε τό τοπωνύμιο Γανναδιό ἀπό τό ὄνομα κάποιου Γεννάδιου²⁶⁹ ἀποδυναμώνεται ἀπό τήν ἔλλειψη πληροφοριῶν πού νά τήν στοιχειοθετοῦν ἔστω και μέ ἀμυδρές ἐνδείξεις. Ἡ σύνδεση τοῦ τοπωνυμίου μέ τόν Γκανᾶ, τοῦ ὁποίου τό ὄνομα φέρει μιά μικρή περιοχὴ στά Παλιχείματα, καθιστᾶ ἀντιφατική τήν καθιέρωση δύο διαφορετικῶν ἐκφράσεων ἀπό τούς ἴδιους κατοίκους γιά δύο τοποθεσίες τοῦ χώρου τους: «στοῦ Γκανᾶ» και «στό Γκαναδιό», ἐκτός ἂν οἱ δύο αὐτές ἐκφράσεις καθιερώθηκαν σέ διαφορετικές χρονικές περιόδους. Πιθανότερες θεωρῶ τίς ἀκόλουθες ἐκδοχές.

Στό τοπωνύμιο Γανναδιό, ἴσως διασώθηκε τό ὄνομα τοῦ Γεννάδα, ὁ ὁποῖος γύρω στό 335 π.Χ., ἦταν ἄρχοντας τῆς μολοσσικῆς πόλης Τίας τῶν Γενναίων ἢ Γενόων, οἱ ὁποῖοι γειτόνευαν μέ τούς Τριφύλες πού κατεῖχαν τόν κάμπο τῆς Κόνιτσας.²⁷⁰ Τά τοπωνύμια πού ἔχουν ἀρχαιοελληνική προέλευση δέν σπανίζουν, ἀκόμη και στήν Ἄλβανία.²⁷¹

Ἄν ἀληθεύει ὅτι στήν παλαιοσλαβική γλῶσσα τό τοπωνύμιο Γανναδιό ὑποδηλώνει κάτι σχετικό μέ μαντεῖο²⁷² και ἐφ' ὅσον ὑπῆρξε πραγματικά στήν περιοχή τοῦ γειτονικοῦ χωριοῦ Πουρνιά ἢ ἀρχαία πόλη Τράμπυα, πλησίον τῆς ὁποίας ὁ Ὀδυσσεύς ἐκτίσε τό μαντεῖο Βαίνεμα,²⁷³ μπορούμε νά πιθανολογήσουμε ὅτι οἱ Σλάβοι, κατά τίς ἐπιδρομές τους στήν Ἠπειρο (587, 614, 830-1014, 1230, 1348 μ.Χ.), βρῆκαν ἐδῶ κατάλοιπα μαντείου και γι' αὐτό ὀνόμασαν τήν τοποθεσία αὐτήν Γανναδιό, δηλαδή τόπο μαντείου. Γιά νά ἐπαληθευθεῖ ἡ πιθανότητα αὐτή, πρέπει νά ἀναζητηθοῦν τά θεμέλια τοῦ μαντείου μᾶλλον στόν χώρο τῆς κεντρικῆς πλατείας τοῦ χωριοῦ ἢ τοῦ παρθεναγωγείου.

Μιά ἄλλη πιθανότητα συνιστᾶ ἡ προέλευση τοῦ τοπωνυμίου Γανναδιό ἀπό

269. Βλ. Τσαλόπουλος, Ἠπειρ. ἡμερολόγιον... 254 (=Μολιστινά, 16), Ἐλ. Ἀλεξάκης, εἰς Δήμος Κόνιτσας, Ἡ ἐπαρχία Κόνιτσας στό χώρο και στό χρόνο, 1996 163. Ὁ Ἰ. Λαμπρίδης (Περί τῶν ἐν Ἠπειρῷ ἀγαθοεργημάτων, τ.Α' 1880 187 = Μολιστινά, 55) ἀναφέρει τό χωριό Γανναδιό ὡς συνοικία Γενναδιά. Στήν μονή Βελλᾶς, ἐπιγραφή τοῦ 1754 μνημονεύει τούς Γενάδηδες, δηλαδή τό γένος τῶν Γενναδίων (βλ. Ἀ. Κορακίδης, Ἡ Βελλᾶ τῆς Ἠπειροῦ, 1998 184).

270. βλ. Δ. Εὐαγγελίδης, Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἠπειροῦ, 1962 70 ἐπ., 61. Ἡ λέξη γεννάδας σημαίνει εὐγενής, γενναῖος και ἐχρησιμοποιεῖτο συχνά τόν 19ο αἰῶνα και ἀπό λόγιους Ζαγορίσιους (βλ. Λαμπρίδης, Ἠπειρ. μελετήματα, τχ Β' 13 και ἄλλοῦ, Πέτσας/Σαραλῆς, Ἀρίστη και Δυτικό Ζαγόρι, 1982 150).

271. Πέτσας/Σαραλῆς, ὁ.π. 78. Κατά τόν Σ. Στούπη (Πωγωνησιακά και Βησσανιώτικα, τ. Α 1962 41), τό ὄρος Νεμέρτσικα, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφογραμμὴ δίνει τήν ἐντύπωση κοιμωμένης γυναίκα, ἴσως ἔλαβε τό ὄνομά του γιά τοῦτο ἀπό τήν ἀρχαία λέξη νημερτής = κοιμωμένη.

272. βλ. και Θ. Ζιώγας, Κόνιτσα, τχ 68/1996

273. βλ. ἄνωτ. § 2 ὑπό Α1 και § 11 ὑπό 1. Ἡ Τράμπυα ἴσως βρισκόταν στήν σημερινή τοποθεσία τῆς Πουρνιάς Νταλιόπολη ἢ πλησίον τῆς, ἂν μάλιστα ἡ λέξη νταλιόπολη σημαίνει παλαιόπολη και ὄχι ὄροπέδιο.

τό ὄνομα τοῦ φυτοῦ καννάβι, ἀπό τοῦ ὁποίου τίς ἴνες κατασκευάζονται ὑφάσματα και σχοινιά. Ἴσως ἡ τοποθεσία ὀνομάσθηκε Γανναδιό μέ παραφθορά τῆς λέξης Κανναβιό (ὅπως οἱ Νεροτριβιές ἔγιναν Νιτρουβιές, τά Παλιοχειμάδα ἔγιναν Παλιχειμάτα κ.λπ.). Ἄλλοῦ, οἱ τοποθεσίες παραγωγῆς κανναβιοῦ ὀνομάσθηκαν Καννάβια, Κανναβίστρες, Κανναβοτόπια, Κανναβοκήπια, Κανναβιά.²⁷⁴ Τό καννάβι (κάνναβις στήν ἀρχαία ἑλληνική) εὐδοκιμεῖ σέ ἐδάφη γόνιμα καί ἀρδεύσιμα ἢ νοτερά· στεγνώνεται στόν ἥλιο γιά νά πέσουν τά φύλλα του, βρέχεται γιά 15 ἡμέρες, στεγνώνεται πάλι στόν ἥλιο καί ἔπειτα κοπανίζεται γιά νά διαχωρισθοῦν οἱ χρήσιμες ἴνες τους.²⁷⁵ Στά παλιά χρόνια, μέχρι προπολεμικά, οἱ Γανναδιώτισσες «ἔσπερναν καννάβι στήν περιοχή κάτω ἀπό τό Γυφτοκάλυβο, πού τήν ἔλεγαν Κανναβοκήπια, τό πήγαιναν στό ἀυλάκι στό Ἄντρώνι καί ἀφοῦ τό μούσκευαν καλά τό κοπανοῦσαν καί τό ἔκαναν νῆμα, μέ τό ὁποῖο ἔφτιαχναν ὑποκάμισα μέ τούς ἀργαλιούς».²⁷⁶ Στήν τοποθεσία Γλυκό, «εἰς τό νερό τῆς πηγῆς, ἔθετον παλαιότερον τούς καλάμους τῆς καννάβεως διά νά μαλακώσουν, διότι τό νερό αὐτῆς ἔθεωρεῖτο κατάλληλον».²⁷⁷ Πιθανῶς, ἀπό τόν 17ο αἰῶνα καί μετέπειτα, ἡ περιοχή τῶν σημερινῶν σπιτιῶν τοῦ χωριοῦ (πού τότε ἦσαν λίγα), καθώς καί οἱ τοποθεσίες Καρυές, Βαρκά, Γυφτοκάλυβο κ.ά., ἐκαλλιεργοῦντο μέ καννάβι, γι' αὐτό ὀνομάσθηκαν Κανναβιό – Γανναδιό, ἀργότερα δέ οἱ κῆποι κάτω ἀπό τό Γυφτοκάλυβο ὀνομάσθηκαν Κανναβοκήπια ἐπειδή μόνον σ' αὐτούς συνεχίσθηκε ἡ καλλιέργεια κανναβιοῦ.

Γ. -Μεσαριά, Μποτσιφάρι, Σιουπόστιανη

1. Τό τοπωνύμιο Μεσαριά συναντιέται συχνά στήν Ἑλλάδα. Κατά μία γνώ-

274. Στά χωριά Κεράσοβο, Βούρμπιανη, Ἀμάραντος, Καβάσιλα, Ἡλιόρραχη, Μολυβδοσκέπαστο (Στεργιόπουλος, Ἡπ. Χρονικά, 1937 210), στό Ζαγόρι (Κ. Οἰκονόμου, δ.π. 141), στά Κούρηντα (Ἡπ. Ἐστία τ. 25 158) καί ἄλλοῦ (βλ. Γεωργ. Ὑπηρ. Στρατοῦ, δ.π.).

275. Βλ. Π. Γεννάδιος, Λεξικόν φυτολογικόν, 1959 432 ἐπ. Τόν 17ο αἰῶνα πολλοί κάτοικοι τῆς Βέροιας καλλιεργοῦσαν καννάβι καί κατασκεύαζαν πετσέτες λουτροῦ, οἱ ὁποῖες ἦσαν φημισμένες (Β. Δημητριάδης, Ἡ Κεντρική καί ἡ Δυτική Μακεδονία κατά τόν Ἐβλιγιᾶ Τσελεμπῆ, 1973 259).

276. Γ. Γκοῦτος, εἰς Μολιστινά, 30.

277. Στεργιόπουλος, Ἡπ. Χρονικά, 1934 234. Τήν ἴδια χρησιμότητα εἶχε τό παρόμοιο φυτό λινάρι. Ὁ Ἱ. Λυμπερόπουλος (Ὁρεινοί καί μεθόριοι, 1972 62-63) περιέγραψε τήν διαδικασία τῆς καλλιέργειας καί τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ λιναριοῦ, ἀπό τήν πρώτη ποιότητα τοῦ ὁποίου κατασκευάζονταν ὑποκάμισα, ἐσώρουχα καί σενδόνια, ἀπό δέ τήν δεύτερη σακκιά, σχοινιά καί στρώματα, καί ἀναφέρει ὅτι παλαιότερα οἱ Γανναδιῶτες καλλιεργοῦσαν τό λινάρι στά Βαρκά. Ὅτι στήν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας παραγόταν λινάρι ἀναφέρει καί ὁ Πουκεβίλ (βλ. ἄνωτ. § 3 ὑπό Α 3). Ἐπί τουρκοκρατίας, σέ ὀρισμένες περιοχές τό λινάρι δέν ἐφορολογεῖτο (Ν. Σαρρῆς, Ὁσμανική πραγματικότητα, II 96).

μη, σημαίνει μεσαῖος οἰκισμός, ἐνῶ κατ' ἄλλη γνώμη ἔχει σλαβική προέλευση καὶ σημαίνει λάκκος (παραπόταμος).²⁷⁸ Ὁ μολιστινός οἰκισμός Μεσαριά βρίσκεται ἀνάμεσα στοὺς οἰκισμοὺς Γανναδιό καὶ Μποτσιφάρι καὶ ἀφ' ἑτέρου δίπλα σὲ παραπόταμο· μᾶλλον ὁμως ἔλαβε τὸ ὄνομα αὐτὸ ἐπειδὴ κεῖται μεταξύ τῶν δύο ἄλλων οἰκισμῶν τῆς Μόλιστας. Παλαιότερα ὑπῆρχε οἰκισμός στὴν ἀπέναντι θέση Παλιόσπιτα, πλησίον τῆς μικρῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγ. Βαρβάρας, στό Μπουρμπουράτο. Ἡ σημερινή διαμόρφωσή τοῦ οἰκισμοῦ πρέπει νὰ ἄρχισε συγχρόνως μὲ ἐκείνη τοῦ Γανναδιοῦ καὶ τοῦ Μποτσιφαριοῦ.

2. Γιά τὸν οἰκισμό Μποτσιφάρι, λέγεται συνήθως ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὴν φάρα (τὸ γένος) τοῦ Μπότσιου, καθόσον μάλιστα τὸ ἐπώνυμο Μπότσιος ὑπῆρχε ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν 20ό αἰῶνα.²⁷⁹ Ἡ πληροφορία τοῦ Στεργιόπουλου ὅτι Μποτσιφάρι λέγεται ἢ περιοχὴ γύρω ἀπὸ τὴν μονὴ τῆς Μόλιστας,²⁸⁰ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ γεγονός ὅτι δύο ἄλλες μονές τῆς Ἡπείρου ἔχουν παρόμοιο ὄνομα (ἢ μονὴ Βουτσᾶ στό Ζαγόρι καὶ ἢ μονὴ Μποτσιώτισσας στό χωριὸ Μπότση ἢ Μεγαλόχαρη Τζουμέρκων),²⁸¹ γεννᾶ τὸ ἐρώτημα (στὸ ὅποιο θὰ μπορούσαν νὰ ἀπαντήσουν οἱ εἰδικοί) μήπως ἡ λέξη μπότσι ἔχει κάποια ἐννοιολογικὴ σχέση μὲ τὴν ὑπαρξὴ μονῆς, στὴν Ἡπειρο τουλάχιστον, ἐν μάλιστα Μποτσιφάρι σημαίνει τόπος τοῦ Θεοῦ ἢ πλαγιοπίσθιος τόπος.²⁸²

3. Τὸ μολιστινὸ τοπωνύμιο Σιουπόστιανη ἢ Σιοπόστιανη ἢ Σιπόστιανη εἶναι σλαβικό καὶ σημαίνει οἰκισμὸς σὲ τόπο μὲ πολλὰ νερά.²⁸³ Ἡ τοποθεσία στὴν ὁποία ἀφορᾶ εἶχε πάντοτε ὑδροφόρες πηγές σὲ κάμποσα σημεῖα της, πλὴν ὁμως οἱ πηγές της δὲν ἦσαν τόσο πλούσιες καὶ δὲν ἀποτελοῦσαν τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ της, ὥστε ὁ οἰκισμὸς της νὰ λάβει τὸ ὄνομα Σιουπόστιανη, τὸ ὁποῖο δὲν ἔλαβαν ἀκόμη καὶ τὰ γειτονικά χωριά (Κεράσοβο, Σταρίτσανη κ.λπ.) πού εἶχαν περισσότερα νερά. Θεωρῶ ὅτι ὁ ἐν λόγω οἰκισμὸς ὀνομάσθηκε Σιουπόστιανη ἀπὸ Σέρβους μετανάστες, καταγόμενους ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Σερβίας Σοποτσάνη (Сопоцани), ὅπου ὑπῆρχε μοναστικὸ ἴδρυμα τοῦ κράλη Στέφανου Οὐρεση καὶ

278. Βλ. Κ. Οἰκονόμου, δ.π. 200, 393, Στεργιόπουλος, Ἡπ. Χρονικά, 1937 237.

279. Τζαλόπουλος, δ.π., Ἀλ. Οἰκονομίδης καὶ Δ. Τζιμινάδης, κατωτ. § 13 ὑπὸ Β. Ὁ Πουκεβίλ (τὰ Ἡπειρωτικά, 1994 161) ὀνομάζει τὸ τσιφλίκι τοῦ Πεκλαριοῦ τσιφλίκι τοῦ Βουτσέ. Ὁ Ἄν. Εὐθυμίου (Κόνιτσα, τχ 9/1963) τὸ ὀνομάζει τσιφλίκι τῆς Μπούσης.

280. Ἡπ. Χρονικά, 1937 239.

281. Βλ. ἀντιστοίχως, Λαμπρίδης, Ἡπειρ. μελετήματα, τχ Η' 34 καὶ Δ. Καμαρούλιας, Τὰ μοναστήρια τῆς Ἡπείρου, 1996 32.

282. Θ. Ζιώγας, Κόνιτσα, τχ 68/1996.

283. Προβλ. Δ. Γεωργακάς, εἰς Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἡπειρον, εἰς μνήμην Χ. Σούλη, 1956 150, Κ. Οἰκονόμου, δ.π. 348, Στεργιόπουλος, Ἡπ. Χρονικά, 1938 173.

ἐκκλησία μέ περίφημες ἀγιογραφίες τῶν ἐτῶν 1260-1265.²⁸⁴ Ἡ Σοποτσάνη βρισκεται πλησίον τοῦ Novi Pazar καί σέ μικρή ἀπόσταση ἀπό τήν Ζίτσα, στήν ὁποία ὑπάρχει μεγάλο μεσαιωνικό μοναστήρι καί ἀπό τήν ὁποία κατάγονταν οἱ μετανάστες πού ὀνόμασαν Ζίτσα τό χωριό τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου ἐγκαταστάθηκαν.²⁸⁵

Οἱ μετανάστες τῆς σερβικῆς Σοποτσάνης ἐγκαταστάθηκαν στήν περιοχή τῆς ἐδῶ Σιουπόστιανης μᾶλλον τόν 14ο αἰώνα, ἔφεραν δέ ἐδῶ τήν εἰκόνα τῆς «Μόλιστας», δηλαδή τῆς Παναγίας τῆς Δεομένης, καί τήν εἰκόνα τῆς «Μαρίας τῆς Σκοπιότισσας» καί ἴσως εἶναι αὐτοί πού ὀνόμασαν Γανναδιό τήν γειτονική θέση, στήν ὁποία βρῆκαν κατάλοιπα ἀρχαίου μαντείου (ὅπως ἀναφέρθηκε παραπάνω ὑπό Α 3-4 καί ὑπό Β2). Στούς τόπους τούτους, οἱ Ἕλληνες, πού τότε ἦσαν μᾶλλον λίγοι, ἀργότερα, ἀπό τόν 17ο αἰώνα τουλάχιστον, αὐξήθηκαν καί ἐπικράτησαν.

§13. Ἡ Σιουπόστιανη καί οἱ ἀπαρχές τῆς Μόλιστας

Α. -Ἡ Σιουπόστιανη καί ἡ ἐρήμωσή της

1. Ἡ κοιλάδα πού σχηματίζεται ἀνάμεσα σέ ὑψώματα τοῦ βουνοῦ Γύφτισσα καί πού ἔχει ὡς βάση τίς τοποθεσίες Ἀντζερούχη καί Καντσιανούση λεγόταν ἄλλοτε Σιουπόστιανη.²⁸⁶ Ἀπό τούς ἀρχαίους χρόνους, μέχρι καί τόν 19ο αἰώνα ἴσως, διερχόταν ἀπό ἐδῶ ἕνας ἐκ τῶν κυριότερων δρόμων ἐπικοινωνίας τῆς Ἡπείρου καί τῆς Μακεδονίας.²⁸⁷

Στήν τοποθεσία τῆς κοιλάδας Λιβάδι κυρίως, ἀλλά καί παρακάτω, μέχρι τήν Ἁ Βαρβάρα σποραδικά, «ἀπ' τά πολύ παλιά χρόνια» ὑπῆρχαν σπίτια πού συγκροτοῦσαν τό χωριό Σιουπόστιανη.²⁸⁸ Σύμφωνα μέ τόν Ἁλ. Οἰκονομίδη, στό χωριό αὐτό, πρὶν ἀπό τήν ἐρήμωσή του, κατοικοῦσαν 40 οἰκογένειες καί ὑπῆρχε, ἐκτός ἀπό τήν ἐκκλησία τοῦ Ἁ Δημήτρη μέ τό νεκροταφεῖο, ἡ κεντρική ἐκκλησία τῆς Γέννησης τῆς Θεοτόκου, «ἥτις, οὔσα κατεστραμμένη πρό

284. Βλ. Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τ. Θ' 1980 434.

285. Σ. Μπέττης, Κουρεντιακά, 1997 304.

286. Μνημονεύεται σέ ἐνθύμηση τοῦ 1761 καί σέ συμφωνητικό τοῦ 1869 (Μολιστινά, 167, 181).

Ἁ Μ. Κούσιος (Ἱστορία τοῦ χωριοῦ μου, 1971 246-9), ἀνεβαίνοντας τήν κοιλάδα, συνάντησε τίς ἐξῆς τοποθεσίες διαδοχικά: Χαντσιαούση, Ἁ Βαρβάρα, Δέσινα, Λεφτοκαριά, Λιβάδι, (ὅπου πηγὴ), Νταβή, Περιβόλι, δίπλα Παπαλαένη, ὅπου ὁ Ἁ Λιάς, παραπάνω ὁ Πλάτανος, τό Γκόλιο καί πίσω ἡ Γύφτισσα καί τό Καστανιανίτικο.

287. Βλ. ἄνωτ. § 11 ὑπό 1, σημ. 237 καί κατωτ. § 16 ὑπό Α3.

288. Κούσιος, ὁ.π. 46, Βλ. καί παρακάτω ὑπό Β'. Ἁ Ἀναστάσης Νάτσιος μοῦ εἶπε τό 1963 ὅτι ἡ Σιουπόστιανη βρισκόταν στό Λιβάδι, ἀλλά εἶχε ἀραιά σπίτια μέχρι καί τήν Ἁ Βαρβάρα· ἐπίσης, εἶχε ὡς κεντρική ἐκκλησία τήν Παναγία, νεκροταφεῖο στόν Ἁ Δημήτρη καί μύλο στήν Κρέμαση.

πολλῶν ἐτῶν καί χρησιμοποιουμένη ὡς ἀναπαυτήριο τῶν εἰς τοὺς πέριξ λόφους βοσκόντων αἰγοπροβάτων, ἀνηγέρθη πρό τινων ἐτῶν» ἐκ νέου.²⁸⁹

2. Ἡ ἐκκλησία αὐτή θεωρῶ ὅτι ἀνήκε στήν μικρή μονή, τήν ὁποία ἰδρυσε ὁ Ἄνδρόνικος Παλαιολόγος κατά τά ἔτη 1326-1328 «ἐπ' ὀνόματι τῆς .... Θεοτόκου», ἐφ' ὅσον ἀληθεύει ὅτι ἡ μονή αὐτή κτίσθηκε τότε σέ τούτη τήν κοιλάδα καί ὄχι ἀλλοῦ, σύμφωνα μέ τά ἐκτιθέμενα στήν §11 ὑπό 3.

Ἄλλά καί ἂν ὁ Ἄνδρόνικος δέν ἔκτισε ἐδῶ τήν μονή τῆς Θεοτόκου, θεωρῶ ὅτι στήν ὡς ἄνω ἐκκλησία τῆς Γέννησης τῆς Θεοτόκου εἰσκομίσθηκε ἀπό Σέρβους μετανάστες, τόν 14ο αἰῶνα μᾶλλον, ἡ εἰκόνα τῆς «Μόλιστας», δηλαδή τῆς Παναγίας τῆς Δεομένης, γιά τήν ὁποία ἔγινε λόγος στήν §12 ὑπό Α 3 - 4 καί ὑπό Γ3. Εἰδικότερα, θεωρῶ ὅτι, τόν 14ο αἰῶνα μᾶλλον, Σλάβοι μετανάστες, προερχόμενοι ἀπό τήν Σοποτσάνη τῆς Σερβίας (ὅπου ἄκμαζε ἡ τέχνη τῆς ἀγιογραφίας τόν 13ο αἰῶνα), ἐγκαταστάθηκαν στήν ἐν λόγω κοιλάδα, ἔχοντας ἀπό τήν πατρίδα τους τήν εἰκόνα τῆς «Μόλιστας» (τῆς Δεομένης), ὀνομάσαν τό ἐδῶ χωριό τους Σοποτσάνη (ὄνομα πού μέ παραφθορά ἔγινε Σιουπόστιανη) καί τοποθέτησαν τήν εἰκόνα τῆς «Μόλιστας» στήν ἐκκλησία τῆς Γέννησης τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία προὔπῆρχε ἐδῶ ἢ κτίσθηκε ἀπό τοὺς ἰδιεὺς καί ἐχρησιμοποιεῖτο γιά τόν ἐκκλησιασμό τους στό νέο χωριό τους. Στήν ἴδια θέση, ὑπῆρχε μᾶλλον καί μικρή μονή (ἀκόμη καί ἂν αὐτή δέν εἶχε κτισθεῖ ἀπό τόν Ἄνδρόνικο), ὅπως συμπεραίνω ἐκ τοῦ ὅτι ἀφ' ἑνός ὀνομαζονται δύο γειτονικές τοποθεσίες «Καλόγηρου» καί «Μουσιά», (πού σημαίνει κληροδοτήμα, βακούφικο),²⁹⁰ ἀφ' ἑτέρου δέ ἰδρύθηκε στό Μποτσιφκοί ὄχι ἀπλῶς ἐκκλησία ἀλλά μονή γιά τήν εἰκόνα τῆς «Μόλιστας» μετά τήν ἐρήμωση τῆς Σιουπόστιανης.

3. Σύμφωνα μέ τήν παράδοση, ὁ οἰκισμός τῆς Σιουπόστιανης ἐρημώθηκε εἴτε λόγω ἐπιδημίας πανώλης, εἴτε λόγω τῶν συχνῶν ἐνοχλήσεων πού ὑφίστατο ἡ κάποιος λεηλασίας πού ὑπέστη ἐπειδή βρισκόταν πλησίον τοῦ τότε κεντρικοῦ δρόμου Καπηλιῶν - Φούρκας - Μακεδονίας.²⁹¹ Οἱ περισσότεροι κάτοικοί της μετανάστευσαν στό ἐξωτερικό, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι ἐγκαταστάθηκαν στούς ἄλλους οἰκι-

289. Ὅμως, στό α' σχέδιο τοῦ χειρογράφου του (1908) γράφει: «Ἡ ἐκκλησία αὐτή, κρημνισθεῖσα ἐπί ἕξ ἔτη, ἀνανεώθη πρό 4 ἐτῶν ὑπό τοῦ Δ. Γκουβέλη»· ἐννοεῖ μᾶλλον ὅτι ἡ ἐκκλησία πρό τοῦ 1898 ἦταν ἐτοιμόρροπη ἀλλά ὄχι καταγκρεμισμένη.

290. Ἡ Μουσιά ἢ Μωσιά ἀναφέρεται συχνά στό κτηματολόγιο τοῦ 1870· βρίσκεται κοντά στήν Λεφτοκαριά· τήν ἐρμηνεῖα τοῦ τοπωνυμίου βλ. εἰς Β. Δήμου, Ἡπ. Χρονικά, 1985 252.

291. Ἐτσι Ἄλ. Οἰκονομίδης, κατωτ. ὑπό Β1, Θ. Γκοῦτος, Γανναδιώτικα, 1986 9. Τήν ἐρήμωση ἀποδίδουν στίς ἐνοχλήσεις ἀπό τοὺς διερχόμενους ὁ Δ. Τζιμινάδης, (κατωτ. ὑπό Β2) καί ὁ Κούσιος (δ.π. 46), σέ ἐπιδημία εὐλογιᾶς δέ ὁ Εὐ. Δημητριάδης (Ἡ Μόλιστα τῆς Ἡπείρου, ἀνάτ. ἐκ. τοῦ ΣΤ' τόμου τῆς Ἐπισ. Ἐπετ. τῆς Πολυτ. Σχ. Θεσ/κης 1974 118). Γιά τίς ἐρημώσεις παροδίων οἰκισμῶν, βλ. Δ. Ἀνωγιάτης - Πελέ, Τά Ἱστορικά, τχ 4/1985.

σμούς τῆς σημερινῆς Μόλιστας· μερικοὶ μετοίκησαν πλησίον τῆς Κωνσταντινούπολης, ὅπου ὁ οἰκισμὸς τους ὀνομάσθηκε Σιουπόστιανη.²⁹²

Ὁ Ἄλ. Οἰκονομίδης ἔγραψε τὸ 1913 ὅτι ἡ Σιουπόστιανη ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ 300 χρόνια (δηλαδή πρὸ τοῦ 1610) καὶ ὅτι ὁ μόνος κάτοικός της πού δέν ἔφυγε κατὰ τὴν ἐρήμωσή της ἀπέθανε ἐκεῖ γέρος, πρὶν ἀπὸ ἐνάμισυ περίπου αἰῶνα, δηλαδή περίπου τὸ 1750. Ἐκ τούτων, προκύπτει ὅτι ὁ γέρος αὐτός, ἂν θεωρηθεῖ ὅτι ἀπέθανε σέ ἡλικία 80 ἐτῶν, γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ τὸ 1670 καὶ συνεπῶς ἡ Σιουπόστιανη δέν εἶχε ἐρημωθεῖ μέχρι τὸ 1670, ἀφοῦ τότε ζοῦσαν ἐκεῖ καὶ οἱ γονεῖς του. Σύμφωνα λοιπόν μέ τούς παραπάνω χονδρικούς ὑπολογισμούς τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη, τὸ ἔτος ἐρήμωσης τῆς Σιουπόστιανης ἐμπίπτει στήν περίοδο 1610-1670. Ἐξ ἄλλου, ἂν ἡ Σιουπόστιανη ἐρημώθηκε λόγω ἐπιδημίας πανώλης, τοῦτο συνέβη μᾶλλον κατὰ τὰ ἔτη 1667-1669, ὅποτε ἐκδηλώθηκε στήν Βαλκανική νέα ἐπιδημία πανώλης.²⁹³ Μάλιστα, ἐξ αἰτίας ἴσως τῆς ἴδιας ἐπιδημίας πανώλης, ἔγινε στό Γανναδιό «σταύρωμα» (στήν τοποθεσία Σταυρός) καὶ ἐρημώθηκε ἡ Τράπια τῆς Σταρίτσανης.²⁹⁴

Ἐπί πλέον, σύμφωνα μέ τόν π. Γ. Παῖσιο, σέ λίθινη μὴ ἐντοιχισμένη πλάκα, εὗρισκόμενη στήν σημερινή μονή τῆς Μόλιστας, ἀναγράφεται ὅτι ἡ μονή οἰκοδομήθηκε τὸ 1672.²⁹⁵ Βάσει τούτου καὶ τῶν παραπάνω πληροφοριῶν, συμπεραίνω ὅτι ἡ Σιουπόστιανη ἐρημώθηκε λίγα ἔτη πρὶν ἀπὸ τὸ 1672 (μᾶλλον λόγω τῆς πανώλης τοῦ 1667-9) καὶ ὅτι οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς τῆς Σιουπόστιανης ἢ οἱ κάτοικοι τῆς Σιουπόστιανης πού δέν μετανάστευσαν, ἐπῆραν μαζί τους τὴν σεβαστή τους εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Δεομένης (τῆς «Μόλιστας») καὶ ἔκτισαν γι' αὐτήν τὸ 1672 νέα ἐκκλησία καὶ νέα μονή σέ ἀκατοίκητη τοποθεσία τῆς σημε-

292. Ἐτσι Οἰκονομίδης καὶ Τζιμινάδης, (κατωτ. ὑπὸ Β). Στήν Ἄν. Θράκη, ἐντόπισα μόνον τὸν οἰκισμὸ Σιουπόστιανῆ (βιλαέτι Ἀνδριανούπολης, μητρόπολη Ἡράκλειας), βλ. Σ. Ψάλτης, Ἡ Θράκη καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἐν αὐτῇ ἐλληνικοῦ στοιχείου, ἐκδ. Συλλ. Ὁφελ. Βιβλίων 1919. Παρόμοια περίπτωση μετανάστευσης εἶναι μᾶλλον καὶ ἐκείνη τῶν κατοίκων χωριοῦ τῶν Κονιέντων, οἱ ὁποῖοι τὸ 1754 λόγω τῆς λεηλασίας του ἐπῆγαν στήν Πόλη νά διαμαρτυρηθοῦν καὶ ἔλαβαν τὴν ἀδεια νά ἐγκατασταθοῦν πλησίον τῆς Πόλης (Ἀραβαντινός, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τ. Α 1856 250).

293. Προηγῆθηκαν ἐπιδημίες πανώλης κατὰ τὰ ἔτη 1642 - 1647 στὰ Γιάννενα καὶ στήν Β. Ἑλλάδα καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1661-1663 στήν Ἑλλάδα· ἀκολούθησαν ἄλλες κατὰ τὰ ἔτη 1679-1689 στὰ Γιάννενα, στήν Θεσσαλονίκη καὶ στήν Πόλη (Κ. Κωστής, Στόν καιρὸ τῆς πανώλης, 1995 361 ἐπ.).

294. Γιά τὸ «σταύρωμα», βλ. κατωτ. § 21 ὑπὸ 4. Τὴν πανώλη στήν Τράπια τὴν ἔφερε κάποιος ἀπὸ τὴν Πόλη (Γ. Παπαβασιλειάδης, Κόνιτσα, τχ 46/1966). Βάσει τῶν ἀναφερομένων στήν § 3 ὑπὸ Β 2,3, ἴσως ἐξ αἰτίας τῆς ἴδιας ἐπιδημίας ἐρημώθηκαν καὶ: ἡ Μαλνίτσα τῆς Καστανιανῆς, τὰ Παλιοχώρια τῆς Στράτσιανης καὶ τῆς Ζέρμας, ἡ Πιστίλιαπη κλπ. Ἄν ἡ ἐρήμωση τῆς Σιουπόστιανης ὀφείλεται σέ λεηλασία της ὡς παρόδιας, καταστράφηκε καὶ τὸ Ριάχοβο τοῦ Κερασόβου τότε μᾶλλον καὶ ὄχι τὸ 1780.

295. Βλ. Μολιστινά, 1983 166, 172.

ρινῆς περιοχῆς τοῦ Μποτσιφαριού.²⁹⁶ Ἡ τοποθεσία αὐτή ἀπεῖχε κάμποσο ἀπό τὴν Σιουπόστιανη καὶ ἴσως ἀνῆκε στό Μοναστηρόπουλο τῆς Μεσαριάς, ἂν αὐτό προϋπῆρχε. Ἡ νέα μονὴ ὀνομάσθηκε «μονὴ τῆς Μόλιστας», δηλαδή μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Δεομένης. Λόγω τῆς φήμης τῆς μονῆς ἐκ τῆς εἰκόνας τῆς «Μόλιστας», ὀνομάσθηκε Μόλιστα καὶ ἡ γειτονικὴ πρὸς αὐτὴν κοινότητα, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ τούς τρεῖς μὴ αὐτοτελεῖς τότε οἰκισμούς Γανναδιό, Μεσαριά καὶ Μποτσιφάρι, χωρὶς αὐτοὶ νὰ χάσουν τὰ ἰδιαίτερα ὀνόματά τους.

B. -Σχετικὲς παραδόσεις καὶ μαρτυρίες

1. Ἀφήγηση τοῦ Ἀλ. Οἰκονομίδη. Τό 1913 ὁ Ἀλέξανδρος Οἰκονομίδης, βασιζόμενος κυρίως στήν παράδοση, ἔγραψε τὰ ἀκόλουθα γιά τὴν Σιουπόστιανη καὶ γιά τὴν δημιουργία τῶν τριῶν οἰκισμῶν τῆς Μόλιστας. (Ὅμως, ἡ ἀφήγησή του ἀγνοεῖ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς «Μόλιστας», ὡς πρὸς δὲ τίς ἀπαρχές τῶν τριῶν οἰκισμῶν δέν εἶναι ἀξιόπιστη).

Οὐ μακρὰν τῆς νῦν Μόλιστης, πρὸς τὸ βορειοανατολικόν αὐτῆς μέρος καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ὥρας, εὐρίσκεται μέρος τι ὀνομαζόμενον Σουπόστιανη. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο, οὐδέν ἄλλο ἀπὸ τὰ ὀπισκίπτα, εἰμὴ ἐρείπια καλυβῶν, κρημνισθεισῶν πρό πολλῶν ἐτῶν καὶ καθιστασῶν σχεδόν ἀφανῶν, ἔνεκεν τῆς πρό ἐτῶν ἐγκαταλείψεως αὐτῶν.

Ὁ διά πρώτην φοράν ἐπισκεπτόμενος τὸ μέρος τοῦτο ἀναμφιβόλως θέλει δώση μεγάλην προσοχὴν περιεργαζόμενος τὰ διάφορα πέριξ μέρη. Ποῦ μὲν βλέπει θεμέλια καλυβῶν ἢ μᾶλλον οἰκιῶν (διότι αἱ οἰκίαι τῶν τότε χρόνων δέν παρήλλασσον τῶν καλυβῶν), ποῦ δ' ἐλάχιστα σημεῖα μνημείων καὶ διάφορα ἄλλα, ἅτινα πάντα ὑπεμφαίνουσι καὶ ὑποκρύπτουσι τι ὄπερ δέν εἶναι δύσκολον νὰ ἐξιχνιάσῃ ὁ νοῦς αὐτοῦ· τουτέστι θά σχηματίσῃ ἀμετάκλητον ἰδέαν ὅτι τὸ μέρος τοῦτο κατωκεῖτο πάλαι ποτὲ ὑπ' ἀνθρώπων, οἵτινες τί ἀπέγειναν, διατί ἐγκατέλειπον τὸ μέρος αὐτό καὶ ἀπὸ πότε χρονολογεῖται ἡ ἐγκατάλειψις αὐτοῦ, ἔρχεται νὰ δώση αὐτῷ διασαφηνίσεις καὶ σχετικὰς ἐξηγήσεις ἢ Παραδόσεις, ἥτις ἀπαντᾷ αὐτῷ τὰ ἐξῆς.

Πρό τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν, θά ἔβλεπες ὡ ἐπισκέπτα, εἰς τόδε τὸ μέρος μικρόν κομψόν χωρίον, ὀνομαζόμενον Σουπόστιανη (ἢ Σουποστιανή),²⁹⁷ συγκείμε-

296. Κατὰ τὴν παράδοση, ὅπως τὴν ἀκουσα τό 1983 ἀπὸ τόν παπα Βασίλη Βέργο, πρῶτοι ἐγκαταστάθηκαν στό Μποτσιφάρι οἱ Παπαλαενάδες. Στὴν Σιουπόστιανη ὑπάρχει τοποθεσία Παπαλαένη (δηλ. παπα Λαῖνᾶ). Ἐκ τούτων, μπορεῖ νὰ πιθανολογηθεῖ ὅτι οἱ ἀρχικοὶ κάτοικοι τοῦ Μποτσιφαριού ἀνῆκαν στήν οἰκογένεια τοῦ παπα Λαῖνᾶ καὶ προῆλθαν ἀπὸ τὴν Σιουπόστιανη.

297. Ἀγνοοῦμεν δ' ἂν ἀρχικὴ ὀνομασία τοῦ χωρίου ἦτο αὕτη ἢ ἀπεδόθη αὐτῷ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἢ Σλαύων κατακτητῶν, καθότι εἶναι ἀληθές ὅτι ἀδυνατοῦμεν μὲν νὰ συγκαταλέξωμεν

νον ἐκ τεσσαράκοντα περίπου οἰκιῶν, ἐν αἷς κατώκουν ἰσάριθμοι ἑλληνικάι οἰκογένειαι, ποριζόμεναι τά πρὸς τό ζῆν ἐκ τῶν αἰγοπροβάτων, ἅτινα ἔβοσκον οἱ ἴδιοι, ἄγνωστον δέ τίνες πρῶτοι κατώκουν εἰς τό μέρος τοῦτο. Εἰς τό ἀπέναντι δέ μέρος τοῦ αὐτόθι ρύακος, εὐρίσκεται ἐκτισμένη Ἐκκλησία εἰς τιμήν τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου, ἣτις οὕσα κατεστραμμένη πρό πολλῶν ἐτῶν καί χρησιμοποιουμένη ὡς ἀναπαυτήριο τῶν εἰς τοὺς πέριξ λόφους βοσκόντων αἰγοπροβάτων, ἀνηγέρθη πρό τινων ἐτῶν δι' ἐξόδων τοῦ ἐκ Γαναδιοῦ Δημητρίου Γκουβέλη. Αὕτη ἦτο ἡ κεντρική ἐκκλησία τῶν Σουποστιανιτῶν. Ἀνωτέρω δέ ταύτης εὐρίσκεται τό ἐξωκλήσιον Ἁγ. Δημήτριος, ἔνθα εἶχον τό νεκροταφεῖον των, τοῦτο δέ μαρτυρεῖται καί ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ὀστῶν, ἅτινα σποραδικῶς ἀπαντῶνται. Ὡς ἐξωκλήσια δέ αὐτῶν ἐχρησίμευον καί δύο ἕτερα. Ἡ Ἁγ. Βαρβάρα, κειμένη πολύ κάτω τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου, διατηρουμένη καί τήν σήμερον ὑπό τῶν κατοίκων τοῦ Γαναδιοῦ, καί ὁ Προφήτης Ἡλίας, ἐκτισμένος εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Περιβολίου καί καταστάς σχεδόν ἄχρηστος καί ὡς κατοικία ληστῶν καί αἰγοπροβάτων.

Διευθυνόμενος ὁ ἐπισκέπτης πρὸς τά ἄνω, εὐρίσκεται εἰς καλλιεργημένα ἀγροκήπια, ἅτινα, ὡς εἰκάζεται, ἐχρησίμευον ὡς κῆποι τῶν κατοίκων τῆς Σουπόστιανης, ἐξ οὗ καί παραμένει ἡ ὀνομασία εἰς τό μέρος αὐτό «Κῆποι». Ἀνωτέρω δέ περί τὰς ὑπωρείας τοῦ Περιβολίου καί κατωτέρω μέχρι τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας,²⁹⁸ ἀπαντᾷ πολλοὺς ἀγρούς, γέρουσους τό νῦν, οὓς οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου μας ἐκαλλιέργουν μέχρι πρό ὀλίγων ἐτῶν, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς μακρᾶς ἀποστάσεως αὐτῶν παρήτησαν αὐτοὺς. Μεταξύ δέ τούτων ἀπαντῶνται καί πολλά ἀλώνια, εἰσέτι σωζώμενα. Δέν ὑπάρχει δέ ἀμφιβολία ὅτι καί οἱ ἀγροὶ ἦσαν τῶν Σουποστιανιτῶν.

Ἄπαντα τά ἀνωτέρω τοπία καί διακριτικά σημεῖα τοῦ προγενεστέρου χωρίου μας ἐμποιοῦσι χροιάν τινα θαυμασμοῦ καί περιεργείας εἰς τόν ἐπισκέπτην, ὅστις διά πρώτην φοράν ἐπισκέπτεται ταῦτα καί ἐκ τούτων εὐνόητον τυγχάνει ὅτι ἐκ πρώτης ὄψεως θέλει ἀποδώσῃ εἰς αὐτά ἱστορικὴν σημασίαν. Ἐξαιρετικῶς δέ, ἂν ὁ ἐπισκέπτης οὗτος τύχη Μολιστινός, οὐ μόνον θαυμάζει ἐπ' αὐτοῖς, ἀλλὰ καί ἀνακούφισιν οὐκ ὀλίγην θέλει αἰσθανθῆ ἀναλογιζόμενος ὅτι

αὐτὴν μεταξύ τῶν ἑλληνικῶν ὀνομασιῶν, πλὴν ὁμως δέν μᾶς ἐπιτρέπεται καί νά ἀμφιβάλλωμεν ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Σουποστιανῆς ὑπῆρξαν Ἕλληνες (σημ. τοῦ Ἁλ. Οἰκονομίδη).

298. Ἐπὶ τοῦ Περιβολίου εὐρίσκεται μεγάλη καί γηραιά πλάτανος, ἣτις θαυμάζεται διὰ τὴν καλονήν καί τοὺς ὡσεὶ τεχνηέντως ἐξαπλουμένους κλόνους τῆς. Οἱ κάτοικοι δέ τῆς Μολίστης, φειδόμενοι ἢ μᾶλλον σεβόμενοι αὐτήν, οὐδεὶς ἔθεσε πέλεκυν ἐπ' αὐτῆς μέχρι σήμερον. (Σημ. τοῦ Ἁ. Οἰκονομίδη, ὁ ὁποῖος στό β'σχέδιο τοῦ χειρογράφου του σημείωσε καί τά ἑξῆς:.) Ὁ πλάτανος εἶναι ἀξιοθαύμαστος διὰ τὴν κατασκευὴν του. Ἐχει πάχος δύο περίπου μέτρων καί ὕψος πλεόν τῶν δέκα(...). Ἀκολουθῶς, στρέψαντες πλαγίως, διήλθομεν πυκνὴν δενδροστοιχίαν ἐξ ὄξυων, ἐλθόντες εἰς γυμνόν τινα λόφον (Γκόλιον).

ἐκεῖ που μένουσι τὰ ὅσθ' αὐτῶν προγόνων του καὶ θὰ ἔλθῃ καὶ εἰς αὐτόν ἡ σειρά νὰ διηγηθῇ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ποία ἡ ἀρχαία Μόλιστα καὶ ποῦ ἐγεννήθησαν οἱ προπάτορες αὐτῶν.

Ἐλθομεν δὲ εἰς τὴν μετανάστευσιν τῶν Σουποστιανιτῶν. Οὐδεὶς ποτέ καθώρισεν τὸ αἷτιον τῆς μεταναστεύσεως τῶν Σουποστιανιτῶν. Κατ' ἄλλους μὲν, δρόμος κεντρικὸς διερχόμενος ἐκεῖθεν, ὡς δεικνύουσιν εἰσέτι τὰ ἐλάχιστα σημεῖα αὐτοῦ, ὑπεχρέου τοὺς κατοίκους νὰ ὑποφέρωσι τὰ πάνδεινα ἐκ τῶν ἐκεῖθεν διερχομένων στρατευμάτων, συνεπεία τῶν διαφόρων ἀκαταστασιῶν, κατ' ἄλλους δὲ πανώλης ἐνσκήψασα κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα εἰς τὸ χωρίον τῶν ἠνάγκασε τοὺς Σουποστιανίτας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν γενέτειραν πατρίδα των καὶ εὗρωσι μέρος ἀσφαλές καὶ ἀκίνδυνον. Καὶ τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν ἀπεμακρύνθησαν διὰ παντός εἰς τὰ ἐξωτερικὰ κράτη, ἄλλοι δὲ συναθροισθέντες εἰς τὰ προάστεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρωτεύουσης τοῦ γένους ἡμῶν, ἐγκατεστάθησαν εἰς μικρόν τι χωρίον, εἰς ὃ, ὡς ἐκ τῆς πλειονότητος αὐτῶν, ἀπεδόθη ὀνομασία Σουποστιανή, σωζομένη καὶ τὴν σήμερον. Μερικοὶ ὁμως, μὴ ἔχοντες φαντασίαν τὴν διάθεσιν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πατριὸν γῆν, ἠρκέσθησαν νὰ ἀποτοικήσωσι εἰς τὸ ἀντικρὺ μέρος τῆς Σουποστιανῆς, εἰς τὸ μέρος βεβαίως ἐνθα κεῖται σήμερον ἡ Μόλιστα, καὶ ἔκτισαν νέον χωρίον, εἰς ὃ ἀπέδωσαν τὴν ρηθεῖσαν ὀνομασίαν.²⁹⁹ Ποικίλαι δὲ παραδόσεις ἀντιφατικαὶ ὑπάρχουσιν ὡς πρὸς τὸ μέρος τῆς πρώτης αὐτῶν ἀποκαταστάσεως.

Ἡ μὲν λέγει ὅτι εἰς πατὴρ ὑπῆρξεν ὁ ἰδρυτὴς τοῦ χωρίου, ὅστις κτίσας οἰκίαν εἰς μέρος τι Δραγασιῶν καλούμενον, κάτωθεν τῆς Μεσσαριᾶς, μετώκησεν ἀργότερον ἀνωτέρω, ὅπου κεῖται σήμερον ἡ συνοικία τῆς Μεσσαριᾶς, ἔχων δὲ τρεῖς υἱούς, διέλυσαν οὗτοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς των καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τρία μέρη, ἐνθα σήμερον κεῖνται ἐκτισμέναι αἱ τρεῖς συνοικίαι.

Ἄλλοι δὲ, ἢ καὶ πιθανωτέρα, παραδέχεται ὅτι εὐθύς ἐξ ἀρχῆς οἱ ὀλίγοι ἐναπομείναντες κάτοικοι ἐγκατεστάθησαν διηρημένοι εἰς τρεῖς, ἀποτελέσαντες τὰς

299. Ἡ λέξις Μόλιστα εἶναι καθαρῶς Σλαυϊκὴ, παραμείνασα ἐκ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες κατὰ τὴν ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα ἐπιδραμόντες κατέλαβον τὸ βορειοανατολικὸν μέρος τῆς κάτω Μοισίας, ἡτοὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὀνομαζομένης Βουλγαρίας, καὶ ἐκτοτε ἐπεχείρουν μέχρι τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος ἀλλεπαλλήλους καὶ πεισματώδεις κατὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλ. Μοναρχίας πολέμους, προελάσαντες ἐν ταυτῷ δι' ἐπιδρομῶν καὶ λεηλασιῶν μέχρι τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, πειραθέντες ὅπως προπαρασκευάσωσι τὴν ὀλοσχερῆ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἐξάλειψιν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἐπανελημμένως ὁμως ἀποκρουόμενοι ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν Ἀυτοκρατόρων, κατετροπώθησαν τῷ 996 μ.Χ. ὑπὸ Νικηφόρου Οὐρανοῦ, στρατηγοῦ τοῦ Ἀυτοκρ. Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἐλάχιστοι διαφυγόντες διὰ τῆς Πίνδου καὶ διασωθέντες ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἐκτοτε ἐξεκαθαρίσθησαν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν των αἱ ρηθεῖσαι ἑλληνικαὶ χῶραι, ἐξαφανισθέντος παντός ἰχνους Βουλγάρου ἀπ' αὐτῶν, πλὴν ὀλίγων ἢ μᾶλλον πολλῶν τοπικῶν ὀνομασιῶν καὶ ἐπιθέτων οἰκογενειακῶν (σημ. τοῦ Ἀλ. Οἰκονομίδη).

τρεις συνοικίας. Πρὸς πιστοποίησιν δὲ τοῦ πιθανοῦ τῆς παραδόσεως, ἐξηγοῦσιν τὰς δύο ὀνομασίας Γαναδιοῦ καὶ Μποσφαρίου ὡς ἐξῆς. Τό μὲν Γαναδιὸν ὀνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ Καναδυό (= ὀλίγοι), ἐπειδὴ δῆθεν ἦσαν εὐάριθμοι οἱ τὴν συνοικίαν ταύτην ἀποτελοῦντες. Τό δὲ Μποσφάριον ἐκ τοῦ Μπότση-φάρα (= οἰκογένεια Μπότση), ἐπειδὴ δῆθεν οἱ τὴν συνοικίαν ταύτην ἀποτελοῦντες ἦλκον τό γένος ἐκ τινος Μπότση (οἰκογενειακόν ἐπίθετον σωζόμενον καὶ σήμερον ἐν τῇ μεσαίᾳ συνοικίᾳ). Καὶ ἄλλαι τοιαῦται παραδόσεις σώζονται περὶ τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεως τῶν ἐναπομεινάντων Σουποστιανιτῶν, πλὴν ὅμως ἀπάσας θεωροῦμεν ἐπισφαλεῖς ἐφ' ὅσον δέν στηριζόμεθα ἐπὶ ἐγγράφου τινος μαρτυρίας.

Δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν καὶ τὴν πρώτην παράδοσιν, περὶ ἐγκαταστάσεως δηλ. τῶν ἐναπομεινάντων Σουποστιανιτῶν ἐν τῇ μεσαίᾳ συνοικίᾳ, ὡς ἀληθῆ, βασιζόμενοι εἰς τό ὅτι οἱ κτηματῖαι τῶν, ὡς ἀνωτέρω ἔφθημεν εἰπόντες, ἀγρῶν καὶ ἀμπέλων τῆς Σουποστιανῆς τυγχάνουσιν ἐκ Μεσσαριᾶς, πλὴν ὀλίγων ἐκ Γαναδιοῦ (οἷτινες, ὡς εἰκάζεται, οἰκειοποιήθησαν ταύτας, συνεπεία τῶν διαφορῶν συνοικεσίων ἅτινα συνῆπτον μέ τὴν Μεσσαριάν ἢ ἀγοράσαντες ταύτας παρὰ τῶν Μεσσαριτῶν). Ἀλλά αἰὼν ἴσως καὶ ἡμισυς δέν παρήλθεν ἀφ' ὅτου κάποιος, Κατσιλόλος τό ἐπίθετον, ἐκ Γαναδιοῦ, διαμένων ἢ μᾶλλον κατοικίαν του ἔχων εἰς τό γνωστόν μέρος Κῆποι, βλέπων τό τέλος τοῦ προσεγγίζον, ἠρνήθη νὰ μεταβῆ εἰς Γαναδιὸν, ἐπιμένων ὅπως παραδοσῇ τό πνεῦμα του καὶ ταφῇ ἐκεῖ ἔνθα ἔκειντο τὰ ὀστά τῶν πατέρων του, ὅπερ καὶ ἐγένετο.³⁰⁰

2. Ἀφήγησις τοῦ Δημ. Τζιμινάδη. Ὁ Δ. Τζιμινάδης ἢ Καρακίτσιος, ἀναφερόμενος στά παραπάνω ζητήματα, κατέγραψε ὡς ἐξῆς παρόμοιες πληροφορίες τῆς παράδοσης, μᾶλλον τό 1949.

Ὅπως ἐκ παραδόσεως γνωρίζω, πρὸ ἐξήκοντα καὶ πλέον ἐτῶν, ὅτε ἤμουν ἀκόμη μαθητὴς στό Σχολεῖο καὶ ἤκουα ἀπό συγχωριανούς μου γέροντας, οἱ ὅποιοι ἦσαν τότε ἡλικίας ἄνω τῶν 70 ἐτῶν, τό χωργιό ἢ Μόλιστα δέν εὐρίσκετο εἰς τὴν θέσιν πού εἶναι σήμερον, παρὰ εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ ποταμοῦ Γοργοποτάμου θέσιν, τὴν ὀνομαζομένην σήμερον Σιοπόστιανη, ὀνομάζετο δὲ τό χωργιό Σιοπόστιανη.

Τό ὅτι τό χωργιό ἦτο ἐκεῖ ἀποδεικνύεται ἀπό τὰς πολλάς ἐκκλησίας αἵτινες καὶ σήμερον σώζονται πρὸς ἐκεῖ, ὅπως τοῦ Προφήτου Ἡλία εἰς τό Περιβόλι, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τῆς Παναγίας εἰς τό Λειβάδι, τῆς Ἁγίας Βαρβάρας πρακάτω καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς Ἀντζερούχι. Ἐπίσης ἀπόδειξις ὅτι τό χωργιό ἦτο πρὸς ἐκεῖ εἶναι καὶ οἱ διάφοροι τάφοι ποῦ ἀνακαλύπτονται πρὸς ἐκεῖ ἀπό καθιζίσεις τοῦ ἐδάφους καὶ ἐνίοτε ἀπό στρεματίσματα τῶν κτημάτων, ὅπως συνέβη τοιοῦτον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου, τό ὅποϊον ὁ μακαρίτης πατέρας μου εἶχεν

300. Βεβαιοῦται τό τοιαῦτον ὑπό πολλῶν ἐπιζώντων γερόντων (σημ. Ἄλ. Οἰκονομίδη).

ἀγοράσει εἰς θέσιν Ἁγία Βαρβάρα ἀπό Νακαίους καί ὅταν ἔβαλε νά τό στρεματίση ἀνεκάλυψεν ἕναν τάφον, εἰς τόν ὁποῖον, ἐκτός τῶν ὀστέων τοῦ νεκροῦ, ὑπῆρχεν καί λόγχη ἣτις σώζεται καί σήμερον ἐν τῇ οἰκίᾳ μου. Πλήν τῶν ἀνωτέρω ἀποδείξεων, καί τά περιβόλια τῶν κατοίκων καί οἱ κῆποι διά τά λαχανικά των εὐρίσκοντο πρὸς ἐκεῖ καί ἂν καί σήμερον δέν καλλιεργεῖται τίποτε πρὸς ἐκεῖ, φέρεται μόνον τό ὄνομα Στούς Κήπους.

Ὅπως ἔλεγον οἱ γέροντες, οἱ λόγοι οἵτινες ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους νά ἐγκαταλείψουν τό ἐκεῖ χωριό των ἦσαν αἱ διάφοροι ἐπιδρομαὶ τῶν Σλάβων ἐκ Μακεδονίας, καθ' ὅτι ἡ δημοσία ὁδος, ἣτις συνέδεε τὴν Μακεδονίαν μετὰ τῆς Ἡπείρου, διήρχετο ἐκεῖθεν, ἵχνη δέ τῆς ὁδοῦ ταύτης καί σήμερον φαίνονται κάπου κάπου, ὅπως ὁμοφθάλμως διεπίστωσα ὁ γράφων, ὅτε νέος μετέβαινα πρὸς ἐκεῖ διά κυνήγι.

Ἀνέφερον ἐπίσης οἱ γέροντες ὅτι, ἀναγκασθέντες νά μεταναστεύσουν ἐντεῦθεν οἱ κάτοικοι, οἱ περισσότεροι αὐτῶν μετηνάστευσαν εἰς Θράκην καί ἐκεῖ ἔκτισαν τό χωριό των πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τό ὁποῖον φέρει τό ἴδιον ὄνομα «Σιοπόστιανη», ὅπως καί ἐδῶ ὀνομάζεται.

Ἐλάχιστοι δέ τούτων ἦλθον καί ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν σημερινὴν Μόλισταν εἰς τρία διάφορα σημεία, εἰς τὰ ὁποῖα καί ἐδόσαν τρία διάφορα ὀνόματα, ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους ἀρχηγούς τοὺς ἐγκατασταθέντας εἰς ἕκαστον τῶν σημείων τούτων, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι χάριν τό Γανναδιό ἔλαβε τό ὄνομα ἀπὸ κάποιον Γεννάδιον ἀρχηγόν πολυμελοῦς οἰκογενείας, οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς τὸν ἀπέναντι λοφίσκον ἐλέγοντο Μποτσιφαρίται, ἀπὸ κάποιον Μποτσίον (φάρα τοῦ Μποτσίου, Μποτσιφαρίται). Αἱ τρεῖς αὐταὶ συνοικίαι, ἔφεραν τό ὄνομα Μόλιστα καί κατὰ τὰ παλαιότερα χρόνια εἶχον ἕνα Πρόεδρον αἱ τρεῖς ὁμοῦ συνοικίαι. Ὅλη δὲ ἡ περιουσία, βοσκαὶ καί δάση, ἦσαν κοινὰ καί ἀδιαίρετα, ὅπως μέχρι πρὸς τριακόντα περίπου ἐτῶν, ὅποτε, διαφωνήσαντες διά μικροεγωισμούς, διηρέθησαν καί χωρίστηκαν εἰς τρεῖς κοινότητες καί διαρρῦθμισαν τό ἄνω τῶν συνοικιῶν δάσος. Τὰ καλλιεργήσιμα ὁμως κτήματά των, ὡς ἐπίσης καί τ' ἀμπέλια των, εἶναι ἀνάμικτα, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι προέρχονται ἀπὸ τό ἴδιο χωριό.

Τό ὄνομα Μόλιστα δέν ἠδυνήθη νά ἐξακριβώσω ἂν εἶναι Ἑλληνική ἢ Σλαβική λέξις. Μᾶλλον Ἑλληνική φαίνεται νά εἶναι. Τό ὅτι οἱ κάτοικοι εἶναι γνήσιοι Ἑλληνας ἀποδεικνύεται ἀπὸ διαφόρους διακριτικὰς ὀνομασίας, αἵτινες καί σήμερον ὑπάρχουν πρὸς διάκρισιν τῶν λοιπῶν κατοίκων πού ἦσαν Ἑλληνας. Ὑπάρχει ὀνομασία πού λέγεται στό Βουλγάρικο, ὅπως φαίνεται εἰς τὴν περιφέρειαν ἐκείνην κατῶκουν Βούλγαροι. Ἐπίσης Χασάν Τσαούση, ὄνομα κάποιου Τούρκου.

Γ. -Οἱ πῶ παλαιοὶ γνωστοὶ Μολιστινοὶ

Στὴν Παρρησία τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας τοῦ Γανναδιοῦ, ἔχουν γραφεῖ, τὸ 1907, τὰ κύρια ὀνόματα μερικῶν παλαιῶν χωριανῶν, χωρὶς ὅμως νὰ προσδιορισθεῖ πότε αὐτοὶ ἔζησαν. Μεταξὺ τῶν παλαιῶν Μολιστινῶν γιὰ τοὺς ὁποίους διαθέτομε εἰδικές πληροφορίες, περιλαμβάνονται οἱ ἀναφερόμενοι ἀκολούθως.

Κατσιλῶλος (περίπου 1670-1750). Μετὰ τὴν ἐρήμωση τῆς Σιουπόστιανης, ἦταν ὁ μόνος πού κατοικοῦσε ἐκεῖ, γύρω δέ στό 1750, «βλέπων τὸ τέλος τοῦ προσεγγίζον, ἠρνήθη νὰ μεταβῆ εἰς Γαναδιόν, ἐπιμένων ὅπως παραδώσῃ τὸ πνεῦμα του καὶ ταφῆ ἐκεῖ ἔνθα ἔκειντο τὰ ὀστά τῶν πατέρων του, ὅπερ καὶ ἐγένετο», ὅπως «βεβαιοῦται, ὑπὸ πολλῶν ἐπιζώντων γερόντων».³⁰¹ Ἄν ἔζησε 80 ἔτη, πρέπει νὰ γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ τὸ 1670, ὅποτε ἐρημώθηκε ἡ Σιουπόστιανη.

Κοντούλης Θεόδωρος (περίπου 1740-1820). Στὴν ὀπίσθια πλευρὰ τοῦ ἐγγράφου τῆς διαθήκης τοῦ Ἄντωνη Κοντούλη, γραμμῆς τὸ 1845,³⁰² ἔχει σημειωθεῖ μὲ μολύβι (ἄγνωστο ἀπὸ ποιόν καὶ πότε, ὑποθέτω γύρω στό 1930) ἡ ἑξῆς φράση, ἡ ὁποία προφανῶς ἦταν γραμμῆς προηγουμένως σὲ ἄλλο ἐγγραφο: «18-8-1794. Ἐγὼ ὁ Θεόδωρος Κοντούλης σάν σήμερα ἦλθα ἀπὸ τὴν Πόλη πρὶν 20 χρόνια τσομπάνος». Ὁ Θ. Κοντούλης ἐννοεῖ μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὅτι τὸ 1774 ἦλθε στὴν Μόλιστα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη (ὄχι ἀπὸ τὴν Μοσχόπολη μετὰ τὸ 1769 πού λεηλατήθηκε, ἀφοῦ αὐτὴ δὲν λεγόταν Πόλη) καὶ πιθανῶς ὅτι ἀναγκάσθηκε νὰ γίνῃ τσομπάνος παρὰ τὴν μόρφωσή του (ἡ ὁποία προκύπτει ἀπὸ τὴν καλὴ διατύπωση τῆς φράσης). Ἴσως ἡ οἰκογένειά του καταγόταν ἀπὸ τὴν Σιουπόστιανη καὶ, μετὰ τὴν ἐρήμωσή της τὸ 1670, εἶχε ἐγκατασταθεῖ στὴν νέα Σιουπόστιανη πλησίον τῆς Πόλης. Πρὶν ἀπὸ τὸν 19ο αἰῶνα, ἡ μετοίκηση ἀπὸ τὴν Πόλη στὴν Ἠπειρὸ δὲν ἦταν ἀσυνήθιστη.³⁰³

Κοντούλης Ἄντωνιος (1777; – 1847). Ἦταν μᾶλλον γαμβρός τοῦ ὡς ἄνω Θεοδώρου, γιὰ αὐτὸ ἐγκατέλειψε τὸ πραγματικὸ ἐπίθετό του Κωνσταντίνου. Κατὰ τὰ ἔτη 1808-1833 διέμεινε στὴν Ζάκυνθο «μὲ καλὰ ἦθη, χωρὶς νὰ δώσῃ ἐνόχλησιν εἰς κανέναν».³⁰⁴ Γύρω στό 1840 ἔκτισε στό Γανναδιὸ τὸ σπίτι πού ἀνήκει σήμερα στὶς οἰκογένειες Γκούτου καὶ Τσιόγκα, ἓνα ἀπὸ τὰ παλαιότερα σωζόμενα σπίτια τοῦ χωριοῦ, καὶ τὸ 1845 ἔκτισε τὴν αὐλόπορτα τοῦ σπι-

301.Μαρτυρία τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη, βλ. ἄνωτ. ὑπὸ Β1.

302.Τὸ ἐγγραφο βρίσκεται στό ἀρχεῖο μου. Δημοσιεύθηκε εἰς Μολιστινά, 178.

303.Τὸ 1780 ἦλθε ἀπὸ τὴν Πόλη στὴν μονὴ Μόλιστας ὁ παπα Νικηφόρος, ὁ ὁποῖος εἶχε χειροτονηθεῖ τὸ 1757 (Μολιστινά, 168, 167). Κάτοικοι τῆς Τράπιας (Σταρίτσανης) ταξίδευσαν παλιὰ στὴν Πόλη (Παπαβασιλειάδης, Κόνιτσα, τχ 46/1966). Δυὸ χωριά τοῦ Ἀργυρόκαστρου ἰδρύθηκαν ἀπὸ μετανάστες τῆς Πόλης: *H. Holland*, Ταξίδι στὰ Ἴονια νησιά, Ἠπειρο, Ἀλβανία (1812-1813), 1989 318.

304.Βλ. σχετικὰ ἐγγραφα εἰς Μολιστινά, 176, 178.

τιοῦ, τῆς ὁποίας σώζεται τό κατώφλι καί ἓνα ἀγκωνάρι μέ τήν ἐπιγραφή «1845».

Χατζῆς Κώστας (περίπου 1755-1830). Χειρόγραφη σημείωση σέ βιβλίο τῆς μονῆς ἀναφέρει ὅτι τό 1813 «ἐκίνησεν ὁ γεροκόστας διά τό χατζηλήκι», δηλαδή ὅτι ἀναχώρησε ὁ γερο Κώστας γιά τούς Ἅγίους Τόπους ὡς προσκυνητής (χατζῆς).³⁰⁵ Ἀφοῦ μποροῦσε νά ἀντέξει σ' αὐτό τό μακρινό ταξίδι, θά ἦταν τότε 50-60 ἐτῶν. Τό 1828 υπέγραψε ὡς «Χατζη-κοστας» σέ ἔγγραφο μαζί μέ ἄλλους Μολιστινοῦς. Εἶχε γιούς τόν Τζῆμο (1790-1830), ὁ ὁποῖος τό 1817 δανείσθηκε 250 γρόσια ἀπό τόν Κώστα Γραμματικό Βουρμπιανίτη, στοῦ ὁποῖου τό κατάστιχο ἀναγράφεται ὡς «Τζῆμος Χ.(ατζῆ) Κώστα»,³⁰⁶ καί τόν Βασίλη (1800-1850), ὁ ὁποῖος σέ ἔγγραφο τοῦ 1839 σημείωσε: «εγώ Βασίλι του χατζη κοστα μέ λογον τους γραφο και μαυρο».

Χατζῆς Βασίλης (περίπου 1775-1850). Ἡ ὡς ἄνω σημείωση γιά τό ταξίδι στούς Ἅγίους Τόπους μνημονεύει ὡς προσκυνητή καί τόν «τιμιώτατον Βασίλειον Νικολάου». Τιμιότατοι λέγονταν οἱ ἐκλεγόμενοι ἀπό τούς προεστοῦς τῶν χωριῶν γενικοί προεστοί τοῦ καζᾶ.³⁰⁷ Σε τρία ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1828, 1837, 1845, ὑπάρχει καί ἡ κακογραμμένη ὑπογραφή «χατζη βασίλις»,³⁰⁸ ἡ ὁποία διαφέρει ἀπό τήν προαναφερθεῖσα ὑπογραφή «Βασίλι του χατζη κοστα» ὡς πρός τό ὄνομα καί τόν γραφικό χαρακτήρα. Συνεπῶς, ἡ ὑπογραφή ἀνήκει στόν Βασίλη Νικολάου Χατζῆ, ὁ ὁποῖος κατά τά ἔτη 1829-1831, ὡς προεστός τοῦ χωριοῦ, ἀπέτρεψε τήν τσιφλικοποίησή του καί φυλακίσθηκε.³⁰⁹ Τό 1836, μαζί μέ ἄλλους 8 γενικούς προεστοῦς τοῦ καζᾶ, ἐπισκέφθηκε τά Μπιτόλια πού ἦσαν ἔδρα τοῦ βιλαετιοῦ.³¹⁰ Τό 1840, κατόπιν συμφωνίας πού ἔγινε ἀπό Βουρμπιανίτες στά Γιάννενα, ὁρίσθηκε διαιτητής, μαζί μέ ἄλλους 4 προεστοῦς, πρός ἐπίλυση τῶν διενέξεων τῶν Βουρμπιανιτῶν γιά ζητήματα τοῦ χωριοῦ τους.³¹¹ Μᾶλλον δέν εἶχε ἀπογονοῦς.³¹²

Τζαπαρῆς Τζῆμος (περίπου 1760-1835). Ἔχω στό ἀρχεῖο μου ἓνα τετράδιο 60 σελίδων, στήν πρώτη τῶν ὁποίων ἔχουν γραφεῖ τά ἑξῆς (διορθώνω τήν ὀρθογραφία): «1812 Ἰουνίου 10 Μόλιστα. Σημειώνω τά ἄνωθεν ἰατρικά πῶχει ὁ κυρ μάστρο Τζῆμος Τζαπαρῆς ὁ αὐθέντης μου, ἰατροσόφι ὁπού τό βαστάζει εἰς τό ι-

305. Βλ. Μολιστινά, 168 (καί γιά τό ἔγγραφο τοῦ 1828 σελ. 176).

306. Ἦπ. Χρονικά, 1938 31.

307. Ν. Σαρρῆς, Ὁσμανική πραγματικότητα, II 339.

308. Μολιστινά, 176, 177, 179.

309. Βλ. κατωτ. § 15 ὑπό 4 καί 5.

310. Ἦπ. Χρονικά, 1929 241.

311. Ἦπ. Χρονικά, 1929 215.

312. Βλ. σημ. 505.

πιεν (;) του. Τό παρόν ἱστοριθέντα διά μέσου τοῦ κυρ Τζήμου Τζαπάρη Μόλιστα τοῦ Ζήση Κατζίκη κι Γιώργη Τζάντος». Στό τετράδιο καταγράφηκαν παράξενα γιαιτροσόφια. Ὁ Τζήμος Τζαπάρης (Δῆμος Τσαπάρης) τό 1826 δανείσθηκε 500 γρόσια ἀπό τόν Κώστα Γραμματικό, ὅπως αὐτός γράφει στό κατάστιχό του.³¹³ Ὁ Μ. Κούσιος ἔγραψε ὅτι ὁ Κώστας Τσιαπάρης εἶχε μελισσομάντρι στήν Δέσινα καί προμήθευε μέλι στόν φίλο του τόν Ἄλῃ πασᾶ.³¹⁴

Βέργος Γιωργομπλῆς (περίπου 1770-1830). Ἦταν ἐπιστάτης στό κάστρο τοῦ Ἄλῃ πασᾶ καί στοιχημάτισε ἐπιτυχῶς μέ ἄλλους αὐλικούς ὅτι θά τολμήσει νά παραμείνει καθιστός ὅταν διέλθει μπροστά του ὁ Ἄλῃ πασᾶς.³¹⁵

Ἄλλοι Γανναδιῶτες. Πρίν ἀπό τό 1800 γεννήθηκαν καί οἱ ἑξῆς Γανναδιῶτες, γιά τούς ὁποίους γνωρίζομε σχεδόν μόνον τά ὀνόματά τους καί κατά προσέγγιση τό ἔτος γέννησής τους: Ἀδάμης ἱερέας (1730), Τσανάδης Ἰωάννης (1750), τέκνα του Λάμπρος Τσανάδης (1770), Νίκος Νάκης (1780) καί Χρῆστος Νάκης (1790), Ξεινός Ἰωάννης (1760), τέκνα του Νικόλαος (ὁ εὐεργέτης) (1785) καί Χρῆστος (1800), ἀδελφός του Ζήσης (1780), Παπαζῆκος (ἱερέας Ζήσης ἢ Ζῆκος, 1785), Γκουβέλης Ἰωάννης (1785), Κατσιλῶλος Βασίλης (1790), ἀδελφός του Ἀλέξης (1800), Ζυγούρας Βασίλης (1800).

§14. Οἰκισμοί, κάτοικοι, οἰκονομία, μορφωση

A. -Οἰκισμοί καί πληθυσμός

1. Ὅπως εἶδαμε στήν §3, στό βορεινά τῆς Ἠπείρου, τῆς Δ. Μακεδονίας καί τῆς Ν. Ἀλβανίας ὑπῆρχαν πάντοτε μόνιμοι κάτοικοι, ἄλλοτε λίγοι καί ἄλλοτε περισσότεροι, ἀσχολούμενοι μέ τήν γεωργία, τήν κτηνοτροφία, τό κυνήγι, τήν οἰκοτεχνία καί κερικοί ὡς τεχνίτες ἢ ἔμποροι. Οἱ Σλάβοι πού ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ κατά περιόδους, μεταξύ τοῦ 6ου καί τοῦ 14ου αἰώνα, ἐξελληνίσθηκαν σύν τῷ χρόνῳ. Μετά τόν 10ο αἰώνα, συντελέσθηκαν πολλές μεταβολές, οἰκιστικές καί πληθυσμιακές: ἐρημώθηκαν ὑπάρχοντες οἰκισμοί, συγκροτήθηκαν ἄλλοι, ἔφυγαν κατά περιόδους πολλοί κάτοικοι καί ἦλθαν ἄλλοι. Στήν ἐπαρχία Κόνιτσας, τόν 14ο αἰώνα, ἂν ὄχι ἐνωρίτερα, ὑπῆρχαν πολλά χωριά, ἀλλά μέχρι τό 1800 ἐρημώθηκαν κάμποσα ἀπό αὐτά.

Ἀνάλογες ὑπῆρξαν οἱ ἐξελίξεις καί στόν χῶρο τῆς Μόλιστας. Οἱ θέσεις ὅπου κτίσθηκαν τά τρία χωριά της καί οἱ θέσεις πού λέγονται Σιουπόστιανη, Παλι-

313. Ἠπ. Χρονικά, 1938 31.

314. Κούσιος, ὁ.π. 246. Σέ συμφωνητικό τῆς Μαρίας Δ. Τσιαπάρη καί τοῦ Χριστοδ. Β. Καρακίτσιου, τό 1914, σημειώθηκε καί ἡ μελισσομάντρα «εἰς Σιουπόστιανην».

315. Βλ. Μολιστινά, 42.

χείματα και Ἐλτση ἀποτελοῦσαν πάντοτε τόπους κατάλληλους γιά οἴκηση. Διότι ὑπῆρχαν πλησίον τους καί σέ ὑψόμετρο 550 ἕως 1000 μέτρων ἀρκετές ἐδαφικές ἐκτάσεις πού μποροῦσαν νά καλλιεργοῦνται καί νά ἀρδεύονται ἀπό τό ποτάμι καί ἀπό πηγές, καθώς καί βοσκότοποι, δάση γιά ξυλεία καί γιά κυνήγι, νερά γιά ὑδρομύλους καί ποτάμια γιά ψάρεμα. Ἐπί πλέον, ὁ διερχόμενος δίπλα στό ποτάμι δρόμος Ἡπειρου – Μακεδονίας δημιουργοῦσε εὐκαιρίες γιά ἀπασχόληση ἐκεῖ μερικῶν κατοίκων (στήν συντήρηση τῶν γεφυριῶν καί στά ὑπάρχοντα χάνια) καί διευκόλυνε τούς κατοίκους νά μετακινοῦνται γιά νά ἀπασχολοῦνται ἀλλοῦ πρόσκαιρα ὡς τεχνίτες ἢ ὡς ἔμποροι.

2. Ἀπό τίς οἰκογένειες πού ἐγκαταστάθηκαν στίς ὡς ἄνω θέσεις τῆς Μόλιστας, ἄλλες παρέμειναν ἐδῶ ἐπί δεκαετίες ἢ αἰῶνες, ἄλλες ἤλθαν ἐδῶ ἀργότερα, ὁμαδικά ἢ χωριστά, καί ἄλλες ἔφυγαν ἀργότερα ἢ δέν ἄφισαν ἀπογόνους. Γιά τίς οἰκιστικές καί τίς πληθυσμιακές ἐξελίξεις στήν Μόλιστα, ὑπάρχουν οἱ ἀκόλουθες πληροφορίες: Ἡ πιό παλιά γνωστή οἰκογένεια εἶναι ἐκείνη τῶν Κασιλώλων πού κατοικοῦσε στήν Σιουπόστιανη καί πρῶν ἀπό τό 1670 (§13 ὑπό Γ). Στούς οἰκισμούς τῆς Μόλιστας μετοίκησαν ὁμάδες οἰκογενειῶν: ἀπό τήν Καραμουρατιά τό 1687 λόγω τῶν ταραχῶν πού ἔγιναν τότε ἐκεῖ, ἀπό τό Σκαμνέλι Ζαγορίου πρό τοῦ 1750 λόγω τῆς λεηλασίας τοῦ ἀπό Ἀλβανούς, καί ἴσως ἀπό τήν Μοσχόπολη τό 1769 λόγω τῆς τότε καταστροφῆς της.³¹⁶ Ὄταν τό 1670 ἐρημώθηκε ἡ Σιουπόστιανη, οἱ περισσότεροι ἀπό τούς 200-280 κατοίκους της ἔφυγαν γιά μακρινούς τόπους, οἱ δὲ ὑπόλοιποι ἐγκαταστάθηκαν στούς γειτονικούς της οἰκισμούς, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρχαν ἤδη σέ μερικές τουλάχιστον ἀπό τίς ἐξῆς τοποθεσίες τῆς Μόλιστας: Γανναδιό, Μεσαριά ἢ Παλιόσπιτα, Μποτσιφάρι, Ἐλτση, Παλιχειίματα, Ἄη Βαρβάρη· τό 1672 κτίσθηκε ἡ μονή στό Μποτσιφάρι.

Τό 1740 οἰκοδομήθηκε στό Γανναδιό τό μεγάλο κτήριο, τό ὁποῖο λέγεται Παπαγιαννάδικο ἐπειδή κατοίκησαν σ' αὐτό ὁ παπα Γιάννης καί οἱ ἄλλοι ἀπόγονοί τοῦ Κώστα Χατζῆ (προσκυνητή), πιθανῶς μετά τό 1811, καί γιά τό ὁποῖο γίνεται λόγος στήν §17 ὑπό 5. Τό κτήριο κατασκευάσθηκε γιά νά κατοικήσουν

316. Ἡ μετοίκηση ἀπό τήν Καραμουρατιά (ἀνωτ. § 6 ὑπό Γ 1) θεωρῶ ὅτι ἔγινε ὄχι μόνον στήν Κόνιτσα, ἀλλά καί στόν καζᾶ της, ἰδίως στά χωριά τοῦ Σαρανταπόρου· μία ἀπό τίς οἰκογένειες τῶν φυγάδων πρέπει νά ἦσαν οἱ Προφύρηδες πού ἐγκαταστάθηκαν σ' αὐτά τά χωριά (βλ. καί Κόνιτσα, τχ 51/1993). Τά γραφόμενα ἀπό τόν Ἰ. Λαμπρίδη γιά μετοίκηση φυγάδων τοῦ Σκαμνελιοῦ στή Μόλιστα καί στή Μοσχόπολη (βλ. σημ. 251), ἂν δέν βασίζονται σέ ἀκριβεῖς πληροφορίες του, ἴσως ἀποτελοῦν ὑποθετικές σκέψεις βασιζόμενες στό γεγονός ὅτι στή Μοσχόπολη καί στήν Μόλιστα ὑπῆρχαν οἱ γειτονιές Σκαμνελιά καί Τσιανάδες ἀντιστοίχως καί ὅτι στό Σκαμνέλι καί στό γειτονικό χωριό Φραγκάδες ὑπῆρχαν οἱ γειτονιές Κοτσινιάδες καί Τσανάδες ἀντιστοίχως. Στήν Μοσχόπολη ὑπῆρχε ἡ οἰκογένεια Θεδώρου Γκόντου (Ἰ. Μαρτινιανός, Ἡ Μοσχόπολις, 1957 171). Τό ἐπώνυμο Γκούτος ἢ Γκούτας συναντᾶται καί σέ ἄλλα χωριά τῆς ἐπαρχίας (Ἄρτσιστα, Πυρσόγιαννη, Κεράσοβο κλπ.) καί στήν Δ. Μακεδονία.

στά 4 τμήματα-διαμερίσματα του ισάριθμες οικογένειες, οί όποιες ἦσαν χριστιανικές, διότι σέ ἀγκωνάρι τοῦ νότιου τοίχου του καί σέ πέτρα τῆς αὐλόπορτάς του ἡ χρονολογία κατασκευῆς του (1740) ἔχει γραφεῖ μαζί μέ τό σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Στόν ισόγειο καί στόν ἐπάνω ὄροφο κάθε διαμερίσματος ὑπῆρχαν χῶροι κατοικίας καί στά ὑπόγεια ὑπῆρχαν ἀποθήκες καί σταῦλοι. Συνεπῶς, δέν εὐσταθεῖ ἡ γνώμη ὅτι τό κτήριο κατασκευάσθηκε ἢ χρησιμοποιοῦντο ὡς ἀποθήκη γιά τήν συγκέντρωση καί φύλαξη τῶν γεωργικῶν προϊόντων πού οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς παρέδιδαν ὡς φόρο τῆς δεκάτης· ἄλλωστε, ἂν ἔπρεπε νά κατασκευασθεῖ τέτοια ἀποθήκη, καταλληλότερη τοποθεσία θά ἦταν ἡ Μεσαριά ἢ τό Καπηλιό, ἐκτός ἂν στήν ἴδια φορολογική περιφέρεια ἀνήκε καί ἡ Σταρίτσανη.

Ἀπό τίς ἀκόλουθες πληροφορίες, συμπεραίνω ὅτι τό 1750 τουλάχιστον ὑπῆρχαν κάμποσες κατοικίες στούς τρεῖς οἰκισμούς τῆς Μόλιστας: Στό Γανναδιό, ἐκτός ἀπό τό ὡς ἄνω σπίτι, ὑπῆρχαν δύο ἐκκλησίες (§20), στήν Μεσαριά ὑπῆρχε μᾶλλον καί ἐκεῖ ἐκκλησία, ἐνῶ στό Μποτσιφάρι κτίσθηκε τό 1759 ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, προφανῶς ὡς ἐνοριακή, ἀλλιῶς δέν δικαιολογεῖται ἡ ὑπαρξή της πλησίον τῆς μονῆς.³¹⁷ Τό 1761 στήν περιοχή τῆς Μόλιστας ὑπῆρχαν πολλές σκαμνιές (μουριές), προφανῶς γιά μεταξοσκωληκοτροφία, καθῶς καί ἀγροτικές καλύβες³¹⁸ ἡ ὑπαρξη ἀγροτικῶν καλυβῶν (προφανῶς σέ καλλιεργήσιμες περιοχές) ὑποδηλώνει ὅτι πολλοί Μολιστινοί δέν κατοικοῦσαν πλέον στίς καλλιεργήσιμες περιοχές (Ἄη Βαρβάρα, Παλιχείματα, Ἔλτση), ἀλλά στούς τρεῖς οἰκισμούς. Οἱ 14 ἱερεῖς καί οἱ ἀνάλογοι κάτοικοι πού πρέπει νά ὑπῆρχαν στήν Μόλιστα τό 1813 (ὅπως ἀναφέρεται παρακάτω) αὐξήθηκαν σέ τέτοιο βαθμό, ὄχι κατά τά λίγα προηγούμενα χρόνια, ἀλλά μᾶλλον ἐνωρίτερα καί προοδευτικά. Πάντως, στό Γανναδιό τουλάχιστον, μετά τό 1821 προστέθηκαν πολλοί νέοι κάτοικοι προερχόμενοι ἀπό τούς ἀγροτικούς οἰκισμούς τῆς Μόλιστας ἢ ἀπό ἄλλοῦ, ἐξ αἰτίας μᾶλλον τῶν ἀλλαγῶν καί τῶν ταραχῶν πού συνέβησαν μετά τήν πτώση τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Ἀπό χειρόγραφη σημείωση τῆς 3.2.1813 σέ βιβλίο τῆς μονῆς, προκύπτει: ὅτι οἱ τρεῖς οἰκισμοί τῆς Μόλιστας συγκροτοῦσαν τότε ἕνα χωριό (ἐνιαία κοινότητα), ὅτι στό χωριό καί στήν μονή ὑπηρετοῦσαν τότε 14 ἱερεῖς, προφανῶς ἐπειδή οἱ κάτοικοί του δέν ἦσαν λίγοι, καί ὅτι τουλάχιστον οἱ 4 μνημονευόμενοι στήν σημείωση κάτοικοι τῆς Μόλιστας, οἱ ὅποιοι ταξίδευσαν τότε στά Ἱεροσόλυμα ὡς προσκυνητές (χατζῆδες, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο πρῶτοι τουλάχιστον

317. Βλ. κατωτ. § 20 ὑπό 4.

318. Αὐτά προκύπτουν ἀπό τήν ἐξῆς χειρόγραφη σημείωση σέ βιβλίο τῆς μονῆς: «1761 ἐν μηνί Σεπτεμβρίου 18 ἔρθε σινέφο ἀπό τή ζάροσι μαῦρο καί σκότηνο κε ἔχησε βροχή περισί ἔως σοῦ πού ἠθελε νά πινηγῆ ἡ χώρα κέ γκρέμησε τές σκαμνηές ὄλες κέ τζάκησε τά δέντρα τοῦ μαναστηροῦ ὄλα κέ βάρεσε ὅς τή σιποστιανη κέ... τές καλύβες κέ ἄλλα ζαράλια πολά ἔκαμε ὑμέρα τρήτοι ἦταν» (Μολιστινά, 167).

ἦσαν Γανναδιῶτες), εἶχαν ἀξιόλογα εἰσοδήματα, ἀφοῦ πραγματοποίησαν ἓνα τέτοιο δαπανηρό ταξίδι. Ὁ συντάκτης τῆς σημείωσης ἀναφέρει: «κάμω θύμηση τί καιρόν ἐκίνησεν ὁ γεροκόστας διά τό χατζηλήκι μαζί μέ τόν τιμιώτατον Βασίλειον Νικολάου ὁμοῦ σύν τοῖς ἄλλης Κόνσταν Θεοδοσίου καί Βασίλειον Παναγιώτου, ὧ μεγάλης χαρᾶς ἐκείνης τῆς ἡμέρας ὅπου εὐγίκαμεν ἱερεῖς δεκατέσσαρες ὄλοι ἱεροφορεμένοι καί μέ τά θυμιατά καί μετά τῆς Παναγίας καί μετά τούς χριστιανούς ὄλους τούς εὐρισκόμενους εἰς τό χωρίον...».³¹⁹

3. Μετά τό 1845, ὁ πληθυσμός τῆς Μόλιστας ἐξελίχθηκε ὡς ἑξῆς: α) τό 1846, κάτοικοι 623 (οἰκίες 89 μέ 7 ἄτομα ἐκάστη κατά μέσον ὄρο, ἀνδρόγυνα 172), β) τό 1873, κάτοικοι 1482 (οἰκογένειες 247 μέ ἕξη ἄτομα ἐκάστη), γ) τό 1894, κάτοικοι 1.500 (οἰκογένειες 250), δ) τό 1912, κάτοικοι 1.200, ε) τό 1920, κάτοικοι 596 καί τό 1930 κάτοικοι 593.³²⁰

Ὁ ἀριθμός τῶν οἰκογενειῶν τοῦ Γανναδιοῦ ἐξελίχθηκε ὡς ἑξῆς μετά τό 1869, ὅπως προκύπτει ἀπό ὀνομαστικούς καταλόγους τους πού διαθέτω: τό 1870 67, τό 1908 62, τό 1915 68, τό 1920 67, τό 1923 63, τό 1929 59, τό 1945 56.

Τό 1822 πέθαναν στήν Μόλιστα 22 ἄνθρωποι ἀπό ἐπιδημία πανούκλας³²¹ καί τό 1915 πέθαναν 18 Γανναδιῶτες ἀπό ἐπιδημία γρίπης.³²²

B. -Οἰκονομία

1. Σέ τούτη τήν ἐνότητα προσθέτονται σέ ἐκεῖνα πού ἀναφέρθηκαν παραπάνω ὑπό Α1 λίγες συνοπτικές πληροφορίες γιά τήν οἰκονομική ζωή τῆς Μόλιστας ἐπί τουρκοκρατίας. Ἡ ἀναλυτική ἐξέταση τοῦ θέματος τούτου ὑπερβαίνει τά ὄρια τῆς παρούσας μελέτης.

Ἡ οἰκονομία τῆς Μόλιστας ἐπηρεαζόταν ἐκάστοτε ἀπό τίς οἰκονομικές ἐξελίξεις στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας, γιά τίς ὁποῖες ἔγιναν νύξεις στήν §3 ὑπό Α3.

Ὅμως, συγκριτικά πρός τά περισσότερα ἄλλα χωριά τοῦ καζᾶ, στήν Μόλιστα ὑπῆρχαν πρόσθετες εὐκαιρίες ἀπασχόλησης τῶν κατοίκων: Οἱ Μολιστινοί μπο-

319. Μολιστινά, 168.

320. Ἀντίστοιχες πηγές: α) Ἀραβαντινός, Χρονογραφία... Α' 340, β) ἄνωτ. σημ. 81, γ) Ἐφημ. «Φωνή τῆς Ἡπείρου», ἀρ. 80, 25.3.1894, βλ. καί Μολιστινά, 18, δ) Τζαλόπουλος, εἰς Μολιστινά, 18, ε) Κεντρική Ἐνωσις Δήμων καί Κοινοτήτων Ἑλλάδος, εἰς Μολιστινά, 31, Ὁδηγός τῆς Ἑλλάδος τοῦ ἔτους 1930 1119.

321. Βλ. σχετική ἐνθύμηση εἰς Μολιστινά, 165. Τήν ἴδια ἐποχή ἡ ἐπιδημία ἐνέσκηψε σέ ὄλη τήν Ἡπειρο (βλ. Γ. Παπαγεωργίου, Ἡπ. Χρονικά, 1986 71 ἐπ., ὁ ἴδιος, Οἰκονομικοί καί κοινωνικοί μηχανισμοί στόν ὄρεινό χῶρο. Ζαγόρι, 1995 161 ἐπ.). Τότε πρέπει νά κτίσθηκε τό ἐξωκκλήσι τοῦ Ἀγ. Χαραλάμπους στήν Πουρνιά, γιά τό ὁποῖο βλ. Χ. Χρηστίδης, Πουρνιά...1991 256.

322. Προφορική πληροφορία ἀπό τόν Γ. Γκοῦτο.

ρουσαν νά παρέχουν τίς υπηρεσίες τους, ἔναντι ἀμοιβῆς, γιά τήν λειτουργία τοῦ ταμπακόμυλου, τῶν χανιῶν πού ὑπῆρχαν πλησίον του ἢ ἀλλοῦ καί τῆς ἐμποροπανήγυρης τοῦ Καπηλιοῦ, γιά τήν συντήρηση καί τήν λειτουργία τῶν τριῶν γεφυριῶν στό ποτάμι καί γιά τήν φρούρηση τοῦ δερβενιοῦ.

2. Οἱ περισσότεροι Μολιστινοί ἀντλοῦσαν πόρους διαβίωσης μέ τήν καλλιέργεια μικρῶν ἀγρῶν τους, μέ τήν ἐκτροφή λίγων οἰκόσιτων ζώων καί μέ τό κυνήγι. Ἡ ἀποδημία Μολιστινῶν στήν Ρουμανία (Βλαχιά) ἄρχισε μᾶλλον γύρω στό 1800 καί ὠφέλησε οἰκονομικά τούς μετανάστες καί τούς ἐδῶ συγγενεῖς τους. Κάμποσοι ἄλλοι Μολιστινοί ἐπιδίδονταν στίς προαναφερθεῖσες δραστηριότητες ἢ ἦσαν οἰκοδόμοι, ξυλουργοί, ἀγωγιάτες, μυλωνάδες, παντοπῶλες, ἱερεῖς, τεχνίτες κ.λπ.

Γνωστοί παντοπῶλες τῆς Μόλιστας στήν περίοδο 1870-1913 εἶναι οἱ ἑξῆς: Νικ. καί Κων. Χατζῆς, Νικ. Κούσιος, Χριστόδ. Παπαδημούλης, Θωμάς Μακάριος, Δημ. Ἄ. Λέτσιος.

Κυριότερα γεωργικά προϊόντα τῆς Μόλιστας ἦσαν: τά δημητριακά, τά κηπευτικά, τά ἀμπελουργικά, ὁ καπνός, τό κορκάρι (κρεμμυδοῦλι) καί τό καννάβι ἢ τό λινάρι. Μέ ἐξαίρεση τόν καπνό καί τό κορκάρι, τά γεωργικά προϊόντα προορίζονταν γιά αὐτοκατανάλωση. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τά κτηνοτροφικά προϊόντα, κατά κανόνα. Λίγοι ἐπιδίδονταν συστηματικά στήν ἐκμετάλλευση γιδιῶν, χρησιμοποιῶντας ἔμμισθους βοσκούς καί κοντινοῦς ἢ μακρυνούς τόπους γιά χειμαδιά.³²³ Κατά τήν περίοδο 1860-1900 τουλάχιστον, οἱ οἰκογένειες Εὐ. Ξεινοῦ, Χατζῆ, Παπαϊωάννου καί Νάτσιου ἐκμεταλλεύονταν ποίμνια 100-200 γιδιῶν πού τά ξεχειμάζαν στήν Προβίτσικα, ὅπως μοῦ εἶπε ὁ Ἄν. Νάτσιος καί ὅπως προκύπτει ἀπό τά κατάστιχα τοῦ Εὐ. Ξεινοῦ, γι' αὐτό ἄλλωστε ἡ κτηματική περιουσία αὐτῶν τῶν οἰκογενειῶν ἐμφανίζεται μικρή στό κτηματολόγιο τοῦ

323. Ὁ παπᾶ Βασίλης Βέργος ἔγραψε τό 1988 σέ ἀπομνημονευματικό σημείωμά του (πού κατέχει ὁ γιός του Ἄντωνης): «Ἡ οἰκογένεια τοῦ Γεώργη Γιούσιου στό Μποτσιφάρι ἤκμασε κατά τό δεύτερο ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνα. Διηγότανε ἡ γιαγιά μου Κατερίνα Ζαπραχάνη - Βέργου καί ἄλλοι γέροντες, Κοσμᾶς κλπ. ὅτι αὐτός ὁ γέρο Γιούσιος ἦταν ὁ πρῶτος νοικοκύρης ἐκεῖνη τήν ἐποχή στό χωριό μας καί ὅτι εἶχε καί χρήματα πολλά (ἐπί τουρκοκρατίας βέβαια), ὅπως μαρτυροῦν οἱ παλιοκαλύβες στή Νιτσιάινα, στή Βατσινιά, στοῦς Κουκλιούς, στή Σκάλα. Ὅλοι τότε εἶχαν ἀπό μερικά γίδια πού ξεχειμάζανε ἐκεῖ κάτω καί βγάζανε ἕνα εἰσόδημα ἀπό αὐτά γιά νά μποροῦν νά ζήσουν, δηλαδή παίρνανε τό γάλα τους, τό τυρί τους, τό βούτυρο, τό κρέας καί ἀπό τά δέρματα τά ὑποδήματα, τά λεγόμενα τσαρουχόσινα. Ὁ γέρο Γιούσιος εἶχε τά μεγαλύτερα καί καλύτερα μαντριά στίς Κουκλιούς, ὅπου φαίνονται καί σήμερα ἀπό τόν δημόσιο δρόμο. Λέγεται ὅτι εἶχε δικό του τσομπάνο καί ὅτι τήν ἀνοίξη μοίραζε ξυνόγαλο καί γκίτζα στή φτώχεια τοῦ χωριοῦ. Εἶχε πάρει ἕναν ἀέρα (θάρρος) ἀπό τούς Τούρκους καί δέν λογάριαζε κανέναν καί δέν πλήρωνε ζημιές. Ἦταν, λέγανε, πολύ ἰσχυρόγνωμος, πήγαινε καί βοσκοῦσε στά ξένα μοιράδια, ἀλλά ἦταν καί φιλότιμος, πολλοί περνοῦσαν ἀπό τό σπίτι του καί παίρνανε κομμάτι ψωμί. Ἡ οἰκογένεια ἦταν μεγάλη».

1870. Από τό κτηματολόγιο αυτό, προκύπτει ὅτι μεταξύ τῶν Γανναδιωτῶν περισσότερα στρέμματα ἀγρῶν εἶχαν οἱ ἑξῆς δέκα: Λάμπρου 54, Μανθᾶς ἄνω τῶν 40, Χρ. Νάκης 41, Γιούτσος 33, Νικ. Προφύρης 31, Ζυγούρας 23, Λιούλιος 22, Β. Καζιάνος 21, Βλαχιώτης 19, Χρ. Προφύρης 19. Μερικοὶ Μολιστινοὶ (π.χ. ὁ Βασ. Γιούτσος, ὅμως μοῦ εἶπε ἡ Πην. Γιούτσου) μίσθωναν ἀγρούς τῆς μονῆς πρὸς ἐκμετάλλευση, ἐνῶ ἄλλοι ἐκμίσθωναν τὴν ἐργασία τους στὴν μονή ὡς ἐπίμορτοι καλλιεργητές ἢ ὡς ἐργάτες καὶ ἄλλοι ἐκμεταλλεύονταν μελίσσια ἢ μεταξοσκώληκες.

3. Γιά τούς Μολιστινοὺς οἰκοδόμους, περιορίζομαι στὴν παρουσίαση τῶν εἰδικῶν πληροφοριῶν πού ἀντλήσα ἀπὸ γραπτές πηγές: Σέ δύο κατάστιχα πού ὑπάρχουν στό ἀρχεῖο μου, εἶχαν σημειωθεῖ τὰ ἡμερομίσθια τῶν μελῶν δυο ομάδων οἰκοδόμων καὶ λίγα ἄλλα στοιχεῖα, ἐν πολλοῖς ἀσαφῆ. Ἀπὸ τό πρῶτο προκύπτει ὅτι οἱ ἀναγραφόμενοι σ' αὐτό 9 οἰκοδόμοι ἐργάσθηκαν κατὰ τὰ ἔτη 1837-1839 στὴν Δομνίστα, στό Γαλαξειδί καὶ ἄλλοῦ.³²⁴ Στό δεύτερο ἔχουν σημειωθεῖ οἱ ἡμέρες πού ἐργάσθηκαν στό γεφύρι τοῦ λάκκου τῆς Γαφύρας τό 1897 ὁ Γεώρ. Τσανάδης καὶ σέ οἰκοδομές (τῆς Μόλιστας μάλλον) τό 1900 οἱ οἰκοδόμοι: Νικ. Μίχου, Βασ. Δημητρίου, Γ. Ν. Παπαχρησίου, Γ. Γκουβέλης, Γ. Τσανάδης, Β. Νάνος καὶ Κ. Ἀδάμος.

Στόν τοῖχο ἐκκλησίας τοῦ Ἐλαφότοπου Ζαγορίου, ὁ Μολιστινὸς ἐργολάβος μάστορας Ἀποστόλης ἔγραψε τό ὄνομά του καὶ τίς χρονολογίες 1857 καὶ 1865, προφανῶς γιά νά ὑποδηλώσει τὰ ἔτη ἑναρξης καὶ λήξης τῆς κατασκευῆς ἀπὸ αὐτόν τῆς ἐκκλησίας.³²⁵ Στὴν οἰκοδόμηση τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας τῆς Μεσαριάς τό 1864, πρωτομάστορας ἦταν ὁ «ἀρχιετέκτων Ἀπόστολος Νίκου».³²⁶ Τό 1869 ἐργάσθηκε ὡς οἰκοδόμος στὴν μονή τῆς Ἀρτσιστας ὁ «μάστορο Χρῆστος μολιστινός».³²⁷ Τό 1871 ὁ Γ. Φρόντζος καὶ ὁ ἐκ Μόλιστης Εὐάγγελος ἀνέλαβαν ὡς ἐργολάβοι νά κατασκευάσουν τὴν γέφυρα τῆς Μπαλντούμας.³²⁸ Τό 1898 ἐργάσθηκαν στό Κουκούλι Ζαγορίου οἱ Μολιστινοὶ μάστορες Χαράλαμπος καὶ Βασίλης.³²⁹ Περίφημοι ἦσαν καὶ οἱ πρωτομάστορες Βασ. Χαρισιάδης ἀπὸ τὴν Μεσαριά καὶ Νικ. Κασίκης ἀπὸ τό Μποτσιφάρι.³³⁰

4. Ἀναφορικά μέ τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς Μόλιστας, κυρίως μετὰ τό 1850,

324. Ἀντιγραφὸ τοῦ ἔδωσα στόν καθηγητὴ Ἀργύρη Πετρονώτη.

325. Βλ. Μ. Κικόπουλος, Ἐλαφότοπος (Τσερβάρι), 1991 250.

326. Μολιστινά, 163.

327. Βλ. Πέτσας/Σαραλῆς, δ.π. 105.

328. Βλ. Κόνιτσα, τχ 105-107/1971.

329. Ἠπ. Ἐστία, 1953 609, 975.

330. Κούσιος, δ.π. 52, 252.

ὁ Ἄλ. Οἰκονομίδης ἔγραψε τὰ ἀκόλουθα τό 1913: «Τό κλίμα τῆς Μολίστης, ἄτε ὀρεινόν, εἶναι ὑγιεινότατον. Ἡ δέ γῆ αὐτῆς εἶναι εὐφορος, παράγουσα παντοειδῆ προϊόντα. Ἰδίᾳ δέ φημίζεται διά τήν ἀμπελουργίαν, παράγουσα ἐκλεκτούς οἴνους. Περί τῶν δημητριακῶν αὐτῆς καρπῶν, περιττόν εἶναι νά κάμωμεν καί πολύν λόγον, ἐπειδή οὗτοι δέν ἐπαρκοῦσιν εἰς τήν διατροφήν τῶν κατοίκων. Εἰς τὰ περιβάλλοντα δέ αὐτήν δάση, ἔνθα βόσκουσι περί τό ἔαρ καί τό θέρος ἀγέλαι βοῶν καί αἰγοπροβάτων, ἐνοικοῦσι καί πολλά θηράματα, οἶον δορκάδες, αἰγαγροί, λαγωοί, ἀγριόχοιροι καί ἄλλα, ἐνίοτε δέ ἀναφαίνεται καί ἡ ἐπίσκεψις ἄρκτου τινός, ἅτινα πάντα, κατά πᾶσαν ἐποχὴ τοῦ ἔτους θηρεύοντες οἱ κάτοικοι, φονεύουσι πολλά τούτων (...). Ἐξαιρέσει τῆς γεωργίας καί τοῦ ποιμενικοῦ βίου, ἀμφιβάλλομεν ἂν ἕτερον βιοποριστικόν ἔργον ἀπησχόλει τούς Μολιστινοὺς τότε. Εἰκάζεται μόνον ὅτι ὀλίγον πρὶν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἠσπάσθησαν καί οὗτοι, κατ' ἀπομίμησιν τῶν πέριξ χωρίων, τήν τεκτονικὴν τέχνην (...).

Ἀπό τῶν μέσων τοῦ αἰῶνος τούτου, βλέποντες τούς Ζαγορισίους καί ἄλλους Ἠπειρώτας πλουτίζοντας καί κομίζοντας εἰς τὰς πατρίδας των ἀφθονόν χρυσόν ἐκ τῆς εἰς τό ἔξωτερικόν ἀποδημήσεως καί δὴ εἰς τήν ἐπιβόλα καί πλουσίαν χώραν τῆς Ρουμανίας, ἀπεφάσισαν μερικοὶ νά ἀποδημήσωσιν εἰς Ρουμανίαν (...). Ἐκτραγέντος τοῦ Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου περί τό 1876, εἰς ὃν συμμετέσχον καί Ρουμάνοι, ἐδόθη εὐκαιρία εἰς τόν ἐκεῖ ἐμπορευόμενον ἑλληνισμόν νά θησαυρίσῃ, διότι, διερχόμενα ἐκ Ρουμανίας τὰ Ρωσικά στρατεύματα, ἐγκατέλειπον οὐκ ὀλίγον χρυσόν εἰς τὰ παντοπωλεῖα καί ἀρτοποιεῖα. Καί ἐπειδή τὰ δύο ταῦτα ἐπαγγέλματα ἦσαν τὰ μόνον εἰς ἃ οἱ Μολιστινοὶ ἐπεδόθησαν (τά καί ἐπικερδέστατα), συνέβη ὥστε νά πλουτίσουν μεταξύ ἄλλων καί οὗτοι (...). Τὰ ταξίδια ἀνέδειξαν τούς πρώτους τέκτονας τῆς Μολίστης καί, συνεπεία τῆς σημερινῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὐρίσκεται ἡ Μόλιστα, ἀποτελεῖ τήν πρώτην καί πλουσιωτέραν κομὴν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης».³³¹

Ὁ Γ. Γκοῦτος, ἀναφερόμενος κυρίως στήν περίοδο 1850-1925, ἔγραψε σχε-

33. Παρόμοιες ἀπόψεις διατύπωσε τό 1913 καί ὁ Β. Τζαλόπουλος (Ἠπειρ. Ἡμερολόγιον... 256= Μολιστινά, 16-18) γιά τὰ πυκνά δάση καί τήν πανίδα τῆς Μόλιστας καί γιά τίς βιοποριστικές ἀσχολίες τῶν κατοίκων· γι' αὐτές ἔγραψε: «Πρό δεκαετηρίδων οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἠσχολοῦντο εἰς τήν οἰκοδομικὴν τέχνην ὡς ἄριστοι κτίσται τοῦ καθόλου Ζαγορίου καί ἐν γένει τῆς Ἠπείρου, βραδύτερον δέ διοινηθήθη ἡ ὁδός πρὸς τό ταξείδιον καί ἰδίᾳ τήν Ρουμανίαν καί τήν Αἴγυπτον(...) καί ἐπομένως ἐξέλιπεν πλέον τελείως ἡ προπατορικὴ τέχνη καί ἐπεκράτησεν ἡ μετανάστευσις, ἥτις μετέβαλεν καθ' ὅλοκληρίαν τήν κατάστασιν τῆς Μολίστης, μεταβαλοῦσα αὐτήν ἀπὸ πενιχρᾶς πολίχνης τῆς Β. Ἠπείρου εἰς μικρὰν Ἑλβετίαν. Αἱ γυναῖκες ὁμως δέν παύουσι ν' ἀσχολοῦνται εἰς τὰς χειρωνακτικὰς ἐργασίας, τήν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν, προμήθειαν ξυλείας, καλλιέργειαν κήπων καί ἄλλας οἰκιακὰς τοιαύτας».

Ὁ Δημ. Τζιμινάδης ἔγραψε σχετικῶς τὰ ἐξῆς τό 1949: «Οἱ κάτοικοι τῆς Μολίστης ἦσαν γεωργοί, ὀλίγοι ξυλουργοί καί οἱ περισσότεροι κτίσται. Εἰς τήν γεωργίαν ἐπεδίδοντο μόνον αἱ γυναῖκες, καθ' ὅτι οἱ ἄνδρες ἔφευγαν ἀπὸ τό χωριό πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καθ' ὅλο τό καλοκαίρι καί τόν χειμῶνα ἐπέστρεφον

τικῶς τὰ ἐπόμενα: «Μέχρι τό 1925, τό Γανναδιό ἀριθμοῦσε 75 οἰκογένειες. Εἶχε 1.000 αἰγοπρόβατα, 40 βώδια, 70 φορτηγά ζῶα, δύο μικρά ἐμπορικά, δύο χασάπικα καί τρεῖς μύλους. Τό 1934 παρήγαγε πλέον ἀπό 90 χιλιάδες ὀκάδες σταφύλια (...). Οἱ ἄνδρες ταξείδευαν στό ἐξωτερικό καί ἄλλοι ἐργάζονταν (...) γιά τήν κατασκευή σπιτιῶν στό Ζαγόρι καί ἀπανταχοῦ τῆς Ἡπείρου καί ἀργότερα στή Μακεδονία καί στήν παλιά Ἑλλάδα (...). Οἱ κάτοικοι ἐργάζονταν σκληρά εἰς τὰ χωράφια, εἰς τήν διατήρησιν ἀρκετοῦ ἀριθμοῦ αἰγοπροβάτων, μουλαριοῦ καί βωδιοῦ καί εἰς τήν καλλιέργειαν λαχανοκήπου διά νά ἐξυπηρετήσουν τās οἰκογενειακάς ἀνάγκας των, ἀλλοιῶς ἔπρεπε νά προμηθευθοῦν τὰ χρειώδη ἀπό τὰ Γιάννενα, ἀλλά δέν ὑπῆρχε συγκοινωνία τροχοφόρων παρά μόνον φορτηγά ζῶα καί ἔτσι οἱ τιμές ἦταν ἀπρόσιτες σχεδόν γιά ὄλους (...). Ἄν εἶχαν ἔλλειμμα ἀπό τήν παραγωγή τους, ἀγόραζαν πολύ ἀκριβά ἀπό τὰ καραβάνια τῶν βλάχων τό καλοκαίρι (...).

Μπακάλικα ἦταν ἐλάχιστα καί, τήν ἐποχή ἐκείνη, πρό τοῦ 1900, εἶχαν λίγο σαποῦνι, ζάχαρη, ἓνα κιούπι λάδι 40 ὀκάδων νά φάγη ὄλο τό χωριό, κρεμέζια γιά τίς φλοκάτες καί σπάγκους. Τά ροῦχα τὰ ὑφαίναν οἱ γυναῖκες (...). Ἐκτός ἀπό τους τζιομπαναραίους, γελαδάρηδες, ντραγάτηδες, αὐλακάρηδες, πού πληρώνονταν, εἶχαν τήν μεγαλύτερη μάλιστα, τόν ταξιντάρη, πού ἔρχονταν 2-3 φορές τόν χρόνο καί εἰσέπραττε βαρεῖς φόρους, ποσοῦλα, φόρο κτημάτων, κρασιάτικα, χαράτσι, δρόμοι, δέκατο σ' ὄλη τήν παραγωγή καί πολλές φορές 11 ἢ 12%, τζελέπι γιά τὰ γίδια, καί ἄλλα τόσα γιά τὰ κοινοτικά».³³²

Γ. -Σχολική μόρφωση

1. Ἀπό τὰ ὑπάρχοντα ἔγγραφα τῆς περιόδου 1828-1913 πού ἀφοροῦν στήν Μόλιστα, προκύπτει ὅτι, κατά τήν περίοδο αὐτή τουλάχιστον, ἦσαν ἐγγράμματοι πολλοί Μολιστινοί, ἀφοῦ τὰ ἔγγραφα αὐτά τὰ εἶχαν ὑπογράψει κά-

στάς οἰκογενείας των(...). Ἡ συνοικία Γανναδιό τῆς Μολίστης ἦτο εὐπορώτερα τῶν ἄλλων δύο συνοικιῶν τοῦ χωριοῦ, καθ' ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς συνοικίας αὐτῆς εἶχαν ἐγκαταλείψει τό πατρικόν ἐπάγγελμα τοῦ κτίστου καί οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἐταξείδευον εἰς Ρουμανίαν, ἐπιδοθέντες ἐκεῖ εἰς διάφορα ἐμπόρια, ἰδίως ἀρτοποιοί, παντοπῶλαι, ἐστιάτορες καί ποτοπῶλαι (ταβερνιάρηδες). Ἄπαντες σχεδόν εἶχον εὐδοκιμήσει εἰς τήν πλουσίαν ἐκείνην χώραν, ποιός πολύ, ποιός ὀλίγο. Μερικοί δέ εἶχον δημιουργήσει ἀξιοσεβάστους περιουσίας καί ἠγόρασαν κτήρια ἐκεῖ, ἅτινα τοῖς ἀπέδιδαν κατ' ἔτος εἰσοδήματα διακοσίας καί τριακοσίας χρυσᾶς λίρας. Ὅλοι δέ, ἂν καί ἔζων ὑπό Τουρκικόν ζυγόν, ἐπέστρεφον στό χωριό των, ἔκτιζον ὠραῖα σπίτια καί προτιμοῦσαν νά ζοῦν ἐκεῖ στό χωριό των τὰ γεράματα πλησίον τῶν οἰκογενειῶν των, τās ὁποίας ὄλα τὰ χρόνια τοῦ ταξιδιοῦ των ἀφηναν ἐκεῖ χωρίς νά ταῖς ἔχουν ποτέ μαζύ των. Τοιουτοτρόπως τό Γανναδιό εἶχε πολλούς εὐκαταστάτους κατοίκους καί τό ὄνόμαζαν ἀρχοντοχώρι». Βλ. καί Κούσιος, ὁ.π. 51-53, 56, 62.

332. Βλ. εἰς Μολιστινά, 28-30.

μποσοι Γανναδιῶτες. Σέ μερικά ἀπό αὐτά, ἀναφέρεται ὅτι τά ἔγραψαν ὀρισμένοι δάσκαλοι ἢ ἱερεῖς ἢ οἱ ἐξῆς Γανναδιῶτες (σέ παρένθεση σημειῶνω τήν χρονολογία τοῦ ἐγγράφου): Στέφανος Λάμπρου (1837), Βασίλης Χατζῆ Κώστα (1839), Νικ. Χατζῆς (1865, 1872), Κ.Ν. Γκουβέλης (1885, 1896), Εὐ. Ν. Ξεινός (1893), Λάμπρος Χρ. Τζιμινάδης (1895), Χρ. Δ. Νικολαΐδης (1904), Ἄλ. Οἰκονομίδης (1905).

2. Κατά τήν παράδοση, «προτοῦ ἰδρυθοῦν σχολεῖα, διδάσκονταν ἀπό τούς παπάδες ὀλίγα κολουβογράμματα ἀπό τό ψαλτήρι στό κρυφό σχολιό ἢ ἀπό κανέναν ἄλλο γραμματοδιδάσκαλο. Διηγοῦνται ὅτι στό Γανναδιό ἐδίδασκε ἕνας γραμματοδιδάσκαλος ἀπό τό Γκριζμπάνι μέσα στό Ἄμελικό».³³³ Σύμφωνα μέ ἄλλες πληροφορίες: ἐπί ἄρκετά χρόνια μετά τό 1813, παιδιά ἀπό τήν Μόλιστα πήγαιναν στήν Σταρίτσανη γιά νά μάθουν γράμματα ἀπό τόν ἰδιόρρυθμο μοναχό Πολύκαρπο· στήν Μόλιστα δίδαξε, γύρω στό 1850, ὁ καταγόμενος ἀπό τήν Σταρίτσανη Γεώργιος Τζούνης πού ὑπῆρξε συνεργάτης τοῦ Ἰ. Καποδίστρια· γύρω στό 1900, γιά πέντε χρόνια, δίδαξε στήν Μόλιστα ὁ καταγόμενος ἐπίσης ἀπό τήν Σταρίτσανη Γ. Παπαβασιλειάδης.³³⁴ Σέ χειρόγραφες σημειώσεις ἐπί βιβλίων τῆς μονῆς, ἀναφέρονται ὡς δάσκαλοι ὁ Φώτης (1787) καί ὁ Γεώργιος Χρ. Παπαδημητρίου (1864-6), ἐνῶ σέ λίθινη πλάκα ἐντοιχισμένη στήν ἐκκλησία τῆς Μεσαριάς, ἀναφέρεται τό 1864 ὡς δάσκαλος ὁ Κωνστ. Χρ. Γέγιος.³³⁵

Τό 1846 ὁ Νικ. Ξεινός, ἐγκατεστημένος στό Βουκουρέστι, κληροδότησε ἕνα εὐρισκόμενο ἐκεῖ ἀκίνητό του στήν Μόλιστα, προκειμένου, μεταξύ ἄλλων, «νά κτισθῆ σχολεῖον διά τά τέκνα τῶν πτωχῶν».³³⁶ Τό 1848 ὁ Μιχαήλ Νάζης, ἐγκατεστημένος στό Βουκουρέστι, διέθεσε τήν περιουσία του, μέ τήν διαθήκη του, γιά νά ἰδρυθεῖ παρθεναγωγεῖο στήν Μεσαριά.³³⁷ Καί στό Μποτσιφάρι κληροδοτήθηκαν χρήματα γιά νά ἰδρυθεῖ ἑλληνικό σχολεῖο (τό 1910 ἀνήκαν στήν κληροδοσία αὐτή 27 ὁμολογιές).³³⁸

Στά συνοπτικά στοιχεῖα πού ἐκτίθενται ἐδῶ γιά τήν σχολική μόρφωση τῶν Μολιστινῶν, προσθέτονται οἱ ἀκόλουθες πληροφορίες γιά τούς δασκάλους. Ἀπό τό 1870, ἂν ὄχι ἐνωρίτερα, ὑπῆρχε στό Γανναδιό σχολεῖο μέ δάσκαλο ἀλληλοδιδάκτη καί μέ ἑλληνοδιδάσκαλο, ὅπως προκύπτει ἀπό τό Α' κατάστιχο τοῦ Εὐ.

333.Γ. Γκοῦτος, εἰς Μολιστινά, 27.

334.Βλ. Χ. Χρηστίδης, ὁ.π. 60, 152-154 καί Γ. Παπαβασιλειάδης, Κόνιτσα, τχ 47/1966.

335.Βλ. Μολιστινά, 163, 165, 168.

336.Βλ. κατωτ. § 23 ὑπό 1.

337.Θ. Δέρβος, Οἱ ἐκθέσεις καί τά παιδιά, 82, Σκ. Ζερβός, Ἐθνικά κληροδοτήματα καί δωρεαί, 1925 142.

338.Ζερβός, ὁ.π. 1278.

Ξεινοῦ. Στό σχολεῖο αὐτό δίδαξαν, μεταξύ ἄλλων, ὁ Ἰ. Κ. Πύρσος ἀπό τήν Πυρσόγιαννη (1879), ὁ Χρ. Κ. Οἰκονομίδης, Γανναδιώτης (1873-1887), ὁ Δημήτρης ἀπό τήν Καστάνιανη (1876), ὁ Χαρ. Παπαβασιλείου ἀπό τήν Σταρίτσανη (γύρω στό 1880), ὁ Μιχ. Οἰκονομίδης ἀπό τό Πάπιγκο (1886), ὁ Νικ. Ἐξαρχόπουλος (1888-9), ὁ Ἄπ. Παπαχρήστου (1893), ὁ Γεωρ. Γιούτσος, Γανναδιώτης (πρό τοῦ 1900, λίγα χρόνια). Στό παρθεναγωγεῖο, δίδαξαν, μεταξύ ἄλλων, ἡ Φ. Πολυχρονιαδου (1888), ἡ Βασιλική θυγ. παπα Δημήτρη Τζιμινάδη, σύζυγος Ἰ. Σκούρα (πρό τοῦ 1906) καί ἡ Ἄγγ. Μολισόβα (1906).³³⁹

3. Δάσκαλοι καταγόμενοι ἀπό τήν Μόλιστα, πού γνωρίζομε ὅτι δίδαξαν ἄλλοῦ, εἶναι οἱ ἑξῆς: Χρ. Οἰκονομίδης, δίδαξε στήν Σταρίτσανη (1887-1894) καί ποιος ἄλλος πού δίδαξε στό Κεράσοβο (1890-1902),³⁴⁰ Χριστόδ. Πορφυριάδης, δίδαξε στήν Σταρίτσανη (1909-1910),³⁴¹ Νικ. Γέγιος, δίδαξε στήν Κάτω Κόνιτσα (1912-1913).³⁴²

Στήν Ζωσιμαία σχολή τῶν Ἰωαννίνων, γνωρίζομε ὅτι φοίτησαν οἱ ἑξῆς Μολιστινοί: Βασ. Στεφανίδης (1887), Γ. Τσανάδης (1902), Χριστόδ. Ξεινός (1903), Βασ. Τζαλόπουλος (1908), Βασ. Ξεφτέρης (1911).³⁴³

§15. Πρόσωπα ἐξουσίας στήν Μόλιστα

1. Ἡ περιοχή τῆς Μόλιστας, ὕστερα ἀπό τήν τουρκική κατάκτησή της, ἡ ὁποία ἐπῆλθε μάλλον τό 1417, ὑπαγόταν διοικητικῶς στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας, ὁ ὁποῖος ἀνήκε στό σαντζάκι τῆς Κορυτσᾶς μέχρι τό 1550 περίπου καί ἔκτοτε στό σαντζάκι τῶν Ἰωαννίνων.³⁴⁴

Διοικητικές ἀρμοδιότητες ἀσκοῦσαν στήν περιοχή τῆς Μόλιστας, πάντοτε ἢ κατὰ περιόδους, τά ἑξῆς πρόσωπα ἐξουσίας: ὁ διοικητής καί ὁ ἱεροδίκης (κατῆς) τοῦ καζᾶ, οἱ προεστοί τοῦ χωριοῦ καί τό συμβούλιο τῶν προεστῶν τοῦ καζᾶ, ὁ τιμαριούχος (σπαχής) τῆς περιοχῆς, οἱ κρατικοί φοροεισπράκτορες, ὁ καπετάνιος τοῦ ἄρματολικιοῦ τῆς περιοχῆς, ὁ ἀρχηγός τῆς φρουρᾶς τοῦ δερβενιοῦ τοῦ Βουρκοπόταμου, ὁ μουλτεζίμης τοῦ ταμπακόμυλου, ἑκτάκτως ὁ διοικητής τῆς διερχόμενης ἀπό τό χωριό στρατιωτικῆς μονάδας καί, μετά τό 1846, οἱ ζαπτιέδες (χωροφύλακες).

339. Οἱ περισσότερες ἀπό τίς παραπάνω πληροφορίες προέρχονται ἀπό τό Α' κατάστιχο Εὐ. Ξεινοῦ. Σχετικές πληροφορίες ἔδωσε καί ὁ Γ. Γκούτος, εἰς Μολιστινά, 25, 27, 28.

340. Βλ. Δ. Σαμαρᾶς, Κεράσοβο, 2002 178.

341. Βλ. Χρησιδης, ὁ.π. 154.

342. Βλ. Ἄ. Εὐθυμίου, Σελίδες ἀπό τήν ἱστορία τῆς Κόνιτσας, 1997 73.

343. Βλ. Κόνιτσα, 1980-1983 σελ. 117, 293, 354, 356, 358.

344. Βλ. ἄνωτ. § 4 ὑπό Α1, 2.

Ἐπί πλέον, ἡ Μόλιστα καταδυναστευόταν κατά περιόδους ἀπό ἐπιδρομεῖς ληστές (συνήθως Ἄλβανούς) καί κλέφτες (πρώην ἀρματολούς) καί ἀπό τό «ἀγαλίκι» πού ἔπρεπε νά καταβάλλει στόν «προστάτη» της, συνήθως Ἄλβανό, πρὸς ἐξασφάλισή της ἔναντι τῶν ἐπιδρομέων αὐτῶν. Πάντως, δέν ἔγινε ποτέ τσιφλίκι.

Κατά τόν Ἀραβαντινό, οἱ προύχοντες τοῦ καζᾶ τῆς Κόνιτσας, δηλαδή τά παραπάνω πρόσωπα εξουσίας καί οἱ «προστάτες», κυρίως οἱ ἐξ αὐτῶν μωαμεθανοί ἀλλά μᾶλλον καί οἱ χριστιανοί προεστοί, ἦσαν ἀνέκαθεν ἡμιανεξάρτητοι καί ἀτίθασοι καί ἀλληλοὑποστηρίζονταν, μέχρι τό 1790, ὅποτε ὁ Ἄλῆ πασᾶς ὑποκίνησε ἔριδες μεταξύ τους καί τοὺς ὑπέταξε.³⁴⁵

2. Σέ δύο ἔγγραφα πού ἐκδόθηκαν τό 1818 καί τό 1824, ὁ Ἀχμέτ, γιός τοῦ Μουσταφᾶ Σαϊδῆν, ἔγραψε ὅτι τό Κεράσοβο καί ἄλλα χωριά τῆς ὑποδιοίκησης Κονίτσης ἀποτελοῦν τιμᾶριο πού τοῦ χορηγήθηκε μέ φερμάνι· πιθανότατα, ὡς ἄλλα χωριά ἐννοοῦσε τήν Σταρίτσανη καί τήν Μόλιστα τουλάχιστον. Τό 1841, οἱ Κερασόβιτες ἐδήλωσαν στόν ἱεροδίκη ὅτι ἀπό τό 1778 οἱ Γιαννιώτες Σαϊδῆν καί Χαϊδάρ, γιοί τοῦ Μουσταφᾶ, εἶναι σπαχήδες τοῦ χωριοῦ.³⁴⁶ Ἀκόμη, ὅπως ἀναφέρθηκε στήν §5 ὑπό Γ, ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι καί οἱ ἀγροτικές περιοχές τοῦ καζᾶ τῆς Κόνιτσας ἀποτελοῦσαν τιμᾶρια σπαχήδων μέχρι τό 1846, ὅποτε αὐτοί καταργήθηκαν.

Ἐκ τούτων, πιθανολογῶ ὅτι καί στήν Μόλιστα ὑπῆρχε σπαχής, τουλάχιστον ὅταν ὑπῆρχε καί στό Κεράσοβο, καί ὅτι μᾶλλον ὑπάγονταν σ' αὐτόν οἱ ἀγροτικές ἐκτάσεις τοῦ Κερασόβου, τῆς Σταρίτσανης καί τῆς Μόλιτσας. Ὁ σπαχής αὐτός ἐπόπτευε καί φορολογοῦσε τήν ἀγροτική παραγωγή τοῦ χωριοῦ καί εἶχε καί τίς ἄλλες ἀρμοδιότητες πού ἐπιτίθενται στήν §5 ὑπό Α1.

3. Σύμφωνα μέ τήν ἀναζήτηση πού γίνεται στίς §§16 καί 17, τό τμήμα τῆς κοιλάδας τοῦ Βουρκοπόταμου, τό ὁποῖο δυτικῶς ἐκτείνεται μέχρι καί τίς τοποθεσίες Μυλωνᾶ καί Νιτροουβιές καί ἀνήκει σήμερα στό Γανναδιό, ἀποτέλεσε δερβένι, τουλάχιστον ἀπό τόν 17ο αἰώνα μέχρι τό 1790. Ὁ ἀρχηγός τῆς φρουρᾶς τοῦ δερβενιοῦ ὑπαγόταν στόν καπετάνιο τοῦ ἀρματολικιοῦ τῶν Γρεβενῶν, τῆς Ἀνασελίτσας καί τῆς Κόνιτσας. Ὁ καπετάνιος, ὡς τιμαριοῦχος τοῦ ἀρματολικιοῦ καί ἀρμόδιος γιά τήν δημόσια τάξη σ' αὐτό, εἰσέπραττε ἀπό μέν τοὺς διαβάτες τοῦ δερβενιοῦ διόδια, ἀπό δέ τοὺς κατοίκους τοῦ ἀρματολικιοῦ φόρο, λόγω τῆς προστασίας πού παρεῖχε σ' αὐτούς.³⁴⁷ Ὅμως, κατά τήν περίοδο 1722-1743, ἴσως καί λίγο ἀργότερα, τό δερβένι τό φρουροῦσαν οἱ Μολιστινοί, ὅλοι ἢ

345. Βλ. ἄνωτ. § 6 ὑπό Γ 2.

346. Βλ. Σ. Φωτιάδης (ἐπιμέλεια), Κεράσοβο, 1975 7, 16, 19, καθὼς καί 3-4, ὅπου ἔγγραφο βεβαίωση τῶν προεστῶν τῆς Μόλιτσας καί ἄλλων 13 γειτονικῶν χωριῶν ὅτι τό Κεράσοβο ἦταν ἀπό παλιά κεφαλοχώρι (αὐτοκέφαλο).

347. Βλ. C. Orhonlu, εἰς Δελτίον Τουρκικῆς Βιβλιογραφίας, ἔτος Δ' τχ 10 1970 45 ἐπ. 37.

μερικοί, δικαιούμενοι νά εισπράττουν διόδια· τότε ήταν πού οί Μολιστινοί απέκρουσαν επίδρομή Ἀλβανῶν στόν Ἀη Νικόλα, στόν Πύργο καί στόν Σιουῦμο. Μετά τό 1790, τό δερβένι ἔγινε καραούλι, στό ὁποῖο ὑπηρετοῦσαν δερβενάγδες ἤ ζαπτιέδες.

Γύρω στό 1730 μᾶλλον, κατασκευάσθηκε ὁ ταμπακόμυλος, ὁ ὁποῖος ἄλεθε τά καπνά πού ἐκαλλιεργοῦντο σέ περιοχές τῆς Μόλιστας καί τῶν γειτονικῶν χωριῶν καί λειτούργησε μέχρι τό 1811. Εἶχε παραχωρηθεῖ ὡς ἰλτιζάμι σέ μισθωτή (μουλτεζίμη), ὁ ὁποῖος ἀσκοῦσε ἐξουσία στούς Μολιστινοὺς καλλιεργητές καπνοῦ, διότι ἀποφάσιζε, μεταξύ ἄλλων, γιά τήν παραγωγή τῶν καπνῶν καί γιά τίς τιμές τους.

4. Ἀρχικά, σέ τοῦτα τά μέρη ὑπῆρχαν ἴσως δύο χωριστές κοινότητες, ὡς φορολογικές μονάδες: μία τῆς Σιουπόστιανης καί μία τῶν οἰκισμῶν που βρισκόνταν στήν ὑπόλοιπη σημερινή περιοχή τῆς Μόλιστας, πιθανῶς δὲ καί στήν περιοχή τῆς Σταρίτσανης. Ὑστερα ἀπό τήν ἐρήμωση τῆς Σιουπόστιανης (1670), οἱ οἰκισμοί τῆς Μόλιστας ἀποτελέσαν μία κοινότητα, μέχρι τό 1864, ὅποτε οἱ τρεῖς μαχαλάδες ἀναγνωρίσθηκαν ὡς τρεῖς χωριστές κοινότητες.³⁴⁸

Ὁ προεστός (μουχτάρης) τοῦ χωριοῦ ἦταν ἐμισθος καί μεριμνοῦσε γιά τήν κατανομή καί τήν εἰσπραξη τῶν φόρων πού οἱ κάτοικοι ἔπρεπε νά καταβάλουν στίς κρατικές ἀρχές, γιά τήν δανειοδότηση τῆς κοινότητας, γιά τήν ἐπίλυση τῶν ἰδιωτικῶν διενέξεων τῶν κατοίκων κ.λπ.³⁴⁹ Τό 1823 ἡ κοινότητα τῆς Μόλιστας δανείσθηκε χίλια γρόσια ἀπό τόν Κώστα Βουρμπιανίτη.³⁵⁰ Ἄλλες εἰδικές πληροφορίες γιά τούς προεστούς εἶναι οἱ ἐπόμενες. Στήν ἀληπασαδική περίοδο καί πιθανῶς μέχρι τό 1840, μουχτάρης τῆς Μόλιστας ἦταν κατά τό πλεῖστον ὁ Βασίλης Νικ. Χατζῆς (περίπου 1775-1850), ἴσως καί ὁ Κώστας Χατζῆς. Σέ νεότερα ἔγγραφα σημειώθηκαν ὡς μουχτάρηδες τοῦ Γανναδιοῦ ὁ Κων. Ν. Χατζῆς (1879, 1887) καί ὁ Κων. Παπαϊωάννου (1895), ὡς δημογέροντες τοῦ Γανναδιοῦ (χωρίς νομική εὐθύνη), οἱ Γεώργ. Βασιλείου καί Ἀναστ. Δημητρίου (1871) καί ὡς μουχτάρηδες τῆς Μόλιστας καί τοῦ Μοναστηρίου Μολίστης (1873, 1874) οἱ Δημ. Παπαϊωάννου, Ἀναγνώστης καί Μιχαήλ.³⁵¹

348. Πρὸβλ. Ν. Σαρρῆς, Ὁσμανική πραγματικότητα, II 330, Μ. Κοκολάκης, Τό ὕστερο Γιαννιώτικο πασαλίκι, 1992 138, 210 ἐπ.

349. Γιά τά σχετικά μέ τήν τοπική αὐτοδιοίκηση, βλ. καί ἀνωτ. §4 ὑπό Α3. Ὅμως, ἐξουσία εἶχαν καί οἱ ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐνοριῶν (ἐφοροεπίτροποι), καθόσον αὐτοί «ὄχι μόνον ἔλεγχαν (κατά κανόνα) τήν διαχείριση τῶν κοινοτικῶν πόρων, ἀλλά ἐκπροσωποῦσαν καί τήν εὐπορότερη καί ἰσχυρότερη κοινωνική μερίδα τοῦ πληθυσμοῦ, πού ἐβρισκε τό λειτούργημα τοῦ μουχτάρη «ἐξευτελιστικό»» (Κοκολάκης, ὁ.π. 274).

350. Ἡπ. Χρονικά, 1938 31.

351. Οἱ δύο τελευταῖοι ἀναφέρονται σέ ἔγγραφο πού δημοσίευσε ὁ Ἄν. Εὐθυμίου (Σελίδες ἀπό τήν ἱστορία τῆς Κόνιτσας, 1997 49, 54)· ὁμως ἀμφιβάλλω ἂν τό ἔγγραφο αὐτό γράφει «Μόλιστας» καί «Μοναστηρίου» καί ὄχι «Μεσαριάς» καί «Μποτσιφαρίου».

Κατά τόν 17ο αιώνα και μέχρι τό 1750 περίπου, οί προεστοί τῶν γύρω χωριῶν συναθροίζονταν στό Καπηλιό και ἀποφάσιζαν ἐκεῖ γιά τά κοινά ζητήματα τῶν χωριῶν τους (ὅπως ἀναφέρεται στήν §18 ὑπό 1). Μετά τό 1822, συγκροτήθηκαν συμβούλια τῶν προεστῶν τοῦ καζᾶ τῆς Κόνιτσας, πρῶτα ἐκουσίως, ἀπό δέ τό 1846 και ἐφεξῆς βάσει τῆς νέας νομοθεσίας, και ἀποφάσιζαν γιά κρίσιμα ζητήματα τοῦ καζᾶ. Σέ μερικά ἀπό αὐτά τά ἐκούσια συμβούλια, μετεῖχε και ὁ Γανναδιώτης Βασίλης Χατζῆς, ὅπως προκύπτει ἐκ τοῦ ὅτι αὐτός και ὀκτώ προεστοί ἄλλων χωριῶν τοῦ καζᾶ ἐπισκέφθηκαν τόν βαλῆ τοῦ βιλαετιοῦ τό 1836.

5. Στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας, τήν περίοδο 1743-1790 αὐξήθηκαν οί ἐπιδρομές τῶν Ἰαλβανῶν πού λήστευαν ἢ ἀπαιτοῦσαν ἀπό τά χωριά νά τους δεχθοῦν ὡς «προστάτες» και νά τους καταβάλλουν ἀμοιβή (ἀγαλίκι) γιά τήν προστασία, ἐπιδιώκοντας νά τά μετατρέψουν ἔπειτα σέ τσιφλίκια· στό Κεράσοβο ὑπῆρχε «προστάτης» ἀπό τό 1767.³⁵² Ἡ Μόλιστα θεωρῶ ὅτι δέν πιέσθηκε νά υποβληθεῖ σέ «προστασία» τότε, ἐπειδή στήν περιοχή της ὑπῆρχε δερβένι, ἀλλά οὔτε και κατά τήν ἀλμπασαδική περίοδο (1790-1822), ἐπειδή τότε οί «προστάτες» εἶχαν περιορισθεῖ.

Ἐκτοτε, ὅλα σχεδόν τά χωριά τοῦ καζᾶ ἀναγκάσθηκαν νά υποβληθοῦν στήν «προστασία» Ἰαλβανῶν μπέηδων, ἀκολουθῶς δέ πολλά ἀπό αὐτά ἔγιναν τσιφλίκια. Τό 1830 ὁ Κιουταχῆς, βαλῆς τῆς Ρούμελης, ἀπαγόρευσε τά ἀγαλίκια και ζήτησε ἀπό τά χωριά νά τοῦ καταγγείλουν τους παραβάτες στά Γιάννενα. Τό ἴδιο ἔτος ὁ «προστάτης» τῆς Σταρίτσανης Ὀσμάν μπέης, Κονιτσιώτης, προσπάθησε νά μετατρέψει τό χωριό αὐτό σέ τσιφλίκι και ἐπειδή οί προεστοί ἀντέδρασαν ἐφυλάκισε τρεῖς ἀπό αὐτούς στήν Κόνιτσα, ἀλλά ὁ βαλῆς, στόν ὁποῖο προσέφυγαν οί ἄλλοι προεστοί, ἀποφάνθηκε ὅτι ἡ Σταρίτσανη δέν εἶναι τσιφλίκι. Στό Κεράσοβο, οί μπέηδες ζήτησαν πιεστικά ἀπό τόν μουχτάρη παπᾶ νά δεχθεῖ ὅτι τό χωριό εἶναι τσιφλίκι και τόν μετέφεραν στή Κόνιτσα μαζί μέ τήν οἰκογένειά του, ἀλλά ἐκεῖνος δέν ὑπέκλυσε· ὁμως οί Κερασοβίτες δέν πῆγαν νά παραπονεθοῦν στόν βαλῆ, ἐπειδή σκέφθηκαν «ἄς ἔχουμε ἕνα σκυλί νά φυλάττει τό χωριό», και ἔτσι τό Κεράσοβο ἀργότερα ἀναγνωρίσθηκε ἐπίσημως ὡς τσιφλίκι.³⁵³

Ὁ σύλλογος «Φιλοπρόοδος Ἰνωσις Γανναδιοῦ» τό 1934 ἀποφάσισε νά ὀνομασθεῖ ἕνας δρόμος τοῦ χωριοῦ «ὁδός Βασιλείου Χατζῆ», μέ τήν ἐξῆς αἰτιολογία: «Οὔτος κατά τήν τουρκοκρατία ἦτο προεστῶς τοῦ χωριοῦ. Ἰδόθη τότε διαταγή ὑπό ἀπεσταλμένου τοῦ Σουλτάνου νά γίνη ἀπογραφή τῶν τσιφλικιωῶν και κεφαλοχωριῶν. Ὁ Χατζῆς, κληθεῖς εἰς Κόνιτσαν ὅπως ὑπογράψει ὅτι τό Γανναδιό εἶναι τσιφλίκι, ἐπῆγε μέν, ἠρνήθη ὁμως τήν ὑπογραφήν, μολονότι ὑπεσχέθησαν εἰς αὐτόν χρηματικές και ἠθικές ἀμοιβάς, σώσας οὔτω τήν κοινότητα ἀπό

352.Γιά τήν ἐν λόγω «προστασία», βλ. ἄνωτ. §6.

353.Βλ. Γ. Παπαβασιλειάδης, Κόνιτσα, τχ 48/1966, Δ. Σαμαρᾶς, Κεράσοβο, 2002 144. Καί οί πιέσεις πρὸς τόν μουχτάρη τοῦ Κερασόβου πρέπει νά ἔγιναν τό 1830.

βεβαίαν ὑποδούλωσιν, φυλακισθεῖς μάλιστα διά τήν ἐπίμονον καί σταθεράν ἄρνησίν του, ἐπιτυχῶν οὕτω τήν ἀνεξαρτησίαν τοῦ χωρίου του».³⁵⁴ Τό περιστατικό αὐτό πρέπει νά συνέβη τό 1830, δεδομένου ὅτι παρόμοια περιστατικά συνέβησαν τό 1830 στήν Σταρίτσανη καί στό Κεράσοβο καί ὅτι κατά τά ἔτη 1829-1831 ἔγινε ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ στήν Ἡπειρο.³⁵⁵ Ἀπό τά τρία ὡς ἄνω περιστατικά, διαφαίνεται ὅτι, τήν περίοδο 1822-1830 ἡ Μόλιστα μᾶλλον ὑποβλήθηκε στήν «προστασία» κάποιου μπέη, πιθανότατα τοῦ Ὁσμάν μπέη, «προστάτη» τῆς Σταρίτσανης, ἀφοῦ ἀλλιῶς δέν θά καταπιεζόταν ὁ μουχτάρης Βασ. Χατζῆς νά παραδεχθεῖ ὅτι ἡ Μόλιστα ἦταν τσιφλίκι.

§16. Τό δερβένι τῆς Μόλιστας

Α. -Τοπογραφία

1. Δερβένι λέγεται στήν Μόλιστα σήμερα ἡ περιοχή τοῦ Γανναδιοῦ «περί τόν δημόσιον δρόμον»,³⁵⁶ ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπό τήν Βουρκωσιά (ἀπέναντι τοῦ ταμπακόμυλου) μέχρι τά Παλιχείματα. Τό τοπωνύμιον ὑποδηλώνει ὅτι σέ κάποια περίοδο τῆς τουρκοκρατίας ἡ περιοχή αὕτη ἀποτελοῦσε δερβένι, δηλαδή φυλασσόταν ἀπό φρουρούς πρός προστασία τῶν διαβατῶν, τῶν ἐμπορευμάτων τους καί τῶν ζώων τους ἔναντι τῶν ληστῶν, ἐπειδή ἐκεῖ ὁ δημόσιος δρόμος περνοῦσε εἴτε ἀπό κλεισοῦρα (ἀνάμεσα ἀπό κοντινά ὑψώματα), εἴτε/καί ἀπό γεφύρι, εἴτε/καί δίπλα ἀπό χάνι (πανδοχεῖο) καί γι' αὐτό ἐκεῖ οἱ ληστεῖες ἦσαν πιθανότερες ὡς εὐκολότερες καί ἄρα ἡ φρούρηση ἦταν ἀναγκαιότερη.³⁵⁷

Μέ τήν παρακάτω ἀνάλυση ἀποκαλύπτεται ὅτι ἡ ἐν λόγω περιοχή ἦταν δερβένι, τουλάχιστον ἀπό τόν 17ο αἰῶνα μέχρι τό 1790.

2. Ὁ Βουρκοπόταμος πηγάζει κυρίως ἀπό τόν Σμόλικα καί ἀπό τά βουνά τῆς Φούρκας καί ἐνώνεται μέ τόν Σαραντάπορο στόν χῶρο μεταξύ Καπηλιοῦ καί Παρατσιώτη. Στό τμήμα τῆς κοιλάδας του, τό ὁποῖο ἔχει ἀριστερά τίς τοποθεσίες Βουρκωσιά, Γκαλίτσιου καί Μυλωνᾶ (πρῖν ἀπό τά Παλιχείματα) καί δεξιά τίς τοποθεσίες Ταμπακόμυλος - Καντσιανούση, Ἀντζερούχης καί Νιτρουβιές (νεροτριβιές), ἐκτεινόταν τό δερβένι τοῦ Βουρκοπόταμου ἢ τῆς Μόλιστας. Ἐδῶ, δίπλα στίς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ, διέρχονταν δύο κλάδοι τοῦ δρόμου Ἡπείρου - Μακεδονίας καί ὑπῆρχαν δύο γεφύρια, πιθανῶς δέ καί χά-

354. Βλ. Θ. Γκοῦτος, Γανναδιώτικα, 1986 253.

355. Γιά τήν ἀπογραφή αὕτη, βλ. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία... Α' 286, Κοκολάκης, Ἡπ. Ἔστια 1989 3.

356. Στεργιόπουλος, Ἡπ. Χρονικά, 1934 238.

357. Γιά τά δερβένια ἐπί τουρκοκρατίας, βλ. ἄνωτ. § 7.

νια.³⁵⁸ Τό ἓνα γεφύρι ἔνωσε τήν Βουρκοσιά καί τόν Ταμπακόμυλο, τό δέ ἄλλο ἔνωσε τίς τοποθεσίες Γκαλίτσιου καί Νιτρουβιές,³⁵⁹ ἐνῶ παρακάτω ἓνα τρίτο γεφύρι ἔνωσε τό Καπηλιό καί τόν Παρατσιώτη. Οἱ δερβεντζήδες (ὄδοφύλακες), ἀφ' ἑνός μπορούσαν νά ἐλέγχουν τούς διαβάτες τῶν δύο κλάδων τοῦ κεντρικοῦ τούτου δρόμου καί ἀφ' ἑτέρου προστάτευαν τούς διαβάτες ἔναντι τῶν ληστῶν, γιατί οἱ διαβάτες δέν θά μπορούσαν μόνοι τους νά τούς ἀντιμετωπίσουν.

Παλαιότερα, ἡ ποταμιά (δηλαδή ὁ χῶρος ὅπου ἐναλλάσσεται ἡ κοίτη τοῦ ποταμιοῦ) ἦταν ἐδῶ στενότερη, ἐνῶ οἱ καλλιεργούμενες ἐκατέρωθεν ἐκτάσεις στόν Ἄντζερούχη, στίς Νιτρουβιές, στοῦ Μυλωνᾶ, στοῦ Γκαλίτσιου καί στήν Βουρκοσιά ἦσαν πλατύτερες.³⁶⁰ Ὁ Γ. Γκοῦτος ἔγραψε σχετικῶς τά ἀκόλουθα: Τό 1915 παρασύρθηκαν ἀπό τό ποτάμι «10 στρέμματα ἀπό χωράφια τοῦ Ἄντζερούχη καί 20 στά Παλιοχείματα καί στό Καπηλιό, ἐκτός ἀπό 200 περίπου στρέμματα πού εἶχαν παρασυρθεῖ παλαιότερα». Ἡ γιαγιά μου (1840-1910) μοῦ ἐδῆγεῖτο ὅτι «στό κέντρο τῆς ποταμιᾶς ὑπῆρχαν παλαιά καρυδιές Τζιμινάδικες, καθῶς καί πηγὴ μέ κρύο νερό. Ἐκεῖ ξεφόρτωναν οἱ βλάχοι καί ἀναπαύονταν τό μεσημέρι. Ἦσαν δέ ἐκεῖ καί ἀσφαλεῖς ἀπό τούς κλέφτες, διότι εἰς ἀπόστασιν 500 περίπου μέτρων ἦταν ταμπούρι τούρκικο διά τόν ἔλεγχον τῶν διαβατῶν» (ἐννοεῖ μᾶλλον ὅτι τό ταμπούρι - φυλάκιο βρισκόταν στήν τοποθεσία Μυλωνᾶ, παραπάνω ἀπό τά Παλιχείματα). Πλησίον τοῦ Ταμπακόμυλου καί τοῦ Παρατσιώτη, κατασκευάζονταν πρόχειρα ξύλινα γεφύρια ἀπό Γανναδιῶτες. «Οἱ περαστικοί πλήρωναν γιά τόν ἑαυτό τους καί γιά τό ζῶο τους. Πολλά χρήματα ἔπιαναν οἱ γεφυράδες ὅταν περνοῦσαν τά βλάχικα κοπάδια». Ἀπό τό γεφύρι στόν Ταμπακόμυλο «ἐξυπηρετεῖτο καί ὅλη ἡ διάβα τῆς Τουρκιᾶς πού προωρίζετο νά πηγαίνη γιά τήν Μακεδονία μέσω Περιβόλι».³⁶¹

358. Κατά τήν Εὐθ. Κίγκα, οἱ παλαιοὶ ἔλεγαν ὅτι ὑπῆρχε χάσι καί στό Ἄχουρι τῆς κοιλάδας τῆς Σιουποστιανῆς.

359. Τό γεφύρι αὐτό μνημονεύεται καί στό Α' κατάστιχο τοῦ Εὐ. Ξεινοῦ, σελ. 10. Κατά τόν Σ. Γκατσόπουλο (Ἠπ. Ἑστία, 1977 905), τό γκαλίτσι «εἶναι εἶδος μακροπτέρων πτηνῶν, ζῶντων κατά στίφη. Ἐν καιρῷ βαρυτάτου χειμῶνος, κατέρχονται ὁμαδικῶς ἀπό τά ὑψηλότερα εἰς τά χαμηλότερα τῆς πατρίδος μας μέρη» (δηλαδή τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας).

360. Τό 1928, ὁ νομομηχανικός παρατήρησε ὅτι ὁ Βουρκοπόταμος πλησίον τοῦ Ταμπακόμυλου «ἔχει λίαν ἀσταθῆ δίαίταν, μεταφερόμενος ἐπὶ πλάτους 200μ. κατά τὰς περιστάσεις, διανοίγων ἐκάστοτε νέας κοίτας καί συναποκομίζων φερτάς ὕλας ἐκ κροκαλῶν, ὧν τό πλεῖστον ἐναποθέτει πρό τῆς εἰς τόν Σαραντάπορον ἐκβολῆς» (βλ. Χ. Γκάσιος, Ἱστορία τῆς Καστιανῆς Κονίτσης, 1971 174). Βλ. καί Χ. Χρηστίδης, Πουρνιά... 1991 6.

361. Βλ. Μολιστινά, σελ. 24-25. Στήν σελ. 21 ἀναφέρει ὅτι, ὅπως τοῦ εἶπε ἡ γιαγιά του, σέ ἓνα ἀπό τά λίγα σπίτια πού ὑπῆρχαν στά Παλιχείματα διανυκτέρευε κάποτε μιά γυναίκα καί «πέρασε ἓνας Τοῦρκος ἀπό τό ντερβένι καί ἐζήτησε καί ἐπέμενε ὅλη τή νύχτα νά μπῆ στό σπίτι, ἀλλά ἐκείνη δέν ἤθελε καί ἀμπάρωνε γερά τήν πόρτα, μέχρι πού ἐφεξε καί ἐφυγε ὁ Τοῦρκος ἀποτυχημένος».

3. Όπως αναφέρθηκε στις §§7 υπό Β και 11 υπό 1, ο δρόμος Μακεδονίας – Ήπειρου περνούσε από τον αυχένα της Φούρκας, που αποτελούσε μία από τις λίγες διόδους υπέρβασης της Πίνδου, γι' αυτό εκεί είχε οργανωθεί δερβένι και υπήρχαν χάνια. Κατά περιόδους, επί τουρκοκρατίας, η χρήση του δρόμου αυτού για την επικοινωνία μεταξύ Μακεδονίας και Ίωαννίνων ή Αυλώνας ήταν προτιμότερη από την χρήση του άλλου δρόμου, που περνούσε από την Κολώνια, επειδή αυτός ο δεύτερος δρόμος ήταν μακρύτερος, αλλά και πιο επικίνδυνος λόγω των Κολωνιατών ληστών.

Από την Φούρκα μέχρι το Δερβένι Καβασίων, ο εν λόγω δρόμος χωριζόταν σε δύο κλάδους.³⁶² Ο ένας ακολουθούσε τις όχθες και την ποταμιά του Βουρκοπόταμου, όταν αυτός δεν ήταν επικίνδυνος, και έφθανε στο γεφύρι του Ταμπακόμυλου.³⁶³ Έπειτα προχωρούσε για το Καπηλιό και από εκεί για την Έλτση, όπου διακλαδιζόταν προς δύο κατευθύνσεις: αφ' ενός προς Κόνιτσα – Ίωάννινα και αφ' ετέρου προς Δερβένι Καβασίων και Μέοτσανη, όπου και πάλι διακλαδιζόταν, οδηγώντας είτε προς Ίωάννινα είτε προς Τεπελένι - Μπεράτι - Αυλώνα. Ο άλλος κλάδος περνούσε από τις βουνοκορφές Ταμπούρι και Πύργος Γύφτισσας και, διά της κοιλάδας της Σιουπόστιανης, έφθανε στο γεφύρι του Ταμπακόμυλου.³⁶⁴ από εκεί οι διαβάτες ακολουθούσαν είτε τον πρώτο κλάδο του δρόμου, προς Καπηλιό κ.λπ. είτε τον δεύτερο κλάδο, στην δεξιά όχθη, προς Νιτρουβιές και Παρατσιώτη (από όπου μετέβαιναν στο Καπηλιό, αν το εκεί γεφύρι δεν είχε καταστραφεί) και έπειτα προς το γεφύρι της Στράτσιανης, τον Άμαραντο και το Δερβένι Καβασίων.

362. Για την μετάβαση από τον αυχένα της Φούρκας προς την Κόνιτσα, υπήρχε και ένας άλλος δρόμος, δύσκολος και όχι πολυσύχναστος: οδηγούσε προς Νταλιόπολη της Σταρίτσανης και από εκεί είτε προς Ζάρωση-Πεκλάρι-Κόνιτσα, είτε προς Γκρισιμπάνι-Κόνιτσα. Έξ' άλλου, για την μετάβαση από την Σταρίτσανη στην Κόνιτσα, χρησιμοποιούσαν είτε τον δρόμο μέσω της Μόλιστας, είτε τον δρόμο δίπλα στον Βουρκοπόταμο. «Οί πίο πολλοί προτιμούσαν τον πρώτο, κυρίως όταν πήγαιναν προς τά κεϊ, γιατί είχαν ανήφορο μόνο μέχρι τή ράχη κι ύστερα ολο κατήφορο, αλλά και γιατί ήταν πίο σύντομος, ενώ ο δρόμος του ποταμού πίο μακρύς, στρωτός όμως. Πέντε και μισή ώρες έκανες νά πās μέ τό ζώο σου στην Κόνιτσα, έξι για νά γυρίσεις, κι αν άρκάτος ήσουν πήγαινες κι έρχόσουν πίο γρήγορα, ενώ για τά Γιάννενα ήθελες δύο μέρες νά πās κι άλλες τόσες νά γυρίσεις» (Χ. Χρηστίδης, δ.π. 180).

363. Από έδω πέρασαν τό 1810 ο Πουκεβίλ (Ταξίδι στην Ελλάδα. Τά Ήπειρωτικά, 1994 167) και τον Ιούλιο του 1896 ο Α. Baldacci (Φιλολ. Σύλλ. Παρνασσός, Έπετηρίς, τ. Γ' 1889 161): «Είσερχόμεθα εις τον ρύακα Κερασόβου, όν διαρκώς όφείλομεν νά διαβαίνωμεν έξ άριστερών προς τά δεξιά. Ή κοίτη όλονέν πυρακτοῦται. Κατά την 9 1/2 π.μ. ο καύσων εις 36°».

364. Βλ. § 13 υπό Α1 και Σαμαράς, Κιράσοβο, 2002 24, 70, 414, όπου γράφει και ότι σώζονται τμήματα του παλιού λιθόστρωτου δρόμου, λίγο πριν από τη τοποθεσία Πύργος, και ότι παρακλάδι του δρόμου αυτού οδηγούσε στο Ριάχοβο, στά Χάνια και ακολουθώντας στην ποταμιά. Και οί Μολιστινοί λένε (Άλ. Οικονομίδης, Δ. Τζιμινάδης, Άναστ. Νάτσιος κλπ.) ότι σώζονται ίχνη του λιθόστρωτου δρόμου αυτού στην κοιλάδα της Σιουπόστιανης.

4. Ἡ τοποθεσία ἐπάνω ἀπό τόν ταμπακόμυλο λέγεται *Καντσιαούση*. Τό τοπωνύμιο τοῦτο θεωρήθηκε ὅτι σχετίζεται μέ κάποιον τσαούση πού λεγόταν Χάν (ἔτσι, Στεργιόπουλος) ἢ Χασάν, ἐνῶ εἶναι προφανές ὅτι σημαίνει χάνι τοῦ τσαούση. Τσαούσης ὀνομαζόταν ὁ στρατονόμος, καθὼς καί ὁ ὑπασπιστής τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φρουρᾶς τοῦ καρακολιοῦ (φυλάκιου) ἢ τοῦ καπετάνιου ἀρματολοῦ.³⁶⁵ Θά μπορούσε νά θεωρηθεῖ ὅτι στήν τοποθεσία Καντσιαούση βρισκόταν τό οἶκημα πού ἀποτελοῦσε φυλάκιο καί ὑπηρεσιακή κατοικία τοῦ τσαούση, δηλαδή τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φρουρᾶς τοῦ δερβενιοῦ καί πού λεγόταν χάνι, καθόσον ἡ τοποθεσία αὐτή ἦταν κατάλληλη γιά τό οἶκημα αὐτό. Ὅμως, σύμφωνα μέ τήν προαναφερθεῖσα πληροφορία τοῦ Γ. Γκούτου, αὐτό τό οἶκημα βρισκόταν στήν τοποθεσία Μυλωνᾶ καί λεγόταν ταμπούρι. Ἐπομένως, τό πιθανότερο εἶναι ὅτι στήν τοποθεσία Καντσιαούση ὑπῆρχε χάνι - πανδοχεῖο, τό ὁποῖο κτίσθηκε ἐδῶ ἐπειδή ἐδῶ καί στόν Ἄντζερούχη διασταυρώνονταν οἱ δύο κλάδοι τοῦ δρόμου Φούρκας - Μέρτζανης, καί ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης του ἢ ὁ μισθωτής του (ἢ ἕνας ἀπό τούς διαδοχικούς ἰδιοκτήτες ἢ μισθωτές του) ἦταν πρῶην τσαούσης πού ὑπηρέτησε στό τοπικό δερβένι ἢ ἀρματολίκι καί ἔνεκα τούτου τό πανδοχεῖο λεγόταν «χάνι τοῦ τσιαούση» καί ἡ τοποθεσία ὀνομάσθηκε «Καντσιαούση».

Δεδομένου ὅτι οἱ δύο κλάδοι τοῦ δρόμου Φούρκας - Μέρτζανης διασταυρώνονταν καί στήν τοποθεσία Ἄντζερούχη πού βρίσκεται δίπλα στήν τοποθεσία Καντσιαούση, θά μπορούσε νά ὑπῆρχε χάνι καί στόν Ἄντζερούχη, εἴτε πρῖν νά ἰδρυθεῖ τό χάνι τοῦ τσαούση εἴτε καί ταυτόχρονα μέ ἐκεῖνο. Θεωρῶ λοιπόν ὅτι ὑπῆρχε ἐδῶ τό χάνι κάποιου Τζερούχη καί γι' αὐτό ἡ τοποθεσία ὀνομάσθηκε Ἄντζερούχη.

B. - Ἡ λειτουργία τοῦ δερβενιοῦ

1. Τό κεντρικό φυλάκιο τοῦ δερβενιοῦ βρισκόταν μᾶλλον στήν τοποθεσία «Μυλωνᾶ». Περιφερειακά φυλάκια-σκοπιές ἦσαν τουλάχιστον τά ἀκόλουθα τρία, τά ὁποῖα ὑπῆρχαν στίς γειτονικές τοποθεσίες Πύργος καί Βίγλα, ὅπως προκύπτει ἀπό τά ὀνόματά τους πού ὑποδηλώνουν ὅτι ἐκεῖ διέμειναν φρουροί τοῦ δερβενιοῦ. Ἐνα φυλάκιο-σκοπιά βρισκόταν στήν προαναφερθεῖσα δίοδο Πύργος τοῦ βουνοῦ Γύφτισσα, ὅπου σήμερα συναντῶνται τά ὄρια Γανναδιοῦ, Κερασόβου καί Πουρνιαῆς καί ὅπου ἄλλοτε, κατά τόν Στεργιόπουλο, ὑπῆρχε ὀριοθετικό εἰκόνισμα³⁶⁶ ἐκεῖ πλησίον εἶναι καί τό ὕψωμα Νταβή. Ἄλλο φυλάκιο βρισκό-

365. Βλ. Χ. Ἰναλτζίκ, Ἡ ὀθωμανική αὐτοκρατορία, 1995 144, 146. Κασσομούλης, Ἐνθυμήματα, τ. Γ' 625, Σ. Μπέττης, Κουρεντιακά, 1997 80-83.

366. Στεργιόπουλος, Ἡπ. Χρονικά, 1938 166. Βλ. καί σημ. 364, καθὼς καί Χρησιτίδης, ὁ.π. 41, ὅπου περιγραφή τῆς γύρω περιοχῆς.

ταν στην Βίγλα, όπου σώζονται τὰ θεμέλια μικροῦ κτηρίου· δίπλα εἶναι τὸ ὕψωμα ὅπου ἀργότερα κτίσθηκε τὸ ἐκκλησάκι «Ἁγίου Σωτήρος»· ἀπὸ ἐκεῖ οἱ φρουροὶ μπορούσαν νὰ κατοπτρεύουν ὁλόκληρη τὴν ἔκταση τοῦ δερβενιοῦ καὶ παραπέρα ἀπὸ αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνταλλάσσουν σήματα μὲ τὰ ἄλλα τρία φυλάκια.

Τρίτο περιφερειακὸ φυλάκιο ὑπῆρχε πλησίον τοῦ Σιούμου, στὸν Πύργο. Ὁ Κ. Στεργιόπουλος ἔγραψε τὸ 1934 ὅτι σώζονταν τότε ἐκεῖ ἐρείπια φυλακίου· ὁμως κανεὶς δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ ὑποδείξει τὴν θέση τους. Σὲ ἀπόσταση χιλιομέτρου ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν Πύργος, βρίσκεται τὸ ὕψωμα μὲ τὸ ἐξωκκλήσι τοῦ Ἁγίου Νικόλα, ἀπὸ ὅπου παλιά θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ κατοπτρεύσει μεγάλο τμῆμα τοῦ δερβενιοῦ καὶ τοὺς δρόμους Ἀντζερούχη - Παρατσιώτη καὶ Παρατσιώτη - Καπηλιῶ. Μεταξὺ τῆς τοποθεσίας Πύργος καὶ τοῦ ὑψώματος Ἁγίου Νικόλα, δίπλα στὸν διερχόμενο ἀπὸ ἐκεῖ δρόμος Γανναδιοῦ - Καπηλιῶ, σώζονται μεγάλες βελανιδιές, οἱ ὁποῖες ἦσαν ἀκλάδευτες ἀνέκαθεν (ὅπως οἱ βακούφικες) καὶ ὀνομάζονταν «δένδρα Ἁγίου Νικολάου» στὴν ἔγγραφη προκήρυξη δημοπρασίας γιὰ τὴν κατασκευὴ καλτεριμιοῦ στὸν δρόμο αὐτὸν τὸ 1916.³⁶⁷ Ὅπως ἀναφέρεται παρακάτω ὑπὸ 3, κατὰ τὴν περίοδο 1722-1790 οἱ Μολιστινοὶ ἀπέκρουσαν ἐπιδρομὴ Ἀλβανῶν, μετὰ ἀπὸ φονικὴ μάχη, στὸ ὕψωμα Ἁγίου Νικόλα, στὸν Πύργο καὶ στὸν Σιούμο. Βάσει τούτων, συμπεραίνω τὴν ἀκόλουθα: Στὸν χώρο τῶν βελανιδιῶν εἶχε κτισθεῖ πύργος - φυλάκιο τοῦ δερβενιοῦ γιὰ τὴν στέγαση τῶν φρουρῶν ποὺ εἶχαν ὡς παρατηρητήριον τὸ ὕψωμα Ἁγίου Νικόλα (τὸ ἐξωκκλήσι δὲν ὑπῆρχε τότε)· κατὰ τὴν προαναφερθεῖσα μάχη, ὁ πύργος καταστράφηκε· μὲ τίς πέτρες του, οἱ Μολιστινοὶ ἔκτισαν στὴν θέση τοῦ ἐκκλησάκι, ἀφιερωμένο στὸν Ἁγίου Νικόλα ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν νίκη τους· τὸ ἐκκλησάκι ἐρειπώθηκε ἀργότερα, πρὶν ἀπὸ τὸ 1916, γι' αὐτὸ κτίσθηκε νέον στὸ ὁμώνυμον ὕψωμα· μὲ τίς πέτρες τῶν ἐρειπίων κατασκευάσθηκε τὸ καλτερίμι τοῦ δρόμου τὸ 1916, γι' αὐτὸ οἱ πέτρες του εἶναι πελεκημέναι³⁶⁸ καὶ γι' αὐτὸ στὸν χώρον τῶν βελανιδιῶν δὲν φαίνονται ἐρείπια.

2 Κατὰ τὴν παράδοση, «ὁσάκις ἔρχονταν φερμάνια (διαταγές), ἀνέβαινε μιά γύφτισσα ψηλά στὸ ὕψωμα (ποὺ καὶ σήμερον ἔχει τὸ ὄνομα Γύφτισσα) καὶ χτυποῦσε τὸ ταμποῦρλο. Ἔτσι ἄκουγαν ὅλα τὰ περίχωρα καὶ συναθροίζονταν στὸ Καπηλιό γιὰ νὰ λάβουν γνῶσιν τῶν διαταγῶν».³⁶⁹ Τοῦτο παραπέμπει σὲ πλη-

367. Βλ. Μολιστινά, 198.

368. Τὴν ἐξήγησιν γιὰ τίς πέτρες μοῦ τὴν ἔδωκε ὁ Κων. Ἁ. Τζιμινάδης.

369. Γ. Γκοῦτος, εἰς Μολιστινά, 25. Παρομοίως Ἁλ. Οἰκονομίδης καὶ Δ. Τζιμινάδης. Κατὰ τὸν Μ. Κούσιο (δ.π. 46), ἡ γύφτισσα εἰδοποιοῦσε ὅτι ἦλθε ὁ φοροεισπράκτορας. Κατὰ τὸν Στεργιόπουλον (Ἠπ. Χρονικά, 1934 237), τὸ βουνὸ ὀνομάσθηκε Γύφτισσα ἐπειδὴ ἔχει σκοῦρον χρῶμα ἢ ἐπειδὴ σκοτώθηκε σ' αὐτὸ κάποια γύφτισσα. Τὸ 1940, ὁ Κονιτσιώτης Γεώργ. Γουσιγούνης, διηγήθηκε γιὰ τὸ παζαρόπουλον τῆς Κόνιτσας: «Στὰ παλαιότερα χρόνια πέρναε ἀπ' τοὺς δρόμους [τῆς Κόνιτσας] μ' ἓνα τούμπανο μιά γύφτισσα, ἡ Καστανιανίτισσα, καὶ τὸ

ροφορίες κατά τίς ὁποῖες τόν 17ο αἰώνα οἱ φρουροί δερβενιῶν ἢ ἄλλα πρόσωπα ὀριζόμενα ἀπό τούς κοινοτάρχες εἰδοποιοῦσαν μέ τύμπανα εἴτε τούς διαβάτες ὅτι ἡ διέλευση τοῦ δερβενιοῦ εἶναι ἀκίνδυνη, εἴτε τούς κατοίκους τῆς περιοχῆς ὅτι ἔρχονται κάποιοι πού φαίνονται ἐπικίνδυνοι.³⁷⁰ Θεωρῶ ὅτι κάτι τέτοιο συνέβαινε καί σέ τοῦτο τό δερβένι, καθόσον μάλιστα πλησίον τοῦ φυλακίου τοῦ Πύργου τοῦ βουνοῦ τῆς Γύφτισσας βρίσκεται τό ὕψωμα πού λέγεται Νταβή.³⁷¹ Διότι τό τοπωνύμιο αὐτό προῆλθε ἀπό τήν τούρκικη λέξη *davul*, ἡ ὁποία σημαίνει τύμπανο καί ὑποδηλώνει ὅτι στήν τοποθεσία ἀναφορᾶς τῆς ὑπῆρχε δερβένι.³⁷² Ἐπομένως, ἀπό τό ὕψωμα Νταβή ὁ τυμπανιστής εἰδοποιοῦσε τούς διαβάτες τοῦ δερβενιοῦ ὅτι ἡ διέλευσή τους μέσω αὐτοῦ ἦταν ἐπικίνδυνη. Πέραν τούτου, εἰδοποιοῦσε καί τούς προεστούς τῶν γύρω χωριῶν, ὅταν ἔπρεπε αὐτοί νά συναθροισθοῦν στό Καπηλιό πρὸς συνεδρίαση, κατά τά ἐκτιθέμενα στήν §18 ὑπό 1. Τό ζήτημα γιατί κατά τήν παράδοση ὁ τυμπανιστής ἦταν γύφτισσα μού εἶναι ἀνεξήγητο.

3. Τά κυριότερα περιστατικά πού ἐπισημάνθηκαν στήν §7 ἀναφορικά μέ τά ἄρματολίκια καί τά δερβένια κατά τόν 18ο αἰώνα, ἔχουν συνοπτικῶς ὡς ἑξῆς: Τό 1722 ἔγιναν «μεγάλαι μεταβολαί εἰς τὰς ὀργανώσεις τῶν ἄρματολῶν καί τῶν *randor* τῶν Βαλκανίων (...). Τά δερβένια θά ἐφρουροῦντο πλέον ὑπό τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς (...). Ἡ ἀπόφασις ἐσημοσθη εἰς Καστοριάν (...), Κόνιτσαν, Πρεμετήν (...). Καθιερώθη ἓν εἶδος ἐθνοφυλακῆς. Οἱ κάτοικοι ἐπεφορτίσθησαν μέ τήν προστασίαν τῆς περιοχῆς», χωρίς φοροαπαλλαγές, ἀλλά οἱ ἄρματολοί δέν καταργήθηκαν παντοῦ.³⁷³ Στό ἄρματολίκι Γρεβενῶν, Ἀνασελίτσας καί Κόνιτσας, διετέλεσαν καπετάνιοι καί δερβέναγάδες κατά τήν περίοδο 1730-1810 οἱ: Ζῆδρος, Τότσκας, Μπουκουβάλας, Πρίφτης, Ν. Ζιάκας. Ἀπό τό 1743 αὐξήθηκαν οἱ ἐπιδρομές Ἀλβανῶν καί ὁ Βελῆ μπέης, πατέρα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἔφθασε στή Φούρκα, ὅπου κατέστρεψε τήν μονή Κλαδόρμης, καί στό Κεράσοβο, ὅπου ἀποκρούσθηκα. Διοικητές τῶν δερβενιῶν τῆς Ἡπείρου διετέλεσαν ὁ Σουλεϊμάν πασᾶς

χτύπαγε δυνατά, γιατί θ' ἀρχίναγε τό παζαρόπλου» (Ελ. Τζιάλλα-Μάντζιου, εἰς Ἡπ. Στέγη Γραμμάτων καί Τεχνῶν, Θέρος '80, Γιάννινα 1980 175).

370. Βλ. *Orhonlu*, ὁ.π. 38-39, Γ. Τόζης, Ἀρχ. Θρακ. Λαογρ καί Γλωσ. Θεσαυροῦ, 1939 216, Ἀ. Βακαλόπουλος, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας 1354-1833, 1969 254.

371. Βλ. *Κούσιος*, ὁ.π. 247 καί ἄνωτ. ὑπό 1 καί §11 ὑπό 3.

372. Ἐτσι, *Orhonlu*, ὁ.π. 70. Στήν σελ. 38, γράφει: «Οἱ φρουροί ἐστεγάζοντο ἐντός οἰκίσκων διά νά προφυλάσσωνται ἐκ τῶν καιρικῶν συνθηκῶν. Πρὸς ἔλεγχον τῆς περιοχῆς, μικρός ἀριθμός τούτων ἐφύλασσαν εἰς κορυφάς. Τά ἔξοδά των εἰς περιοχάς τινὰς κατεβάλλοντο ὑπό τῶν κατοίκων. Διά τήν ἐπικοινωνίαν μεταξύ τῶν δερβενιῶν ἐχρησιμοποιοῦντο τύμπανα, λεγόμενα *derbend davulu* (τύμπανα δερβενίων), δι' ὧν ἦσαν ἐφωδιασμένα ἅπαντα τά δερβένια καί τά *καραβάνσαρᾶι*».

373. *Orhonlu*, ὁ.π. 58 Βλ. καί ἄνωτ. § 7 ὑπό Α3.

(1740-1764), ὁ Κούρτ πασᾶς τοῦ Μπερατιοῦ (1774-1787) καί ὁ Ἄλῆ πασᾶς (1787-1822).

Βάσει τῶν προεκτεθέντων, συμπεραίνω τά ἀκόλουθα: Τό δερβένι τῆς Μόλιστας ἰδρύθηκε τόν 17ο αἰώνα, ἄν ὄχι ἐνωρίτερα, καί ὑπαγόταν στό ἀρματολίκι Γρεβενῶν, Ἀνασελίτσας καί Κόνιτσας. Τό σύστημα αὐτοπροστασίας πού ἄρχισε νά ἐφαρμόζεται στήν περιοχή τό 1722, σέ συνδυασμό μέ τά διόδια, πού οἱ Μολιστινοί ἐδικαιοῦντο νά εἰσπράττουν στό δερβένι ἐπειδή τό φρουροῦσαν οἱ ἴδιοι, ὅλοι ἢ μερικοί, εἶχε καί εὐνοϊκές οἰκονομικές συνέπειες γιά ὅσους ἀπό αὐτούς τό φρουροῦσαν· ἔτσι, ἕνας ἀπό αὐτούς τούς φρουρούς μπόρεσε τό 1740 νά κτίσει στό Γανναδιό γιά τήν οἰκογένειά του τό μεγάλο σπίτι πού σήμερα λέγεται «Παπαγιαννάδικο».³⁷⁴ Τό σύστημα αὐτοπροστασίας τῶν χωριῶν, μέ χαλαρή ἐξάρτηση ἀπό τούς ἀρματολούς, διατηρήθηκε μᾶλλον μέχρι τό 1743, ὅποτε οἱ ἀρματολοί ἀνέλαβαν καί πάλι τήν φρούρηση τῶν δερβενιῶν καί τῶν χωριῶν ἐπειδή τότε ἄρχισαν νά αὐξάνουν οἱ ἐπιδρομές Ἀλβανῶν. Σύμφωνα μέ τήν παράδοση, σέ πολύ παλιά ἐποχή, στίς τοποθεσίες Πύργος, Ἄη Νικόλας καί Σιοῦμος, δηλαδή γύρω ἀπό τό ἐκεῖ φυλάκιο τοῦ δερβενιῶν, οἱ Μολιστινοί, κατόπιν φονικῆς μάχης, ἀπέκρουσαν ἐπιδρομή χιλίων Ἀλβανῶν.³⁷⁵ Τό περιστατικό αὐτό, πού ἡ παράδοση τό παραποίησε κάπως, θεωρῶ ὅτι συνέβη μᾶλλον ὅταν ἴσχυε τό σύστημα αὐτοπροστασίας καί πιθανῶς κατά τήν ἐπιδρομή τοῦ Βελῆ μπέη στήν Φούρκα καί στό Κεράσοβο τό 1743, ἀλλιῶς κατά τήν περίοδο 1743-1790 ὅποτε ἐντάθηκαν οἱ αὐθαιρέσιες τῶν Ἀλβανῶν στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας.

Ὑστερα ἀπό τό 1787, ὁ Ἄλῆ πασᾶς κατέπαυσε τίς αὐθαιρέσιες τῶν Ἀλβανῶν, ἀποδυνάμωσε τούς ἀρματολούς, μεταρρύθμισε τά δερβένια καί ἐγκατέστησε καραούλια φυλάκια στούς κεντρικούς δρόμους. Ἐτσι, μετά τό 1790, στό δερβένι τῆς Μόλιστας διατηρήθηκε μᾶλλον μόνον τό φυλάκιο τῆς τοποθεσίας Μυλωνᾶ ὡς καραούλι. Στήν περίοδο 1822-1846 τά δερβένια τῆς περιοχῆς ἐλέγχονταν ἀπό ἀρματολούς καί κλέφτες (Θ. Ζιάκας, Καραγιῶργος Φουρκιώτης, Γ. Δερβένας κ.ἄ.).³⁷⁶ Μέχρι τό 1863, τό καραούλι στήν τοποθεσία Μυλωνᾶ μᾶλλον ὑπῆρχε, οἱ δέ φρουροί του, πού λέγονταν καί δερβενναγάδες, εἰσέπρατταν διόδια γιά τήν διέλευση τῶν διαβατῶν καί τῶν ζώων τους· ἔκτοτε καί μέχρι τό 1913, ἴσως ὑπῆρχε ἐκεῖ φυλάκιο ἔμμισθων ζαπτιέδων, ὅπως ὑπῆρχε στήν τοποθεσία Κουκλιοί τοῦ Μποτσιφαριοῦ.

374. Βλ. ἄνωτ. § 14 ὑπό Α2.

375. Κούσιος (δ.π. 48-49), ὁ ὁποῖος γράφει καί ὅτι ἀρχηγός τῶν ἐπιδρομέων ἦταν ὁ Σαλιμπούτκας. Ὅμως, ὁ Σαλῆ Μπούτκας (καταγόμενος ἀπό τό χωριό Μπούτκα τῆς Κολώνιας) ἦταν φόβητρο στήν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας τό 1914 (βλ. Β. Χρήστου, Ἀπομνημονεύματα, 2002 16) καί στήν Μοσχόπολη τό 1916 (Μαρτινιανός, δ.π. 300, 302, 312). Ἐπομένως, ὁ ἀρχηγός τῶν ἐπιδρομέων ἴσως ἦταν παλπούς τούτου τοῦ Σαλῆ Μπούτκα ἢ εἶχε ἄλλο ὄνομα.

376. Γιά τά παραπάνω, βλ. § 7 ὑπό Α 3-4.

§17. Ὁ ταμπακόμυλος

1. Ὁ ἀλευρόμυλος πού σωζόταν μέχρι πρόσφατα πλησίον τῶν τοποθεσιῶν Καντσιαούση καί Ἀντζερούχης, στήν δεξιά ὄχθη τοῦ Βουρκοπόταμου, λεγόταν ταμπακόμυλος, ὅπως καί ἡ περιοχή γύρω του. Τό τοπωνύμιο Ταμπακόμυλος συναντιέται καί στήν Λεφτοκαριά Ζαγορίου καί στήν ἐπαρχία Τριχωνίδος.³⁷⁷ Ὑπάρχουν καί τά τοπωνύμια Ταμπακαριό στήν Διπαλίτσα καί στό Ἀσημοχώρι³⁷⁸ καί (τά) Ταμπακαριά ἐκεῖ ὅπου ἐνώνονται τά ποτάμια Καλαμᾶς καί Γορμίτσανη.³⁷⁹

Ἡ ἐκδοχή ὅτι ἐδῶ ὑπῆρχε ταμπάκικο, δηλαδή βυρσοδεψεῖο, δέν εὐσταθεῖ ἀφ' ἐνός ἐπειδή ἡ παράδοση λέγει ὅτι ἐδῶ «ἀλέθονταν ὁ ταμπάκος πού προωρίζετο διά τās ἀνάγκας τῶν καταναλωτῶν Ἡπείρου καί Ἀλβανίας»³⁸⁰ καί ἀφ' ἑτέρου ἐπειδή δέν φαίνεται νά ὑπῆρχαν ἢ νά μπορούσαν νά ὑπάρξουν ἐδῶ οἱ ἀπαιτούμενες γιά τήν λειτουργία βυρσοδεψείου ποικίλες κτιριακές ἐγκαταστάσεις καί εἰδικές βυρσοδεψικές ὕλες.³⁸¹

2. Στά Βαλκάνια, ἡ χρήση τοῦ ταμπάκου ἄρχισε τόν 17ο αἰῶνα κυρίως, ὅποτε ἄρχισε καί ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ, βασικά στήν Μακεδονία. Ἡ αὐστηρή ἀπαγόρευση τοῦ καπνοῦ τό 1633 δέν ὑπῆρξε ἀποτελεσματική, γι' αὐτό, ἀλλά καί πρὸς ἐκμετάλλευση νέας πηγῆς φόρων, τό 1689 ἡ Πύλη ἐπέτρεψε καί ἐνθάρρυνε τήν καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ καί ἐπέβαλε φόρους στήν παραγωγή καί στήν πώλησή του. Ἀργότερα ἡ εἰσπραξη τῶν φόρων καπνοῦ ἐκμισθωνόταν σέ μουλτεζίμηδες. Ἀπό τό 1860 τό κράτος ἀνέλαβε τήν πώληση τοῦ καπνοῦ, ἀλλά ἡ παραγωγή του μειώθηκε λόγω τῆς ὑψηλῆς φορολογίας, γι' αὐτό καταργήθηκε τό μονοπώλιο τό 1873, ἐνῶ ἀκολουθῶς, τό 1879, τό μονοπώλιο δόθηκε σέ τραπεζίτες.³⁸²

Στήν Ἀλβανία καί στήν Ἡπειρο, ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ διαδόθηκε τόν 18ο αἰῶνα κυρίως. Ἡ βιοτεχνία παραγωγῆς ἀρωματικοῦ καπνοῦ στό χωριό Ἐπισκοπή τῆς Δρόπολης ἦταν ἡ μεγαλύτερη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Μέ φερμάνι τοῦ 1806, τό δικαίωμα παραγωγῆς καί πώλησης καπνοῦ στό σαντζάκι τῆς Ρούμελης δόθηκε στόν Ἀλῆ πασᾶ.³⁸³ Ὁ Πουκεβίλ ἔγραψε γύρω στό 1815 ὅτι συνάντησε

377.Κ. Οἰκονόμου, Τοπωνυμικό τῆς περιοχῆς Ζαγορίου 1991 443, Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια, τ. ΚΒ' 778.

378.Στεργιόπουλος, Ἡπ. Χρονικά, 1938 180.

379.Ἐκεῖ εἶχε ταμπακόμυλους ὁ πατέρας τοῦ Χρ. Χρηστοβασίλη. Βλ. Στ. Μπέτιης, Ἡπ. Ἐστία, 1961 426.

380.Γ. Γκοῦτος, εἰς Μολιστινά, 25. Κατά τόν Κ. Στεργιόπουλο (Ἡπ. Χρονικά, 1938 180), ἐδῶ ὑπῆρχε ἄλλοτε μύλος ταμπάκου.

381.Βλ. Κ. Καλατζῆς, Τό ταμπάκικο, 1992 20 ἐπ.

382. Γιά τά παραπάνω, βλ. Μ. Χαριτάτος/Π. Γιακουμάκη, Ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ τσιγάρου, 1998 28 ἐπ., Ν. Σαρρῆς, Ὁσμανική πραγματικότητα, II 200, 214.

383. Γκ. Ἄρς, Ἡ Ἀλβανία καί ἡ Ἡπειρος στά τέλη τοῦ ΙΗ' καί στίς ἀρχές τοῦ ΙΘ' αἰῶνα, 1994 35, 36, 53, 294.

ὑδροκίνητα ἐργαστήρια ταμπάκου στήν Ἐπισκοπή καί στήν Παραμυθιά, ὅτι στήν Ἠπειρο τόν ταμπάκο, πού τόν ροφοῦν ἀπό τήν μύτη, τόν κάνουν λεπτή σκόνη σέ μύλους μέ γουδοχέρι, χωρίς κόσκινο, ὅτι σημαντικές ποσότητες του διοχετεύουν σέ ὅλη τήν αὐτοκρατορία καί ὅτι ὁ καπνός ἀποδίδει διπλάσιο εἰσόδημα ἔναντι ἄλλων καλλιεργειῶν, ἀλλά χρειάζεται συχνό πότισμα.³⁸⁴ Γιά τήν κατασκευή ταμπάκου, ἀνακάτωναν φύλλα καπνοῦ, ἓνα ὑγρό μέ ἀρωματικές καί ἐρεθιστικές οὐσίες, χῶμα καί ἀλάτι· τό μείγμα ἀφινόταν νά ὑποστῆ ζύμωση καί σήψη, ἔπειτα ξηραίνόταν καί τέλος γινόταν σκόνη σέ ὑδρόμυλους ἢ σέ χειρόμυλους.³⁸⁵

Ἀναφορικά μέ τόν καπνό στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας, ὑπάρχουν οἱ ἑξῆς πληροφορίες: Τό 1811 ὁ Ἰ. Ντίνας ἀπό τήν Κόνιτσα ἔστειλε στό Ἀλή πασᾶ ἐπιστολή, στήν ὁποία, ὅπως συνάγω ἀπό τό διασωθέν περιεχόμενό της,³⁸⁶ τοῦ ἔγραφε: σέ παρακαλῶ νά διατάξεις νά κλειστοῦν οἱ δύο τρεῖς ταμπακόμυλοι πού παραβαίνουν τό βασιλικό φιρμάνι καί τήν διαταγή σου, βάσει τῶν ὁποίων ἔχω τό ἰλτιζάμι τοῦ ταμπάκου τῆς Κόνιτσας· φαίνεται ὅτι ὁ ἐπιστολογράφος εἶχε τό μονοπώλιο (ἰλτιζάμι) τοῦ ταμπάκου στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας καί ὅτι ζήτησε νά παύσει ἡ λειτουργία τῶν ταμπακόμυλων τῆς Μόλιστας, τῆς Διπαλίτσας καί τοῦ Ἀσημοχωριοῦ ἐπειδή πωλοῦσαν τόν ταμπάκο τους καί στόν καζᾶ τῆς Κόνιτσας. Τό 1879, μεταξύ ἑνός ἰδιοκτῆτη ἀγροῦ στόν κάμπο τῆς Κόνιτσας καί τριῶν ἀγροτῶν, καταρτίσθηκε σύμβαση ἐπίμορτης ἀγροληψίας γιά τήν καλλιέργεια καπνοῦ καί ἄλλων προϊόντων.³⁸⁷ Τό 1896 ὁ καπνός πού καλλιεργοῦσαν οἱ Κερασοβίτες γύρω ἀπό τό χωριό τους χαρακτηρίσθηκε ἀπό τό κρατικό μονοπώλιο ὡς κατώτερης ποιότητας.³⁸⁸

3. Ὁ Πουκεβίλ, γύρω στό 1810, πέρασε ἀπό τήν κοιλάδα τοῦ Βουρκοπόταμου (πού τόν ὀνομάζει Σαραντάπορο) πηγαίνοντας γιά τό Κεράσοβο καί ἔγραψε γι' αὐτήν: «Ὁλόκληρο αὐτό τό τμήμα τῶν βουνῶν, καθῶς καί τό μοναχικό στενό τοῦ Σαραντάπορου, ποτίζονται ἀπό τά νερά πολλῶν πηγῶν, οἱ ὁποῖες θά ἐπέτρεπαν τήν επέκταση τῆς καλλιέργειας, ἂν δέν ἔλειπαν τά ἐργατικά χέρια γιά τίς ἀγροτικές δουλειές. Γι' αὐτό, καλλιλεργημένα χωράφια δέν εἶδα παρά μόνο σέ μεγάλες ἀποστάσεις μεταξύ τους καί κατά τήν πορεία μιᾶς ὀλόκληρης μέρας συνάντησα

384. Πουκεβίλ, Ταξίδι στήν Ἑλλάδα. Ἠπειρος, ἐκδ. Τολίδη 1994 115, 141, Στερεά Ἑλλάδα, Ἀττική, Κόρινθος, ἐκδ. Τολίδη 1995 224-227.

385. Ἐγκυκλ. Ἐλευθερουδάκη, τ. 7 (1929) 239-248, ἰδίως 242.

386. Ἠπ. Ἐστία, 1970 28: «σου φανερώνο ἐν τό αὐτό πελτέ καί ηρητηζαμοί του ταμπακηού τῆς κονιτζας ὅπου μοδωσες δηά νά πουλήσω ταμπάκο τό φιρμάνη τό βασιληκόν καί την υψηλήν γηούρδην σου κανής δεν μου ταποιασεν... λη δηώ καί τρῆς ηναι... ἔφενδη μου αμάν νά γινῆς βακούφης τη πολ... 8 πογγήων αυτου πρέπη εφενδη μου νά γινῆς πρότα βακούφης καί ἡστερον νά προστάξης η ἡψηλώτη σου νά κληστούν... ηθελε μπαταλη κοινον...».

387. Ἠπ. Ἐστία, 1990 14.

388. A. Baldacci, ὁ.π. 171.

μόλις δέκα ἀνθρώπους, στούς δρόμους πού πέρασα, γιά νά κάνω τίς ἔρευνές μου. Οἱ χωρικοί ἔφευγαν μόλις πλησίαζε τό περιπλανώμενο καραβάνι μας καί οἱ Ἀλβανοί μωαμεθανοί πού κατορθώναμε νά πλησιάσουμε δέν ἦταν διατεθειμένοι νά μοῦ δώσουν τίς πληροφορίες πού ἤθελα».³⁸⁹ Ἀπό τά γραφόμενά του προκύπτει ὅτι, ἂν εἶδε τόν ταμπακόμυλο καθώς ὄδευε στόν δρόμο Καπηλιοῦ - Κερασόβου (ὁ ὁποῖος περνοῦσε πλησίον τοῦ σημερινοῦ αὐτοκινητόδρομου), δέν ἔγραψε τίποτε γιά τόν μύλο ἐπειδή κανεῖς δέν τοῦ ἔδινε σχετικές πληροφορίες.

Κατά τήν ἐπίσκεψή μου τό 1974 στόν ἀλευρόμυλο πού λέγεται ταμπακόμυλος, στήν ὁμώνυμη τοποθεσία, διάβασα τήν ἐξῆς ἐπιγραφή σέ ἀγκωνάρι τῆς δεξιᾶς γωνίας τῆς πρόσθιας πλευρᾶς του, μισό μέτρο ἐπάνω ἀπό τό ἔδαφος: «ΠΑΠΑΝΤΟΝΙ 1827 ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΙ 1830». Τό 1842, γιά λογαριασμό τῶν κεντρικῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Γανναδιοῦ καί τῆς Μεσαριᾶς, ἀγοράσθηκε χωράφι πλησίον τοῦ ποταμοῦ γιά νά κατασκευασθεῖ ἐκεῖ ἡ «δέση» τοῦ αὐλακοῦ ἄρδευσης τῶν χωραφιῶν τῶν Μολιστινῶν,³⁹⁰ τό ὁποῖο σώζεται καί σήμερα ἐπάνω ἀπό τό αὐλάκι τοῦ μύλου. Τό 1869 οἱ Γανναδιῶτες διέθεσαν στούς Βασίλη καί Γιώργενα Παπαλέξη «τόν τόπον τόν ἀνήκοντα εἰς τήν τῶν Ταξιαρχῶν ἐκκλησίαν εἰς θέσιν Σιουπόστιανην, ὅπου ἦταν ὁ παλαιός Μῦλος, διά νά κτίσῃσι Ταμπακόμυλον καί τό αὐλάκι νά τό λαμβάνουν ἀπό ἐκεῖ ὀπόθεν τό ἔλαμβανεν ὁ παλαιός».³⁹¹ Γύρω στό 1877, ἀνέκυψε κάποια διένεξη γιά τόν μύλο μεταξύ τοῦ Γανναδιοῦ καί τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἡ ὁποία ἐπιλύθηκε ἀπό τό ἐπισκοπικό δικαστήριον καί ἀφοῦ τό χωριό δωροδόκησε κάποιον Τούρκο.³⁹² Τό 1899 ἔγινε σύμβαση μίσθωσης ἀφορῶσα σέ «Μῦλον, μεθ' ἐνός Μαντανείου καί Νεροτριβιάς, τῆς ἐκκλησίας τῶν Ταξιαρχῶν, κείμενον εἰς ποτάμι».³⁹³ Ὁ Β. Ἐξαρχος ἀπό τήν Σταρίτσανη ὄρισε στήν διαθήκη του τό 1899 νά κατασκευασθεῖ δρόμος γιά τήν Σταρίτσανη «ἀπό τοῦ σημείου τοῦ ἄλλοτε ὑπάρχοντος ἀλευρομύλου τῆς Μολίστης, ὁ ὁποῖος ἔκειτο ἀντικρῦ τοῦ ἄλλοτε Ταμπακομύλου, νῦν δέ ἀλευρομύλου».³⁹⁴

³⁸⁹ Πουκέβιλ, Ταξίδι στήν Ἑλλάδα. Τά Ἡπειρωτικά, 1994 167. Παρόμοιες παρατηρήσεις ἔκανε καί ὁ *Baldacci* (ὀ.π. 169) τό 1896 γιά τήν γεωργία τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας: Συγκριτικά πρὸς ἄλλες ὄρεινές περιοχές, «ἔχει ὡς καί εἰς αὐτά τά μεσόγεια μέρη αὐτῆς τήν θέαν γῆς χέρσου καί ἐγκαταλελειμμένης. Καί ὁμως ἐν γένει τό ἔδαφος ἠδύνατο ν' ἀποβῆ αὐτόθι γονιμώτατον. Κατά τό πρῶτον τῆς ὁδοῦ μέρος μεταξύ τῆς πόλεως καί τοῦ ποταμοῦ Σαρανταπόρου, δασύλλια, λιβάδια καί χέρσοι γαῖαι διαδέχονται διαρκῶς ἀλλήλας· ἄμπελοι τινες καί μεμονωμένοι ἀγροῖ σιτοφόροι εἶναι τά μόνα ἴχνη τῆς καλλιεργείας, τά ὁποῖα ὁ ὀφθαλμός συναντᾷ κατά τήν ἀδιάκοπτον ἀνάβασιν καί κατάβασιν ἀνά μέσον τῶν ὁμοιομόρφων ὑψωμάτων».

³⁹⁰ Μολιστινά, 177.

³⁹¹ Μολιστινά, 181.

³⁹² Πληροφορία ἀπό τόν Γ. Γκοῦτο (τό 1962) καί ἀπό τό Α' κατάστιχο τοῦ Εὐ. Ξεινοῦ.

³⁹³ Μολιστινά, 190.

³⁹⁴ Βλ. Κ. Ζαβιτζιάνος, Ἀρχεῖα ἐθνικῶν εὐεργετῶν, τχ Δ' 1929 97. Ἐπομένως, ἀποδεικνύεται

4. Βάσει τῶν προεκτεθέντων, συνθέτω ὡς ἑξῆς τήν ιστορική ἐξέλιξη τοῦ ταμπακόμυλου καί τῶν ἄλλων ὑδρόμυλων τῆς περιοχῆς. Στήν θέση τοῦ σημερινοῦ ἀλευρόμυλου ἢ πλησίον αὐτῆς, κτίσθηκε ταμπακόμυλος κατά τίς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 18ου αἰῶνα, πιθανῶς γύρω στό 1730. Ἐπειδή οἱ καλλιέργειες δημητριακῶν στίς μολιστινές ἐκτάσεις ἀριστερά τοῦ Βουρκοπόταμου αὐξήθηκαν τόν 18ο αἰῶνα, κατασκευάσθηκε ἀλευρόμυλος ἀπέναντι ἀπό τόν ταμπακόμυλο, στήν ἀριστερή ὄχθη.³⁹⁵ Κατόπιν τούτου, μετατράπηκε σέ νεροτριβή (μαντάνι καί ντριστελά) ὁ ἀλευρόμυλος, τόν ὁποῖο, ὅπως εἶδαμε στήν §11 ὑπό 3, εἶχε κατασκευάσει ὁ Ἄνδρόνικος Παλαιολόγος τό 1328 κάτω ἀπό τό ὕψωμα Τούμπα στήν περιοχή πού ὀνομάσθηκε Νιτρουβιές ὕστερα ἀπό τήν μετατροπή του σέ νεροτριβή. Τό 1811 ὁ Ἄλῆ πασᾶς, ἀνταποκρινόμενος στό προαναφερθέν αἴτημα τοῦ μουλτεζίμη τοῦ μονοπώλιου ταμπάκου στόν καῖά της Κόνιτσας, ἀπαγόρευσε τήν λειτουργία τοῦ ταμπακόμυλου τῆς Μόλιστας, μέ συνέπεια αὐτός νά ἐρειπωθεῖ σύν τῷ χρόνῳ. Λίγα ἔτη πρῖν ἀπό τό 1827, τό ποτάμι κατέστρεψε τίς νεροτριβιές στήν ὁμώνυμη τοποθεσία. Ἔνεκα τούτου, κατά τά ἔτη 1827-1830, ὁ ἐρειπωμένος ταμπακόμυλος διασκευάσθηκε σέ νεροτριβή μέ δαπάνες τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτρόπων τῆς Μόλιστας (ἱερεῖς ἦσαν ὁ παπα Ἄντωνης καί ὁ παπα Βασίλης). Μετά τό 1860, ὅποτε τό κράτος ἀνέλαβε τό μονοπώλιο τοῦ ταμπάκου καί ἡ παραγωγή του μᾶλλον ἦταν συμφέρουσα, ἡ ἐκκλησιαστική ἐπιτροπή τοῦ Γανναδιοῦ τό 1869 συμφώνησε μέ δύο χωριανούς νά κατασκευασθεῖ μέ δαπάνες τους νέος ταμπακόμυλος ἐκεῖ ὅπου ἦταν ὁ παλαιός πού μετασκευάσθηκε σέ νεροτριβή, ἀλλά ἡ συμφωνία μᾶλλον δέν ἐφαρμόσθηκε. Ἐπειτα ἀπό λίγα χρόνια καταστράφηκε ὁ ἀπέναντι ἀλευρόμυλος (μόνον ἕνας θόλος του σώζεται πλέον), γι' αὐτό, πρὸς ἀναπλήρωσή του, προστέθηκε τμήμα ἀλευρόμυλου στόν ὑδρόμυλο μέ τίς νεροτριβιές πού ἦταν πρῶην ταμπακόμυλος. Μετά ἀπό δεκαετίες, οἱ νεροτριβιές καταργήθηκαν, ἐνῶ ὁ ἀλευρόμυλος διατηρήθηκε, ἀλλά ἐξακολούθησε νά λέγεται ταμπακόμυλος.

5. Ὁ ἐν λόγω ὑδρόμυλος, ἐν ὅσῳ λειτουργοῦσε ὡς ταμπακόμυλος, ἄλεθε τά καπνά πού ἐκαλλιεργοῦντο σέ τοποθεσίες τῆς Μόλιστας καί τῶν γειτονικῶν χωριῶν. Ἀποτελοῦσε προσοδοφόρο πηγὴ (μουκατᾶ) παραχωρημένη ὡς ἰλτιζάμι σέ κάποιον κεφαλαιοῦχο, ὁ ὁποῖος ἦταν μισθωτής (μουλτεζίμης) καί ἀποφάσιζε, μεταξὺ ἄλλων, γιά τήν παραγωγή καί γιά τίς τιμές τῶν καπνῶν.

ἐσφαλμένη ἢ γνώμη ὅτι ὁ ταμπακόμυλος βρισκόταν στήν ἀριστερή ὄχθη (Σ. Ξεινός, Κόνιτσα, τχ 103/2002, Δημ. Τζιμινάδης: «Κάτω στό ποτάμι, ἀπέναντι τῶν σημερινῶν Ἄλευρόμυλων, εὐρίσκετο ταμπακόμυλος, ὀνομάζεται τό μέρος ἐκεῖνο καί σήμερον στόν Ταμπακόμυλο, τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἄλλοτε ἐκεῖ ἐκαλλιεργοῦντο καπνά»).

395. Ὁ Ἄναστ, Νάτσιος μοῦ εἶπε τό 1963 ὅτι στήν Κρέμαση τῆς κοιλάδας τῆς Σιουπόστανης ὑπῆρχε ἀλευρόμυλος.

Πιθανότατα, ὁ μουλτεζίμης τοῦ ταμπακόμυλου ἦταν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τό 1740 ἔκτισε γιά κατοικία τῆς οἰκογένειάς του στό Γανναδιό τό μεγάλο σπίτι πού λέγεται Παπαγιαννάδικο (βλ. §14 ὑπό Α2). Ἀπό τίς ἐντοιχισμένες σ' αὐτό ἐπιγραφές, οἱ ὁποῖες ἀναγράφουν τό ἔτος κατασκευῆς τοῦ σπιτιοῦ μαζί μέ τό σχῆμα τοῦ σταυροῦ, προκύπτει ὅτι ὁ μουλτεζίμης ἦταν χριστιανός (ἄλλωστε καί ὁ μουλτεζίμης τοῦ ταμπάκου τοῦ καζᾶ ἦταν χριστιανός, ἀφοῦ λεγόταν Ἰ. Ντίνας). Ὁ μουλτεζίμης ἴσως χρησιμοποιοῦσε ὡς βοσκότοπο τῶν βοδιῶν καί τῶν μουλαριῶν του τίς τοποθεσίες, οἱ ὁποῖες, γιά τόν λόγο αὐτό, λέγονται ἔκτοτε Λιβάδια καί Λιβιδερά (= λιβαδερά), καί ὡς ἀγρόκτημά του τήν τοποθεσία, ἡ ὁποία, γιά τόν λόγο αὐτό, ὀνομάσθηκε ἀργότερα Σελιό. Ἡ κατάργηση τοῦ ταμπακόμυλου ἀπό τόν Ἀλῆ πασᾶ τό 1811 πιθανολογῶ ὅτι ἐπέφερε καί τίς ἐξῆς ἀλλαγές: τό Παπαγιαννάδικο περιῆλθε στόν Κώστα Χατζῆ (προσκυνητή) καί στά τέκνα του.³⁹⁶ οἱ τοποθεσίες Λιβάδια καί Λιβιδερά μεταβλήθηκαν σέ ἀγρούς ἀπό τούς Γανναδιῶτες πού ἀγόρασαν τμήματά τους· ὁ ταμπακόμυλος καί τό ἀγρόκτημα στό Σελιό περιῆλθαν μέ ἀγοραπωλησία στήν ἐκκλησία τοῦ Γανναδιοῦ ἐπειδή ἄλλοι δέν μποροῦσαν νά διαθέσουν τά ἀπαιτούμενα χρήματα γιά τήν ἀγορά.

§18. Καπηλιό, Παλιχειματα, Ἔλτσι

1. Ὁ αὐτοκινητόδρομος Κόνιτσας - Κοζάνης, μετά ἀπό τήν διακλάδωσή του πρὸς τά χωριά τῆς Μόλιστας, τέμνει τήν τοποθεσία τοῦ Καπηλιοῦ ἔπειτα, ἀφοῦ στρίψει, τέμνει τήν τοποθεσία Ντραγασιά, ἀκολουθῶς προσεγγίζει τά Παλιχειματα στήν διακλάδωσή του πρὸς Κεράσοβο, περνᾶ ἀπό τήν γέφυρα τοῦ Βουρκοπόταμου καί συνεχίζεται πρὸς Παρατσιώτη καί Ντέρτη, ὅπου ἀρχίζει ἡ περιοχὴ τῆς Καστανιανῆς. Δεξιά τῆς Ντραγασιάς εἶναι ὁ Τσέρος καί παραπέρα, ἡ Μόκλιβα ἢ Σμόκλιβα. Τό μεγαλύτερο τμήμα τοῦ Καπηλιοῦ ἔχει παρασυρθεῖ κατὰ περιόδους ἀπό τά δύο ποτάμια καί ἔχει μετατραπεῖ σέ ποταμιᾶ, ὅπως συνέβη καί μέ τόν Παρατσιώτη, ὁ ὁποῖος ἴσως ὀνομάσθηκε Σπαρατσιώτης³⁹⁷ ἐπειδή ἡ περιοχὴ του σπαραζόταν ἀπό τά ποτάμια.

Προπολεμικά, τό Καπηλιό καί ὁ Παρατσιώτης συνδέονταν μέ ξύλινο γεφύρι πού τό συντηροῦσαν Μολιστινοί, οἱ ὁποῖοι εἰσέπρατταν διόδια· ὅταν αὐτό καταστρεφόταν, οἱ διαβάτες ἀναγκάζονταν νά χρησιμοποιοῦν τό γεφύρι

396. Ὁ Κώστας Βουρμπιανίτης, γραμματικός τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, σημείωσε στό κατάστιχό του (Ἡπ. Χρονικά, 1938 31) ὅτι ὁ Τζήμος Κ. Χατζῆ τοῦ ὀφείλει 250 γρόσια ἀπό τό 1817· ἴσως νά τά ὀφείλει λόγω ὑπόσχεσης δωροδοκίας γιά τήν ἀπόκτηση τοῦ σπιτιοῦ.

397. Ἔτσι, σέ ἔγγραφο τοῦ 1856, γραμμένο ὁμως ἀπό τόν ἐπίσκοπο (κατωτ. κεφ. 60 ἀριθ. 5). Στό Κεράσοβο ὑπάρχει τοπωνύμιο Μπαρατσώνη (Σαμαράς, ὁ.π. 105).

τοῦ ταμπακόμυλου ἢ νά καταλύουν στήν Μόλιστα ἢ στά χάνια Κοτλή καί Κυονερίου.³⁹⁸

Μολονότι στό Καπηλιό διασταυρώνονταν οἱ δύο κλάδοι τοῦ δρόμου Ἡπείρου - Μακεδονίας (κατά τά ἀναφερθέντα στήν §16 ὑπό Α3) καί ὑπῆρχε γεφύρι, ἐπί τουρκοκρατίας τό δερβένι τοῦ Βουρκοπόταμου μᾶλλον δέν ἐκτεινόταν μέχρις ἐδῶ, ἴσως ἐπειδή ἡ περιοχή εἶναι πεδινή καί οἱ διερχόμενοι ἀπό αὐτήν ἐλέγχονταν ἤδη στά κοντινά δερβένια τῶν Καβασίλων, τῆς Φετόκου καί τοῦ Βουρκοπόταμου. Στό Καπηλιό δέν φαίνεται νά ὑπῆρχε κάποτε οἰκισμός (ὑπῆρχαν μόνον λίγες ἀγροτικές καλύβες στήν Ντραγασιά), ἐκαλλιεργοῦντο δέ κυρίως ἀμπέλια καί ὑπῆρχε ἀρδευτικό αὐλάκι τό 1870 τουλάχιστον.

«Ἡ παράδοσις μᾶς λέγει διά τό Καπηλιόν ὅτι ἦτο πάλαι ποτέ τό κέντρον ἔνθα συνηθροίζοντο καί συνεσκέπτοντο οἱ πρόκριτοι τῶν περίξ χωριῶν, ὅσας ἐπρόκειτο περί σπουδαίας τινός κοινῶς ἐνδιαφερούσης ὑποθέσεως. Σύνθημα δέ συναθροίσεων ἦτο τό τύμπανον, ὅπερ ἐκρούετο εἰς τήν μεταξύ Μολίστης καί Καστάνιανης λοφοσειράν».³⁹⁹ Τόν ἦχο τοῦ τύμπανου πού εἰδοποιοῦσε ὅτι ἦλθαν κάποιες διαταγές τόν «ἄκουγαν ὅλα τά περίχωρα καί συναθροίζονταν στό Καπηλιό γιά νά λάβουν γνῶσιν τῶν διαταγῶν. Μέ τήν εὐκαιρίαν αὐτήν, ἔκαμαν συνάμα καί ἀνταλλαγές σέ εἶδη πού εἶχεν ἀνάγκην ἕκαστος. Εἶχαν ἰδρύσει ἐκεῖ καί κρασοπωλεῖον (ἀπ' ὅπου ἐπῆρε τό ὄνομά της ἢ περιοχή)».⁴⁰⁰

Θεωρῶ ὅτι ἡ παράδοσις μᾶλλον ἀληθεύει. Τό τοπωνύμιο ὑποδηλώνει ὅτι ἐδῶ ὑπῆρχε ὄχι χάνι γιά τήν διαμονή διαβατῶν, ἀλλά καπηλιό, δηλαδή μαγειρεῖο καί πρᾶτήριο κρασιοῦ καί τσίπουρου, πρὸς ἐξυπηρέτηση περαστικῶν καί ἐπισκεπτῶν χριστιανῶν (στούς μουσουλμάνους ἀπαγορευόταν ἡ χρήση οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν). Ἡ τοποθεσία αὐτή, γιά τά 12 τουλάχιστον γειτονικά της χωριά, ἦταν τότε κεντρική καί πιό προσπελάσιμη, συγκριτικά πρὸς τήν

398. Βλ. Γ. Γκοῦτος, εἰς Μολιστινά, 24, Σ. Μαντᾶς, Τό γεφύρι καί ὁ Ἡπειρώτης, 1987 41, Χ. Γκάσιος, ὁ.π. 171-2, 189, 191, Χ. Χρηστίδης, ὁ.π. 6 καί ἐφημ. «Ἡπειρ. Μέλλον» 21.1.1938: «Ἀπό τόν καιρό τῆς ἀπελευθερώσεως ἐκ τοῦ τουρκοικοῦ ζυγοῦ, ἡ ἐπαρχία ζητεῖ μίαν γέφυραν ἐπί τοῦ Βουρκοποτάμου, ὅπου διέρχεται ὁλόκληρος ἡ περιφέρεια καί συμβαίνουν τόσα δυστυχήματα καί δέν ἐγινε, παρ' ὅλας τὰς ἐπισκέψεις καί μελέτας τῶν ἀρμοδίων τῆς Γεν. Διοικήσεως, ἐπί τόσα ἔτη. Ἐπί τοῦ Σαρανταπόρου ηὐδόκησε καί ἐγινε πρό ἐτῶν μία γέφυρα, ἀτελής καί ἐτοιμόρροπος, παρασυρθεῖσα πρό ὀλίγων ἡμερῶν ὑπό τῶν ὑδάτων». Τό 1871 κάποιος Μολιστινός Ζήσης, ἡ σύζυγός του Αἰκατερίνη καί ἡ κόρη τους Μαρία, πηγαίνοντας γιά τό Κεράσοβο, «παρεσύρθησαν ἀπαντες ὑπό τοῦ καθ' ὁδόν ἀπαντωμένου χειμάρρου καί ἐπνίγησαν» (Ἐφημ. «Ἰωάννινα-Γιάνγρια» 1.11.1871, βλ. Κόνιτσα, τχ 108-110/1971).

399. Ἀπό τό τελικό χειρόγραφο τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη.

400. Γ. Γκοῦτος, εἰς Μολιστινά, 25. Βλ. καί ἄνωτ. §16 ὑπό Β2.

Κόνιτσα, καί συνεπῶς ἦταν καταλληλότερη γιά νά συναντῶνται οἱ προεστοί τους καί οἱ κάτοικοί τους ὥστε νά συναποφασίζουν γιά κοινές ὑποθέσεις τους καί νά ἀνταλλάσσουν προϊόντα τους. Πιθανότατα λοιπόν, σέ τοῦτο τό κομβικό σημείο, ἀφ' ἑνός συνεδρίαζαν οἱ προεστοί τῶν γύρω χωριῶν πρὸς ἀντιμετώπιση κοινῶν ζητημάτων τους, ὅπως συνέβαινε παλιά καί σέ ἄλλες περιοχές, ἰδίως σέ ἐκείνες τῶν ὁποίων τά χωριά οἱ Τοῦρκοι ἀπαγορευόταν νά τά ἐπισκέπτονται,⁴⁰¹ ἀφ' ἑτέρου δέ λειτουργοῦσε περιοδικῶς ὑπαίθρια ἀγορά (παζάρι), ὅπως συνέβαινε καί στήν Φετόκο, στήν Σαμαρίνα καί σέ ἄλλα μέρη τῆς Ἡπείρου.⁴⁰² Αὐτές οἱ συναντήσεις στό Καπηλιό καταργήθηκαν, μᾶλλον ὅταν στήν περιοχή ἐντάθηκαν οἱ ληστεῖες καί οἱ ἄλλες αὐθαιρεσίες, δηλαδή γύρω στό 1750.

2. Ἀνάμεσα στήν Ντραγασιά (πού σημαίνει σκοπιά τοῦ δραγάτη) καί στήν τοποθεσία Μυλωνᾶ (ὅπου ἄρχιζε τό δερβένι καί ὑπῆρχε φυλάκιο), στήν ἀριστερή πλευρά τοῦ Βουρκοπόταμου, βρίσκεται ἡ τοποθεσία *Παλιχειμάτα*. Προπολεμικά στό τμήμα της πού λέγεται Κοινά, σώζονταν λίγα σπίτια πού ἀνήκαν στούς «Γιουτσάδες, Γκουτάδες, Νακαίους καί Τσερτάδες».⁴⁰³ Μᾶλλον ἐπρόκειτο γιά ἐποχικές κατοικίες, ἀφοῦ ἄλλωστε στήν περιοχή δέν φαίνεται νά ὑπῆρξε ποτέ ἐκκλησία.

Τό τοπωνύμιο προφανῶς σημαίνει παλιοχειμαδιά, ὅπως προκύπτει καί ἀπό τήν ὑπαρξη τοπωνυμίου Παλιοχειμαδιά στήν Ζέλιστα καί Παλιοχειμαδο στόν Ἐλαφότοπο Ζαγορίου.⁴⁰⁴ Ἡ τοποθεσία αὐτή (ὑψόμ. 560 μ.) ἀσφαλῶς ὀνομάσθηκε Παλιχειμάτα ὅταν ἔπαυσε νά χρησιμοποιεῖται ὡς τόπος χειμερινῆς διαμονῆς λίγων οἰκογενειῶν, οἱ ὁποῖες τό θέρος κατοικοῦσαν στό Γανναδιό. Τοῦτο πρέπει νά συνέβη πολύ πρὶν ἀπό τό 1870, ἀφοῦ τό τοπωνύμιο μνημονεύεται στό κτηματολόγιο τοῦ 1870.

3. Ἐκεῖ ὅπου τό Κορτινιστιώτικο ποτάμι συναντᾶ τόν Σαραντάπορο, ἡ περιοχή ἔχει τό ὄνομα Ἁλτση, τό ὁποῖο προῆλθε ἀπό τήν λέξη «σέλτση» πού σημαίνει ἀγρόκτημα μέ κατοικία.⁴⁰⁵ Ἡ μεγάλη πεδινή ἔκτασή της παρασύρθηκε ἀπό τά δύο ποτάμια σὺν τῷ χρόνῳ· στό τμήμα της πού λεγόταν Ἀργάζι, ὑπῆρχε

401. Βλ. ἄνωτ. §7 ὑπό Α2, Ν. Σαρρῆς, Ὁσμανική πραγματικότητα, Π 91· γιά τό Ζαγόρι: Γ. Παπαγεωργίου, Οἰκονομικοί... 198· γιά τήν Μοσχόπολη: Μαρτινιανός, ὁ.π. 155.

402. Βλ. Χ. Ρεμπέλης, Κονιτσιώτικα, 1953 271, Α. Wace/M. Thompson, Οἱ νομάδες τῶν Βαλκανίων, 1989 30 ἐπ., Λαμπρίδης, Ἡπειρ. μελετήματα, τχ Ζ' 33.

403. Γ. Γκοῦτος, εἰς Μολιστινά, 21.

404. Στεγιοπούλος, Ἡπ. Χρονικά, 1938 154, Μ. Κικόπουλος, ὁ.π. 45. Στήν Καστάνιανη ὑπάρχει τό τοπωνύμιο Χειμαδιά (Γκάσιος, ὁ.π. 9).

405. Χ. Ρεμπέλης, ὁ.π. 276, Κ. Οἰκονόμου, ὁ.π. 545. Περιγραφή τῆς περιοχῆς βλ. εἰς Κούσιος, ὁ.π. 221 ἐπ. Γιά τα ἀρχαιολογικά εὐρήματα ἐδῶ, βλ. ἄνωτ. §11 ὑπό 2.

άλευρόμυλος τό 1880 τουλάχιστον.⁴⁰⁶ Πλησίον τῆς ἐκβολῆς τοῦ Κορτινιστιώτικου εἶχαν κτισθεῖ ἄλλος ὑδρόμυλος καί γεφύρι γιά τήν μετάβαση εἴτε πρός τό Δερβένι Καβασίων, μέσω τῆς παραποτάμιας τοποθεσίας Μπάτη καί τῆς Βράνιστας, εἴτε πρός Κόνιτσα.

Λίγο παραπάνω, στήν ἀριστερή ὄχθη τοῦ Κορτινιστιώτικου, βρίσκεται ἡ τοποθεσία Κουκλιοί, ὅπου μέχρι τό 1960 σώζονταν παλιές ἀγροτικές καλύβες πού χρησίμευαν γιά ξεχειμάσμα ποιμνίων· πολύ παλαιότερα, ἴσως ὑπῆρχε ἐδῶ καί οἰκισμός. Ἡ ἀπέναντι τοποθεσία, ἀπό ὅπου διερχόταν ὁ δρόμος (σήμερα αὐτοκινητόδρομος) ἐπικοινωνίας τῆς Κόνιτσας μέ τά βόρεια χωριά τῆς, λέγεται Σκάλα· ἐκεῖ πλησίον «ὑπῆρχεν εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν μικρόν χάνι, οὔτινος εὐρίσκονται τά ἐρείπια. Ἐπί τουρκοκρατίας ὑπῆρχεν εἰς τήν περιοχὴν αὐτὴν καί φυλάκιον, ἐν τῷ ὁποίῳ διέμενον 3-4 χωροφύλακες Τοῦρκοι (ζαπτιέδες), ὅπερ ἐλέγετο Χανόπλο. Σήμερον λέγεται Παλιοντάμπορο».⁴⁰⁷ Παραπέρα σέ τόν δρόμο πρός τήν Κόνιτσα, δίπλα στό παλιό λίθινο γεφύρι, ἦταν τό χάνι τοῦ Κοτλή (ἤδη Βέργου) καί ἔπειτα, πλησίον τῆς Βράνιστας, τό χάνι Κονιτινίου.

§19. Ἡ μονή τῆς Μόλιστας

1. Ὅπως ἀναφέρθηκε στήν § 13, μετά ἀπό τήν ἐρήμωση τῆς Σιουπόστιανης, ἰδρύθηκε, τό 1672, στό Μποτσιφάρι, μονή, στήν ὁποία μεταφέρθηκε ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς «Μόλιστας», δηλαδή τῆς «Δεομένης», γι' αὐτό ἡ μονή ὀνομάσθηκε «μονή τῆς Μόλιστας», ἀλλιῶς δέ ἐξηγεῖται πῶς ἡ εἰκόνα αὐτή, μετά ἀπό τήν παρέλευση αἰώνων ἀπό τότε πού οἱ Σλάβοι τήν ἔφεραν στήν Ἡπειρο, βρέθηκε τό 1672 σέ τούτη τήν νεόδμητη μονή. Στήν ἐκκλησία τῆς μονῆς ἐτιμῶντο τά Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Τό ἴδιο μᾶλλον συνέβαινε καί στήν ἐκκλησία τῆς Σιουπόστιανης, ἀλλά γιά πολλά ἔτη ἡ ἐκκλησία αὐτή ἀχρηστεύθηκε καί ἔγινε σταῦλος, ὅταν δέ τό 1904 ξανακτίσθηκε ἀφιερῶθηκε στήν Γέννηση τῆς Θεοτόκου, ἴσως ἐπειδή εἶχε λησμονηθεῖ ὅτι παλιά ἦταν ἀφιερῶμένη στά Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.

Στό Μποτσιφάρι, ἡ μονή κτίσθηκε ἀρχικά σέ τόπο κοντινό πρός ἐκεῖνον τῆς σημερινῆς, νοτιοδυτικά, ὅπου ὁμως καταστράφηκε πρῖν ἀπό τό 1819, λόγω κα-

406. Βλ. κατωτ. §29 ὑπό 2.

407. Χ. Ρεμπέλης, ὁ.π. 278. Τό φυλάκιο καί τούς ζαπτιέδες τούς συνάντησε τό 1896 καί ὁ Baldacci (ὁ.π. 160). Κατά τόν Ν. Σχινᾶ (Ὀδοιπορικαί σημειώσεις... 1896 787), ὁ δρόμος ἀπό Πυρσόγιαννη ἀκολουθεῖ ἐπί δίωρο σχεδόν τήν ἀριστερή ὄχθη τοῦ Σαρανταπόρου «μέχρι τῆς θέσεως Χανόπουλον, ἀφ' ἧς ἀπομακρύνεται ταύτης» (δηλ. τῆς ὄχθης). Ὁ Χ. Ἐξαρχος (Ἡ Φούρκα τῆς Ἡπείρου, 1987 65) ἐσφαλμένα ὀνομάζει τήν τοποθεσία τοῦ Καπηλιοῦ «Χανόπουλο (Μολιστινά ἀμπέλια)».

τολίσθησης τοῦ ἐδάφους, σήμερα δέ φαίνονται ἀνάμεσα στά ἐρείπιά της τμήματα θολωτῶν κατασκευῶν.⁴⁰⁸ Τό σημερινό κτήριό της οἰκοδομήθηκε τό 1819, χρονολογία πού εἶναι γραμμένη στήν ἐξωτερική ὄψη τοῦ ἱεροῦ βήματος τῆς ἐκκλησίας της, καθώς καί σέ λίθινη πλάκα μή ἐντοιχισμένη.⁴⁰⁹ Ὁ Π. Ἀραβαντινός ἔγραψε τό 1866 ὅτι στά μοναστήρια τῆς περιοχῆς τῆς Κόνιτσας περιλαμβάνονταν καί «τό τῆς Μολίστης, μοναστήριον κείμενον πρὸς δυσμάς τοῦ συνωνύμου χωρίου, ὅπερ σεμνύνεται ἐπὶ τοῖς Εἰσοδίοις τῆς Θεοτόκου, κτίσμα νεωτέρας ἐποχῆς καί πτωχόν».⁴¹⁰

Σέ ἄλλη μή ἐντοιχισμένη λίθινη πλάκα, ἔχει γραφεῖ ὅτι ἡ μονή ἀνακαινίσθηκε τό 1892 μέ δαπάνες τοῦ ἡγουμένου καί τῆς συνοδείας του.⁴¹¹ Ὅμως, γιά τὴν ἀνακαίνιση αὐτὴ δαπανήθηκε καί τό τίμημα ἐκ τῆς πωλήσεως ἑνὸς ἀκινήτου πού εἶχε στό Βουκουρέστι ὁ ἐκεῖ ἐγκατεστημένος Γανναδιώτης Στέφανος Λιούλιος καί πού τό διέθεσε στήν μονή.⁴¹² Ἐπίσης διέθεσε στήν μονή δύο σπίτια, ἐπισησκόμενα σέ πλατεῖα τοῦ Βουκουρεστίου, ὁ ἐκεῖ ἐγκατεστημένος Δημ. Νικολάου, ὁ ὁποῖος καταγόταν ἀπὸ τὴν Μόλιστα καί πέθανε τό 1885.⁴¹³

2. Ὁ Β. Τζαλόπουλος ἔγραψε τό 1913 ὅτι ἡ μονή κτίσθηκε τό 1730 (ἡ χρονολόγησή του εἶναι αὐθαίρετη), ὅτι στήν μονή «σώζεται εἰκὼν ἱστορηθεῖσα, καθ' ἃ λέγεται, ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ», ὅτι «εἶναι ἀναρίθμητα τὰ θαύματα τῆς θεομητορικῆς ταύτης εἰκόνας, διὰ τὴν ὁποίαν καί ἀπὸ δύο ἡμερῶν εἰσέτι δρόμον προσκυνηταί διάφοροι προστρέχουσιν εἰς ταύτην» καί ὅτι «πλεῖστοι ἀσθενεῖς καί ἰδία φρενοβλαβεῖς καί σελήνιαζόμενοι εὖρον θεραπείαν ὑπὸ τῆς σεπτῆς εἰκόνας, ἐν τῇ ὁποία διέμειναν ἐπὶ 40 ἡμέρας ὑμνοῦντες καί προσευχόμενοι, ἕως ὅτου ἀπηλλάσσοντο τῶν ἀνιάτων τούτων νόσων».⁴¹⁴

408. Βλ. Χ. Γκασιός, Μολιστινά, 42, π. Γ. Παῖσιος, εἰς Μολιστινά, 171, 172, 175, Δ. Κωνσταντίος, εἰς Ἀρχαιολογικὸ Δελτίο τ. 33 (1978) Β 1 Χρονικά 1985 212. Ὁ Ἀλ. Οἰκονομίδης ἔγραψε τό 1912 ὅτι ἡ μονή, «ἐκτισμένη πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, ὀλίγον τι ἀνωτέρω τῆς νῦν Μονῆς, τοῦθ' ὅπερ καταφαίνεται ἐκ τῶν σωζομένων εἰσέτι λειψάνων τοῦ κτιρίου, μετεφέρθη οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὴν νῦν ἐπιπεδωτέραν τοποθεσίαν».

409. Γ. Παῖσιος, εἰς Μολιστινά, 166, 168, 172.

410. Π. Ἀραβαντινός, Περιγραφή τῆς Ἠλείρου, τ. Γ' 1964 163. Λανθασμένα γράφει «πρὸς δυσμάς» ἀντὶ «πρὸς νότον».

411. Γ. Παῖσιος, εἰς Μολιστινά, 171.

412. Γιά τὴν πώληση στάλθηκε στό Βουκουρέστι ὁ Ζ. Κούσιος. Βλ. π.Δ. Τάτσης, Μοναστήρια τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης, 1987 80. Στὴν ἀγιογραφία ἐπάνω ἀπὸ τὴν εἰσοδο τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ταξιαρχῶν τοῦ Γανναδιοῦ, ἀναγράφεται ὅτι αὐτὴ ἐγινε μέ «Δαπάνη Στεφάνου Χρ. Λιούλιου 1874».

413. Σ. Μπέττης, Ἠπειρωτικὴ εὐποιΐα, τ. Β' 1989 20, 37. Βλ. καί κατω. σημ. 505.

414. Βλ. Μολιστινά, 17. Καί στήν Μεγάλῃ Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαίδεια (τ. 8 1929 136) ἔχει γραφεῖ ὅτι στήν μονή «κατὰ παράδοσιν εὐρίσκεται εἰκὼν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ». Παρομοίως Χ.

Ὡστόσο, κανένας δέν ἔχει περιγράψει τήν ἐν λόγῳ εἰκόνα, ἀκόμη καί ὁ π. Γεώργιος Παῖσιος πού κατέγραψε τό 1942 τίς εἰκόνες καί τά ἄλλα κειμήλια τῆς μονῆς. Παραδόξως, ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὡς ἀχρονολόγητη τήν εἰκόνα τῆς Παναγίας, τήν ὁποία τό 1966 εἶδα στό προσκυνητάρι τῆς ἐκκλησίας καί τήν περιέγραψα ὡς ἑξῆς: «Εἶναι περίπου 30 x 20 ἑκατ. καί καλύπτεται στό μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐπιφανείας της μέ χρυσά ἐπιθέματα, παραπλεύρως δέ φέρει τήν ἐπιγραφή: “Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νικηφόρου Ἱερομονάχου καί τῶν γονέων αὐτοῦ. Ἔτος 1783”». ⁴¹⁵ Ἡ εἰκόνα αὕτη μᾶλλον δέν βρισκόταν στό προσκυνητάρι τό 1942 (ὅταν ὁ π. Γ. Παῖσιος κατέγραψε τίς εἰκόνες) καί δέν ἦταν ἡ θαυματουργή, ἡ ὁποία λεγόταν καί Στρατιώτισσα, ἐπειδή συχνά ἦταν καθ’ ὁδόν, μεταφερόμενη σέ σπίτια ἀσθενῶν (μιά φορά καί στό ἀθηναϊκό νοσοκομεῖο «Εὐαγγελισμός»). ⁴¹⁶ Πιθανότατα, μετά ἀπό κάποια τέτοια ἀποστολή της, ἐπιστράφηκε στήν μονή κάποια ἄλλη εἰκόνα τῆς Παναγίας καί ἔτσι χάθηκε ἀπό τήν μονή ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς «Μόλιστας», δηλαδή τῆς Δεομένης. Ἡ ἀπώλειά της δέν εἶναι γνωστή στά χωριά. Τήν εἰκόνα τοῦ 1783 τήν ἔκλεψαν διαρρηκτες πού εἰσῆλθαν στήν μονή τό 1976. ⁴¹⁷

3. Τό 1894 ἡ μονή εἶχε «εἰσόδημα 60 λιρῶν καί πολλά ἰδιόκτητα κτήματα, ἀλλ’ ἔνεκα τῆς ἐπελθούσης οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐν Ἑλλάδι ἀπώλεσε καί τό ὀλίγον αὐτό εἰσόδημα, διότι τό κεφάλαιον εἶναι εἰς δημοσία χρεώγραφα τῆς Ἑλλάδος». ⁴¹⁸

Γκοῦτος, Μολιστινά, 33, 39, 42. Στήν ἔφημ. «Φωνή τῆς Ἡπείρου», τῆς 25.3-1894 (=Μολιστινά, 19) ἀναφέρεται ὅτι ἡ μονή «διατηρεῖ φρενοκομεῖον εἰς τό ὁποῖον πολλοί ἐθεραπεύθησαν». Σύμφωνα μέ τόν Δημ. Τζιμινάδη: στήν μονή, ἡ ὁποία πρό πολλῶν ἐτῶν εἶχε πολλούς μοναχούς, «ἔφερον καί ἐνέκλειον καί παράφρονες καί πολλοί ἐξ αὐτῶν ἐθεραπεύοντο μετά περὲυσιν χρονικοῦ δαστήματος. Γιά τούς παράφρονες εἶχον κορμούς δένδρων, εἰς τούς ὁποίους τούς ἔδεναν χειροπόδαρα ἐπί πολλάς ἡμέρας, ὅταν ἦσαν βίαιοι καί ἔκαμνον τρέλλας. Τό Μοναστήρι εἶχε κτηματικήν περιουσίαν, ἣτις ἀπέδιδε ἀρκετά εἰσοδήματα πρὸς συντηροσίν του, ἐπίσης καί ἀρκετά αἰγοπρόβατα». Κατά τόν Χ. Χρηστίδη (δ.π. 203), «πῆγαιναν τόν ἄρρωστο στό μοναστήρι τῆς Μόλιστας καί τόν ἔβαζαν νά κοιμηθεῖ κάτω ἀπό τήν εἰκόνα τῆς Παναγίας». Γιά τίς μονές τῆς Ἡπείρου πού εἶχαν φρενοκομεῖα καί γιά τήν σχετική θεραπεία τῶν ἀσθενῶν, βλ. Δ. Καμαρούλιας, Τά μοναστήρια τῆς Ἡπείρου, 1996 135 ἑπ., Ἀ. Γκόγκος, Παρακάλαμος, τ. Α' 496.

415. Βλ. Μολιστινά, 42 καί 170. Σύμφωνα μέ χειρόγραφες σημειώσεις σέ βιβλίο τῆς μονῆς, ὁ ἱερομόναχος Νικηφόρος τό 1757 χειροτονήθηκε ἱερέας καί τό 1780 ἐπέστρεψε ἀπό τό ταξίδι του στήν Κωνσταντινούπολη (Μολιστινά, 167, 168). Αὐτήν τήν εἰκόνα ἡ κάποια ἄλλη περιέγραψε τό 1971 ὁ Μ. Κούσιος, (δ.π. 24) ὡς ἑξῆς: «Εἰς τόν προθάλαμον τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει ἡ πολυεκτιμώμενη ἀπ’ τούς πιστούς τῆς Παναγίας εἰκόνα, πού ἀποπνέει τό διάχυτο αἶσθημα τῆς παρθενικῆς αἰδημοσύνης, κι ὅταν καταντικρῶ προσεκτικὰ τήν ἀκριβοθωρεῖς βλέπεις ν’ ἀντικατοπτρίζεται στό πρόσωπό της, γνήσιο καί νωπό, τό γλυκύ καί ἐράσμιο ὕφος τῆς Παναγίας τοῦ Βερόκιο».

416. Δ. Τάτσης, Μοναστήρια τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης, 1987 80.

417. Δ. Τάτσης, δ.π. 79.

418. Χ.Μ., ἔφημ. Φωνή τῆς Ἡπείρου, 25.3. 1894 (=Μολιστινά, 19).

Ὁ Ἄλ. Οἰκονομίδης ἔγραψε τό 1913: «Ἦμαζε πρό ἐτῶν ἡ θαυματοργός αὕτη Μονή, τῆς ὁποίας καί σήμερον εἰσέτι τά θαύματα φημίζονται, κεκτημένη πλουσίαν περιουσίαν καί ἀρκετά εἰσοδήματα, πλήν κακοί διαχειρισταί καί ἐπίτροποι κατεσπατάλησαν ἅπασαν σχεδόν τήν περιουσίαν, ἐνισχύσας ἕκαστος τό βαλάντιον αὐτοῦ, μέχρις οὗ ἡ πλουσία καί θαυματοργός Μονή παρήκμασε καί ἔφθασεν εἰς ἐλεεινήν θέσιν, τελευτήσαντος πρό ἐτῶν καί τοῦ ἡγουμένου». Σύμφωνα μέ τόν Τζαλόπουλο: «Κέκτηται ἡ μονή ἀρκετήν περιουσίαν, ἀπεράντους ἐκτάσεις γαιῶν, κτηνοτροφίας καί πολλά στρέμματα ἀμπελώνων. Ἄλλ' ἡ ἀξιοθρήνητος κατάστασις, εἰς ἣν περιήγαγον τά μοναστήρια οἱ θαμῶνες καλόγηροι ἐλλείπει μορφώσεως, χαρακτῆρος καί θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, δέν ἔλλειψε νά ἐπισκεφθῆ καί τοῦτο· καί μόλις ἤδη πρό ἔτους ἔσχε τήν εὐκαιρίαν νά δεχθῆ ἀκεραίου χαρακτῆρος καλόγηρον».⁴¹⁹ Ὁ Μ. Κούσιος ἔγραψε ὑπερβάλλοντας: Παλαιότερα ἡ μονή «εἶχε τό πλουσιότερο πατριμόνιο, μέ πάμπολλους καλογέρους, ὑπῆρχανε στά δροσερά κελάρια καί στά κατώγια τῆς Μονῆς ἀμέτρητα κοπάδια γίδοπρόβατα, βόϊδια, μουλάρια κι ἀγελάδες, σταῦλοι, ἀποθήκες, μαντοιά, βαρέλια καί κουροῦτες, ὅπου ἀποθηκεύονταν μέ μέτρο ἡ πλούσια σοδειά ὅλων τῶν ὑποστατικῶν της».⁴²⁰ Κατά τήν παράδοση, στήν μονή ἀνήκαν καί οἱ ἐκκλησίες τοῦ Ἁγ. Νικάνορα καί τοῦ Ἁγ. Λιά τῆς Βράνιστας, καθὼς καί οἱ γύρω περιοχές· ἡ μονή ἐκμίσθωνε ἀγροκτῆματά της σέ χωριανούς ἢ σέ ἄλλους.

4. Μεταξύ τῶν σημαντικῶν κειμηλίων τῆς μονῆς πού ὑπῆρχαν τό 1942,⁴²¹ ὁ π. Γεωρ. Παῖσιος πού τά κατέγραψε ἀναφέρει καί ἕνα ἀχρονολόγητο κατάστιχο, «τό ὁποῖον ἀποτελεῖ τά Δίπτυχα τῆς Μονῆς. Τοῦτο φέρει ἐπικεφαλίδα “Παρηρησία τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεομήτορος” καί ἀναγράφονται ἐν αὐτῷ ὀνόματα συνδρομητῶν, κατά φύλλον καί κατά κατηγορίας, ὡς ἐξῆς: “Γερμανοῦ καί Νικόδημου τῶν ἀρχιερέων”. Ἀκολουθῶς προτάσσονται ὀνόματα ἱερομονάχων, ἀκολουθοῦσι τά ὀνόματα τῶν ἱερέων, τῶν μοναχῶν καί μοναζουσῶν καί ἔπονται τά τῶν χριστιανῶν κατά φύλλον χωριστά, καί εἰς τό ὁποῖον ἀργότερα προσετέθησαν ἀφιλοκάλως διάφορα ὀνόματα καί οὕτω συνεπληρώθη». Οἱ ἐπίσκοποι Γερμανός καί Νικόδημος ὑπηρετήσαν στήν ἐπισκοπή Βελλᾶς καί Κονίτισης κατά τά ἔτη 1720-1722 καί 1760 ἀντιστοίχως⁴²² συνεπῶς ἀπό τό 1720 καί ἐφεξῆς θά εἶχαν γραφεῖ στήν Παρηρησία καί ὀνόματα σύγχρονων Μολιστινῶν.

419. Β. Τζαλόπουλος, Ἡπειρ. Ἡμερόλογιον... 256 (=Μολιστινά, 17). Γιά τίς ἀτασθαλίες μοναχῶν στήν Ἡπειρο, ἰδίως μετά τό 1750, βλ. Λαμπροῖδης, Ἡπ. ἀγαθοεργήματα... Α' 27, 33.

420. Κούσιος, ὁ.π. 24. Ὁ παπα Βέργος μοῦ εἶπε ὅτι στήν μονή ἀνήκαν τά 2/3 τῆς περιοχῆς τῆς Μόλιστας: Λουπότσιανη (50 στρέμματα), Πλάτανος, Καπηλιό, Ἐλτση κλπ.

421. Μολιστινά, 174-175, βλ. καί Ἡπ. Ἐστία, 1969 335-8.

422. Λυμπερόπουλος, Κόνιτσα. Ἱστορία καί πολιτισμός, 2002 82.

Ο ίδιος συγγραφέας έγραψε ότι βρήκε στην μονή «καί έναν άχρονολόγητον Νομοκάνονα βυζαντινής γραφής, διαστάσεων περίπου 0,22 x 0,15 και πάχους 0,5, εκ σελίδων έν όλω 510. Έκ τούτων, είς τάς πρώτας σελίδας άπαντῶμεν τά περιεχόμενα έν περιλήψει, είς δέ τήν 43ην τοιαύτην κιγκλιδωτήν διά χρωμάτων διακόσμησιν σχήματος Π, ένθα και ό τίτλος αύτου ώς άκολουθως: “Νόμιμον συλλεχθέν εκ διαφόρων άναγκαίων κανόνων τῶν θείων και ίερῶν άποστόλων και τῶν άγίων και οίκουμενικῶν Συνόδων τῶν Θεοφόρων Πατέρων και έτέρων άγιωτάτων άρχιερέων και τινων νεαρῶν βασιλικῶν νόμων και άλλων τινῶν, μεταφρασθέν είς τήν κοινήν γλῶτταν”. Είς τόν έν λόγῳ Νομοκάνονα, περί τό τέλος –σελ. 472– καταχωρεΐται και κατάλογος τῶν είς τό Οίκουμενικόν Πατριαρχεΐον ύπαγομένων Ίερῶν Μητροπόλεων και Ήπισκοπῶν, εκ τῶν όποιων πολλάί σήμερον δέν ύφίστανται».⁴²³

5. Άλλες σχετικές πληροφορίες είναι και οι έξής: «Τό σημαντικό μοναστήρι άποτελεΐται από τό καθολικό, ένα διώροφο κτήριο, μέ τά παλιά κελλιά τῶν μοναχῶν –για τούς έπισκέπτες σήμερα– κι ένα άλλο μικρότερο, γνωστό ως “Του Τούρκου ή κρεββάτα”. Τό τελευταίο αυτό κτήριο χτιστηκε μέ δαπάνες ενός μπέη, από τήν Κόνιτσα, ό όποιος θεραπεύτηκε από τήν Παναγία τή Μολιστινή.

Τό καθολικό τής Μονής, μονόκλιτη βασιλική μέ δύο πόρτες στην νότια πλευρά της, άποτελεΐται από πρόναο μέ γυναικωνίτη, κυρίως ναό και Ίερό Βήμα. Στην κύρια είσοδο τής εκκλησίας, πού όδηγεΐ στον κυρίως ναό –ή άλλη πόρτα όδηγεΐ στον πρόναο-γυναικωνίτη– ύπάρχει ή χρονολογία 1892. Στόν κυρίως ναό ύπάρχουν δύο ωραία πέτρινα μανουάλια του 1831, από τό χωριό Ήλεύθερο (παλιό Γκριζμπάνι) Κονιτσας.

Στή Μονή Μόλιστας πηγαίνει αυτοκίνητο μέχρι τήν έξώπορτά της. “Ανθρωποι δέν πηγαίνουν!”.⁴²⁴

6. Για τήν μονή έχουν γράψει, οι αναφερόμενοι στίς ύποσημειώσεις συγγραφείς (Π. Άραβαντινός, Χ.Μ., Άλ. Οικονομίδης, Β. Τζαλόπουλος, Γ. Παΐσιος, Χ. Γκοϋτος, Μ. Κούσιος, Δ. Τάτσης, Δ. Κωνσταντίος, Δ. Καμαρούλιας), καθώς και οι έξής: Σπ. Κοκκίνης,⁴²⁵ Φ. Οικονόμου,⁴²⁶ Ν. Σινίκη-Παπακώστα.⁴²⁷

423. Κατά τόν Δ. Κωνσταντίο (δ.π. 212), ό Νομοκάνονας «φυλάγεται σήμερα στό σπίτι του ίερέα».

424. Δ. Καμαρούλιας, δ.π. 192.

425. Τά μοναστήρια τής Έλλάδος, 1976 9.

426. Ή Εκκλησία τής Ήλείου, 1982 175-176.

427. Ή Ήπειρος. Έκκλησίες και μοναστήρια, έκδ. β' 1996 100-102.

§20. Ἐκκλησίες καί ἱερεῖς

1. Ἐκτός ἀπό τήν ἐκκλησία τῆς μονῆς, στήν Μόλιστα ὑπάρχουν ἄλλες 27 ἐκκλησίες, μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους, ἐκ τῶν ὁποίων 12 στό Γανναδιό, 8 στήν Μεσαριά καί 7 στό Μποτσιφάρι. Παρακάτω ἐκτίθενται, οἱ κυριότερες πληροφορίες γιά τίς ἐκκλησίες αὐτές (γιά τίς μικρές δέν ὑπάρχει κάποιο δημοσίευμα), καθώς καί γιά τούς παλαιούς ἱερεῖς τῆς Μόλιστας.

2. Στήν περιοχή πού σήμερα ἀνήκει στό Γανναδιό, ὑπάρχουν οἱ ἀκόλουθες 12 ἐκκλησίες.

Ἅγιοι Ταξίαρχες. Βρίσκεται στήν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ καί εἶναι ἡ κεντρική ἐκκλησία του. Κτίσθηκε μέ χρήματα τῆς κληροδοσίας Νικ. Ξεινοῦ κατά τό ἔτος 1870 (εἶναι γραμμένο σέ ἀγκωνάρι τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου της). Προὔπηρχε ἐδῶ, τό 1840 τουλάχιστον,⁴²⁸ μικρή ὁμώνυμη ἐκκλησία, ἡ ὁποία πιθανῶς εἶχε κτισθεῖ μετά τήν ἐρήμωση τῆς Σιουπόστιανης (πού ἐγινε τό 1670 περίπου), ἀφοῦ δίπλα της εἶχε τόν σωζόμενο καί σήμερα μεγάλο πλάτανο, ἴσως ἡλικίας 300 ἐτῶν, καί τόν πολύ παλαιότερο φράξο (τόν ἔκοψαν ἀδίκως τό 1985 περίπου).

Ἡ σημερινός ναός ἔχει περιγραφεῖ ὡς ἑξῆς: «Τρίκλιτη βασιλική μνημειακῶν διαστάσεων τοῦ 19ου αἰ., μέ χαγιάτι στή νότια πλευρά, τύπος διαδεδομένος αὐτή τήν ἐποχή στό βορειοελλαδικό χῶρο. Ἡ τοιχοδομία εἶναι ἀργολιθοδομή μέ κανονικούς ὁμως γωνιόλιθους. Ἡ ἀψίδα πολυγωνική μέ ἐλαφρά διακρινόμενες τίς ἐννέα πλευρές. Ἐσωτερικά καλύπτεται μέ καμάρα καί τυφλούς τρουλίσκους καί ἐξωτερικά μέ τετράριχτη ξυλοστεγή, ἐνῶ ὁ πρόβολος στολίζεται μέ λίθινα φουρούσια στίς μακριές πλευρές. Τονώροφο πυργοειδές κωδωνοστάσιο, χτισμένο μέ τά ἴδια ὑλικά, δεσπόζει ἐπὶ στενό προαύλιο τοῦ ναοῦ. Ἐσωτερικά ὁ ναός εἶναι διακοσμημένος μέ μέτριες λαϊκές τοιχογραφίες τοῦ 19ου αἰ. Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι τό ξυλόγλυπτο τέμπλο καί ὁ ἐπίσης ξυλόγλυπτος πολυέλαιος πού κρέμεται στό κέντρο τοῦ ναοῦ».⁴²⁹

Στόν ναό ὑπῆρχαν τό 1942 παλιές εἰκόνες τῶν ἐτῶν 1422, 1773, 1780, 1811 καί ἄλλες ἀχρονολόγητες.⁴³⁰ Οἱ εἰκόνες αὐτές προῆλθαν μᾶλλον ἀπό τήν προγενέστερη ἐκκλησία, ὅπως καί τό ξυλόγλυπτο τέμπλο (συμπληρώθηκε στήν νέα ἐκκλησία, γιατί τό μήκος του ἦταν μικρότερο), μολονότι λέγεται ὅτι αὐτό εἶναι φερμένο ἀπό τό Ἀργυρόκαστρο. Τήν 20.8.1930, γιά τρεῖς ἡμέρες, ἀπό τό ὁμοίωμα τοῦ σώματος τοῦ ἐσταυρωμένου Χριστοῦ ἔσταζε ἰδρώτας.

428. Ἐγγραφο τοῦ 1842 ἀναφέρεται «εἰς τὰς δύο ἐκκλησίας τῆς Μόλιστας τὰς ὀνομαζομένας Ἁγίου Νικολάου καί Μιχαήλ Ταξιαρχῶν» (Μολιστινά, 177, βλ. καί 59).

429. Δ. Κωνσταντῖος, ὁ.π. 211. Προηγήθηκαν οἱ περιγραφές Χ. Γκούτου (Κόνιτσα, τχ 32-34/1965=Μολιστινά, 52) καί Εὐ Δημητριάδη, Ἡ Μόλιστα τῆς Ἠπείρου... 184.

430. Γ. Παῖσιος, Μολιστινά, 161-2, Δ. Κωνσταντῖος, ὁ.π.

Κοίμηση τῆς Θεοτόκου. Ἐκκλησία τρίκλιτη, μέτριου μεγέθους, εὑρίσκεται ἔξω ἀπό τό χωριό, μαζί μέ τό νεκροταφεῖο του. Κτίσθηκε μέ χρήματα τῆς κληροδοσίας Νικ. Ξεινοῦ τό 1859, χρονολογία πού εἶναι γραμμένη σέ ἀγκωνάρι τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τῆς (ἡ αὐλόπορτά τῆς κτίστηκε τό 1861). Στόν ναό ὑπῆρχαν τό 1942 παλιές εἰκόνες ἀχρονολόγητες, μία δέ τοῦ 1760.⁴³¹ Ὁ Νικ. Ξεινός τό 1845 ὄρισε στήν διαθήκη του, μεταξύ ἄλλων, καί: «νά γίνη ἐκ νέου ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου καί νά βοηθηθῇ ἡ ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν» μέ τά χρήματα πού ἔδωσε παλαιότερα ὅταν ἦλθε στό χωριό, μέ τά χρήματα πού ἔστειλε πρό καιροῦ ἀπό τό Βουκουρέστι καί μέ τά ἄλλα πού θά σταλοῦν.⁴³² Προφανῶς, θέλησε νά ξανακτισθεῖ ἡ ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐπειδή τό 1845 ἦταν ἐτοιμόρροπη ἢ κατεστραμμένη. Δίπλα τῆς πρέπει νά ὑπῆρχε καί τό μικρό νεκροταφεῖο τοῦ τότε μικροῦ χωριοῦ.

Ἡ παλιά αὐτή ἐκκλησία καί τό μικρό νεκροταφεῖο θεωρῶ ὅτι βρισκόνταν στήν περιοχή ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπό τόν χώρο τοῦ παρθεναγωγείου καί φθάνει μέχρι τούς πρόποδες τῆς Γκρεμούρας. Καί τοῦτο ἐπειδή δέν ἐξηγοῦνται ἀλλιῶς ἀφ' ἑνός ἡ ὑπαρξη ἐκεῖ μεγάλου παλαιοῦ πλατάνου, τῆς ἴδιας ἡλικίας μέ τόν πλάτανο τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ταξιαρχῶν, καί ἀφ' ἑτέρου ἡ ὑπαρξη ἀριστερά τῆς περιοχῆς, στήν πλαγιά τῆς βορῆς «Νατσαῖοι», παλαιῶν βελανιδιῶν πού δέν τίς κλάδευε κανένας, σάν νά ἦσαν «βακούφικες», καθώς καί ἐπειδή δέν ἀποκλείεται νά ὑπῆρχε μικρό νεκροταφεῖο στήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, ἀφοῦ καί στήν Μεσαριά τό νεκροταφεῖο ἦταν δίπλα ἀπό τήν κεντρική ἐκκλησία, μέσα στό χωριό,⁴³³ ἀλλά καί γιά τόν προσθετο λόγο ὅτι στήν ἀριστερή πίσω γωνία τοῦ παρθεναγωγείου, στό μεγάλο ἀγκωνάρι τῆς βάσης τῆς, διαβάζομε: «1845 ΤΙ 25 ΜΑΡΤΙΟΣ ΔΙΑ ΧΙΡΟΣ ΑΠΙ». Βάσει τούτων, θεωρῶ ὅτι ἐν προκειμένῳ τά πράγματα ἐξελιχθησαν ὡς ἑξῆς: τό ὡς ἄνω ἀγκωνάρι ἀνήκε στήν νέα ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἀρχισε νά κτίζεται ἐκεῖ τό 1845, κατ' ἐντολή τοῦ Νικ. Ξεινοῦ, στήν θέση τῆς παλιάς ἐτοιμόρροπης ἢ κατεστραμμένης ἐκκλησίας· μετά τό 1846 πού πέθανε ὁ Νικ. Ξεινός, οἱ χωριανοί προτίμησαν, ὕστερα ἀπό ἀντιγνώμεις, νά διακοπεῖ ἡ κατασκευή τῆς ἐκκλησίας ἐκεῖ, καί νά μεταφερθοῦν ἡ ἐκκλησία καί τό νεκροταφεῖο ἔξω ἀπό τό χωριό, στήν σημερινή θέση τους (ὅπως ἀργότερα ἀποφάσισαν νά κτισθεῖ τό σχολεῖο ἔξω ἀπό τό χωριό)· ἡ μεταφορά τῆς ἐκκλησίας καί τοῦ νεκροταφείου ὀλοκληρώθηκε τό 1860· στήν ἀρχική θέση τῆς ἐκκλησίας κτίσθηκε τό παρθεναγωγεῖο τό 1888 (χρησιμοποιήθηκε καί τό παραπάνω ἀγκωνάρι)· στήν ἀρχική θέση τοῦ νεκροταφείου ἔκτι-

431. Καί ἅγιο ποτήριο μέ τήν ἐπιγραφή: «Ἀδάμου κε Ἰο(άννου) Νικολα Ἀδάμου εἰς τήν ἐκκλησίαν τήν Κοίμησιν τῆς Παναγίας τῆς Μόλιστας» (Παῖσιος, ὁ.π., Κωνσταντῖος, ὁ.π.). Περιγραφή τῆς ἐκκλησίας βλ. εἰς Χ. Γκοῦτος, Μολιστινά, 53.

432. Βλ. Μολιστινά, 59.

433. Κούσιος, ὁ.π. 28.

σαν κατοικίες πρώτα ὁ ἱερέας Οἰκονόμος (μᾶλλον παπα Ἀλέξης Τσέρτος) καὶ ἔπειτα ἡ οἰκογένεια Παπαχρήστου.

Προφήτης Ἡλίας (Ἰη-Λιᾶς). Ἐκκλησιάκι στὸν νότιο λόφο τοῦ χωριοῦ, τὸ ὁποῖο ὑπῆρχε καὶ τὸ 1877, ἀφοῦ μνημονεύεται σέ σχέση με σύγχρονη ληστεία ἀπὸ τὸν Ἀλ. Οἰκονομίδη. Ἀνήκει στὴν οἰκογένεια Χατζῆ.

Ἅγιος Γεώργιος. Ἐκκλησιάκι κοντὰ στὰ Λιβιδερά, τὸ ὁποῖο ὑπῆρχε καὶ τὸ 1879, ἀφοῦ μνημονεύεται σέ σχέση με σύγχρονη ληστεία ἀπὸ τὸν Ἀλ. Οἰκονομίδη. Ἀνήκει στὸς ἀπογόνους τοῦ παπα Ἰωάννη (Χατζῆ). Τὸ 1942 ἦταν ἐδῶ καὶ μία εἰκόνα τῆς Παναγίας, καθήμενης σέ θρόνο ἐν μέσω ἁγίων, με χρονολογία 7191 (μᾶλλον 1683), καθὼς καὶ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου με τὴν ἐπιγραφή: «ἀνα... ἀπὸ Μόλιστα κτήτορας...1807».⁴³⁴

Ἅγιος Νικόλαος. Ἐκκλησιάκι πλησίον τοῦ Πύργου, σέ ὕψωμα ἐπάνω ἀπὸ τὰ Παλιχείματα. Ὅπως ἀναφέρθηκε στὴν §16 ὑπὸ Β1, μεταφέρθηκε ἐδῶ πρὸ τοῦ 1916 ἀπὸ τὴν ἀπέναντι θέση «Δένδρα τοῦ Ἰη Νικόλα», ὅπου εἶχε κτισθεῖ ἀρχικά, μᾶλλον στὴν περίοδο 1722-1790. Ἀνήκει στὴν οἰκογένεια Ρίτσου.

Ἁγία Τριάδα. Ἐκκλησιάκι στὴν τοποθεσία Φράξει, πρὸς τὰ ὄρια τῆς με τὴν τοποθεσία Πύργος, σέ πλαγιά. Ἀνήκει στὴν οἰκογένεια Ἀπ. Ξάνθου.

Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος. (Ἰη Σωτῆρος). Ἐκκλησιάκι σέ ὕψωμα ἐπάνω ἀπὸ τὴν τοποθεσία Γκαλίτσιου καὶ πλησίον τῆς Βίγλας, τὸ ὁποῖο ὑπῆρχε καὶ τὸ 1880, ἀφοῦ μνημονεύεται σέ σχέση με σύγχρονη ληστεία ἀπὸ τὸν Ἀλ. Οἰκονομίδη. Τὸ 1965 ἀντέγραψα ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς Μεταμόρφωσης, ἡ ὁποία ἦταν στό προσκυνητᾶρι, ζωγραφισμένη με χαρούμενα χρώματα, ὄχι βυζαντινῆς τεχνοτροπίας, τὴν ἐξῆς ἐπιγραφή: «SRIMBAREA LA FATA A DLUI. 1545». Τὴν εἰκόνα μᾶλλον τὴν ἔστειλε ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι κάποιος ἀπὸ τὰ ἐκεῖ ἐγκατεστημένα μέλη τῆς οἰκογένειας Λ. Παπαζήκου, στὴν ὁποία ἀνήκει τὸ ἐκκλησιάκι.

Ἅγιος Νικόλαος. Ἐκκλησιάκι στὸν Ἀντζερούχη ἐορτάζει στίς 20 Μαΐου καὶ ἀνήκει στίς οἰκογένειες Πορφύρη.

Ἁγία Βαρβάρα. Ἐκκλησιάκι πλησίον τοῦ Ἀντζερούχη ἀνήκει στίς οἰκογένειες Ξεινοῦ. Τὸ 1961 πού τὸ ἐπισκέφθηκα ὑπῆρχαν ἐδῶ φορητές εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ (1872), τῆς Παναγίας καὶ τῆς ἁγίας Βαρβάρας (1876), ἔργα λεπτῆς τέχνης τοῦ ἴδιου ἁγιογράφου, καὶ τοῦ Προδρόμου, ἔργο ἄλλου ἁγιογράφου, ἀξιολογότερο.

Γέννηση τῆς Θεοτόκου (Παναγία). Μικρὴ ἐκκλησία, γιὰ τὴν ὁποία ἔγινε λόγος στὴν §13 ὑπὸ Α. Ἡ σημερινὴ κτίσθηκε τὸ 1904 ἀπὸ τὸν Δημ. Γκουβέλη. Τὸ 1961 πού τὴν ἐπισκέφθηκα σημείωσα τὰ ἐξῆς: Φορητές εἰκόνες τῆς Γεννήσεως τῆς

434. Μολιστινά, 162, 163. Εἰκόνες με χρονολογίες πολὺ παλιές καὶ μάλιστα πρὸ τοῦ 13ου αἰῶνα, με ἀραβικοὺς ἀριθμοὺς πού θεωροῦνται ὡς ἀπίθανοι, ὑπάρχουν καὶ στὴν μονὴ τῆς Ζέρμας καὶ στὴν Καστάνιανη (βλ. Δ. Εὐαγγελίδης, Ἠπ. Χρονικά, 1930 19-20, Γκάσιος, δ.π. 10).

Θεοτόκου, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καί τοῦ Προδρόμου, σχετικῶς νέες, σέ καλή κατάσταση, ζωγραφισμένες ἀπό τόν ἴδιο ἁγιογράφο σέ μουσαμᾶ, μέ χρώματα μουντά καί μέ τραχιές γραμμές. Ἡ πρώτη εἰκόνα παριστάνει τήν Ἐλισάβετ ἐπί κλίνης, τήν Παναγία ὡς βρέφος σέ λίκνο πού ὁμοιάζει μέ σαρμανίτσα καί μία παιδίσκη νά κοιτάζει τό βρέφος. Ὑπάρχει καί φορητή εἰκόνα τῆς Παναγίας τρίπτυχη.⁴³⁵

Ἅγιος Δημήτριος. Μικρή ἐκκλησία πλησίον τῆς προηγούμενης, στό Λιβιάδι τῆς Σιουπόστιανης, ὅπου ἦταν καί τό νεκροταφεῖο της καί ὅπου βρέθηκαν ἀρχαῖα ἀντικείμενα. Τό 1961 ὑπῆρχαν ἐδῶ φορητές εἰκόνες: τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ ἁγίου Δημητρίου (ἔργα τοῦ ζωγράφου πού ἀναφέρθηκε ἀμέσως παραπάνω), τῆς Παναγίας (1914, ἔργο πιθανῶς τοῦ Νικολαΐδη) καί ἄλλες νεότερες, μεταξύ τῶν ὁποίων καί μία ἀφιερωμένη ἀπό κάποιον Σαμαρινιώτη.

Προφήτης Ἡλίας (Ἁ Λιάς). Ἐκκλησιάκι στήν Σουρβιά, κάτω ἀπό τό Περιβόλι· πρῖν ἀπό τό 1908 εἶχε καταστεῖ «κατοικία ληστῶν καί αἰγοπροβάτων», κατά τόν Ἄλ. Οἰκονομίδη. Τό 1961 ὑπῆρχαν ἐδῶ φορητές εἰκόνες: τοῦ Χριστοῦ (1839) καί τῆς Παναγίας, ἔργα ἀξιόλογα τοῦ ἴδιου ἁγιογράφου, καί τοῦ Προφήτη Ἡλία, ἀφιερωμένη τό 1910 ἀπό τόν Μιλτ. Γιούτσο.

3. Στήν *Μεσαριά*, ἡ κεντρική ἐκκλησία της, ἀφιερωμένη στόν ἅγιο Νικόλαο, εἶναι τρίκλιτη βασιλική· τό τέμπλο καί τό τάβανι της εἶναι ξυλόγλυπτα. Σέ λίθινη πλάκα ἐπί τοῦ βορείου τοῖχου της, διαβάζομε: «1864. Ἐνεκαινίσθη ὁ ναός οὗτος δαπάνη καί συνδρομῇ τοῦ χωρίου, ἐπιτροπῇ καί ἐπιστάσι κ. Στεφανῆ Δ. Ἀργιάνη, ἀρχιερατεύοντος τοῦ θεοφιλ(εστάτου) ἁγίου Βελλᾶς Γερμανοῦ. Ἀρχιτέκτων Ἀποστολ. Νίκου. Μόλιστα τῷ 1864 Μαΐου 7 Μόλιστα. Διά χειρός Κωνστ. Χρ. Γέγιου διδασκ(άλου)». ⁴³⁶ Ὅπως προκύπτει ἀπό ἔγγραφο τοῦ 1842, προὔπῆρχε ἐδῶ ἄλλη ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Νικολάου.⁴³⁷ Τό 1942 ὑπῆρχαν στήν ἐκκλησία κειμήλια τῶν ἐτῶν 1652, 1760, 1782.⁴³⁸

Ἡ ἐκκλησία τοῦ νεκροταφείου τῆς Μεσαριάς, βρίσκεται στήν ἀπέναντι πλευρά τοῦ λάκκου - παραπόταμου, ἔξω ἀπό τό χωριό, καί εἶναι ἀφιερωμένη στήν ἁγία Παρασκευή, ἴσως ἐπειδή παλιά ἐθεωρεῖτο ὅτι ἡ ἁγία αὐτή ἀποτρέπει τίς ἐπιδημίες πανώλης⁴³⁹ καί οἱ κάτοικοι ἤθελαν νά μὴν ἐπαναληφθεῖ ἡ ἐπιδημία πα-

435. Τό σημείωμα γιά τά ἐξωκλήσια τῆς Σουπόστιανης καταχωρίσθηκε στό δακτυλογραφημένο βιβλίο μου «Μαθητικά καί φοιτητικά γραπτά μου», 1989 225.

436. Μολιστινά, 163. Ὁ Μ. Κούσιος (δ.π. 14) γράφει γιά τήν κατασκευή τῆς ἐκκλησίας ἀπό τοὺς χωριανούς, προσθέτοντας ὅτι τό τέμπλο τό κατασκεύασαν Μετσοβίτες τεχνίτες.

437. Μολιστινά, 177.

438. Μολιστινά, 163, βλ. καί Δ. Κωνσταντίος, δ.π. Σύμφωνα μέ τά ἐκτεθέντα στήν §12 ὑπό Α1, τά κειμήλια τοῦ 1652 ἴσως βρισκόνταν προηγουμένως στήν Σιουπόστιανη, πρῖν ἀπό τήν ἐρήμωσή της.

439. Ν. Πολίτης, Λαογραφικά σύμμεικτα, 1931 69.

νώλης πού τούς ἀπειλῆσε κάποτε, πιθανῶς ὅταν «σταυρώθηκε» τό Γανναδιό (βλ. §21 ὑπό 4) ἢ ἐρημώθηκε ἡ Σιουπόστιανη.

Στήν περιοχή πού ἀνήκει στήν Μεσαριά, ὑπάρχουν καί ἕξι ἐκκλησιάκια, στά ὁποῖα τιμῶνται: ὁ ἅγιος Δημήτριος, ἡ ἅγια Βαρβάρα, ὁ ἅγιος Χαράλαμπος, οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, ὁ ἅγιος Γεώργιος καί ὁ ἅγιος Μηνᾶς.⁴⁴⁰ Ἐπίσης ὑπάρχουν οἱ τοποθεσίες Μοναστηρόπουλο⁴⁴¹ καί Μετόχι. Ἐπειδή δύσκολα μπορεῖ νά δικαιολογηθεῖ ἡ ὑπαρξη μικρῆς μονῆς στό Μοναστηρόπουλο ὅταν ὑπῆρχε ἡ μονή στό Μποτσιφάρι, τό πιθανότερο εἶναι ὅτι ἡ μικρή μονή καί τό μετόχι προϋπῆρξαν.

4. Τό Μποτσιφάρι εἶχε ὡς κεντρική ἐκκλησία του τόν παλαιό ναό τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος, πρὶν νά ὑποστῆ πυρκαϊά τό 1985, εἶχε περιγραφῆ ὡς ἑξῆς: «Τρίκλιτη βασιλική τοῦ 18ου αἰ. μέ ξύλινες κιονοστοιχίες. Τοιχοδομία ἀπό ἀργολιθοδομή μέ ἐμφανεῖς ξυλοδεσιές. Ὁ ναός καλύπτεται μέ τετραόριχτη στέγη καί σχιστόπλακες. Τό τέμπλο εἶναι ξυλόγλυπτο, καλῆς τέχνης. Σέ νεότερη ἐποχή ὁ ναός ἐπεκτάθηκε πρὸς τά δυτικά. Ὁ παλιός ναός εἶναι κατάγραφος μέ μέτριες λαϊκίζουσες τοιχογραφίες τοῦ 1769, σύμφωνα μέ ἐπιγραφή πού βρῖσκεται στό ὑπέρθυρο τῆς ἐντοιχισμένης σήμερὰ πόρτας στή μέση τοῦ νότιου τοίχου. Εἰκονογραφικό πρόγραμμα τό καθιερωμένο».⁴⁴² Τό 1942 ὑπῆρχαν στόν ναό αὐτόν μία φορητή εἰκόνα τοῦ 1595 καί πέντε φορητές εἰκόνες τοῦ 1760.⁴⁴³

Ἀπό τό 1924, κεντρική ἐκκλησία τοῦ Μποτσιφαριοῦ εἶναι ὁ νέος ναός τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου στήν πλατεῖα. Στά πέντε ἐξωκκλήσια τοῦ χωριοῦ, τιμῶνται: ἡ Γέννηση τῆς Θεοτόκου (στήν τοποθεσία Γιόγκου), ὁ ἅγιος Χαράλαμπος, οἱ ἅγιοι Ταξιάρχες, ὁ ἅγιος Θεόδωρος καί ὁ προφήτης Ἡλίας.⁴⁴⁴

5. Στήν Μόλιστα ὑπῆρχαν παλαιότερα πολλοί ἱερεῖς. Τό 1813 στήν μονή καί στίς συνοικίες ἦσαν 14 ἱερεῖς. Ὁ Νικ. Ξεινός ὄρισε στήν διαθήκη του τό 1845 νά γίνεταί το μνημόσυνό του μέ 7 ἱερεῖς.⁴⁴⁵

Ἱερομόναχοι ἢ καί ἡγούμενοι τῆς μονῆς διετέλεσαν μεταξύ ἄλλων οἱ ἀκόλουθοι: Διονύσιος (1658), Καλλίνικος (1672), Φιλόθεος (1707), Νεόφυτος (1714),

440.Βλ. Κούσιος, ὁ.π. 19, 31, 184.

441.Κούσιος, 228, 229, Στεργιόπουλος, Ἠπ. Χρονικά, 1937 239, ὁ ὁποῖος πιθανολογεῖ ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε μικρή μονή.

442.Κωνσταντῖος, ὁ.π. 212, ὅπου περιγράφονται καί οἱ εἰκόνες πού ὑπῆρχαν ἢ μεταφέρθηκαν στήν νέα ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Τό ἔτος τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι 1759 καί ὄχι 1769 (βλ. Μολιστινά, 164 ὑπ' ἀριθμ. 2).

443.Μολιστινά, 164.

444.Γιά τά κειμήλια τοῦ πρώτου ἐξωκκλησιοῦ (ἀπό τό 1823) καί τοῦ δευτέρου (ἀπό τό 1873), βλ. Μολιστινά, 165. Γιά τά δύο τελευταῖα, βλ. Κούσιος, ὁ.π. 31, 32, 185.

445.Βλ. Μολιστινά, 168 καί 59 ἀντιστοιχῶς.

Νικηφόρος (1757, 1780), Ἀνανίας (1794), Κύριλλος (1799), Μελέτιος (1807), Δωρόθεος (1882, 1826), Ἄνθιμος (1851), Νεόφυτος (1873).⁴⁴⁶

Γανναδιῶτες ἱερεῖς ἦσαν μεταξύ ἄλλων οἱ ἐπόμενοι (σέ παρένθεση σημειώνεται τό πιθανό ἤ βέβαιο ἔτος γέννησής τους): Ζήσης ἢ Ζήκος (1775, οἱ ἀπόγονοί του ὀνομάσθηκαν Παπαζήκου), Ἀλέξιος (1780, ἀπόγονοί του οἱ Χαράλαμπος καί Δημήτρης Παπαλέξη), Ἀντώνης (1780, ἴσως κατοικοῦσε στήν Μεσαριά), Βασίλειος Ἀδάμου (1790, σύζυγός του ἴσως ἡ Πανάγιω Παπαβασιλείου), Χρῆστος Κωνσταντίνου (1800, ἐγγονός του ἴσως ὁ Γ. Παπαχρήστου), Κώστας Οἰκονόμος (1806, εἶχε ἐγγονό τόν Ἀλ. Οἰκονομίδη), Ἰωάννης Κ. Χατζῆ (1810, γιός τοῦ Κώστα τοῦ προσκυνητή), Βασίλειος Τζιμινάδης (1810), Ἀλέξιος Δήμου Τσέρτος (1830), Δημήτριος, γιός τοῦ παπα Ἰωάννη Χατζῆ (1835), Δημήτριος Τζιμινάδης (1840, γιός τοῦ παπα Βασίλη καί ἀδελφός τοῦ Εὐάγγελου Οἰκονομοῦ - Τζιμινάδη).⁴⁴⁷

Ἄλλοι γνωστοί ἱερεῖς τῆς Μόλιστας ἦσαν οἱ ἐξῆς: Κωνσταντίνος καί Ἰωάννης, οἱ ὁποῖοι ὑπηρετήσαν στά Καβάσιλα τό 1857 καί τό 1894⁴⁴⁸ (δέν ἀποκλείεται νά ἦσαν οἱ προαναφερθέντες), Χρῆστος Γερασίμου, ἐφημέριος τό 1873,⁴⁴⁹ Δημήτριος Μπουλούλης, ὁ ὁποῖος μάλιστα ταυτίζεται μέ τόν παπα Δημήτρη πού τό 1903 ἐπῆγε μέ ὁμάδα προσκυνητῶν στήν μονή Κλαδόρμης,⁴⁵⁰ Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος ἦταν παππούς τοῦ Δημ. Παπαϊωαννίδη καί, μετά τήν χηρεία του, ἔγινε μοναχός μέ τό ὄνομα Ἰωακείμ,⁴⁵¹ Βασίλειος Ἐξάρχου, ἀπό τήν Βούρμπιανη (τό 1911 πού ἐπρόκειτο νά μετατεθεῖ ἀπό τό Γανναδιό ἐπισκέφθηκε τό χωριό ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ζέρμας Διονύσιος Παπαδάτος).⁴⁵²

§21. Τά τοπωνύμια

1. Τά τοπωνύμια μποροῦν νά θεωρηθοῦν ὡς «ἐπιγραφαί γεγλυμμένα ἐπί τοῦ

446. Σύμφωνα μέ ἐπιγραφές καί ἐνθυμήσεις ἀναδημοσιευμένες στά Μολιστινά, 161-171. Οἱ μοναχές, γιά τίς ὁποῖες γίνεται λόγος στήν Παρρησία τῆς μονῆς καί στήν Παρρησία τοῦ Γανναδιοῦ (Δαμασκηνή, στήν μερίδα τῆς οἰκογένειας Κ. Χατζῆ, καί Εὐλαμπία στήν μερίδα τῆς οἰκογένειας Βασ. Παπαζήκου), ἴσως νά ἀνῆκαν σέ ἄλλη μονή, καθόσον καί ἡ μοναχή Σωφροσύνη ἀναγράφεται στήν προσκομιδή τοῦ παρεκκλησίου Ἀγ. Ταξιαρχῶν Μποτσιφαριοῦ καί σέ εὐαγγέλιο τῆς ἐκκλησίας τῆς Μεσαριάς (Μολιστινά, 166, 164).

447. Χρησιμοποιοῦ σχετικές πληροφορίες ἀπό ἔγγραφα. Γιά τούς μετά τό 1900 ἱερεῖς, βλ. Μολιστινά 21, 28.

448. Ἡπ. Ἐστία, 1969 225.

449. Ἄν. Εὐθυμίου, Σελίδες ἀπό τήν ἱστορία τῆς Κόνιτσας, 1997 49.

450. Μολιστινά, 193, Χ. Ἐξάρχος, Ἡ Φούρκα... 153.

451. Μολιστινά, 166.

452. Ἡπ. Ἐστία, 1968 490.

ἐδάφους», οἱ ὅποῖες χρησιμεύουν στήν ἱστορική γνώση ὅταν ἀποκαλύπτουν ποι-οί καί πότε τά καθιέρωσαν.⁴⁵³

Πολλά ἀπό τά τοπωνύμια τῆς Μόλιστας ἔχουν καταγραφῆ ἀπό τόν Κ. Στεργιόπουλο, τόν Εὐ. Δημητριάδη, τόν Μ. Κούσιο, τήν Β. Χατζῆ καί τόν Θ. Γκοῦτο. Στήν ἐδῶ παρουσίασή τους, χρησιμοποιοῦνται ἐπί πλέον, γιά μέν τά τοπωνύμια τοῦ Γανναδιοῦ τά κτηματολόγια τοῦ 1870 καί τοῦ 1923, γιά δέ τά τοπωνύμια τῆς Μεσαριᾶς καί τοῦ Μποτσιφαριοῦ δύο ἀντίστοιχοι κατάλογοι, γραμμένοι τό 1960 ἀπό τόν Γ. Γκοῦτο ὡς κοινοτικό γραμματέα τῶν χωριῶν αὐτῶν.

Ἐναφορικά μέ τά τοπωνύμια τοῦ Γανναδιοῦ, παραθέτω πρῶτα ἕναν κατάλο-γό τους, βασιζόμενο στό κτηματολόγιο τοῦ 1870, πού συνιστᾶ τήν παλαιότερη σχετική πηγή, καί ἀκολουθῶς ἐπιχειρῶ νά προσεγγίσω τήν γλωσσική προέλευσή τους, ὡς πρός μερικά δέ καί τήν ἐτυμολογία τους, χωρίς νά εἶμαι εἰδικός.

2. Στό κτηματολόγιο τοῦ 1870, ἀναγράφονται τά ἑξῆς τοπωνύμια τοῦ Γαν-ναδιοῦ: Ἄντζερούχη, Ἄντρώνι, Ἄχούρι, Βάλβος, Βαρβάρια Κάτω, Βαρβάρια Πά-νω, Βίγλα, Βλύστρες, Βόρστα, Βουργάρικο, Βουρκωσιά, Γκαλιτσίου, Γκούβα, Γλυκό, Δέσινα, Καγκέλι, Καπηλιό, Κήψ (= κήπους), Κριθάρια, Λιβιάδι, Λιβιά-δια, Λιβιδερά, Λεφτοκαριά, Λεφτοκαριά - Μουσιά, Λίμνη, Λουπότσινα, Μα-κρυνάρα, Μουσιά, Νιτρουβιές, Ντραγασιά, Παλιγεμάτα, Παναγία, Παρατσιώτης, Πλατάνια, Πύργος, Σελιό, Σιάδια, Σιμόκλιβα, Σιούμος, Σιουπόστιανη, Σπάσμα, Σχολεῖο, Τροβική, Τσέρος, Φράξ (φράξι), Χαντσιαούση.

3. Τά ἀκόλουθα τοπωνύμια τοῦ Γανναδιοῦ εἶναι προφανές ὅτι γεννήθηκαν βάσει τῶν ὀνομάτων κάποιων προσώπων ἢ βάσει κάποιας χαρακτηριστικῆς ιδιό-τητάς τους, ἐπειδή στίς ἀντίστοιχες τοποθεσίες τά πρόσωπα αὐτά εἶχαν δεσπό-ζοντες ἀγρούς ἢ συνδεθῆκαν μέ κάποιο σημαντικό γεγονός: Ἄργιάνη, Βουργά-ρικο, Γκαγᾶ, Γιωργιάννι (στοῦ Γιώργου τοῦ Γιάννη), Γυφτάκι, Γύφτισσα, Καλό-γερου, Καρδάημου, Κίσκα, Λιούλιου Βρυσκό, Μούτας (στῆς βωβῆς), Μπολάδι-κο (στοῦ Μπόλου ἢ Μπολούλη), Μυλωνᾶ, Παπαζήση, Παπαλαένη, Παπαντώνη, Τσίμας, Τοῦρκος.⁴⁵⁴ Σχετικά εἶναι τά ἄγιωνύμια, δηλαδή τά τοπωνύμια πού προσδιορίζουν τίς τοποθεσίες ἐξωκκλησιῶν (Ἄη Λιάς, Ἄη Γιώργης κ.λπ.).

Ἄπό τήν ἑλληνική γλῶσσα παράγονται τά ἑξῆς τοπωνύμια τοῦ Γανναδιοῦ: Ἄγριοκερασιά, Ἄλατσία, Ἄμπελούλι, Ἄνεμοχόρτι, Ἄντρώνι, Ἄσπρολίθι, Ἄχούρι, Βάλτς (βάλτους), Βαρκά,⁴⁵⁵ Βλύστρες,⁴⁵⁶ Βουρκοπόταμος, Βουρκω-

453. Πρβλ. Κ. Οἰκονόμου, εἰς Πρακτικά Β' Συμποσίου Λόγου. Ὁ λόγος γιά τό Ζαγόρι, 1988 120, 122 ἐπ.

454. Συναντᾶται καί στόν Ἐλαφότοπο καί ὑποδηλώνει μνημα Τοῦρκου (Μ. Κικόπουλος, Ἐλα-φότοπος, 1991 49), βλ. καί Στεργιόπουλος, Ἠπ. Χρονικά, 1938 182.

455. Σημαίνει βαρικᾶ= ὑγρά, βαλτώδη (Κ. Οἰκονόμου, Τοπωνυμικό τῆς περιοχῆς Ζαγορίου, 1991 85.

456. Ἄπό τό ρῆμα βλύζω. Σημαίνει τόπος ὅπου ἀναβλύζει νερό (Κ. Οἰκονόμου, ὁ.π., 90, Κικόπου-

σιά, Γκρεμούρα, Γλυκό, Γυφτοκάλυβο, Δένδρα, Ἐπαχτος, Κανναβοκήπια, Καπηλιό, Καραπούλια (μικρές καρυές), Καρυές, Κέδαρος, Κήπς (στούς κήπους), Κοινά,⁴⁵⁷ Κουλούρι,⁴⁵⁸ Κρανιές, Κρασοτάϊ, Κρέμαση,⁴⁵⁹ Κριθάρια, Λεῦκες, Λεφτοκαριά, Λιβάδι, Λιβάδια, Λιβιδερά (λιβαδερά, σάν λιβάδια), Λίμνη, Μακρυνάρα, Μαλακάδικα (μαλακά χωράφια), Μηλιά, Νιά (στά νιά = στά νέα),⁴⁶⁰ Νιτρουβιές (νεροτριβιές) Ντραγασιά (σκοπιά τοῦ δραγάτη), Παλιάλωνο, Παλιάμπελα, Παλιοχώραφο, Παλιχειμάτα (παλιοχειμάδα), Παχνιά, Περιβόλι, Πέτρα, Πιρατινό (περατινό), Πλάτανος, Προικιό, Πύργος, Ράχη, Ρόβια, Σιάδια, Σουρβιά, Σπάσμα, Σταυρός, Στενά, Φράξ (φράξοι).

Τά ἀκόλουθα τοπωνύμια τοῦ Γανναδιοῦ ἔχουν ξενόγλωσση προέλευση, πλὴν ὁμως ἀπό παλιά ἔγιναν γιά τούς ἑλληνόφωνους κοινόχρηστα, δάνειά τους. Βιγλα,⁴⁶¹ Βράνικο,⁴⁶² Γκαλντερίμι, Γκόλιο, Γκοῦβες, Δερβέτι, Καγκέλι, Κουτσομπουρνιές, Μούρσαλα,⁴⁶³ Μοῦσγκες,⁴⁶⁴ Μούτας, Μπουλιάννα,⁴⁶⁵ Σέκιό, Σέλωμα,⁴⁶⁶ Σιοῦμος,⁴⁶⁷ Σιουπόστιανη, Τζιαντόρα,⁴⁶⁸ Τούμπα,⁴⁶⁹ Τσέρος, Τσιουμπάνι.⁴⁷¹ Πα-

λος, ὁ.π. 47). Συναντᾶται καί στό Πάπιγκο καί στόν Παρακάλαμο (βλ. Ἰ. Παπαϊωάννου, Τό Πάπιγκο, 1987 29, Ἀ. Γκόγκος, Παρακάλαμος, τ. Β' 1995 615).

457. Ὑπάρχει καί στό Κάντσικο (Στεργιόπουλος).

458. Κατά τόν Στεργιόπουλο ὑποδηλώνει ἀρτοποιία περιβαλλόμενη ἀπό λόφους, ἐνῶ κατά τόν Χ. Ρεμπέλη (Κονιτσιώτικα, 1953 266) σημαίνει κτήματα περιφραγμένα μέ τοῖχο ἢ νεκροταφείο.

459. Ὑπάρχει ἐκεῖ μικρός καταράκτης. Ὁμοιο τοπωνύμιο ἔχει τό Κεράσοβο.

460. Πρβλ. Κ. Οἰκονόμου, ὁ.π. 216, 218.

461. Στήν λατινική σημαίνει σκοπιά. Ἔτσι καί στά σέρβικα (Κ. Οἰκονόμου, ὁ.π. 303).

462. Σκοτεινό, καῖρος (Κ. Οἰκονόμου, ὁ.π. 474, Δ. Γεωργακάς, εἰς Ἀφιέρωμα εἰς τήν Ἠπειρον. Εἰς μνήμην Χ. Σούλη, 1956 157). Βρίσκεται στήν χαράδρα ἀπό τήν Βουρκοσιά μέχρι τήν ἀρχήν τοῦ Ἀνεμοχώρι.

463. Ἀπό τήν λέξη μούρσα, πού σημαίνει φυσικό κοίλωμα ὅπου μαζεύεται νερό τῆς βροχῆς (Οἰκονόμου, ὁ.π. 207). Συναντιέται καί στό Πάπιγκο καί στόν Παρακάλαμο (Παπαϊωάννου, ὁ.π. 45, Γκόγκος, ὁ.π. 623). Παρόμοιο τό Μουρσιά εἰς Χιονιάδες Ἀμάραντο, Πωγωνίσκο (Στεργιόπουλος, Ἠπ. Χρονικά, 1937 240). Τά Μούρσαλα τοῦ Γανναδιοῦ βρίσκονται ἀνάμεσα στό Βράνικο καί στήν Μεγάλη Πέτρα.

464. Πηλώδη ἐδάφη, (βλ. καί Οἰκονόμου, ὁ.π. 337).

465. Ὀροπέδιο, λιβάδι, ξέφωτο (Οἰκονόμου, ὁ.π. 344).

466. Ἀπό τό σελλώνω σημαίνει διάσελο, ἀνχένας ματαξὺ δύο ὑψωμάτων (Οἰκονόμου, ὁ.π. 265).

467. Περιοχή κατάφυτη ἀπό σιοῦμο, ἓνα εἶδος βελανιδιάς (βλ. Παπαϊωάννου, ὁ.π. 168, Κιόπουλος, ὁ.π. 46).

468. Ξύλινο παράπηγμα. Τό ἴδιο τοπωνύμιο συναντιέται στά Καβάσιλα (Στεργιόπουλος). Στό Ἀσημοχώρι ὑπάρχει τό τοπωνύμιο Τζαντόρια (Τ. Χρήστου, Ἀσημοχώρι Κόνιτσας, 2001, 51).

469. Γήλοφος (Κ. Οἰκονόμου, ὁ.π. 316). Γιά τήν Τούμπα, βλ. ἄνωτ. § 11 ὑπό 3.

470. Εἶδος βελανιδιάς (Οἰκονόμου, ὁ.π. 317).

471. Μᾶλλον παραφθορά τῆς λέξης ζιουπάνι, πού σημαίνει τόπος ἐκτεθειμένος στόν ἥλιο (Μ.

ρόμοια είναι τά ἐξῆς σύνθετα τοπωνύμια: Ἄλουποκούμουσο (κουμάσι ἀλεπούδων), Καντσιαούση (χάνι τοῦ τσιαούση), Ἀντζερούχη (μᾶλλον χάνι τοῦ Τζερούχη), Ταμπακόμυλος. Ξενόγλωσση προέλευση ἔχουν καί τά ἐξῆς τοπωνύμια: Ἀζέρι, Βάλβος, Βόρστα, Γκαλίτσιου,⁴⁷² Γκριάμπα, Λουπότσιανη, Μόκλιβα ἢ Σμόκλιβα, Μουσιά,⁴⁷³ Μπαρκούτι, Νταβή,⁴⁷⁴ Ντέρτη,⁴⁷⁵ Σιλφό, Τριπινίτσες, Τροβική, Τσίλιαρης, Τσιούκαλο.

4. Ἀπό ἄποψη ἐτυμολογική ἢ ἱστορική, δέν μπόρεσα νά ἐρμηνεύσω τά ἐξῆς τοπωνύμια τοῦ Γανναδιοῦ: Ἀζέρι, Ἀντρώνι,⁴⁷⁶ Βάλβος, Γυφτάκι, Γύφτισσα, Γκριάμπα, Δέσινα,⁴⁷⁷ Λουπότσιανη,⁴⁷⁸ Μόκλιβα ἢ Σμόκλιβα, Μπαρκούτι, Ντέρτη, Παρατσιώτης,⁴⁷⁹ Πρόκος, Σιλφό, Σταλάγματα,⁴⁸⁰ Τριπινίτσες, Τροβική, Τσίλιαρης, Τσιούκαλο.

Στίς §§12, 16-18, ἀναζητήθηκαν ἐτυμολογικές ἢ ἱστορικές ἐξηγήσεις γιά τά τοπωνύμια: Μόλιστα, Γανναδό, Μεσαριά, Μποτσιφάρι, Σιουπόστιανη, Δεοβένι, Καντσιαούση, Ἀντζερούχη, Ταμπακόμυλος, Νταβή, Καπηλιό, Πύργος, Παλιχέιματα. Ἀμέσως παρακάτω, ἐπιχειρεῖται ἡ ἐτυμολογική ἢ ἱστορική ἐρμηνεία μερικῶν ἀκόμη τοπωνυμίων τοῦ Γανναδιοῦ.

Βουργάρικο ἢ Βουργάρικα μνήματα. Ἔτσι ὀνομάζεται ἡ τοποθεσία πού βρίσκεται στήν ἀνατολική πλευρά τοῦ ὑψώματος Ἁρ Σωτήρος, ἐπάνω ἀπό τό Δεοβένι καί κοντά στήν τοποθεσία Τοῦρκος καί στήν τοποθεσία Κρασοτάϊ, ὅπου ὑπάρχει βρύση μέ τό εἰκόνισμα τοῦ Ἁγ. Τούφωνα. Πιθανές ἐρμηνεῖες τοῦ το-

Καλινδέρης, Ὁ βίος τῆς κοινότητος Βάλτσης ἐπί τουρκοκρατίας, 1982 413). Ἀπό τήν κορυφογραμμή Τσιουμπάνι τῆς Μόλιστας ἀνατέλλει ὁ ἥλιος. Στό Ἀσημοχώρι ὑπάρχει τό τοπωνύμιο Ζιουμπάνι (*Τ. Χρηστού*, ὁ.π. 36).

472. Βλ. ἀνωτ. σημ. 359. Κατά τόν *M. Vasmer* (*Die slaven in Griechenland*, Berlin 1941 27) σημαίνει κουρούνα.

473. Βλ. σημ. 290.

474. Βλ. σημ. 372.

475. Βλ. *Στεργιόπουλος*, Ἡπ. Χρονικά, 1937 249. Ἡ Εὐθ. Κίγκα μοῦ εἶπε ὅτι ἡ τοποθεσία ἀνήκε στήν Μόλιστα, ἀλλά, ἐπειδή ἐκεῖ φονεύθηκε κάποιος Τοῦρκος, οἱ Μολιστινοί ἰσχυρίσθηκαν ὅτι τό ἀντίστοιχο τμήμα τῆς τοποθεσίας ἀνήκε στήν Καστάνιανη, γιά νά μὴν τιμωρηθοῦν, καί ἔτσι ἔχασαν αὐτό τό τμήμα τῆς.

476. Τό ἴδιο τοπωνύμιο συναντιέται καί στήν Ἐπανωμή, στόν Σοχό (βουνό), στήν Νέα Φιγάλεια (βουνό) καί στό Γούμερο (οἰκισμός)· βουνό τῆς Νικήσανης λέγεται Ἀντρόνα (*Γεωγραφική Ὑψηρ. Στρατοῦ*, *Γεωγραφικό λεξικό ἐλληνικῶν τοπωνυμίων*, 1983).

477. Κοιλάδα στήν ὁποία δέν φαίνεται νά ὑπῆρχε κάποτε δέση, δηλαδή φράγμα γιά τήν ἀλλαγὴ τῆς κατεύθυνσης τῶν ὑδάτων (πρβλ. *Στεργιόπουλος*).

478. Ἴσως σημαίνει τόπος ἀλεπούδων.

479. Βλ. σημ. 397.

480. Ἔτσι λέγεται ἡ κορυφή καί ἡ κρημνώδης πλευρά τοῦ ὑψώματος, βάθους 100-200 μ. καί πλάτος 500 μ. περίπου, ἀνάμεσα στόν Σιοῦμο καί στό Καπηλιό· δέν ὑπάρχει πληροφορία ὅτι ἐκεῖ ἔσταζε κάτι.

πωνύμιου αὐτοῦ: α) Τόπος κατεχόμενος ἀπό Βουλγάρους⁴⁸¹ ἢ τόπος μέ μνήματα Βουλγάρων⁴⁸² τήν ἐρμηνεία αὐτή ἐνισχύουν οἱ πληροφορίες ὅτι στήν Φούρκα ὑπάρχουν τά τοπωνύμια Βούργαρος καί Μηλιές Βουργάρας καί ὅτι πλησίον τῆς Σαμαρίνας ὑπῆρχε χωριό Βουλγάρων, τούς ὁποίους ἔδιωξαν οἱ Σαμαρινιώτες μέ ἄδεια τοῦ Ἄλῆ πασᾶ.⁴⁸³ β) Τόπος πού γειτονεύει μέ βουῦρκο⁴⁸⁴ ἴσως ἐπειδή παρακάτω εἶναι ἡ Βουρκωσιά καί ὁ Βουρκοπόταμος, γ) Τόπος ὄχυρ-μένος· προῆλθε ἀπό τήν λατινική λέξη *burgo* = κάστρο, ὄχυρό.⁴⁸⁵ ἴσως ἐπειδή ἡ τοποθεσία βρίσκεται ἐπάνω ἀπό τό Δερβένι καί ἐλέγχει μεγάλο τμήμα του.

Βουρκοπόταμος, Βουρκωσιά. Παράγονται ἀπό τήν λέξη βουῦρκος = βόρβωρος.⁴⁸⁶ Παλαιότερα τό ποτάμι αὐτό τόν χειμώνα κατέβαζε χῶμα, ξύλα, πέτρες καί ἦταν θολό.⁴⁸⁷ Οἱ λόγιοι τό ἔλεγαν εἴτε Βουργοπόταμο, νομίζοντας ὅτι τό ὄνομά του παράγεται ἀπό τό βουνό Βέργος, ὅπου πηγάζει τό ποτάμι, εἴτε Γοργοπόταμο.⁴⁸⁸

Βόρστα, Μαντράχη. Στήν λέξη Βόρστα, δίδονται τρεῖς ἐρμηνεῖες: μάνδρα,⁴⁸⁹ πεῦκος,⁴⁹⁰ τόπος ὑγρός.⁴⁹¹ Ἐδῶ, πιθανότερη φαίνεται ἡ πρώτη ἐρμηνεία (μάνδρα), διότι ἡ ἀντίστοιχη τοποθεσία δέν εἶναι ὑγρή. Μαντράχη σημαίνει μᾶλλον μαντράκι. Ἄρα στίς ἐν λόγω δύο τοποθεσίες ὑπῆρχαν παλαιότερα μάνδρες γιά ἐνσταυλισμό ζώων ἢ γιά περίφραξη ἀγρῶν.

Περατινό. Στό κτηματολόγιο τοῦ 1923, στήν μερίδα τοῦ Χρ. Γ. Βασιλείου, σημειώνονται δύο κῆποι του: «κῆπος Περατινό» καί «κῆπος βρύση Περατινό», δηλαδή ὀνομάζεται Περατινό ὀλόκληρη ἡ περιοχή, ἡ ὁποία βρίσκεται στήν δεξιά πλευρά τοῦ Λάκκου (παροποταμοῦ) πού διασχίζει τό χωριό καί ἐκτείνεται ἀπό τήν

481. Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Ἱστορικόν Λεξικόν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, τ.Δ' 1953 77, Δ. Γεωργακάς, ὁ.π. 159.

482. Ὡς Βουργάρικα μνήματα ἀναφέρεται καί ἀπό τόν Λυμπερόπουλο (Ὁρεινοί καί μεθόριοι, 1972 18).

483. Βλ. ἀντιστοίχως, Χ. Ἐξαρχος, ὁ.π. 37, *Wace/Thompson*, ὁ.π. 151.

484. Πρβλ. Δ. Γεωργακάς, εἰς Κυπριακαί Σπουδαί, τ. 1950 25 ἐπ.

485. Μ. Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Οἱ βαλκανικοί λαοί, 1992 77. Οἱ λέξεις βουργάριος, βούργαρης σημαίνουν καστροφύλακας (Κ. Μηνᾶς, Ἡ μορφολογία τῆς μεγέθυνσης στήν ἐλληνική γλῶσσα, 1978 187). Καί τό βουνό μεταξύ Κερασόβου καί Φούρκας λέγεται Βέργος ἐπειδή ἐκεῖ ὑπῆρχαν δύο κάστρα (Μακρῆς, Φούρκα, 1978 20).

486. Βλ. Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ὁ.π. 81.

487. Πρβλ. Στεργιόπουλος, Ἠπ. Χρονικά, 1934 223, Χρησιδης, ὁ.π. 6.

488. Βλ. Χ. Ρεμπέλης, ὁ.π. 259. Ὁ Ἀραβαντινός (Περιγραφή τῆς Ἠπείρου, τ. Γ' 23) τό ὀνομάζει ποταμό τῆς Φούρκας.

489. *Vasner*, ὁ.π. 24.

490. Κ. Οἰκονόμου, Τοπωνυμικό... 471.

491. Κ. Οἰκονόμου, Ἠπ. Χρονικά, 1988-9, Στεργιόπουλος, Ἠπ. Χρονικά 1934 222.

βρύση Περατινό μέχρι τήν γειτονιά «Τσιανάδες» καί τούς κήπους «Γιουτσάδες». Τό τοπωνύμιο προφέρεται Πιρατινό καί Μπιρατινό καί σημαίνει μάλλον τόν ἀπέναντι τόπο,⁴⁹² δηλαδή τήν περιοχή μέ τά κηπάκια ἀπέναντι ἀπό τήν γειτονιά τῶν Παπαζηκαίων, τῶν Χατζαίων κ.λπ. (ἄρα αὐτοί καθιέρωσαν τό τοπωνύμιο). Δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὅτι σημαίνει τό περατινό πηγάδι (= βρύση), δηλαδή τή βρύση πού βρίσκεται στό πέρας (τέλος) τοῦ χωριοῦ (Στεργιόπουλος) ἢ στό πέρασμα (εἴσοδο) γιά τό χωριό, διότι προσδιορίζει ὄχι μόνον τήν βρύση, ἀλλά εὐρύτερη περιοχή.

Σελιό. Ἡ λέξη σημαίνει ἀγρόκτημα πλησίον σπιτιοῦ, κατοικία, χωριό.⁴⁹³ Ἡ Γανναδιώτικη τοποθεσία Σελιό, τόν 20ο αἰώνα τουλάχιστον, ἀνήκε κατά μεγάλο μέρος τῆς στήν ἐκκλησία. Δέν σώζονται ἐκεῖ ἐρείπια σπιτιῶν καί συνεπῶς δέν ὑπῆρχε οἰκισμός, ἀφοῦ ἄλλωστε λίγο μόνον νερό ἀναβλύζει σέ δύο σημεία. Μάλλον ὑπῆρχε ἐκεῖ ἀγρόκτημα κάποιου προσώπου πού εἶχε δημόσια ἐξουσία καί ἀκολούθως ἀπέκτησε τό ἀγρόκτημα ἡ ἐκκλησία.⁴⁹⁴

Σταυρός. Πρόκειται γιά τόν μικρό λόφο μετά ἀπό τόν λόφο Γκιφτάκι. Τό κεντρικό τμήμα του εἶναι διογκωμένο. Στήν ράχη του, πλησίον τῆς μικρῆς κορυφῆς, βρέθηκαν ἀρχαῖα πῆλινα ἀγγεῖα. Ὁ δρόμος πού περνάει στήν ράχη του δέν διασταυρώνεται μέ κάποιον ἄλλον. Οὔτε ὑπάρχει παράδοση ὅτι ὑπῆρχε ἐκεῖ εἰκόνισμα πού ἐπάνω του ἦταν σχεδιασμένος σταυρός, ὥστε νά ὀνομασθεῖ ἡ τοποθεσία Σταυρός, ὅπως συνέβη σέ ἄλλες τέτοιες περὶ πηγές.⁴⁹⁵ Κατά τήν παράδοση καί τόν Στεργιόπουλο: «Λέγουν ὅτι, διά νά προφυλαχθῆ τό χωριό ἀπό τήν πανώλη, οἱ κάτοικοι ἐπέρασαν ζευγος δαμαλίων δι' ἀργυροῦ ἀρότρου, σταυροειδῶς, καί ἔπειτα ὄλα τά ἔθαψαν ἐκεῖ». Τέτοιο σταύρωμα, μέ ζευγος βοδιῶν πρὸς ἀποτροπή ἐπιδημίας, μαρτυρεῖται ὅτι ἔγινε καί: στό Τσερβάρι Ζαγορίου τό 1583,⁴⁹⁶ στό Καπέσοβο πολύ παλιό,⁴⁹⁷ στήν Σαμαρίνα γύρω στό 1700⁴⁹⁸ καί στήν Ἀθήνα τό

492. Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Ἱστορικόν Λεξικόν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, λ. Περατινό, Ἡπ. Ἔστια, 1960 42.

493. Οἰκονόμου, Τοπωνυμικό... 347. Τό τοπωνύμιο συναντιέται καί εἰς Στράτσιανη, Πυρσόγιαννη, Βούρμπιανη, Ἀμάραντο (Ρεμπέλης, ὁ.π. 275), καθὼς καί σέ πολλά ἄλλα μέρη.

494. Βλ. ἄνωτ. § 17 ὑπό 5.

495. Βλ. Οἰκονόμου, ὁ.π. 276, Ρεμπέλης, ὁ.π. 277. Γιά τά ἀρχαιολογικά εὐρήματα, βλ. ἄνωτ. § 11 ὑπό 2.

496. Τό 1583, γιά νά προφυλαχθεῖ τό χωριό ἀπό ἐπικείμενη πανούκλα, οἱ κάτοικοι ἔκαμαν «ἐγκαινίασμα», ὅπως ἡ Παναγία εἰδοποίησε μέ μιὰ χωριανή, σέ ὄνειρό της: Μέ ἓνα ζευγάρι βοδιῶν, ὄργωσαν ὁλόγυρα τό χωριό τρεῖς φορές, χάραξαν σταυρούς στίς ἐξωπορτες τῶν σπιτιῶν μέ κατράμι, παράχωσαν στήν πεδιάδα ἔξω ἀπό τό χωριό τό ζευγάρι βοδιῶν καί τό ἄροτρο καί ἔκαμαν ἐκεῖ ἓναν μεγάλο σωρό λιθαριῶν. Τό σημεῖο αὐτό λέγεται Σταυροπήδι δηλαδή πεδιάδα τοῦ σταυροῦ. Ἡ λέξη γκαίνιασμα σημαίνει περιαρροτρίαση χωριοῦ γιά νά μὴν εἰσέλθει σ' αὐτό ἐπιδημική ἀσθένεια (Μ. Κικόπουλος, Ἐλαφότοπος, 1991 565, 722).

497. Ἰ. Λαμπριδῆς, Ἡπειρ. μελετήματα, τχ Η' 37.

498. Wace/Thompson, ὁ.π. 179.

1792.⁴⁹⁹ Ἐάν πραγματικά «σταυρώθηκε» τό Γανναδιό ἢ ἡ Μόλιστα, τοῦτο πρέπει νά ἔγινε μᾶλλον κατά τά ἔτη 1667-1669, ὅποτε πιθανολογεῖται ὅτι, λόγω ἐπιδημίας πανώλης, ἐρημώθηκαν ἡ Σιουπόστιανη καί ἄλλα γειτονικά χωριά, ὅπως ἀναφέρθηκε στήν §13 ὑπό Α3. Ὅμως, ἐπειδή ἡ τοποθεσία Σταυρός ἀπέχει ἀπό τό κέντρο τῆς ὅλης περιοχῆς τοῦ Γανναδιοῦ ἢ τῆς Μόλιστας, ἴσως νά ἐπρόκειτο γιά περιαρρωτρίωση τοῦ Γανναδιοῦ καί ὄχι γιά γνήσιο σταύρωμα ἢ ἴσως τό σταύρωμα νά ἐκάλυψε καί τήν περιοχή τῆς Σταρίτσανης σέ ἐποχή πού ἡ Μόλιστα καί ἡ Σταρίτσανη ἀποτελοῦσαν ἐνιαία κοινότητα.

5. Τά κυριότερα τοπωνύμια στήν περιοχή τῆς Μεσαριᾶς εἶναι τά ἀκόλουθα (χωρίς τά ἁγιωνύμια): Ἄδάμος, Ἀρμύρες, Ἀσημοκάλυβα, Βρωμονέρι, Γιόρκαζας, Γκορτσιές, Γλύκερα, Γρενζουλιά, Διμκίρου, Διμότρι, Καντόπι, Λάκκος Κατσούφα, Λέσιντσα, Λεῦκες, Λινίκος, Λιβίθρες, Μάστρουγκα, Μετόχι, Μισιό, Μοναστηρόπλο, Μούσγκα, Μπλέτσικο, Μπουλάδικο, Μπούμπαρη, Μπουρμπουράτο, Νικατσακαριές,⁵⁰⁰ Παλιόρουγκα, Πάλιουρας, Παλιουριό, Παλιόσπιτα, Πηγαδάκια, Προσήλια, Σάτνα, Σιόπιτο, Σκρίκα, Σφουντάμη, Τράφος, Τσίρκου, Φράξος, Χωραφούλι.

Στό Μποτσιφάρι,⁵⁰¹ κυριότερα τοπωνύμια (πλήν τῶν ἁγιωνυμίων) εἶναι τά ἀκόλουθα: Ἀγροφωλιά, Ἀσβεσταριά, Βασινιά, Γιόγκου, Γκλαβᾶ, Γκόλιαση,

499.Θ. Βενιζέλος, εἰς Εὐαγγελικός Κῆρυξ, 1871 τ. Γ' 88 ἐπ., ὅπου ἀναφέρεται καί ὅτι περιαρρωτρίώσεις τῆς Ἀθήνας γίνονταν καί στήν ἀρχαιότητα. Λίγο πρό τῆς ἐκτύπωσης τοῦ παρόντος, ὁ Βίλ. Δημητριάδης μοῦ ἔστειλε τήν μελέτη τοῦ Ἀλ. Λαγόπουλου, Τελετουργίες καθάγιασης τοῦ ἐλληνικοῦ παραδοσιακοῦ οἰκισμοῦ, Ἐθνολογία, τχ. 6-7 (1998-9) 61-92, στήν ὁποία ἐξετάζονται οἱ μορφές καθάγιασης οἰκισμῶν (περιάρωση, περιζωση, σταύρωμα) στίς περιοχές Βοΐου, Γρεβενῶν, Θράκης, Αἰτωλοακαρνανίας, Κρήτης κλπ., κυρίως τόν 18ο αἰῶνα. Ἐπομένως, ἡ παράδοση γιά τό σταύρωμα στό Γανναδιό δέν εἶναι φανταστική.

500.Δηλαδή στοῦ Νικᾶ τίς καρυές.

501. Ὁ παπα Βασίλης Βέργος ἔγραψε σέ σημείωμά του τό 1988 γιά τά ὄρια τοῦ Μποτσιφαριοῦ τά ἑξῆς: Ἐπί τουρκοκρατίας, τά ὄρια τοῦ χωριοῦ μας καί τῆς Κορτινίστας ἦταν ἀπό τήν ἀρχή τῆς ράχης στή Δαμασκηλιά, στοῦ Ρόβα τά ρόγγια, τόν Ἅγιο Νικάνορα μέχρι τό Κρουνέρι, τρίγωνο Μποτσιφάρι-Βράνιστα-Κορτινίστα, ὡς τόν Τσακαλιάνο. Ὅλο τό μέρος αὐτό, τό λεγόμενο Ἀνήλιο, τό βόσκαγαν οἱ δικοί μας πού εἶχαν πολλά γίδια καί περισσότερο τό κοπάδι τοῦ Γιούσου. Πολλές φορές πήγαιναν τά γίδια του στό Κορτινιστιώτικο μέρος καί κανγάδιζαν οἱ δικοί μας μέ ἐπί κεφαλῆς τόν Γιούσιο καί ὁ ντραγάτης τῆς Κορτινίστας πού ἦταν Τοῦρκος καί ἔδιωχνε τό κοπάδι τοῦ Γιούσιου ἀπό τό Ἀνήλιο. Μιά μέρα πῆγε ὁ Γιούσιος μέ τόν τσομπάνο του καί τσακώθηκε μέ τόν Τοῦρκο, τόν ἔβρισε καί ἀπάνω στόν κανγᾶ τόν σκότωσε. Ἦρθαν οἱ τσανταρμάδες (χωροφύλακες) ἀπό τήν Κόνιτσα, πῆραν τόν Γιούσιο φυλακή καί θέλανε νά τόν σκοτώσουν. Ἐγινε δικαστήριο, γλύτωσε ὁ Γιούσιος, γιατί ἔδωσε πολλές λίρες λένε, ἀλλά καταδικάστηκε τό χωριό μας νά δώσει ὅλον τόν τόπο ἀπό Τσακαλιάνο μέχρι Δαμασκηλιά στήν Κορτινίστα. Ἐτσι χάσαμε τόν λάκκο τῆς Νιτσαίνας μέχρι Γκλαβᾶ, Δαμασκηλιά, γιά τήν τρέλλα τοῦ Γιούσιου καί τή ἀξία ἐνός Τοῦρκου».

Γκούβα, Γκουμέντση, Γρεντζουλιά, Δαιμονική,⁵⁰² Δαμασκηνιά, Δένδρα, Ξέλτση, Ζάρωση, Καγκέλια, Κανταρούς, Καλόγερου, Κόνισμα, Κουκλιούς, Κουκουμάνο, Κουτσομύλι, Κρανιά, Κωστανίκος, Λάκκος, Λέσιντσα, Μπάτη, Μπαμπίμαλη, Μπουλιάνκα, Μπούρου, Μπρουκότσιανη, Νιτσιάινα, Ντρατζίου, Πλάτανος, Σκάλα, Σπάσμα, Σταυροπήδι, Σταυρός, Στριπού, Τσιουκαλιάνου, Φούρκα, Χωραφόπλο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

502. Ο Άλ. Οικονομίδης έγραψε σχετικώς: «Ο γυμνός ούτος λόφος, κείμενος αντικτρυ ακριβώς της συνοικίας Μπρασφαρίου, ώνομάσθη Δαιμονική εκ του έξης γεγονότος, όπερ αυτόπται μάρτυρες οί πρεσβύτεροι τών κατοίκων της συνοικίας ταύτης διηγούνται. Κυριακήν τινα, καθήμενοι εν τῷ προαυλίῳ της εκκλησίας, έθεάθησαν ίλην ίππικου λαιπροστολισμένην νά διέρχεται άπροσκόπτως τόν κρημνώδη λόφον, συνοδευομένη και μέ μουσικά όργανα. Έκλαβόντες δέ τούτους ως δαίμονας, έμεινεν ή όνομασία Δαιμονική εις τό λόφον τούτον, χωρίς νά λάβωσιν ύπ' όψιν ότι τό τοιούτον ήτο άντανάκλασις παρελάσεως... (;) τινός, όπερ ού σπανίως συμβαίνει...». Παρομοίως, Χ. Ρεμπέλης, ό.π. 262. Ο Στεργιόπουλος (Ηπ. Χρονικά, 1934 237) έγραψε ότι «κατά την παράδοσιν κατώκουν δαίμονες, ών πολλάκις ήκούοντο τραγούδια και διάφορα όργανα παιζόμενα ύπ' αυτών».

Η ΚΛΗΡΟΔΟΣΙΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΞΕΙΝΟΥ

§22. Βιογραφικά

A. - Νικόλαος Ξεινός

1. Τήν δεκαετία του 1840, ο Νικόλαος Ί. Ξεινός, εγκατεστημένος στο Βουκουρέστι από ετών, διέθεσε αξιόλογα χρηματικά ποσά και ένα προσοδοφόρο ακίνητο που είχε εκεί, για να εκτελεσθούν όρισμένα κοινωφελή έργα στην Μόλιστα. Από παλιά, επικράτησε η αντίληψη ότι τα κοινωφελή έργα που έγιναν στο Γανναδιό εις εκτέλεση των διαθηκῶν του Νικ. Ξεινού και του γιου του Σπύρου οφείλονται κυρίως στον Σπύρο, γι' αυτό η σχολή που ιδρύθηκε με δαπάνες τους ονομάσθηκε Σπυριδώνειος. Όμως, η ανάλυση που γίνεται παρακάτω στην §23 αποδεικνύει ότι ο Σπύρος αφ' ενός δεν διέθεσε δικά του χρήματα για τα εν λόγω έργα και αφ' ετέρου άθροισεν εν μέρει την διαθήκη του πατέρα του. Στην αποκάλυψη αυτή προβαίνω ύπειδή αγαπῶ τήν ἀλήθεια και τό δίκαιο και θεωρῶ ότι οί ἔπαινοι γιά τά ὡς ἄνω ἔργα (ἀπό τά ὁποῖα ὠφελήθηκα και ὁ ἴδιος) πρέπει νά ἀπονέμονται στον πραγματικό ἐμπνευστή και χρηματοδότη τους.

Ἀπό τίς λίγες πληροφορίες που διασώθηκαν γιά τήν ζωή του Νικ. Ξεινού, κυρίως στις διαθήκες του ἴδιου και του γιου του,⁵⁰³ προκύπτουν τά ἀκόλουθα βιογραφικά του στοιχεία.

503. Οί διαθήκες, καθώς και ὁ κανονισμός λειτουργίας τῶν κληροδοτημάτων, δημοσιεύθηκαν στή Μολιστινά, σελ. 59 ἐπ. Τό κείμενο τῆς διαθήκης του Νικ. Ξεινού, ἐπειδή ἐκτυπώθηκε ἐλαττωματικά ἐκεῖ, παρατίθεται και ἐδῶ, ὅπως τό βρήκα δακτυλογραφημένο σέ ὑπηρεσία τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος:

Περίληψις τῆς διαθήκης ὅπου ἔκαμα εἰς τό 1845 ἔτος, Μαΐου μήνα, διά τῆς ὁποίας ἀποδείχνω τό τί ἀφήνω εἰς τήν πατρίδα μου χωρίον Μόλιστα ἐπαρχία Ἰωαννίνων.

Δηλοποιῶ εἰς τό κοινόν του χωρίου Μόλιστα τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων ὅτι διά τῆς διαθήκης, ὅπου ἔκαμα ζῶντας μου ἐν ἔτει 1845 Μαΐου, ἀφήνω εἰς τήν πατρίδα μου τόσον γρόσια ἑπτά χιλιάδες πεντακόσια (7.500) ὅπου ἐστάλησαν ἀπό ἐμένα πρό καιροῦ (κοῦρσον του ἐκεῖ τόπου), ὅσον και ἐδῶ ἄλλας πέντε χιλιάδας γρόσια κατά τό ἐδῶ κοῦρσον, ὅπερ συμποσούται κατά τό ἐκεῖ κοῦρσον γρόσια δέκα πέντε χιλιάδες, ἄρ. 15.000 και ἐκ του τόκου αὐτῶν τῶν γροσίων και ἐκ του ἐνοικίου ἐνός ἐργαστηρίου, μέ τήν αὐλήν του και σπίτι ἐπανωθέν του, μέ τόν τόπον του ἐλεύθερον, εἰς μαχαλᾶν Σκαμνιῶν ἐδῶ εἰς Βουκουρέστι, ὅπου τά ἀφιερῶνω πάλιν εἰς τήν πατρίδα μου, ἐκεῖ πᾶν αἰ πέντε χιλιάδες γρόσια και ὁ κορᾶς του ρηθέ-

2. Ὁ Νικ. Ξεινός, στήν διαθήκη του πού κατάρτισε τό 1845 καί συμπλήρωσε τά 1846, ἀναφέρει: ὅτι πρό καιροῦ ἔστειλε ἀπό τό Βουκουρέστι στήν Μόλιστα χρήματα γιά κοινωφελεῖς σκοπούς, ὅτι προηγουμένως εἶχε ἐπισκεφθεῖ τό χωριό, ὅτι ἦταν ἰδιοκτῆτης ἑνός ἀκινήτου στίς Σκαμιές Βουκουρεστίου, ἀποτελουμένου ἀπό διώροφο κτίριο, αὐλή καί ἐλεύθερο χῶρο (στό ἐπάνω ὄροφο τοῦ κτιρίου ὑπῆρχε οἰκία καί στό ἰσόγειο ἐργαστήρι), ὅτι κληροδοτεῖ στήν κοινότητα τῆς Μόλιστας τήν κυριότητα τοῦ ἀκινήτου γιά νά ἐκτελεσθοῦν ἐκεῖ, μέ τά εἰσοδήματά του, ὀρισμένα κοινωφελῆ ἔργα καί ὅτι ἐκτελεστής τῆς διαθήκης θά εἶναι ὁ Σπύρος, ἐνῶ ὁ διαχειριστής τῆς κληροδοσίας στό χωριό (ἐπίτροπος), πού θά ἐκλέγεται ἀπό τούς χωριανούς, θά εἶναι κατά προτίμηση ὁ πλησιέστερος συγγενής του.

Στήν διαθήκη τοῦ Σπ. Ξεινοῦ (1865), τό ὡς ἄνω ἀκίνητο περιγράφεται ὡς ἑξῆς: «Τό μεγάλο δίπατον ὀσπίτιον, τό κείμενον ἐπί της ὄψεως τῆς ὁδοῦ Λυγονοί συνοικία Παπακοσμᾶ, μεθ' ὅλης τῆς περιοχῆς του, τό ὁποῖον μοί ἔμεινε κληρονομία ἀπό τόν ἀποβιώσαντα πατέρα μου, ὁμοῦ μέ τό ἐν τῷ ὑποκάτω οἴνοπωλείῳ εὐρισκόμενον πρᾶγμα, ἔπιπλα, ὀχήματα, ἵππους». Παρά ταῦτα, ὁ Σπύρος ὄρισε νά ἀποστέλλονται στό Γανναδιό, γιά τήν ἐκτέλεση κοινωφελῶν ἔργων, τά εἰσοδήματα ἀπό τό ξενοδοχεῖο (χάνι) πού εἶχε στήν συνοικία Πόμε-Βέρδε.

Ὁ Νικ. Ξεινός καί ἡ σύζυγός του Μαρία (πού πέθανε γύρω στό 1871) γέννησαν τόν Σπύρο τό 1820. Ἀπό τά προαναφερθέντα, προκύπτει ὅτι ὁ Νικ. Ξεινός ἔζησε μᾶλλον κατά τά ἔτη 1785-1846, ὅτι ἐγκαταστάθηκε, πρῖν ἀπό τό 1815 μᾶλλον, στό Βουκουρέστι, ὅπου ἀπέκτησε μεγάλο οἴνοπωλεῖο, καί ὅτι διατηροῦσε δεσμούς μέ τό Γανναδιό.

ντος Σκαρετίου ἀπό τόν κληρονόμον μου υἱόν Σπύρον καί ἐπίτροπον, νά προστεθοῦν μέ τήν ἄλλην ποσότητα καί ἀπό τόν τόκον ὅλης τῆς ποσότητος πρῶτον νά γίνῃ ἐκ νέου ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου, δεύτερον νά κτισθῇ σχολεῖον διά τά τέκνα τῶν πτωχῶν, τρίτον νά βοηθηθῇ ἡ ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν καί τέταρτον νά γίνουν καί γεφύρια ἐπάνω στά νερά. Ἀπό δεύς δύο χιλιάδας ὅπου εἶχα δώσει ἐκεῖ ἀκόμη ἀφ' ὅτου ἐγώ ἤμουν ἐκεῖ, ἐξ' αὐτῶν νά πληρωθῇ ὁ μισθός τῶν ἱερέων διά παντός, ὅπου νά ἐκτελέσουν τήν θείαν λειτουργίαν καθημερινῶς καθῶς καί μέχρι τοῦδε. Τό κτῆμα ὁμως νά μή ἀποξενωθῇ ποτέ ἀλλά νά εἶναι προικίον τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας, δίδοντας καί ἀπό τό διάφορον τῶν γροσίων εἰς τούς πτωχοῦς. Δι' ὃ ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

Νικόλαος Ἰ. Ξεινός 1845 Μαΐου Βουκουρέστι

Προσθήκη

Νά ἐκτελεσθοῦν κατ' ἔτος ἀνά τρία μνημόσυνα, ἦτοι ἐν μέ Ἀρχιερέα καί δύο μέ ἑπτὰ ἱερεῖς κατά τήν τάξιν τῶν ὁποίων θέλουν δοθῇ τά ἔξοδα ἀπό τό ἐνοίκιον τοῦ ἐργαστηρίου καί τόκον τῶν γροσίων.

Νικόλαος Ἰ. Ξεινός 1846 Μαρτίου 28

Μετά τόν θάνατόν μου ἐπί ζωῆς ὁκῶ μου ἐπήρου πάντοτε νά διορίζετε ἀπό ἕνα ἐπίτροπον ἀπάνωθεν εἰς τήν ὑπόθεσιν τῆς διαθήκης ἰδίως ἕνα ἀπό σοῖ μου ὁποῖος ἦτο κοντύτερος καί ὑπέγραψα.

Νικόλαος Ἰ. Ξεινός, 1846 Μαρτίου 28
(Ἔπονται διάφοροι ἐπικυρώσεις ρουμανιστί)

3. Γιά τούς συγγενεῖς τοῦ Νικ. Ξεινοῦ γνωρίζομε τά ἀκόλουθα. Ἀδελφός του ἦταν ὁ Χρῆστος Ἰ. Ξεινός, ὁ ὁποῖος κατοικοῦσε μονίμως στό Γανναδιό (ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο τοῦ 1845 καί τοῦ 1869), ὅπως καί ὁ γιός του Γιάννης (ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο τοῦ 1872 καί τοῦ 1880), ὁ ὁποῖος μᾶλλον δέν εἶχε ἀπογόνους. Ἀμφότεροι δέν ἀσχολήθηκαν μᾶλλον μέ τήν διαχείριση τῆς κληροδοσίας. Ὁ ἄλλος γιός τοῦ Χρήστου Ξεινοῦ λεγόταν Βασίλης Χρήστου, κατοικοῦσε στό Βουκουρέστι, ἦταν συνέταιρος τοῦ Σπύρου σέ μία ἀπό τίς ἐπιχειρήσεις ἐκείνου καί ὑπῆρξε ἕνας ἐκ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης τοῦ Σπύρου (πρῶτος ἐξάδελφός του).

Ὁ Ζήσης Ξεινός, πού μνημονεύεται σέ ἔγγραφο τοῦ 1837, ἦταν μᾶλλον ἀδελφός τοῦ Ἰωάννη, πού ἦταν πατέρας τοῦ Νικ. Ξεινοῦ. Ὁ Ζήσης εἶχε γιούς τόν Εὐάγγελο (1820; – 1894) καί τόν Κωνσταντίνο (Ντίνο, 1825; – 1897.), οἱ ὁποῖοι συνεπῶς ἦσαν πρῶτοι ἐξάδελφοι τοῦ Νικ. Ξεινοῦ. Ἀμφότεροι διετέλεσαν διαχειριστές τῆς κληροδοσίας.

Ἡ σύζυγος τοῦ Νικ. Ξεινοῦ Μαρία δέν καταγόταν ἀπό τήν Μόλιστα. Οἱ ἀδελφοί τῆς Μαρίας λέγονταν Γεώργιος, Τόλης, Κων/νος, Ἀδάμ καί Σέφτερ καί εἶχαν γιούς πού λέγονταν: Ζήσης Γεωργίου, Παναγιώτης Τόλη, Παναγιώτης Κωνσταντίνου, Παναγιώτης Ἀδάμ, Εὐάγγελος Σέφτερ καί Κων/νος Σέφτερ.

Τέκνα τοῦ Νικ. Ξεινοῦ ἦσαν ὁ Σπύρος καί ἡ Γκόρα. Ἡ Γκόρα (τό 1865 ζοῦσε) ἦταν σύζυγος τοῦ Χρήστου (Ζυγούρα, ἴσως) καί εἶχε τέκνα: α) τόν Ματθαῖο Χρηστέσκου, τοῦ ὁποῖου ἡ κόρη Μαριόρα παντρεύτηκε τόν Ρωσέτη, διευθυντή τράπεζας στό Βουκουρέστι, β) τήν Βασιλική, σύζυγο τοῦ ἱατροῦ καθηγητή Δ. Δραγέσκου· ἡ μία κόρη τους παντρεύτηκε τόν ἱατρό καθηγητή Τζερώτα καί ἡ ἄλλη τόν δικηγόρο Ἀθανάσοβιτς καί γ) τήν Νίτσα πού ἦταν ἔγγαμη.

Β1 - Σπύρος Ξεινός

1. Στήν πίσω πλευρά τοῦ πορτρέτου τοῦ Σπ. Ξεινοῦ, πού ὑπάρχει στό χωριό, ὁ ζωγράφος ἔγραψε: «Πρός ἀνάμνησιν τῆς Κινοῦ τῆς Πατρίδος μου Μαχαλᾶ Γανναδιό χοροῖον Μόλιστα Ἀγάπης τεκμήριον Σπίρος Νικολάου Ξεινός γενιθῆς εἰς τάς 1820 ἀπεβίωσεν στά 1865 Ἐξωγραφίσθη ὑπό Γ. Ἰωαννίδη Βουκορέστιον 1890». Προφανῶς, τό πορτρέτο αὐτό καί τό σύγχρονο τῆς Ζίγκας εἶχαν ὡς πρότυπα κατά τό ἔτος 1890 ὄχι τούς ἴδιους τούς εἰκονιζόμενους, ἀλλά φωτογραφίες ἢ πορτρέτα τους πού ὑπῆρχαν πρῖν ἀπό τό 1865, τά παραπάνω δέ λόγια δέν εἶναι τοῦ Σπύρου ἀλλά κάποιου ἄλλου. Ὁ Σπύρος ἐπισκέφθηκε τήν Μόλιστα ἴσως μόνον γύρω στό 1840, ὅταν τήν ἐπισκέφθηκε ὁ πατέρας του.

Ἡ Ζίγκα (1825; – 1909) παντρεύθηκε τόν Σπύρο τό 1814 στό Βουκουρέστι. Οἱ γονεῖς της κατάγονταν ἀπό τήν Βούρμπιανη· ὁ πατέρας της λεγόταν Γραμμάτης· μητέρα τῆς ἦταν ἡ μικρότερη κόρη τοῦ Σιούλη Τσοτσόπουλου, ὁ ὁποῖος

είχε μεγάλη περιουσία στό Βουκουρέστι και έδωσε σημαντική προίκα στην έγγονή του Ζίγκα.⁵⁰⁴ Ο αδελφός της Ζίγκας λεγόταν Χρήστος (ήταν «κουμνάτος» του Σπύρου, δηλαδή κουνιάδος του) και είχε γιό τον Άλέξανδρο.

Ο γιός του Σπύρου και της Ζίγκας Βασίλειος απέθανε πρό του 1865, έχοντας ανήλικα παιδιά, στά όποια ό Σπύρος διέθεσε μέ την διαθήκη του μόνον τά 500 φλωριά πού τά κατείχε ως θεματοφύλακας.

2. Από την διαθήκη του Σπύρου, πληροφορούμαστε τά ακόλουθα για την περιουσία του και για τούς κληρονόμους του. Η Ζίγκα έλαβε ως κληρονομία: τό κτίριο μέ τό οίνοπωλείο πού ανήκε στόν Νικ. Ξεινό, ένα οικόπεδο δίπλα του, άλλο ένα κτίριο πού είχε οίκία, άρτοπωλείο και οίνοπωλείο, τό μισό του σπιτιού πού ό Σπύρος κληρονόμησε από την Κ. Σιομπέσκα, την έπικαρπία, κατά τό ήμισυ, τριών οίκιων πού κληρονόμησαν από τον Σπύρο οί άνεψιοί Ματθαίος και Βασιλική, την έπικαρπία, κατά τό ήμισυ, δύο καπηλείων και ενός μαγαζιού πού εκληρονόμησε ό άνεψιός Άλέξανδρος, την έπικαρπία του ξενοδοχείου μετά τον θάνατο της μάνας του Σπύρου, την εταιρική μερίδα του Σπύρου στό άρτοποιείο και τά γρήματα πού του όφειλαν τρίτοι.

Η μητέρα του Σπύρου κληρονόμησε από αυτόν: την έπικαρπία του ξενοδοχείου μέχρι του θανάτου της, την έπικαρπία, κατά τό ήμισυ, των ακινήτων πού κληρονόμησαν από τον Σπύρο οί άνεψιοί του Ματθαίος, Βασιλική και Άλέξανδρος, καθώς και γρόσια 10.000.

Επίσης κληρονόμησαν από τον Σπύρο: ή αδελφή του Γκόρα 100 φλωριά, ό άνεψιός του Ματθαίος μία οίκία, ή άνεψιά του Βασιλική μία οίκία, ό άνεψιός του Άλέξανδρος δύο καπηλεία και ένα μαγαζί, ή άνεψιά του Νίτσα 5.000 γρόσια, ό θεϊός του Χρήστος 15 φλωριά, οί έξάδελφοί του Βασ. Χρήστου, Ζ. Γεωργίου, Π. Άδάμ Εϋ. Σέφτερ και Κ. Σέφτερ 10 φλωριά έκαστος, οί έξάδελφοί του Π. Τύλη και Π. Κωνσταντίνου 5 φλωριά έκαστος, ή βαφτισιμιά του Μαρίτσα, κόρη της Άναστασίας, 100 φλωριά, ό Χρήστος Νικολάου την κυριότητα, κατά τό ήμισυ, της οίκίας πού ό Σπύρος κληρονόμησε από την Κ. Σιομπέσκα, ή μονή της Μόλιστας 500 γρόσια, έκαστος ιερέας της Μόλιστας 20 γρόσια, 40 εκκλησίες της Ελλάδας και 40 εκκλησίες του Βουκουρεστίου τίς δαπάνες της έκάστη για τό σαράντισμα του Σπύρου.

Έκτελεστές της διαθήκης του όρισε ό Σπύρος τούς έξαδέλφους του Π. Άδάμ και Βασ. Χρήστου, καθώς και τον Χρήστο Νικολάου. Ο τελευταίος, όπως προαναφέρθηκε, έλαβε ως κληρονομιά, μαζί μέ την Ζίγκα, μία οίκία και ίσως είναι

504. Βλ. Β. Δημάρατος/Ν. Ρεμπέλης, 'Ιστορία της Βούρμπιανης, 1996 62-63. Για την προίκα της Ζίγκας, γίνεται λόγος και στην διαθήκη του Σπύρου.

ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος (σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ 1900) εἶχε περιουσία στό Βουκουρέστι, πέθανε ἐκεῖ τό 1875 καί ἦταν θεῖος τοῦ Γεωρ. Β. Γκαραμπόστα.⁵⁰⁵

3. Ὁ Β. Δημάρατος, Βουρμπανίτης ἐκπαιδευτικός πού εἶχε ἐπισκεφθεῖ τό Βουκουρέστι τό 1910, ἔγραψε τά ἀκόλουθα τό 1950: Ὁ εὐκατάστατος Βουρμπανίτης Σιούλης Τσοτσόπουλος εἶχε σημαντικά ἀκίνητα στό Βουκουρέστι καί διέμενε ἐκεῖ μέ τήν οἰκογένεια τῆς μικρῆς κόρης του, πού ἦταν μητέρα τῆς Ζίγκας, ἀλλά ἀγαποῦσε περισσότερο τήν οἰκογένεια τῆς μεγάλης κόρης του πού κατοικοῦσε στήν Βούρμπιανη. Τά μέλη τῆς οἰκογένειας τῆς μικρῆς κόρης του, καί ἰδίως ὁ γαμβρός του Σπύρος Ξεινός, τόν μισοῦσαν ἐπειδή συμπαθοῦσε περισσότερο τήν ἄλλη κόρη του καί ἄρα ἦταν πιθανό νά ὀρίσει αὐτήν ὡς κληρονόμο τῆς μεγάλης περιουσίας του. «Αὐτά τά καταλάβαινε καί ὁ Σιούλης καί γι' αὐτό τόν περισσότερο καιρό καθόταν στ' ἀμπέλι του πού εἶχε μέ ἕνα σπίτι λίγο ἔξω ἀπό τό Βουκουρέστι, γιατί δέν εἶχε μάτια νά τούς βλέπει. Οργίσθηκαν δέ πολύ ὅταν ὁ Σιούλης ἔγραψε στό γαμβρό του στή Βούρμπιανη νά τοῦ στείλει ἕνα ἐγγονάκι του νά τῷ χει συντροφιά.

Τότε βάλθηκαν νά τόν ξεκάνουν καί εἶχαν προχέιρο καί τόν φονιά, τόν Χρίστο τόν Μανόλη, δικό τους ἄνθρωπος πού βοισκόταν τότε στό Βουκουρέστι. Ὁ Μανόλης ἄλλο πού δέν ἤθελε, νά τόν ξεκάνει, νά τόν ληστέψει καί νά πάει στή Βούρμπιανη καζαντισμένος ἀπό τή Βλαχιά. Δέν χάνει καιρό, πῆγε στ' ἀμπέλι, τόν στραγγάλισε καί τράβηξε γιά τή Βούρμπιανη. Κι' ἔτσι ὁ δυστυχῆς Σιούλης Τσοτσόπουλος ἔγιν' ἄφαντος "σάν τό σκυλί στ' ἀμπέλι" πού λέει ὁ λόγος. Ἄλλωστε ποιός νά τόν γύρευε; Οἱ Ρουμανικές Ἀρχές δέν ἐνδιαφέρονταν καθόλου γιά τούς Ἕλληνες. Ἔτσι ὁ Χρίστος Μανόλης ξεφύτρωσε στή Βούρμπιανη μέγανος καί τρανός. Ἀλλά τό πρᾶγμα μαθεύτηκε στό χωριό, γιατί στό Βουκουρέστι ἦταν πολλοί Βουρμπανίτες». Στό ἐντυπωσιακό σπίτι πού εἶχε ὁ Σιούλης ἀπέναγτι ἀπό τά ἀνάκτορα, κατοικοῦσε μέχρι τό 1909 ἡ κοκώνα Ζίγκα.⁵⁰⁶

§23. Πλημμέλειες στήν ἐκτέλεση τῆς διαθήκη τοῦ Νικ. Ξεινοῦ

1. Ὁ Νικ. Ξεινός ὀρισε μέ τήν διαθήκη του (1845-6) νά φροντίσουν γιά τήν ἐκτέλεσή της ὁ γιός του Σπύρος καί ὁ ἐπίτροπος, πού θά διορισθεῖ ἀπό τήν κοινότητα τῆς Μόλιστας καί πού θά εἶναι κατά προτίμηση ὁ πλησιέστερος συγγενῆς του, προκειμένου, μέ τά μισθώματα τοῦ εὐρισκόμενου στίς Σκαμιές Βου-

505. Ἄγνωστο ἂν συγγένευε ἀφ' ἑνός μέ τόν Δημ. Νικολάου, γιά τόν ὁποῖο ἔγινε λόγος στήν §19 ὑπό 1 (βλ. καί §26 ἀριθ. 81), καί ἀφ' ἑτέρου μέ τόν Βασίλη Νικολάου Χατζῆ, γιά τόν ὁποῖο ἔγινε λόγος στήν §13 ὑπό Γ).

506. Β. Δημάρατος/Ν. Ρεμπέλης, δ.π. 62-64, 72, 93. Κοκώνα σημαίνει κυρά ἀγαπητή, ἀριστοκράτισσα.

κουρεστίου ἀκινήτου του, νά ξανακτισθεῖ ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου, νά ἰδρυθεῖ σχολεῖο, νά βοηθεῖται ἡ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ταξιαρχῶν, νά γίνουν γεφύρια καί νά δίδονται ἐλεημοσύνες στούς φτωχοῦς, ἐνῶ μέ τά χρήματα πού εἶχε ἀποστείλει νά μισθοδοτοῦνται οἱ ἱερεῖς τοῦ χωριοῦ.

2. Μέχρι τό 1865 πού πέθανε ὁ Σπύρος, δαπανήθηκαν χρήματα ἐκ τῆς κληροδοσίας γιά νά κατασκευασθοῦν: ἓνα γεφύρι στήν Σταρίτσανη (1853),⁵⁰⁷ ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας (1859) καί ἡ βρύση στήν πλατεῖα (1864), πιθανῶς δέ καί γιά νά δοθοῦν σέ φτωχοῦς ἐλεημοσύνες, στούς ἱερεῖς οἱ μισθοί τους καί στήν ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν οἰκονομική ἐνίσχυση. Ὅμως, εἶναι ἀμφίβολο ἂν κατ' αὐτήν τήν εἰκοσαετία τά χρήματα ἐκ τῆς κληροδοσίας μπορούσαν νά καλύψουν μόνον τίς δαπάνες αὐτές. Πάντως, κατά παράβαση τῆς διαθήκης, δέν κτίσθηκε σχολεῖο ἀλλά ἡ βρύση τῆς πλατείας.⁵⁰⁸

3. Ὁ Σπύρος, μέ τήν διαθήκη του, ἀθέτησε τήν διαθήκη τοῦ πατέρα του ὡς ἑξῆς: α) Ὅπως προαναφέρθηκε, ὄρισε ὡς κληροδοτούμενο ἀκίνητο ὄχι ἐκεῖνο τοῦ οἰνοπωλείου πού βρισκόταν στή συνοικία Σκαμιές, ἀλλά τό ξενοδοχεῖο στή συνοικία Πόμε Βέρδε. β) Ὅρισε ὅτι τό Γανναδιό (ὄχι ἡ Μόλιστα) θά λαμβάνει ἀπό τό κληροδοτούμενο ἀκίνητο ὄχι ὀλόκληρο τό ποσό τῶν μισθωμάτων, ἀλλά μόνο 400 φλωριά ἐτησίως, ἐν ὅσω ζεῖ ἡ Ζίγκα. γ) Δέν ἐπανέλαβε τήν ἐντολή τοῦ πατέρα του νά βοηθεῖται ἡ ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν, νά γίνουν γεφύρια καί νά δίδονται ἐλεημοσύνες στούς φτωχοῦς. δ) Ἀνέθεσε τήν διαχείριση τῶν ἀποστελλομένων χρημάτων σέ 4 Γανναδιῶτες καί ὄχι σέ ἕναν, ε) Χωρίς ἐντολή τοῦ πατέρα του, ὄρισε νά κατασκευασθεῖ νοσοκομεῖο ἢ οἶκημα διανυκτέρευσης τῶν πτωχῶν διαβατῶν ἂν περισσεύσουν χρήματα.

4. Μετά τόν θάνατο τοῦ Σπύρου (1865), κτίσθηκαν στό Γανναδιό, μέ χρήματα τῆς κληροδοσίας: ἡ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ταξιαρχῶν τό 1870, τό καμπαναριό τῆς τό 1876,⁵⁰⁹ ἡ Σπυριδώνειος σχολή τό 1878, τό Ἄσυλο τῶν ξένων (Ἄμι-

507. Γ. Λαμπρίδης, Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων, μέρος Α' 1880 150. Κατά τόν Χ. Χρηστίδη (Πουρνιά., 1921 18), τό γεφύρι κτίσθηκε τό 1871.

508. Ὁ ἀγωγός μεταφορᾶς τοῦ νεροῦ ἀπό τήν τοποθεσία Γλυκό στήν βρύση τῆς πλατείας ἀρχικά ἦταν λιθόκτιστος καί σκεπασμένος (λαγούμι). Τό 1856, μέ χρήματα τῆς κληροδοσίας, ὁ ἀγωγός ἀντικαταστάθηκε μέ μολυβδοσωλῆνες. Ἐπειδή αὐτοί καταστράφηκαν τό 1923, ἀντικαταστάθηκαν τό 1929 μέ σιδηροσωλῆνες πού ἀγοράσθηκαν μέ χρήματα προερχόμενα ἀπό ἔρανο. Ἐν τῷ μεταξύ, στό χωριό κατασκευάσθηκαν 20 περίπου πηγάδια ἰδιωτικά. Ἡ δεξαμενή πίσω ἀπό τήν βρύση κατασκευάσθηκε μέ δαπάνες τοῦ Ἀλέξη Παπαδημητρίου. Ἐπί ἕξη ἔτη ἀνέκυψε διαμάχη στό χωριό, ἐπειδή οἱ Ξυναῖοι καί μερικοὶ ἄλλοι ἠθελαν μόνον τά δικά τους κηπάρια νά ποτίζονται ἀπό τήν βρύση. Τό 1932 μεταφέρθηκε νερό μέ σιδηροσωλῆνες ἀπό τοῦ Λιούλιου τό Βρυσκό μέχρι τήν ἀρχή τοῦ χωριοῦ, κοντά στό σπίτι τοῦ Λιόγκα (βλ. Γ. Γκοῦτος, Κείμενά μου, 1990, 48-51, 313, 332-3).

509. Ἡ χαραγμένη σέ ἀγκωνάρι χρονολογία ἴσως καί νά σημαίνει 1856.

λικό), τό Παρθεναγωγεῖο (τό 1888 μᾶλλον) καί τό οἶκημα τῶν δασκάλων (ἐκεῖ πού σήμερα βρίσκεται τό καφενεῖο).

Στό ἀρχεῖο μου ὑπάρχουν δύο χειρόγραφα τετράδια, πού γράφτηκαν τό ἕνα κατά τά ἔτη 1872-1882, τό ἄλλο κατά τά ἔτη 1888-1892 καί ἔχουν 86 καί 218 σελίδες ἀντιστοιχῶς· συντάκτης του ἦταν ὁ Εὐάγγελος Ξεινός, πρόεδρος τῆς τετραμελοῦς ἐπιτροπῆς διαχείρισης τῆς κληροδοσίας, γι' αὐτό τά ὀνόμασα «Α' κατάστιχο καί Β' κατάστιχο τοῦ Εὐ. Ξεινοῦ». Ὁ συντάκτης κατέγραψε συνοπτικά σ' αὐτά, κυρίως τῆς ἐνέργειές του καί τά ἀντίστοιχα ἔσοδα καί ἔξοδα: γιά τήν συντήρηση καί λειτουργία τῶν σχολείων, τῶν δύο ἐκκλησιῶν, τοῦ ἀμιλικοῦ, τῶν ὑδρόμυλων, τῶν γεφυριῶν, τῶν ὑδρευτικῶν ἀγωγῶν, τῶν ἀρδευτικῶν αὐλακιῶν καί τοῦ ξενοδοχείου στήν Κόνιτσα (τό ὁποῖο ἀνήκε στό ἴδρυμα), γιά τήν κατασκευή ἢ ἐπισκευή δρόμων καί βρύσεων, γιά τήν ἀντιμετώπιση ἄλλων τακτικῶν ἢ ἐκτάκτων ἀναγκῶν τοῦ χωριοῦ (φρούρησή του, παροχή στέγης καί τροφῆς σέ χωροφύλακες, σέ στρατιωτικούς καί στόν ἐπίσκοπο, ὅταν ἐπισκέπτονταν τό χωριό, δικαστικοί ἀγῶνες, ρουσφέτια σέ πρόσωπα τῆς ἐξουσίας, πρόσθετοι φόροι ἢ ἀγγαρεῖες σέ βάρος τοῦ χωριοῦ, ὀδοπορικά ἔξοδα, ἀγῶγια, μισθός δραγάτη, ἀμοιβές ἐργατῶν κ.λπ.) καί γιά τήν συμπαράσταση σέ ἀναξιοπαθοῦντες (γιατρικά, σιτηρά, στρατιωτικό ἀντισηκωμα, δαπάνες κηδείας κ.λπ.), γιά τήν καταβολή ἐτήσιας ἀμοιβῆς στόν πρόεδρο καί στά μέλη τῆς ἐφοροπεπιτροπῆς πέντε λιρῶν καί μίας λίρας ἀντιστοιχῶς, κ.λπ.

Ὅταν τά κατάστιχα αὐτά μελετηθοῦν συστηματικά, θά διαπιστωθεῖ ἂν οἱ ὡς ἄνω ἐγγράφες τους ἀφοροῦν μόνον στήν διαχείριση τῆς κληροδοσίας ἢ καί στίς ἄλλες ἀρμοδιότητες πού ἀσκοῦσε ὁ συντάκτης τους στό χωριό καί θά προκύψουν ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιά τήν λειτουργία τῶν σχολείων (σύστημα διδασκαλίας, ἐπιπλοτικό ὑλικό, συνθῆκες διαβίωσης τῶν δασκάλων κ.λπ.), οἱ ὁποῖες θά ἐμπλουτίσουν ἐκεῖνες πού ἐκτίθενται συνοπτικά παραπάνω στήν §14 ὑπό Γ.

5. Ὁ κανονισμός πού συμφωνήθηκε τό 1912 γιά τήν λειτουργία τοῦ συσταθέντος διά τῆς κληροδοσίας ἰδρύματος ἀναγράφει τίς ἀκόλουθες ἀνακρίβειες: Ἀναφέρει ὅτι ὁ Σπύρος κληροδότησε στό χωριό 80.000 φράγκα δικά του καί ὅτι ὄρισε νά ἰδρυθεῖ σχολεῖο ἀρρένων καί θηλέων καί νά ἐκτελεῖται ἡ διαθήκη τοῦ πατέρα του, ἐνῶ τίποτε ἀπό αὐτά δέν ἔγραψε ὁ Σπύρος στήν διαθήκη του. Ἀναφέρει ὅτι ἡ Ζίγκα ἔστειλε τακτικῶς στό χωριό τό χρηματικό ποσό πού ὄρισε ὁ Σπύρος, ἐνῶ ὑπάρχουν μαρτυρίες ὅτι ἡ Ζίγκα μετά τό 1894 ἐμείωσε τό ποσό αὐτό καί δέν τό ἔστειλε πάντοτε. Ἐπί πλέον, ὁ κανονισμός ὄρισε αὐθαιρέτως ὅτι ὁ τίτλος «Σπυριδώνειος», πού εἶχε δοθεῖ στήν σχολή αὐθαιρέτως, δέν ἐπιτρέπεται νά μεταβληθεῖ, ἔστω καί ἂν ἡ σχολή χρηματοδοτηθεῖ καί ἀπό ἄλλοῦ.

Ἀκόμη, ἀναγράφεται στόν κανονισμό ὅτι οἱ ἀνεψιοί τοῦ Σπύρου καί κληρονόμοι του Ματθαῖος καί Βασιλική ἐδικαιοῦντο, κατά τήν Ρουμανική νομοθε-

σία, νά οικειοποιηθοῦν τό ἀντικείμενο τῆς ἐν λόγω κληροδοσίας, πλὴν ὅμως, ἐπειδὴ σέβονται τὴν θέληση τῶν κληροδοτῶν καὶ ἐπιθυμοῦν τὴν καλύτερη ρύθμιση τῆς κληροδοσίας, συμφώνησαν μέ τὴν ἐφοροεπιτροπὴ νά ἀγοράσουν τό ἀκίμητο τῆς κληροδοσίας ἀντὶ 25.000 φράγκων καὶ παραχώρησαν τό τίμημα αὐτό στό ἴδρυμα. Ἐάν πραγματικά στήν Ρουμανία θεσπίσθηκε τέτοιος νόμος, πρόκειται γιὰ γενναιόδωρη παραχώρηση χρηματικοῦ ποσοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ματθαίου καὶ τῆς ἀδελφῆς του πρὸς τό ἴδρυμα.

6. Γύρω στό 1880 καὶ μετέπειτα, μερικοὶ Γανναδιῶτες, ὅπως ὁ δάσκαλος Χρ. Οἰκονόμου καὶ ὁ Κων. Χατζῆς, ἰσχυρίσθηκαν ὅτι ναί μέν ἐκτελοῦνται οἱ σκοποὶ τοῦ ἰδρύματος, πλὴν ὅμως, ἀφοῦ ἡ ἐφοροεπιτροπὴ δέν ἐλέγχεται ἀπό κανέναν, εἶναι πιθανόν αὐτὴ νά λαμβάνει περισσότερα χρήματα ἀπὸ τό Βουκουρέστι, νά δαπανᾷ μόνον μερικά ἀπὸ αὐτά γιὰ τό ἴδρυμα καὶ νά καρπώνεται τὰ ὑπόλοιπα, πού ἴσως ὑπερβαίνουν τὰ μισά, γι' αὐτό θεωροῦσαν ὅτι οἱ ἐφοροεπιτροποὶ πρέπει νά ἐκλέγονται ἀπὸ τους χωριανούς.

Ὁ συγγραφέας Ἰ. Λαμπρίδης, συντασσόμενος μέ τίς ἀπόψεις αὐτές, ἔγραψε τό 1880: «Ἡ τετραμελὴς ἐπιτροπεὶα, κατ' εἰσῆγησιν καὶ ἀπαιτήσιν τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ ἐλεοθέτου, ἀντὶ νά δαπανᾷ ὑπὲρ τῶν Σχολείων κατ' ἔτος πᾶσαν τὴν πρόσοδον, περιορίσει τὴν δαπάνην εἰς γρ. 8.500 καὶ τὰ λοιπὰ δαπανᾷ ὅπου καὶ ὅπως βούλονται ὁ ἀνεψιός καὶ οἱ ἐπίτροποι (...). Διὰ τὴν ἀνεργίαν τῆς ἐπαρχίας (...) δέν τίθεται, ἐν τῷ δικαιώματι αὐτοῦ, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀδικουμένων, ἀναγκάζων τοὺς ἐπιτρόπους ἵνα δώσωσι λόγον τῆς ἐπί τοσαῦτα ἔτη διαχειρίσεως τῶν εἰρημένων προσόδων, ὡς καὶ κεφαλαίου τινός ἐξ 9.000 γρ. παρὰ διαφόρων προηγουμένως ὑπὲρ τῆς Σχολῆς ἀφιερωθέντος καὶ εἰς χεῖρας δυστυχῶς τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ αἰοδίμου Ξεινοῦ περιελθόντος ἔκτοτε;».⁵¹⁰

Στὰ κατάστιχα τοῦ Ὁ. Ξεινός κατέγραψε κάποια ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ ἰδρύματος, ἀλλ' ὄχι καὶ ἰσολογισμούς. Μετὰ τὸν θάνατό του (1894), τὸν διαδέχθηκε ὡς πρόεδρος τῆς ἐφοροεπιτροπῆς ὁ ἀνεψιός του Ζήσης. Γύρω στό 1900 οἱ ἰδιοκτησιότητες τοῦ ἰδρύματος ἀτόνησαν, ἐνῶ, λόγω τῶν ὡς ἄνω ὑποψιῶν γιὰ κακοδιαχείριση, ἡ Ζίγκα ἐμείωσε τό ποσό τῶν ἀποστελλομένων χρημάτων καὶ δέν τό ἔστελνε πάντοτε, μέ συνέπεια νά ἀναγκασθοῦν οἱ νέοι ἐφοροεπίτροποι νά καταργήσουν τίς δωρεάν παροχές πρὸς τοὺς μαθητές καὶ αὐτοὶ νά μειώνονται ἀριθμητικά καὶ νά ἀπαιτοῦν νά γίνουν ἀλλαγές καὶ κάθαρση στό ἴδρυμα.⁵¹¹

Μετὰ τό 1909, ὅποτε ἡ Ζίγκα πέθανε καὶ ὁ Ματθαῖος ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεση

510. Ἰ. Λαμπρίδης, ὁ.π. 187-189. Ὁλόκληρο τό σχετικὸ κείμενο ἀναδημοσιεύθηκε στὰ Μολιστινά, 55. Μερικὲς πληροφορίες του εἶναι ἀνακριβεῖς.

511. Βλ. κατωτ. §24 ὑπὸ Β-Δ, καθὼς καὶ Β. Τζαλόπουλος, Ἡπειρ. ἡμερολόγιον... 1913 256-8= Μολιστινά, 56-58.

τῶν διαθηκῶν τῶν δωρητῶν, οἱ ἐφοροεπίτροποι δέν δέχθηκαν νά συνυπογράψουν τόν κανονισμό τοῦ ἰδρύματος πού ἐτοίμασε ὁ Ματθαῖος, ἐπειδή ὄριζε ὅτι θά μετέχουν στήν ἐφοροεπιτροπή καί δύο μέλη πού θά ἐκπροσωποῦν τήν Μεσαριά καί τό Μποτσιφάρι, τόν ἀποδέχθηκαν ὁμως τό 1912. Ὡστόσο, τό 1914 ἡ Ἐθνική Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος παρακράτησε τούς τόκους τῶν καταθέσεων τοῦ ἰδρύματος, μέ συνέπεια νά διακοπεῖ ἡ λειτουργία τοῦ παρθεναγωγείου, τοῦ ἀμιλικοῦ καί τοῦ οἰκήματος τῶν δασκάλων.

7. Ἀπό τίς παραπάνω ἀτελεῖς πληροφορίες, συνάγονται, μεταξύ ἄλλων, τά ἀκόλουθα: Ὁ Σπύρος καθυστέρησε τήν ἐκπλήρωση τῆς κληροδοσίας τοῦ πατέρα του πρός τήν Μόλιστα, τροποποίησε τήν κληροδοσία πρός ὄφελος τῆς Ζίγκας (ἀλλαγὴ τοῦ κληροδοτηθέντος ἀκινήτου, παρακράτηση τῶν μισθῶν εἰσοδημάτων του) καί κατέστησε κληρονόμους του πολλούς ἄλλους, ἀλλ' ὄχι καί τά ἀνήλικα ὄρφανά ἐγγόνια του. Οἱ ἐνέργειές του αὐτές, σέ συνδυασμό μέ τίς φροντίδες γιά τήν ὑστεροφημία του ἐκ μέρους τοῦ Ματθαίου καί μέ τίς φήμες γιά δολοφονία τοῦ Σιούλη Τσοτσόπουλου, δημιουργοῦν ὑποψίες ὅτι ὁ Σπύρος ἐπωφελήθηκε ἀπό τήν κληροδοσία τοῦ πατέρα του καί δέν ἦταν εὐεργέτης τῆς Μόλιστας καί ἔντιμος, ὅπως φρόντισε νά τόν ἐμφανίσει ὁ Ματθαῖος. Ἀλλά καί ἡ διαχείριση τῆς κληροδοσίας ἀπό τόν Ματθαῖο (στόν ὁποῖο ὁ Ἰ. Λαμπρίδης ἀποδίδει ἀυθαιρεσίες) καί ἀπό τήν πρόεδρο τῆς ἐφοροεπιτροπῆς φαίνεται ὅτι δέν ἦταν ἀνιδιοτελής. Ἐπί πλέον, αὐτοί φρόντισαν νά διαφημισθοῦν ὁ Σπύρος καί ἡ Ζίγκα, μέ συνέπεια νά παραμείνει σχεδόν ἀφανής ὁ πραγματικός εὐεργέτης, ὁ Νικ. Ξεινός.

§24. Μαρτυρίες καί ἀπόψεις γιά τήν κληροδοσία

Α.-Εἰσαγωγή

1. Παρακάτω ἀναδημοσιεύονται ἀπό τήν «Φωνή τῆς Ἠλείου» τῶν ἐτῶν 1893 καί 1898 δύο κείμενα γιά τήν ἐν λόγῳ κληροδοσία, γραμμένα τό πρῶτο ἀπό κάποιον Κονιτσιώτη (ἕκτακτο ἀνταποκριτή) καί τό δεύτερο μᾶλλον ἀπό τόν ἴδιο. Ἀπό τό περιεχόμενό τους προκύπτει σαφῶς ὅτι οἱ ὑποστηριζόμενες σ' αὐτά ἀπόψεις γιά τόν ρόλο τοῦ Σπύρου καί τῆς Ζίγκας καί γιά τούς διαχειριστές τῆς κληροδοσίας βασίσθηκαν στίς πληροφορίες πού διέδιδαν οἱ διαχειριστές της καί ὅτι τό δεύτερο κείμενο γράφτηκε γιά νά κολακευθοῦν ἡ Ζίγκα καί ὁ Ματθαῖος καί νά πτοηθοῦν ἐκεῖνοι πού ζητοῦσαν διαφανῆ διαχείριση.

Ἀκολούθως, μεταγράφονται ἀπό τά ἀνέκδοτα χειρόγραφα τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη καί τοῦ Δημ. Τζιμινάδη τά τμήματά τους πού ἀφοροῦν στήν βιογραφία τοῦ Σπύρου Ξεινοῦ καί στήν διαχείριση τῆς κληροδοσίας. Ὁ Δημ. Τζιμινάδης ἦταν

γενικά προσεκτικός στην αφήγησή του, ἐνῶ ὁ Ἄλ. Οἰκονομίδης βιογράφησε τόν Σπύρο μέ πολλές ἀνακρίβειες (οἱ ὁποῖες φανερώνουν τήν ἄγνοια πού εἶχαν οἱ χωριανοί, ἀκόμη καί τό 1908, γιά τήν βιογραφία τοῦ Σπύρου, γιά τόν ρόλο τοῦ πατέρα του καί γιά τούς ὅρους τῆς κληροδοσίας), τροποποίησε δέ τό ἀρχικό κείμενό του τοῦ 1908 μέ τό τελικό χειρόγραφο του τοῦ 1913, ἀναφορικά μέ τήν κακοδιαχείριση τῆς κληροδοσίας, μᾶλλον ἐπειδή φοβήθηκε ὅτι οἱ καταγγελίες του θά θεωρηθοῦν συκοφαντικές, ἀφοῦ δύσκολα θά μπορούσαν νά τεκμηριωθοῦν.

2. Πληροφορίες, λίγες συνήθως, γιά τήν ἐν λόγω κληροδοσία καί κυρίως γιά τά σχολεῖα τῆς συναντῶνται καί σέ σχετικά δημοσιεύματα πού ἔχουν περιληφθεῖ στά «Μολιστινά»,⁵¹² καθώς καί στά ἐκτιθέμενα ἀμέσως παρακάτω. Περισσότερες γνώσεις γιά τήν κληροδοσία μπορεῖ νά ἀποφέρει ἡ ἐρευνα στά ἀρχεῖα τῶν ἐπισκοπῶν Κόνιτσας καί Ἰωαννίνων καί στό ἀρχεῖο τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ «Ἐπετηρίς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἡπειρωτικοῦ Φιλελευθερωτικοῦ Συλλόγου», στόν τόμο τοῦ 1873, σελ. 66, γράφει ὅτι στήν Μόλιστα «ἐγεγρήθησαν ὅσον οὐπω ἐκ βάθρων ἑλληνική καί δημοτική σχολή, δαπάνη φιλομούσου Μολιστινοῦ, ἐν Βουκουρεστίῳ ἀποβιώσαντος καί τας σχολάς ταύτας προικοδοτήσαντος διά διακοσίων ὀθ. λιρῶν ἐτησίως». Στόν τόμο τοῦ 1875, σελ. 139, γράφει: Στήν περιοχή Κονίτσης, «Ἑλληνικά σχολεῖα ἔχουσι μετά ἀλληλοδιδασκτικῶν δύο μόνον χωρία, ἤτοι ἡ Μόλιστα ἐξ οἰκογενειῶν 247 καί ἡ Κόνιτσα ἐξ οἰκογενειῶν 343. Καί ἡ μέν Μόλιστα, τρεῖς συνοικίας ἔχουσα, διατηρεῖ τρία ἀλληλοδιδασκτικά καί περί τό μέσον νεωστί ἐγεγρήθεν Ἑλληνικόν σχολεῖον, εἰς ἃ φοιτῶσι 95 μαθηταί, δαπανῶνται δέ 9.000 γρόσια».⁵¹³

Στήν ἀθηναϊκή ἐφημερίδα «Ἄγών» τῆς 11.2.1900 διαβάζομε: «Μόλιστα Ἑλληνικόν Σχολεῖον καί δημοτικόν μετά δύο διδασκάλων καί μαθητῶν 110, Παρθενόγειον μετά μαθητριῶν 50· δαπάνη δοχ. 1.500».

Β. Ἐφημ. «Φωνή τῆς Ἡπείρου», 23.4.1893

Τό κληροδοτήμα τῶν σχολείων Μολίστης εἶναι τά μάλα σπουδαῖον διά τήν

512. Σελ. 18 («Φωνή τῆς Ἡπείρου», 25.3-1894), σελ. 55-56 (Ἰ. Λαμπρίδης), σελ. 56-58 (Β. Τζαλόπουλος), σελ. 21, 22, 25-28 (Γ. Γκοῦτος), σελ. 47-58 (Χ. Γκοῦτος). Γιά πρόσθετες πληροφορίες μαζί μέ σχετικά ἐγγραφα, βλ. Γ. Γκοῦτος, Κείμενά μου, 1990 238-9, 247-270, 279-281.

513. Καί συνεχίζει: «Ἡ δέ Κόνιτσα, ἐκ τοῦ Ἄνω Βαρόσι καί Κάτω Βαρόσι ἀποτελούμενη, ἔχει δύο ἀλληλοδιδασκτικά καί ἐν ἑλληνικόν σχολεῖον, εἰς ἃ φοιτῶσι 95 μαθηταί, δαπανῶνται δέ 11.500 γρόσια». Παρακάτω, γράφει ὅτι ἡ Πυρσόγιαννη ἔχει 360 οἰκογένειες, ἑλληνοαλληλοδιδασκτικό σχολεῖο, 57 μαθητές καί ἕναν δάσκαλο, ἡ δέ Βούρμπιανη ἔχει 362 οἰκογένειες, ἀλληλοδιδασκτικό σχολεῖο, 53 μαθητές καί ἕναν δάσκαλο.

ἐπαρχίαν μας, καθ' ὅσον ἐνδιαφέρει οὐ μόνον τὴν Μολίσταν, ἥτις, εἰς τρεῖς συνοικίας διηρημένη, ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰς 200 οἰκογενείας, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ αὐτὴν χωρία Καστάνιανην, Φούρκαν, Κεράσοβον, Σταρίτσιανη καὶ λοιπά.

Ὁ Σπυρίδων Ξυνός, ἐν Βουκουρεστίῳ ἐμπορευόμενος, ἄκληρος δὲ ὢν καὶ ἔχων ἐν νῶ νά φανῆ ὅσον ἔνεστιν ἐπωφελῆς τῇ πατρίδι του, ἀποθνήσκων κατέλειπε διὰ διαθήκης του δύο μεγάλους οἴκους του ἐν Βουκουρεστίῳ ἀποφέροντας ἐτησίως ὑπὲρ τὰ 400 εἰκοσάφραγκα, πρὸς ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν ἐν Μολίστῃ πλήρους ἑλληνικοῦ σχολείου, εἰς ὃ νά φοιτῶσιν οἱ μαθηταὶ τῶν τριῶν συνοικιῶν καὶ τῶν πέριξ χωρίων οἱ βουλόμενοι, πρὸς δὲ ἀναλόγου Παρθεναγωγείου, ἐν παραρτήμασι τοῦ ὁποίου νά διδάσκηται ἡ ὑφαντικὴ καὶ ἡ ραπτική, ὅσον εἶναι δυνατὸν τό τοιοῦτον, ἐπὶ τῷ ὄρω ὅμως τό ἥμισυ τῆς ἐπικαρπίας τῶν κτημάτων τούτων νά νέμηται ἐν ὅσῳ ζῆ ἡ σύζυγος αὐτοῦ, ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ ἐπίσης διαμένουσα εὐγενεστάτη κυρία Ζίγκα. Πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ καὶ εὐόδωσιν τῶν προθέσεων του τούτων, διώρισεν ἐπιτρόπους ἐν Βουκουρεστίῳ μὲν τὴν σύζυγόν του καὶ ἕτερα τρία μέλη, ἐν Μολίστῃ δὲ ἑτέραν ἐπιτροπείαν, ἥτις ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ νά προβῆ εἰς τὴν ἀνάγεσιν τῶν κτιρίων καὶ νά θέσῃ ταῦτα ἐν ἐνεργείᾳ· τὴν δὲ ἐποπτείαν, ἥτις ἄλλως τε εἶναι ἐπιβεβλημένη καὶ ὑπὸ τῶν νόμων τῆς ἐκκλησίας μας, εἰς τὸν ἐκαστοτε ἐπίσκοπον Βελλᾶς.

Ὁ ἀείμνηστος οὗτος εὐεργέτης ἀπέθανεν ἤδη πρό πολλοῦ, αἱ δὲ προθέσεις του δέν εἶναι πλέον λόγοι, ἀλλ' εἶναι ἔργα, ἐν οἷς εὐλογεῖται τό ὄνομά του· καὶ ἀληθῶς, ἡ ἐνταῦθα ἐπιτροπεία, ἐκπροσωπούμενη τότε ὑπὸ τοῦ κ. Εὐαγγέλου Ξυνοῦ, ὅστις συνεκέντρον ἐν ἑαυτῷ πᾶσαν δύναμιν, ἴδρυσεν σχολὴν λαμπράν, ἐν ἣ ἐφοίτων τὰ τε ἄρσενά καὶ τὰ θήλεα, μέχρι τῆς οὐ πρό πολλοῦ ἰδρύσεως καὶ τοῦ παρθεναγωγείου.

Οὕτω τὰ πράγματα ἔβαινον κανονικῶς μέχρι τινός, ἀλλ' ἀτυχῶς ἡ διχόνοια πρὸ τοῦ τίς θά γείνη ἔφορος καὶ πρό πάντων ταμίας, ἡ φαγέδαινα αὕτη καὶ ἀχώριστος σύντροφος ἡμῶν τῶν ρωμηῶν, ὑπεισηλθε καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ Μολίστῃ, ἔσχε δὲ ἀτυχῶς καὶ τὰ ἀποτελέσματά της· διότι ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ σύζυγος τοῦ διαθέτου, ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ ὑπολειφθέντος μέλους τῆς ἐκεῖ τριμελοῦς ἐπιτροπείας, τῶν ἑτέρων δύο ἀποθανόντων, καθυστέρησε τὴν ἀποστολὴν τοῦ κληροδοτήματος ἐπὶ τετραετίαν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι μία μερίς τῶν ἐδῶ ἔγραψεν αὐτῇ νά κάμῃ τοῦτο μέχρις οὗ ἤθελον ἔλθει εἰς συνεννόησιν. Συνεπῶς δὲ καὶ ἡ κανονικὴ λειτουργία τῆς Σχολῆς παρεβλάβη. Εὐτυχῶς, ὅμως, ἡ συνεννόησις δέν ἐβράδυνε νά ἐπέλθῃ καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὸν ἐν Βουκουρεστίῳ ἐπίσης ἐμπορευόμενον κ. Ζήσην Κ. Ξυνόν. Οὗτος, κατελθὼν ἐνταῦθα πρό ὀκταετίας, κατώρθωσε ἐπιτηδείως νά ἐπιφέρῃ τὴν σύμπνοιαν μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων, ἐνεργήσας δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἐν Βουκουρεστίῳ, ἀπέσυρε μέρος τοῦ ἐκεῖ καθυστερουμένου ποσοῦ καὶ, πρὸς τῷ ὅτι ἔδωκε καὶ εἰς τὴν Σχολὴν νέαν ζωὴν, κατώρθωσε νά ἀνεγερθῇ καὶ κατάλληλον Παρθεναγωγεῖον, ὅπερ παραυτίκα ἤρξατο καὶ νά λειτουργῇ.

Τά ιδρύματα δέ ταῦτα, ἐν οἷς οὐ μόνον ἡ διδασκαλία, ἀλλά καί τά λοιπά τοῦ Σχολείου χρειώδη παρέχονται δωρεάν, κατέλαβον ἤδη ἐπίζηλον θέσιν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μας. Κατ' ἔτος δέ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐξετάσεων, τελεῖται ἀρχιερατικόν μνημόσυνον ὑπέρ τοῦ εὐεργέτου, τελεταρχοῦντος τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου ἡμῶν Βελλᾶς, ὅστις ἐπί ἀμοιβῇ οὐ σμικρᾷ προσκαλεῖται, ἵνα τότε μνημόσυνον ἐπιτελέσῃ καί εἰς τὰς ἐξετάσεις παραστῇ. Καί μέχρις ἐδῶ μὲν τά πράγματα βαίνουνσιν ἤδη τουλάχιστον καλῶς, ἀλλ' ὡς βλέπετε, ἡ ἀξιόλογος αὕτη περιουσία τῶν Σχολείων συνίσταται εἰς κτήματα καί εὐρίσκεται ἐν μέσῳ Βουκουρεστίῳ, πρᾶγμα ὅπερ εἶναι λίαν ἐπισφαλές, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν σημερινῶν διαθέσεων τῶν Ρωμούνων πρὸς πᾶν ὅ,τι Ἑλληνικόν. Ὡς δέ καί ἀνωτέρω ὑπέμνησα, δύο τῶν μελῶν τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ ἐπιτροπείας ἀπέθανον· δέν παρίσταται ἄρα γε ἀνάγκη νά ἀναπληρωθῶσι δι' ἄλλων; Περί ὧν τούτων δέον νομίζω οἱ ἀρμόδιοι καί οἱ ἐνδιαφερόμενοι νά φανῶσι προμηθεῖς, ἵνα μὴ κατηγορηθῶσιν ἔπειτα, ὅτε θά εἶναι ἀργά πλέον, ἐπί ἐπιμηθείᾳ. Ὑπέρ πάντα ὁμως ἄλλον, ὁ σεβασμιώτατος ἐπίσκοπός μας, ὅστις ἐτησίως μεταβαίνει εἰς Μόλισταν πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ μνημοσύνου, ὥφειλε πρό πολλοῦ νά ἐρευνήσῃ περὶ τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὐρίσκεται τό κληροδότημα ἢ περιουσία αὕτη πηγῆ, ἡ ἀενάως βρύουσα οὐ μόνον διὰ τά Σχολεῖα καί ἄλλας ἀνάγκας ἑνός τῶν πρώτων χωρίων τῆς ἐπαρχίας του, ἀλλά καί διὰ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτὴν ἐπαρκῆ τά χρηματικά νάματα, καί νά λάβῃ αὐτός τὴν προσωπουλίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν δεόντων, ἐάν οἱ λοιποὶ θέλωσι νά κοιμῶνται.

Γ. - Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου», 27.3.1898

Τά ἐκπαιδευτήρια Μολίστης κέκτηνται τό ἐπώνυμον «Σπυριδώνειος σχολή» ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ μακαρίτου ἀειμνήστου Σπυριδῶνος Ν. Ξινοῦ, ὅστις ἀνάξιος γόνος τῆς εὐάνδρου Ἡπείρου, ἐπόμενος τῷ παραδείγματι ἄλλων φιλομούσων Ἡπειρωτῶν, ἐγκατέλιπε ἀποθνήσκων διὰ διαθήκης 400 φλωριά αὐστριακά πρὸς συντήρησιν τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς φίλης πατρίδος του Μολίστης, ἐτήσιον εἰσόδημα οὐχί εὐκαταφρόνητον, ἦν περιουσίαν ἐκτήσατο ὑποβαλὼν ἑαυτὸν εἰς στερήσεις παντοίας καί σὺν μόχθῳ καί ἐντίμως ἐργαζόμενος ὑπέρ ἐκπληρώσεως τοῦ εὐγενοῦς σκοποῦ του, τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν τέκνων τῆς Μολίστης· ἐγκατέλιπε δέ ἐκτελεστήν τῆς διαθήκης τὴν εὐγενεστάτην σύζυγόν του κ. Ζίγκαν Σπ. Ν. Ξινοῦ, ἥτις πιστῶς ἐκτελεῖ τά τῆς διαθήκης, μεριμνῶσα ὅπως πραγματοποιηθῇ ὁ πόθος τοῦ ἀοιδίμου συζύγου της, ἀποστέλλουσα τακτικῶς εἰς Μόλισταν τά διὰ τά ἐκπαιδευτήρια αὐτῆς προωρισμένα χρήματα, ἀδιαλείπτως δέ ζητεῖ πληροφορίας περὶ τῆς καλῆς διευθετήσεως τῶν χρημάτων, ὅπως ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει καθυστερήσῃ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν, οὐχί διὰ παντός, πολλοῦ

γε καὶ δεῖ, διότι τοῦτο ἀντίκειται εἰς τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα αὐτῆς καὶ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ προσφιλοῦς αὐτῆς συζύγου, ὅστις ἐπαναπαύεται σὺν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἡ εὐγενῆς ψυχὴ τῆς συζύγου αὐτοῦ οὐδέποτε θά διαταράξη αὐτόν ἐν τοῖς νεκροῖς διαστρέφουσα τὴν διαθήκην.

Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄνθρωποι, οἵτινες, ἐνῶ ὑπεχρεοῦντο ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των νὰ ἐνθαρρύνωσι τὴν κυρίαν Ζίγκα ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς διαθήκης, καταβάλλουσι προσπαθείας, ῥαδιουργοῦντες, συκοφαντοῦντες δι' ἀτομικά συμφέροντα ἢ διὰ λόγους μικροφιλοτιμίας, ὅπως πεισθῆ ἡ κ. Ζίγκα ὅτι, μὴ γενομένης καλῆς χρήσεως τῶν χρημάτων, ὀφείλει νὰ καθυστερήσῃ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν, καὶ οὕτως κορέσῃ τὰ πάθη των, ἀποστεροῦντες τὴν πατρίδα των σπουδαίου κληροδοτήματος, συντελοῦντες τὸ κατ' αὐτούς εἰς τὴν ἀμάθειαν τῶν τέκνων τῆς πατρίδος των, τὴν ρίζαν πολλῶν κακιῶν κ.τ.λ. Οὗτοι εἶναι οἱ κ.κ. Κωνσταντίνος Οἰκονομίδης καὶ Κωνσταντῖνος Χατζῆς, ἀμφότεροι ἐκ Μολίστης καταγόμενοι· τὰ ἐλατήρια τῆς ἐπικαταράτου ταύτης συμπεριφορᾶς καταχθόνιοι εἶναι τοῦ μὲν πρώτου τὸ ἀτομικὸν συμφέρον, διότι δημοδιδάσκαλος ὦν ἐν τῇ Σφυριδωνείῳ σχολῇ ἀπελύθη ἐπὶ ἀνικανότητι καὶ ἀμελείᾳ ἀσυνήθου πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν καθήκοντων αὐτοῦ, καίτοι ἡ Μόλιστα λόγῳ πατριωτισμοῦ καὶ ἐλπίζουσα τὴν βελτίωσιν αὐτοῦ ἠνέχθη αὐτόν διατηροῦσα αὐτόν ὡς δημοδιδάσκαλον ἐπὶ δεκατέσσαρα ὅλα ἔτη, καὶ ἤδη οὗτος, ἐκτός ὄν ὑπηρεσίας, πειρᾶται δι' ἀθεμίτων μέσων, καταρραδιουργῶν παρὰ τῆ κ. Ζίγκα, νὰ ἀνακτήσῃ τὴν θέσιν του ἐν Μολίστῃ, τοῦ δέ δευτέρου, δηλαδὴ τοῦ κ. Χατζῆ, ἐλατήρια εἶναι ἡ μικροφιλοτιμία τοῦ νὰ διοικῇ αὐτὸς τὴν Μόλισταν καὶ νὰ διαχειρίζηται τὰ χρήματα, ὑποσκελίζων ἄλλους ἐντίμους συμπολίτας του, οἵτινες ἐμπνέουσιν μεγίστην ἐμπιστοσύνην ἐπὶ εὐσυνειδήτῳ διαχειρίσει τῶν χρημάτων τῶν προωρισμένων πρὸς συντήρησιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν, οἳ εἶναι ὁ κ. Ζήσης Ξυνός καὶ ἄλλοι δεδοκιμασμένοι πίστεως καὶ πατριωτισμοῦ, οἵτινες καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου βαλαντίου δαπανῶσι καὶ πρόξενον πολλῶν ἀγαθῶν τῇ πατρίδι ἐγένοντο.

Παραλείποντες νὰ κάμωμεν μνησίαν τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν τοῦ κ. Ζήση Ξεινοῦ, ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὰς τελευταίας καὶ προσφάτους· τῇ πρωτοβουλίᾳ τούτου, συνελέγη διὰ συνεισφορᾶς ἐν Βουκουρεστίῳ σεβαστὸν ποσὸν χρημάτων πρὸς συμπλήρωσιν κενῶν τοῦ μοναστηρίου καὶ τῶν ἄλλων ἀναγκῶν τῆς κοινότητος Μολίστης· ἠγοράσθη τῇ πρωτοβουλίᾳ ὡσαύτως τοῦ ἰδίου μία πυροσβεστικὴ ἀντλία χρησιμωτάτη διὰ τὴν Μόλισταν, ἀνήρρεσε τὰς ῥαδιουργίας παρὰ τῆ κ. Ζίγκα, διότι, καίτοι ἡ κ. Ζίγκα κέκτηται ἰκανὴν σύνεσιν καὶ πατριωτισμὸν μὴ δίδουσα πίστην εἰς συκοφαντίας, ἐθεώρησε καθῆκον νὰ ἐξετάσῃ τὰ διαδοθέντα περὶ κακῆς χρήσεως τῶν χρημάτων καὶ ὡς ἀπεδείχθη τὰ χρήματα διατίθενται καλῶς· μάλιστα ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ κ. Ζήση Ξεινοῦ οὐχὶ μόνον οὐδεμία κατάχρησις ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ περισσεύματος ἐπροστατεύθησαν δέκα πέντε περίπου οἰκογένειαι ἔχουσαι ἀπόλυτον ἀνάγκην περιθάλψεως.

Ἡ «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου» κατὰ καθῆκον θεωρεῖ ἀξίους στιγματισμοῦ τοὺς ρηθέντας κατοίκους τῆς Μολίστης κ. κ. Χρ. Οἰκονομίδη καὶ Κωνστ. Χατζῆν, ἀξιότους δὲ εὐγνωμοσύνης ὑπὸ τε τῶν κατοίκων Μολίστης καὶ πάσης Ἠπείρου τὴν κ. Ζίγκαν Σπ. Ν. Ξινοῦ, τὴν ἐμπορομένην εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἣτις πεποίθαμεν ὅτι ἐν τῇ διακρινοῦσῃ αὐτὴν συνέσει οὐδέποτε θέλει παρεμβάλλει προσκόμματα εἰς τὴν ταχεῖαν ἀποστολὴν τῶν χρημάτων εἰς Μόλισταν καὶ ἣτις ὅτε ἔλθῃ τὸ μοιραῖον τέλος τῆς θά εὐαρεστηθῆ νά τακτοποιήσῃ τὰ τῆς διαθήκης, συντελοῦσα ὅπως τὸ ἐκ. 14.000 χιλ. φλωριῶν ἐτήσιον εἰσόδημα λαμβάνηται τακτικῶς ὑπὸ τῆς Μολίστης. Τελευτῶντες, ἀναγκαῖον κρίνομεν νά ποιησώμεθα εὐφημον μνεῖαν τοῦ χρηστοῦ καὶ νουνεχοῦς ἀνεψιοῦ τῆς κ. Ζίγκας κ. Ματθαίου Χρήστου ἢ Χρηστέσκου, ὅστις οὐκ ὀλίγας θυσίας ὑφίσταται ὑπὲρ τῆς κοινότητος Μολίστης.

Δ. - Ἀφήγησις τοῦ Ἀλ. Οἰκονομίδη, 1908-1913

1. Στὸ πρῶτο σχέδιον τοῦ χειρογράφου του (1908), ὁ Ἀλέξανδρος Οἰκονομίδης ἔγραψε τὰ ἀκόλουθα.

Ὁ Σπυρίδων Ξεινός ἐγεννήθη ἐν Γανναδιῷ τῆς Μολίστης περὶ τὸ 1810, ἐπὶ δυναστείας τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, καὶ ἀνετράφη ὑπὸ γονέων εὐγενῶν ὅπωςδῆποτε. Ἠλικιωθεὶς δὲ καὶ ἀποπερατώσας τὴν δημοτικὴν σχολὴν τοῦ χωρίου του, ἐπεδόθη καὶ οὗτος εἰς τὴν πατρικὴν τέχνην τῆς τεκτονικῆς. Ἀνὴρ δὲ γενόμενος καὶ βλέπων τὴν νωθρότητα καὶ τὴν σκληραγωγίαν τῆς τεκτονικῆς καὶ ὁρῶν ἅμα τὸν ἄφθονον χρυσὸν ἐν Ρουμανίᾳ, μετέβαλε γνώμη καὶ ἐταξείδευσεν εἰς Βουκουρέστιον. Ἐνταῦθα, περιπλανηθεὶς κατ' ἀρχάς εἰς διάφορα ἀρτοποιεῖα, ἐσχημάτισε μικρὰ τινα κεφάλαια, δυνάμει τῶν ὁποίων κατήρτισεν ἰδίαν ἐργασίαν. Κατάρθωσεν δὲ τῇ ὑποστηρίξει καὶ τινων ὁμογενῶν του, νά ἐπεκτείνῃ τὴν ἐργασίαν του καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐσχημάτισε κολοσσιαίαν περιουσίαν.

Συνοδευόμενος ὑπὸ εὐγενῶν καὶ φιλανθρωπικῶν αἰσθημάτων, δέν ἐβράδυνε νά δεῖξῃ ταῦτα. Ὅθεν, μόλις σὺν Θεῷ κατήρτισεν ἐργασίαν ἐκτεταμένην, δυνάμει τῆς ὁποίας τὰ κέρδη ἐδεκαπλασιάζοντο, ἐπῆλθεν αὐτῷ ἡ σκέψις ὅτι τὸ χωρίον του ἔχει μεγάλην ἀνάγκην ἐκπαιδεύσεως. Πρὸς τελεσφόρησιν λοιπὸν τῆς λαμπρᾶς ταύτης ιδέας του, διέθεσε κατ' ἀρχάς τριακόσια καὶ πλέον εἰκοσάφραγκα πρὸς ἀνέγερσιν τῆς οἰκοδομῆς σχολείου εἰς τὴν γενέτειραν πατρίδα του κατὰ τὸ 1878. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς οἰκοδομῆς, διέθεσε ἐκ τῶν ἐνοικίων τῆς κτηματικῆς περιουσίας του, δυνάμει διαθήκης του, κληροδότημα ἐκ τετρακοσίων φλωριῶν, ἥτοι διακοσίων περίπου εἰκοσαφράγκων κατ' ἔτος, ἵνα δι' αὐτῶν πληρώνωνται οἱ διδάσκαλοι τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ δημοτικοῦ ἀρρεναγωγείου, ὡς καὶ ἡ διδασκάλισσα τοῦ Παρθενναγωγείου. Ἀπέθανε ὁμως προῶρως ὁ εὐγενὴς οὗτος,

ἄμα δέ καί φιλοπρόοδος, ἀνὴρ περί τό 1875, ἀφήσας ἐκτελεστήν τῆς διαθήκης του τήν σύζυγον αὐτοῦ Ζίγκαν, ἥτις ζῆ καί σήμερον, ὑπερενενηκοντοῦτις οὔσα (σημ.: Ἀπέθανε τό 1909).

Ἐλειψεν μετά ταῦτα καί ἡ καλή διαχείρισις τοῦ κληροδοτήματος, καθότι, καυχώμενοι ἐπί ψιλῶ ὀνόματι οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ, ἔσχον τήν ἀξίωσιν νά γίνωσιν αὐτοί διαχειρισταί τῶν τετρακοσίων φλωρίων, δυνάμει ἐννοεῖται ἄρθρου τινός τῆς διαθήκης, ὅπερ διελάμβανεν ὅτι «οἱ ἐπίτροποι τῶν εἰσοδημάτων θά ἐκλέγωνται ἐκ τῶν συγγενῶν μου, ἥτοι ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν Ξεινῶν, ἐν ἧ δέ περιπτώσει οὔτοι ἤθελον φανῆ ἀνίκανοι ἢ καταχρασταί ἐπ' αὐτῶν, τότε θά ἐκλέγωνται διά πλειοψηφίας οἱ ἔμπιστοι τῆς συνοικίας Γαναδιοῦ». Εὐκαιρίας ὅθεν δοθείσης αὐτοῖς (τοῖς συγγενεῦσιν), ἐν ἧ οὐδεῖς ἐκ τῶν συγχωριανῶν τῶν ἀνεδείχθη ἰκανός ὥστε νά φέρῃ ἀντίδρασιν εἰς αὐτούς καί νά ἐρευνήσῃ τό κείμενον τῆς διαθήκης, ἐπί πολλά ἔτη διεχειρίζοντο αὐτοί τά χρήματα κατά τό δοκοῦν (μή εὐρίσκοντες δέ ἀσφαλέστερον μέρος διά τά περισσεύοντα ἐκ τοῦ μισθοῦ τῶν παιδαγωγῶν χρήματα, ἐναποταμίεον αὐτά εἰς τό ἀσφαλέστερον ταμειυτήριον «τῶν κρατῶν ὄλων», τό βαλάντιόν των. Καί ποῦ βεβαίως θά ἦσαν ἀσφαλέστερα ἄλλοῦ, ἐνῶ ἐκεῖ ἠϋξάνεν ἡ ἀτομική των περιουσία; Εὐχῆς ἔργον ἦτο βεβαίως τό τοιοῦτον, διότι πῶς ἄλλως θά ἠδύναντο οὔτοι νά διάγωσι βίον πλουσιοπάροχον ἢ μᾶλλον παρασιτικόν ἐν Γαναδιῶ!).

Καί ἐν ὅσῳ μὲν δέν ἐγένετο εἰς αὐτούς οὐδεμία ἐξέλεγχις τῶν λογαριασμῶν καί συνεπῶς οὐδεῖς ὑπόπτεισεν ὅτι ἐγένετο κατάχρησις, κατώρθουν διά δαπάνης [...] ἐκ τοῦ ὅλου ἐτησίου εἰσοδήματος νά διατηρῶσι μόνον δύο διδασκάλους καί μίαν διδασκάλισσαν, ἀγοράζοντες συνάμα καί δίδοντες δωρεάν βιβλία καί ἅπαντα τά τοῦ σχολείου ἀναγκαῖα εἰς τούς μαθητάς. Ἐλειτούργουν μὲν καλῶς τά σχολεῖα, προσερχόμενοι εἰς αὐτά καί πολλοί ἐκ τῶν πέριξ χωρίων μαθηταί, ἀλλά τί ὄφελος ἀφοῦ δέν ἐφρόντισαν καί οὐδέποτε κἄν διανοήθησαν ἵνα δι' ἐξόδων τῆς σχολῆς ἀποστείλωσιν ἕνα πτωχόν μαθητήν ὅπως τελειοποιήσῃ εἰς τά γυμνασια τῶν Ἰωαννίνων καί ἀκολουθῶς εἰς τό Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ὁ σκοπός βεβαίως τοῦ διαθέτου ἦτο κυρίως ἡ ἐκπαίδευσις τῶν συγχωριανῶν του καί ἡ μόρφωσις αὐτῶν ὡς Ἡπειρωτῶν.

Αἴσχος μέγα βεβαίως ἦτο καί εἶναι μέχρι σήμερον εἰς τήν κοινότητα τοῦ Γαναδιοῦ, μή ἀναδείξασα οὐδένα ἐπιστήμονα, οὐδένα πεπαιδευμένον ἄνδρα! [...]. Οἱ τότε ἡμέτεροι ἀπαίδευτοι (ἀγύρται) καί δοξομανεῖς (τύραννοι) ἐπίτροποι τοῦ κληροδοτήματος τῆς σχολῆς [...], προβλέποντες ὅτι ἡ τελεία ἐκπαίδευσις ἐνός τῶν κατοίκων εὐκόλως ἤθελεν ὠθήσῃ αὐτόν εἰς τήν ἐξέλεγχιν τῶν λογαριασμῶν (καί συνεπῶς ἤθελεν ἀποσπάσῃ ἀπό τούς ὄνυχας αὐτῶν τῆς ἐκάστοτε πληροῦσης τό βαλάντιόν των λείας), ἐφρόντιζον μόνον νά κολακεύωσι τούς συγχωριανούς των, ἐπιδεικνύοντες αὐτοῖς, ὡς εἶπον, τήν ἄοκνον δῆθεν φροντίδα, ἣν καταβάλλουσι πρὸς λειτουργίαν τῆς σχολῆς, ἀγοράζοντες βιβλία καί τά λοιπά ἀνα-

γκαῖα ὑλικά, χωρὶς βεβαίως νὰ ἐννοήσωσι οὗτοι ὅτι οὔτε τό ἡμισυ κἄν τοῦ ὄλου ἐτησίου εἰσοδήματος δέν ἐδαπανᾶτο δι' ὅλα ταῦτα. Εὐνόητον βεβαίως ὅτι οὗτοι, μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν, ὁπότε ἀφυπνήσαντες οἱ Γαναδιῶται ἠθέλησαν ν' ἀποσπάσωσι ἀπ' αὐτῶν τὴν κυριαρχίαν, εἶχον κατακτήσει τισαύτην ἰσχύν, ὥστε ἦτο δύσκολον πλέον οἱ χαλιναγωγούμενοι Γαναδιῶται νὰ λυτρωθῶσι τοῦ δεσποτισμοῦ των, ἐκλέγοντες δηλαδή ἄλλην ἐπιτροπὴν, ὡς διαλαμβάνει τό ἄρθρον τῆς διαθήκης. Εἰς μάτην προσεπάθησαν νὰ ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς ὅπως ἐνδώσωσιν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των.

Ματαιωθεῖσαι ὁμως ἅπασαι αἱ ὑπ' αὐτῶν καταβληθεῖσαι προσπάθειαι ἐν Γαναδιῶ, ἠναγκάσθησαν νὰ προστρέξωσιν εἰς τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ σύζυγον τοῦ εὐεργέτου Σπυριδῶνος, ἥτις εἶναι καὶ ἐκτελεστής τῆς διαθήκης, ἐκθέτοντες αὐτῇ πάντα ὅσα οἱ ἐπίτροποι διέπραττον, κατασπαταλοῦντες δηλ. τὸν χρυσὸν τοῦ ἀειμνήστου εὐεργέτου εἰς ἀτομικὰς των μᾶλλον ἀνάγκας καὶ οὐχὶ εἰς ἐκπαιδεύσιν τῶν κατοίκων, παραβαίνοντες τοιουτοτρόπως τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν τοῦ διαθέτου ἐπιθυμιῶν. Δέν ἐβράδυνεν ὅθεν ἡ καλοκάγαθος αὐτῆ γυνὴ νὰ πληροφορηθῆ περὶ τῆς ταυτότητος τῶν σπαταλῶν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ηὐκρίτως τὴν ἀποστολὴν τοῦ εἰσοδήματος ἐπαισθητῶς, ὥστε περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη ἠναγκάσθησαν οἱ νεώτεροι ἐπίτροποι τῆς σχολῆς μας οὐ μόνον νὰ ἐπιβάλλωσι τοῖς μαθηταῖς τὴν ἀγορὰν τῶν βιβλίων ὡς καὶ ἀπάντων τῶν ὑλικῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ δίδωσιν ἀκριβῆ κατάλογον ἐσόδων καὶ ἐξόδων κατ' ἔτος.

Ἔωστε, ἐν ἐνὶ λόγῳ, οἱ ἐγωῖσταί ἐκεῖνοι καὶ δοξομανεῖς τότε ἐπίτροποι ἔγιναν αἴτιοι καταπτώσεως τῆς περιλάμπρου ἡμῶν σχολῆς, καθ' ὅτι οὐ μόνον ἠλαττώθη, ὡς εἶπον, ἐπαισθητῶς ἡ ἀποστολὴ τοῦ εἰσοδήματος κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, ἀλλὰ θεωρῶ πλέον ὡς βέβαιον ὅτι μετ' ὀλίγα ἔτη θέλουσι στερῆσει παντελῶς τοὺς Μολιστινοὺς τοῦ ἀναγκαιοτάτου τούτου εἰσοδήματος, συναπωλουμένης μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπὶ τισαῦτα ἔτη εὐδοκιμησάσης Σπυριδωνείου Σχολῆς. Φαντασθῆτε λοιπόν εἰς πῶτον ἀπαίσιον σημεῖον κατέρριψαν τό γόητρον τῆς Μολίστης μας οἱ Ξεινοὶ οὗτοι. Καὶ σήμερον εἰσέτι ἐξακολουθεῖ νὰ βασιλεύῃ ὁ πρῶην σατραπισμὸς καὶ ἐγωῖσμός. Ἔως ὁπότε Γαναδιῶται θά ὑπνώττητε, ἕως πότε θά ἐξακολουθῆ ἐφ' ὑμῶν τό ἀνεξάλειπτον τοῦτο μῖσος καὶ ἡ διχόνοια; Οὐαὶ ὑμῖν!

2. Στό τελικὸ χειρόγραφό του, ὁ Ἄλ. Οἰκονομίδης τό 1913 ἔγραψε σχετικῶς τὰ ἀκόλουθα.

Ὁ Σπυριδῶν Ξεινός ἐγεννήθη ἐν Γαναδιῶ τῆς Μολίστης περὶ τό 1810 ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ Ἄλῃ πασσᾶ καὶ ἀνετράφη ὑπὸ γονέων εὐγενῶν κατὰ τό μᾶλλον καὶ ἦττον. Ἡλικιωθεὶς καὶ ἐκμαθὼν ὀλίγην ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ἀπὸ τό «Ὁχταῆχι», ἐπεδόθη καὶ οὗτος εἰς τὴν πατρικὴν τέχνην τὴν τεκτονικὴν, ἀνήρ δέ γενόμενος καὶ βλέπων τὴν νωθρότητα καὶ τὴν σκληρότητα τῆς τεκτονικῆς, ὁρῶν ἅμα τὸν ἀφθονον χρυσὸν ἐν Ρουμανίᾳ, μετέβαλε σκέψιν καὶ ἀπεδήμησεν

εἰς Ρουμανίαν. Περιπλανηθεὶς κατ' ἀρχάς εἰς διάφορα ἀρτοποιεῖα τοῦ Βουκουρεστίου, ἐσχημάτισε μικρά τινα κεφάλαια, δυνάμει τῶν ὁποίων κατήρτισεν ἰδίαν ἐργασίαν, ἐπεκτείνας δέ, τῇ ὑποστηρίξει καὶ τινων φίλων, τὸν κύκλον τῆς ἐργασίας του, ἐσχημάτισε σὺν τῷ χρόνῳ κολοσσιαίαν περιουσίαν.

Συνοδευόμενος δέ ὑπὸ εὐγενῶν καὶ φιλανθρώπων αἰσθημάτων, δέν ἐβράδυνε νά δείξη ταῦτα διὰ τῆς ἀποφάσεως νά ἰδρύσῃ Σχολεῖον ἐν Μολίστη, διότι ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Μολίστη διετέλει, ὡς καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα χωρία, εἰς τὰ σπάργανα αὐτῆς μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τῇ βοήθειά τοῦ «Ὀκταήχου» (Ὀχταῆχι), κατώρθωνον τὰ παιδιά διὰ τῶν ἱερέων ἢ ἐνός διδασκάλου νά ἐκμανθάνουν ὀλίγην ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, αὐτό ἦτο τό μόνον καὶ κύριον βιβλίον.

Πρὸς βελτίωσιν ὅθεν τῆς παιδείας τῆς γενετείρας του, ὁ εὐγενῆς καὶ φιλοπρόοδος Σπυρ. Ξεινός συνέλαβε τὴν ἰδέαν ν' ἀνεγείρῃ μέγα οἰκοδόμημα ἑλληνικῆς καὶ δημοτικῆς Σχολῆς μεταξύ τῶν συνοικιῶν Γαναδιοῦ καὶ Μασαρείας, τὴν «Σπυριδώνειον Σχολὴν Μολίστης», καὶ ἅμα τῇ ἀποπερατῶσει τῆς οἰκοδομῆς διέθεσεν ἐκ τῶν ἐνοικίων τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ κτημάτων του εἰσόδημα τετρακοσίων φλωρίων Αὐστριακῶν, ἧτοι διακοσίων πενήκοντα σχεδόν εἰκοσαοφράγκων, ἵνα δι' αὐτῶν πληρῶνται τό διδάσκον προσωπικόν τῆς τε Σπυριδώνειου Σχολῆς καὶ τοῦ συγχρόνως ἰδουμένου Παρθεναγωγείου ἐν Γαναδιῷ. Πλὴν δέ τούτου, ἐξ αὐτῶν ἠγοράζοντο καὶ ἅπαντα τὰ βιβλία καὶ λοιπά χρειώδη τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν.

Περὶ τὸν εἶναι νά ἐξάρωμεν τὰ πλεῖστα ὠφελήματα καὶ τὰς πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας ἃς προσέφερε τὸ εὐαγές τοῦτο ἴδρυμα τόσον εἰς τὴν Μόλισταν ὅσον καὶ εἰς τὰ περίξ χωρία, ἐκ τῶν ὁποίων κατ' ἔτος ἐφοίτουν εἰς τὴν Σχολὴν Μολίστης ἀρκετοὶ μαθηταί, διότι, ἐκτός τοῦ ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν περίξ χωρίων ἐστεροῦντο ἐντελῶς Σχολείων, ἀλλὰ καὶ ἂν τινα εἶχον τοιαῦτα ἦσαν μόνον δημοτικά. Κατ' ἀνάγκην ὅθεν, ὅσοι ἐκ τῶν μαθητῶν ἠθελον νά εὐρύνουν τὰς σπουδὰς των προσήρχοντο εἰς Μόλισταν, ἐνθα, λειτουργοῦσα τελείως ἡ Σπυριδώνειος Σχολὴ μέ προσωπικόν πλήρες, ἀνεπλήρου ἐν ἐκ τῶν μᾶλλον δυσαναπληρωτῶν κενῶν τῆς ὅλης ἐπαρχίας Κονίτισης. Τουτέστι ἡ Σχολὴ αὕτη κατέστη ἐν τῶν μᾶλλον ἐπωφελῶν καὶ εὐαγῶν ἰδρυμάτων τῆς Ἡπείρου.

Δυστυχῶς ἀπεβίωσε προῶρως ὁ εὐγενῆς οὗτος ἀνὴρ, ἧτοι περί τό 1875, ἐγκαταλείψας διὰ διαθήκης του κληροδοτήμα ἐκ τῶν ὡς ἄνω τετρακοσίων φλωρίων πρὸς συντήρησιν τοῦ ἰδρυματός του καὶ ἀφῆκεν ἐκτελεστὴν τῆς διαθήκης του τὴν σύζυγον αὐτοῦ Ζίγκαν, καταγομένην ἐκ Βουρμπιάνης, καὶ ἧτις ἔσχε τὴν καλωσύνην νά συνεχίσῃ τὸν εὐάγωγον σκοπὸν τοῦ ἀειμνήστου συζύγου της, ἀποστέλλουσα κατ' ἔτος, συμφώνως τῇ διαθήκῃ, τό κληροδοτήμα εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Κοινότητος ἐκλεγομένην ἐκάστοτε ἐφοροεπιτροπὴν.

Δέν ἠδυνήθημεν νά ἐξακριβώσωμεν τό κείμενον τῆς διαθήκης, ἀλλ' ὡς ἐγνώσθη, εἰς τῶν ὄρων αὐτῆς, διαλαμβάνων ὅτι «ἡ ἐπιτροπὴ ἢ διαχειριζομένη τό

κληροδοτήμα δέον ν' αποτελῆται ἀπό μέλη τῆς οἰκογενείας Ξυνῶν, μόνον δ' ἐν περιπτώσει προφανοῦς καί ἀποδεδειγμένης ἀνικανότητος αὐτῶν λόγω καταχρήσεως ἢ ἄλλης αἰτίας νά αποτελῆται ἐξ ἐτέρων κατοίκων Γαναδιοῦ», συνετέλεσεν ὥστε νά μήν ἐκτελῆται κατὰ γράμμα ἡ θέλησις τοῦ διαθέτου, διότι, εἴτε διότι φθονοῦντες οἱ λοιποὶ κάτοικοι Μολίστης, εἴτε διότι πράγματι ἔβλεπον ἄν μή καταχρήσεις ἀλλά ραθυμίαν τινά εἰς τοὺς ὡς ἄνω διαχειριστάς τοῦ κληροδοτήματος, δέν ἐβράδυνε νά εἰσχωρήσῃ διχόνοια μεταξύ των, συντελέσασα βαθμηδόν εἰς τὴν ὀλοσχερῇ καθυστέρησιν αὐτοῦ. Τοῦτο δέ προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι οἱ κάτοικοι Μολίστης, μὴ λαμβάνοντες ποτέ γνῶσιν τῆς διαχειρίσεως καί μὴ βλέποντες τὴν προθυμίαν τῶν ὡς ἄνω ἐπιτρόπων ὅπως διὰ μικροῦ τινος ποσοῦ ἐκ τοῦ ὡς ἄνω κληροδοτήματος συνδράμωσι πτωχόν τινά μαθητὴν πρὸς συνέχειαν τῶν σπουδῶν του εἰς τινά Ἐπιστήμην, ἐνόμισαν ὅτι ἀφεύφκτως τό ἐκ τοῦ κληροδοτήματος πλεονάζον ποσόν περιήρχετο εἰς τὰ θυλάκια τῶν ἐπιτρόπων μὴ ἐκπληροῦντες τὸν ἀληθῆ σκοπὸ τοῦ διαθέτου, ὅστις ἦτο ἡ ἐκπαίδευσις καί ἡ τελεία μόρφωσις τῶν Ἑλλήνων συγχωριανῶν του. Καί ἴσως οἱ τ' ἀνωτέρω φρονοῦντες εὐρίσκοντο ἐν τῷ δικαίῳ, διότι ἅπας ὁ ἑλληνισμὸς καί ἰδίως οἱ ἠπειρωταὶ ἔχουσιν ἔμφυτον τὸν ζῆλον πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν καί τὴν σπουδὴν.

Ἐπομένως, ἄν καί περὶ κακῆς διαχειρίσεως οὐδέν εὐκρινές καί βέβαιον εὐρίσκον οἱ ἀντίπαλοι τῶν ἀνωτέρω ἐπιτρόπων, ἐν τούτοις ὁμως ἡ ραθυμία καί ἀδράνεια αὐτῶν συνέβαλον ὥστε τὰ παράπονά των νά εὐρωσιν ὧτα παρά τῇ συζύγῳ τοῦ εὐεργέτου, οὔσῃ, ὡς ἐρρέθη, ἐκτελεσθῆ τῆς διαθήκης. Πεισθεῖσα δέ ἡ καλοκάγαθος αὕτη γυνὴ περὶ τῶν παρῶντων, ἠλάττωσε τὴν ἐτησίαν ἀποστολὴν τοῦ κληροδοτήματος, οὕτως ὥστε περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη ἠναγκάσθησαν οἱ νεώτεροι ἐπίτροποι τῆς Σχολῆς οὐ μόνον νά καταργήσωσι τὴν παραχώρησιν τῶν βιβλίων καί λοιπῶν χρεωδῶν τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καί μετὰ μεγίστης οἰκονομίας νά καλύπτωσι τοὺς μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ, κατορθώσαντες τοιοῦτοτρόπως νά σηματοποιήσωσι καὶ νέα κεφάλαια τῆς Σχολῆς διὰ τῶν διαφόρων οἰκονομιῶν.

Ἄπαντα ὅθεν τ' ἀνωτέρω συνετέλεσαν εἰς τὴν κατάπτωσιν τῆς περιλάμπρου ἡμῶν Σχολῆς, καθότι οὐ μόνον ἠλαττώθη, ὡς εἵπομεν, ἐπαισθητῶς ἡ ἀποστολὴ τοῦ κληροδοτήματος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀλλ' ἀναμφιβόλως ὀλίγων εἰσέτι ἐτῶν παράτασις τῆς καταστάσεως ταύτης (καί δὴ μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου τοῦ εὐεργέτου Ζίγγας 1909) ἤθελεν στερῆσαι ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη εὐδοκιμήσαν Σπυριδώνειον Σχολὴν τοῦ ἀναγκαιοτάτου τούτου εἰσοδήματος, ἄν μὴ ἐσχάτως, τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἁγίου Βελλᾶς καί Κονίτσης κ. Σπυριδωνος, τοῦ ρέκτου καί ἀόκνου τούτου Μητροπολίτου, συνοδευομένη μέ τὰ πατριωτικά καί εὐγενῆ αἰσθήματα τοῦ μόνου κληρονόμου τοῦ αἰοιδίμου διαθέτου κ. Ματθαίου, ἀνεψιοῦ τῆς κ. Ζίγγας, ἐπήρχετο συμφωνία μεταξύ τοῦ εἰρημένου Ματθαίου καί τῶν ἐπιτρόπων Γαναδιοῦ, δυνάμει τῆς ὁποίας ὁ μὲν Ματθαῖος νά καταθέσῃ τό ποσόν 80.000 δραχμῶν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἐπ' ὀνό-

ματι τῆς Σπυριδωνείου Σχολῆς, οἱ δὲ ἐπίτροποι νά δώσωσιν ἐπισήμως ἐκ μέρους τῆς Κοινότητος ἔγγραφον δήλωσιν ὅτι παραιτοῦνται πάσης ἀξιώσεως ἐπὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένης περιουσίας τοῦ Σπυριδωνος Ξεινοῦ. Ἐπισυμβάντος ὁμως ἐν τῷ μεταξύ τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ Πολέμου (1912), δέν κατωρθώθη ἡ πραγματοποίησης τῆς συμφωνίας, ἀποθανόντος καί τοῦ κ. Ματθαίου.

Ε. - Ἀφήγηση τοῦ Δημ. Τζιμινάδη, 1949

Κατά τὰς ἀρχάς τοῦ 18ου αἰῶνος, μερικοὶ τῶν κατοίκων τοῦ Γανναδιοῦ ἤρχισαν νά ταξειδεύουν εἰς τὴν Ρουμανίαν, ὅπου καὶ ἠυδοκίμησαν οἱ πρῶτοι ἀποκτήσαντες ἀξιοσεβάστους περιουσίας, ὅπως ὁ Νικόλαος καὶ ὁ υἱός του Σπυριδων Ξεινός, οἵτινες καὶ μεγάλοι εὐεργέται ὀνομάσθησαν τοῦ χωριοῦ μας, διότι ἔστειλαν χρήματα καὶ ἔκτισαν δύο μεγαλοπρεπῆ κτίρια στὴν Μόλιστα. Εἰς τὸ ἓνα ἐλειτούργει πλήρες Σχολαρχεῖον καὶ εἰς τὸ ἕτερον Παρθεναγωγεῖον μέ δύο διδασκαλίσσας, ἡ μία ἐδίδασκεν τὰς τέσσαρας τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ καὶ ἡ ἄλλη ἐδίδασκε ὑφαντουργίαν, χειροτεχνήματα καὶ κεντήματα. Δι' ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν, αἱ παρθένοι ἐφοίτουν εἰς τὸ Ἑλληνικόν Σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Πρὸ ἑκατό καὶ πλέον ἐτῶν οὐδεὶς τῶν κατοίκων, ἀρρένων ἢ θηλέων, ὑπῆρχεν ἀγράμματος εἰς Μόλισταν.

Εἰς τὰ ἄνω Σχολεῖα τῆς Μολίστης ἐφοίτουν μαθηταὶ καὶ ἀπὸ διάφορα χωριά τῆς περιφερείας πρὸς ἀνωτέραν μόρφωσιν. Ἀπὸ τὴν βλαχόφωνο Φούρκαν, ἀπὸ τὸ Κεράσοβο, ἀπὸ τὴν Σταρίτσανην τὴν μετονομασθεῖσαν Πουρνιά, ἀπὸ Καστάνιανη, ἀπὸ Στρούτσιανη, ἀπὸ Ἴσβορον καὶ ἀπὸ Κορτίνισταν κ.ἄ.

Ἡ ἐκπαίδευσις δι' ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς μαθητὰς ἦτο δωρεάν. Ἐπίσης τὰ βιβλία, ἡ γραφικὴ ὕλη, μέχρι τὴν μελάνην καὶ τὸ πλακοκόνδυλον, ἐχορηγοῦντο δωρεάν μέχρις ἀποφοιτήσεως ἐκ τοῦ Σχολαρχείου.

Ὁ ἀειμνηστος Σπυριδων Ξεινός εἶχε κληροδοτήσει τὴν Σχολὴν μέ ἓνα Μέγαρον εἰς τὸ Βουκουρέστιον τῆς Ρουμανίας, τοῦ ὁποίου τὰ ἐνοίκια ἦσαν ἄνω τῶν τριακοσίων λιρῶν χρυσῶν κατ' ἔτος, μέ τὸ ὅποῖον ποσὸν ἐπληρώνοντο οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν καὶ ἠγοράζοντο τὰ διδακτικά βιβλία, ἡ γραφικὴ ὕλη καὶ τὰ διὰ τὴν ὑφαντουργίαν καὶ κεντήματα ὑλικά. Πρέλειψα ν' ἀναφέρω ὅτι εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον εἰς τὴν κάτω αἴθουσαν ἦσαν τρεῖς ἀργαλειοί.

Κατ' ἔτος, εἰς τὸ τέλος τοῦ Σχολικοῦ ἔτους, παρευρίσκετο κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἐξετάσεων ὁ Μητροπολίτης Βελλᾶς καὶ Κονίτσης. Τὰ ἐργόχειρα τοῦ Παρθεναγωγείου, ὑφάσματα, κεντήματα κ.τ.λ., ἐκτίθεντο τὴν ἡμέραν τῶν ἐξετάσεων εἰς δημοσίαν δημοπρασίαν καὶ ἠγοράζοντο ὑπὸ τῶν κατοίκων ἢ καὶ ἐτέρου πλειοδοτοῦντος.

Ἐκτὸς τῶν ἄνω ἐκπαιδευτηρίων πού ἐλειτοῦργον εἰς τὴν συνοικίαν Γαννα-

διό, και αἱ ἄλλαι δύο συνοικίαι εἶχον τὰ ἰδικά των δημοτικά Σχολεῖα, καθ' ὅτι, ἐπειδή ἀπέχουν αἱ συνοικίαι περί τὰ 10 λεπτά ἢ μία τῆς ἄλλης, ἦτο δύσκολος κατά τούς μῆνας τοῦ χειμῶνος ἢ μετάβασις ἰδίως τῶν μικρῶν παιδιῶν εἰς τό Σχολεῖον τοῦ Γανναδιοῦ (...).

Ὅπως ἀνέφερα προηγουμένως, στό Γανναδιό ὑπῆρχον ἓνα Σχολαρχεῖον ὀκτατάξιον καί ἓνα Παρθεναγωγεῖον μέ Δημοτικόν Σχολεῖον καί μέ ὑφαντουργεῖον καί χειροτεχνήματα. Τά Σχολεῖα αὐτά ὀνομάζονται Σπυριδῶνεια Σχολεῖα Μολίστης, ἀπό τό ὄνομα τοῦ εὐεργέτου Σπυριδῶνος Ξεινοῦ.

Τό Σχολεῖον εἶναι διώροφον, εἰς τόν πρῶτον ὄροφον ὑπάρχει αἴθουσα μεγάλη μέ θρανία ὅπου ἐδίδασκεν ὁ δημοδιδάσκαλος, εἰς τόν δεύτερον ὄροφον ὑπάρχει μία αἴθουσα μεγάλη εἰς τό μέσον, ἡ αἴθουσα παραδόσεως καί τέσσαρα περίξ τῆς αἰθούσης χωριστά δωμάτια μέ θρανία ἐπίσης. Εἰς τά τρία ἐξ αὐτῶν οἱ μαθηταί ἐμελέτουν καί τό τέταρτον ἐχρησιμοποιεῖτο διά Γραφεῖον τῶν διδασκάλων καί ὡς βιβλιοθήκη, ἥτις ἦτο πλουτισμένη μέ ἀρκετά βιβλία ἀφελιμῶν γνώσεων, λεξικά καί χάρτας, ἐκ τῶν ὁποίων σήμερον ἐλάχιστα εὑρίσκονται, τῶν πλείστων ἀρπαγέντων ὑπό τοῦ ἑνός καί τοῦ ἄλλου.

Εἰς τό προαύλιον τῆς Σχολῆς ἦσαν φυτευμένα διάφορα ἄνθη, τά ὁποῖα περιποιούντο οἱ μαθηταί μετά τῶν διδασκάλων κατ' ἔτος καί ἐπότιζον ἀπό τήν βρύσιν, ἥτις μέ ὑδροσωλήνας ἤρχετο ἀπό τό ἄνωθεν τοῦ χωρίου δάσος. Ἐπίσης εἰς τήν αὐλήν τοῦ Σχολεῖου ὑπῆρχον ἐγκατεστημένα μονόζυγα καί δίζυγα, ὅπου ἐγυμνάζοντο οἱ μαθηταί κατά τās ὥρας τῶν διαλειμμάτων.

Τό Σχολαρχεῖον, ὅπως ἦτο διοργανωμένον, ἐλειτούργει μέχρι τοῦ ἔτους 1926, ὅποτε ἡ κυβέρνησις, δέν γνωρίζουσα διά ποίους λόγους, τό κατήργησε καί ἄφησε νά λειτουργοῦν μόνον τρία δημοτικά Σχολεῖα, ἀνά ἓν εἰς ἐκάστην συνοικίαν.

Τό ἐν Ρουμανία κληροδότημα ἐχάθη ὡς ἐξῆς. Μετά τόν θάνατον τῶν εὐεργετῶν, πρῶτον τοῦ Σπυριδῶνος καί μετέπειτα τῆς συζύγου του Ζίγκας, ἔμειναν διαχειρισταί τῆς περιουσίας των, μή ὑπαρχόντων ἄλλων κληρονόμων, ὁ Ματθαῖος καί ἡ Βασιλική, ἀδελφή τοῦ Ματθαίου, ἀνεψιοῦ τῶν εὐεργετῶν. Οἱ κληρονόμοι οὗτοι προήρχοντο ἐκ τῆς οἰκογενείας Ζυγούρα, ἐγεννήθησαν εἰς τό Γανναδιό καί μείναντες ὀρφανοί γονέων τούς πῆρε μαζύ του ὁ Σπυριδῶν στό Βουκουρέστι εἰς ἡλικίαν 5-6 ἐτῶν καί τούς ἔδωσε τήν σχετικήν μόρφωσιν καί τούς ἀποκατέστησεν.

Ὁ Ματθαῖος μετονομάσθη Ματθαῖος Χρηστέσκου ἀπό τό ὄνομα τοῦ πατρός του Χρήστου καί ἐπιδοθεῖς εἰς διάφορα ἐμπόρια εἶχε ἀποκτήσει ἀξιοσέβαστον περιουσίαν καί αὐτός. Ἡ ἀδελφή του Βασιλική ὑπανδρεύθη καθηγητὴν ἱατρῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βουκουρεστίου, Δραγέσκον ὀνομαζόμενον. Ὁ Ματθαῖος εἶχε μόνον μίαν θυγατέρα τήν Μαριόρια, ἥτις εἶναι ὑπανδρευμένη μέ υἱόν ἐκ τῆς μεγάλης οἰκογενείας Ρωσέτη καί διευθυντὴν μιᾶς Τραπεζῆς εἰς Βουκουρέστιον. Ἡ Βασιλική εἶχε δύο θυγατέρας, ἡ μία εἶναι πανδρευμένη μέ τόν χει-

ροῦργον καί καθηγητὴν ἰατρόν Τζερῶταν, ὅστις ἔχει καί τὴν καλλιτέραν κλινικήν εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ἢ ἄλλη εἶναι πανδρευμένη μετὸν διάσημον δικηγόρον τοῦ Βουκουρεστίου Ἀθανάσοβιτς.

Οἱ ἄνω κληρονόμοι Ματθαῖος καί Βασιλική, μετὰ τὸν θάνατον τῶν εὐεργετῶν, ἐπειδὴ ἅπασα ἡ περιουσία τῶν εὐεργετῶν εἶχε περιέλθει εἰς τὴν κυριότητά των, ἢ δὲ διαθήκη, δι' ἧς διετίθεντο διὰ τὰ Σχολεῖα Μολίστης τὰ εἰσοδήματα τοῦ ἄνω ἀναφερομένου κτηρίου, ἦτο ἄκυρος, κατόπιν νόμου ἐπὶ ἡγεμόνος Κούζα, διὰ νὰ ἀρπάξῃ τὰς κολοσιαίας ἑλληνικάς περιουσίας αἵτινες ὑπῆρχον εἰς Ρουμανίαν ὡς ἀφιερῶματα διὰ διάφορα Σχολεῖα καί πλεῖστα Μοναστήρια. Οἱ ἄνω ὁμως κληρονόμοι τοῦ Σπυριδωνος, ἐκ φιλοπατρίας, ἔστειλον τακτικά τὰ πρὸς συντήρησιν τῶν Σχολείων ἀπαιτούμενα χρήματα, χωρὶς νὰ οἰκειοποιηθῶν τὰ ἐκ τοῦ νόμου χορηγούμενα εἰς αὐτούς δικαιώματα, ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τῶν εὐεργετῶν. Ὅταν ὁμως ἐγήρασαν, ἐσκέφθησαν μήπως μετὰ τὸν θάνατόν των οἱ κληρονόμοι των οἰκειοποιηθῶν τὴν περιουσίαν των γονέων των καί δέν θελήσουν νὰ σεβασθῶν τὴν διαθήκην τῶν εὐεργετῶν, δι' αὐτὸ εἰδοποίησαν τὴν ἐφοροεπιτροπὴν τῶν Σπυριδωνείων ἐκπαιδευτηρίων διὰ τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον ἴσως θὰ διέτρεχον, μετὰ τὸν θάνατόν των, τὰ ἐκπαιδευτήρια.

Κατόπιν συνεννοήσεων μετὰ τῆς Σχολικῆς ἐπιτροπῆς, ἀπεφασίσθη ὅτι ἄλλη ἐξασφάλις δέν ὑπῆρχε παρὰ μόνον νὰ ἐκποιηθῇ τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ κτήριον καί τὸ προϊόν ἐκ τῆς ἐκποιήσεως νὰ μεταφερθῇ καί νὰ κατατεθῇ εἰς Τραπεζας τῆς Ἑλλάδος ἢ εἰς ἐθνικά χρεόγραφα. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἡ Σχολικὴ Ἐπιτροπὴ, ἀποτελουμένη ὑπὸ τῶν κ.κ. Ζήση Ξεινοῦ, Ἰωάννου Μανθᾶ καί Δημητρίου Νάτσιου, μετέβη εἰς Βουκουρέστιον πρὸς συνεννόησιν καί ἐκποίησιν τοῦ κτηρίου. Καί κατόπιν συμφωνίας διὰ τὴν ἀξίαν, ἣτις συνεφωνήθη εἰς 120.000 φράγκα χρυσὰ ρουμανικά, ἦτοι 6.000 εἰκοσάφραγκα, ἡ Ἐπιτροπὴ, ἵνα μὴ γίνονται ἔξοδα εἰς βάρος τῆς Σχολῆς μέχρις ὅτου γίνουσιν αἱ δέουσαι διατυπώσεις τῆς πωλήσεως, ἀνέθεσεν εἰς τὸν γράφοντα τὴν παροῦσαν Δημήτριον Τζημινάδην, εὐρισκόμενον τότε εἰς Βουκουρέστιον ἐγκατεστημένον ἔμπορον, διὰ πληρεξουσίου, ἵνα εἰσπράξῃ τὸ ἀντίτιμον τὸ συμφωνηθέν διὰ τὴν ἐκποίησιν, ὑπογράψῃ τὰ σχετικὰ συμβόλαια καί ἀποστείλῃ τὸ ἀντίτιμον ἐπ' ὀνόματι τῆς Σχολικῆς ἐπιτροπῆς εἰς Ἑλλάδα, ὅπερ καί ἐπραξα.

Διὰ τοῦ ἄνω ποσοῦ, ἡ Σχολικὴ Ἐπιτροπὴ ἠγόρασε Ἐθνικά χρεόγραφα, τὸ πλεῖστον νομίζω δάνεια εἰς χρυσόν, τὰ ὁποῖα κατέθεσαν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος καί τῶν ὁποίων ἀγνοῶ τὴν τύχην, ἂν καί τώρα πλέον δέν ἔχουν σχεδόν καμίαν ἀξίαν. Τοιουτοτρόπως τὸ κληροδοτήμα ἐχάθη, χωρὶς βέβαια νὰ μεμφόμεθα τὴν Σχολικὴν Ἐπιτροπὴν, ἣτις διὰ τοῦ τρόπου τούτου τῆς καταθέσεως τοῦ κληροδοτήματος ἐφαντάσθη ὅτι ἐξασφαλίζει περισσότερον εἰσόδημα εἰς τὴν Σχολὴν, καθ' ὅτι καί τὴν ἰδικὴν των περιουσίαν τοιουτοτρόπως τὴν εἶχον τοποθετημένην πολλοὶ τῶν κατοίκων.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΣΠΙΤΙΑ ΜΟΛΙΣΤΙΝΩΝ

§25. Κτηματολόγιο του Γανναδιού, 1870

A. - Γενικά

1. Στο αρχείο μου διατηρῶ χειρόγραφο τετράδιο, χρονολογούμενο μεταξύ τῶν ἐτῶν 1865 καί 1875, στό ὁποῖο ἔχουν καταγραφεῖ τά καλλιεργούμενα τότε κτήματα τῆς Μόλιστας πού ἀνήκαν σέ οἰκογένειες Γανναδιωτῶν. Τό χειρόγραφο τοῦτο, πού τό ὀνομάζω συμβατικῶς «Κτηματολόγιο Γανναδιού, 1870», ἔχει διαστάσεις 41 ἐκ. x 14 ἐκ. καί ἀποτελεῖται ἀπό 37 φύλλα (οἱ σελίδες 42, 70, 71 εἶναι λευκές), ἐνῶ ἀρχικῶς εἶχε μᾶλλον 50 φύλλα (λείπουν τά πρῶτα πέντε φύλλα, τά τελευταῖα ἕξη καί τά δύο ἐξώφυλλα). Κατασκευάσθηκε ἀπό τόν συντάκτη του, ὁ ὁποῖος, ὅπως προκύπτει ἀπό τόν γραφικό του χαρακτήρα, ἦταν ὁ Χρηστάκης Οἰκονομίδης, δάσκαλος Γανναδιωτῆς.

2. Οἱ ἐγγραφές τοῦ κτηματολογίου κατατάχθηκαν ἀπό τόν συντάκτη του σέ ἐνότητες ἰσάριθμες μέ τίς οἰκογένειες πού κατοικοῦσαν στό Γανναδιό. Οἱ οἰκογένειες προσδιορίσθηκαν μέ τά ὀνόματα τῶν ἀρχηγῶν τους καί κατατάχθηκαν κατ' αὔξοντα ἀριθμό καί μέ τήν σειρά πού ἀναφέρονται τά σπίτια τοῦ χωριοῦ παρακάτω στήν §26. Ὑπάρχουν καί λίγες οἰκογενειακές μερίδες πού προσδιορίζονται μέ γυναικεῖα ὀνόματα, μᾶλλον ἐπειδή ἀφοροῦν σέ κτήματα προικῶν ἢ σέ ὀρφανές ἢ χῆρες. Σχετικά μέ τήν κατάταξη τῶν οἰκογενειῶν, πού φανερώνει καί τίς θέσεις τῶν σπιτιῶν τους, παρατηροῦμε τά ἑξῆς: Οἱ 8 οἰκογένειες πού εἶχαν ἀναγραφεῖ στά πρῶτα σχισμένα φύλλα δέν γνωρίζομε ποιές ἦσαν, κατοικοῦσαν ὁμως στήν ἀριστερή πλευρά τοῦ σημερινοῦ δρόμου πού ὀδηγεῖ ἀπό τό καμπαναριό στό φαρμακεῖο. Τίς οἰκογένειες ὑπ' ἀριθ. 19, 20, 21, 26, 27, 29 πού κατοικοῦσαν στό χῶρο μεταξύ τῶν σπιτιῶν Π. Ἀδάμου καί Εὐ. Ξεινοῦ ὁ συντάκτης δέν τίς κατέγραψε, μᾶλλον ἐπειδή χρησιμοποίησε τήν ἀρίθμηση προγενέστερου κτηματολογίου καί οἱ οἰκογένειες αὐτές ἐν τῷ μεταξύ συγχωνεύθηκαν ἢ δέν ὑπῆρχαν πλέον. Ἡ μερίδα 40 ὑποδηλώνει ὅτι στόν χῶρο τοῦ σημερινοῦ σπιτιοῦ τοῦ Γ. Μ. Παπαδημητρίου ὑπῆρχε προικῶα οἰκία τῆς Βαγγέλενας Χατζῆ. Ἡ ἀπόδοση τοῦ ἀριθμοῦ 41 στίς μερίδες τοῦ Χρ. Γκούτου καί τῆς Π. Παπαβασιλείου ὑποδηλώνει μᾶλλον ὅτι αὐτοί ἦσαν ἀδέλ-

φια. Ἡ ἐλλείπουσα μερίδα 49 ἀνήκε πιθανότατα στήν Β. Χατζῆ Τζήμου πού μνημονεύεται στήν μερίδα 45.

Ἐκάστη οἰκογενειακή μερίδα προσδιορίσθηκε στό κτηματολόγιο μέ τά ἀκόλουθα στοιχεῖα ἐκάστου κτήματός της, τά ὅποια γράφτηκαν κατά στήλες: α) Τοποθεσία ὅπου βρίσκεται τό κτῆμα, αὐξῶν ἀριθμός του σέ σχέση μέ τά ἄλλα κτήματα τῆς ἴδιας τοποθεσίας, χαρακτήρας του ὡς χωραφιοῦ ἢ ἀμπελιοῦ ἢ κήπου, ἀκίνητα πού βρίσκονται, σέ ἐκάστη τῶν 4 πλευρῶν του καί πού εἶναι συνήθως κτήματα ἄλλων Μολιστινῶν (ἀναγράφονται τά ὀνόματά τους) ἢ δρόμοι ἢ λάκκοι (παραπόταμοι ἢ ρυάκια) ἢ ἀρδευτικά αὐλάκια. β) Βαθμός εὐφορίας τοῦ κτήματος, βάσει τῶν ἐξῆς κριτηρίων: ἀλιάς (ὕψηλῆς εὐφορίας), φουσατ (μέτριας εὐφορίας), ντινάς (χαμηλῆς εὐφορίας).⁵¹⁴ γ) Ἐκταση τοῦ κτήματος σέ στρέμματα, σέ αὐλάκια (τό αὐλάκι ἰσοῦται μέ τό 1/4 τοῦ στρέμματος) καί σέ πήχεις (ὁ πήχυς ἰσοῦται μέ τό 1/8 τοῦ στρέμματος).⁵¹⁵ δ) Ποσότητα γροσιῶν πού συνιστᾶ τόν καταβλητέο φόρο γιά τό κτῆμα καί πού ὑπολογίζεται βάσει τοῦ βαθμοῦ εὐφορίας τοῦ κτήματος καί τῆς ἐκτάσῆς του ὡς ἐξῆς: αα) κτῆμα ἀλιάς: γιά ἕνα στρέμμα 400 γρόσια, γιά ἕνα αὐλάκι 100 γρ., γιά 200 πήχεις 50 γρ., ββ) κτῆμα φουσατ: 1 στρέμμα = 200 γρ., 1 αὐλάκι = 50 γρ., 200 πήχεις = 25 γρ., γγ) κτῆμα ντινάς: 1 στρ. = 100 γρ., 1 αὐλάκι = 25 γρ., 200 πήχεις = 12,20 γρ.

3. Ὅπως ἀναφέρθηκε στήν §5 ὑπό Β1 ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἰδίως μετά τό 1846, οἱ προεστοί κάθε χωριοῦ τηροῦσαν σημειωματάριο (δεφτέρι, στίμα, σβάρνα), στό ὅποιο κατέγραφαν τούς φόρους πού ἀναλογοῦσαν σέ κάθε οἰκογένεια. Τό 1858 ἡ κυβέρνηση διέταξε νά καταρτισθοῦν νέα κτηματολόγια ἀπό περιοδεύοντες εἰδικούς ὑπαλλήλους. Στό βιλαέτι τῶν Ἰωαννίνων, ἡ κτηματογράφηση αὐτή ἄρχισε τό 1859 ἀπό τά Γιάννενα, ἀλλά στούς καζάδες καθυστέρησε λόγω ποικίλων ἀντιδράσεων.⁵¹⁶ Π.χ. στήν Βήσσανη ἐγίνε τό 1885 καί στό Κεράσοβο τό 1887.⁵¹⁷ Ἐν τῷ μεταξῷ οἱ προεστοί χρησιμοποιοῦσαν τά κτηματολόγια πού εἶχαν φροντίσει οἱ ἰδι-

514. Οἱ φορολογούμενοι κατατάσσονταν σέ τρεῖς κατηγορίες: *âlâ* (ἀαλάα, ἀλιάς), *evsat* (ἐφσατ, φουσατ) καί *ednâ* (ἐτνάα, ἐτνάς, ντινάς). Βλ. Ν. Σαρρῆς, Ὁσμανική πραγματικότητα, Π 85, 169, 171, Γ. Παπαγεωργίου, Οἰκονομικοί καί κοινωνικοί σχηματισμοί στόν ὀρεινό χῶρο. Ζαγόρι, 1995 51, 114, 78, Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τ. Β 249.

515. Γιά τήν μέτρηση τῶν κτημάτων μέ στρέμματα, αὐλάκια καί πήχεις, βλ. Σ. Τζωρτζακάκη-Τζαρίδου, εἰς Ἐπιστ. Ἐπέτ. Δικηγ. Συλ. Θεσ/νίκης, 1982 40, 42.

516. Βλ. Σ. Τζωρτζακάκη-Τζαρίδου, δ.π. 34 ἐπ., Σαρρῆς, δ.π. 156, Κοκολάκης, Τό ὕστερο Γιαννιώτικο πασαλίκι, 1992 326 ἐπ.

517. Βλ. ἀντιστοίχως: Ἡπ. Ἐστία, 1969 397, Δ. Σαμαρᾶς, Τό δάσος τοῦ Κερασόβου, 2000 24. Ἐξ ἄλλου, ἡ κτηματογράφηση στούς καζάδες τῆς Θεσσαλονίκης ἄρχισε τό 1872 (Κοκολάκης, δ.π. 408) καί στό Δίλοφο ἐγίνε τό 1875 (Γ. Τσάρας, εἰς Μακεδονικά, 1968 271).

οι να συνταχθῶν· τέτοια κτηματολόγια είχαν καταρτισθεῖ στό Ζαγόρι τό 1860⁵¹⁸ καί στό Ἀσημοχώρι (βάσει προγενέστερου κτηματολόγιου) τό 1866.⁵¹⁹

Τό ὡς ἄνω κτηματολόγιο τοῦ Γανναδιοῦ θεωρῶ ὅτι συντάχθηκε βάσει ἄλλου, προγενέστερου, δεδομένου ὅτι ἀφ' ἑνός παραλείπει οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ κατά τήν ἀρίθμησή τους (μᾶλλον ἐπειδή αὐτές δέν ὑπῆρχαν πλέον κατά τήν κατάρτισή του, ὅπως προαναφέρθηκε) καί ἀφ' ἑτέρου ἀναγράφει γιά κάμποσες οἰκογένειες ὅτι «αὐγάτισαν» ἢ μείωσαν τά κτήματά τους μέ ἀγορές ἢ μέ ἐκχερσώσεις ἢ μέ πωλήσεις ἢ λόγω «πνιγμοῦ» (καταποντισμοῦ) κτημάτων τους ἀπό τό ποτάμι. Προφανῶς, συντάχθηκε γιά νά χρησιμοποιεῖται ἀπό τοὺς προεστούς τοῦ χωριοῦ καί δέν εἶχε ἀντιγραφεῖ ἀπό κρατικό κτηματολόγιο, ἀφοῦ σέ πολλές σελίδες του διορθώθηκαν λάθη πού ἔγιναν ὄχι ἐκ παραδρομῆς. Συσχετίζοντάς το μέ ἄλλες πηγές πιθανολογῶ ὅτι καταρτίσθηκε μεταξύ τῶν ἐτῶν 1865 καί 1875.

4. Ἀπό τό κτηματολόγιο τοῦτο μποροῦν νά ἀντληθοῦν πληροφορίες γιά πολλά ζητήματα σχετικά μέ τό Γανναδιό τοῦ 1870, ὅπως εἶναι τά ἀκόλουθα: οἰκογένειες τοῦ Γανναδιοῦ καί τῶν ἄλλων οἰκισμῶν τῆς Μόλιστας· θέσεις τῶν σπιτιῶν τῶν οἰκογενειῶν τοῦ Γανναδιοῦ· θέσεις, ἔκταση, βαθμός εὐφορίας καί φόρος τῶν κτημάτων ἐκάστης οἰκογένειας· τοπωνύμια τοῦ χωριοῦ· ἔκταση καί βαθμός εὐφορίας ἐκάστης τοποθεσίας του· ποιές οἰκογένειες εἶχαν κτήματα σέ ἐκάστη τοποθεσία· σέ ποιές τοποθεσίες ὑπῆρχαν ἀρδευτικά αὐλάκια· ποιές οἰκογένειες εἶχαν πολλά κτήματα καί ποιές εἶχαν λίγα.⁵²⁰ Οἱ οἰκογένειες πού εἶχαν λίγα κτήματα πρέπει εἴτε νά ἦσαν φτωχοί, εἴτε νά ἐπιδίδονταν κυρίως στήν κτηνοτροφία ἢ σέ ἄλλα ἐπαγγέλματα (τεχνίτες, ἔμποροι, μυλωνάδες κ.λπ.).

B. -Οἰκογένειες καί κτήματα Γανναδιωτῶν τό 1870

Οἱ πιο παλιές πληροφορίες πού ὑπάρχουν γιά τίς οἰκογένειες τοῦ Γανναδιοῦ, γιά τίς θέσεις τῶν σπιτιῶν τους καί γιά τίς τοποθεσίες καί τήν ἔκταση τῶν κτημάτων τους, προκύπτουν ἀπό τό κτηματολόγιο τοῦ 1870. Στόν παρακάτω κατάλογο, μεταγράφονται τά ἐξῆς σχετικά στοιχεῖα: ὁ αὐξων ἀριθμός τῆς οἰκογένειας, ὁ ἀρχηγός τῆς οἰκογένειας καί ἰδιοκτήτης τῶν κτημάτων (ἢ συνιδιοκτήτες),

518.Γ. Παπαγεωργίου, ὁ.π. 51. Σέ προγενέστερες κτηματογραφῆσεις ἀναφέρεται καί ἡ Σ. Τζωρτζακάκη-Τζαρίδου, ὁ.π. 37. Τό 1865 συντάχθηκαν τά κτηματολόγια τῶν μονῶν στά Κούρενα (βλ. Ἦπ. Ἐστία τ. 25 155 ἐπ.).

519.Τ.Χρήστου, Ἀσημοχώρι Κόνιτσας, 2001 121. Στήν Βούρμπιανη καταγράφηκαν τά ἐκκλησιαστικά κτήματα κατά τά ἔτη 1885-1887 (Εὐθυμίου, Ἡ Βούρμπιανη τῆς Ἠλείρου, 1987 321). Στήν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας, ἡ ἐπίσημη καταγραφή τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων ἐγίνε τό 1890 (Ἦπ. Ἐστία, 1968 305).

520.Γιά τίς δέκα οἰκογένειες πού εἶχαν τά περισσότερα στρέμματα, βλ. ἄνωτ. §14 ὑπό Β2.

οί τοποθεσίες τῶν κτημάτων τοῦ ἰδιοκτήτη (ἂν ἔχει στήν ἴδια τοποθεσία περισσότερα κτήματα, σημειώνεται καί ἡ ἀριθμητική ποσότητα τῶν κτημάτων), ἢ συνολική ἀριθμητική ποσότητα στρεμμάτων τῶν κτημάτων του (παραλείπω τούς ἀριθμούς ἀντακτιῶν καί πήχεων) καί ὁ συνολικός ἀριθμός τῶν γροσίων πού ἦσαν καταβλητέα ὡς κτηματικός φόρος.

9) Βασίλειος Ζυγούρας: Λιβάδι 2, Κήπους, Δέσινα, Τσέρος 2, Λεφτοκαριά 3, Λιβάδια 2, Βουργάρικο 3, Νιτρουβιές 2, Γκαλίτσιου (καί ἄλλα κτήματα στίς σχισμένες σελίδες). (Στέμματα 23, γρόσια 4.750).

10) Βαγγέλης Χατζῆ: Λιβάδια 2, Βίγλα 3, Γκαλίτσιου, Κήπους 2. (Στρεμ. 5, γρόσια 1.400).

40) Βαγγέλινα Χατζῆ: Λιβάδια 2, Βίγλα, Παλιχειίματα, Μακρυνάρα, Λεφτοκαριά 2, Τσέρος, Γλυκό (Στρέμ. 4, γρόσια 1.212).

11) Νικόλας Χατζῆ: Παρατσιώτης, Τσέρος, Ἀντζερούχη, Σιάδια (Στρέμ. 3, γρόσια 575).

12) Παπαϊωάννης: Μπαχτσές στό χωριό, Λιβιδερά 3, Σιουῦμος, Νιτρουβιές, Γκαλίτσιου, Μακρυνάρα, Ἀντζερούχη 5, Χαντσιαούση, Κριθάρια, Βαρβάρα, Κήπους (Στρέμ. 14, γρόσια 3.275).

13) Ἀντώνης Τζίμου: Λιβάδια 3, Σελιό 2, Μακρυνάρα 2, Γκαλίτσιου, Ἀντζερούχη 5, Δέσινα, Βαρβάρα, Λεφτοκαριά 8, Κριθάρια (Στρέμ. 14, γρόσια 3.487).

14) Κωνσταντής Μανθᾶς: Λιβιδερά 2, Λιβάδια 3, Βίγλα, Νιτρουβιές, Γκαλίτσιου 3, Καπηλιό 2, Κριθάρια 2, Βαρβάρα 4, Λεφτοκαριά 8, Τσέρος 2, Ἀντζερούχη (Στρέμ. 29, γρ. 6.687). Προσθήκη στό τέλος, ἔλλιπής γιατί εἶναι σχισμένη ἢ σελίδα: Μπαχτσέδες 2, Λίμνη, Λιβιδερά 2, Σιουῦμος 2, Γκαλίτσιου, Βίγλα, Νιτρουβιές, Παρατσιώτης.

15) Βασίλω καί Δημητρούλα Χρ. Μανθᾶ: Λιβάδια, Φράξοι 2, Λιβιδερά 2, Σμόκλιβα, Βίγλα, Νιτρουβιές, Χαντσιαούση, Λεφτοκαριά, Τσέρος (Στρέμ. 9, γρόσια 1.562).

16) Λουκάς Βαγγέλη Παπαζῆκος: Λιβάδια 4, Βουργάρικο, Παλιχειίματα, Μακρυνάρα 2, Ἀντζερούχη 2, Βαρβάρα 2, Σιουπόστιανη, Κήπους 3, Λεφτοκαριά (Στρέμ. 10, γρόσια 2.950).

17) Γεώργιος Παπαζῆκος: Λίμνη 2, Λιβάδια 2, Λιβιδερά 3, Καπηλιό 2, Γκαλίτσιου, Παλιουργιά, Μακρυνάρα 2, Ἀντζερούχη, Βαρβάρα 2, Κήπους 5, Δέσινα, Λεφτοκαριά 2, μπαχτσές, Ἀχούρι 2. (Στρέμ. 14, γρόσια 3.595).

22) Ζήσης Κ. Τζιμινάδης: Λιβάδι, Λιβιδερά, μπαχτσές, Φράξ 2, Γκαλίτσιου, Ἀντζερούχη, Βαρβάρα 2, Λιβάδια, Κήπους, Τσέρος, Χαντσιαούση 5. (Στρέμ. 10, γρόσια 2.766).

18) Παναγιώτης Ἀδάμου: Λιβάδι, Λιβάδια, Βουργάρικο, Παλιχειίματα 2, Καπηλιό, Βόρστα, Μακρυνάρα, Ἀντζερούχη, Κήπους 3, Λεφτοκαριά, Τσέρος, Λιβιδερά, Βαρβάρα (Στρέμ. 11, γρόσια 2.750).

23) Ζήσης Κ. Ξυνοῦ: Βόρστα, Λίμνη, Λιβιδερά, Λιβάδια, Σιοῦμος, Γκαλίτσιου, Καπηλιό, Νιτρουβιές, Ἄντζερούχη, Μακρυνάρα 3, Βαρβάρα, Κριθάρια, Βουργάρικο, Παλιχειίματα, Λουπότσινα, Λεφτοκαριά. (Στρέμ. 12, γρόσια 2.500).

24) Γιάννης Ξυνός: Πύργος, Βουργάρικο, Σελιό 2, Γκαλίτσιου, Ἄχουρι, Κήπους, Λεφτοκαριά 3. (Στρέμ. 8, γρόσια 1.475).

25) Ντίνος Ξυνός: Λίμνη, Λιβάδια, Πύργος, Σελιό, Νιτρουβιές, Παρατσιώτης 2, Γκαλίτσιου, Γλυκό, Μακρυνάρα 2, Ἄντζερούχη 3, Κριθάρια, Βαρβάρα, Κήπους, Λεφτοκαριά. (Στρέμ. 7, γρόσια 1.637).

28) Βαγγέλης Ξυνός καὶ Νικόλας Βαγγέλη Ξυνοῦ. Βαγγέλης: Λιβιδερά, Βουργάρικο, Νιτρουβιές, Γκαλίτσιου, Μακρυνάρα, Κριθάρια (καὶ Χαράλαμπος Βαγγέλης:) Ἄντζερούχη. Νικόλας: Ἄντζερούχη, Βλύστρες, Λίμνη, Λειβάδια (Στρέμ. 5, γρόσια 1.150).

30) Βασίλης Γιούτσος: Λιβιδερά 4, Τσέρος 5, Λεφτοκαριά 8, Μακρυνάρα 3, Πηγαδούλι, Καπηλιό 3, Σιοῦμος, Παλιχειίματα 5, Βόρστα 2, Ἄχουρι, κήπος στό σπίτι, Λουπότσινα, Γκαλίτσιου, Σελιό 4. Τῆς γυναίκας του Λίνας στρ. 16, τοῦ Δημήρη στρ. 16. Τό ὅλον τοῦ Βασίλη στρ. 33, γρόσια 8.050.

31) Χρηστονάκης: μπαχτσέδες 2, Σιοῦμος, Νιτρουβιές, Παλιχειίματα 2, Βόρστα, Λουπότσινα, Βαρβάρα, Λεφτοκαριά 10, Ἄντζερούχη 3, Χαντσιαούση 2, Κριθάρια, Λίμνη, Ἄχουρι 2, Δέσινα (Στρέμ. 35, γρόσια 7.775). Γυναίκα του Πανάγω Χρηστονάκη: Σιάδια, Βουρκωσιά, Παλιχειίματα (Στρέμ. 6, γρόσια 1.500).

32) Γεώργιος καὶ Στέφος Λιούλιος: μπαχτσές, Λιβιδερά 3, Σιοῦμος, Βουργάρικο, Παλιχειίματα 3, Γκούβα, Λουπότσινα, Βαρβάρα, Λεφτοκαριά 4, Σιάδια, Κήπους, (Στρέμ. 22, γρόσια 5.475).

33) Τόλης Λάμπρου, Βασίλης, Νικόλας καὶ Ντίνος Λάμπρου: Λίμνη 2, Λιβιδερά 2, Βουργάρικο, Νιτρουβιές 2, Ἄντζερούχης, Χαντσιαούση 2, Κριθάρια, Ἄχουρι, Παλιχειίματα 2, Τσέρος, Λεφτοκαριά 8. Ἔως ἐδῶ στρέμ. 24, γρόσια 5.375. Γεώργιος, Βασίλης, Ντίνος Λάμπρου: Λίμνη, Λιβιδερά 2, Σπάσμα, Σιοῦμος, Βουργάρικο, Νιτρουβιές 2, Βίγλα, Ἄντζερούχη 3, Χαντσιαούση, Κριθάρια, Ἄχουρι (τό ἔφτιαξαν ὕστερα), Λεφτοκαριά 2. Τό ὅλον τῶν παιδιῶν τοῦ Λάμπρου Ντόκου στρέμ. 54, γρόσια 12.600.

34) Θανάσω Χρ. Ζιώγα: Κηπάρια, Λιβιδερά, Κριθάρια, Ἄντζερούχη. (Στρέμ. 2 γρόσια 250).

35) Γεώργιος Βλαχιώτης: μπαχτσέδες 2, Λιβιδερά 3, Βουρκωσιά, Πηγαδάκια, Νιτρουβιές 2, Παλιχειίματα 5, Βαρβάρα 2, Λιβάδι, Ντραγασιά, Παλιουργιά, Λεφτοκαριά (Στρέμ. 19, γρόσια 5.150).

36) Βασίλης Χρήστου Κατζιλῶλος: Λιβάδια, Λιβιδερά 3, Βίγλα, Βουρκωσιά, Παλιχειίματα 4, Ἄντζερούχη 2, Τσέρος – Ντραγασιά, Σπάσμα, Σιοῦμος, Κήπους, Λεφτοκαριά 6. (Στρέμ. γρόσια 3.200).

37) Χρῆστος Ἀλέξη: μπαχτσές, Λιβάδια, Λιβάδι 2, Λιβιδερά 3, Βουρκωσιά

2, Σελιό 2, Ἄντρονι, Παλιχειμάτα 3, Σμόκλιβα, Λεφτοκαριά 4. Στρέμ. 10, γρόσια 2.650. Τῆς νύφης του Ἑλένης: Λειβιδερά 2, Τσέρος. Στρέμ. 2, γρόσια 550. Τό ὄλον στρέμ. 13, γρόσια 3.200.

38) Ζήσης Πούλιος: μπαχτσέδες 2, Λίμνη, Λιβιδερά, Σπάσμα, Βίγλα, Παναγιά 2, Παλιχειμάτα 2, Βόρστα, Μακρυνάρα, Ἄντζερούχη, Δέσινα, Γκαλίτσιου, Λεφτοκαριά 5. (Στρέμ. 17, γρόσια 4.625).

39) Νικόλας Προφύρης: Κήπους 2, Σιοῦμος, Ἄντζερούχη 3, Παλιχειμάτα, Βίγλα 2, Λιβιδερά 4, μπαχτσέδες 3, Ἄχούρι, Λεφτοκαριά 2. (Στρέμ. 31, γρόσια 7.225).

41) Χρῆστος Γκοῦντος: Λιβιδερά, Λιβιδερά - Φράξ, Παρατσιώτης, Παλιχειμάτα, Λεφτοκαριά 4, Τσέρος, Ντραγασιά, Νιτρουβιές, Καπηλιό. Στρ. 10, γρόσια 1875. Κώστας Ζ. Καζιάνος: Κριθάρια, Βαρβάρα, Βίγλα. Στρέμ. 7, γρόσια 1250. Τό ὄλον τοῦ Κώστα μέ τοῦ πεθεροῦ του Χρήστου στρ. 17, γρόσια 3.925.

42) Δημήτριος Γκοῦντος καί Φώτης: μπαχτσές, Μπουρμπουράτο, Λιβιδερά, Παλιχειμάτα 2, Ντραγασιά - Τσέρος 3, Παρατσιώτης, Νιτρουβιές. (Στρέμ. 5).

43) Βασίλειος Γκοῦντος: μπαχτσές, Λιβιδερά 4, Βίγλα, Νιτρουβιές, Παλιχειμάτα 3, Γκαλίτσιου, Μακρυνάρα, Τσέρος 2, Λεφτοκαριά 5, (Στρέμ. 14, γρόσια 3.675).

44) Δημήτριος Γιώτη καί λοιπά ἀδελφάκια: μπαχτσές, Λιβιάδια, Λιβιδερά, Καπηλιό 3, Λεφτοκαριά 5, Τσέρος 3. (Στρέμ. 7, γρόσια 975).

45) Νικόλας Τζίμου: Λιβιδερά 4, Παλιχειμάτα 2, Καπηλιό, Τσέρος 2, Λεφτοκαριά 6. Στρέμ. 10. Πανάγιω Χατζῆ Τζίμου: Λουπότσινα, Μακρυνάρα, Ἄντζερούχη 2. Στρέμ. 4. Τό ὄλον Νικ. Τζίμου στρέμ. 13, γρόσια 2.750.

46) Νικόλας Κων. Γκουβέλης: Παλιχειμάτα, Καπηλιό 2, Λιβιάδια, Λιβιδερά, Τσέρος 2, Λεφτοκαριά 4, (Στρέμ. 4, γρόσια 1.363).

47) Χρῆστος Κων. Γκουβέλης: Λιβιάδια, Λιβιδερά, Παλιχειμάτα, Καπηλιό 2, Τσέρος 2, Λεφτοκαριά 2. (Στρέμ. 4, γρόσια 1.050).

48) Χρῆστος Γιάννη Γκουβέλη: μπαχτσές, Λιβιάδια, Λιβιδερά, Παλιχειμάτα 2, Τσέρος 3, Λεφτοκαριά 2. (Στρέμ. 5, γρόσια 1.150).

50) Χαράλαμπος Νάσιου Προφύρης: Λιβιδερά, Μακρυνάρα, Ἄντζερούχη 2, Κήπους 3, Λεφτοκαριά 3, (Στρέμ. 12, γρόσια 2.312).

41) Πανάγιω Παπαβασιλείου: Μπαχτσέδες 2, Λιβιδερά, Βόρστα, Λεφτοκαριά 4, Τσέρος, Μπουρμπουράτο, Παλιχειμάτα 4, Σιοῦμος (Στρέμ. 6, γρόσια 1.312).

51) Χρῆστος Δ. Προφύρης: Λιβιδερά 2, Βουργάρικο 3, Παλιχειμάτα, Μακρυνάρα, Ἄντζερούχη 3, Κήπους, Λεφτοκαριά 2, Ἄχούρι, Δέσινα (Στρέμ. 19, γρόσια 4.137).

53) Ἀναστάσης Δ. Νατσέους: Λιβιδερά, Παρατσιώτης, Καπηλιό, Γκαλίτσιου, Πηγαδάκια, Δέσινα, Τσέρος, Λίμνη (Στρέμ. 5, γρόσια 1.325).

54) Οἰκονόμος: Λίμνη, Λιβιάδια 2, Παρατσιώτης 3, Παλιχειμάτα, Βόρστα,

Λουπότσινα, Ἄντζερούχη, Βαρβάρα 3, Κήπους 2. (Στρέμ. 18, γρόσια 4.600).

55) Κωνσταντῆς Τσέρτος: Λεφτοκαριά, Λιβιδερά 3, Νιτρουβιές 4, Παλιχειμάτα 2, Καπηλιό, Φράξ, Βαρβάρα, Κήπους, Τσέρτος. Στρέμ. 6, ἐφορτώθη ἀπὸ Σῆμο στρεμ. 5, τό ὄλον στρέμ. 11, γρόσια 1.637.

56) Σῆμος Τσέρτος: μπαχτσέδες 2, Λίμνη, Λιβιδερά 2, Σιοῦμος, Πηγαδάκια, Νιτρουβιές 3, Παλιχειμάτα 2, Καπηλιό 3, Γκαλίτσιου, Λουπότσινα 2, Φράξ, Πλάτανος, Βαρβάρα 4, Ἄχούρι, Λεφτοκαριά, Τσέρτος 2, Ντραγασιά, Σιάδια. Στρέμ. 22, ἀφαιρῶ 5 πού ἐφορτώθη ἀπὸ λάθος ἢ Σιούλα, στρέμ. 17, γρόσια 5.375.

57) Γιάννης Σταμοῦλος: Κήπους 3, Βίγλα, Καπηλιό 5, Λεφτοκαριά Τσέρτος. (Στρέμ. 5, γρόσια 1.312).

58) Χρῆστος Γεωργ. Τάτσης: Λίμνη 2, Σελιό, Γκαλίτσιου 2, Καπηλιό 2, Τσέρτος. (Στρέμ. 3, γρόσια 725).

59) Βασίλειος Νικόλα Γκραμπόζντας, πρωτόερος: Λίμνη, Λιβιάδια 2, Γκαλίτσιου, Νιτρουβιές 2, Βόρστα, Τσέρτος 2, Κήπους, Λεφτοκαριά. Στρέμ. 6, γρόσια 1.462).

60) Γεώργιος Β. Γκραμπόζντας: Λίμνη, Λιβιάδια, Λιβιδερά 2, Νιτρουβιές, Παρατσιώτης, Γκαλίτσιου, Μακρυνάρα, Ἄντζερούχη, Βαρβάρα, Κήπους 2, Λεφτοκαριά, Τσέρτος 4. (Στρέμ. 11, γρόσια 2.562).

61) Γιάννης Γκραμπόζντας: Λίμνη, Λιβιδερά, Παρατσιώτης, Γκαλίτσιου, Μακρυνάρα, Ἄντζερούχη, Κήπους 2, Τσέρτος. (Στρέμ. 9, γρόσια 2.660). Νικόλας Γιάννη Γκραμπόζντα: Λιβιάδια 2, στρέμ. 1, γρόσια 237.

62) Βασίλειος Δ. Σέλτος (Δημητρίου): μπαχτσές, Λίμνη, Βίγλα, Βουργάριχο, Νιτρουβιές, Παλιχειμάτα, Καπηλιό, Μακρυνάρα, Ἄντζερούχη 6, Βαρβάρα, Ἄχούρι, Κριθάρια, Βόρστα, Λεφτοκαριά 3, Τσέρτος 2. (Στρέμ. 12, γρόσια 2.360).

63) Χρῆστος Δημητρίου: Λιβιδερά, Σιοῦμος, Παρατσιώτης, Παλιχειμάτα 2, Ἄντζερούχη 4, Κριθάρια, Λεφτοκαριά 2, Τσέρτος. (Στρέμ. 6, γρόσια 1.775).

64) Βασίλειος Κ. Παπαλέξης: Λιβιάδια 2, Βουργάριχο, Μακρυνάρα, Παρατσιώτης 5, Καπηλιό, Ἄντζερούχη 5, Βαρβάρα, Κριθάρια 2, Δέσινα, Λεφτοκαριά, Τσέρτος, Σιοῦμος. (Στρέμ. 16, γρόσια 3.962).

65) Βασίλειος Ζ. Καζιάνος: Λιβιδερά, Σιοῦμος, Βουρκωσιά, Βίγλα 2, Παρατσιώτης, Παλιχειμάτα, Καγγέλι, Καπηλιό, Βόρστα, Κριθάρια, Τσέρτος, Ἄντζερούχη. (Στρέμ. 21, γρόσια 5.025).

66) Χαράλ. Γ. Παπαλέξης: μπαχτσέδες 2, Λιβιάδια, Βίγλα, Παρατσιώτης 2, Γκαλίτσιου, Μακρυνάρα, Ἄντζερούχη 8, Κήπους, Τσέρτος, Νιτρουβιές, Λεφτοκαριά. (Στρέμ. 12, γρόσια 3.400).

– Βασίλειος Παύλου και Βασίλω Παπαζήκου: μπαχτσές, Λιβιδερά, Καπηλιό, Μακρυνάρα 2, Ἄντζερούχη, Βαρβάρα 3, Ἄχούρι 2, Λεφτοκαριά, Λιβιάδια. (Στρέμ. 9, γρόσια 1.750).

- Χρήστος Βαγγέλη Ξυνοῦ Νούση: Ντραγασιά (Στρέμ. 1, γρόσια 600).
- Βαγγέλης Ξυνός τὰ βακούφικα ἢ ποσοῦλα Παναγία: Βουργάρικο, Σελιό 2. (Ἵπῃρχε συνέχεια στό κομμένο τμήμα τῆς σελίδας· τέλος τοῦ χειρογράφου).

§26. Σπίτια καί οἰκογένειες στό Γανναδιό, 19ος καί 20ός αἰώνας

A. -Εἰσαγωγή

1. Παρακάτω, παρουσιάζεται ἕνας κατάλογος τῶν σπιτιῶν τοῦ Γανναδιοῦ καί τῶν οἰκογενειῶν πού κατοίκησαν σ' αὐτά κατά τόν 19ο καί τόν 20ό αἰώνα, βάσει τῶν σχετικῶν πληροφοριῶν πού διασώθηκαν. Πρόκειται γιά 87 σπίτια, ἐκ τῶν ὁποίων πολλά ὑπάρχουν καί σήμερα, μετά ἀπό λίγες ἢ περισσότερες τροποποιήσεις πού ἐγίναν σ' αὐτά, ἐνῶ ἄλλα ἀνακατασκευάσθηκαν καί ἄλλα ἐρειπώθηκαν ἢ ἀφανίσθηκαν. Τά περισσότερα κτίσθηκαν μετά τό 1884. Μεταξύ τῶν σωζομένων, παλαιότερα εἶναι τό Παπαγιαννάδικο (1740) καί τὰ σπίτια Γκούτου-Τσιόγκα (1840), Γ. Τζιμινάδη (1870) καί Ἀναγνώστρινος (πρό τοῦ 1877), μᾶλλον δέ καί τὰ σπίτια Σωτ. Παπαζήκου, Διαλεχτῆς Γκούσα, Χαρ. Ξάνθου, Τσέρτου, Ἀθ. Ξάνθου καί Μητρούση.

Ἐπί τῶν παλαιότερων σπιτιῶν, καταγράφηκαν στόν παρακάτω κατάλογο μόνον ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἡ ὑπαρξη προκύπτει ἀπό τό κτηματολόγιο τοῦ 1870 ἢ ἀπό ἄλλες πηγές. Οἱ οἰκογένειες πού κατοικοῦσαν τό 1870 στά σπίτια αὐτά δέν ἀποκλείεται, προηγουμένως καί ποῖως πρό τοῦ 1822, νά εἶχαν κατοικία σέ ἄλλες τοποθεσίες τῆς Μόλιστας, ἐκτός ἂν ὑπάρχουν ἀντίθετες εἰδικές πληροφορίες. Γιά τοὺς παλαιότερους κατοίκους τῆς Μόλιστας, ἐγίνε λόγος στήν §14 ὑπό Α καί στήν §13 ὑπό Γ.

Τά σπίτια προσδιορίζονται στόν παρακάτω κατάλογο μέ τήν ὀνομασία πού οἱ γονεῖς οἱ παλαιότεροι χρησιμοποιοῦσαν μέχρι τό 1960 τουλάχιστον γιά τόν προσδιορισμό τους καί κατ' ἐξαιρέση μέ τὰ ὀνόματα νεότερων ἐνοίκων τους. Οἱ ἐνοικοὶ ἐκάστου σπιτιοῦ (πού ἦσαν συνήθως καί ἰδιοκτῆτες του) ἀναγράφονται μέ χρονολογική σειρά, μαζί μέ τίς ἢ τοὺς συζύγους τους καί μέ τὰ τέκνα τους, ἐφ' ὅσον γεννήθηκαν μέχρι τό 1950. Τά σπίτια ἀναγράφονται μέ τήν σειρά πού τά συναντάει ὁποῖος βαδίζει σέ ἕξη δρόμους τοῦ χωριοῦ, μέ ἀφετηρία τό καμπαναριό, καί πραγματοποιεῖ ἑπτὰ διαδρομές βλέποντας τὰ σπίτια πού βρίσκονται ἀριστερά του (γι' αὐτό ὁ κατάλογος διαιρεῖται σέ ἑπτὰ τμήματα).

2. Γιά τήν σύνταξη τοῦ ἐν λόγω καταλόγου σπιτιῶν καί οἰκογενειῶν, χρησιμοποιήθηκαν οἱ ἀκόλουθες πηγές: α) τό κτηματολόγιο τοῦ 1870, β) τὰ κατάστιχα τοῦ Εὐ. Ξεινοῦ, πού ἔχουν γραφεῖ τήν περίοδο 1872-1892, γ) ἄλλα ἔγγραφα πού ἔχουν συνταχθεῖ τόν 19ο αἰώνα καί πού μεταγράφηκαν, τά πε-

ρισσότερα, στά «Μολιστινά» ή παρακάτω στο κεφ. 6, δ) ο κατάλογος των αρχηγών των οικογενειών του χωριού, ο οποίος καταρτίστηκε τό 1908 από τον έφημέριο του χωριού Βασίλειο Έξάρχου και δημοσιεύθηκε στά «Μολιστινά», ε) ή Παρρησία της κεντρικής εκκλησίας, ή οποία συντάχθηκε τό 1907 από τον ίδιο ιερέα (ύπάρχει στό αρχείο μου) και μνημονεύει στίς σωζόμενες 31 σελίδες της (οί άλλες είναι σχισμένες) τούς συγγενείς ισάριθμων οικογενειών, οί όποιοι κατά τό πλείστον είχαν πεθάνει όχι σέ παλιά χρόνια, στ) οί κατάλογοι των αρχηγών των οικογενειών του χωριού, οί όποιοι καταρτίστηκαν κατά τά έτη 1914, 1916 και 1920 και περιέχονται σέ κατάστιχα των έσόδων και έξόδων της κεντρικής εκκλησίας, μαζί μέ κάμποσες άλλες σχετικές έγγραφές των καταστίχων αυτών, ζ) τό τμήμα του κτηματολογίου του 1923 πού περιέχεται στό σωζόμενο δεύτερο τετράδιό του, η) ο κατάλογος των αρχηγών των οικογενειών του χωριού πού κατάρτισε τό 1929 ο Γ. Γκοῦτος ως άμίλης, θ) τό δημοτολόγιο του χωριού, τό όποιο συντάχθηκε τό 1931 και καλύπτει στίς σωζόμενες 24 σελίδες του, τίς οικογένειες πού παρεμβάλλονται άλφαβητικά μεταξύ των οικογενειών Ντόκου και Τσέρτου, ι) ο κατάλογος σπιτιών και οικογενειών του χωριού και οί κατάλογοι των χωριανών πού πέθαναν μετά τό 1905 και των ζώντων τό 1966 πίο ήλικιωμένων Μολιστινών, οί όποιοι καταρτίστηκαν από τον Γ. Γκοῦτο και περιέχονται στά «Γανναδιώτικα», σελ. 49-59, ια) ο κατάλογος των μετά τό 1940 σπιτιών και οικογενειών του χωριού, ή όποιος συντάχθηκε από τον Θ. Γκοῦτο, περιέχεται στά «Γανναδιώτικα», σελ. 60-69 και συμπληρώνει τον έδω έκτιθέμενο κατάλογο αναφορικά με τούς γεννηθέντες μετά τό 1950), ιβ) οί προφορικές πληροφορίες πού έλαβα από την Εύθαλία Κίγκα κυρίως και από τούς Μιχ. και Χρυσάνθη Τριόγκα.

Οί αναγραφόμενες στόν κατάλογο χρονολογίες γέννησης και θανάτου, όταν συνοδεύονται με έρωτηματικό, έχουν πιθανολογηθεί μέ βάση τίς σχετικές πληροφορίες και τό γεγονός ότι προπολεμικά παντρεύονταν συνήθως οί άρρενες σέ ήλικία 20-25 έτών και τά κορίτσια σέ ήλικία 15-20 έτών.

B. -Δρόμος από τό καμπαναριό προς τό Περατινό, άριστερή πλευρά

1. Ξάνθου Χαρ. Ο παλαιότερος γνωστός ένοικος του χώρου του σπιτιού τούτου είναι ο Δημήτρης Ξάνθος, πού είχε σύζυγο την Γόρω και γιο τον Χαράλαμπο (1860-1931 τουλάχισ.). Τό νεότερο κτήριο άριστερά οικοδομήθηκε τό 1910. Ο Χαράλαμπος και ή σύζυγός του Βασιλική είχαν τά έξής τέκνα: α) Βασίλης, πέθανε στή Ρουμανία τό 1919(;), σύζυγός του ή Βασιλική Παπαϊωάννου, κόρη τους ή Μαρία. β) Κώστας (1891-1931 τουλάχισ.), παντοπώλης, σύζυγός του ή Άνδριάνα (γεν. 1895), τέκνα τους: Χρήστος (γεν. 1916) και Νίκος (γεν. 1930) πού έχει

σύζυγο τήν Μαριάνθη καί γιούς τόν Κώστα καί τόν Χαράλαμπο, γ) Δημήτρης (1892-1931 τουλάχισ.), παντοπώλης, σύζυγός του ἡ Εὐδοκία Νικολαΐδη, κόρη τους ἡ Ὀλυμπιάδα. δ) Φώτης, βλ. κατωτ. ἀριθ. 32, ε) Γιώργος (1896-1931 τουλάχισ.), παντοπώλης στή Ρουμανία, στ) Μιχάλης, βλ. κατωτ. ἀρ. 24.

2. *Γκίτσα*. Παλαιότερος γνωστός ἔνοικος ἐδῶ εἶναι ὁ Ἰωάννης Γεωρ. Ξάνθος (1868-1931 τουλάχισ.)· σύζυγός του ἦταν μᾶλλον ἡ Σεβαστίτσα καί τέκνα του: ὁ Εὐθύμιος, ὁ Μιχάλης (1904-1931 τουλάχισ.) πού ἐγκαταστάθηκε στήν Πουρνιά, καί ὁ Βασίλης (1910-1944). Τέκνα τοῦ Βασίλη καί τῆς συζύγου τοῦ Ἑλένης πού καταγόταν ἀπό τήν Κόνιτσα: Ἰωάννης, γεν. 1921, Οὐρανία, γεν. 1925, Θεοδώρα, γεν. 1930, βλ. κατωτ. ἀριθ. 56, Νίκος, γεν. 1930, βλ. ἀριθ. 87, Φεβρωνία, γεν. 1936, Παναγιώτης, γεν. 1938, Ἀγγελική γεν. 1940(;).

3. *Ξάνθου Τόλη*. Σέ ἀγκωνάρι τοῦ σπιτιοῦ διαβάζομε: 1881 (ἢ 1889;). Παλαιότερος γνωστός ἔνοικος τοῦ ἐδῶ χώρου εἶναι ὁ Ἀποστόλος Ξάνθος, πού ἀπέθανε πρό τοῦ 1900. Ὁ γιός του Βασίλης (1859-1958) εἶχε σύζυγο τήν Μαρία Παπαλέξη (1861-1942, βλ. ἀριθ. 75), ἦταν καλός οἰκονόμος, ἔζησε τυφλός τίς τελευταῖες δεκαετίες καί εἶχε τούς ἐξῆς γιούς: α) Ἀποστόλος, μέ τόν ὁποῖο μετοίκησε στό σπίτι ἀριθ. 69 τό 1920, β) Κώστας, βλ. κατωτ. ἀριθ. 6, γ) Μιχάλης (πέθανε στήν Ἀμερική), μέ τόν ὁποῖο ἔπαισε οἰκία τους (πού δεν κατοικήθηκε) δίπλα ἀπό τό τέρμα τοῦ αὐτοκινητοδρόμου, δ) Νίκος, 1903-1934.

4. *Καρακίτσιου*. Ξανακτίσθηκε τό 1880 ἐπειδή τότε πυρπολήθηκε ἀπό ληστές. Παλαιότερος γνωστός ἔνοικος ἐδῶ εἶναι ὁ Χρῆστος Δημητρίου Τζιμινάδης ἢ Καρακίτσιος, πού εἶχε γιούς τόν Κώστα, τόν Βασίλη (βλ. ἀριθ. 25) καί τόν Λάμπρο (βλ. ἀρ. 31). Ὁ Κώστας εἶχε σύζυγο τήν Πανάγιω, γεν. τό 1857, ἔζησε χρόνια στό Βουκουρέστι καί σκοτώθηκε τό 1899 στό σπίτι αὐτό ἀπό ληστές. Ὁ γιός του Δημήτρης⁵²¹ (1880-1958;) εἶχε σύζυγο τήν Μαρία Χ. Νικολαΐδη (γεν. 1899) καί θυγατέρες, α) τήν Εὐδοκία, γεν. 1909, σύζυγο τοῦ Μιλτιάδη Ζ. Ξενοῦ (ἀριθ. 27), κόρη τους εἶναι ἡ Εὐλαμπία, γεν. 1938; καί β) τήν Ἀφροδίτη, γεν. 1926, σύζυγο Π. Μισιακούλη.

5. *Ἀλέξη*. Κτίσθηκε τό 1884 μετά τήν πυρπόλησή του ἀπό ληστές τό 1880. Παλαιότερος γνωστός ἔνοικός του εἶναι ὁ Εὐάγγελος Τζιμινάδης ἢ Οἰκονόμου πού εἶχε πατέρα μᾶλλον τόν παπα Βασίλη, σύζυγό του τήν ἀδελφή τῆς Δημήτρενας Παπαλέξη (ἀπέθανε γύρω στό 1924),⁵²² θυγατέρα τήν Οὐρανία καί γαμβρό τόν Ἀλέξη Δ. Παπαδημητρίου (1873-1958;). Τέκνα τοῦ ζεύγους Ἀλέξη καί

521. Βλ. ἄνωτ. §10 ἀριθ. 6.

522. Συγγενεῖς της, θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Βασίλειος ἱερεὺς, Ἰωάννα πρεσβυτέρα, Εὐάγγελος, Γεώργιος, Βασίλειος, Μαρία, Βασιλική, Μαρία, Βασίλειος, Εὐδοκία.

Ουρανίας: α) Νικόλαος (1900-1935), σύζυγός του ή Παρασκευή Παπανικολάου από Ἀρτσίστα, τέκνα τους ό Βασίλης (βλ. άριθ. 82), ή Ουρανία Θ. Ντόκου (βλ. άριθ. 44) και ό Ἀλέξης, γεν. 1934(;· μετά τόν θάνατο τοῦ Νικολάου, ή Παρασκευή μετοίκησε στό σπίτι άριθ. 13 και παντρεύτηκε τόν Δημ. Δερμιτζάκη. β) Εὐάγγελος (γεν. 1909), πατέρας τῆς Ουρανίας (γεν. 1940) συζύγου τοῦ Παναγιώτη Γέγιου. γ) Γεώργιος, 1914-1948. Ὁ Ἀλέξης, μετά τόν θάνατο τῆς συζύγου του Ουρανίας εἶχε σύζυγο τήν Ἀγαθή από τήν Καστάνιανη. Ὁ ἴδιος ἔζησε πολλά χρόνια στή Ρουμανία.

6. *Παπαζήκαινας*. Κτίσθηκε τό 1901 από τόν Βασίλη Παπαζῆκο (τό 1910 ζοῦσε),⁵²³ πού εἶχε ἀδελφό τόν Εὐάγγελο (βλ. άριθ. 7) και πατέρα τόν Χρῆστο (γεν. 1810;), ό όποῖος εἶχε πατέρα τόν ἱερέα Ζήση ή Ζῆκο και ἀδέλφια τόν Ἀντώνη, τόν Γιῶργο και τόν Κώστα (βλ. άριθ. 17). Ὁ Βασίλης ἔζησε πολλά χρόνια στό Κάιρο, ὅπως και ό γιός του Μιχάλης (1880-1920;), ό όποῖος εἶχε σύζυγο τήν Βασιλική (Παπαζήκαινα, 1884-1960;), θυγατέρα τῆς Μαρίας Αθ. Κρικέλη, τό γένος Ζ. Πούλιου. Θυγατέρες τοῦ Μιχάλη και τῆς Βασιλικῆς: α) Λευκοθέα (1902-1931 τοῦλάχ.), σύζυγος τοῦ Κώστα Βασ. Ξάνθου (1897-1931 τοῦλ., βλ. άριθ. 3), κόρη τῆς ή Ὀλυμπιάδα (γεν. 1927) πού ἔχει σύζυγο τόν Ἀνδρέα Μάντζιο. β) Ἀγγελική συζ. Δημ. Νικολαΐδη, βλ. άριθ. 29. γ) Πηνελόπη σύζ. Ἀριστ. Γιούτσου, βλ. άριθ. 34.

7. *Χαρ. Παπαζῆκου*. Παλαιότερος γνωστός ἔνοικος τοῦ χώρου τούτου εἶναι ό Εὐάγγελος Χρήστου Παπαζῆκος ἀδελφός τοῦ Βασίλη (βλ. άριθ. 6). Ὁ γιός του Χαράλαμπος (1859-1931 τοῦλ.)⁵²⁴ εἶχε δύο γιούς: α) Μιχάλης, γεν. 1900, πατέρας τῆς Βικτώριας (γεν. 1926) συζύγου τοῦ Φώτη Νάτσιου, β) Ἀριστείδης (1910-1958;), α' σύζυγός του ή Μαρία Μ. Προφύρη και β' σύζυγός του ή Μελπομένη Κατῆ, από τό Γκερτσμπάνι, τέκνα τους ή Γιαννούλα (γεν. 1938;) και ό Χαράλαμπος (γεν. 1942).

8. *Θυμίας*. Τό 1871 τουλάχιστον κατοικοῦσαν ἐδῶ ό Βασίλης Ζυγούρας, ή νύφη τοῦ Γιαννοβιά (θυγ. Παπαϊωάννη) και τά τέκνα τοῦ γιοῦ του Γιῶργου (Ντέρη) Δημήτρης και Σπύρος Ζυγούρας-Γκουβέλης. Ἀργότερα κατοίκησε ό Χριστόδουλος Γκουβέλης-Ζυγούρας και ό γιός του Δημήτρης μέχρι τό 1906. Ὁ χώρος τοῦ φαρμακείου ἀνήκε στήν Μπούλω Ζυγούρα, σύζυγο τοῦ Δημ. Τσανάδη. Τό 1910 κατοίκησαν στό σπίτι ό Δημήτρης Ζυγούρας -Γκουβέλης (1875;-

523. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Κωνσταντίνος, Εὐάγγελος, Στάμω, Ἀγγελική, Δημήτριος, Χρῆστος, Εὐλαμπία μοναχή, Δημήτριος, Χριστόδουλος, Πανάγιω, Κωνσταντίνω, Βασίλειος, Αἰκατερίνη, Γεώργιος.

524. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Χρῆστος, Πανάγιω, Εὐάγγελος, Ἐλένη, Χριστόδουλος, Κωνσταντίνος, Χρῆστος, Λευκοθέα, Κωνσταντίνος, Μαρία.

1919, βλ. ἀριθ. 65) καί ἡ σύζυγός του Εὐθυμία θυγ. Χρήστου Γκουβέλη-Κατῆ (1880;-1950; βλ. ἀριθ. 63). Τέκνα τοῦ ζεύγους, πού κατοικοῦσαν στό Βουκουρέστι, ἦσαν ὁ Νίκος (γεν. 1895, σύζυγός του ἡ Πηνελόπη Β. Παπαδημητρίου, τέκνα τους ἡ Ἀγλαΐα καί ὁ Δημήτρης) καί ὁ Γιώργος (γεν. 1900). Στό σπίτι κατοίκησε καί ὁ ἀδελφός τοῦ Δημήτρη Σπύρος, σύζυγος τῆς Ἀγλαΐας Γεωργ. Χατζῆ (ἀριθ. 87).

9. Φάνενας. Εἶναι τμήμα τοῦ μεγάλου σπιτιοῦ πού κτίσθηκε τό 1740 καί λέγεται «Παπαγιαννάδικο». Σ' αὐτό τό μεγάλο σπίτι κατοίκησε ἡ οἰκογένεια τοῦ Κώστα Χατζῆ (βλ. §13 ὑπό Γ'), πού εἶχε γιούς τόν Τζήμο (περίπου 1790-1830) καί τόν Βασίλη (περίπου 1800-1850), ὁ ὁποῖος εἶχε γιούς τόν Νικόλα (περίπου 1820-1880) καί τόν Βαγγέλη (περίπου 1825-1890). Ὁ Βαγγέλης εἶχε θυγατέρα τήν Πανάγιω (γεν. τό 1860;) καί γαμβρό τόν Ἀντώνη Ἰ. Γκαραμπόστα (ἀριθ. 83), ὁ ὁποῖος μετανομάσθηκε Ἀντώνης Χατζῆς ἢ Χατζιδάκης, κατοίκησε στό ἐν λόγω τμήμα τοῦ μεγάλου σπιτιοῦ καί πέθανε τό 1915.⁵²⁵ Τέκνα του: α) Βασίλης, σύζυγός του ἡ Θεοδώρα Τσέρτου (βλ. ἀριθ. 75), τέκνα τους ὁ Μιχάλης καί ὁ Θεοδόσης, β) Θεοφάνης (1888-1962) καί γ) Ἀρετή σύζυγος Νικ. Πορφύρη (βλ. ἀριθ. 53). Ὁ Θεοφάνης ἔζησε πολλά χρόνια στή Ρουμανία, ὅπου καί πέθανε, εἶχε σύζυγο τήν Ἀγγελική Χαρισιάδη (1894-1967) ἀπό τήν Μεσαριά καί τέκνα: α) τήν Εὐθαλία (γεν. 1919) σύζυγο τοῦ Κων. Κίγκα, ὀδοντογιατροῦ ἀπό τήν Καρίτσα, τέκνα τους ὁ Βασίλης καί ἡ Ἑλένη καί β) Βασίλης, γεν. 1925, ἐγκατεστημένος στήν Τασκένδη.

10. Οἰκονομίδη. Εἶναι τμήμα τοῦ Παπαγιαννάδικου, μέ προσθήκη πού ἔκαμε ὁ Οἰκονομίδης. Παλαιότερα κατοικοῦσε ἐκεῖ ὁ γιός τοῦ Βασίλη Χατζῆ Νικόλας (ἀριθ. 9), πού εἶχε τέκνα τόν Κώστα (1850-1930, ἀριθ. 23), τόν Γιώργο (1860;-1903) καί τήν Μαρία σύζ. Χρ. Οἰκονομίδη (γεν. 1870, ἀριθ. 41). Μετά τήν μετοίκηση ἀπό ἐδῶ τοῦ Κώστα καί τῆς Μαρίας, παρέμεινε ἐδῶ ὁ Γιώργος καί ἡ σύζυγός του Πανάγιω Παπαλέξη (Γιώργενα Χατζῆ, ἀπέθανε τό 1927). Ἡ Πανάγιω, μετά τόν θάνατο τοῦ συζύγου της, πῆρε ψυχογιό τόν Εὐθύμιο Μάλλιο, Καστανιανίτη, καί, πρὸς ἐξόφληση χρέους του, ἐπώλησε τό σπίτι στόν Ἀλέξ. Οἰκονομίδη (ἀριθ. 41), ὁ ὁποῖος ἔπειτα τό μεγάλωσε. Τό 1910 κάηκαν τά παράπλευρα κτίσματα τοῦ σπιτιοῦ ἀπό ἀπροσεξία τῆς Γιώργενας καί αὐτή μετοίκησε στό πατρικό της (ἀριθ. 87).

11. Κωνσταντέλη. Σ' αὐτό τό τμήμα τοῦ Παπαγιαννάδικου, κατοίκησε ὁ γιός τοῦ Τζήμου Χατζῆ (βλ. ἀριθ. 9) Ἀντώνης Χατζῆς ἢ Μπουῆφος (1815;-1870;), ὁ ὁποῖος εἶχε ἀδέλφια: α) τόν Παπαῖωάννη (ἀριθ. 12), β) τόν Βασίλη Χατζῆ (1820;-1850), πού εἶχε σύζυγο τήν Σάνα καί θυγατέρα τήν Βασίλω σύζ. Γεωρ.

525. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Βασίλειος, Δήμος, Εὐάγγελος, Ἰωάννης, Πανάγιω, Βασίλω, Αἰκατερίνη, Βασιλική, Κωνσταντίνος.

Γκουβέλη (ἀριθ. 64) και γ) τὴν Βασίλω Χατζῆ Τζήμου (ἀριθ. 64). Ὁ Ἀντώνης εἶχε γιό τὸν Νικόλα Ἀντωνίου (1850;-1925), ὁ ὁποῖος εἶχε τέκνα τὴν Βασιλική σύζ. Βασιλείου Ξάνθου καὶ τὸν Κωνσταντέλη. Πρώτη σύζυγος τοῦ Κωνσταντέλη ἦταν ἡ Παρασκευή Ζ. Τζιμινάδη πού ἔφυγε στό Αἴγιο μαζί μέ τὸν Μιχάλη Οἰκονόμου ἢ Παπακωνσταντίνου (ἀριθ. 41) καὶ δεύτερη ἦταν ἡ Πανάγιω ἀπό τὴν Πουρνιά, κόρη τους, ἡ Μαρία Χ. Βέργου.

12. Παπαϊωάννου. Στό κεντρικό τμήμα τοῦ Παπαγιαννάδικου, κατοίκησε ὁ ἱερέας Παπαϊωάννης (Χατζῆς), γιός τοῦ Τζήμου Χατζῆ, ἀδελφός τοῦ Ἀντώνη, τοῦ Βασίλη καὶ τῆς Βασίλως (βλ. ἀριθ. 9-11) καὶ πατέρας τοῦ Κώστα (1829-1931), τοῦ Παπαδημήτρη (ἀριθ. 13) καὶ τῆς Βασίλως, συζ. τοῦ Γιάννη Ζυγούρα (Γιαννοβιά, ἀριθ. 8). Ὁ Κώστας Παπαϊωάννου πού κατοίκησε ἐδῶ εἶχε μύλο κοντά στό Γυφτοκάλυβο, διετέλεσε δημογέροντας, τουλάχιστον τά ἔτη 1887, 1899, 1904, καὶ παντρεύτηκε δύο φορές. Τέκνα τοῦ Κώστα: α) Γιάννης, πατέρας τοῦ Θωμᾶ (γεν. 1896, ἀπέθ. στό Κάιρο) καὶ τῆς Πανάγιως συζ. Εὐθ. Παπαλέξη. β) Νικόλας, γεν. 1858, πατέρας τῆς Φωτεινῆς (στό Μποτσιφάρι) καὶ τῆς Νούλας. γ) Αἰκατερίνη σύζ. Χρ. Βλαχιώτη. δ) Εὐάγγελος, γεν. 1875, πατέρας τοῦ Κώστα (1909-2000, ἐπί δεκαετίας στή Ν. Ζηλανδία, ὅπως καὶ ὁ γιός του Γιῶργος), τοῦ Γιῶργου, γεν. 1914, καὶ τῆς Εὐδοκίας, γεν. 1924, συζύγου τοῦ Ἰ. Θεοδοσίου (τέκνα τους ὁ Ἀπόλλων καὶ ὁ Νίκος).

13. Παπαδημητρίου. Στό δυτικό τμήμα τοῦ Παπαγιαννάδικου σπιτιοῦ κατοίκησε ὁ γιός τοῦ Παπαϊωάννη (ἀριθ. 12) παπα-Δημήτρη Παπαϊωάννου (1835;-1907).⁵²⁶ Τέκνα του, πού εἶχαν τό ἐπώνυμο Παπαδημητρίου, ἦσαν τά ἑξῆς: α) Λεωνίδα, γεν. 1859, ἀριθ. 79 β) Βασίλης, κατοικοῦσε μέχρι τό 1923 τουλαχ. στό σπίτι αὐτό καὶ ἔπειτα στή Ρουμανία ὅπου πέθανε, γ) Παῦλος, γεν. 1864, ἀριθ. 84, δ) Μιχάλης, γεν. 1864, ἀριθ. 35, ε) Ἀλέξης, γεν. 1873, ἀριθ. 5, στ) Πανάγιω σύζ. Χρ. Κούσιου, τέκνα της: Ἀριστοτέλης, Λεύκω, Κώστας. Περίπου κατά τά ἔτη 1935-1951 κατοίκησε ἐδῶ ἡ Παρασκευή, χήρα Νικ. Παπαδημητρίου (ἀριθ. 5), μέ δεύτερο σύζυγο τὸν Δ. Δερμιτζάκη.

14. Μανθᾶ. Στό κτηματολόγιο τοῦ 1870 ἀναγράφονται μέ τό ἐπώνυμο Μανθᾶ ὁ Κώστας, ὁ Γιῶργος καὶ οἱ θυγατέρες τοῦ Χρήστου Βασίλω καὶ Δημητρούλα. Γιός τοῦ Κώστα ἦταν ὁ Γιάννης, πού μνημονεύεται σέ ἔγγραφο τῆς περιόδου 1869-1919 καὶ διετέλεσε κυρατζῆς καὶ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν κληροδοτημάτων.⁵²⁷

526. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τὴν Παρρησία τοῦ 1907: Κωνσταντίνος προσκυνητής, Δημήτριος, Δέσπω, Χάϊδω, Σουλτάνα, Βενέτω, Ἰωάννης, Σουλτάνα, Βασίλειος, Νικόλαος, Κωνσταντίνος, Ἰωάννης, Δημήτριος, Βασίλειος, Πανάγιω, Λάμπρος, Γεώργιος, Βασίλειος, Μιχαήλ, Χαράλαμπος, Ἰωάννης ἱερεὺς, Φωτεινή, Μαρία, Βασίλω, Αἰκατερίνη πρεσβυτέρα, Πανάγιω, Δημήτριος, Κωνσταντίνος, Πανάγιω, Χριστόδουλος, Ἀγόρω, Αἰκατερίνη, Μαρία, Ἀγόρω.

527. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τὴν Παρρησία τοῦ 1907: Κωνσταντίνος, Πανάγιω, Χρήστος, Χρήστος, Ἀγόρω, Θεοχάρης, Βασιλική, Ἐλένη, Ἀθανάσιος, Ἰωάννης.

Τό σημερινό σπίτι κτίσθηκε τό 1888. Σύζυγος τοῦ Γιάννη Μανθᾶ ἡ Αἰκατερίνη Ξεινοῦ καί τέκνα τους: ἡ σύζυγος τοῦ Βασίλη Παπαδημητρίου (ἀριθ. 13), ὁ Κώστας (γεν. 1900;), ὁ Γιώργος καί ἡ Πανάγιω σύζυγος τοῦ Νικόλα Βελλᾶ, ὁ ὁποῖος: μετονομάσθηκε Μανθᾶς, καταγόταν ἀπό τό Κάντσικο καί ἦταν κυρα-τζής. Τέκνα τοῦ Νικόλα Μανθᾶ-Βελλᾶ: α) Γιώργος, πού εἶχε μαγαζί στήν Πουρ-νιά, β) Χρῆστος, πού εἶχε μαγαζί στήν Μεσαριά, γ) Μαρία σύζ. Εὐ. Μακάριου, δ) Βασιλική σύζ. Θωμᾶ Παπαϊωάννου (ἀριθ. 12), ε) Γιάννης, στή Θεσσαλονίκη, στ) Βικτώρια.

15. Πορφυριάδη. Ἀνακαινίσθηκε τό 1924. Ἀνήκε στόν Βασίλειο Μανθᾶ καί ἔπειτα στήν κόρη του Μαρία (1878-1959), σύζυγο τοῦ ἱερέα Χριστόδουλου Προφύρη ἢ Πορφυριάδη (ἀριθ. 53).⁵²⁸ Τέκνα τοῦ ζεύγους: Κώστας (1901-1925;), Ἀνδρέας (1905-1950;), Ἰφιγένεια Παπαζήση (γενν. 1906;., γιός της ὁ Γάσος), Γιώργος (1912-2000, σύζυγός του ἡ Εὐρύκλεια ἀπό τήν Βράνιστα, τέκνα τους Χρῆστος, Παῦλος, Μαρία), Ἀλεξάνδρα, γεν. 1918, Οὐρανία. Ἰσπίθεν τοῦ σπι-τιοῦ αὐτοῦ ἦταν τό σπίτι τοῦ Σπύρου Προφύρη-Μανθᾶ, (ἀριθ. 53), ὁ ὁποῖος εἶχε σύζυγο τήν Χαρίκλεια Χρ. Οἰκονομίδη καί ἀδελφή τήν σύζυγο τοῦ Κοντσιαλῆ.

16. Ζυγούρα. Τό 1869 ὁ Βασίλης Ζυγούρας (βλ. ἀριθ. 8) ἔδωσε τό οἰκόπεδο τοῦ σπιτιοῦ τούτου στους γιούς του Νικόλα καί Δημήτρη γιά νά κτισθεῖ σπίτι. Σ' αὐτό κατοίκησε ὁ Δημήτρης Χριστόδ. Γκουβέλης - Ζυγούρας (1860-1936),⁵²⁹ πού ἦταν σύζυγος τῆς Ἀγγελικῆς Παπαδημούλη καί πατέρας τοῦ Χριστόδουλου (1880-1936) καί τῆς Χρυσούλας (1887-1960) σύζ. Ἀντώνη Παπαζήκου (ἀριθ. 17). Ὁ Χριστόδουλος καί ἡ Πανάγιω Κ. Χατζῆ (1883-1957, ἀριθ. 23) εἶχαν τέκνα τόν Δημήτρη (ἀπεθ. τό 1953), τόν Βασίλη (ἀπέθ. τό 1967) καί τήν Εὐθαλία (γεν. 1919) σύζυγο τοῦ Λουκᾶ Π. Παπαζήκου (ἀριθ. 17). Ἀπό τό 1985 τό σπίτι ἀνήκει στήν θυγατέρα τῆς Εὐθαλίας Εἰρήνη σύζ. Δήμου Βαλσάμη.

17. Παπαζήκου Σ. Ὁ παπᾶς Ζήσης (Ζῆκος), στήν δεκαετία τοῦ 1810 μᾶλλον, γεννήσε τόν Χρῆστο (βλ. ἀριθ. 6, 7), τόν Γιώργο, τόν Ἀντώνη καί τόν Κώστα, πού ἔλαβαν τό ἐπώνυμο Παπαζήκου. Ὁ Ἀντώνης κατοίκησε στό ἀριστερό τμήμα τοῦ σημερινοῦ σπιτιοῦ τοῦ Σωτ. Παπαζήκου καί ἦταν πατέρας τοῦ Λουκᾶ (1840;-1917) καί τοῦ Χρήστου (1845;-1923). Ὁ Λουκᾶς⁵³⁰ ἦταν πατέρας τοῦ Παύ-

528. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Βασίλειος, Γεώργιος, Χριστόδουλος, Πανάγιω, Μαρία, Χάϊδω, Παῦλος, Σταμάτω, Κωνσταντίνος.

529. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Χρῆστος, Βασιλική, Κωνσταντίνος, Πανάγιω, Βασίλειος, Νικόλαος, Δημήτριος, Ἀπόστολος, Σταμάτω, Βασιλική, Μαρία, Γεώργιος, Πανάγιω.

530. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Ζήσης, Ἀντώνιος, Γιαννούλα, Πέτρος, Εὐάγγελος, Χρῆστος, Κωνσταντίνος, Βασίλειος, Βασιλική.

λου (1868-1935) και του Ἀντώνη (1877-1958;) πού εἶχε σύζυγο τήν Χρυσούλα Χ. Ζυγούρα (ἀριθ. 16). Ὁ Παῦλος εἶχε σύζυγο τήν Γιαννούλα Φώτη Γκούτου (1878-1960, ἀριθ. 60) και τά ἐξῆς τέκνα: α) Κώστας (1900-1973;) πού ἔζησε στή Ρουμανία και στήν Ἀργεντινή, γιός του ὁ Παῦλος. β) Χρῆστος, γεν. τό 1903, γαμβρός στήν Δοβρά, γιός του ὁ Παῦλος. γ) Μιχάλης, ἀπέθανε στήν Ἀθήνα τό 1925. δ) Μαρία, 1910-1962. ε) Λουκάς (1915-1955), σύζυγος τῆς Εὐθαλίας Χρ. Ζυγούρα (ἀριθ. 16), πατέρας τῆς Εἰρήνης (γεν. 1942) συζ. Δήμου Βαλσάμη και τοῦ Σωτήρη (γεν. 1945) πού ἔχει σύζυγο τήν Βικτώρια Ν. Παπαδημούλη (ἀριθ. 20). στ) Πηνελόπη (1917-2002) συζ. Χαραλ. Παπαδημούλη, γιός τους ὁ Νίκος.

Στό δεξιό τμήμα τοῦ ἴδιου σπιτιοῦ, κατοίκησαν ὁ γιός τοῦ παπᾶ Ζήκου Γιώργος και τά τέκνα του: α) Νικόλας (ἀπέθανε πρό τοῦ 1907, ἡ σύζυγός του τό 1915),⁵³¹ πατέρας τοῦ Βασίλη (ἀπέθανε στήν Ἀμερική) και τῆς Βασιλικῆς Ρόνη (Πουρνιά) και β) Ἀναστασία (Κουτσοστάσιω), ἡ ὁποία ἀπέθανε τό 1927(,), εἶχε μετάσχει στό ἠπειρωτικό ἀντάρτικο και διέθεσε στήν ἐκκλησία τήν περιουσία της, τήν ὁποία ἔπειτα ἀγόρασε ὁ Λουκάς.

Τό σπίτι ἔμπροσθεν τοῦ προαναφερθέντος, πρὸς τόν δρόμο, ἀνήκε στόν Χρῆστο ἢ Κίτσιο (1845;-1923),⁵³² ἀδελφό τοῦ Λουκά Ἀντ. Παπαζήκου και σύζυγο τῆς Βασίλως Ἰ. Γκαραμπόστα (1856-1932, ἀριθ. 83).

Ὁ ἄλλος γιός τοῦ παπᾶ Ζήκου Κώστας και ὁ ἐγγονός του Παῦλος κατοικοῦσαν κάπου κοντά στό μεσοχώρι (ἴσως στό σπίτι Β). Ὁ γιός τοῦ Παύλου Βασίλης (γεν. 1864) και ἡ σύζυγός του Ἀγλαΐα (γεν. 1868) λέγονταν Παπαζηκόπουλοι και εἶχαν τά ἐξῆς τέκνα, ἐγκατεστημένα στό Βακουρέστι: Νίκος (γεν. 1902), Ἀντιγόνη (γεν. 1915), Εὐδοξία (γεν. 1917), Κλεοπάτρα (γεν. 1919), Ἐλένη (γεν. 1920).

18. Σκούρα. Στόν γῶνα τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ, κατοίκησε ὁ παπα Δημήτρης Τζιμινάδης, γιός τοῦ παπα Βασίλη Οἰκονόμου (μνημονεύεται στήν Παρρησία τοῦ 1907 μέ τήν παπαιοῖά Ἰωάννα) και ἀδελφός τοῦ Εὐάγγελου Τζιμινάδη (ἀριθ. 5). Ἡ γυναίκα του Δημήτρενα ζοῦσε τό 1918.⁵³³ Ἡ κόρη τους Βασιλική ἦταν δασκάλα, παντρεύτηκε τόν Γιάννη Βασ. Σκούρα (1872-1944), φανοποιό ἀπό τό Γκρισμπάνι, και πέθανε κατά τόν τοκετό μαζί μέ τό παιδί (1906). Ὁ Σκούρας, μέ τήν δεύτερη σύζυγό του Μάρθα Ἀθ. Κρικέλη (1885-1960;) γέννησε τήν Οὐρα-

531. Συγγενεῖς της θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Γεώργιος, Νικόλαος, Γεώργιος, Ἀντώνιος, Χαρίτω, Κυράνω.

532. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Ζήσης, Ἀντώνιος, Γιαννούλα, Πέτρος, Εὐάγγελος, Πανάγιω, Ἰωάννης, Μιλτιάδης, Μάρθα, Ἰωάννης, Αἰκατερίνη, Κωνσταντίνος.

533. Συγγενεῖς της θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Βασίλειος ἱερεὺς, Δημήτριος ἱερεὺς, Παναγιώτης, Ἀντώνιος, Βασίλειος, Ἰωάννης, Μιχαήλ, Στέφανος, Βασίλειος, Ἰωάννα πρεσβυτέρα, Ἐλένη, Δέσπω, Χάϊδω, Γεωργίτσα, Κλεοπάτρα, Βασιλική, Ἰωάννης, Βασιλική, Μαρία.

νία (γεν. 1915) σύζ. Θεοδοσίου Χατζηδάκη (ἀριθ. 9), τόν Χρῆστο (1920-1980, σύζυγός του ἢ Ἀθηνᾶ ἀπό τήν Πουρνιά) καί τήν Βασιλική σύζ. Δημήτρη Χατζῆ ἀπό τήν Μεσαριά.

Γ. - Δρόμος ἀπό τό Γυφτοκάλυβο πρὸς τό Μεσοχώρι, ἀριστερή πλευρά

19. Γυφτοκάλυβο. Ἀνήκε στήν ἐκκλησία καί ὑπῆρχε πρὸ τοῦ 1908, ὅποτε ἔγιναν προσθήκες. Κατοίκησαν ἐδῶ γύρω στό 1900 ὁ Νότης καί ἀργότερα ὁ Κων. Μπέτζιος πού εἶχε τά ἐξῆς τέκνα: Σωκράτης, Κώστας, Ἀποστόλης, Γλύκω, Ἀθηνᾶ, Ἑλένη, Λούλα, Βαγγέλης, Γιώργος.

20. Παπαδημούλη. Κτίσθηκε μετὰ τό 1930 ὡς κατοικία τοῦ Δημήτρη Κων. Παπαδημούλη (γεν. 1885 στή Μεσαριά) καί τῆς συζύγου του Βικτώριας Π. Παπαδημητρίου (ἀριθ. 84). Τέκνα τους: α) Βασιλική, 1919-1950, σύζυγός τοῦ Β. Γεωργίου ἀπό τό Γαρδίκι, β) Βασίλης, γεν. 1921 σύζυγός του ἢ Μαρία Δ. Ζυγούρα, γ) Νίκος γεν. 1926, σύζυγός του ἢ Οὐρανία Λέτσιου, κόρη τους ἢ Βικτώρια σύζ. Σωτ. Παπαζήκου, δ) Κώστας, 1931-1999.

21. Τζιμινάδη Π. Κτίσθηκε τό 1892. Στόν γόττο τοῦ σπιτιοῦ τούτου καί τοῦ ἐπόμενου, ἀριθ. 22, κατοίκησε ὁ Ζήσης Κων. Τζιμινάδης, πού εἶχε γιούς τόν Κωνσταντῆ καί τόν Παῦλο καί ἴσως ἐγγόταν καί Τζάρτζος. Ἐδῶ κατοίκησε ὁ γιός του Παῦλος (1869-1931 τοῦ ἀριθ.), πού εἶχε σύζυγο τήν Γιαννούλα Βασ. Γκούτου (ἀριθ. 58, πέθανε τό 1901) καί γιό τόν Γιώργη (1894-1895;), ὁ ὁποῖος τό 1915 πῆγε γαμβρός σ' ἄλλο σπίτι ἀριθ. 28. Ὁ Παῦλος, κατά τήν πολύχρονη διαμονή του στή Ρουμανία, συζοῦσε μέ μιὰ γερμανίδα, ὅπως καί ὅταν ἐπανῆλθε στό χωριό. Τό σπίτι αγοράσε πρόσφατα ὁ Ἀπόλλων Θεοδοσίου.

22. Τζιμινάδη Κ. Κτίσθηκε τό 1929 ἀπό τόν Κωνσταντῆ Ζ. Τζιμινάδη (1861-1947)⁵³⁴ ἀδελφό τοῦ Παύλου (βλ. ἀριθ. 21), ὅταν ἐπέστρεψε ἀπό τήν Ἀμερική. Τέκνα του μέ τήν α' σύζυγό του Μαρία Εὐ. Τζιμινάδη ἦσαν ὁ Ζήσης, πού πέθανε στήν Ἀμερική, καί ὁ Δημήτρης, σύζυγός τῆς Ἀνθίας Γκουβέλη-Λιούλιου (ἀριθ. 38). Τέκνα τοῦ Κωνσταντῆ μέ τήν β' σύζυγό του Ἑλένη (1883-1947) ἀπό τήν Στράτσιανη ἦσαν ὁ Ἀνδρέας (1909-198) καί ἡ Εὐανθία σύζ. τοῦ Νικ. Ἐλευθερίου ἀπό τήν Στράτσιανη. Ὁ Ἀνδρέας Τζιμινάδης ἦταν σύζυγός τῆς Ἀριστοῦλας Δ. Ξεφτέρη (1915-1981, ἀριθ. 74) καί πατέρας τῶν ἐξῆς: α) Εὐανθίας (γεν. 1933) σύζ. Νίκου Κατσαούνη ἀπό τήν Λαμία, β) Κώστα, γεν. 1934, ἀριθ. 74, γ) Ζήση, γεν. 1938, ἀριθ. 73, δ) Δημήτρη, γεν. 1946, καί ε) Ἑλένης, γεν. 1949.

534. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Ζήσης, Γιάννω, Ἰωάννης, Ἀπόστολος, Βασίλω, Μαρία.

23. Χατζῆ, Ὁ γιός τοῦ Κώστα Χατζῆ (προσκυνητή) Βασίλης Χατζῆς (1800;-1850;), ὅπως καί ὁ ἀδελφός του Τζῆμος, κατοικοῦσε στο Παπαγιαννάδικο σπίτι, μαζί μέ τούς γιούς του Νικόλα (1820;-1880) καί Βαγγέλη (βλ. ἀριθ. 9, 10, ἢ Βαγγέλενα εἶχε πατρικό σπίτι δίπλα στοῦ Φώτη Γκούτου). Ὁ Νικόλας Χατζῆς ἦταν πατέρας τοῦ Κώστα (1850-1932), τοῦ Γιώργου (ἀριθ. 10) καί τῆς Μαρίας Χρ. Οἰκονομίδη (ἀριθ. 41). Τό σπίτι τοῦτο κτίσθηκε τό 1887 ἀπό τόν Κώστα, πού εἶχε μαγαζί στό Μεσοχώρι καί διετέλεσε μουχτάρης τό 1879 καί τό 1887 τουλάχιστον. Τέκνα τοῦ Κώστα Χατζῆ⁵³⁵ καί τῆς συζύγου του Θεοδώρας Χρ. Ξεινοῦ: α) Νικόλας, 1880-1916, β) Εὐάγγελος, 1890-1982, πατέρας τοῦ Κώστα (Βενεζουέλα) καί τῆς Νόρας Εὐ. Δημητριάδη, γ) Βασίλης, φαρμακοποιός στήν Φλώρινα, δ) Οὐρανία συζ. Βασ. Στεφανίδη, ε) Πανάγω σύζ. Χρ. Ζυγούρα, βλ. ἀριθ. 16, στ) Χαράλαμπος, σύζυγος του ἢ Βικτώρια Ἰ. Παπαδημητρίου (ἀριθ. 35), γιός της ὁ Σπύρος. Στό σπίτι κατοίκησε κυρίως ὁ Νικόλας μέ τήν σύζυγό του Βικτώρια Ζ. Ξεινοῦ (γεν. 1890) καί τά τέκνα του Κώστα (1909-1973, σύζυγός του ἢ Μαρία Μ. Λέτσιου, γιός τους ὁ Νίκος) καί Χαρίλαο (1914-1988).

24. Διαλεχτῆς. Στόν χώρο τοῦ σπιτιοῦ τούτου, κατοίκησε ἡ οικογένειά Ἀδάμου. Πολλά ἀφιερῶματα σέ ἐκκλησίες τῆς Μόλιστας ἀναγράφουν ὀνόματα μελῶν της: Παναγιώτης Ἀδάμης ἱερέας 1760-1773, Ἰωάννης Νικ. Ἀδάμος 1811, Παπαδάμος 1850 κ.ἄ. Στό κτηματολόγιο τοῦ 1870 ἀναγράφονται οἱ Παναγιώτης, Χρήστος καί Οἰκονόμος Ἀδάμου καί οἱ Ἰωάννης καί Χρήστος Ἀδαμούλης. Στό σημερινό σπίτι κατοίκησαν: μέχρι τό 1910 ἡ Δαμούλενα, μέχρι τό 1917 ὁ Κώστας Ἀδάμος ἢ Οἰκονόμος ἢ Στάσιας (ἴσως ἦταν συγγενής τοῦ Εὐαγ. Οἰκονόμου Τζιμινάδη, ἀριθ. 5) καί μέχρι τό 1944 ἡ σύζυγός του Θανάσω, γεν. τό 1870, θυγ. τοῦ Δημ. Θ. Γκούτου (ἀριθ. 59). Ἀδελφός τοῦ Κώστα ἦταν ὁ Βασίλης πού εἶχε κόρη τήν Ἀγγελική (γεν. 1893) σύζυγο τοῦ Μιχάλη ἢ Μίσιου Λεων. Παπαδημητρίου (ἀριθ. 79). Τό 1935 περίπου ἐγκαταστάθηκαν στό σπίτι ἡ ἀδελφή αὐτοῦ τοῦ Μιχάλη Εὐρύκλεια (γεν. 1908) μέ τόν σύζυγό της Μιχάλη Χαρ. Ξάνθου (γεν. 1899, ἀριθ. 1) καί τά τέκνα τους: α) Διαλεχτή (γεν. 1930) σύζ. Ἀνδρέα Πολυζωγόπουλου καί β) Βασίλη, γεν. 1936, σύζυγός του ἢ Μαρία Ἀν. Νάτσιου, ἀριθ. 68.

25. Ἀρίστιππου. Στόν χώρο τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ, κατοίκησε ἀρχικά ὁ Βασίλης, γιός τοῦ Χρήστου Δημ. Τζιμινάδη ἢ Καρακίτσιου καί ἀδελφός τοῦ Κώστα (ἀριθ. 4) καί τοῦ Λάμπρου (ἀριθ. 31). Γιός τοῦ Βασίλη Τζιμινάδη καί τῆς Μα-

535. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Νικόλαος, Ἑλένη, Βασίλειος, Γεώργιος, Χρήστος, Θεοχάρης, Βασίλω, Δημητρούλα, Ἀριστέα, Ἐλισάβετ, Βασιλική, Χρήστος, Πηνελόπη, Χρήστος, Μαρία, Βασίλειος, Δαμασκηνή μοναχή, Χρήστος, Σταμάτω, Βασίλειος.

ρίας Δ. Τσιαπάρη (από τήν Μεσαριά) ἦταν ὁ Χριστόδουλος (1865-1931 τουλάχισ.) πού εἶχε σύζυγο τήν Μάρθα Χρ. Ξεινοῦ (γεν. 1876, ἀριθ. 29). Τέκνα τοῦ Χριστόδουλου: α) Βασίλης, γεν. 1890, β) Κώστας γεν. 1899, ὀδοντίατρος, γ) Ἀλέξανδρος, γεν. 1902, δ) Ἀριάδνη, σύζ. Χρήστου Τσανάδη, γεν. 1903, ἀριθ. 43, ε) Ἀνδρομάχη, σύζ. Εὐαγ. Ξεινοῦ, γεν. 1907, ἀριθ. 27. Στό σπίτι κατοίκησε κυρίως ὁ Βασίλης, ὁ ὁποῖος μέ τήν α' σύζυγό του Ὑλγα θυγ. Γ.Χ. Γκουβέλη (ἀριθ. 49) γέννησε τήν Μαγδαληνή (1914) καί τόν Ἀρίστιππο (1917), σύζυγο τῆς Ἐλευθερίας Γ. Τζιμινάδη (ἀριθ. 28) καί πατέρα τοῦ Βασίλη καί τῆς Ἀνθούλας, ἐνῶ μέ τήν β' σύζυγό του Χαρίκλεια Κατσίκη, ἀπό τό Μποτσιφάρι, γέννησε τήν Λουκία (1937) σύζυγο τοῦ Νίκου ἀπό τήν Στράτσιανη.

26. Τζιμινάδη Ζ. Ἀνάμεσα στά σπίτια 25 καί 27, ὑπῆρχε ἄλλο σπίτι, τό ὁποῖο πυρπολήθηκε τό 1880 ἀπό τόν λήσταρχο Λεωνίδα μαζί μέ τά σπίτια 27, 28, 4 καί 5. Ἐκεῖ κατοικοῦσε ὁ Ζήσης Νικ. Τζιμινάδης, ὁ ὁποῖος ἦταν ἀδελφός τῆς Βασιλικῆς συζ. Φώτη Γκούτου (1840-1910, ἀριθ. 60), σύζυγος τῆς Βασιλικῆς Ζ. Κούσιου καί πατέρας τοῦ Νίκου, ὁ ὁποῖος παντρεύτηκε Κορνησιώτισσα καί γέννησε τήν Εὐανθία, τόν Δημήτρη, τόν Ἀριστείδη καί τόν Μενέλαο.

27. Ξεινοῦ Ζ. Παλαιότερος γνωστός ἐνοικος τοῦ χώρου αὐτοῦ εἶναι ὁ Ντίνος Ζήση Ξεινός (ἀπέθανε τό 1897), ὁ ὁποῖος εἶχε ἀδελφό τόν Βαγγέλη (ἀριθ. 30) καί τέκνα τά ἑξῆς: α) Ζήσης, 1845;-1925; β) Γιάννης, βλ. ἀριθ. 28, γ) Χρυσούλα ἢ Σιούλα Τσέρτου-Ξεφτέρη, βλ. ἀριθ. 74, δ) Αἰκατερίνη Ἰ. Μανθᾶ, βλ. ἀριθ. 14, ε) μάνα τῆς Δημητρούλας παντρεμένη στήν Κορτίνιστα, βλ. ἀριθ. 28. Τό 1880 πυρπολήθηκε τό σπίτι καί τό 1909 κτίσθηκε τό σημερινό. Ὁ Ζήσης μέ τήν α' σύζυγό του, τό γένος Γιούτσου, γέννησε α) τήν Βικτώρια Ν. Χατζῆ (1890, βλ. ἀριθ. 23) καί β) τόν Χρῆστο (1891) καί μέ τήν β' σύζυγό του Ἐλένη, καταγόμενη ἀπό τό Γκρισμπάνι (1874-1960;) γέννησε: γ) τόν Μιχάλη (1901), σύζυγο τῆς Δεσποίνας ἀπό τό Παλιοσέλι καί πατέρα τοῦ Βασίλη (γεν. 1923), τοῦ Ζήση (γεν. 1928) καί τοῦ Θόδωρου (γεν. 1929), δ) τόν Εὐάγγελο (1903-1985;), ἱερέα, σύζυγο τῆς Ἀνδρομάχης Χ. Τζιμινάδη (βλ. ἀριθ. 25) καί πατέρα τοῦ Σπύρου (γεν. 1930, σύζυγός του ἢ Σούλα) καί τῆς Ἐριφύλλης (γεν. 1945), ε) τόν Μιλτιάδη (γεν. 1906, σύζυγός του ἢ Εὐδοκία Δ. Τζιμινάδη καί κόρη του ἢ Εὐλαμπία, βλ. ἀριθ. 4), στ) τήν Βασιλική Χρ. Πορφύρη, γεν. 1911, βλ. ἀριθ. 54 καί ζ) τήν Σοφία σύζυγο Γ. Ζαφείρη, γεν. 1915.

28. Τζιμινάδη Γ. Στόν χώρο τοῦ σπιτιοῦ τούτου ἴσως κατοίκησε ὁ Χρῆστος Ἰ. Ξεινός (καί ὁ γιός του Γιάννης), ὁ ὁποῖος ἦταν ἀδελφός τοῦ εὐεργέτη Νικόλαου Ἰ. Ξεινοῦ. Ἐπειτα κατοίκησε ὁ γιός τοῦ Ντίνου Ξεινοῦ (ἀριθ. 27) Γιάννης (1855;-1915) καί ἡ σύζυγος του Πανάγιω συγ. Ἀναστ. Δ. Νάτσιου (1862-1937) πού ἦσαν ἄτεκνοι. Τό σημερινό σπίτι κτίσθηκε τό 1876. Ὄταν πέθανε στήν Κορ-

τίμισα ἡ θυγατέρα τοῦ Ντίνου καί ἀδελφή τοῦ Γιάννη, ἡ ὁποία εἶχε παντρευθεῖ τόν Χήρα καί εἶχε γεννήσει τήν Δημητρούλα καί τόν Ἄνδρέα, ἡ Δημητρούλα ἐγκαταστάθηκε στό σπίτι τοῦ θείου της Γιάννη ὡς ψυχοκόρη, μαζί μέ τόν σύζυγό της Γιώργη Π. Τζιμινάδη (βλ. ἀριθ. 21). Τέκνα τοῦ ζεύγους: α) Χρῆστος, γεν. 1916, σύζυγος τῆς Εὐδοκίας Σ. Τσιλίφη ἀπό τήν Βράνιστα, β) Ἐλευθερία, γεν. 1926(;), σύζυγος Ἀρίστιππου Τζιμινάδη (ἀριθ. 27) καί γ) Γιάννης, 1928-1950.

29. Νικολαΐδη. Στόν χῶρο τοῦ σπιτοῦ αὐτοῦ καί τοῦ ὑπ' ἀριθ. 30 ἦταν ἴσως τό σπίτι τοῦ εὐεργέτη Νικόλαου Ἰ. Ξεινοῦ παλαιότερα. Ἐπειτα κατοίκησε σ' αὐτό ὁ Χρῆστος Ξεινός (μᾶλλον 1850-1880), γιός τοῦ Βαγγέλη Ξεινοῦ (ἀριθ. 30). Τό 1877 τό σπίτι πυρπολύθηκε ἀπό ληστές καί τό 1882 κτίσθηκε τό σημερινό. Ὁ Χρῆστος Ξεινός εἶχε τά ἑξῆς τέκνα: Γιάννης (γεν. 1872;), Θεοδώρα σύζ. Κ. Χατζῆ (γεν. 1870, ἀριθ. 23), Βασιλική (γεν. 1874) σύζ. Χρήστου Νικολαΐδη, ὁ ὁποῖος ἦλθε γαμβρός ἀπό τό Μποτσιφάρι, Μάρθα συζ. Χρ. Τζιμινάδη (γεν. 1876, ἀριθ. 25). Τέκνα τοῦ Χρ. Νικολαΐδη ἦσαν ὁ Σπύρος, ἡ Μαρία Δημ. Καρακίτσιου (ἀριθ. 4) καί ὁ Δημήτρης, ὁ ὁποῖος εἶχε σύζυγο τήν Ἀγγελαιούλα Μ. Παπαζήκου (ἀριθ. 6) καί τέκνα τήν Οὐρανία σύζ. Γιώργου Γιούτσου (ἀριθ. 33) καί τόν Χρῆστο, σύζυγο τῆς Θάλειας Β. Παπαδημητροῦ (ἀριθ. 82).

Δ. - Δρόμος ἀπό τό Μεσοχώρι πρός Λιουσιάδες, ἀριστερή πλευρά

30. Ἀναγνώστενας. Κτίσθηκε πρό τοῦ 1877 ἀπό τόν Βαγγέλη Ζήση Ξεινό (1810;-1894), ὁ ὁποῖος ἦταν ἀδελφός τοῦ Ντίνου Ξεινοῦ (ἀριθ. 27), διετέλεσε διαχειριστής τῶν κληροδοτημάτων ἐπί δεκαετίες καί εἶχε τά ἑξῆς τέκνα: Νικόλας (γεν. 1840;), Χρῆστος (ἀριθ. 29), Χαράλαμπος (ἀριθ. 67) καί Πανάγιω σύζ. Χρ. Βλαχιώτη (ἀριθ. 45). Ὁ Νικόλας ἦταν πατέρας τοῦ Εὐάγγελου (γεν. 1874;) πού λεγόταν καί Ἀναγνώστης καί εἶχε σύζυγο τήν Βασιλική Κων. Τζιμινάδη (Ἀναγνώσταινα, 1876-1965;). Τέκνα τοῦ Εὐάγγελου (Ἀναγνώστη): α) Νίκος, γεν. 1895, β) Κώστας, γεν. 1898, γ) Λάζαρος, γεν. 1907, σύζυγός του ἡ Νίκη Μιλτ. Γιούτσου, ἀριθ. 33, δ) Ἀλέξανδρος, γεν. 1911, στ) Μαρία σύζ. Γ. Ἰ. Τσανάδη, ζ) Σοφία σύζ. Ἀριστοτέλη Κούσιου, γεν. 1914, η) Καλυψώ σύζ. Χρ. Κατσιλώλου, γεν. 1918 καί θ) Εὐανθία σύζ. Χριστοδ. Χαρισιάδη, μητέρα τῆς Ἰουλίας καί τῆς Ἀντιγόνης. Ἡ Ἀντιγόνη, μετά τόν θάνατο τῆς μητέρας της, συγκατοίκησε μέ τήν Ἀναγνώστενα, παντρεύτηκε τόν Ἀθανάσιο Τσιλίφη ἀπό τήν Βράνιστα καί γέννησε τόν Βαγγέλη (1949).

31. Τζιμινάδη Λ. Ἀπέναντι ἀπό τό σπίτι ἀριθ. 67, σώζονται τά θεμέλια τοῦ

536. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Ἰωάννης, Ξεφτέρης, Ξανθή, Εὐάγγελος, Βαγγελή, Νικόλαος, Γεώργιος, Χριστόδουλος, Ἰωάννης, Βασιλική, Μαρία, Κωνσταντίνος, Δημητρούλα.

σπιτιοῦ ὅπου κατοικοῦσε ὁ Λάμπρος Τζιμινάδης ἢ Καρακίτσιος,⁵³⁷ γιός τοῦ Χρήστου (ἀριθ. 4). Ὁ Λάμπρος καί ἡ σύζυγός του πέθαναν τό 1908, ὅταν ἀπό ἀπροσεξία της κάηκε τό σπίτι. Τέκνα τους ἦσαν ὁ Βασίλης (γεν. 1893) καί ὁ Γιώργος (γεν. 1905). Ὁ Λάμπρος ἴσως ἦταν ὄχι γιός ἀλλά γαμβρός τοῦ Χρήστου, γιατί λεγόταν καί Παπαζῆκος.

32. Ξάνθου Φ. Τό ἔκτισε τό 1881 ὁ γιός τοῦ Νικόλα Ἰ. Γκουβέλη (ἀριθ. 64) Κώστας, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε τό 1853, ἐργάσθηκε στό Κάϊρο καί εἶχε σύζυγο τήν Πανάγιω Γ. Γκουβέλη (ἀριθ. 64). Τέκνα τους: α) Δημήτρης, γενν. 1870,⁵³⁸ σύζυγος τῆς Οὐρανίας Δ. Παπαλέξη (ἀριθ. 86) καί πατέρας τοῦ Μιχάλη, τῆς Γλυκερίας καί τῆς Ἀλεξάνδρας, β) Βασιλική, γεν. 1874, σύζυγος τοῦ Βασίλη Παπαζηκόπουλου, ἐγκατεστημένου στό Βουκουρέστι, γ) Μαρία. Γύρω στό 1930 ἀγόρασε τό σπίτι καί ἐγκαταστάθηκε σ' αὐτό ἡ οἰκογένεια τοῦ Φώτη Χαρ. Ξάνθου (1893-1970; βλ. ἀριθ. 1), ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε στό Κάϊρο καί ἦταν σύζυγος τῆς Γλυκερίας Θ. Ζώτου (ἀριθ. 51) καί πατέρας τοῦ Ἀποστόλη (γεν. 1931, σύζυγός του ἡ Πελαγία Γ. Τσανάδη, ἀριθ. 42), τῆς Καλλιορόης (γεν. 1927) καί τοῦ Θανάση (γεν. 1936, σύζυγός του ἡ Κατερίνα).

33. Γιούτσου Μιλ. Γύρω στό 1860, στόν χώρο τοῦ σπιτιοῦ τούτου καί τοῦ ὑπ' ἀριθ. 34 κατοικοῦσαν ὁ Χρήστος Γιούτσος, μέ τόν γιό του Δημήτρη, τήν κόρη του Λίνα καί τόν σύζυγό της Βασίλη Σιῶρο πού καταγόταν ἀπό τήν Κορτινιστα καί μετονομάσθηκε Γιούτσος. Γιός τῆς Λίνας καί τοῦ Βασίλη ἦταν ὁ Γιώργος, ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε γιά λίγα χρόνια ὡς δάσκαλος στό χωριό καί ἔπειτα ταξίδεψε στή Ρουμανία. Τά τέκνα του Μιλτιάδης καί Ἀριστοτέλης μοιράσθηκαν τά κτήματα καί τό σπίτι καί ἔκαμαν προσθήκες σ' αὐτό. Ὁ Μιλτιάδης, πού ἐγκαταστάθηκε ἐδῶ, εἶχε σύζυγο τήν Οὐρανία Δ. Τσανάδη (ἀριθ. 42) καί τέκνα: α) τήν Νίκη, σύζ. Λάζαρου Ξεινοῦ, ἀριθ. 30, β) τόν Γιώργο, σύζυγο τῆς Οὐρανίας Νικολαΐδη, ἀριθ. 29, γ) τήν Σοφία, σύζ. Βασ. Ρίζου, ἀριθ. 37 καί δ) τόν Βασίλη.

34. Γιούτσου Ἀρ. Τό σπίτι αὐτό φέρει τήν χρονολογία 1890 καί ἔλαχε στόν ἀδελφό τοῦ Μιλτιάδη (ἀριθ. 33) Ἀριστοτέλη Γιούτσο, ὁ ὁποῖος διέμεινε πολλά χρόνια στό Κάϊρο, ὅπως καί ὁ ἀδελφός του. Ἦταν σύζυγος τῆς Πηνελόπης Μ. Παπαζῆκου (ἀριθ. 6) καί πατέρας: α) τοῦ Μιχάλη, συζύγου τῆς Εὐπραξίας ἀπό τήν Στρατσιανη, καί β) τῆς Βικτώριας, συζύγου τοῦ Παναγιώτη Κούγια ἀπό τό Γκρισιμπάνι.

537. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Χρήστος, Πανάγιω, Νικόλαος, Εὐδοκία, Παῦλος, Κωνσταντίνος, Κωνσταντίνος, Σταμάτω.

538. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Νικόλαος, Κωνσταντίνος, Ἀλέξανδρος, Δέσπω, Βασιλική, Μαρία, Βασιλική, Γεώργιος, Βασίλειος, Κωνσταντίνος, Χριστόδουλος, Πανάγιω, Σουσαΐνη.

35. Παπαδημητρίου Μιχ. Κτίσθηκε τό 1914 από τόν Μιχάλη Παπαδημητρίου (γεν. 1864), ό όποῖος εἶχε πατέρα τόν παπα Δημήτρη Παπαϊωάννου (ἀριθ. 13) καί σύζυγο τήν Βαΐα Δημητρίου Γιούτσου (1872-1950;) καί ἐργάσθηκε στό Βουκουρέστι. Τέκνα τοῦ ζεύγους: α) Ἀριστέα Β. Ντόκου, γεν. 1892, ἀριθ. 44, β) Δημήτρης, 1895-1960;, σύζυγος τῆς Οὐρανίας Μ. Γιούσιου, ἀριθ. 67. γ) Γιάννης, 1896-1980(;). δ) Θανάσης, γεν. 1901, σύζυγος τῆς Ἀντιγόνης Δουγλίδη ἀπό τήν Σταρίτανη. ε) Μαρία, 1914-1985;, σύζυγος τοῦ Χρήστου Γ. Γκουβέλη (ἀριθ. 49). Ὁ Γιάννης, πού κατοικοῦσε ἐδῶ, εἶχε σύζυγο τήν Λευκοθέα Δ. Τσέρτου (ἀριθ. 75) καί τέκνα τά ἐξῆς: α) Κώστας, σύζυγός του ἡ Ἀνδρομάχη Σπανοῦ ἀπό τήν Κορτίνιστα, γιός τους ὁ παπα Γιάννης, β) Μιχάλης, σύζυγός του ἡ Μαργαρίτα Χ. Τσανάδη (ἀριθ. 43) καί γ) Χαρίλαος, σύζυγός του ἡ Μαργαρίτα Καλογήρου ἀπό τήν Καστάνιανη.

36. Ντόκου Γ. Κτίσθηκε τό 1950 καί κατοικεῖται, μετά τό 1985, ἀπό τόν Γιώργο Ντόκο (γεν. 1925), ό όποῖος εἶναι γιός τοῦ Βασίλη Ντόκου (ἀριθ. 44), σύζυγος τῆς Πολυξένης Β. Τσελίφη ἀπό τήν Βράνιστα καί πατέρας τοῦ Ἀποστόλη καί τῆς Σοφίας.

37. Ρίζου. Γύρω στό 1870 κατοικοῦσαν στόν χῶρο τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ ὁ Χρήστος Νάκης, ἡ γυναίκα του Πανάγιω, ὁ Νίκος Νάκης καί οἱ γιοί του Μιχάλης καί Χριστόδουλος πού σκοτώθηκαν στό κυνήγι. Οἱ Νακαῖοι ἀνήκαν στήν οἰκογένεια τῶν Τσανάδων. Ὁ Ζήσης Νάκης (τό 1919 ζοῦσε) ἦταν πατέρας τῆς Χαρίκλειας καί τοῦ Τάκη πού εἶχε σύζυγο τήν Οὐρανία θυγ. τῆς Πανάγιως Ντερβένη - Στεφανίδη. Ἡ Χαρίκλεια ἦταν σύζυγος τοῦ Γιάννη Ρίζου, καταγόμενου ἀπό τήν Ζέλιστα, καί μάνα τοῦ Βασίλη, συζύγου τῆς Σοφίας Μιλ. Γιούτσου (ἀριθ. 33) καί πατέρα τῆς Ἄννας καί τῆς Κικῆς.

38. Μηρτσέκη Ἀπ. Στόν χῶρο τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ, κατοικοῦσε ἀρχικά ὁ Στέφανος Διόλιος ἢ Λιούλιος (1790;-1840;) πού μᾶλλον ἦταν γιός τοῦ Γιάννη Τσανάδη (γεν. 1750;, βλ. ἀριθ. 40). Ὁ γιός του Χρήστος εἶχε τέκνα: α) τόν Στέφανο (γεν. 1840;), ό όποῖος ἐγκαταστάθηκε στή Ρουμανία καί διέθεσε χρήματα γιά τήν ἀγιογραφία στήν εἴσοδο τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας τό 1874 καί γιά τήν ἐπισκευή τῆς μονῆς τό 1892 καί εἶχε γιό τόν Μιχάλη, β) τόν Γιώργο, πατέρα τῆς Λαθήρως καί τῆς Γιαννούλας. Σύζυγος τῆς Γιαννούλας, ἐσώγαμβρος, ἦταν ὁ Βασίλης Χρ. Γκουβέλης (ἀριθ. 65) πού λεγόταν καί Λιούλιος. Τέκνα τοῦ ζεύγους ἦσαν ἡ Βασιλική (ἀριθ. 39) καί ἡ Ἀνθινία (Ἀθηνᾶ) πού εἶχε σύζυγο τόν Δημήτρη Κ. Τζιμινάδη (ἀριθ. 22) καί γιό τόν Χρήστο. Ἀπό τό 1938 περίπου, κατοίκησαν ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος Μηρτσέκης (γεν. 1924) ὡς ψυχοπαῖδι, ἡ σύζυγός του (ἀμφότεροι ἀπό τήν Καστάνιανη) καί τά τέκνα τους Βασίλης (ἡ σύζυγός του ἀπό τήν Βέρροια), Πανωραία καί Βασιλεία σύζ. Μιλτ. Λέτσιου. Τό σπίτι κτίσθηκε τό 1897.

39. Λιούλιου. Ἐδῶ κατοίκησαν ἡ Βασιλική Χρ. Γκουβέλη - Λιούλιου (ἀριθ. 38) μέ τόν σύζυγό της Χαράλαμπο Μάλιο, καταγόμενο ἀπό τήν Κορτίνιστα, καί τόν γιό τους Θεοδόση. Ὁ Μάλιος εἶχε δεύτερη σύζυγο τήν Θανάσω, καταγόμενη ἀπό τήν Πουρνιά (ἀπέθ. 1947) καί τρίτη σύζυγο τήν Εὐανθία Ἰ. Παπαδημούλη ἀπό τήν Μεσαριά.

Ε. - Δρόμος ἀπό Τσιανάδες πρὸς βρῦση Νατσέων, ἀριστερή πλευρά

40. Γιαννούλενας. Ὁ Γιάννης Τσανάδης (γεν. 1750;) ἦταν πατέρας τοῦ Λάμπρου Τσανάδη καί ἴσως τοῦ Χρήστου καί τοῦ Νίκου Νάκη (ἀριθ. 37). Ὁ Λάμπρος, κατά τά ἔτη 1795-1820(;), γέννησε μέ τήν α' σύζυγό του τόν Στεφάνο (ἀριθ. 38) καί τόν Τόλη καί μέ τήν β' σύζυγό του τόν Κώστα (ἀριθ. 41), τόν Γιώργο (ἀριθ. 42, 43), τόν Βασίλη (ἀριθ. 44) καί τόν Νικόλα (ἀριθ. 56).

Ὁ Τόλης Τσανάδης (1795;-1882;) ἦταν πατέρας τοῦ Γιάννη, τῆς α' συζύγου τοῦ Λεων. Παπαδημητρίου (ἀριθ. 79) καί τοῦ Νικόλα (γιός του ὁ Ζήσης στήν Αἴγυπτο). Ὁ Γιάννης (1840;-1911)⁵³⁹ ἐργάσθηκε στήν Αἴγυπτο, ἔκτισε τό σπίτι καί ἐγκατέστησε κληρονόμους του τήν σύζυγό του Παρασκευή Χρ. Παπαδημητρίου καί τόν γιό τῆς ἀδελφῆς του Πηνελόπη Α. Παπαδημητρίου (1891-1956). Ὁ Γιαννούλης καί ἡ σύζυγός του Παναγιώ Ἰ. Πατσίκου ἀπό τό Μποτσιφάρι (γεν. 1895) εἶχαν τά ἑξῆς τέκνα: α) Βικτώρια σύζ. Χαραλ. Χατζῆ, ἀριθ. 23, β) Μαρία, γεν. 1915, σύζυγος Γεωρ. Παπανικολάου, γ) Ἀμαλία, γεν. 1919, σύζυγος Γεωρ. Τζιάκου, δ) Ἀπόστολος, γεν. 1922, ε) Βασιλική, γεν. 1923, σύζυγος Ἀναστ. Κατσάρη, στ) Παρασκευή σύζυγος Κ. Δέτσα.

41. Οἰκονόμου. Ἐδῶ κατοίκησε ὁ γιός τοῦ Λάμπρου Τσανάδη καί ἀδελφός τοῦ Τόλη (ἀριθ. 40) Κώστας (1806-1911), ὁ ὁποῖος ἦταν ἱερέας οἰκονόμος, γι' αὐτό λεγόταν καί Οἰκονόμος, τά δέ τέκνα του ἔλαβαν τό ἐπώνυμο Οἰκονομίδης. Σύζυγος τοῦ πατῆ Κώστα ἦταν ἡ Θανάσω (ἀπέθ. τό 1901) καί τέκνα του: α) ὁ Χρηστάκης (1850-1907), ὁ ὁποῖος εἶχε σύζυγο τήν Μαρία Ν. Χατζῆ (ἀριθ. 23) καί διετέλεσε δάσκαλος στό χωριό (1873-1887) καί στήν Σταρίτσανη (1887-1894) καί β) ὁ Μιχάλης, ὁ ὁποῖος ἐγκατέλειψε τήν Καστανιανίτισσα σύζυγό του (αὐτή ἔπειτα παντρεύτηκε Κερασοβίτη) καί ἔφυγε στό Αἴγιο μέ τήν Παρασκευή Τζιμιανάδη σύζυγο τοῦ Κωνσταντέλη (ἀριθ. 11). Ὁ Χρηστάκης Οἰκονομίδης εἶχε τά ἑξῆς τέκνα: α) Χαρίκλεια, γεν. 1886, σύζυγος Σπύρου Μανθᾶ, ἀριθ. 15, β) Μάρθα, γεν. 1890, σύζυγος Κ. Καραλούλη ἀπό Σταρίτσανη, γ) Ἀλέξανδρος, 1880-1941, πού εἶχε σύζυγο τήν Ἀριστέα Δ. Στεφάνου, Κονιτσιώτισσα, καί τέκνα τόν

539. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρησία τοῦ 1907: Ἀπόστολος, Πανάγιω, Πανάγιω, Μαρία, Λευκοθέα, Χρήστος, Αἰκατερίνη, Ἰωάννης, Γεώργιος, Σταμάτω, Μαρία.

Φώτο (γεν. 1915) και την Ύπατία (βλ. και §10 αριθ. 2).⁵⁴⁰ Ο Αλέξανδρος μετοίκησε στο σπίτι αριθ. 10 γύρω στο 1906, ενώ το έδω σπίτι κατοικήθηκε από τον Ί. Λιόγκα κατά την περίοδο 1910-1934, έπειτα δέ από λίγα χρόνια έρειπώθηκε.

42. Γιατρού. Στόν χώρο του σπιτιού τούτου και του ύπ' αριθ. 43, κατοίκησε ό γιός του Λάμπρου Τσανάδη (βλ. αριθ. 40) Γιώργος, πού ήταν κτίστης (λεγόταν και Ζιώγας) και είχε γιούς τόν Δημήτρη και τόν Γιάννη. Ο Δημήτρης (1855-1920) λεγόταν και Σιώμος, είχε σύζυγο τήν Μπούλω Ζυγούρα (αριθ. 8) και ήταν πατέρας τής Ούρανίας Μ. Γιούτσου (αριθ. 33) και του γιατρού Γιώργου (1890-1944). Ο γιατρός ήταν σύζυγος τής Χρυσούλας Αθ. Νάτσιου (αριθ. 68) και πατέρας: τής Εύδοκίας συζ. Χρ. Κατή (Γκρισμπάνι), του Περικλή (σύζυγος του ή Αγαθή από Καστάνιανη, κόρη τους ή Ήβη), του Δημήτρη (σύζυγος του ή Κική, γιός του ό Γιώργος), του Αποστόλη και τής Πελαγίας συζ. Απ. Ξάνθου (αριθ. 32).

43. Τσανάδη Χρ. Έδω κατοίκησε ό γιός του Λάμπρου Τσανάδη και άδελφός του Δημήτρη (άνωτ. 42) Γιάννης Τσανάδης (1850;-1910), ό όποιος ήταν σύζυγος τής Σταμάτως, τό γένος Προφύρη(;) αριθ. 52 και πατέρας του Χρήστου, του Γιώργου (ό όποιος πέθανε στην Αμερική, είχε σύζυγο τήν Μαρία Εύ. Ξεινού, βλ. άρθρ. 30) και του Σπύρου. Ο Χρήστος (1900-1970;) ήταν σύζυγος τής Αριάδνης Χρ. Τζιμινάδη (αριθ. 25) και πατέρας του Πέτρου και του Γιάννη (πού μετά τό 1960 έζησαν στην Αυστραλία) και τής Μαργαρίτας συζ. Μιχ. Ί. Παπαδημητρίου (αριθ. 35).

44. Ντόκου Β. Στόν χώρο του σπιτιού τούτου κατοίκησε ό γιός του Λάμπρου Τσανάδη (βλ. αριθ. 40) Βασίλης Τσανάδης, ό όποιος ήταν μύλωνας (τό 1880 ζούσε) και είχε γαμβρό τόν Γιώργο Ντόκο, καταγόμενο από τό Σούλι, ό όποιος είχε τέκνα τόν Βασίλη, τήν Γιώργενα Γκουβέλη (αριθ. 62) και τήν Ματσιούλενα. Ο Βασίλης Γ. Ντόκος (γεν. 1876) είχε σύζυγο τήν Αριστέα Μιχ. Παπαδημητρίου (αριθ. 35) και τά έξης τέκνα: α) Πολυξένη, γεν. 1916, πού συγκατοίκησε μέ τήν θεία της Γιώργενα ως ψυχοκόρη, β) Γλυκερία, γεν. 1919, γ) Γιώργος, γεν. 1925, αριθ. 36, δ) Αριστείδης, γεν. 1927, ε) Θεοφάνης, γεν. 1929, σύζυγός του ή Ούρανία Ν. Παπαδημητρίου, αριθ. 5, κατοικοῦν στό σπίτι μετά τό 1985, στ) Νικόλας, ζ) Έλλη.

45. Βλαχιώτη. Στόν χώρο του σπιτιού τούτου, κατοίκησε ό Βασίλης Κα-

540. Συγγενείς του θανόντες, κατά τήν Παρησία του 1907: Χρηστάκης, Αθανασία προεβυτέρα, Κωνσταντίνος, Νικόλαος, Έλένη, Βασίλειος, Γεώργιος, Βασίλω, Θεοχάρης.

τσιλῶλος, ὁ ὁποῖος ἦταν μᾶλλον ἀδελφός τοῦ Ἀλέξη Κατσιλῶλου (πού κατεῖχε τούς χώρους τῶν σπιτιῶν 46 καί 47) καί εἶχε γιούς τόν Θόδωρο (ἀριθ. 59) καί τόν Γιῶργο. Ὁ Γιῶργος εἶχε γιούς τόν Νικόλα πού ἦταν μυλωνᾶς (τό 1907 ζοῦσε) καί τόν Χρῆστο, ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε στή Βλαχιά, ἔκτισε τό σωζόμενο σπίτι τό 1914 καί λεγόταν Χρῆστος Γ. Βασιλείου ἢ Χρῆστος Βλαχιώτης. Αὐτός, μέ τήν πρώτη σύζυγό του Πανάγιω Εὐ. Ξεινοῦ (ἀριθ. 30), γέννησε τόν Μανθαῖο, ὁ ὁποῖος εἶχε σύζυγο τήν Οὐρανία Μακάριου καί γιό τόν Χρῆστο. (Δεύτερη σύζυγός του ἦταν ἡ Αἰκατ. Κ. Παπαϊωάννου, ἀριθ. 12). Ὁ Χρῆστος (γεν. 1909) παντρεύτηκε τήν Λεύκω Εὐ. Μαρούτσου (ἀριθ. 50) καί γέννησε τήν Ἀνθούλα σύζ. Σπ. Ροντογιάννη, τήν Οὐρανία σύζ. Νίκ. Λέτσιου καί τήν Εὐτέρπη σύζ. Εὐ. Γεράση.

46. Χήρα. Στόν χώρο τοῦ σπιτιοῦ τούτου, κατοικοῦσε τό 1870 ὁ Βασίλης Κατσιλῶλος γιός τοῦ Χρήστου Ἀλέξη (ἀριθ. 47). Τό σπίτι κτίσθηκε τό 1902 ἀπό τόν Δημήτρη Χρ. Γκουβέλη (ἀριθ. 62), ὁ ὁποῖος ἦταν κυρατζῆς καί ἀδελφός τοῦ Γεωργούλη (ἀριθ. 48) καί εἶχε σύζυγο ἀπό τό Μποτσιφάρι. Ἡ κόρη του Πανάγιω εἶχε σύζυγο τόν Ἀνδρέα Χήρα (ἀριθ. 28) καί γέννησε τόν Τάσο πού πῆγε γαμβρός στήν Καστάνιανη. Μετά τόν θάνατό της ὁ Ἀνδρέας παντρεύτηκε τήν Γιαννούλα ἀπό τήν Κορτίνιστα καί γέννησε τόν Δημήρη, πού ἔχει σύζυγο τήν Βασίλω ἀπό τήν Στράτσιανη καί τέκνα τόν Ἀνδρέα καί τήν Γιαννούλα.

47. Μαγαζί Γκούτου. Κτίσθηκε τό 1950, πωλήθηκε τό 1962 ἀπό τούς κληρονόμους Ἰ. Α. Παπαδημητρίου στόν Γεώργιο Γκούτο καί χρησιμοποιήθηκε ὡς μαγαζί του. Στό σπίτι πού ὑπῆρχε ἐδῶ προηγουμένως, κατοίκησαν: γύρω στό 1870 ὁ Χρῆστος Ἀλέξη Κατσιλῶλος (βλ. ἀριθ. 45), ἔπειτα ὁ γιός του Δημήτρης καί ὕστερα ὁ ἐγγονός του Κώστας, πού εἶχε γιούς τόν Χριστόδουλο⁵⁴¹ καί τόν Χαράλαμπο.

48. Ζῆκου. Στόν χώρο τοῦ σπιτιοῦ τούτου κατοίκησε γύρω στό 1870 ὁ Ζήσης ἢ Ζῆκος Πούλιος, ὁ ὁποῖος εἶχε τέκνα του: α) τήν Πανάγιω σύζυγο Γιῶργη Γκούτου, 1860-1915, ἀριθ. 58, β) τήν Μαρία, γεν. 1858, σύζυγο Ἀθαν. Κρικέλη, μάνα τῆς Παπαζήκενας καί τῆς Σκούρενας (ἀριθ. 6, 8) καί γ) τόν Βαγγέλη, πού μᾶλλον κατοικοῦσε στό σπίτι ἀριθ. 50. Ὁ Ζῆκος στά γεράματά του μετοίκησε στό σπίτι τοῦ Γ. Γκούτου, ὁ ὁποῖος ἔπειτα πώλησε τό ἐν λόγω σπίτι στόν Μιλ. Γιούτσο. Αὐτός ἔκτισε τό ὑπάρχον ἐδῶ σπίτι, πού πρόσφατα ἀπέκτησε ὁ Μιλτ. Γεωρ. Γιούτσος καί τό ἐπισκευάζει.

49. Γεωργούλη. Ὁ χώρος τοῦ σπιτιοῦ τούτου ἀνήκε παλαιότερα στόν Ζῆκο

541. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρησία τοῦ 1907: Χρῆστος, Σταμάτω, Ἀργυρώ, Δημήτριος, Γιάννω, Κωνσταντίνος, Χαράλαμπος, Νικόλαος, Πανάγιω, Νικόλαος, Δέσπω, Εὐγενία, Βασίλειος, Βασιλική, Θεοδώρα.

ή στόν Βαγγέλη Πούλιο. Τό ύπάρχον σπίτι κτίσθηκε τό 1897 από τόν Γεωργούλη Χρ. Γκουβέλη (βλ. ἀριθ. 62, 46), ό όποϊος εἶχε σύζυγο τήν Ἀναστασία Σ. Παπαδάμου, ἐργάσθηκε ἐπί δεκαετίες στό Βουκουρέστι καί ὄρισε τό 1921 στήν διαθήκη του (πού ὅμως ἀκυρώθηκε) νά δοθοῦν 10.000 φράγκα στό σχολεῖο καί στήν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ. Τέκνα τοῦ Γεωργούλη: α) Ὑλγα συζ. Β. Τζιμινάδη, ἀριθ. 25, β) Μαρία σύζ. Ἰ. Γέγιου, γ) Χρῆστος, σύζυγός του ἡ Μαρία Μ. Παπαδημητρίου, ἀριθ. 35, τέκνα τους ἡ Ἄννα, ὁ Γιώργος καί ὁ Θανάσης, δ) Βασιλική, ε) Ἀλέξανδρος, 1914-1967, καί στ) Ἀντιγόνη σύζ. Γιώργου Νικᾶ.

50. Μαρούτσου. Στόν χῶρο τοῦ σπιτιοῦ τούτου, κατοικοῦσε ὁ γιός τοῦ Ζήκου (ἀριθ. 48) Βαγγέλης Πούλιος, ἡ κόρη του Μαρία (ἀπέθανε τό 1951) καί ὁ σύζυγός της Βαγγέλης Μαροῦτσος πού καταγόταν ἀπό τό Σούλι καί ἐπωνομάσθηκε Πούλιος. Ὁ γιός τοῦ Μαρούτσου Λάμπρος (ὁ όποϊος πέθανε τό 1929 στήν Ἀθήνα ὡς οἰκοδόμος), μέ τήν πρώτη σύζυγό του Ευθυμία Κων. Λέτσιου, γέννησε τόν Γιώργο τό 1915 καί μέ τήν δεύτερη σύζυγό του Μαρία Ἀθ. Βέργου (1895-1999) γέννησε τίς ἐξῆς κόρες: α) Λευκόθεα, γεν. 1920, σύζυγο Χρ. Βασιλείου, ἀριθ. 45, β) Πολυξένη, 1922-1995 σύζυγο Χρ. Τσιράνη ἀπό τό Γκρισμπάνι καί γ) Ἀσπασία, γεν. 1925, πού ὁ σύζυγός της κατάγεται ἀπό τό Ἀἶδονοχώρι.

51. Ξάνθου Ἀθ. Ἐδῶ κατοίκησε ὁ Νικόλας Ἰ. Προφύρης (ἀπέθανε τό 1912;), ἡ σύζυγός του Μαρία Ἀν. Νάτσιου (ἀριθ. 68, ἀπέθανε τό 1924;) καί ἡ κόρη τους Πανάγιω (1885-1960). Ἡ Πανάγιω ἦταν σύζυγος τοῦ Θεοφάνη Ζώτου, καταγόμενου ἀπό τό Πεκλάρι, καί μητέρα α) τῆς Γλυκερίας (1905-1988;) συζύγου Φ. Ξάνθου (ἀριθ. 32) καί β) τοῦ Νικόλα Προφύρη (1911-1940). Τό σπίτι ἀπέκτησε πρόσφατα καί τό ἐπισκεύασε ὁ Θανάσης Φ. Ξάνθος (ἀριθ. 32).

52. Καλλιόπη. Στόν χῶρο τοῦ σπιτιοῦ τούτου, τό όποϊο ἀνακατασκευάσθηκε πρόσφατα ἀπό τόν Γ. Μ. Παπαδημητρίου, εἶχε κτισθεῖ πρό τοῦ 1925 παρόμοιο σπίτι, τό όποϊο ὅμως δέν κατοικήθηκε ποτέ· μόνον στό ισόγειό του, ἀνατολικά, κατοίκησε ἡ γύφτισσα Καλλιόπη μέχρι τό 1955 περίπου. Σέ προγενέστερο σπίτι τοῦ ἴδιου χώρου, κατοίκησαν: κάποια συγγενική πρός τήν ὑπ' ἀριθ. 51 οἰκογένεια Προφύρη, στήν όποία ἀνήκε ἡ Σταμάτω, σύζυγός τοῦ Ἰ. Τσανάδη (ἀριθ. 43), γύρω δέ στό 1870 ἡ Πανάγιω Παπαβασιλείου καί γύρω στό 1850 ὁ πατέρας τῆς Βαγγέλενας Χατζῆ (ἀριθ. 9).

53. Προφύρη Β. Παλαιότερος γνωστός ἔνοικος τοῦ χώρου τοῦ σπιτιοῦ τούτου εἶναι ὁ Βασίλης Προφύρης (ἀπέθ. τό 1915),⁵⁴² σύζυγος τῆς Κορτίνως καί πα-

542. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Κωνσταντίνος, Πανάγιω, Γεώργιος, Βαγγελή, Βασίλω, Μαρία, Κωνσταντίνος, Βασίλω, Μαρία, Αἰκατερίνη, Κωνσταντίνος, Ζήσης.

τέρας τῶν ἐξῆς: α) Χριστόδουλος, γεν. 1874, ιερέας, ἀριθ. 15, β) Σπύρος, γεν. 1881, σύζυγος τῆς Χαρίκλειας Χρ. Οἰκονομίδη, ἐργάσθηκε στή Βλαχιά, ἀριθ. 15, γ) Νικόλας, δ) Ματθαῖος, γεν. 1891, ἐργάσθηκε στή Βλαχιά. Ὁ Νικόλας (1888-1963) καί ἡ σύζυγός του Ἄρετή Ἀν. Χατζηδάκη (1892-1995, ἀριθ. 9) εἶχαν τὰ ἐξῆς τέκνα: α) Βασίλης, γεν. 1920, σύζυγός του ἡ Κλεοπάτρα Σ. Τσελίφη ἀπό τήν Βράνιστα, τέκνα τους ἡ Σοφία συζ. Ἄπ. Θεοδοσίου, ἀριθ. 12, καί ὁ Σπύρος, β) Ἀριάδνη, γεν. 1922, πού παντρεύτηκε τόν Δ. Σταυρίδη ἀπό τό Μπλιθούκι καί ἔπειτα ἄλλον στήν Πουρνιά, γ) Σπύρος, γεν. 1930. Στό κάτω μέρος τοῦ σπιτιοῦ εἶχε ραφεῖο ὁ φουρκιώτης Ζιώγας πού παντρεύτηκε στό Μποτσιφάρι.

54. Πορφύρη Χρ. Ἐδῶ κατοίκησαν ὁ Χρῆστος Δημητ. Προφύρης καί ἡ γιάς του Μιχάλης (1868-1937), ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε στή Ρουμανία, ἔκτισε τό σπίτι, λεγόταν καί Πορφύρης, ἦταν σύζυγος τῆς Σταθούλας Νικ. Προφύρη καί εἶχε κόρη τήν Μαρία, γεν. 1914 (σύζυγο τοῦ Ἀριστείδη Χ. Παπαζήκου, ἀριθ. 7) καί γιό τόν Χρῆστο (1905-1985), ὁ ὁποῖος εἶχε σύζυγο τήν Βασιλική Ζ. Ξεινοῦ (1911-1993, ἀριθ. 27) καί γιό τόν Μιχάλη (γεν. 1935) πού εἶχε σύζυγο τήν Χρυσάνθη ἀπό τήν Στράτσιανη.

55. Προφύρη Ἀθ. Στόν χῶρο τοῦ σπιτιοῦ τούτου, κατοίκησαν ὁ Χαράλαμπος Ἀθαν. Προφύρης καί ἡ σύζυγός του πού πέθανε τό 1924(;). Τέκνα τους: α) Θανάσης, γεν. 1893, σύζυγός του ἡ Πολυξένη Δημητ. Ἀλεξίου (Μποτσιφάρι), γεν. 1902, γιός τους ὁ Χαράλαμπος, γεν. 1927. β) Ἄννα, σύζυγος Θύμιου Μάλιου, ἀριθ. 87. γ) Μιχάλης, (γεν. 1901), σύζυγός του ἡ Οὐρανία Π. Παπαδημητρίου (γεν. 1907, ἀριθ. 84).

ΣΤ. Δρόμος ἀπό τήν βρύση Τσιανάδες πρὸς τήν γειτονιά Γκουβελάδες

56. Γέλως. Τό σπίτι αὐτό ἀνήκε στήν Δέσπω ἢ Γέπω Τσανάδη (1885;-1932), θυγατέρα τοῦ Νικόλα, πού ἦταν γιός του Γιάννη Τσανάδη (βλ. ἀριθ. 40). Ἡ Γέπω εἶχε σύζυγο τόν Γεώργιο Δημ. Κακαράντζα ἢ Βλάχο, καταγόμενο ἀπό βλαχοχώρι, καί τέκνα τόν Χρῆστο, τήν Δημητρούλα πού παντρεύτηκε στήν Κορτίνιστα καί τήν Πανάγιω πού παντρεύτηκε στήν Πουρνιά. Ἀπό τό 1970 περίπου, κατοικεῖ ἐδῶ ὁ Ἀχ. Σελτσιώτης, πού κατάγεται ἀπό τό Κεράσοβο καί ἔχει σύζυγο τήν Θεοδώρα Ἰ. Ξάνθου (ἀριθ. 3).

57. Λιόγκα. Ἐδῶ κατοίκησε μετὰ τό 1934, ὅποτε κτίσθηκε τό σπίτι, ὁ Γιάννης Λιόγκας, καταγόμενος ἀπό τήν Κόνιτσα (ἀπέθ. 1956), ἡ σύζυγός του Πανάγιω πού ἦταν ἀδελφή τῆς Χαραλάμπενας Παπαζήκου (ἀριθ. 7), ὁ γιός τους Βαγγέλης (1909-1957) καί ἡ σύζυγός του Οὐρανία Ζούκα ἀπό τό Κεράσοβο. Τέκνα τοῦ Βαγγέλη: α) Βασιλεία, γεν. 1937, ὁ σύζυγός της Βασίλης καταγόταν ἀπό τό

Σταυροσκιάδι, β) Λάζαρος, 1938-1990; και γ) Γιάννης, γεν. 1940 σύζυγός του ή Πανωραία από τό Τρίστενο. Η οικογένεια κατοίκησε την περίοδο 1910-1934 στο σπίτι αριθ. 41 και προηγουμένως στο σπίτι αριθ. 71.

58. Μητρούση. Οί οικογένειες πού κατοικοῦσαν στά σπίτια αριθ. 58-61 ἔφεραν τά ἐπώνυμα Γκοῦτος και Κοντούλης, συχνά χωρίς σαφή διάκριση. Στόν χώρο τοῦ σπιτιοῦ τούτου, κατοίκησε ὁ Βασιλάκης Γκοῦτος (ἀπέθανε τό 1883), ὁ ὁποῖος εἶχε τέκνα: τόν Γεώργιο (1856-1926), λιθοξόο, πολυτεχνίτη και ἐφοροεπίτροπο, τόν Δημήτρη (ἀπέθανε πρό τοῦ 1886) και τήν Πανάγιω. Ὁ Γεώργιος και ἡ σύζυγός του Πανάγιω (1860-1917), θυγ. Ζ. Πούλιου (ἀριθ. 48) εἶχαν τά ἐξῆς τέκνα: α) Βασίλης, 1875-1945, ἔζησε στή Βλαχιά, σύζυγός του ἡ Ἀγγελική Φ. Γκούτου, ἀριθ. 60, β) Δημήτρη, πέθανε στό Κάϊρο τό 1907, γ) Μιλιτάδης, πέθανε στό Κάϊρο τό 1947, σύζυγός του ἡ Ἀγλαΐα Δ. Παπαλέξη, ἀριθ. 86, τέκνα τους ὁ Γεώργιος και ὁ Μιχάλης, δ) Γιαννούλα συζ. Π. Τζιμινάδη, ἀριθ. 21, ε) Βασιλική, 1871-1942, σύζ. Βασ. Γ. Γκουβέλη, ἀριθ. 62, και στ) Χαρίκλεια Ἀντ. Ἀργιάνη. Ἡ Βασιλική συζ. Β. Γκουβέλη, ἐπειδή χήρευσε τό 1919 και ὁ πατέρας της εἶχε χηρεῦσει τό 1917, μετοίκησε στό σπίτι τοῦ πατέρα της ἐδῶ, μαζί μέ τόν γιό της Δημήτρη (Μητρούση, 1895-1970; σύζυγός του ἦταν ἡ Ἀρετή Καφέ ἀπό τήν Πουρνιά) και τήν κόρη της Μαρία (1893-1980). Τό σπίτι τό κληρονόμησε ἀπό τόν Μητρούση ὁ Χ. Γκοῦτος και τό ἐπώλησε στόν Γ.Κ. Παπαϊωάννου (ἀριθ. 12).

59. Τσιόγκα. Παλαιότεροι γνωστοί ἔνοικοι τοῦ χώρου τοῦ σπιτιοῦ τούτου και τοῦ ἐπόμενου εἶναι ὁ Ἀντώνης Κων. Κοντούλης (1788-1847, ἔζησε στή Ζάκυνθο 25 ἔτη), ἡ κόρη του Πανάγιω (1822-1890), ὁ σύζυγός της Θεόδωρος Βασ. Κατσιλῶλος (ἀριθ. 45) και τά τέκνα τους Φώτης Κοντούλης ἢ Γκοῦτος (ἀριθ. 60) και Δημήτρη (1840-1913). Τά δύο αὐτά ἀδέλφια ἐμοίρασαν τό σπίτι, πού κτίσθηκε τό 1845, και ἔλαβαν ὁ Δημήτρη τοῦτο τό τμήμα τοῦ σπιτιοῦ και ὁ Φώτης τό δεξιό τμήμα. Ὁ Δημήτρη εἶχε πρώτη σύζυγο τήν μάνα τῆς Θανάσως Κ. Ἀδάμου (ἀριθ. 24) και δεύτερη σύζυγο τήν Μαρία, πρώτην σύζυγο τοῦ Δημήτρη Β. Γκούτου (ἀριθ. 58, 72), μέ τήν ὁποῖα γέννησε τήν Χαρίκλεια (1886-1975). Σύζυγος τῆς Χαρίκλειας ἦταν ὁ Κώστας Τσιόγκας (1888-1972), καταγόμενος ἀπό τήν Κουτσουφλιανή, και γιός τους εἶναι ὁ Μιχάλης (γεν. 1927) πού ἔχει σύζυγο τήν Χρυσάνθη Ἀ. Ξάνθου (ἀρ. 69) και τέκνα τόν Χρῆστο και τόν Κώστα.

60. Γκούτου Γ.⁵⁴³ Στό σπίτι τοῦτο, ὅπως διαμορφώθηκε μετά τήν διαίρεση τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ἀντώνη Κοντούλη (βλ. ἀριθ. 59), κατοίκησε ὁ Φώτης Κοντούλης ἢ Γκοῦτος (1837-1880, ἀπέθανε στή Βλαχιά) και ἡ σύζυγός του Βασιλική Ν.

543. Βλ. και Μολιστινά, 83-84 και Θ. και Χ. Γκοῦτος, Οἰκογένεια Γ. Γκούτου, 1989 1-14. Βιογραφικά γιά τόν Γ. Γκοῦτο βλ. ἄνωτ. §10 ἀριθ. 7, καθώς και εἰς: Μολιστινά, 81-83, Γ. Γκοῦτος, Κείμενά μου, 1990 (πρόλογος και σελ. 3-88).

Τζιμινάδη (1840-1910, ἀριθ. 26), πού εἶχαν τὰ ἐξῆς τέκνα: α) Θόδωρος, 1866-1894, σύζυγος του ἡ Ἀναστασία Γιούτσου (πού μετά τόν θάνατό του παντρεύτηκε τόν Α. Παπατρύφωνα στήν Πουρνιά), κόρη τους ἡ Μαρία, 1889-1924 τουλάχιστον. β) Γιαννούλα, 1879-1960, σύζ. Π. Παπαζήκου, ἀριθ. 17, γ) Ἀγγελική, 1875-1942, σύζυγος Βασ. Γ. Γκούτου, ἀριθ. 58. Τέκνα τῆς Ἀγγελικῆς καί τοῦ Βασίλη ἦσαν: α) ἡ Ἀνδρονίκη, 1897-1967, σύζυγος Ἰ. Κοντογιάννη στήν Πουρνιά, τέκνα τους ὁ Ἐπαμεινώνδας καί ἡ Εὐσταθία σύζ. Στεφ. Λέτσιου καί β) ὁ Γεώργιος Γκοῦτος ἢ Κοντούλης, 1899-1969. Σύζυγος τοῦ Γεωργίου ἦταν ἡ Κωνσταντίνια Βασ. Λύτα ἀπό τήν Βράνιστα (1915-1998) καί τέκνα τους τὰ ἐξῆς: α) Ὀλυμπία, γεν. 1933, σύζυγος Βασ. Παπαδημούλη, β) Βασίλης, 1936-1994, σύζυγός του ἡ Ἄννα Γραμμάτη ἀπό τήν Βέροια, γ) Θεόδωρος (1938-1998), δ) Χαρίλαος, γεν. 1941, σύζυγός του ἡ Ἐλένη Κ. Τσούγκου ἀπό τὰ Βίλια, ε) Ελισάβετ, γεν. 1949, σύζυγος Παν. Παπαζήση ἀπό τόν Ἀμάραντο.

61. Γκούτου Χρ. Στόν χῶρο τοῦ κήπου τοῦ Τσιόγκα δίπλα στήν αὐλή τῶν σπιτιῶν 59 καί 60, κατοικοῦσε ὁ Χρῆστος Γκοῦτος γύρω στό 1870, μαζί μέ τόν γαμβρό του Κώστα Ζ. Καζιάνο (ἀριθ. 85). Ἴσως εἶχε ἀδελφή τήν Πανάγιω Παπαβασιλείου πού ἀναγράφεται στό κτηματολόγιο τοῦ 1870.

62. Γκουβέλη. Στήν γειτονιά «Γκουβελάδες», ἐπάνω ἀπό τὰ σπίτια 59, 60 καί 53, κατοίκησαν τὰ τέκνα τοῦ Ἰωάννη Γκουβέλη (πιθανῶς 1790-1835) Κώστας, Γιώργος, Νικόλας καί Χρῆστος, πού γεννήθηκαν κατά τήν περίοδο 1815-1830 μᾶλλον, καθώς καί κάποια οἰκογένεια Ζυγούρα.

Στόν χῶρο τοῦ σπιτιοῦ 62, κατοίκησε ὁ Κώστας Ἰ. Γκουβέλης καί οἱ γιοί του Νικόλας (γεν. 1835;), Χρῆστος (γεν. 1840;) καί Βασίλης (τό 1887 ζοῦσε). α) Τέκνα τοῦ Νικόλα ἦσαν ἡ Κωνσταντίνω (ἀριθ. 63) καί ὁ Δῆμος (1855-1905), πατέρας τοῦ Νικόλα (γεν. 1880;), σύζυγός του ἡ Μάρθα, ἀριθ. 77) καί τοῦ Γιώργη (γεν. 1870;) πού εἶχε σύζυγο τήν Βασίλω Γ. Ντόκου (ἀριθ. 44, Γιώργενα), ἡ ὁποία πῆρε γυνοκόρη τήν Πολυξένη Γ. Ντόκου. β) Τέκνα τοῦ Χρήστου ἦσαν ὁ Γεωργούλης (ἀριθ. 49), ὁ Δημήτρης (ἀριθ. 46), καί ὁ Βασίλης πού κατοίκησε, ἐδῶ μέ τήν σύζυγό του Βασιλική Γ. Γκούτου (ἀριθ. 58). γ) Ὁ Βασίλης Κ. Γκουβέλης εἶχε γιό τόν Κώστα (γεν. 1877) πού πῆγε γαμβρός στό Μποτσιφάρι καί ἐργάστηκε στό Βουκουρέστι. Τό σπίτι ἦταν παλιό καί κάηκε κατά τόν ἀνταρτοπόλεμο. Τό ὑπάρχον κτίσθηκε τό 1950 καί ἀνήκει στήν Ἀντιγόνη Γ. Νικᾶ (ἀριθ. 49).

63. Κωνσταντίνως. Δίπλα καί ἀριστερά ἀπό τό σπίτι 62 ἦταν τό σπίτι τῆς Κωνσταντίνως θυγ. Νικ. Γκουβέλη (ἀριθ. 62), ἡ ὁποία εἶχε σύζυγο τόν Χρῆστο Γκουβέλη ἢ Κατῆ. Τέκνα τους: α) Εὐθυμία σύζ. Δημ. Γκουβέλη Ζυγούρα, ἀριθ. 8, β) Γιαννούλα Λιόγκα, στήν Κόνιτσα, τέκνα τῆς ἡ Ἄννα καί ὁ Γιώργος, γ) Μαρία, δ) Γιάννης (Σούλιος), γεν. 1900, γιός του ὁ Κώστας, γεν. 1925.

64. Κωνσταντῆ. Δεξιά τοῦ σπιτιοῦ 62, ὑπῆρχε σπίτι στοῦ ὁποῖο κατοίκησαν τὰ τέκνα τοῦ Ἰ. Γκουβέλη Γιώργος καί Νικόλας (βλ. ἀριθ. 62). Ὁ Γιώργος ἦταν σύζυγος τῆς Βασίλως Β. Παπαϊωάννου (γεν. 1845, ἀριθ. 11) καί πατέρας: τῆς Πανάγιως συζ. Κων. Ν. Γκουβέλη, τῆς Γιάννως συζ. Δημητρίου, καί τῆς Μαρίας. Ὁ Νικόλας Κ. Γκουβέλης εἶχε τὰ ἐξῆς τέκνα: Κωνσταντῆς, Χριστόδουλος, Χαράλαμπος, Πανάγιω, Βασιλική, Μαρία. Ὁ Κωνσταντῆς εἶχε σύζυγο τὴν προαναφερθεῖσα Πανάγιω Γ. Γκουβέλη καί μετοίκησε στοῦ σπιτιοῦ ἀριθ. 32.

Ὁ Νικόλας Ἰ. Γκουβέλης (γεν. 1825;) μᾶλλον εἶχε σύζυγο τὴν Βασίλω Τζήμου Χατζῆ (ἀριθ. 11) καί γι' αὐτό στοῦ κτηματολόγιου ὀνομάζεται Νικόλας Τζίμου.

65. Γκουβέλη Χρ. Τό σπίτι τοῦτο ὑπῆρχε δεξιά τοῦ σπιτιοῦ 64, μέχρι τό 1960 περίπου, καί ἦταν κατοικία τοῦ Χρήστου Ἰ. Γκουβέλη (βλ. ἀριθ. 62), ὁ ὁποῖος εἶχε τούς ἐξῆς ἐγγονούς ἀπό κόρες του: Δημήτρη Γκουβέλη – Ζυγούρα (ἀριθ. 8), Σπύρο Γκουβέλη – Ζυγούρα (ἀριθ. 8) καί Βασίλη Γκουβέλη – Λιούλιο (ἀριθ. 38). Πιθανῶς εἶχε γιό τόν Χριστόδουλο (ἀριθ. 8, 16).

66. Παπακόσσυβα. Τό σπίτι τοῦτο, πού ὑπῆρχε ἐπάνω ἀπό τὰ σπίτια 64 καί 65, ἦταν διώροφο καί μεγάλο, ἀλλά ἔπαυσε νά κατοικεῖται πρὶν ἀπό τό 1920 καί ἐρειπώθηκε τό 1955. Ἐδῶ μᾶλλον κατοικοῦσαν ὁ Δημήτρης Γιώτη καί τὰ ἀδέλφια του, πού μνημονεύονται στοῦ κτηματολόγιου τοῦ 1870.⁵⁴⁴ Ἐπίσης κατοίκησε ἐδῶ ὁ Παπακόσσυβας, ἐνῶ ἔπειτα τό σπίτι ἔγινε ἀχυρώνας τῆς Χαραλάμπενας Προφύρη (ἀριθ. 55).

Z. - Δρόμος «Λάκκω», ἀπό τὴν Κρεββάτα πρὸς τὸ Παρθεναγωγεῖο

67. Γιούσιου. Κτίσθηκε τό 1900 ὡς κατοικία τοῦ Χαράλαμπου Εὐαγγ. Ξεινοῦ (ἀριθ. 30),⁵⁴⁵ ὁ ὁποῖος πέθανε τό 1918(;) καί εἶχε κόρη τὴν Βασιλική, σύζυγο τοῦ Μιχάλη Β. Γιούσιου (ἀπό τό Μποτσιφάρι), πού κατοίκησε ἐδῶ. Τέκνα τοῦ Μιχ. Γιούσιου, ἦσαν: α) ὁ Βασίλης, β) ὁ Γιώργος πού πέθανε τό 1918, γ) ἡ Ἀλεξάνδρα Λαμπρίδη, δ) ἡ Οὐρανία σύζ. Δημ. Παπαδημητρίου, ἀριθ. 35 καί ε) ἡ Μαρίκα Κιάκου. Ὁ Βασίλης (πέθανε τό 1958) εἶχε σύζυγο τὴν Εὐδοκία (ἀπό τό Μποτσιφάρι, 1905-1960) καί τέκνα τόν Χαράλαμπο (γεν. 1925) καί τόν Γιώργο (γεν. 1932), ὁ ὁποῖος ἔχει σύζυγο Γερμανίδα. Τό πίσω τμήμα τοῦ σπι-

544. Τό 1816 ὁ Βουρμπιανίτης Κώστας Γραμματικός ἐδάνεισε στόν Κώστα Γιώτη Μολιστινό 450 γρόσια (Ἡπ. Χρονικά, 1938 31).

545. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τὴν Παρρησία τοῦ 1907: Ξεφτέρης, Ξανθή, Εὐάγγελος, Βαγγέλω, Γεώργιος, Χρήστος, Νικόλαος, Ἰωάννης, Βασιλική, Νικόλαος, Πανάγιω, Βασίλειος, Δημήτριος, Καλλιόπη, Μαρία, Φωτεινή, Εὐδοκία, Βασίλειος, Χρυσούλα, Μαρία, Ἀθανασία, Θεοδώρα.

τιοῦ ἀγοράσθηκε τό 1990 ἀπό τόν Γιώργο Δερμιτζάκη (γεν. 1940), ὁ ὁποῖος εἶναι γιός τοῦ Δημήτρη Δερμιτζάκη καί τῆς Παρασκευῆς (ἀριθ. 13) καί ἔχει σύζυγο τήν Εἰρήνη ἀπό τήν Καρύταινα.

68. Νάτσιου. Ὁ Ἀναστάσης Δημ. Νάσιος (γεν. τό 1835;) εἶχε τά ἑξῆς τέκνα: α) Θανάσης, β) Δημήτρη, γ) Πανάγιω συζ. Ἰ. Ξεινοῦ, ἀριθ. 28, δ) Μαρία σύζ. Νικ. Προφύρη, ἀριθ. 51 καί ε) Μάρθα σύζ. Νικ. Γκουβέλη, ἀριθ. 77. Ὁ Θανάσης (τό 1932 ζοῦσε)⁵⁴⁶ καί ἡ σύζυγός του Αἰκατερίνη (τό 1923 ζοῦσε) κατοικοῦσαν ἀρχικά στό σπίτι πού σήμερα εἶναι ἀχυρώνα, δίπλα στό σπίτι ἀριθ. 69 καί ἀπέναντι ἀπό τό παρθεναγωγεῖο, μέχρι τό 1893 πού κτίσθηκε τό ἐδῶ σπίτι. Τέκνα του ἦσαν ὁ Ἀναστάσης (1890-1981;), ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε στήν Ἀβυσσινία, καί ἡ Χρυσούλα σύζ. Γ. Τσανάδη (ἀριθ. 42). Ὁ Ἀναστάσης, μέ τήν σύζυγό του Μαρία Δημ. Ξεφτέρη (ἀριθ. 74) γέννησε τήν Βικτώρια σύζ. Βασ. Ζιγούρα (ἀριθ. 16) καί τόν Βασίλη (γεν. 1923) πού εἶχε σύζυγο τήν Ἀγάθη ἀπό τήν Καστάνιανη. Μέ τήν δεύτερη σύζυγό του Λευκοθέα Κοντογιάννη ἀπό τήν Πουρνιά (1906-1996) γέννησε τόν Φῶτη (1931) σύζυγο τῆς Βικτώριας Μιχ. Παπαζήκου (ἀριθ. 7) καί τήν Μαρία σύζ. Βασίλη Μ. Ξάνθου (ἀριθ. 24).

69. Ξάνθου Ἀπ. Κτίσθηκε τό 1902 ὡς κατοικία τοῦ Δημήτρη Νάτσιου (1875;-1917;),⁵⁴⁷ ὁ ὁποῖος εἶχε πατέρα τόν Ἀναστάση (βλ. ἀριθ. 68) καί θυγατέρα τήν Σταθούλα (1897-1976). Στό σπίτι κατοίκησε καί ὁ σύζυγος τῆς Σταθούλας Ἀπόστολος Ξάνθος (1890-1949) καί ὁ πατέρα του Βασίλης (ἀριθ. 3). Τέκνα τοῦ ζεύγους Ξάνθου: α) Βασίλης, γεν. 1928, β) Δημήτρη, γεν. 1930, γ) Χρυσάνθη, γεν. 1932, σύζυγος Μιχ. Τσόγια (ἀριθ. 59) καί δ) Μαρία, γεν. 1934, σύζυγος Κιάκου, ἀπό τό Μποτσιφαι.

70. Κότενας. Βρίσκεται ἀριστερά καί ἐπάνω ἀπό τό παρθεναγωγεῖο. Κατά τά ἔτη 1880-1920 τουλάχιστον, κατοικοῦσε ἐδῶ ἡ Κότενα Παπαχρήστου, ἡ ὁποία εἶχε κόρη τήν Κούλα (Ἀγγελική;) καί γαμβρό τόν Γιώργο (ἴσως πρόκειται γιά τόν Γ. Παπαχρήστου τοῦ σπιτιοῦ ἀριθ. 80). Ἦδη τό σπίτι ἀνήκει στόν Ζήση Τζιμινάδη.

71. Παπαχρήστου Γ. Ὑπῆρχε προπλεμικά πίσω ἀπό τό σπίτι ἀριθ. 70. Ἐδῶ κατοίκησαν μᾶλλον οἱ ἑξῆς: α) ὁ Οἰκονόμος, τό 1870 τουλάχιστον, καί ἡ Πανάγιω Οἰκονόμου ἢ Ἀλέξενα Οἰκονόμου, γύρω στό 1916 ἴσως πρόκειται γιά τόν ἱερέα Ἀλέξη Τσέρτο, βλ. ἀριθ. 75, β) ὁ Ἰ. Λιόγκας κατά τά ἔτη 1906-1910, βλ. ἀριθ. 41 καί γ) ὁ Γιώργος Νικ. Παπαχρήστου.

546. Συγγενεῖς του θανόντες πρό τοῦ 1907: Δημήτριος, Ἀναστάσιος, Ἀθανασία, Μαρία, Ἀγόρω, Βικτώρια.

547. Συγγενεῖς του θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Δημήτριος, Ἀναστάσιος, Ἀθανασία, Μαρία, Πανάγιω, Πανάγιω, Μιχαήλ, Γιαννούλα, Ἀγόρω, Βασίλω, Χάϊδω, Δημητρούλα.

72. Παπαχρήστου Β. Τό σπίτι τουτο βρισκόταν στόν χώρο του σημερινού σπιτιού του ιερέα Γιάννη Κ. Παπαδημητρίου και ανήκε στην Βαία Παπαδημητρίου (βλ. αριθ. 35) κατόπιν αγοράς. Προηγουμένως κατοίκησε ἐδῶ ὁ Βασίλης Παπαχρήστου (τό 1880 ζοῦσε, ἡ δέ σύζυγος του Τσίλενα ζοῦσε τό 1908), ὁ ὁποῖος εἶχε ἀδελφή τήν Μαρία Δ. Γκούτου (αριθ. 59) καί κόρη τήν Ταρσίτσα πού παντρεύτηκε στήν Πουρνιά.

73. Τζιμινάδη Ζ. Κτίσθηκε τό 1990 ἀπό τόν Ζήση Ἄ. Τζιμινάδη (αριθ. 22) καί ἀπό τήν σύζυγό του Χαρούλα πού κατάγεται ἀπό τήν Κρήτη.

74. Σιούλας. Ὁ Βασίλης Τσέρτος εἶχε ἀδελφό τόν Δῆμο (αριθ. 75) καί γιό τόν Κώστα (γεν. 1835;), ὁ ὁποῖος κατοίκησε στόν χώρο του σπιτιού τούτου μέ τήν σύζυγό του Χρυσούλα (Σιούλα) θυγ. Ντίνου Ξεινοῦ (αριθ. 27).⁵⁴⁸ Μετά τόν θάνατο του Κώστα Τσέρτου, ἡ Σιούλα παντρεύτηκε τόν Δημήτρη Ξεφτέρη (ἀπό τόν Μποτσιφάρι) καί γέννησε τήν Μαρία σύζ. Ἀναστ. Νάτσιου (αριθ. 68) καί τόν Βασίλη, πού τόν ἀπήγαγαν ληστές τό 1909. Μετά τόν θάνατο τῆς Σιούλας τό 1905, ὁ Δημ. Ξεφτέρης παντρεύτηκε τήν Χαρίκλεια Εὐ. Βεργίου (ἀπό τό Μποτσιφάρι, 1886-1978), γέννησε τήν Ἀριστέα συζ. Ἀνδρέα Τζιμινάδη (1915-1981, αριθ. 22) καί τόν Βασίλη (1922-1944) καί ἔκτισε τό σημερινό σπίτι τό 1915. Ἀπό τό 1985 κατοικεῖ στό σπίτι ὁ Κώστας Ἀνδρέα Τζιμινάδης (αριθ. 22) καί ἡ σύζυγός του Γιούλα.

75. Τσέρτου Ἡ. Ὁ Δῆμος Τσέρτος εἶχε ἀδελφό του τόν Βασίλη (αριθ. 74) καί γιούς τόν ιερέα Ἀλέξη (γεν. 1840;) καί τό Σίμο (τό 1907 ζοῦσε). Ὁ παπᾶς Ἀλέξης καί ἡ σύζυγός του Πανάγιω (Ἀλέξενα) Οἰκονόμου (τό 1916 ζοῦσε) εἶχαν τά ἐξῆς τέκνα: α) Μαρία Βασ. Ξάνθου, γεν. 1861;, αριθ. 3, β) Βασιλική, γεν. 1865; καί γ) Θύμιος, αριθ. 76. Ἡ Βασιλική Τσέρτου παντρεύτηκε τόν Ἡλία Χαροῖση Δαφλίδη (1861-1941) πού καταγόταν ἀπό τήν Κόνιτσα καί ὀνομάσθηκε Τσέρτος. Τέκνα τους ἦσαν ὁ Δημήτρης καί ἡ Θεοδώρα συζ. Βασ. Χαροῖση (αριθ. 9). Ὁ Δημήτρης Τσέρτος (1882-1955) καί ἡ σύζυγός του Οὐρανία (γεν. 1887, καταγωγή ἀπό τό Μποτσιφάρι) εἶχαν τά ἐξῆς τέκνα: α) Λευκοθέα σύζ. Ἰ. Παπαδημητρίου, γεν. 1906, αριθ. 35, β) Εὐτυχία, γεν. 1915, γ) Βασιλική, γεν. 1919, δ) Ἀλέξανδρος, γεν. 1920, ε) Γιώργος, γεν. 1930, σύζυγός του ἡ Μαριάνθη ἀπό τήν Βράνιστα, τέκνα τους ὁ Ἀλέξανδρος καί ὁ Δημήτρης.

76. Θύμιου. Κτίσθηκε τό 1930 ἀπό τόν Εὐθύμιο (Θύμιο) Παπαλέξη ἢ Τσέρτο (γεν. 1868), ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε στό Κάϊρο καί εἶχε πατέρα τόν παπᾶ Ἀλέ-

548. Συγγενεῖς τῆς θανόντες, κατά τήν Παρρησία τοῦ 1907: Χρήστος, Κωνσταντῖνος, Βασίλειος, Δημήτριος, Κωνσταντῖνος, Ἑλένη, Μαρία, Βασιλική, Θεοδώρα, Βικτώρια.

ξη (ἀριθ. 75). Πρώτη σύζυγός του ἦταν ἡ Πανάγιω Ἰ. Παπαϊωάννου (γεν. 1883, ἀριθ. 12) καί δεύτερη ἡ Εὐδοξία Τσαπάρη (ἀπό τήν Δοβρά), ἡ ὁποία κατ' ἐντολή του κληροδότησε τό σπίτι στό χωριό τό 1956.

77. Μάρθας. Ἦταν κατοικία τοῦ Νικόλα Γκουβέλη ἢ Τζήμου (1880;-1925;), ὁ ὁποῖος εἶχε πατέρα τόν Δῆμο Ν. Γκουβέλη (ἀριθ. 62) καί σύζυγο τήν Μάρθα (1885;-1960;) θυγ. Ἄν. Νάτσιου (ἀριθ. 68). Ἡ Μάρθα πῆρε ὡς ψυχοπαίδια στό σπίτι της τόν Βασίλη Τσούμπανο ἀπό τό Κεράσοβο (1902-1943) καί τήν σύζυγό του Πανάγιω (γεν. 1906) θυγ. Δημ. Παπαχρηστίδη (ἀπό τό Μποτσιφάρι), πρώην σύζυγο τοῦ Μιχ. Χ. Παπαζήκου (ἀριθ. 7). Τέκνα τοῦ Τσούμπανου: α) Μαρίκα, γεν. 1933, σύζ. Νικ. Κωστάκη, β) Θανάσης, γεν. 1935, γ) Χαρίκλεια, γεν. 1939 καί δ) Ἀνδρονίκη, γεν. 1942.

78. Νίτσας. Στόν χῶρο τοῦ σπιτιοῦ τούτου, μᾶλλον κατοικοῦσε γύρω στό 1870 ὁ Γιάννης Σταμοῦλος, ὁ ὁποῖος εἶχε κόρη τήν Θεοδώρα πού λεγόταν καί Νίτσα καί ἦταν σύζυγος τοῦ Δημήτρη Γ. Ξάνθου, ἀδερφοῦ τοῦ Γιάννη (ἀριθ. 2). Τό ζεῦγος κατοίκησε μέχρι τό 1910 στό σπίτι 2, μέχρι τό 1918 στό σπίτι 65, ἔπειτα ἐδῶ καί εἶχε τά ἐξῆς τέκνα: α) Χριστόδουλος, γεν. 1892, σύζυγός του ἡ Πανάγιω Χ. Παπαζήκου, ἀριθ. 7, γεν. 1898, τέκνα τους: Δημήτρης, γεν. 1919, Χαράλαμπος, γεν. 1926, Σωτήρης, γεν. 1928, Κώστας, γεν. 1930, β) Εὐάγγελος, γεν. 1897, γ) Νικόλας, γεν. 1903, σύζυγός του ἡ Πανάγιω, κόρη τους ἡ Εὐτέρπη, γεν. 1931, δ) Μαρία, γεν. 1910, παντρεμένη στήν Πουρνιά. Στήν δεκαετία τοῦ 1960 κατοίκησε ἐδῶ ὁ Ἀχιλλέας Σελτσιώτης (ἀριθ. 56).

79. Λεωνίδα. Τό σπίτι τοῦτο, στό ὁποῖο ἔγινε προσθήκη τό 1930, ἦταν κατοικία τοῦ Λεωνίδα Δημ. Παπαδημητρίου (γεν. 1859, ἀριθ. 13), ὁ ὁποῖος, μέ τήν α' σύζυγό του, θυγ. τοῦ Τόλη Τσανάδη (ἀριθ. 40), γέννησε τόν Γιαννούλη (ἀριθ. 40) καί τόν Μιχάλη (γεν. 1891, ἀριθ. 24). Ὁ Λεωνίδας, μέ τήν β' σύζυγό του Σταθούλα Μπολούλη ἀπό τήν Μεσαριά, γέννησε τήν Εὐρύκλεια (τό 1908) σύζ. Μιχ. Ξάνθου (ἀριθ. 24) καί τήν Κλεοπάτρα (τό 1915), μέ τήν ὁποία συγκατοικοῦσε. Ἡ Κλεοπάτρα, μέ τόν α' σύζυγό της Δημήτρη Ἰ. Ραμαντζᾶ ἀπό τό Μποτσιφάρι (γεν. 1910) γέννησε τόν Λεωνίδα τό 1935, ἐνῶ μέ τόν β' σύζυγό της Νίκο Μαρτσέκη ἀπό τήν Καστάνιανη (ἀδελφό τοῦ Τόλη, ἀριθ. 38) γέννησε τόν Χρήστο, τόν Κώστα καί τόν Σωτήρη.

Η. - Δρόμος ἀπό τόν «Λάκκο» πρὸς τίς Καρνές

80. Τάτση. Μεταξύ τῶν σπιτιῶν 78 καί 82, στήν ἀριστερή πλευρά τοῦ δρόμου τούτου, κατοίκησε ὁ Χρήστος Γεωρ. Τάτσης καί ἀκολούθως, μέχρι τό 1920

πού υπήρχε τό σπίτι, ὁ Γιώργος Νίκ. (;) Παπαχρήστος,⁵⁴⁹ ὁ ὁποῖος εἶχε α' σύζυγο τήν Ἀγγελική Νικ. Γκαραμπόστα (ἀριθ. 81) καί β' σύζυγο τήν Βαΐα, πού καταγόταν ἀπό τήν Πουρνιά, καί τέκνα τήν Χαρίκλεια καί τόν Βαγγέλη.

81. Γκαραμπόστα Βασ. Ἀπέναντι τοῦ σπιτιοῦ 82, στήν δεξιά πλευρά τοῦ δρόμου τούτου, κατοίκησε ὁ Βασίλης Νικ. Γκαραμπόστας, ὁ ὁποῖος ἴσως ἦταν ἀδελφός τοῦ Χρήστου Νικολάου, ἐκτελεστή τῆς διαθήκης τοῦ Σπ. Ξεινοῦ (βλ. § 22 ὑπό Β2) καί γύρω στό 1870 διετέλεσε προτόερος, δηλ. κλητήρας τοῦ χωριοῦ. Ὁ γιός του Νίκος εἶχε κόρη τήν Ἀγγελική σύζ. Γ. Παπαχρήστου (ἀριθ. 80). Κατά μία πληροφορία, τό ζεῦγος αὐτό κατοίκησε καί ἐδῶ. Ὁ Νίκος παντρεύτηκε θυγατέρα τοῦ Τόλη Ξάνθου (ἀριθ. 3) καί εἶχε γιό τόν Σπύρο Ξάνθο πού ἐργάστηκε στήν Γερμανία.

82. Γκαραμπόστα Γ. Στόν χῶρο τοῦ σπιτιοῦ τούτου, ἀπέναντι ἀπό τό σπίτι 81, κατοίκησε μέχρι τό 1910 ὁ Γιώργος Γκαραμπόστας, ὁ ὁποῖος εἶχε πατέρα τόν Βασίλη (ἀριθ. 81), ἀδελφή τήν Παναγούλα σύζ. Βασ. Δ. Παπαλέξη (ἀριθ. 86, τό 1900 ζοῦσε στό χωριό Μπαρδακώστα Πατρῶν) καί σύζυγό του τήν Φουστάνω Βασ. Παπαλέξη. Γιά τήν οἰκοδόμηση τοῦ σπιτιοῦ, ἔχει γραφεί σέ ἀγκωνάρι του: «1914 ΒΜΞ». Ἐπί δεκαετίες τό σπίτι ἀνήκε στήν Μαρία Δ. Παπαλέξη μέχρι τό 1953, ὅποτε τό πώλησε στόν Βασίλη Ν. Παπαδημητρίου (1926-2000, ἀριθ. 5), ὁ ὁποῖος εἶχε σύζυγο τήν Γωγώ καί τέκνα τήν Θάλεια Χρ. Νικολαΐδη καί τόν Νίκο.

83. Γκαραμπόστα Ἰ. Στό σπίτι αὐτό, πού ἐρειπώθηκε τό 1960, κατοίκησε ὁ Γιάννης Ἀθαν. Γκαραμπόστας, ὁ ὁποῖος εἶχε σύζυγο τήν Αἰκατερίνη Κ. Πάντου ἀπό τήν Καστάνιανη καί τὰ ἐξῆς τέκνα: α) Βασίλω Χρ. Παπαζήκου, γεν. 1856, ἀριθ. 17, β) Ἀντώνη Κατζίης, ἀριθ. 9, γ) Δημήτρης,⁵⁵⁰ σύζυγός του ἡ Πουρνάρω, τὰ παιδιά τους πέθαναν τό 1915 ἀπό γρίπη, δ) Νικόλας, ε) Στέργιος.

84. Παπαδημητρίου Π. Στόν χῶρο αὐτοῦ τοῦ σπιτιοῦ, μᾶλλον κατοίκησαν γύρω στό 1870 οἱ ἀδελφοί Βασίλης καί Χρήστος Δημ. Σέλφου. Μετά τό 1910 κατοίκησε ἐδῶ ὁ Παῦλος Δημ. Παπαδημητρίου (γεν. 1864, ἀριθ. 13), ὁ ὁποῖος εἶχε σύζυγο τήν Μαρία Καζιάνου (;), γεν. 1868 καί τέκνα τὰ ἐξῆς: α) Γιώργος, γεν. 1906, σύζυγός του ἡ Θεοδοσία ἀπό τήν Πουρνιά, γεν. 1903, β) Οὐρανία σύζ. Μιχ. Πορφύρη, γεν. 1907, ἀριθ. 55, γ) Βασιλική Παπαζήση, στό Μποτσιφάρι, δ) Βικτώρια Δημ. Παπαδημούλη, ἀριθ. 20.

549. Συγγενεῖς τῆς θανόντες πρό τοῦ 1907: Νικόλαος, Δημήτριος, Βασίλειος, Κωνσταντῖνος, Νικόλαος, Ἰωάννης, Ἀθανάσιος, Εὐάγγελος, Χρήστος, Εὐάγγελος, Θεοδόσιος, Δέσπω, Βασίλω, Ἀγόρω, Γιαννούλα, Πανάγιω, Ἀγγελική, Αἰκατερίνη, Αὐγένω, Βασιλική, Βασιλική, Πανάγιω, Θεοδώρα, Εὐάγγελος, Βασίλειος, Βασίλω, Ζήσης, Λήνα, Ἀγγελική, Εὐφροσύνη, Εὐδοκία, Πανάγιω.

550. Συγγενεῖς τοῦ θανόντες πρό τοῦ 1907: Ἰωάννης, Αἰκατερίνη, Βασιλική, Πανάγιω, Θεοδώρα.

85. Καζιάνου. Παραπάνω από τό σπίτι 84, υπήρχαν, προπολεμικά, κατάλοιπα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Βασίλη Ζ. Καζιάνου, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀδελφό τόν Κώστα (ἀριθ. 61) καί ζοῦσε τό 1914, ὅπως καί ἡ σύζυγός του.

86. Παπαλέξη Δ. Ἐδῶ κατοίκησαν ὁ Βασίλης Κων. Παπαλέξης γύρω στό 1870 (ἀδελφός του ὁ Γιώργος, ἀριθ. 87) καί ὁ γιός του Δημήτρης (1849-1935;),⁵⁵¹ ὁ ὁποῖος διετέλεσε κοινοτάρχης γιά πολλά χρόνια καί εἶχε σύζυγο τήν Χαρίτω (γεν. 1854). Τέκνα τοῦ Δημήτρη: α) Μαρία, 1888-1967;., λεγόταν καί Ντάλα, β) Ἄγλαϊα σύζ. Μιλτ. Γκούτου, ἀριθ. 58, γ) Βασίλης, πέθανε στήν Αἴγυπτο, σύζυγός του ἡ Παναγούλα Β. Γκαραμπόστα, ἀριθ. 82, καί δ) Οὐρανία συζ. Δ. Γκουβέλη, ἀριθ. 32.

87. Μάλιου Θ. Ὁ Γιώργος Παπαλέξης, ἀδελφός τοῦ Βασίλη Κ. Παπαλέξη (ἀριθ. 86) εἶχε γιό τόν Χαράλαμπο (γεν. 1850;),⁵⁵² ὁ ὁποῖος ἐργάστηκε στήν Αἴγυπτο καί διέθεσε τίς δαπάνες κατασκευῆς τῆς βρύσης Πρασινό τό 1903. Τό 1908 κατοικοῦσε ἐδῶ ἡ Βασίλω Παπαλέξη πού ἴσως ἦταν σύζυγος τοῦ Χαράλαμπου. Ἡ Πανάγιω (1865;-1927) ἦταν ἴσως ἀδελφή του, εἶχε α' σύζυγο τόν Κατσιλῶλο καί κόρη τήν Ἄγλαϊα σύζ. Σπ. Ζυγούρα (ἀριθ. 8), β' σύζυγο τόν Γιώργο Χατζῆ καί ψυχογιό τόν Θύμιο Μάλιο (ἀριθ. 10). Ὁ Μάλιος, μέ τήν α' σύζυγό του Ἄννα Χ. Πορφύρη (ἀριθ. 55) γέννησε τήν Πελαγία καί τήν Σοφία Ἰ. Καρακώστα. Ἡ β' σύζυγός του Σταθούλα ἦταν ἀπό τήν Καστάνιανη. Ἀπό τό 1980 περίπου, κατοικεῖ ἐδῶ ὁ Νίκος Β. Ξάνθος (ἀριθ. 2) μέ τήν σύζυγό του Καλλιόρη πού κατάγεται ἀπό τήν Στράτσιανη.

§27. Οἰκογένειες τῆς Μεσαριᾶς καί τοῦ Μποτσιφαριοῦ

1. Γιά τίς οἰκογένειες πού κατοίκησαν στήν Μεσαριά καί στό Μποτσιφάρι ἐπὶ τὴν τουρκοκρατία, διαθέτω μόνον τίς ἀκόλουθες πληροφορίες.⁵⁵³

Σέ ἔγγραφα πού δημοσιεύθηκαν στά «Μολιστινά», μνημονεύοντα, μεταξύ ἄλλων, καί τά ἐξῆς ὀνόματα πού ἀφοροῦν σέ κατοίκους τῶν δύο αὐτῶν χωριῶν (ἐντός παρενθέσεως σημειώνεται ἡ χρονολογία τοῦ συναφοῦς ἔγγραφου): Ραμα-

551. Συγγενεῖς του θανόντες πρό τοῦ 1907: Βασίλειος, Ἀναστασία, Ἀριστείδης, Κωνσταντίνος, Μορφούλα, Χρήστος, Μαρία, Βασίλειος, Μαρία.

552. Συγγενεῖς του θανόντες πρό τοῦ 1907: Ἀλέξιος ἱερεὺς, Κωνσταντίνος, Γεώργιος, Βασίλειος, Θεοχάρης, Δημήτριος, Ἀντώνιος, Χρήστος, Βαρβάρα, Ἐλένη, Βαγγέλω, Δέσπω, Ἐλένη, Ἀγόρω, Ἀναστασία, Γεώργιος, Μαρία. Ἡ ἀναφερόμενη παρακάτω Ἄγλαϊα εἶχε σπίτι δίπλα στό σημερινό καφενεῖο· τό σπίτι ἐγινε ἔπειτα μαγαζί (πληροφορία τῆς Εὐθ. Κίγχα).

553. Βλ. καί Εὐ. Δημητριάδης, Ἡ Μόλιστα τῆς Ἠλείου, 1974 224, ὅπου κατάλογος τῶν ἐπωνύμων τῶν οἰκογενειῶν τῶν χωριῶν αὐτῶν τό 1974.

ντζᾶς Ζ. (1828), Τζιάλος Πανταζῆς καί Κωνσταντῖνος (1828), Κούσιος Γ. (1828, 1837) Γέγιος Γεώρ. τοῦ Ζήση (1837), Μακάριος Βασ. (1837), Τζομάκας Γ. (1837), Χασιώτης Λουκάς τοῦ Χρήστου (1837), Χασιώτης Χριστόδ. (1840), Νίκου Ἀποστ. (1864), Ἀργιάνης Στέφ. τοῦ Δ. (1864), Γέγιος Κων. τοῦ Χρ. (1864), Παπαδημούλης Χαραλ. τοῦ Χρήστου (1871), Χαρισιάδης Δημ. τοῦ Γ. (1870), Καρπούζης Κων. τοῦ Ἀναστ. (1871), Κατσιώτας Γεωρ. τοῦ Δημ. (1871), Μπέλτσιος Χαράλ. τοῦ Δ. (1879), Μακάριος Θωμᾶς (1886), Πάτσικος Χρ. (1886), Παπαλαμπρίδης Κων. (1886).

Στό κτηματολόγιο τοῦ Γανναδιοῦ, τοῦ 1870, ἀναγράφονται καί τά ἀκόλουθα ὀνόματα κατοίκων τῆς Μεσαριᾶς ἢ τοῦ Μποτσιφαριοῦ: Βρένος Γ., Γέγιος Βασ., Ἰωάν., Κων., Νικ., Γιούσιος Ζιώγας, Κούσιος Γ., Κούσιος Χρήστος, Κατσιώτας Δημ., Καρπούζης Κων., Λέτσιος Ἀθ., Λέτσιος Δημ., Μπαζούκας Δημ., Μπέλτσιος Βασ., Δημ., Νικ., Ντράγκας Γεωρ., Ξεφτέρης Ἀποστ., Παπαδημούλης Ἀποστ. καί Γεώρ., Πανταζῆς Φ., Παλάσκας Βασ. καί Χαρίσης, Ραμαντζᾶς Νικ., Σερίφης Κων. καί Χρήστος, Σταμπάνης Ἰ., Τσιαπάρας Δημ.

Ἀλλά καί στό κατάστιχο Β' (1888-1892) τοῦ Εὐ. Ξεῖνου, ἀναγράφονται ὀνόματα κατοίκων τῶν ἐν λόγῳ χωριῶν: Βέργος, Γέγιος Ἰ. καί Ἀναγνώστης, Γκάβιος Ζιώγας, Κούσιος Δημ. καί Ζ., Λετσιαδῆς, Μακάριος Νικ. καί Θωμᾶς, Ματσίλενα, Μπαζούκας Ἰ, Μπολούλης ποτα. Δημήτρης, Παπαλαμπρίδης.

Τό 1913 γράφτηκαν σέ ἐφημερίδες οἱ ἀκόλουθες εἰδήσεις πού ἀφοροῦν σέ Μεσαρίτες (ἀναδημοσιεύθηκαν εἰς «Κόνιτσα», 1984 σελ. 5, 63, 65): Ὁ Γεωρ. Κ. Τράκας ἐκληροδότησε 3.000 φράγκα εἰς τόν Ἱερόν Ναόν τοῦ Ἀγ. Νικολάου τῆς Μεσαριᾶς. Ὁ Κων. Χαρισιάδης ἐτραυμάτισε διά μαχαίρας εἰς τήν κοιλιακήν χώραν σοβαρῶς τόν Μιλτ. Σερίφην. Ὁ Γεωργ. Ζ. Κούσιος, «ἀτυχήσας ἐσχάτως εἰς τὰς ἐμπορικές ἐπιχειρήσεις του, βλέπων δέ συνάμα ὅτι ἡ ἀρχοντική του οἰκογένεια, ὀνομαστή εἰς ἅπασαν τήν ἐπαρχίαν Κονίτσης, εἰς προφανῆ κατάπτωσιν περιήλθεν, ἀπεφάσισε νά τερματίσῃ τόν βίον, αὐτοκτονῶν ἤτο 43 ἐτῶν. Ἀξιόγαμπτος εἰς τούς συμπολίτας του, ἀγαθός φύσει καί γνωστός εἰς τήν ἐπαρχίαν Κονίτσης, ἐγκαταλείπει σύζυγον καί δύο τέκνα».

2. Τήν 20.9.1950, ὁ ἱερέας Βασίλειος Βέργος, ὡς μέλος τῆς ἀρμόδιας ἐπιτροπῆς, συνέταξε κατάλογο τῶν κατοίκων τῆς κοινότητος Μοναστηρίου, οἱ ὅποιοι ἐδικαιοῦντο νά λάβουν τά τρόφιμα πού ἐχορηγοῦντο σέ ἀνταρτόπληκτους ἀπό κρατική ὑπηρεσία. Ὁ κατάλογος αὐτός, πού βρίσκεται στό ἀρχεῖο μου, μεταγράφεται παρακάτω ἐπειδή ἀναφέρεται καί σέ πρόσωπα πού γεννήθηκαν ἐπί τουρκοκρατίας.

Όνοματεπώνυμον	Πατήρ ἢ σύζυγος	Ἔτος γεννήσ.	Όνοματεπώνυμον	Πατήρ ἢ σύζυγος	Ἔτος γεννήσ.	
1. Βέργος Βασίλειος	Γεώργιος	1915	11. Ζιώγας Γεώργιος	Κων/νος	1880	
» Ἀντώνιος	Βασίλειος	1941	» Θεοδώρα	Γεώργιος	1879	
» Εὐάγγελος	»	1943	Ραμαντζᾶς Σπυρίδων	Δημήτριος	1912	
» Γεώργιος	»	1949	» Δημήτριος	Σπυρίδων	1935	
» Βασιλική	»	1919	» Ἀριστούλα	»	1916	
» Ἰουλία	»	1938	» Ρωξάνη	»	1947	
» Χρυσάνθη	»	1945	12. Κιάκου Μαρία	Δημήτριος	1923	
» Εἰρήνη	»	1947	13. Κατσιλώλου Βασιλική	Ἰωάννης	1892	
Λασπονίκου Εὐγενία	Δημήτριος	1864	Ζιώγα Εὐδοξία	Ἀνδρέας	1921	
2. Βέργος Γεώργιος	Εὐάγγελος	1877	» Κων/νος	»	1939	
» Φωτεινή	Γεώργιος	1885	14. Καψιμάλης Θεοφάνης	Γρηγόριος	1892	
Κιάκος Κων/νος	Νικόλαος	1909	15. Κατσίκης Σπυρίδων	Νικόλαος	1895	
» Εὐθαλία	Κων/νος	1919	» Γιαννούλα	»	1870	
» Βασιλική	»	1942	» Εὐδοκία	Σπυρίδων	1905	
» Γεωργία	»	1949	» Οὐρανία	»	1927	
3. Βέργος Χαράλαμπος	Νέστωρ	1895	» Νικόλαος	»	1938	
» Ἀπόστολος	Χαράλαμπος	1927	16. Καζάνη Αἰκατερίνη	Γεώργιος	1892	
» Ἀνδρομάχη	»	1897	17. Κεφαλα Βικτωρία	Λάμπρος	1890	
4. Βέργου Μαρία	Χρῆστος	1908	» Ἀνδρεάνα	Θεόδωρος	1919	
» Λευκοθέα	»	1930	» Ἀπόστολος	»	1944	
» Πολυξένη	»	1936	» Χαράλαμπος	»	1950	
» Ὀλυμπιάς	»	1940	18. Λασπονίκου Πανάγιω	Ἰωάννης	1881	
» Παναγιώτα	»	1943	» Νικόλαος	»	1910	
5. Βένος Κων/νος	Χρῆστος	1908	» Σοφία	Νικόλαος	1924	
» Ἀθανάσιος	Κων/νος	1940	» Ἰωάννης	»	1936	
» Χρῆστος	»	1943	» Χριστόφορος	»	1949	
» Εὐάγγελος	»	1947	19. Λασπονίκος Ἰωάννης	Γεώργιος	1921	
» Μαρία	»	1911	» Μαρία	»	1895	
» Κλεονίκη	»	1927	» Ἀλεξάνδρα	»	1924	
» Δωροθέα	»	1932	20. Λόλου Βασιλική	Χρῆστος	1893	
Παπαδάμου Ὀλγα	Ἀθανάσιος	1883	Λέτσιου	»	Κων/νος	1926
6. Γεραδάμος Γεώργιος	Κων/νος	1908	» Χρῆστος	»	1943	
» Κων/νος	Γεώργιος	1913	21. Μακάριος Νικόλαος	Εὐάγγελος	1913	
» Μαρία	Κων/νος	1870	» Κων/νος	»	1915	
» Βασιλική	Γεώργιος	1933	» Ἰωάννης	Νικόλαος	1940	
» Ἀντιγόνη	»	1937	» Εὐάγγελος	Κων/νος	1942	
7. Γκουβέλης Κων/νος	Βασίλειος	1877	» Βασίλειος	»	1944	
» Μαρία	Κων/νος	1884	» Θωμᾶς	Νικόλαος	1949	
8. Γκάνιου Θεοδώρα	Νικόλαος	1882	» Γιαννούλα	Εὐάγγελος	1873	
» Λευκοθέα	»	1927	» Πανάγιω	Κων/νος	1920	
9. Γκάνιος Νικόλαος	Ἀπόστολος	1891	» Οὐρανία	Νικόλαος	1927	
» Οὐρανία	Νικόλαος	1898	22. Μακαρίου Χαρίαλεια	Βασίλειος	1884	
» Εὐδοκία	»	1932	Παπαχρηστίδου	»	»	
10. Γκούντα Μαρία	Θεοχάρης	1880	» Ἀγγελική	Αριστείδης	1908	
» Βασιλική	»	1916	» Κλεοπάτρα	»	1927	
» Παναγιώτης	»	1950	» Γεώργιος	»	1934	

Όνοματεπώνυμον	Πατήρ ἢ σύζυγος	Ἔτος γεννήσ.	Όνοματεπώνυμον	Πατήρ ἢ σύζυγος	Ἔτος γεννήσ.
23.Μουδόπουλος			33.Παπαγεωργίου Ἀρετή	Χαράλαμπος	1892
Παναγιώτης	Πέτρος	1910	» Βασίλειος	»	1924
» Ἰωάννης	Παναγιώτης	1947	34.Παπαλουκάς Χρήστος	Ἄθανάσιος	1892
» Κων/νος	»	1950	» Βασιλική	Χρήστος	1896
» Βασιλική	»	1922	35.Παπαλουκά Βασιλική	Κων/νος	1885
» Χρυσάνθη	»	1945	» Ἄθανάσιος	»	1925
Ραμαντζά Χαρίκλεια	Ἰωάννης	1889	» Ἰωάννης	»	1928
24.Μπουζούλας			36.Παπαδήμητριου		
Χαράλαμπος	Κων/νος	1910	Αἰκατερίνη	Βασίλειος	1896
» Ἀμαλία	Χαράλαμπος	1911	» Κων/νος	»	1925
» Σοφία	»	1947	» Φρειδερίκη	»	1938
Μπουζούκα Ἀγλαΐα	Νικόλαος	1890	Τιμοθέου Ἐλπινίκη	Γεώργιος	1925
25.Νούσης Σταῦρος	Βασίλειος	1887	37.Παπαχρηστίδου		
» Ἀναστασία	Σταῦρος	1888	Μάρθα	Δημήτριος	1870
26.Ξεφτέρη Φωτεινή	Θωμάς	1907	» Φωτεινή	Χρήστος	1898
» Πηνελόπη	Εὐάγγελος	1910	» Μελομένη	»	1925
» Βασιλική	»	1930	» Βικτωρία	Δημήτριος	1923
» Μαγδαλινή	Θωμάς	1932	» Ἐλευθερία	»	1943
» Μαρία	»	1938	» Ἄλκη	»	1947
» Μιχαήλ	»	1927	38.Ραμαντζά Πανάγιω	Χρήστος	1879
» Ἰωάννης	Εὐάγγελος	1932	39.Ραπακούσιος		
27.Ξεφτέρη Εὐανθία	Ἄθανάσιος	1907	Εὐάγγελος	Γεώργιος	1918
» Εὐδοκία	»	1930	» Ἄννα	Εὐάγγελος	1919
28.Παναγιώτου Λάζαρος	Δημήτριος	1912	» Γεώργιος	»	1941
» Χαράλαμπος	Λάζαρος	1943	» Σταῦρος	»	1943
» Βασιλική	»	1921	40.Τιμοθέου Χαράλαμπος	Κων/νος	1878
» Παναγιώτα	»	1945	» Ἀναστασία	Πέτρος	1881
29.Παναγιώτου Γεώργιος	Δημήτριος	1906	41.Τιμοθέου Ἰωάννης	Βασίλειος	1877
» Δημήτριος	Γεώργιος	1943	» Εὐφημία	Ἰωάννης	1879
» Ἀριστούλα	»	1911	» Δημήτριος	»	1905
30.Πάτσικος Μιλτιάδης	Βασίλειος	1889	» Σταθούλα	Δημήτριος	1909
» Βασιλική	Μιλτιάδης	1887	» Ἰωάννης	»	1935
31.Πάτσικος Γεώργιος	Ἰωάννης	1899	42.Τζαλόπουλος		
» Ἀριστούλα	Γεώργιος	1905	Ἀπόστολος	Κων/νος	1921
32.Παπαγεωργίου			» Θεοδώρα	»	1881
Κων/νος	Χαράλαμπος	1921	» Κλεοπάτρα	Ἀπόστολος	1923
» Χαράλαμπος	Κων/νος	1945			
» Ἠλίας	»	1947			
» Εὐδοκία	»	1920			
» Βασιλική	»	1941			

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΛΗΣΤΕΙΕΣ ΚΑΙ ΑΠΑΓΩΓΕΣ ΣΤΗΝ ΜΟΛΙΣΤΑ

§28. Είσαγωγή

1. Όπως είδαμε στην §7, μετά την πτώση του Ἀλῆ πασᾶ, στην Ἡπειρο ἐπανεμφανίσθηκαν κάμποσοι κλέφτες καί αὐξήθηκαν οἱ αὐθαγοῦσιες τῶν Ἀλβανῶν. Ἀκολούθως, κατά τὰ πολεμικά γεγονότα τῶν ἐτῶν 1854, 1877, 1897 καί 1903-1908, βρέθηκαν στά βουνά, ἐκτός ἀπό τοὺς Κολλωνιάτες ληστές, καί πολλοὶ Ἕλληνες ἐπαναστάτες-ἀντάρτες, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐγιναν ληστές.⁵⁵⁴

Ὁ Ἀλέξανδρος Οἰκονομίδης, ἀναφερόμενος στὶς συνθήκες ὑπὸ τίς ὁποῖες ἐγιναν πολλές ληστεῖες τὴν περίοδο ἐκείνη καί ἰδίως μετὰ τὸ 1880, ἔγραψε τὰ ἀκόλουθα.

«Ἐπωφελοῦμενοι τῶν περιστάσεων οἱ ὑπὸ τοῦ Διβανίου διοριζόμενοι δερβεναγάδες καί οὐδένα φόβον ἔχοντας παρὰ τῆς κυβερνήσεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν οὔσης ἀσυντάκτου ἐντελῶς ὡς πρὸς τὴν στρατιωτικὴν καί τὴν πολιτικὴν διοίκησιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔχουσα ἐστραμμένα τὰ βλέμματα εἰς τὰς ἐκάστοτε ἐπαναστατούσας ὑποδουλωμένας ἐπαρχίας τῆς, πολλάκις μετήρχοντο τὸν ληστρικὸν βίον. Ἄλλοι δὲ πάλιν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῶν ἐπαναστατῶν περιερχόμενοι τὰς διαφόρους χώρας τῆς Μακεδονίας καί Ἡπείρου, ἀπεγύμνουσαν καί ἐληηλοῦσαν αὐτάς (...). Πᾶς εὐπορος ἐκάστου χωρίου, ἐνίστε δὲ καί πόλεως, ἠθέληεν ὑποστῆ τὴν τραγικὴν τυραννίαν τῶν ληστῶν. Πλεῖστοι δὲ τούτων ἦσαν Ἀλβανοὶ καί, ἐπειδὴ τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἡπείρου καί Ἀλβανίας εἶχε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ Διβάνιον εἰς Ἀλβανοὺς διοικητάς, λαμβάνοντες καί οὗτοι μερίδιον ἐκ τῶν λαφύρων τῶν ὁμοφύλων των, παρέβλεπον εἰς τὰ διαβήματα αὐτῶν (...).

Μετὰ τὸ 1880, ἔπαυσαν αἱ ἐντὸς τῆς Μολίστης εἰσβολαὶ τῶν ληστῶν.⁵⁵⁵

554. Ἐκτός ἀπὸ τὴν βιβλιογραφία τῆς σημ. 185, βλ. Ἰ. Λαμπρίδης, Ἡπειρ. μελετήματα, τχ Θ' 58 ἐπ. καί τχ Ζ' 75 ἐπ., Μαρτινιανός, Ἡ Μοσχόπολις, 1957 273 ἐπ., Τζαλόπουλος, Ἡπειρ. ἡμερολόγιον, 1913 131-2, Χ. Χρησιτίδης, Πουρνιά... 61 ἐπ., Χ. Ἐξαρχος, Ἡ Φούρκα τῆς Ἡπείρου, 1987 59 ἐπ., Χ. Γκάσιος, Ἱστορία τῆς Καστάνιανης Κονίτισης, 1971 18 ἐπ., Δ. Μλόγδος, Τὸ χωριὸ Ἐλεύθερο, 2000 37 ἐπ.

555. Καί τοῦτο κυρίως ὀφείλεται εἰς τὴν ἐρρωμένην ἀντίστασιν τῶν κατοίκων καί ἰδίως τοῦ

Οὐχ ἦτον ὁμως δέν ἔπαυσαν νά λυμαίνωσι τά πέριξ, περιφέροντες καί εἰς τό χωρίον, ὅτε δέ εἰς τήν ἐν Μποσφαρίῳ Μονήν τῆς Θεοτόκου, ἔνθα καί τό πλεῖστον διέμενον, φιλοξενούμενοι (κατ' ἀνάγκην ἴσως) ὑπό τῶν καλογήρων. Εἶναι ἀδύνατον δέ νά διηγηθῶμεν τά μυστήρια ἅτινα ἔλαβον χώραν κατά τά ἔτη ταῦτα ἐν τε τῇ Μονῇ καί ἐν ἐτέραις οἰκίαις λησταποδόχων, σφετεριζομένων τούτων πολλά τῶν λύτρων ἅτινα ἐλάμβανον διά τούς ληστές.⁵⁵⁶ Περιουριζόμεθα μόνον νά εἴπομεν ὅτι, τῶν μυστηρίων τούτων ἀνακαλυφθέντων, δέν ἐβράδυνεν ἡ Σεβ. Κυβέρνησις νά προβῇ εἰς ἀνακρίσεις πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ἐνόχων. Τά ἀποτελέσματα ὁμως τῶν ἀνακρίσεων ἦσαν ἡ ἐνοχοποίησις πολλῶν ἀθῶων κατοίκων, οἵτινες, ριφθέντες εἰς τὰς φυλακάς Κονίτσης, ἦτο ἀδύνατον νά ἀπαλλαγῶσιν ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν κ.κ. Χρυσάφη καί Ἀργύρου, ἐνώπιον τῶν ὁποίων φυσικῶ τῷ λόγῳ, ἦτο ἀδύνατον νά μὴ δελεασθῶσιν αἱ Σεβασταί Ἀρχαί τῆς Τουρκικῆς δικαιοσύνης, ὅπερ καί ἐγένετο.

Μετά ταῦτα, ἐπηκολούθησεν ἐπί τινα ἔτη ἡσυχία, σχεδόν χωρὶς οὐδέν σπουδαῖον ἐπεισόδιον νά διαταράξῃ τήν ἡσυχίαν τῶν κατοίκων, τοῦτο δ' ὀφείλεται οὐ μόνον εἰς τά δραστήρια μέτρα ἅτινα ἔλαβεν ἡ Κυβέρνησις, ἀλλά καί εἰς τήν ἐπί πολλά ἔτη διαμονήν τῶν ἐμπόρων κατοίκων ἐν Κονίτση, οὕτως ὥστε εἰς μάτην θά ἐπεχείρουν νέαν εἰσβολήν εἰς Μόλισταν οἱ διάφοροι κακοποιοί(...). Ἐπελθούσης, ὡς εἴρηται, τῆς ἡσυχίας, ἐπέστρεψαν εἰς τὰς ἐστίας των καί οἱ ἐν Κονίτση Μολιστῶν, βιάγοντες πλέον βίον ἀσφαλῆ σχεδόν μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος (...).

Τῇ 10ῃ Ἰουλίου 1908, ἀνακηρυχθέντος, ὡς εἴπομεν, τοῦ Συντάγματος ἐν τῇ Τουρκίᾳ καί ἀμνηστίας γενικῆς δοθείσης εἰς τε τούς λησταντάρτας καί τούς ἐν φυλακαῖς καταδικαστούς, οἱ μὲν πρῶτοι ἔδραμον νά καταθέσωσι τά ὄπλα εἰς τήν Ὀθωμ. Κυβέρνησιν, οἱ δέ δεύτεροι ἔδραμον εἰς τὰς θρηνούσας οἰκογενεῖας των. Καί ἐπιστεῖθη ἐπί τινος μηνῶν ὅτι αἰωνίως πλέον θά βασιλεύῃ μεγίστη ἡσυχία καί τάσις εἰς τήν χώραν μας. Δυστυχῶς ὁμως ἠπατήθημεν σφόδρα, νομίσαντες ὅτι οἱ Τοῦρκοι πλέον ἐξεπολιτίσθησαν καί ἐπομένως θέλουσι ἐφαρμόσει ριζικάς μεταρρυθμίσεις.⁵⁵⁷

Εὐ. Ξεινοῦ, ὅστις κατέστη τό παράδειγμα [...] συμβουλευὼν αὐτόν νά κατοικήσῃ εἰς Κονίτσαν πρὸς ἀσφάλειαν, δέν ἐβράδυνεν νά λάβῃ μετ' ἀγανακτήσεως τήν ἐξῆς ἀρνητικὴν [...] (σημ. τοῦ Ἀλ. Οἰκονομίδη).

556. Πολλά καί ποικίλα ἐπεισόδια μάλιστα ἔλαβον χώραν ἐπί τοῦ Ἀντώνη Τσιάμη, ὅστις, Ἀλβανός τήν καταγωγὴν καί ἀγροφυλάξ τό ἐπάγγελμα, εἶχε κατορθώσῃ νά νυμφευθῇ εἰς Σταρίτσιανην, ἀσπασθεὶς δέ καί τόν ληστρικό βίον, κατέστη ἡ μάλιστα τῶν δύο τούτων χωρίων Σταρίτσιανης καί Μολίστης (σημ. τοῦ Ἀλ. Οἰκονομίδη).

557. Δικαίως ἀνέγραφε κατά τήν ἐποχὴ ταύτην Βουλγαρικὴ τις ἐφημερίς: Ἐάν ὁ γάτος γίνῃ χατίζης, τότε καί ὁ Τοῦρκος μεταρρυθμιστής (σημ. τοῦ Ἀλ. Οἰκονομίδη).

Τούναντίον δέ οὔτοι, ἐξωθούμενοι ὑπό τῆς μεγάλης ιδέας των, τοῦ Πανισλαμισμοῦ ἀπάντων τῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ Ἐθνικοτήτων, μετεχειρίσθησαν μεγίστην διπλωματίαν, θύματα τῆς ὁποίας ἔπεσαν πολλοί τῶν δυστυχῶν ὑπηκόων τοῦ Κράτους, ἰδίως δέ Ἕλληνες (μεταξύ τῶν ὁποίων καί ὁ γράφων ταῦτα, προφυλακισθεὶς ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας, εὐτυχῶς ἄνευ καταδίκης, ὡς μέλος Ἑλληνικοῦ Κομιτάτου). Στρέψασα οὖν τὰ βλέμματα ἡ νέα κυβέρνησις τῶν Νεοτούρκων ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν παγίωσιν τοῦ Συντάγματος, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὰς ἐθνικὰς βλέψεις, μεταχειριζομένη πᾶν βίαιον μέσον πρὸς τὸ κορέσαι τὸ κατὰ τῶν Ἑλλήνων μῖσος αὐτῆς, οὐδόλως ἐφρόντισε τὴν παρεμπόδισιν τῶν ὁσονούπω αὐξανομένων κακοποιῶν στοιχείων. Ἰδίως δέ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (1909) ἐμαστίζετο κυριολεκτικῶς ἡ Ἡπειρος ἀπὸ πληθώραν μικρῶν ληστοσυμμοριῶν, συνεπεία τῶν ὁποίων ἀθροῖοι οἱ δυστυχεῖς χωρικοὶ ἐφυλακίζοντο εἰς Ἰωάννινα, ὡς συνένοχοι δόθεν τῶν ληστῶν.⁵⁵⁸ Ἐσπευσεν ἡ Κυβέρνησις ἵν' ἀποστείλῃ ἓνα λόχον διοργανωθείσης χωροφυλακῆς εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς περισσότεραν ἀσφάλειαν, πλὴν εἰς μάτην, τὰ κακουργήματα δὲν ἔπαυσαν, ἀπεναντίας ὁσημέραι αὐξάνον ταῦτα καὶ ἡ Ἡπειρος περιῆλθε εἰς δυσχερῆ θέσιν».

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ληστὲς καὶ τοὺς απαγωγεῖς ἦσαν Ἀρβανιτόβλαχοι ἢ Τσάμηδες, πρῶην ἀγροφύλακες ἢ ποιμένες τῶν χωριῶν. Κατὰ τὸν Χ. Χρηστίδη: «Ὅταν ἔδιωχναν κάποιον ἀπὸ αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία του, γιὰ νὰ ἐκδικηθεῖ καὶ περισσότερο γιὰ νὰ ὠφεληθεῖ γύριζε στό χωριό του, μάζευε κι ἄλλους ὁμοίους του καὶ σάν ἀρχηγὸς ληστοσυμμορίας πλέον ξαναγύριζε στὰ γνωστά του μέρη ν' ἀρπάξει ἀπὸ τὰ γθερινὰ ἀφεντικά του χρήματα, κοσμήματα, ροῦχα, ζῶα κι ὅ,τι ἄλλο μέ ἀξία εἶχε καὶ νὰ φύγει γιὰ τὸν τόπο του. Προτιμοῦσε βέβαια τοὺς πλούσιους καὶ δὲν ἄφηνε παραπονεμένο τὸν κολαοῦζο του, πού δυστυχῶς δὲν ἔλειπε ἀπὸ κανένα χωριό».⁵⁵⁹

2. Ἡ πιὸ παλιά γνωστὴ ἐπιδρομὴ ληστῶν στὴν Μόλιστα ἔγινε τὴν 23.4.1844. Ἐπτά ἄνδρες, πού ἦσαν μισθωτοὶ σὲ δερβεναγάδες τῶν Τριχάλων, ἐγκατέλειψαν τὰ ἀφεντικά τους καὶ ἔγιναν κλέφτες στὴν Πίνδο. Στὴν Σιουσνίτσα, συνάντησαν τὸν ἡγούμενο τῆς μονῆς Στομίου καὶ τὸν ἐλήστευσαν. Ἐπειτα, «οἱ κλέπται ἔφθασαν εἰς τὴν Μόλισταν τὸ ἑσπέρας καὶ θέλοντες νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν χώραν νὰ φιλοξενηθοῦν, ἀπεβλήθησαν παρὰ τῶν χριστιανῶν διὰ τῶν ὄπλων. Βλέποντες οἱ κλέπται οὕτω αὐτοὺς διωκομένους, ἔφυγαν, ὥστε αὐτὴν τὴν νύκτα, θέλοντες νὰ περάσουν πέραν τοῦ ποταμοῦ, ἀντικρου τῆς Στράτσιανης, ἐπνίγησαν καὶ οἱ ἑπτά».⁵⁶⁰

558. Αἰτία τῆς ἀθροῦσας ταύτης ἐγκαθειέρξεως τῶν δυστυχῶν χωρικῶν ἦτο καὶ αὐτόμολός τις ἱερέυς [...] ἐκ τοῦ Παλαιοχωρίου τοῦ Ζαγορίου, ὁστις [...] (σημ. τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη).

559. Χρηστίδης, ὁ.π. 62.

560. Ἀπὸ σημείωμα τοῦ ἱερομονάχου Χρῦσανθου Λαϊνᾶ, βλ. Δ. Τάτσης, Ἡ ἱερά μονὴ Στομίου Κονίτσης, 1980 43.

Ἄμέσως παρακάτω ἐκτίθενται οἱ ἀφηγήσεις τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη καί τοῦ Δημ. Τζιμινάδη, καθὼς καί οἱ πληροφορίες ἄλλων πηγῶν, ἀναφορικά μέ τίς ληστείες καί τίς ἀπαγωγές πού ἔγιναν στήν Μόλιστα τήν περίοδο 1872-1909.

§29. Στο Μποτσιφάρι τό 1872

1. Ἀφήγηση τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη. Ὁ λήσταρχος Χατζῆ Γομάρας, κατά πᾶσαν πιθανότητα ἄλβανικῆς καταγωγῆς, ἄγων συμμορίαν ἐκ τεσσαράκοντα ληστῶν, εἰσῆλθε περί ὥραν δωδεκάτην τουρκιστί κατά μῆνα Ἰούνιον περί τό 1872 εἰς τήν ἐν τῇ συνοικία Μποσφαρίου οἰκίαν τοῦ Γεωργίου Γιούσιου, σκοπόν ἔχων βεβαίως ἵνα, αἰχμαλωτίζων τόν ρηθέντα Γεώργιον, ἐξαγοράσῃ αὐτόν ἀκολουθῶν δι' ἱκανῶν λύτρων.

Παρά τās προσδοκίας του ὁμως, ὁ Γ. Γιούσιος, φιλονικήσας τήν μεσημέριαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης μέ τόν συγχωριανόν του Χρήστον Πάτσικον περί τίνος συμφεροντικοῦ ζητήματος καί συνεπεία τούτου ἐξυβρίσθησαν, ἔσπεισεν αὐθωρεῖ (ὡς ὑπό θείας προνοίας ὠθούμενος νά φύγῃ τήν ἐπικειμένην ἐπιδρομήν τῶν ληστῶν) εἰς Κόνιτσαν, ὅπως ἐνάγῃ τόν Πάτσικον εἰς τό ἐκεῖ ποινικόν δικαστήριον.

Οὕτω λοιπόν, ἀγαθῆ τύχῃ, ὁ σκοπός τῶν ληστῶν ἀπέτυχεν, καθότι, εἰσελθόντες πλήρεις ἐλπίδων εἰς τήν ρηθείσαν οἰκίαν, ἀντί τοῦ Γεωργίου εὔρον μόνον τήν σύζυγον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ (ἐπειδή καί ἡ σύζυγος τοῦ ἰδίου, προλαβοῦσα, κατώρθωσε νά ἐξέλθῃ διά μιᾶς τινός θυρίδος καί ἀπαλλαχθῆ τῆς τυραννίας τῶν ληστῶν). Πληροφορηθέντες ὁμως τήν ἀπουσίαν τοῦ Γιούσιου οἱ λησταί καί εὐρόντες μόνον τήν νύμφην του ἐν τῇ οἰκίᾳ, τήν ὁποίαν ἐβασάνισαν παντοιοτρόπως, παρέλαβον πᾶν ὅ,τι πολύτιμον εὐρίσκετο ἐν τῇ οἰκίᾳ καί ἀνεχώρησαν πρῖν εἰσέτι ἐγνοηθῶσι παρ' ὄλων τῶν κατοίκων. Οὕτω κατέληξεν ἡ πρώτη αὕτη ἐπιδρομή τῶν ληστῶν, ἀποτελέσματα ἔχουσα, ὡς εἴπομεν, μόνον τήν διαρπαγὴν πολύτιμων κοσμημάτων καί τήν κακοποίησιν τῆς νύμφης αὐτοῦ.⁵⁶¹

2. Ἀφήγηση τοῦ π. Βασ. Βέργου. Ὁ παπα Βασίλης Βέργος, σέ βραχύ ἀπομνημονευματικό κείμενό του, παραδίδει διαφορετικές πληροφορίες γιά τήν ὡς ἄνω ληστεία καί γιά τήν κακοποίησιν τῆς νύμφης τοῦ Γ. Γιούσιου:

Πολλοί ἀπό τήν κλεφτουριά ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἶχαν βάλει στό μάτι νά ληστέψουν τόν γερο Γιούσιο, γιατί διατηροῦνταν πάντοτε ἡ ἰδέα ὅτι ἔχει πολλές λί-

561. Τσοσούτον τρομερός ἦτο ὁ Χατζῆ Γομάρας, ὥστε σώζεται τό δημοτικόν ἄσμα: «Χατζῆ Μπέη Χατζῆ Γομάρα, Χετζῆ μπέη χετζῆ Τρομάρα» (σημ. τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη). Γιά τόν Χατζῆ Γομάρα, βλ. Μαρτινιανός, ὁ.π. 273.

ρες. "Όπως μᾶς διηγότανε ἡ γιαγιά μου Κατερίνα, εἶδε καὶ ἄκουσε τὰ ἐξῆς ὅταν ἦταν κορίτσι: "Ἐνα Σαββατόβραδο, μόλις εἶχε τελειώσει ὁ ἑσπερινός στὸν Ἅη Θανάση, νάσου καὶ κατέβηκαν ἀπὸ τὴν Καστανιά πεντέξη κλέφτες, μὲ ντουφέκια καὶ μαχαίρια, τρέχοντας μὲ καλιγωμένα τσαρούχια καὶ ρούπωσαν στό σπίτι τοῦ Γιούσιου γιὰ νὰ τὸ ληστέψουν. Οἱ γερόντοι ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ ὁ κόσμος τρόμαξαν καὶ κρύφτηκαν ὅπου μπόρεσε ὁ καθένας. Μπῆκαν στό σπίτι του 2-3 κλέφτες, ἀλλὰ ὁ γερο Γιούσιος ἔλλειπε ἐκείνη τὴν ὥρα καὶ ἦταν μόνον ἡ γυναίκα του. «Ποῦ εἶναι ὁ πάππος νὰ μᾶς δῶσει τὰ λεφτά, ἐσύ ξέρεις ποῦ τὰ ἔχει» τῆς εἶπαν καὶ τὴν χτυποῦσαν. Ἐξω οἱ κλέφτες εἶχαν σκοπὸ καὶ ἀφοῦ ἡ γριά δέν τοὺς ἔλεγε ποῦ εἶναι τὰ λεφτά, ἴσως καὶ νὰ μὴν ἤξερε, βάλανε λάδι στό τηγάνι καὶ τῆς τὸ ρίχνανε στό σῶμα της. Δέν μαρτύρησε καὶ οἱ κλέφτες πῆραν διάφορα ἀντικείμενα καὶ ἔφυγαν. Ὑστερα ἀπὸ κάμποσο καιρὸ ἡ γριά πέθανε καὶ ἀργότερα πέθανε καὶ ὁ Γιούσιος.

Στὴν ποταμιά, κάτω ἀπὸ τὸ Καπηλιό, στὴν τοποθεσία Ἄργαξι, ἦταν πολλὰ χωράφια, πού τὰ παρέσυρε τὸ ποτάμι ἀργότερα, καὶ ἓνας μύλος τοῦ χωριοῦ μας. Ἀπέναντι ἦταν ταμπούρι (φυλάκιο) τῶν Τούρκων. Οἱ γυναῖκες πήγαιναν ὁμαδικὰ γιὰ δουλειές στὴν ὑπαιθρο, ἀπὸ τὸν φόβο μὴν ἀπειρασθοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Κάποια μέρα, μιά ὁμάδα γυναῖκες πήγαν στὸν μύλο γιὰ ἄλεσμα καὶ ἐπέστρεψαν ἀπὸ ἐκεῖ ἀργά, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Θοδώρανα Γιούσιου πού ἦταν τελευταία στό ἄλεσμα καὶ ἔφυγε σάν νύχτωνε. Ἀνεβαινοντας μὲ τὸ φορτωμένο ζῶο της πρὸς τὴ Σάτνα, τὴν ἀκολούθησαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸ ταμπούρι καὶ τὴν ἐβίασαν μαρτυρικά. Οἱ χωριανοὶ τὴν βοήσαν σὲ κακὴ κατάσταση. Ὁ μητροπολίτης διέταξε νὰ ξαναβαπτισθεῖ, γιὰ τὸ τούρκεψε καὶ ἐγινε ἡ βάπτισή της μέσα σὲ μεγάλο καδί. Ἐπειτα ἐγκαταστάθηκε στὴν Κόνιτσα μαζί μὲ τὸν Θόδωρο καὶ τὰ παιδιά του. Ὁ Θόδωρος ἐφτιαξε τὸ εἰόνισμαστὴν ράχη στό Γιόρακα εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν. Πρὸ σκοτεινίας, ὁ ἐγγονός του Κώστας ἔστειλε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα 5.000 δρχ. στὸν Κων. Κιάκο νὰ τὸ ἐπισκευάσει, ἀλλ' αὐτὸς ἐπέστρεψε τὰ χρήματα, μὴ δυνάμενος νὰ κάνει τὴν ἐπισκευήν.

§30. Στό σπίτι τοῦ Εὐ. Ξεινοῦ τό 1877

1. Ἀφήγηση τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη. Τὴν 29 Ἰουνίου 1877, συμμορία ἐκ τριάκοντα ληστῶν, ἀρχηγοῦντος τοῦ Ἀλβανοῦ Νετζήπη, ἐκ Λάκκας, ἐπέδραμε διὰ νυκτός εἰς τὴν συνοικίαν Γαναδιοῦ. Οὗτοι, κεκρυμμένοι ὄντες ἀπὸ πρωΐας εἰς τὸ νοτιοανατολικῶς τοῦ Γαναδιοῦ κείμενον μικρὸν καὶ πυκνὸν δάσος Βώρστα, εἰσῆλθον περί ὥραν δευτέραν τῆς νυκτός εἰς τὴν συνοικίαν, προχωροῦντες πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ τότε εὐπορωτέρου Εὐαγγέλου Ξεινοῦ. Ἡσφαλισμένος ὁμως ὢν οὗτος ἐν τῇ ἀπορθητῷ οἰκίᾳ του μετὰ τινων ἄλλων, ἠδύναντο εὐκόλως νὰ ἀποκρούσῃ καὶ τὰς πλέον ἰσχυροτέρας ληστρικός ἐπιθέσεις.

Ἐδοκίμασαν οἱ λησται παντοιοτρόπως νά εἰσέλθωσιν ἐντός τῆς οἰκίας, ἀλλ' οὐδόλως ἠδυνήθησαν. ἤρξαντο τότε διά σκαπανῶν καί ἄλλων σιδηρῶν ὀργάνων νά ἐκβιάζωσι τήν ἐξώθυραν, ὅπως, εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς, πυρπολήσωσι ἔσωθεν τήν οἰκίαν. Εἰς ἀντάλλαγμα [..:] τὰς βολίδας τῶν ἐντός τῆς οἰκίας, αἵτινες εὐστοχήσασαι, ἐφόνευσαν δύο τῶν ληστῶν, εἷς δ' ἕτερος ἀποπειραθείς νά ἀνέλθῃ ἐκ τοῦ ὄπισθεν μέρους τῆς οἰκίας, ἠμείφθη καί οὗτος ἀρκούντως διά τήν ἐπιχείρησίν του καθότι, βληθείς κατά τήν ἀνάβασίν του ὑπό βολίδος τουφεκίου, ριφθείσης ἐκ τῆς ἀπέναντι εὐρισκομένης οἰκίας τοῦ Γεωργίου Β. Τσιανάδη, ἀπλῶς σκοπεύσαντος τούτου πρὸς ἐκφόβησιν τῶν ληστῶν, παρέδωσε αὐτοστιγμεί τό πνεῦμα του.

Ἰδόντες τήν ἰσχυράν καί ἀνέλπιστον ταύτην ἀντίστασιν οἱ λησται, ἀπεσύρθησαν καί ἤρξαντο πυροβολοῦντες ἐξ ἀσφαλῶν τώρα θέσεων κατά τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ. Πυροβολοῦντες καί ἀντιπυροβολούμενοι οἱ λησται ὑπό τε τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ καί τῶν περίξ αὐτῆς ἐνόπλων κατοίκων, οὐδέν ἠδυνήθησαν νά κατορθώσωσι. Μή δυνάμενοι δέ οὔτε νά πυρπολήσωσιν οὔτε νά ἐκβιάσωσι πλέον τήν οἰκίαν τοῦ ρηθέντος Εὐαγγέλου, χάρις εἰς τὰς ἰσχυράς ἀντιστάσεις αἷς κατέβαλον οὗτοι, ἐστράφησαν πρὸς τήν κάτωθι εὐρισκομένην οἰκίαν τοῦ Χρήστοῦ Ξεινοῦ καί εὐκόλως εἰσελθόντες εἰς αὐτήν ἀφήρπασαν πᾶν ὅ,τι πολύτιμον εὔρον ἐν αὐτῇ καί μετακομίσαντες αὐτά διά τῶν ζώων, ἔθεσαν πῦρ εἰς αὐτήν, ἀπειλοῦντες τοιοιτοτρόπως καί τήν πυρπόλησιν πολλῶν οἰκιῶν ἂν ὁ ρηθείς Εὐαγγέλος δέν ἐνέδιδεν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των.⁵⁶²

Τῷ ὄντι, ἰδόντες οἱ κάτοικοι τήν προκαίαν, κατελήφθησαν ὑπό τρόμου, φοβούμενοι τήν πυρπόλησιν ἀπάσης τῆς συνοικίας. Οἱ ἐντός ὅμως τῶν περίξ οἰκιῶν οὐδόλως ἐταράχθησαν βλέποντες τό πῦρ. Λέγεται μάλιστα ὅτι ὁ Κωνστ. Ξεινός (Ντίνος), ὅστις εἰς διαμάχας εὐρισκόμενος μετά τοῦ Εὐαγγέλου, ἀπό δέκα περίπου ἐτῶν ἔτροφον ἀσπονδον μῖσος μεταξύ των, βλέπων τόν ἐπικείμενον κίνδυνον τοῦ Εὐαγγέλου καί παροῶν τό ἀδιάλλακτον μῖσος, ἐνεθάρρυνεν αὐτόν λέγων «Νταγιάντα Βαγγέλη καί θά τά φᾶμε τά σκυλιά».

Βλέποντες ἤδη οἱ λησται ὅτι παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας των οἱ ἐντός τῶν οἰκιῶν ἠμύνοντο γενναίως καί συνεπῶς ὁ σκοπός των κατ' οὐδένα τρόπον θά ἐξετελεῖτο, εἰσώρμησαν εἰς τινὰς ἄλλας ἀσθενεῖς οἰκίας τοῦ χωρίου καί ἄρπασαντες πᾶν ὅ,τι πολύτιμον ἐν αὐταῖς εὔρον, ἀνεχώρησαν, λαβόντες τά ἐπίχειρα τῆς κακίας των.

2. Ἀφήγησι τοῦ Δ. Τζιμινάδη. Τό 1872 ἐγένετο ἐπιδρομή ληστῶν ὑπό τοῦ ἀρχηγοῦ τουρκαλβανοῦ Νιτζήπ, μέ συμμορίαν ὡς ἔγγιστα 150 ἀνδρῶν τουρκαλβανῶν καί κουτσοβλάχων. Εὐρίσκοντο κρυμμένοι εἰς τό πλησίον τοῦ χωριοῦ

562. Ἐντός τῆς πυρπολουμένης οἰκίας ἔρριψαν καί τά πτώματα τῶν φονευθέντων τριῶν ληστῶν (σημ. τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη).

δάσος και μόλις νύκτωσε μπήκαν στο χωριό με στόχο το σπίτι του Βαγγέλη Ξεινοῦ, ὅστις τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ὁ πλουσιότερος.

Εὐτυχῶς τοὺς ἀντελήφθησαν οἱ κάτοικοι καὶ εἶχον κλεισθεῖ στὰ σπίτια των. Οἱ λησταὶ κατευθύνθησαν στο σπίτι τοῦ Βαγγέλη Ξεινοῦ καὶ ἤρχισαν νά παραβιάζουν τὴν θύραν τῆς αὐλῆς, τὴν ὁποῖαν καὶ ἤνοιξαν. Ὄταν ὁμως μπήκαν στὴν αὐλὴν τοῦ σπιτιοῦ, εὐρέθησαν πρό ὁμοβροντίας πυρῶν καὶ δέν ἠδύναντο νά πλησιάσουν τὴν θύραν τοῦ σπιτιοῦ, καθ' ὅτι παραπλεύρως τοῦ σπιτιοῦ ὁ Βαγγέλης, ὅταν ἔφτιασε τὸ σπίτι του, εἶχε κτίσει καὶ τριώροφον πύργον (ὅστις σώζεται καὶ σήμερον) μέ πολεμίστρες καὶ μέ μίαν θύραν, ἣτις ἐπεκοινώνει μέ τὸ ὑπόλοιπο σπίτι, καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον προφυλάσσεται ἡ κυρία εἴσοδος τοῦ σπιτιοῦ.

Ὁ Βαγγέλης ἦτο ἐφοδιασμένος μέ πολλά ὄπλα καὶ πολεμοφόδια, εἶχε ἐξασκήσει δέ καὶ ταῖς γυναῖκαις νά πυροβολοῦν. Ἐπὶ ὄλην σχεδὸν τὴν νύκτα ὁ Βαγγέλης μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἠμύνοντο ἐναντίον τῶν ληστῶν φονεύσαντες καὶ πληγώσαντες πλείστους ἐξ αὐτῶν.

Παραπλεύρως τῶν σπιτιῶν τοῦ Βαγγέλη, ὑπῆρχε τὸ σπίτι ἑνὸς τῶν υἱῶν του, τοῦ Χρήστου, εἰς τὸ ὁποῖον, μόλις ἤρχισαν νά παραβιάζουν τὴν θύραν, αἱ εὐρισκόμεναι μόναι ἐντὸς γυναικες ἐγκατέλειπον καὶ διαφυγοῦσαι ὀπισθίας πρὸς τὸν κῆπον θύρας ἐκρῦβησαν. Εἰσελθόντες εἰς αὐτὸ οἱ λησταὶ, ἀφοῦ τὸ λεηλάτησαν, ἔρριψαν πετρέλαιον καὶ ἐκάησαν.

Καὶ ἓνα χαρακτηριστικόν, ὅπως τοὺς διηγοῦνται. Ὁ Βαγγέλης εἶχεν ἓνα ἀδελφόν, τὸν Ντῖνο Ξεινόν, ὅστις εἶχε τὸ σπίτι του ὀλίγον παρακάτω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Βαγγέλη. Οἱ δύο αὐτοὶ ἀδελφοὶ εὐρίσκοντο ἐν διαστάσει ἀπὸ δύο ἐτῶν καὶ δέν μιλοῦσαν ὁ εἰς τὸν ἄλλο. Τὸ βράδυ ὁμως ἐκεῖνο συμφιλιώθηκαν, διότι, μόλις εἶδεν ὁ Ντῖνος τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον εὐρίσκετο ὁ ἀδελφός του, ἤρχισε νά τοῦ φωνάζει καὶ νά τοῦ δίδη θάρρος: «μὴ φοβᾶσαι ἀδελφέ μου, θά τοὺς φᾶμε, τὰ σκυλιά», καὶ ἤρχισε καὶ αὐτός πυροβολῶν ἐναντίον τῶν ληστῶν.

Κατὰ τὴν πολλῶν ὥρῶν ἐπιθέσεων, οἱ λησταὶ ἀφοῦ ἐφονεύθησαν μερικοὶ καὶ ἐπληγώθησαν πλεῖστοι, ἠναγκάσθησαν νά φύγουν. Καὶ τοὺς μὲν νεκροὺς ἔρριψαν καὶ ἐκάησαν εἰς τὴν πυρπολουμένην οἰκίαν, τοὺς δέ πληγωμένους πῆραν μαζύ των καὶ ἔφυγον πρὶν ξημερῶση. Τὴν ἐπομένην οἱ κάτοικοι εἶδον εἰς τὸ μεσοχώρι (τὴν πλατεῖαν τοῦ χωριοῦ), καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἐσπαρμένους ἀγροὺς σίτου, πλῆθος αἱμάτων.⁵⁶³

§31. Στὸ Γανναδιό καὶ στὴ Μεσαριά τὸ 1879

Ἀφήγησις τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδου. Περί τὰ μέσα τοῦ Σεπτεμβρίου 1879, τὴν ἡμέ-

563.Γιὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐπιδρομὴν ληστῶν, ἔγραψαν καὶ οἱ: «Φωνὴ τῆς Ἠπειροῦ» τῆς 25.3.1894 (=Μολιστινά, 18), Μ. Κούσιος, Ἡ ἱστορία τοῦ χωριοῦ μου, 1971 121, Θ. Γκοῦτος, Γανναδιώτικα, 1986 16, 306.

ραν καθ' ἣν οἱ κάτοικοι ἀπό πρωΐας ἠτοιμάζοντο νά προευθῶσι εἰς τὰς ἀμπέλους διά τόν τρυγητόν, ὅποτε μερικοί ἔγκριτοι τοῦ χωρίου μετά τοῦ δεκατιστοῦ, διαμένοντες ἀπό πρωΐας εἰς τι ἔξωκκλήσιον τοῦ Γανναδιοῦ (τοῦ Ἁγ. Γεωργίου) ἵνα ζυγίζωσιν τὰς ἐκεῖθεν διερχομένας σταφυλάς, εἶδον εἰς τό ἀπέναντι μέρος των, εἰς θέσιν ὀνόματι Σελόν, μεγάλην συμμορίαν ἀνθρώπων, ἐπιφόβων ὡς ἐκ τῆς ἐνδυμασίας ἦν ἔφερον. Κατ' ἀρχάς, πρὶν πλησιάσωσιν, ἐνόμισαν αὐτούς ὡς Δερβεναγάδες καί δέν ἔδωσαν μεγάλην προσοχήν, περιμένοντες αὐτούς ὅπως πλησιάσωσιν. Ἦπατῶντο ὁμως, καθότι μόλις ἐπλησίασαν, ἐπίσθησαν πλέον ὅτι οἱ ἄθρωποι ἦσαν κακοῦργοι. Ἦσαν δέ τό ὅλον 27 τόν ἀριθμόν, ἀρχηγούς ἔχοντες τόν Σούλιον, Ἀλβανόν ἐκ Λάκκας, καί τόν Σπαθούλαν ἐκ τοῦ χωρίου Φούρκα. Ἠθέλησαν νά σωθῶσι διά τῆς φυγῆς των οἱ ἐν τῷ Ἁγ. Γεωργίῳ, πλήν ἦτο πολύ ἀργά, διότι οἱ λησταιί [...] ἐλθόντες διέταξαν αὐτούς ἀπειλητικῶς νά μήν κινηθῶσιν ἐκ τῆς θέσεώς των. Ἐκόντες ἄκοντες ὅθεν οὗτοι παρέμειναν ἐκεῖ, ἔνθα, ἐλθόντες οἱ λησταιί καί μή γνωρίζοντες σχεδόν οὐδένα ἐξ αὐτῶν, συνέλαβον αὐτούς καί τούς ὠδήγησαν ἐντός τῆς συνοικίας, πορευόμενοι εἰς τήν οἰκίαν τοῦ γνωστοῦ Εὐαγγέλου Ξεινοῦ.

Ἀγαθῆ τύχη ὁμως, ὁ ρηθείς Εὐάγγελος εἰδοποιήθη εγκαίρως περί τῆς ἐλεύσεως ληστῶν παρὰ τοῦ διδασκάλου Χρηστάκη Οἰκονομιδου (πατρός τοῦ γράφοντος), ὅστις τυχαίως πορευόμενος πρὸς τοὺς εἰς Ἁγ. Γεώργιον διαμένοντας συγχωριανούς του, μόλις ἐπλησίασεν εἰς τό ἔξωκκλήσιον, διέκρινε μακρόθεν τοὺς ἀνερχομένους ληστές καί ἐπιστρέψας ἐν τάχει εἰς τήν συνοικίαν, ἂν καί ἰδόντες αὐτόν μακρόθεν οἱ λησταιί ἠπειλήσαν νά μήν προχωρήσῃ, εἰδοποίησε τόν Εὐάγγελον καί ὅσους ἄλλους εὔρεν ἐκτός τῶν οἰκιῶν περί τῆς ἐλεύσεως κακοῦργων καί οὕτω προλαμβάνοντες οἱ κάτοικοι ὠχυρώθησαν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν.⁵⁶⁴

564. Στο ἄ' σχέδιο τοῦ πονήματός του, ὁ Ἁλ. Οἰκονομίδης ἔγραψε καί τά ἑξῆς: Ὁ Χρ. Οἰκονομίδης, ὅστις κατά τήν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο διδάσκαλος τοῦ χωρίου, ἀπό πρωΐας διένεμεν εἰς τὰς οἰκίας μικρά σημειωματάρια, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ καθείς θά κατέγραφε τὰς διερχομένας σταφυλάς. Τελειώσας λοιπόν τήν διανομήν, κατήρχετο ἐκ τοῦ χωρίου πρὸς τό ἔξωκκλήσιον, ἔνθα ἦσαν καί οἱ ἄλλοι. Πλησιάζων δέ πρὸς τό ἔξωκκλήσιον, βλέπει ἀπέναντι τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, εἰς τήν μεγάλην ὁδόν ὀνόματι Σελιοῦ, εἴκοσι καί πέντε περίπου ἀνθρώπους, λερούς, οἵτινες ἀνήρχοντο πρὸς τήν συνοικίαν. Τρέχει πρὸς τοὺς ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ καί λέγει: «τί εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ» ἀπήντησαν «Δερβεναγάδες»· «ὄχι, λέγει αὐτός, αὐτοὶ θά εἶναι λησταιί καί ἔρχονται δι' ἡμᾶς». Λέγων ταῦτα, ἐπορευέτο ὀπισθόκωλα πρὸς τό χωρίον νά εἰδοποιήσῃ τόν Εὐ. Ξεινόν νά προφυλαχθῇ. Οἱ λησταιί ὁμως ἠνόησαν τόν σκοπόν του καί λέγουσι εἰς αὐτόν μακρόθεν νά μείνῃ ἐκεῖ, ἀλλ' οὗτος οὐδόλως ἀκούων διαταγᾶς ἔτρεξεν ἀμέσως εἰς τό χωρίον εἰδοποιῶν τόν ρηθέντα Εὐάγγελον, καθὼς καί ὅσους ἄλλους συνήντησεν, οἵτινες προλάβοντες ἠσφαλίσθησαν ἐντός τῶν οἰκιῶν αὐτῶν. Οἱ λησταιί δέ, συλλαβόντες τοὺς ἐν τῷ ἔξωκκλησίῳ προκρίτους, εἶπον εἰς αὐτούς νά τοὺς ὠδηγήσωσι εἰς τήν οἰκίαν τοῦ Εὐ. Ξεινοῦ, ἀλλ' οὗτοι ἠρνήθησαν λέγοντες ὅτι ὁ Εὐάγγελος εἶναι ἐντός τῆς οἰκίας αὐτοῦ καί ἐπομένως εἶναι ἀδύνατον νά εἰσέλθῃτε ἐντός αὐτῆς.

Τοιουτρόπως λοιπόν οί λησται, κατανοήσαντες ὅτι ἦν ἀδύνατον νά εἰσέλθωσιν εἰς τήν ὀχυράν οἰκίαν τοῦ Εὐαγγέλου, ἐξ ἄλλου δέ ἀναμιμνησκόμενοι τήν πρό διετίας ὀλεθρίαν ἔκβασιν τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Νετζήπη καί θεωρήσαντες καλόν νά μὴν πλησιάσωσιν κἄν εἰς αὐτήν, εἰσῆλθον ἐντός ἄλλων τινῶν οἰκιῶν καί ἀρπάσαντες πᾶν ὅ,τι εὐκόλως ἠδυνήθησαν νά εὗρωσι πολύτιμον ἐπορεύθησαν εἰς τήν μεσαίαν συνοικίαν Μεσσαργιάν, μέ τήν πρόθεσιν νά συλλάβωσι τόν τότε εὐπορώτερον σχεδόν τῆς συνοικίας Μπέλτσιον. Εἰς μάτην ὁμως ἔσπευδον, ἐπειδή οὗτος, εἰδοποιηθείς τήν εἰς Γαναδιόν ἔλευσιν τῶν ληστῶν, ἔκρινε καλόν ἵνα διά τῆς φυγῆς του λυτρωθῆ τοῦ προβλεπομένου κινδύνου.

Δέν ἔμεινεν ὁμως ὁ δυστυχῆς καί ἐντελῶς ἀμέτοχος τῆς ἐπιδρομῆς τῶν κακούργων, καθότι οὗτοι, μὴ εὐρόντες αὐτόν ἐντός τῆς οἰκίας του, ἐλεηλάτησαν αὐτήν, παραλαβόντες πᾶν ὅ,τι πολύτιμον εὗρον, καί ἀκολούθως παρέδωκαν τήν τε οἰκίαν καί τά ἐν αὐτῇ ἐπιπλα εἰς τό πῦρ καί μετὰ παρέλευσιν ὧρων τινῶν ἅπασα ἡ οἰκία ἀπετεφρώθη. Διαρκούσης δέ τῆς πυρκαϊᾶς, οἱ λησται εἰσῆλθον εἰς πολλάς οἰκίας, ἐνθεν παρέλαβον ἄφθονα κοσμήματα χρυσᾶ καί ἀργυρᾶ. Μετά τήν λεηλασίαν των ταύτην, παραλαβόντες ἅπαντα τὰ λαφυραγωγηθέντα κοσμήματα καί λοιπά οἱ λησται, ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Μολίστης, τῶν κατοίκων διατελούντων ἐφ' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐκ πλήρει φόβῳ καί τρόμῳ.⁵⁶⁵

§32. Ἐπιδρομή τοῦ ληστήρχου Λεωνίδα τό 1880

1. Ἀφήγηση τοῦ Ἀλ. Οἰκονομίδη. Τό ἔαρ τοῦ 1880 ὁ περιβόητος ληστής Λεωνίδα ἀπεπειράθη εἰσβολήν εἰς Γαναδιόν. Οὗτος κατήγετο ἐκ πλουσίας τινος οἰκογενείας τῆς ἀμφιπόλεως Σαμαρίνης. Λέγεται δέ ὅτι, ἐπειδή ἡ οἰκογένειά του εἶχεν ὑπό τήν ἐξουσίαν της κτῆμα τι (τσιφλίκιον), ἐξ οὗ εἰσέπραττον κατ' ἔτος ἀρκετόν εἰσοδήμα, καί μόνοι διαχειρισταί τοῦ εἰσοδήματος ἦσαν οὗτος μετά τινος θεῖου του, ὁ θεῖος ἠθέλησε νά ἀποβάλῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τόν Λεωνίδα τῆς κληρονομίας ταύτης, διαχειριζόμενος οὗτος τήν περιουσίαν κατά τό δοκοῦν, τοῦθόπερ παρώργισε τόν Λεωνίδα. Τήν ἀδικίαν ταύτην κατανοήσας ὁ Λεωνίδα, δέν ἀφῆκεν ἀτιμώρητον τόν θεῖον του, καθότι, εὐκαιρίας δοθείσης αὐτῷ, ἐδολοφόνησε τόν θεῖον του καί ἵνα διαφύγῃ τῶν χειρῶν τῆς κυβερνήσεως κατέφυγεν εἰς τήν ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Ἐκεῖθεν, μετά τινά ἔτη, παραλαβών ἱκανούς ὄπαδούς του, μετήρχετο τόν ληστρικό βίον εἰς τὰς χώρας τῆς Μακεδονίας καί Ἠπείρου.

Ὡς τῶν ἄλλων ληστῶν, τοιουτοτρόπως καί τοῦ Λεωνίδα δέν ἦτο δυνατόν νά μὴν φθάσῃ εἰς τὰ ὦτα του ὅτι ἐν Μολίστῃ ὑπάρχουσι πολλοί εὐκατάστατοι καί ἠδύνατο νά εὗρῃ πλουσίαν λείαν εἰς τὰς ἐπιδρομάς του. Διό, ἐποφθαλμιῶν

565.Γιά τήν ἐπιδρομή τῶν ληστῶν αὐτῶν στήν Μεσσαριά, βλ. καί Κούσιος, ὁ.π. 135.

πρό πολλοῦ τό Γαναδιόν, ἐπέδραμεν ἐν αὐτῷ τό 1880, ἄγων περί τούς ἐβδομήκοντα ὀπαδούς, ἔχων ὡς δεύτερον ἀρχιληστήν καί τόν φοβερόν Δαβέλην, ὅστις τότε εὐρίσκετο ὑπό τās διαταγās τοῦ Λεωνίδα. Μελετήσας δέ πρό ἡμερῶν τό σχέδιόν του, τήν 15ην Μαΐου, κατελθὼν ἐκ τοῦ ἄνω τοῦ χωρίου γνωστοῦ δάσους, εἰσῆλθεν εἰς τήν συνοικίαν ἀπό πρωΐας, διαμοιράσας τούς ὀπαδούς του εἰς δύο σώματα, ἵνα οἱ μὲν δεξιόθεν οἱ δέ ἀριστερόθεν ἀποκλείσωσι πᾶσαν διέξοδον τῶν κατοίκων.

Ἦτο Κυριακή καί οἱ κάτοικοι, συγκεντρωμένοι ὄντες εἰς τό μεσοχώριον ἔξω τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Νικολάου Χατζῆ, συνεσκέπτοντο πῶς ἠδύναντο νά ἐξασφαλίσωσιν ἑαυτούς κατά τῶν φοβερῶν ἐπιδρομῶν τῶν ληστῶν. Πρό ἐτῶν ὁμως εἶχον μισθώσῃ δύο Ἄλβανούς, τούς ὁποίους εἶχον ὡς φύλακας, ἕνα εἰς τό Γαναδιόν καί τόν ἕτερον εἰς Μεσσαρειάν. Ὁ τοῦ Γαναδιοῦ τοιοῦτος ὠνομάζετο Κάππος, ἦτο δέ ἐγνωσμένης ἱκανότητος καί ἀνδρείας καί συνεπῶς ἠδύνατο νά ἀντιπαραταχθῆ εὐκόλως κατά τῶν ληστῶν. Τυχαίως λοιπόν καί οὗτος κατά τήν ὥραν τῆς εἰσβολῆς τοῦ Λεωνίδα εὐρίσκετο ἔνοπλος μετά τῶν ἄλλων κατοίκων ἔξω τοῦ ρηθέντος ἐργαστηρίου.

Γινώσκων ὁμως τήν ἀνδρείαν καί τό ἀτρόμητον τοῦ Κάππου ὁ Λεωνίδας, ὅστις πρῶτος εἰσῆλθε ἐκ τοῦ κωδονοστασίου τῆς ἐκκλησίας, διευθυνόμενος πρὸς τούς συνηγμένους Γαναδιώτας, ἔσπευσεν πρῶτον νά λυτρωθῆ ἐκ τοῦ φύλακος τούτου καί διευθύνας τό ὄπλον του κατά τοῦ Κάππου, διέταξεν αὐτόν νά ρίψῃ τό τουφέκι του. Ὁ Κάππος κατ' ἀρχῆς ἐνόμισε τόν Λεωνίδα ὡς τόν ἐκ Μεσσαρειᾶς φύλακα, πλὴν, μόλις διέκρινεν ὅτι ἠπατᾶτο, ὁ Λεωνίδας ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ καί ἡ σφαῖρα διαπεράσασα τό στήθος τοῦ Κάππου ἔκρουσεν εἰς τόν τοῖχον τοῦ ἐργαστηρίου, ἐπιστρέψασα δέ ἐτραυμάτισε τόν Κωνστ. Τζημινάδων κατά τόν δεξιόν μηρόν.

Μόλις ἐκρότησε τό ὄπλον, ἅπαντες οἱ συνηγμένοι ἔδραμον σωθῆναι διά τῆς φυγῆς των, ἐννοήσαντες ὅτι μέγας κίνδυνος ἐπαπειλεῖ αὐτούς. Ἔτρεξαν ὁμως [...]. Καί ὁ μὲν Εὐάγγελος Ξεινός, ἐγγύς εὐρισκόμενος τῆς οἰκίας του, προλαβὼν ἀνεκλείσθη ἐν αὐτῇ μετά τινων ἄλλων, παραλαβὼν καί τόν αἰμόφυρτον Κάππον, ὅστις μετά δίωρον ζωὴν ἐξέπνευσε. Οἱ δέ Κων. Ξεινός καί Κων. Τζημινάδων μετά πολλῶν ἄλλων ἔτρεχον πρὸς τά κάτω ὅπως ἐγκλεισθῶσι καί οὗτοι εἰς τās οἰκίας των. Ἔδραμεν ὁμως κατόπιν τούτων καί ὁ Λεωνίδας, μόνος, ὅστις, προσπαθῶν νά συλλάβῃ τόν Κων. Ξεινόν, ἔφθασε μέχρι τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἔνθα, κλείουσα ἡ θύρα, συνέλαβεν ἐν τῷ μέσῳ τήν χεῖρα τοῦ Λεωνίδα, μή κατορθώσαντος δέ νά ἀνοίξῃ αὐτήν, ἠναγκάσθη νά ἀποσύρῃ τήν χεῖρα του μετά πολλῶν κόπων καί πόνων. Ἄλλοι δέ λησταί ἐτράπησαν τῆδε κακεῖσε πρὸς καταδίωξιν ἄλλων.

Μεταξὺ τῶν ἐν τῷ μεσοχωρίῳ, εὐρίσκετο καί ὁ γνωστός ἤδη διδάσκαλος Χρ. Οἰκονομίδης. Οὗτος, ἅμα ὡς ἐγνώσθη ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος ὑπὸ τῶν ληστῶν,

ἔσπευσε νά κρύψη ἐντός τοῦ ρηθέντος ἐργαστηρίου χρυσᾶ τινά νομίσματα, ἅτινα εἶχεν εἰς τό χρηματοφυλάκιόν του καί τά ὅποια, μετά τήν ὡς κατωτέρω θά ἴδωμεν πυρπόλησιν τοῦ ἐργαστηρίου, ἠδυνήθη νά εὔρη. Πλήν, μόλις ἐπέστρεψε νά ἐξέλθῃ, εὔρεθη πρό κεκλεισμένων θυρῶν, καθότι ὁ γυναικάδελφος αὐτοῦ Κων. Χατζῆς, κύριος τοῦ ἐργαστηρίου, μή ἰδών αὐτόν εἰσελθόντα, ἔσυρε τό κλειθρον τῆς θύρας καί ἔφυγε. Ὁ δυστυχῆς Χρηστάκης ἤδη εὐρίσκετο ἐγκάθειρ-κτος καί ἐξάπαντος ἤθελε γίνεαι θῦμα τοῦ πυρός, ἂν, ἐν τῇ ἀπογνώσει του ταύτῃ, δέν ἐπιχείρῃ νά ἐκβιάσῃ τήν κάτωθι τοῦ ἐργαστηρίου μικράν καί ἀσθε-νεστέραν θύραν διά τινος ἀμβλέος ὀργάνου, ὁπόθεν ἐξελθὼν ἐθεώρησεν ὅτι ἦτο ἐλεύθερος πλέον νά διευθυνθῇ ὅπου ἐβούλετο πρός ἀσφάλειάν του. Ἦπατᾶτο ὁμως, διότι, μόλις ἐξελθὼν ἔτρεξε πρός τά κάτω τῆς ἐκκλησίας, ἐνθα ἐνόμιζεν ὅτι τό μέρος ἐκεῖνο ἦτο κενόν ληστῶν. Δέν προχώρησεν ὁμως πολλά βήματα καί συναντᾶ, παρ' ἐλπίδα του, τόν ἀρχιληστήν Λεωνίδα, ὅστις, ἐλευθερώσας, ὡς εἶπομεν, κακήν κακῶς τήν χεῖρα του, ἔτρεχε πρός συνάντησιν τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, οἵτινες, συλλαμβάνοντες ὄσους εὐρισκόν καθ' ὅσον, ὠδήγουν αὐτούς ἐντός τῆς ἐκκλησίας. Δέν ὑπῆρχε πλέον ἐλπίς σωτηρίας, ἦτο ἀδύνατον νά δια-φύγῃ. Συλληφθεῖς ὑπό τοῦ Λεωνίδα, ἠρώτησεν αὐτόν (ὁ Λεωνίδας) τίς ἦτο καί πῶς ὠνομάζετο. Ἀπεκρίθη οὗτος καί εἶπεν ὅτι εἶμαι διδάσκαλος ἐνταῦθα, ἐκ Πυρσογιάννης, καί ὠνομάζομαι Βασίλειος.⁵⁶⁶ Παρέλαβεν ἀμέσως αὐτόν ὁ Λεω-νίδας καί ὠδήγησεν εἰς τήν ἐκκλησίαν, ἐνθα παρέδωσεν αὐτόν εἰς ἑτέρους τέσ-σαρας ληστᾶς ἵνα τόν φυλάττωσι καί ἀνεχώρησεν.

Οἱ τέσσαρες ὁμως οὗτοι, κακοποιοῦντες αὐτόν, ὡς καί τοὺς ἄλλους, τῷ ἀφήρσαν τό ὠρολόγιόν του, μή εὐρόντες χρήματα. Ἀλλά τυχαίως φθάσας ἐκεῖσε ὁ Δαβέλης καί ἀντιληφθεῖς τά διατρέξαντα, «παληκαριά πού κάμεταν» λέ-γει εἰς τοὺς ληστᾶς, «ἠῦρετε ἕνα διδάσκαλον καί τοῦ ἐπήρατε τό ὠρολόγιον»(;) Ταῦτα δὲ εἰπόντος, ἐπέστρεψαν πάλιν τό ὠρολόγιον. Ἀκολουθῶς διέταξεν αὐτόν ὁ Δαβέλης νά τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τήν οἰκίαν τοῦ Κων. Ξεινοῦ. Εἰς μάτην ἠρνή-θη ὁ διδάσκαλος, προαφασίζόμενος ὅτι δῆθεν ἀγνοεῖ ταύτην, καθότι ὁ Δαβέλης λέγει εἰς αὐτόν ἀπειλητικῶς «ἔλα νά σέ ὀδηγήσωμεν ἡμεῖς ἀφοῦ δέν τήν ξεύρεις» καί παραλαβὼν αὐτόν, ὠδήγησεν εἰς τήν πλησίον θύραν τῆς οἰκίας τοῦ Ντίνου. Διά τόν αὐτόν δέ σκοπόν εἶχον ὀδηγήσῃ ἐκεῖσε καί ἕτερον τινά Βασίλειον Πα-παχρήστου. Διέταξαν τότε οἱ λησταί τόν ρηθέντα Χρηστάκην νά θραύσῃ τήν θύ-ραν διά τινος πελέκεως, τόν ὅποιον εἶχον προμηθευθῆ οὗτοι τίς οἶδε πόθεν. Χάρις ὁμως εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Λεωνίδα, εἰπόντος ὅτι οὗτος ὡς διδάκαλος ἦτο ὄλως ἀπειρος τῆς χρήσεως τοῦ πελέκεως, ὠδηγήθη καί πάλιν οὗτος ἐπὶ τήν ἐκκλησίαν καί ἐκλείσθη ἐντός αὐτῆς μετά τινων ἄλλων γυναικῶν, ἐπιβαλόντες

566. Εἶπεν οὕτως ἐπειδὴ κατά τύχην τό ἔτος ἐκεῖνο ἦτο [...] δημοδιδάσκαλος συνάδελφός του ἐκ Πυρσογιάννης, Βασίλειος [...] (σημ. τοῦ Ἁλ. Οἰκονομίδη).

οἱ λησταί εἰς τόν ἕτερον Βασίλειον νά θραύσῃ τήν θύραν. Ἐκὼν ἄκων ὁ Βασίλειος ἐξετέθη εἰς τόν κίνδυνον τοῦτον καί λαβὼν τόν πέλεκυν ἤρξατο νά σχίξῃ τήν ἐξώθυραν, πλήν δέν ἐβράδυνε νά ἀναχαιτισθῇ τό ἔργον του. Καθότι, μόλις παρῆλθον δευτερόλεπτα τινά καί βολίς τουφεκίου ἐκ τῶν ἐντός τῆς οἰκίας ὀχυρωμένων διεπέρασε τήν ἀριστεράν χεῖραν αὐτοῦ. Συγχρόνως δέ ἑτέρα βολίς, ριφθεῖσα ἐκ τῆς ἀπέναντι οἰκίας τοῦ Κων. Τζημινάδων, ἐπλήγωσε καιρίως ληστήν τινά περί τό στήθος.

Τούτων γενομένων ἐνταῦθα, οἱ λοιποὶ λησταί, διασκορπισθέντες εἰς τήν συνοικίαν, οἱ μὲν εἰσῆρχοντο εἰς ὅσας εὕρισκον ἀνοικτάς οἰκίας, λεηλατοῦντες καί ἀπογυμνοῦντες πᾶν ὅ,τι πολύτιμον ἐν αὐταῖς ἠδύναντο νά εὕρωσιν, οἱ δέ συνελάμβανον ὅσους κατέφθανον ἐκ τῶν κατοίκων, ἄνδρας τε καί γυναῖκας, ἵνα, σχηματίζοντες δι' αὐτῶν ἐμπροσθοφυλακὴν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν προασπίδα ἑαυτῶν ἐπέλθωσι πρὸς κυρίευσιν τῶν ὀχυρωμένων οἰκιῶν.⁵⁶⁷ Μετά παρέλευσιν ὥρων τινῶν, ἐσχημάτισαν τοιοῦτοτρόπως σύνολον πολλῶν κατοίκων, τοὺς ὁποίους καί ἔμελλον νά ὀδηγήσωσι πρὸς τόν ἀπάνθρωπον σκοπὸν των, διακινδυνεύοντες δηλ. τήν ζωὴν τῶν ἀθῶων κατοίκων διὰ νά ἐξαναγκάσωσι τοὺς ἐντός τῶν οἰκιῶν νά ἐνδώσωσιν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῶν. Εὐτυχῶς ὅμως, ἐπειδὴ οἱ συλλεχθέντες ἦσαν ἀνεπαρκεῖς καί ἔτρεχον πρὸς ἀνεύρεσιν καί ἑτέρων, πλεῖστοι τῶν κατοίκων προλαβόντες ἔφυγον μακρὰν, πρὸς τό ἡμιτελὸν περίπου ἀπέχον τῆς συνοικίας ἐξωκκλήσιον τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος. Πλήν, ἐνταῦθα δέν ἦσαν ἐντελῶς ἀπηλλαγμένοι τοῦ κινδύνου, καθότι τινές ἐκ τῶν ληστῶν, διώκοντες τοὺς φεύγοντας, ἔφθασαν μέχρι τοῦ ἐξωκκλησίου, ἔνθα, ἀπογυμνώσαντες τὰς γυναῖκας, ὅσαι τυχόν ἔφερον διάφορα ἀργυρᾶ κοσμήματα, συσσωματώσαντες αὐτοὺς, διηύθυνον πρὸς τήν συνοικίαν διὰ τόν εἰρημένον σκοπὸν των.

Ἄλλοι δέ τῶν ληστῶν, ὀρῶντες τήν ἰσχυράν ἄμυναν τῶν ἐντός τῶν οἰκιῶν, ἀπεπειράθησαν τήν πυρπόλησιν οἰκιῶν τινῶν, τοῦθόπερ καί ἐγένετο, θέσαντες πύρ εἰς τὰς οἰκίας Κων. Τζημινάδων, Ζήσου Τζημινάδων, Ἰωάννου Χρ. Ξεινοῦ, Ζήσου Κ. Ξεινοῦ, Εὐαγγέλου Οἰκονόμων καί τό ἐργαστήριον τοῦ Νικολάου Χατζη. Τότε δὴ φόβος καί τρόμος κατέλαβε γενικῶς ἅπαντας τοὺς κατοίκους. Ἄλλαλαγμὸς μέγας ἀντήχει πανταχόθεν. Φλόγες οὐρανομήκεις ὑψοῦντο ἐκ τῶν καιομένων οἰκιῶν, πυροβολισμοὶ ἀντηλλάσσοντο ἀλλεπάλληλοι. Τότε, λέγω, ἀθυμία καί πανικός κατέλαβε ἅπαντας ἐν γένει τοὺς Γαναδιώτας, πάντα τὰ ἀνωτέρω προεικόνιζον τήν πανωλεθρίαν τοῦ Γαναδιοῦ.

567. Διότι οἱ λησταί, μὴ εὕρισκοντες κατάλληλον μέρος νά ἀνταποκρίνωνται εἰς τοὺς πυροβολισμοὺς τῶν ἔσωθεν ριπτομένων, ἔθετον ἕκαστος ἓνα ἐκ τῶν κατοίκων ἐμπροσθεν ἑαυτοῦ καί τοιοῦτοτρόπως ἀπηλλάσσοντο τῶν σφαιρῶν, καθότι οἱ ἐντός τῶν οἰκιῶν, φοβούμενοι μὴ διὰ τῶν σφαιρῶν των διαπεράσωσι τὰ στήθη τῶν ἀδελφῶν των, δέν ἔφερον μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς ληστές (σημ. τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη).

Ἐναμφιβόλως τό Γαναδιό θά κατερημοῦτο μετ' ὀλιγον, ἄν ἡ Θεία Πρόνοια δέν ἔθετε χεῖρα βοηθείας. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν φωνῶν καί ἀλλαλαγμῶν, ἀντηχεῖ εἰς τά ὦτα τῶν ληστῶν παρά τῶν σκοπῶν αὐτῶν (οἱ κοινῶς Καραούλια λεγόμενοι) ἡ λέξις λύκος! λύκος! τουτέστι Στρατός! Στρατός ἔρχεται πρὸς καταδίωξιν ἡμῶν!⁵⁶⁸ Αὐτοστιγμεί ὄθεν οἱ λησταί, ἅμα ὡς ἀντελήφθησαν τὰς λέξεις, ἔσπευσαν νά ἀπομακρυνθῶσι τῆς συνοικίας, τραπέντες εἰς ἄτακτον φυγὴν πρὸς τό ἄνω τῆς συνοικίας δάσος. Ἐσπευσαν δέ ἐπὶ πόδας αὐτῶν καί οἱ στρατιῶται, πλὴν ἦτο ἄργά πλέον· οἱ λησταί εἶχον ἀπομακρυνθῆ ἤδη.

Ἐπελογίζοντο δέ αἱ ζημίαι τῆς καταστροφῆς ἐν ὄλῳ πλέον τῶν δύο χιλιάδων λιρῶν.

2. Ἀφήγηση τοῦ Δ. Τζιμινάδη. Τόν Μάϊον τοῦ 1880 ἐγένετο ἐπίδρομή ὑπὸ τοῦ Λεωνίδα, ἐκ Σαμαρίνης τὴν καταγωγὴν, μετὰ τῆς συμμορίας του ἀνερχομένης εἰς ἑκατόν ὡς ἔγγιστα ληστῶν.

Ὁ Λεωνίδας ἐπέδραμε στό Γανναδιό περί τὴν 8ην πρωτῆν ὥραν καί εὔρεν τοὺς κατοίκους συγκεντρωμένους ὄλους στήν πλατεῖαν τοῦ χωρῆσι, διότι εἶχον ὀρίσει τὴν ἡμέραν ἐκείνην νά συσκεφθοῦν εἰς ποῖο μέρος θά βάλουν ταῖς στρουγγες τῶν αἰγοπροβάτων των, ὅπως συνήθισαν κατ' ἔτος. Μετὰ τόν Μάϊον ἔβγαζαν τὰ αἰγοπρόβατά των ἔξω τοῦ χωρῆσι καί τὰ ἀντάμωναν ὄλα ἐκεῖ, τὰ ἄρμεγαν καί ἔφτιαχναν τό βούτυρο καί τό τυρί καί τό ἔπερναν μέ τὴ σειρά, ἀναλόγως τοῦ γάλακτος πού εἶχεν ἕκαστος. Τοιοῦτοτρόπως λοιπόν ὁ Λεωνίδας τοὺς βρῆκεν ὄλους συγκεντρωμένους στήν πλατεῖαν.

Μεταξὺ τῶν κατοίκων εὔρισκετο τὴν ὥραν ἐκείνην καί Τοῦρκος χωροφύλαξ (ζαπτιές) ὄπλισμένος. Κατόπιν τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ληστῶν, οἱ κάτοικοι εἶχον ζητήσῃ ἀπὸ τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς τῆς Κονίτισης καί εἶχε ἐγκριθῆ νά ἐγκατασταθῆ φυλάκιον ἐκ δύο χωροφυλάκων πρὸς φύλαξιν τοῦ χωρῆσι. Πρὸς τόν σκοπόν τοῦτον, οἱ κάτοικοι ἔκτισαν εἰς τόν πλησίον τοῦ χωρῆσι λόφον, ὅπου εἶναι τό Σχολεῖον, εἰς τό προαύλιον, ἕνα οἰκίσκον ἐκ δύο δωματίων, ἀποκλειστικῶς διά διαμονὴν τῶν χωροφυλάκων, καί τό ὄνόμαζον Νταμπούρι.

Ἐνας λοιπόν τῶν χωροφυλάκων αὐτῶν, Κάππος ὄνομαζόμενος, εὔρισκετο εἰς τὴν πλατεῖαν μεταξὺ τῶν κατοίκων ὄταν μπῆκε στό χωριό ὁ Λεωνίδας μόνος του καί ἔφθασε στήν πλατεῖα. Οἱ ὑπόλοιποι συμμορῆται ἤρχοντο ἀπὸ ἄλλας διευθύνσεις. Μόλις εἶδε τόν Τοῦρκον ἐκεῖ ὄπλισμένον, ἐστάθη εἰς ἀπόστασιν καί ἐπρότεινεν στόν χωροφύλακα: «Κάτω τ' ἄρματα βρέ Τοῦρκε». Οἱ κάτοικοι, ὡς καί ὁ χωροφύλαξ, ἐνόμισαν κατ' ἀρχῆς ὄτι κάποιος γνωστός ἀστειεύεται. Ὅταν

568. Καθότι λοχαγός τις ἀνεφάνη μετὰ τοῦ λόχου του, ἐρχόμενος ἐκ Κονίτισης πρὸς ἡσυχίαν τοῦ τόπου, μή γινώσκων βεβαίως ὄτι ἐν Γαναδιῳ οἱ λησταί διεδραμάτιζον τὰ ἀνωτέρω, καί τοῦτον ἰδόντες οἱ σκοποὶ ἔσπευσαν νά εἰδοποιήσωσι τοὺς ληστὰς ὅπως ἀποχωρήσωσι (σημ. τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη).

ὁμως ὁ Λεωνίδας ἐπυροβόλησεν ἐναντίον του καί τόν ἐπέτυχε, διαπεράσασα ἡ σφαῖρα τά ἐντόσθιά του καί λοξοδρομήσασα στόν παραπλεύρως τοῖχον ἐπλήρωσε στήν κοιλιά τόν πατέρα μου Κωνσταντῖνον Τζημινάδη, τότε οἱ κάτοικοι κατάλαβαν ὅτι ἔχουν νά κάμουν μέ κακοῦργον καί ἤρχισαν νά φεύγουν γιά νά κρυβοῦν εἰς διαφόρους διευθύνσεις. Ὁ πληγωθεῖς Τοῦρκος κατόρθωσε νά μπεῖ στό παραπλεύρως σπίτι τοῦ Βαγγέλη Ξεινοῦ, ὅπου καί ἐξέπνευσε μετά δύο ὥρας. Ὁ πατήρ μου πῆγε στό πλησίον σπίτι τοῦ Παύλου Παπαζηκοπούλου καί ἐκρύβη εἰς τό ὑπόγειον, καλύψασα αὐτόν ἡ Παύλαινα μέ κλαργιά καί ξύλα.

Οἱ περισσότεροι τῶν κατοίκων ἔτρεξαν πρὸς τό κάτω τῆς πλατείας μέρος καί μπῆκαν στό σπίτι τοῦ Ντίνου Ξεινοῦ. Μεταξύ αὐτῶν ἦτο καί ὁ παπποῦς μου Χρῆστος Τζημινάδας ἡ Καρακίτσος, ὅπως μέ παρατσούκλι τόν ὀνόμαζαν οἱ χωριανοί. Αὐτός ἔτρεξε νά μπῆ στό ἀπέναντι τοῦ Ντίνου σπίτι του, εὐρών ὁμως τήν θύραν κλειστήν ἐστράφη νά μπῆ στό σπίτι τοῦ Ντίνου, τοῦ ὁποῖου ἡ ἄλλη θύρα ἦτο ἀκόμη ἀνοικτή. Τήν στιγμὴν ὁμως ἐκείνην εἶχε καταφθάσει ὁ Λεωνίδας, ὅστις τόν ἄρπαξε ἀπό τό ἐπανωφόρι (τήν φλοκάτα). Ὁ παπποῦς μου ὁμως ἦτο ἕνας γερός γέρος καί κατόρθωσε νά μπῆ στήν αὐλή καί νά κλείσῃ τήν θύραν μαζί μέ τό χέρι τοῦ Λεωνίδα, ὁ ὁποῖος κρατοῦσε μέ τό ἕνα χέρι τήν φλοκάτα τοῦ παπποῦ μου καί μέ τό ἄλλο τό τουφέκι του. Ὅταν ὁμως ἤκουσε τόν παπποῦ μου νά φωνάζῃ νά τοῦ φέρουν ἕνα τσεκούρι νά τοῦ κόψῃ τό χέρι, ἠναγκάσθη νά τόν ἀφίση ἀπό τήν φλοκάτα καί νά τραβήξῃ τό χέρι του, ὁ δέ παπποῦς μου τότε ἔκλεισε τήν θύραν.

Ἐν τῷ μεταξύ εἶχε καταφθάσει στό χωριό καί πλημμύρισε τούς δρόμους ὅλη ἡ συμμορία καί εὔρε τόν ἀρχηγό της εἰς τήν θύραν τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ντίνου, ὅπου μόλις εἶχεν ἐλευθερώσει τό χέρι του. Ἐπειδή εἶχε παρατηρήσει ὅτι στο σπίτι αὐτό εἶχον συγκεντρωθῆ πολλοί τῶν κατοίκων, ἀφοῦ τοποθέτησε σκοπούς εἰς τούς λοφίσκους τοῦ χωριοῦ, συγκέντρωσε τούς περισσότερους τῶν ληστῶν εἰς τήν θύραν τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ντίνου καί ἤρχισε παραβιάζων αὐτήν γιά νά ἔμβῃ ἐντός τοῦ σπιτιοῦ, νά συλλάβῃ τούς ἐκεῖ εὐρισκομένους, νά τοὺς ἔχῃ ὡς προχώμα καί τοιοῦτοτρόπως θά ἠμποροῦσε νά μπῆ σέ ὅποιο σπίτι ἤθελε μέ τή σειρά.

Ὅταν ἦλθε στό μεσοχώρι ἡ συμμορία, συνέλαβε ἐκεῖ δύο ἢ τρεῖς κατοίκους, οἵτινες δέν εἶχον κατορθώσει νά κρυβοῦν, μεταξύ αὐτῶν καί τόν διδάσκαλον τοῦ χωριοῦ, καί τοὺς ὁποῖους ἔκλεισαν ἐντός τῆς ἐκκλησίας, μέ σκοπόν βεβαίως νά συγκεντρώσουν ἐκεῖ περισσότερους διά τό ὡς ἄνω σχέδιόν των, νά τοὺς χρησιμοποιήσουν διά προχώματα. Ἐπειδή ὁμως δέν ἄφησαν ἐκεῖ σκοπόν νά τοὺς φυλάττῃ, κατόρθωσαν νά δραπετεύσουν καί νά κρυβοῦν.

Ἐπετέθησαν λοιπόν ὀλόκληρος ἡ συμμορία ἐναντίον τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ντίνου Ξεινοῦ καί ἤρχισε μέ τσεκούργια νά σπάνῃ τήν θύραν τῆς αὐλῆς, τήν ὁποίαν, ἂν καί εἶχαν καταστρέψῃ, δέν ἠδύναντο νά ἔμβουν στήν αὐλήν, καθ' ὅτι οἱ εὐρισκόμενοι ἐντός τούς ἐπυροβόλουν. Ἀφοῦ δοκίμασαν ἐπὶ πολλάς ὥρας καί ἐβεβαιώθη

σαν τό αδύνατον τῆς εισόδου, ἔκαμαν ἄλλα σχέδια, παρεβίασαν παρακειμένην οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν δέν εὔρον ἀντίστασιν, καθ' ὅτι αἱ ἐντός αὐτῆς εὔρισκόμεναι γυναῖκες τὴν εἶχον ἐγκαταλείπει, διαφυγοῦσαι δι' ὀπισθίας θύρας. Εἰς τὴν οἰκίαν αὐτὴν ἔβαλαν φωτιά, ἵνα αἱ φλόγαι καὶ ὁ καπνὸς ἀναγκάσῃ τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ντίνου νὰ ἐξέλθουν. Καὶ πραγματικῶς ὁ καπνὸς ἐκ τοῦ ἀναφλεγομένου σπιτιοῦ τοὺς ἠπεῖλει. Καὶ ἤρχισαν νὰ φωνάζουν: «πυροβολῆστε, γιατί θά μᾶς κάψουν».

Ὁ θεῖος μου Λάμπρος, ὁ ὁποῖος εὔρισκετο εἰς τό ἀπέναντι σπίτι μας, ἐπυροβόλησεν εἰς τὸν σωρὸν τῶν συγκεντρωμένων ἐκεῖ ληστῶν καὶ ἐπλήγωσεν ἓνα ἐξ αὐτῶν. Τότε ἐστράφησαν ἐναντίον τῆς οἰκίας μας, τῆς ὁποίας ἤρχισαν μέ τά τσεκούρια νὰ καταστρέφουν τὴν θύραν. Στό σπίτι μας μέσα εὔρισκοντο ἡ γιαγιά, ὁ θεῖος μου Λάμπρος, ἡ σύζυγός του, ἡ θεία μου Βασίλενα, χήρα, μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Χριστοδούλου, ἐτῶν 12, καὶ ἡ μητέρα μου μετὰ τῆς ἀδελφῆς μου ἐτῶν 4. Ἐγὼ δέν εἶχον γεννηθῆ ἀκόμη. Ἡ οἰκογένειά μου, ἰδοῦσα τὸν κίνδυνον, ἐγκατέλειπε τό σπίτι καὶ διὰ τῆς ὀπισθίας θύρας πρὸς τὸν κῆπον ἔφυγον καὶ ἐκρύβησαν εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ζυγούρα, τό ὁποῖον εἶναι κάτωθεν τῶν σπιτιῶν τοῦ Παπαζήκου. Οἱ λησταί, ἀφοῦ παρεβίασαν τὴν θύραν, μπῆκαν μέσα, λεηλάτησαν τό σπίτι ἀπό τά καλύτερα ἀντικείμενα, τά φόρτωσαν στό μουλάρι μας, τό ὁποῖον βρῆκαν εἰς παρακείμενον κατώγι, καὶ μετέπειτα, κατὰ τά εἰθισμένα, ἔρριψαν ἓνα τενεκέ πετρέλαιον καὶ ἔβαλαν φωτιά. Μαζύ μέ τό σπίτι μας ἐκάησαν ἀκόμη τρία παραπλήσια σπίτια, τοῦ Εὐαγγέλου Τζημινάδη καὶ τοῦ Ζήση Τζημινάδη.

Εὐτυχῶς τὴν ὥραν ἐκείνην κατέφθανεν ἐκ Κονίτισης λόχος Τουρκικοῦ στρατοῦ, οἱ ὁποῖοι ὄλως τυχαίως ἤρχοντο στή Μόλιστα κατὰ τά συνηθισμένα, νὰ περιοδεύουν κάποιον κῆπον τά χριστιανικά χωριά καὶ νὰ καλοπερνοῦν, διότι ὅταν πῆγαιναν στα χωριά κατασκήνωναν στά σπίτια καὶ παρήγγελαν τό μενού πού τοὺς ἄρεσεν. Εὐτυχῶς λοιπόν, ἐπαναλαμβάνω, τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἤρχετο πρὸς τὴν Μόλισταν καὶ εἶχε φθάσει εἰς τό παρεκκλήσιον Ἁγίου Μηνᾶς, ὅταν οἱ τοποθετημένοι τριγύρω τοῦ Γανναδιοῦ σκοποὶ τῶν ληστῶν τοὺς ἀντελήφθησαν καὶ ἤρχισαν νὰ δίδουν τό σῆμα, φωνάζοντες «λῦκοι, λῦκοι». Οἱ λησταί, οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε ἤθελον νὰ ἐμπλακοῦν μετὰ τοῦ στρατοῦ, ἔφυγον ἀμέσως καὶ ὅταν ὁ στρατὸς ὕστερον ἀπὸ μίαν σχεδόν ὥραν ἔφθσε στό Γανναδιό, οἱ λησταί εἶχον ἀπομακρυνθεῖ, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ στρατὸς ἔτρεξε πρὸς καταδίωξίν των, ἀρκεσθεῖς νὰ μείνη στό χωριό δι' ἀνακρίσεις.

Διὰ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ καπετάν Λεωνίδα, ἐκάησαν τέσσαρα σπίτια καὶ τίποτε περιπλέον δέν κατόρθωσαν.

Ὁ πατήρ μου, ἐπειδὴ ἅπασα ἡ οἰκογένεια ἔμεινεν ἄνευ κατοικίας καὶ ἄνευ οὐδενός ἐπίπλου, μετακόμισε τὴν ἐπομένην εἰς Κόνιτσαν μεθ' ἀπάσης τῆς οἰκογενείας του, διὰ νὰ περιποιηθῆ καὶ τὴν πληγὴν εἰς τοὺς ἐκεῖ ἰατροὺς, διότι, λόγῳ τῆς μὴ ἐγκαίρου περιποιήσεως, εἶχε χειροτερεῦσει καὶ ἐχρειάσθη ἀρκετὸς

χρόνος νά γίνη ἐντελῶς καλά. Ἔβαλεν ἐπίσης κτίστας, διότι ἦτο εὐκατάστατος καί ὀλίγον καιρόν εἶχε πού εἶχε ἐπιστρέψει ἀπό τήν Ρουμανία, καί ἔκτισε τό ἴδιον ἔτος τό σπίτι, πού ἔχω ἐγώ καί σήμερον, μεγαλύτερο καί καλλίτερο τοῦ προηγουμένου.

Τόν φονευθέντα Τοῦρκον Κάππον τόν ἐνταφίασαν οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ εἰς ἓνα ἀγρόν πλησίον τοῦ παρεκκλησίου Ἁγίου Γεώργιου καί ἔκτισαν ἄνω τοῦ τάφου μνημεῖον, τό ὁποῖον ἐσώζετο μέχρι πρό ἐτῶν. Καί πολύ ἄσχημα ἔκαμεν ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἀγροῦ διότι τό κατεδάφισεν, ἔπρεπε νά εὐρίσκεται ἐκεῖ γιά ἐνθύμιον τῆς τρομερᾶς καί ἀγωνιώδους ἐκείνης ἡμέρας πού πέρασαν οἱ κάτοικοι.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀκριβής ἱστορία τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ καπετάν Λεωνίδα, ὅπως τήν ἤκουσα ἀπό τό στόμα τῶν μακαρίτηδων παπποῦ μου καί πατρός μου.

§33. Φονική ἐπιδρομή στό Γανναδιό τό 1899

1. Ἐφημ. «Φωνή τῆς Ἠπείρου», 26.11.1899: Μέ τά μελανώτερα χρώματά περιγράφεται ἡ κατάστασις τῶν ἀτυχῶν κατοίκων τῆς Μολιστῆς τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης κατά τήν ἡμέραν καθ' ἣν εἰσέβαλον οἱ λησται. Εἶναι ἀπερίγραφτος ὁ τρόμος καί ἡ σύγχυσις ἡ ὁποία ἐπεκράτει. Οἱ λησται περιερχόμενοι τὰς ὁδοῦς ἐπυροβόλουν, οἱ δέ κάτοικοι περίτρομοι δέν εἶχον οὐδέν μέσον πρὸς ὑπεράσπισιν ἑαυτῶν καί τῆς περιουσίας των. Γυναῖκες, παιδιά, ἄνδρες περιέστησαν εἰς ἀπελπιστικὴν κατάστασιν (...). Κατά τήν ληστείαν ταύτην, πλήν τῶν ἄλλων κακῶν τά ὁποῖα ἔπαθαν οἱ κάτοικοι, ἐφονεύθη ὑπό τῶν ληστῶν ὁ Κωνστ. Χρ. Τσιμινάδης προῦχων καί ἐπιτροπος τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ σύζυγος τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ἐμπορευομένου Χαραλάμπου Γκουβέλη, ἀφήσασα ἐν ὀρφανείᾳ δύο μικρά τέκνα ἡλικίας 2 καί 5 ἐτῶν.

2. Ἀφῆγησις τοῦ Ἀλ. Οἰκονομίδου. Περί τό 1900, πενταμελής συμμορία ληστῶν, ὑπό ἀγνώστου ἀρχηγοῦ, διετάραξε καί πάλιν τήν ἡσυχίαν τῶν κατοίκων, διαπράξασα αὕτη τό φθινόπωρον ὅσα δεκαπλασία συμμορία δέν κατώρθωσε τό θέρος. Ἦτο ἡ 26η Ὀκτωβρίου, ὅποτε, μετά τό τέλος τῆς θείας καί ἱερᾶς λειτουργίας, οἱ κάτοικοι τῆς συνοικίας Γανναδιοῦ, ἐξελθόντες εἰς τό προαύλιον τῆς ἐκκλησίας, συνεζήτησαν ἀφόβως περί διαφόρων τοῦ κοινοῦ ὑποθέσεων, ὡς συνήθως συμβαίνει εἰς ἅπαντα τά χωρία. Ἄμα ὡς διαλυθέντες μερικοὶ ἤρξαντο μεταβαίνοντες εἰς τὰς συνήθεις ἐπισκέψεις τῆς ἡμέρας, ἀντιμετωπίσθησαν μετά τῶν ληστῶν ἔξωθεν τῆς οἰκίας τοῦ Χαραλάμπου Ξεινοῦ, ὅποτε, θεωρήσαντες αὐτούς ὡς ξυλοκόπους, ἐξεπλάγησαν ἐννοήσαντες ἀμέσως τόν δόλιον σκοπόν των καί ἐτράπησαν εἰς φυγὴν [...] ἐκρύπτοντο εἰς τό γνωστόν ἤδη ἐξωκκλήσιον τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ἐσχεδιάζον νά προκαταλάβωσι τοὺς κατοίκους ἐντός τῆς

ἐκκλησίας πρό τοῦ τέλους τῆς λειτουργίας καί ἐκεῖ εὐκόλως ἠδύναντο νά συλλάβουν ὅσους ἤθελον. Καί ἦτο θαυμάσιον τό σχέδιόν των, ἂν μή, θεία προνοία, ἐξηπατοῦντο ἐκ τοῦ κώδωνος τῆς ἐκκλησίας, ὅστις ἀντί νά σημάνη τρίς, ὡς οὗτοι ἐνόμιζον, ἐσήμανεν μόνον δίς, τοῦθόπερ ὑπεχρέωσε αὐτούς νά περιμένωσι καί τόν τρίτον. Ὅρωντες ὁμως τήν κώφεισιν τοῦ κώδωνος, ἠνόησαν τήν ἀπάτην των καί ἔδραμον κατά τό πρόγραμμά των ἐκ τοῦ γνωστοῦ ρύακος τῶν Παπαχρηστέων πρὸς τήν ἐκκλησίαν. Ὡς εἶπομεν δέ, οἱ κάτοικοι πρό δέκα καί πλεον λεπτῶν ἐφλυάρουν εἰς τό προαύλιον καί ἠτοιμάζοντο νά διασκορπισθῶσι, ὅποτε εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ Γεώργιος Γιούσιος, ἰδὼν ἔξωθεν τῆς οἰκίας τοῦ Χαρ. Ξεινοῦ τούς ληστές ἐρχομένους, «λησταί!» ἔκραξε καί ἐτράπη εἰς φυγὴν πρὸς τὰ κάτω. Ὡς κεραυνός ἀντήχησαν εἰς τὰ ὦτα τῶν κατοίκων ἡ λέξις «λησταί» καί ἔσπευσαν νά διασκορπισθῶσι. Ἐν τῇ ταραχῇ των ὁμως ταύτῃ, καταφθάνοντες οἱ λησταί, περιεκύκλωσαν τό προαύλιον καί παρά τὰς προσδοκίας των μόνον ἠδυνήθησαν νά συλλάβωσιν τούς ἐναπομείναντες Ἰωάννην Α. Τσιανάδην, Νικόλαον Βλαχιώτην καί Κωνσταντῖνον Ἀδάμου,⁵⁶⁹ τούς αὐτοὺς παραλαβόντες ἀπήγαγον διὰ τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ τῆς Σχολῆς πρὸς τὸν Προφ. Ἡλίαν.

Μεταξὺ τῶν κατὰ τήν πρώτην συνάντησιν τῶν ληστῶν ἔξωθεν τῆς οἰκίας τοῦ Χαρ. Ξεινοῦ, ἦτο καί τις Δημ. Κ. Γκουβέλης, νέος τριακοντούτης σχεδόν, τόν ὁποῖον, ἰδόντες οὗτοι καμπῶς ἐνδεδυμένον (ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπετείου ὀνοματικῆς ἑορτῆς του), ἐξέλαβον ὡς τινα νεόπλουτον καί ἔσπευσε κατόπιν του εἰς ἐκ τῶν ληστῶν ἵνα τόν συλλάβῃ· μὴ δυνάμενος δέ νά καταφθάσῃ αὐτόν, ἐπυροβόλησεν ἀστόχως ἔξωθεν τῆς οἰκίας Νικολάου Βλαχιώτου, ἐξ οὗ ἔντρομος ὁ Δημήτριος ἠναγκάσθη νά μείνῃ καί συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ληστοῦ ἐσύρετο πρὸς τό μεσοχώριον, ἐνθα εἶχον τήν ιδέαν νά εὕρωσι καί τούς λοιπούς ληστές. Ἀνακτῆσας ὁμως τὸ θάρρος ὁ Δημήτριος καί φθάσαντες ἔξωθεν τῆς οἰκίας του, δι' ἑνός γρονθοκοπήματος ρίπτει χαμαί τόν ληστήν καί εἰσῆλθε δρομαίως ἐντὸς τῆς ὑπὸ τῆς θείας αὐτοῦ Χαραλάμπαινας τυχαίως ἀνεωχθείσης ἔξωθύρας τῆς οἰκίας του. Συνελθὼν ὁ ληστής καί αἰσθανόμενος τήν ἀνικανότητά του ὡς θιχθείσης τῆς φιλοτιμίας του, πυροβολεῖ κατά τῆς εἰς τὴν θύραν ἐν ἀπογνώσει ἰσταμένης θείας τοῦ Δημητρίου, μηδὲν ἀντιληφθείσης εἰσέτι ταύτης τὰ διατρέχοντα. Καιρίως δέ τραυματισθεῖσα κατὰ τόν κοιλιακόν χῶρον, δέν ἐπέζησε εἰμὴ δύο ὥρας μετὰ ταῦτα καί ἐξέπνευσεν ἡ δυστυχῆς γυνή, ἐγκαταλείψασα τόν ἐν Αἰγυπτῷ σύζυγόν της καί δύο ἀνηλίκους θυγατέρας. Ὁ δέ ληστής, φοβούμενος ἔνοπλον τι νά ἀντίστασιν ἔσωθεν τῆς οἰκίας, ἀπῆλθεν πρὸς συνάντησιν τῶν λοιπῶν ληστῶν, οὓς ἰδὼν ἀναχωροῦντας ἤρχετο καί οὗτος διὰ τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ.

Τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ Κων. Καρακίτσιος (ἡ Τζημινάδης), ὡς εἰ ὠθεῖτο ὑπὸ

569. Τοῦτον συνέλαβον ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τόν Κώτσιον Χατζῆν καί ἀπήγαγον μετὰ τῶν ἄλλων (σημ. Ἄλ. Οἶκον.).

τοῦ πεπρωμένου, μή ἀντιληφθεῖς τόν καθ' ὁδόν ληστήν, ἐξῆλθεν εἰς τόν ὀπισθεν τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἐξώστην καί γεγυνοῖα τῇ φωνῇ ἔκραζε τούς ἐκ Μεσσαρειᾶς κατοίκους νά δράμωσι πρὸς βοήθειάν των. Πλήν ἐπέπρωτο εἰς τόν δυστυχή ἵνα ὑποστῇ τραγικόν τέλος· τότε, μόλις ἐπρόφερε τὰς πρώτας λέξεις, ὁ ληστής, ὃν ὡς εἶπομεν δέν εἶχεν ἀντιληφθῆ διερχόμενον, ἐπυροβόλησεν εὐστόχως κατ' αὐτοῦ, ἡ δέ σφαῖρα, διαπεράσασα τό στήθος κατά τό δεξιόν μέρος, ἀφῆκεν αὐτόν ἐν ἀκαρεῖ νεκρόν.

Οἱ λησταί, ὀδηγήσαντες τούς τρεῖς αἰχμαλώτους ἄνωθεν τοῦ χωρίου, ἔμειναν πρὸς στιγμήν καί, συμβουλίου γενομένου, ἀπέλυσαν τόν Νικόλαον Βλαχιώτην αὐθωρεῖ, τόν δέ Κωνσταντῖνον κρατήσαντες μέχρι τῆς ἑσπέρας (δυσπιστοῦντες ἂν πράγματι οὗτος δέν εἶναι ὁ Κώσιος Χατζῆς) ἀπέλυσαν καί τοῦτον, κρατήσαντες μόνον τόν Ἰωάννην,⁵⁷⁰ ὅστις μετὰ ὀκταήμερον περίπου αἰχμαλωσίαν ἐλυτρώθη θεία προνοία, δραπετεύσας, τῶν ληστῶν ὑπνωττόντων. Κατ' ἄλλους ὁμοῦς ἀφέθη ἐλεύθερος, ἀφοῦ διά μυστικῆς συνεννοήσεως ἔλαβον ὡς λύτρα οἱ λησταί περί τὰς ἑκατόν λίρας.

3. Ἀφήγηση τοῦ Δ. Τζιμινάδη. Τρίτη ἐπιδρομή ληστῶν ἐγένετο τό 1899, τήν 26ην Ὀκτωβρίου ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἦτο μιά μικρὴ συμμορία ἀπὸ πέντε ληστάς κουτσόβλαχους, ἡ ὁποία εἶχε σχεδιάσει νά πηγαίνη στό Γανναδιό νά αἰχμαλωτίσῃ μερικούς ἐκ τῶν προυχόντων καί νά ζητήσῃ λύτρα (ἐξαγορά) γιά τήν ἀπελευθέρωσίν των. Τό σχέδιον τό εἶχον καταστρώσει, ὅπως διεδίδετο ἀργότερον, μέ κάποιον χωριανό ἢ μᾶλλον μέ τόν ἀγροφύλακα τοῦ χωριοῦ, ὁ ὁποῖος θά τούς ἔδιδε καί τὰς πληροφορίας πόσα ἔπρεπε νά ζητήσουν ἀπὸ ἕκαστον αἰχμάλωτον. Καί γιά καλλιτέραν ἐπιτυχίαν τοῦ σχεδίου των, διάλεξαν μιά ἐπίσημη ἡμέραν ἑορτῆς, ὅταν οἱ κάτοικοι θά ἦσαν συγκεντρωμένοι εἰς τήν ἐκκλησίαν κατά τήν ὥραν τῆς θείας λειτουργίας. Αἱ ὀδηγίαι ἐκ μέρους τοῦ προδότου ἦσαν ὅτι οἱ προυχόντες πηγαίνουν στήν ἐκκλησίαν μετὰ τό κτύπημα τοῦ τρίτου κώδωνος.

Οἱ λησταί ἀπὸ τήν νύκτα εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τόν ἀπέναντι λοφίσκον, ὅπου τό παρεκκλήσιον Προφήτης Ἡλίας, ἀπόσταση πέντε λεπτῶν μέχρι τοῦ χωριοῦ καί τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας. Εἶναι δέ ἀπέναντι τῆς ἐκκλησίας ὁ λοφίσκος οὗτος καί βλέπει καί τήν εἴσοδον τῆς ἐκκλησίας. Περίμεναν οἱ λησταί νά ἀκούσουν τόν τρίτον κώδωνα καί κατόπιν νά ἔβγουν ἀπὸ τήν κρύπτην των καί νά πηγαίνουν στήν ἐκκλησίαν. Εὐτυχῶς κατά λάθος ἐλησμόνησαν νά κτυπήσουν τόν τρίτον κώδωνα. Οἱ λησταί παρετήρησαν ὅτι ἡ λειτουργία εἶχε τελειώσει καί οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον βγεῖ στό προαύλιον τῆς ἐκκλησίας. Ξεκίνησαν λοιπόν

570. Καί οὗτος δυσκόλως θά ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τῶν ληστῶν, ἂν μή εὕρισκον ἐπ' αὐτοῦ χρυσοῦν ὠρολόγιον, ὅπερ κατά [...] ἀπεπειράθη νά ρίψῃ ἐντός τῶν θάμνων (σημ. Ἁλ. Οἶκον.).

καί αὐτοί νά κατέρχωνται πρὸς τό χωριό, ἀπὸ τὸν λάκκο Νατσέους, ἔχοντες καλυμμένα τὰ ὄπλα των μέ ταῖς ταμπάρες.

Οἱ κάτοικοι εἶχον σχηματισθῆ εἰς παρέας, ὅπως συνηθίζεται νά πηγαίνουν μετὰ τὴν ἐκκλησίαν ἐπισκέψεις, καί ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔπρεπε νά πηγαίνουν γιὰ «χρόνια πολλά» σ' ὄλους τοὺς Δημητράδες. Μία παρέα λοιπὸν ἀπὸ νέους, μέ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Δημήτριον Κ. Γκουβέλην, ὁ ὁποῖος ἦτο πρόσφατος ταξειδιώτης ἀπὸ τό Κάϊρον τῆς Αἰγύπτου καί ἦτο ντυμένος μέ κομψὰ ἐνδύματα καί κολλάρα, προχωροῦσε πρὸς τό σπίτι του. Εἶχον φθάσει στή γέφυραν τοῦ λάκκου ἔμπροσθεν τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Χαραλάμπους Ξεινοῦ, ὅταν εἶδον τοὺς πέντε ληστές νά κατέρχωνται, τοὺς ὁποίους κατ' ἀρχάς ἐξέλαβον ὡς ξυλοκόπους. Κάποιος ὁμως ἐκ τῆς παρέας εἶπεν «αὐτοί φαίνονται σάν κλέφτες, ἄστε νά φύγωμεν» καί ἤρχισαν νά τρέχουν. Τότε οἱ λησταί πέταξαν ταῖς ταμπάρες των, ἔβγαλαν τὰ ὄπλα των καί ἕνας τῶν ληστῶν ἔτρεξε κατόπιν των γιὰ νά συλλάβῃ τὸν πιό κομψότερα ντυμένον Δ. Γκουβέλην, τὸν ὁποῖον ἐξέλαβε γιὰ πλοῦστον καί τὸν κυνήγησεν ἕως τῶν σπιτιῶν Τσανάδες. Ἐκεῖ τὸν ἐπυροβόλησε καί τὸν ἠνάγκασε νά σταθῆ, τὸν συνέλαβε καί τὸν ὀδηγοῦσε, κρατῶντας τὸν ἀπὸ τό χέρι, πρὸς τὴν ἐκκλησία, ὅπου ἐγνώριζεν ὅτι θά εὔρισκε τοὺς συντρόφους του. Περνῶντας ὁμως ἔμπροσθεν τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Γκουβέλη, ἡ θύρα τῆς αὐλῆς ἦτο ἀνοιχτή καί ἐνθαρρεῖς ὁ Γκουβέλης διέφυγε ἀπὸ τό χέρι τοῦ ληστοῦ καί μπῆκε στήν αὐλή. Ὁ ληστής δέν τόλμησε νά τὸν ἀκολουθήσῃ. Στήν αὐλή ἔτυχε νά εὔρισκεται ἡ θεία του Εὐγενία Χαραλάμπους Γκουβέλη, ἡ ὁποία, μὴ γνωρίζουσα τί συνέβαινε, ρώτησε τὸν ληστή τί ἔχει μέ τό παιδί. Ὁ ληστής, ὡς ἀπάντησιν, τὴν ἐπυροβόλησε, τὴν ἄφησεν ἄπνουν καί ἔφυγεν.

Οἱ ἄλλοι τέσσαρες λησταί εἶχον προχωρήσει πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου συνέλαβον τὸν Γιάννη Τσανάδην καί τὸν Νικόλαον Βλαχιώτην.

Ὁ πατέρας μου Κωνσταντῖνος Τζημινάδης, μετὰ τὴν ἐκκλησίαν, εἶχε πηγαίνει σὸ σπίτι του, μέ τοὺς διδασκάλους τοῦ χωριοῦ καί τὸν θεῖον μου Βασίλειον Παπαζῆκον, νά εὐχηθοῦν τὰ «χρόνια πολλά» γιὰ τὴν ὀνομαστικὴν μου ἑορτήν (ἐγὼ τότε εὔρισκόμουν σὸ Βουκουρέστι πρὸ δύο ἐτῶν). Ὅταν λοιπὸν ἀντελήφθησαν ὅτι εἶχον ἔλθῃ κλέφταις σὸ χωριό, ὁ πατέρας μου ἄφησε τοὺς ἐπισκέπτας σὸ δωμάτιο, πῆρε τό ὄπλο του καί βγῆκε σὸ μπαλκόνι τοῦ σπιτιοῦ μας, ἀπὸ τό ὁποῖον βλέπει πρὸς τὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος πηγαίνει πρὸς τὴν ἄλλην συνοικίαν, τὴν Μεσσαργιάν. Ἐπειδὴ εἶδε νά πηγαίνει πρὸς ἐκεῖ κάποιος μπαλωματῆς, καταγόμενος ἀπὸ τό Μπαμποῦρι τῶν Φιλιατῶν, ὅστις τακτικά τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἤρχετο καί ἠργάζετο σὸ χωριό μας, τοῦ φώναξε τό ὄνομα καί τοῦ εἶπε νά εἰδοποιήσῃ στή Μεσσαργιά ὅτι ἦλθαν κλέφταις σὸ Γανναδιό. Ἀπέναντι τοῦ σπιτιοῦ εἰς τό δρόμον αὐτὸν πρὸς τὴν Μεσσαργιά, οἱ λησταί εἶχον τοποθετήσῃ ἕνα σκοπὸν ὀπισθεν τῆς καλύβης τοῦ Ξάνθου γιὰ νά φυλάττῃ μήπως ἔλθουν βοήθεια ἀπὸ τὴν Μεσσαργιά. Ὁ ληστής αὐτός, μόλις ἤκουσε τὸν πατέρα μου νά

φωνάζη καί τόν εἶδε καί ὄπλισμένον, τόν ἐπυροβόλησε. Ἡ σφαῖρα τόν εὔρεσθην καρδιά καί ἐξέπνευσεν ἐπί τόπου.

Οἱ λησταί, ὕστερον ἀπό ὀλίγον, ἀφοῦ δέν κατόρθωσαν νά συλλάβουν κανένα ἄλλον, πλὴν τῶν δύο προαναφερθέντων, ἀνεχώρησαν μετὰ τῶν αἰχμαλώτων πρὸς τό δάσος. Καί τόν μὲν Νικ. Βλαχιώτην ἀπέλυσαν τὴν ἰδίαν ἡμέραν, πληροφορηθέντες ἐννοεῖται ὅτι ἦτο πτωχός, τόν δέ Ἰωάννην Τσανάδη τόν ἀπέλυσαν μετὰ δύο ἡμέρας, ἀφοῦ ἔλαβον ὡς λύτρα μόνον ἑκατόν λίρας, καθ' ὅτι δέν ἦτο καί πολύ πλούσιος.

Ἡ ἐπιδρομή αὐτή ἦτο ἡ χειροτέρα πού συνέβη, διότι εἶχομεν δύο θύματα.⁵⁷¹

§34. Ὁ λήσταρχος Κρομύδας τό 1903

1. Ἀφήγηση τοῦ Ἀλ. Οἰκονομίδη. Ὁ περιβόητος Σπυρίδων Κρομύδας, καταγόμενος ἐκ Γερομνήμης, χωρίου τῶν Ἰωαννίνων, ἐπεδόθη κατὰ τὴν νεότητά του εἰς τό διδασκαλικόν ἐπάγγελμα, ἐχρημάτισε δέ ὡς διδάσκαλος εἰς τό Πεκκλάριον, πλησίον τῆς Κονίτισης, ἐπὶ πενταετίαν. Φύσει δέ εὐφυῆς καί ἐπιτήδειος, ἀπέκτησε πολλά προτερήματα: ψάλτης καί στιχουργός ἐκ τῶν καλῶν, κυνηγός ἐπιδέξιος καί μανιώδης, σκοπευτής ἀριστος, ὄρομεύς ἀκούραστος.⁵⁷² Μὴ ἀρεσκόμενος δέ εἰς τό διδασκαλικόν ἐπάγγελμα, ἐπεθύμησε ἐν ταξειδίον καί ἀπεδήμησεν εἰς Βουκουρέστιον, ἔνθα ἐπὶ πολλά ἔτη διῆλθε γνωστός ὑφ' ὄλων τῶν πατριωτῶν μας. Κατὰ τό 1903 ὄμως, παρεξέκλινεν τῶν χριστιανικῶν καθηκόντων, τίς οἶδεν ὑπό ποίου παρασυρθεῖς, προτιμήσας τόν ληστρικόν βίον. Ὅθεν, παραλαβὼν καί τινὰ ἄλλους ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του, ἔφθασαν εἰς τὰ Ἡπειρωτικά ὄρη. Δέν ἐβρόδωναν δέ ἵνα δώσωσι δείγματα τοῦ κακοῦ σκοποῦ των εἰς Μολισταν καί εἰς Πεκκλάριον, ἔνθα κυρίως ἦτο ἡ μυστικὴ διαμονή των. Εὐτυχῶς ὁμως, μετὰ τινὰς μῆνας ἐματαιώθη τό σχέδιον. Διότι, συμπλακέντες μετὰ τινων χωροφυλάκων εἰς τὴν Σορβιάν τῆς Μολίστης, διελύθη ἡ τετραμελής αὐτοῦ συμμορία καί ἐπορεύθη ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια.

571.Γιὰ τὴν ἴδια ἐπιδρομή, βλ. καί Κούσιος, ὁ.π. 119, Θ. Γκοῦτος, ὁ.π. 16, 305.

572.Πλὴν τῶν ἄλλων εὐφυῶν κατορθωμάτων του, διηγοῦνται καί τό ἑξῆς. Πορευθέντες ἡμέραν τινα εἰς θήραν μετὰ τινων ἄλλων ἐκ τοῦ Πεκκλαρίου εἰς μέρος τι Καρουτιά ὀνομαζόμενον καί μὴ εὐρόντες κυνήγιον, ἐγκαταλείπων οὗτος τοὺς συντρόφους του εἰς τὰ καρτέρια των ἀκόμη, ἔσπευσεν εἰς τό δῖωρον καί πλέον ἀπέχον [...] τοῦ ἐκ Ζελίστης συναδέλφου του Φωτίου Τσιάτου καί χωρὶς νά ἐνοηθῆ ὑπὸ τοῦ ποιμένος ἔσφαξε ἕνα ἐκ τῶν καλλιτέρων τράγον, τόν ὁποῖον, ἐκδαρῶν αὐτοστιγμεί, ἐκρέμασε τό δέσμα καί τὰ ἐντόσθια ἐπὶ τινος δρυός καί λαβὼν τό κρέας ἐπ' ὤμων ἔτρεξεν εἰς τοὺς συγκυνηγούς του, κομίζων αὐτοῖς τόν τράγον, ὁ ὁποῖος, ἔλεγεν, ἦτο ἄγριος τράγος καί φονεύσας αὐτόν μακρὰν τῶν ἄλλων ἠναγκάσθη νά ἀφαιρέσῃ τό δέσμα καί τὰ ἐντόσθια διὰ νά ἐλαφρύνῃ τό βάρος του. Ἐπίστευσαν [...] οὗτοι, καθότι ἡ ἀπουσία του δέν διήρκεσε πλέον τῶν δύο ὥρῶν (σημ. τοῦ Ἀλ. Οἰκον.).

Δέν ἐδειλίασεν ὁμως ἐκ τῆς ἀποτυχίας του ταύτης ὁ Κρομμύδας καί, διαχειμάσας εἰς Βουκουρέστιον, ἐπεχείρησε δευτέραν ἀπόπειραν κατά τό ἐπόμενον ἔαρ, μετά δωδεκαμελοῦς τώρα συμμορίας, σκοπόν ἔχων νά ἐκδικηθῇ ἐκείνους οἵτινες τό προηγούμενον ἔτος τόν εἶχον προδώσει. Πλήν, παρά τās προσδοκίας του, ἐματαιώθη καί ἡ δευτέρα ἐπιχείρησις του. Συμπλακέντες ἐξ ἀπροόπτου μετ' ἰσχυροῦ ἀποσπάσματος χωροφυλάκων εἰς τό Στόμιον τῆς Κονίτσης, διελύθησαν πάραυτα, ἐπωφελούμενοι δέ τῆς ἐπελθούσης νυκτός, κακῆν κακῶς κατώρθωσαν νά διαφύγωσι τήν ἄφευκτον ζώγρησιν πάντων. Συνελήφθησαν μόνον τήν ἐπομένην δύο ἐκ τῶν ὀπαδῶν του, οἵτινες ἄγνωστοι ἐντελῶς, παρέπεσαν εἰς τινά στήνην Παπίγγου, ἔνθα συλληφθέντες ἀπήχθησαν εἰς τās φυλακάς Ἰωαννίνων.

Ἐάν καί δευτέρον ἀπέτυχε, δέν ἔπαυσεν ὁμως ὁ Κρομμύδας τῶν κακῶν διαθέσεων, ἃς εἶχεν ἐμφωλεύσει αὐτῷ ὁ δαίμων. Ἀλλά, ἀποφασίσας ὡρισμένως νά μετέλθῃ τόν ληστρικό βίον, κατώρθωσε νά σχηματίσῃ κατά τὰ ἐπόμενα ἔτη μικράν πάλιν συμμορίαν καί ὑπό τό πρόσχημα Ἑλληνοῦ ἀνταρτοῦ περιήρχετο τά περίχωρα τῶν Ἰωαννίνων, μέχρι τοῦ 1908, ὅποτε, ἀνακηρυχθέντος τῆ 10ῆ Ἰουλίου τοῦ Ὀθωμανικοῦ Συντάγματος, ἐδόθη ἀμνηστία εἰς πάντας τούς λησταντάρτας καί τοιουτοτρόπως ἔπαυσεν ἐπί τοῦ παρόντος τās βιαιοπραγίας του, περιφέρων ἐλεύθερος ἐν τῇ πόλει Ἰωαννίνων καί καυχώμενος διά τās ἀνδραγαθίας του, εἰς ἃς ἠρίστευσε κατά τόν ἀνταρτικό βίον του.

Ἄνομολογοῦμεν δέ καί ἡμεῖς τὰ κατορθώματά του, ἅτινα ὁμως εἶναι ἀδύνατον νά διηγηθῶμεν ἐνταῦθα καί θά ἤρμοζεν αὐτῷ πᾶς ἔπαινος ὡς ἀγωνιστοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Στρατοῦ, ἐν μὴ μετά ταῦτα παρενέπιπτεν εἰς τόν πρότερον ληστρικό βίον, συνεπεία τοῦ ὁποίου, ὑποπτευθεὶς καί ὑπό τῆς ἐλλ. Κυβερνήσεως, ἔνθα ἐνόμιζε νά εὖρη ἄσυλον, ἐτέθη ὑπό κράτησιν εἰς τās φυλακάς Ἀθηνῶν ἐπί τινά καιρῶν. Τήν μετά ταῦτα δέ ἱστορίαν του ἀγνοοῦμεν μέχρι σήμερον (1910).

2. *Ἀφήγησις τοῦ Δ. Τζιμινάδη.* Ὁ Κρομμύδας κατήγετο ἀπό τό χωρίον Γερομνήμη. Ἦτο τελειόφοιτος τοῦ Ζωσιμαίου Γυμνασίου καί τά πρῶτα χρόνια τῆς ἀποφοιτήσεώς του ἦτο διδάσκαλος εἰς τό χωρίον Πεκλάρι τῆς Κονίτσης. Ἀργότερα ταξείδευσε στό Βουκουρέστι καί ἔσπευσε νά πλουτίσῃ χωρίς ἐργασία καί κατώρθωσε νά σχηματίσῃ ἐκεῖ μία συμμορία ἀπό νέους, μέ τούς ὁποίους νά ἔλθουν στήν Μόλιστα νά αἰχμαλωτίσουν μερικούς ἀρχοντάδες καί νά πάρουν ἐξαγοράς. Βρῆκε λοιπόν ἄλλους τέσσαρας νέους· ὁ ἓνας ἦτο χωριανός του, ὁ Σπῦρος Ἀποστόλου (ὁ ἀργότερον ἔμπορος καί κτηματίας στό Βουκουρέστι), δύο ἀκόμη τούς ὁποίους δέν γνωρίζω, ἀλλ' ἀπό ὅ,τι ἔμαθα ἦσαν συγχωριανοί του, καί ἓναν Μολιστινόν, καί ἐξεκίνησαν ἀπό τό Βουκουρέστι μέ σκοπό νά κάμουν τόν ληστή στή Μόλιστα. Ἀπό τό Βουκουρέστι εἶχαμε πληροφορηθεῖ διά τήν ἀναχώρησιν των, ὄχι ὁμως καί τόν σκοπόν των.

Ἦλθαν στόν Πειραιᾶ σάν ταξειδιῶται καί ἀπό ἐκεῖ πῆγαν στά Τρίκαλα Θεσ-

σαλίας, ἐκεῖ ἠγόρασαν ὄπλα γκρᾶ, πέρασαν τά τουρκικά σύνορα λαθραίως καί πῆραν κατεύθυνσιν γιά τή Μόλιστα. Ἐκεῖ δέν μπόρεσαν νά συνάψουν σχέσεις μέ κανένα νά τούς τροφοδοτῆ καί ὡς ἐκ τούτου μίαν νύκτα διέρρηξαν τόν ἀλευρόμυλο τοῦ Παύλου Παπαδημητρίου, ὁ ὁποῖος εἶναι πλησίον στό χωριό, καί ἐκλεψαν ἕνα σάκκο ἀλεύρι νά φτιάσουν τό ψωμί των μόνοι των. Εὐρίσκο- ντο πλέον τῶν δέκα ἡμερῶν περιφερόμενοι εἰς τήν περιφέρειαν τοῦ Γανναδιοῦ, μέ τόν σκοπόν νά συλλάβουν στά κτήματα κανένα ἄρχοντα. Ἀλλά ὁ Μολιστι- νός σύντροφός των, ὅπως ἀποδεικνύεται, εἶχε μεταμεληθῆ καί ὁσάκις ἔτυχε κα- νένας ἄρχοντα στό κτήμα του, τόν ὁποῖον ἠμποροῦσαν νά αἰχμαλωτίσουν, ὁ Μολιστινός τούς ἔλεγεν ὅτι αὐτός δέν εἶναι πλούσιος.

Μία τῶν ἡμερῶν, μερικά παιδιά ἀπό τό Γανναδιό, μέ συνοδεία δύο χωρο- φυλάκων Τούρκων, εἶχαν βγῆ γιά κυνήγι εἰς θέσιν Ἀργιάνη καί καθῶς εἶχαν πιασμένα τά καρτέρια. Ἐνας τῶν χωροφυλάκων παρετήρησεν ἀπό τό κάτω μέ- ρος τῆς θέσεως Ντέρτη νά ἀνεβαίνουν πρός τά ἐπάνω πέντε ἄνδρες μέ ὀμπρέ- λες στά χέργια καί μέ ὄπλα στόν ὦμο. Τούς ἐκάλεσε νά προχωρήσουν πρός τά ἄνω. Ξαφνιάσθηκαν αὐτοί ἅμα εἶδαν τόν χωροφύλακα, ἀλλά ἐπειδή τό νά φύ- γουν πρός τά κάτω ἦτο ἐπικίνδυνον διότι θά τούς πυροβολοῦσεν, ἤρχισαν ἀνερ- χόμενοι καί ἀπήντησαν στόν χωροφύλακα ὅτι πρός ἐκεῖ πηγαίνουν. Εἰς μίαν ὄμως στροφῆν, ἡ ὁποία τούς ἐκρυβεν ἀπό τό ὕψωμα, ἐτράπησαν κατερχόμενοι πρός Ἀγίαν Βαρβάραν. Ἐκεῖ ὁ Μολιστινός ἐκρύβη εἰς κάτι πλατάνια, ἀποχω- ρισθεῖς, χωρίς νά γίνῃ ἀντιληπτός ὑπό των συντρόφων του. Οἱ λοιποὶ τέσσα- ρες μετά τοῦ καπετάν Κρεμύδα ἔφυγαν πρός ἄλλην διεύθυνσιν. Ὁ Μολιστινός, ὕστερον ἀπό ὀλίγον, ἀφοῦ ἔκρυψε τό ὄπλον του, ἄνοιξε τήν ὀμπρέλα, διότι ἦτο μεσημέρι καί ἥλιος, καί ἀμέσμως δῆθεν προχώρησε τόν δρόμο καί ἔπειτα ἐκρύ- βη σέ κάτι κλαργιά καί τό βράδυ τήν νύκτα ἦλθε στό σπίτι του, ὅπου εὐρίσκετο ὁ πατέρας του, τιμῆς οἰκογενειάρχης. Ἐκεῖ ἔμεινε κρυμμένος μίαν ἢ δύο ἡμέρας καί, ἀφοῦ τόν ἐφοδίασαν μέ τά ἀπαιτούμενα ἔξοδα νά ἐπιστρέψῃ στή Ρουμανία διά τῆς ἰδίας ὁδοῦ, ἐπανῆλθε καί πάλιν στή Ρουμανία, ὅπως καί οἱ ἄλλοι τρεῖς. Ὁ καπετάν Κρεμύδας πῆγε στό χωριό του ὡς δῆθεν ἐπανελθὼν ἐκ τοῦ ταξειδί- ου του καί κατά τόν πόλεμον τοῦ 1912 διά τήν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἡπείρου κα- τετάγη εἰς τόν Ἑλληνικόν στρατόν καί προήχθη εἰς τόν βαθμό τοῦ λοχαγοῦ. Τόν βρῆκα ἀργότερα στά Γιάννενα μέ τήν στολήν τοῦ λοχαγοῦ καί συνταξιούχον.

Αὐτοὶ δέν ἦσαν λησταί, ξεμυαλισμένα παιδιά. Διότι ἀργότερον, ὅταν ὠρίμα- σε τό μυαλό των, ὁ Σπῦρος Ἀποστόλου ἔγινεν ἔμπορος στό Βουκουρέστι καί ἠγόρασε ἰδιοκτησίας. Ὁ Μολιστινός ταξίδευσεν ἔπειτα ἀπό τό Βουκουρέστι στήν Ἀμερική καί μετέπειτα ἐπέστρεψε καί ἐγκατεστάθηκε ἔμπορευόμενος στό Γαν- ναδιό.

§35. Ἄλλες ληστείες και απαγωγές στα ἔτη 1882-1904

1. Στήν μονή τό 1882. Τόν Μάρτιο τοῦ 1882, 20 ληστές ὑπό τόν Γ. Σουλιώτη, ἀφοῦ ἀπήγαγαν ἀπό τό Τσερβάρι Ζαγορίου 3 ἄνδρες, πέρασαν ἀπό τόν Ἄωο και τό πρωί ἔφθασαν ἔξω ἀπό τήν Μόλιστα. «Ἐκεῖ ὁ λήσταρχος Σουλιώτης μέ 3 συντρόφους του πῆγε στό μοναστήρι τῆς Παναγίας, γιά νά προμηθευτεῖ τροφές, ἐνῶ ἡ ὑπόλοιπη ληστρική συμμορία μέ τούς 3 αἰχμαλώτους, πού στό μεταξύ ἐφοδίασαν μέ μία κάπα κι ἓνα μαῦρο κεφαλόδεσμο γιά νά μή ξεχωρίζουν ἀπό δαύτους, ράδισαν στό δασωμένο βουνό τῆς Μόλιστας, στούς πρόποδες τοῦ ὁποίου περίμεναν τήν ἐπιστροφή τοῦ λήσταρχου. Σέ δύο ὥρες ἐπέστρεψε ὁ Σουλιώτης μεταφέροντας πάνω σ' ἓνα γαίδουράκι τρόφιμα, πού ἄρπαξε ἀπό τό μοναστήρι. Οἱ ληστές μέ τούς αἰχμαλώτους, ἀφοῦ τοποθέτησαν γιά τήν ἀσφαλείά τους σκοπούς, ἔφαγαν ἄπληστα τό ψωμότυρό τους και πλάγιασαν. Τό ἀπόσπασμα ὁμως τῶν ζαπτιέδων τῆς περιοχῆς, ὅταν πληροφορήθηκε τή διαρπαγή τοῦ μοναστηριοῦ ἀπό τούς ληστές, ἔτρεξε πρὸς κταδίωξή τους, ἀλλά οἱ ληστές εἰδοποιημένοι ἔγκαιρα ἀπό τούς σκοπούς γιά τήν ἄφιξη τοῦ ἀποσπάσματος ἀνηφόρισαν στήν κορφή τοῦ βουνοῦ και διέφυγαν (...). Τό ἀπόγευμα κατηφόρισαν ἀπό τό βουνό τῆς Μόλιστας κι ὕστερα ἀπό πολὺ ὥρα πορεία διανυκτέρευσαν σ' ἔρημη καλύβα, ὅπου ἄναψαν φωτιά γιά νά ζεσταθοῦν, ἔφαγαν τό λιτό δεῖπνο τους και κοιμήθηκαν». Τήν ἄλλη ἡμέρα ἔφθασαν κοντά στή Φούρκα.⁵⁷³

2. Ἐφημ. «Φωνή τῆς Ἠπειροῦ», 26.11.1889. Τήν 1η Ἰουνίου εἰσηλθον εἰς τήν οἰκίαν Μπαρώνου τινος ὀνομαζομένου, τοῦ ὁποίου ἀφήρεσαν πᾶν ὅ,τι εἶχε και τόν ἄφησαν ἐλεεινόν και ἀξιοδάκρυτον· δέν περιωρίσθησαν μόνον εἰς χρήματα, ἐπῆραν ἀκόμη και ρακί, ὑποκάμισα και ἄλλα ἐνδύματα και οἰκιακά ἐπιπλα. Τήν 6ην Σεπτεμβρίου εἰς θέσιν Κρουονέρι ἑτέρα συμμορία συνέλαβεν ἓνα πολίτην, τοῦ ὁποίου ἀφήρεσε το ὄπλον, ὠρολόγιον, χρήματα και ὅ,τι ἄλλο ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ. Ἐπειτα συνέλαβον τόν εἰσπράκτορα Λάζον ἐκ Σταριτσιάνης και ἀφήρεσαν και αὐτοῦ ὅ,τι εἶχε. Εἰς τὰς 11 Σεπτεμβρίου, κατά τήν θέσιν Ἅγιος Κάναρος, συνέλαβον πολλούς ταξειδιώτας ἀπό τά χωρία Καστάνιανη, Μόλιστα κ.τ.λ. Οἱ δυστυχεῖς ἤρχοντο ἀπό τό ταξείδιον ὅπου ἐπὶ ἔτη πολλά, Κύριος οἶδε μέ πόσους κόπους και μόχθους, ἐκέρδισαν ὀλίγα χρήματα και ἐπανήρχοντο νά ἴδωσι τὰς οἰκογενείας των και ἐκεῖ ἐνέπεσαν εἰς τήν παγίδα τῶν ληστῶν, οἱ ὁποῖοι τοῖς ἀφήρεσαν τά χρήματα. Ἀλλά μετά ταῦτα διήρχετο ἐκεῖθεν ὁ Ἄλβανός Ὁμπασης Κερήμ, ὅστις κατεδίωξεν τούς ληστές και ἐπλήρωσεν ἓνα ἐξ αὐτῶν (...).⁵⁷⁴

573.Βλ. Μ. Κικόπουλος, Ἐλαφότοπος (Τσερβάρι), 1991 519.

574.Γι' αὐτές τίς ληστείες και απαγωγές, βλ. και Κούσιος, δ.π. 132-138.

Ἐξ ὄλων τούτων, φαίνεται ὅτι εἰς τὰ χωρία ταῦτα τῆς Κονίτισης ἔχει στήσει τὴν φωλεάν τῆς ληστρική συμμορία, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς ἀτυχεῖς κατοίκους, ὑπὲρ τῶν ὁποίων αἱ ἐκεῖ ἀρχαί, δηλαδή αἱ ἀρχαί Κονίτισης, οὐδὲν μέχρι τοῦδε ἔλαβον μέτρον, ὅπως ἀφ' ἐνός μὲν ἐξασφαλίσωσι τὴν ἡσυχίαν τῶν κατοίκων, ἐξ ἄλλου δὲ καταστρέψωσι τὴν ληστρικήν ταύτην συμμορίαν. Ἡ ἀμέλεια τῶν ἀρχῶν γεννᾷ εὐλόγως εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀτυχῶν εὐπειθῶν τούτων ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου τὴν ὑπόνοιαν μήπως αὐταὶ δὲν ἐνδιαφέρονται πλέον ὑπὲρ τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως τοῦ τόπου καὶ ἐπίτηδες ἀφίνουσι ἀκαταδιώκτους τοὺς ληστές. Ἐγιναν αἱ ληστεῖαι τὰς ὁποίας ἀναφέρω ἀνωτέρω καὶ δὲν ἐλήφθη κανὲν μέτρον, καμμία ἀπόφασις. Μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας κατὰ τὰς ὁποίας ἔγιναν τὰ κρούσματα τῆς ληστείας ἔστειλαν 5-6 στρατιώτας νὰ φυλάγουν τὸ μέρος ἐκεῖνο τὴν ἡμέραν μόνον, ὡσάν νὰ ἦσαν τρελλοὶ οἱ λησταὶ νὰ κάθηνται ἐκεῖ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Μολίστης, Σταριτσάνης κ.τ.λ. ταξειδεύονται καὶ συνεπῶς εὐπρόσθον, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι οἱ λησταὶ θὰ ἐξακολουθήσωσι τὸ ἔργον τῆς ἐξοντώσεως, ἀφοῦ τοιαύτην ἀδιαφορίαν ἐπιδεικνύουν αἱ ἐπιτόπιοι ἀρχαί. Ἡ ἐνικὴ δὲ πεποίθησις ὑπάρχει ὅτι τὰς ληστρικὰς ταύτας συμμορίας ἀποκονίζουσι ἀρβανιτόβλαχοι ποιμένες οἵτινες εὐρίσκονται εἰς τὰ ἐκεῖ βουνά. Ἐάν ἡ Κυβέρνησις ἐφρόντιζε νὰ θέσῃ ὑπὸ ἐπιτήρησιν καὶ φύλαξιν τοὺς ποιμένας τούτους καὶ τοὺς καταστήσει ὑπευθύνους διὰ πᾶσαν ληστείαν ἣτις ἦθελε συμβῆ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, νὰ εἴσθε βέβαιοι ὅτι τίποτε δὲν θὰ συνέβαινε. Ἄλλὰ ποῖος νὰ φροντίσῃ; Αἱ ἐδῶ ἀρχαὶ φροντίζουν πῶς νὰ ξεγυμνώσουν τὸν κόσμον, πῶς νὰ ἀρπάξουν κανένα δωροδόκημα. Καὶ ὁ ἀτυχῆς ραγιαῦς τοῦ Σουλτάνου ὑποφέρει τοιουτοτρόπως τὰ πάνδεινα.

3. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἠλείου», 1903. Ἡ ληστεία εἶναι καὶ πάλιν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν ἐπιπέσει δὲ τῶν συνήθων ζωοκλοπῶν καὶ φόνων, κατὰ χριστιανῶν πάντοτε διαπραττομένων, ἐσχάτως ἐγένετο καὶ μεγάλη ληστοπραξία εἰς Μόλισταν τῆς ἐπαρχίας Κονίτισης. Δωδεκάς ληστῶν, ἀγνώστου προελεύσεως, εἰσῆλθε περὶ τὴν δύσην τοῦ ἡλίου καί, ἀφοῦ εἰσέπραξαν ὅσα ἠδυνήθησαν παρὰ τῶν κατοίκων, ἀπήγαγον καὶ ἓνα αἰχμάλωτον, τοῦ ὁποίου ἀγνώστου ἡ τύχη (φ. 4.7.1903).

Οἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κονίτισης ἀπαχθέντες αἰχμάλωτοι ὑπὸ ληστῶν δύο χριστιανοὶ ἀπλευθέρωθησαν, ἀφοῦ κατέβαλον λύτρα περὶ τὰς 200 λίρας ὀθωμ. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐνέπνευσε πανικὸν τοῖς κατοίκοις, περιορίσαν καὶ τὴν συγκοινωνίαν (φ. 11.7.1903).⁵⁷⁵

4. Ἀφήγησις τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη. Περὶ τὸ 1902, μία ληστοσυμμορία, ὑπὸ τὸν Περικλῆν Ἰωῶς, εἰσελθοῦσα μετὰ τὴν δύσιν εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Μεσσαρειᾶς, συνέλαβον πολλοὺς τῶν κατοίκων ἐντός μικροῦ τινος παντοπωλείου τοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς συνοικίας Χριστοδοῦλου Παπαδημουῆ. Ὁδηγήσαντες δὲ ἀνά ἓνα ἕκαστον εἰς τὰς οἰκίας τῶν

575. Ἀναδημοσίευσις εἰς Κόνιτσα, τχ 51/1984.

άνευ αντίστασεως καί ἀρπάσαντες πᾶν ὅ,τι πολύτιμον ἐν αὐταῖς εὔρον, ἀνεχώρησαν, λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν ὡς αἰχμαλώτους τόν ρηθέντα Χριστοδ. Παπαδημούλην καί τόν ἱατρόν Βασίλειον Στεφανίδην. Τόν τελευταῖον ὁμως ἀπέπεμψαν μετ' ὀλίγον ἄνωθεν τῆς συνοικίας [...;], ἀρκεσθέντες, ὡς λέγουσι, εἰς λύτρα εἴκοσι λιρῶν, τόν δέ πρῶτον, μετά τριήμερον αἰχμαλωσίαν ἀπελυσαν καί οὗτον, εἰδότες ὅτι οὐδέν πλειότερον τῶν ὄσων ἐν τῇ οἰκίᾳ του ἀφῆρεσαν ἠδύναντο νά πορισθῶσι ἐκ τῆς κατακρατήσεως.⁵⁷⁶

Τήν ἐπομένην δέ τῆς εἰς Μεσσαρείαν ἐπιδρομῆς των οἱ λησταί, κεκρυμμένοι ὄντες εἰς τούς πρός βορρᾶν λόφους τοῦ χωρίου, συνέλαβον ἐξ ἀπροόπτου εἰς Μπουλιάναν τήν εἰς Καστάνιανην μεταβαίνουσαν συνοδείαν γάμου τοῦ ἐκ Γαναδιοῦ Μιχαήλ Οἰκονόμου, μεταξύ τῆς ὁποίας ἦσαν ὁ ἐκ Σταρίτσιανης Νικόλαος Δ. Γιοβάννης καί τινες ἐκ τοῦ Γαναδιοῦ. Ἀφαιρέσαντες πᾶν ὅ,τι ἐπ' αὐτῶν εὔρον πολύτιμον εἰς νομίσματα καί εἰς κοσμήματα τῶν γυναικῶν, ἀφῆκαν αὐτούς ἐλευθέρους, σχεδιάσαντες ἵνα κατά τήν ἐπιστροφὴν αἰχμαλωτίσωσι τινάς τούτων. Εὐτυχῶς ὁμως, οὗτοι, ὑποπτεύσαντες τούς κακούς σκοπούς των, διέφυγον τόν κίνδυνον, ἐπιστρέψαντες δι' ἑτέρας ὁδοῦ εἰς Μόλισταν.

Δύο ἔτη μετά ταῦτα, τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1904, ἠγμάλωτίσθη ὑπό τετραμελοῦς συμμορίας ὁ ἐκ Γαναδιοῦ Ἰωάννης Κ. Μανθᾶς μεταβαίνων εἰς Κόνιτσαν, πλησίον τοῦ χωρίου Βράνιστα, εἰς μέρος «Σιουμάρα» ὀνομαζόμενον, δραπετεύσας ὡς ἐκ θαύματος μετά τριακονθήμερον περίπου αἰχμαλωσίαν ἢ μᾶλλον, κατά τινας, λυτρωθεὶς ἀντί 250 λιρῶν, τήν παραμονήν τοῦ ἁγίου Δημητρίου.⁵⁷⁷

576. Βλ. καί Κούσιος, δ.π. 113 ἑπ.

577. Βλ. καί Κούσιος, δ.π. 130. Ὁ Ἄλ. Οἰκονομίδης ἔγραψε σέ ὑποσημείωση: Τήν αἰχμαλωσίαν αὐτοῦ ἀποδίδωσι μερικοὶ εἰς τήν ἐξῆς αἰτίαν. Ἐμπροσθεν τῆς οἰκίας τοῦ Μανθᾶ ὑπάρχει ἡ ἀρχαία θύρα τῆς οἰκίας τοῦ Παπαϊωάννου, ἐκ τῆς ὁποίας, χάριν συγγενείας, εἶχον ἐπιτρέψῃ αὐτοὶ κληρονόμοι τοῦ Παπαϊωάννου πρό τινων ἐτῶν νά διέρχεται ἀκωλύτως καί εἰσερεταί εἰς τήν κατόπιν ἀνεωχθεῖσαν μικράν θυρίδα τῆς περιοχῆς αὐτοῦ. Βλέποντες [...;] τῶν ἀδελφῶν Παπαδημητρίου καί [...;] δέν ἐβράδυνον [...;] νά δράξωσι τῆς εὐκαιρίας κατόπιν μικρᾶς φιλονικίας τῶν ὑπηρετῶν καί ἐμποδίσωσι τήν κατά χάριν παραχωρηθεῖσαν διάβασιν τοῦ Μανθᾶ. Ἐσπευσεν οὗτος δικαστικῶς ἵνα ὑποχρεώσῃ τούς εἰρημένους Παπαδημητρίου καί Ζώγαν ὅπως δοθῇ αὐτῷ τό πρότερον δικαίωμα τῆς διαβάσεως. Εἰς μάτην! Ἐπεμβαίνοντες μερικοὶ φίλοι των, ἠθέλησαν νά ἐπιβάλωσιν αἰτοῖς λύσιν τινά συμβιβαστικὴν. Ἀπερρίφθησαν αἱ προσπάθειαι των διά μικρόν τινα ὄρον, ὃν ἐπρότεινεν ὁ Μανθᾶς ὡς πρός τό πλάτος τῆς μεγάλης θύρας, πλὴν τῶν ὑπό τῶν διαιτητῶν ἐγκριθέντων. Ἡ δίκη ὅθεν ἔλαβε τήν πορείαν της ἀπό τοῦ 1904 μέχρι τοῦ 1909, ὁπότε [...;] ἵνα ἀμφοτέρω τὰ μέρη [...;] ἐκ τῶν μεγάλων θυσιῶν εἰς ἃς ἠναγκάσθησαν [...;] τήν ἐπέμβασιν τοῦ Μητροπολίτου Κονίτσης Σπυρίδωνος καί ἐπέλθη τελευταῖον συμβιβαστικὴ λύσις, τῷ Μανθᾶ παραχωρηθέν τό δικαίωμα διαβάσεως. Ἐπειδὴ λοιπόν ἡ αἰχμαλωσία τοῦ Μανθᾶ ἦτο σύγχρονος τῆς δίκης, ὑποπτεύθη οὗτος ὅτι ἐξάπαντος ὁ ἐκ τῶν ἀντιδίκων Παῦλος υἱός τοῦ Παπαδημητρίου ἐνείργησε τήν αἰχμαλωσίαν πρός ἐκδίκησιν. Ὅθεν, καταγγελθέντος τούτου, ἐφυλακίσθη ὑπό τῶν ἀρχῶν ἐν Κονίτση, ἀποσταλεὶς δέ εἰς Ἰωάννινα μετά τρίμηνον ἐγκάθειρξιν, ἀνεκηρύχθη ἄθῶος ὑπό τοῦ ἐκεῖ δικαστηρίου καί ἐπέστρεψεν οἰκαδε. Τοιοῦτοτρόπως ἐλύθη κατόπιν πενταετοῦς δίκης, ἧτοι ἐφέσεις, ἀναιρέσεις κλ., τό πολυθρύλλητον ζήτημα τῆς Πόρτας, διά τήν ὁποίαν προτιμότερον θά ἦτο ἐάν ἐπεχρῶσουν.

§36. Ἀπαγωγή δύο νεαρῶν τό 1909

1. Ἀφήγησις τοῦ Ἀλ. Οἰκονομίδη. Τό ἔτος 1909 πενταμελής συμμορία, περιφέρουσα τήν ἐπαρχίαν Κονίτισης κατά τάς ἀρχάς τοῦ φθινοπώρου, δέν ἔπαυσε τοῦ νά ἐποφθαλμιᾷ ἐπί τῆς Μολίστης, καραδοκοῦσα ἄφευκτον λείαν ἐξ αὐτῆς, ἔνεκα τοῦ ὁποίου πολλάκις κατά τά τέλη Αὐγούστου ἀκουσίως ἐφωράθησαν εἰς μερικούς τῶν κατοίκων. Δέν ἐβράδυνε δέ νά δοθῇ εἰς αὐτούς ἡ τοιαύτη εὐκαιρία καί τήν 5ην Ὀκτωβρίου (1909), ἡμέραν Δευτέραν, συνέλαβον, μεταξύ Ζέρμας καί Μπρομποσκοῦ, τόν υἱόν τοῦ Ζήσου Ξεινοῦ καί τόν ἐκ θυγατρὸς ἑγγονον αὐτοῦ Βασίλειον, μαθητάς τοῦ ἐν Τσοτιλίῳ Γυμνασίου ἀμφοτέρους καί μεταβαίνοντας ἐκεῖσε πρὸς συνέχειαν τῶν σπουδῶν των. Ἀπαγαγόντες αὐτούς, ὡς συνήθως, εἰς τά ὄρη τῆς Σαμαρίνας, ἐζήτησαν ὡς λύτρα 750 λίρας, ποσόν τό ὁποῖον, οὐκ εὐκαταφρόνητον, ἦτο δύσκολον νά οἰκονομηθῇ.

Παρά τάς ἐλπίδας των ὁμως, οἱ λησταί, Θεία Προνοία, οὐδ' ὀβολόν ἔλαβον, διότι ὁ ληστής εἰς τόν ὁποῖον ἀνετέθη ἡ ἐπιτήρησις τῶν αἰχμαλώτων, ὑπό χριστιανικῶν αἰσθημάτων ἐμφορούμενος, ἔκρινε καλόν, κατόπιν ἰδιαιτέρας μετὰ τῶν αἰχμαλώτων συμφωνίας, ἵνα τούτους μὲν φυγαδεύσῃ καί μεταφέρει ἀσφαλῶς εἰς τάς οἰκίας των, τόν ἑαυτὸν του δέ ἀποσπάσῃ ἐκ τῆς κακῆς ὁδοῦ ἣν ἠκολούθη, ἀφοῦ μάλιστα ἔλαβε καί τήν συγκολληθῆσιν τῶν αἰχμαλώτων ὅπως συνδράμωσιν αὐτόν ἐφ' ὃ,τι νομίσωσι καλόν καί δίκαιον.

Μετά πενθήμερον ὄθεν αἰχμαλωσίαν, ἦτοι τό λυκαυγές τοῦ Σαββάτου, δραπετεύσαντες [...] κατέφθασαν ἀπὸ λόφου εἰς λόφον μεταβαίνοντες, περί τό ἑσπέρας, εἰς τόν δυτικῶς τοῦ Γαναδιοῦ κείμενον λοφίσκον, Σίμων ὀνόματι, ἔνθα καί διηνηκτέρευσαν πρὸς ἀποφυγὴν ἀπροόπτου τινός ἂν εἰσῆρχοντο τήν νύκτα εἰς τήν συνοικίαν. Ἐνώριτατα δέν τήν Κυριακὴν, οἱ τρεῖς ὁμοῦ ἐπορεύθησαν εἰς τήν οἰκίαν τοῦ Βασίλειου, εἰς τήν ἄκραν τῆς συνοικίας ἐκτισμένην, καί ἐνῶ ἦτοιμάζοντο νά εἰσέλθωσιν ἐντός τῆς ἀνεωχθείσης ἐξωθύρας, ἠμποδίσθησαν διὰ τό ἔξῃς ἀπροσδόκητον. Δύο χωροφύλακες, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀφήσει ἐν Γαναδιῶ τῇ προηγουμένῃ ἐπὶ τούτῳ δραμῶν ἐξ Ἰωαννίνων ταγματάρχης τῆς χωροφυλακῆς, ὀρθρου βαθέως ἐπορεύοντο ἐκεῖθεν εἰς τό ἡμίωρον περίπου ἀπέχον χωρίον Σταρίτσιανη. Ἀπροόπτως λοιπόν ἀντιληφθέντες μετὰ τῶν αἰχμαλώτων καί ληστήν, ἔσπευσαν νά ἐξετάσωσι τίνες εἰσὶ. Μόλις ἤκουσαν ὅτι ἦσαν οἱ δύο αἰχμάλωτοι, ἐθαμβώθησαν ἐκ τῆς χαρᾶς των, οὐδόλως προσέξαντες εἰς τόν τρίτον, ὃν παρημέλησαν νά ἐξετάσωσι, ἐκλαβόντες τοῦτον ὡς ἀγροφύλακα καί [...] καί ἀκολούθως μετέφεραν τόν Χρηστάκη εἰς τήν ἰδιαιτέραν οἰκίαν του. Ὁ ληστής, ἐπωφελούμενος τῆς τε ταραχῆς τῶν χωροφυλάκων καί τοῦ ἀμυδροῦ φωτός τῆς χαραυγῆς, διέφυγε τῶν χειρῶν τῆς δικαιοσύνης, ἄγνωστον ποῦ διηυθύνθη, ὅταν δέ μετὰ ὥραν σχεδόν οἱ χωροφύλακες, ἀντιληφθέντες τήν ἀπάτην των, ἔσπευσαν νά ἐρευνήσωσι, οὐδέν ἶχνος αὐτοῦ εὔρον. Διεδόθη μετὰ τινος

έβδομάδας ότι έφονεύθη παρά τῶν ιδίων του συντρόφων εἰς Γομάραν τῆς Σαμαρίνας.

2. *Ἀφήγηση τοῦ Δ. Τζιμινάδη.* Τό ἔτος 1909 ὁ Ζήσης Ξεινός ἔστειλε τόν υἱόν του Χρηστάκη (νῦν ἔφορον Οἰκονομικῶν μέ ἔδραν στάς Ἀθήνας) καί τόν ἑγγονόν του ἐκ θυγατρὸς εἰς τό Γυμνάσιον Τσιοτυλίου τῆς Μακεδονίας, πρὸς ἐκπαίδευσιν, εἰς τό ὁποῖον οἱ μαθηταὶ ἦσαν οἰκότροφοι.

Εἶχε συμφωνήσει μέ ἕνα κερατζῆ Μολιστινόν, ἀπό τήν συνοικίαν Μποτσιφάρι, νά μεταφέρει τά παιδιὰ στό Τσοτύλι, τόν Δημήτριον Ἀλεξόπουλον. Ἦλθεν ὁ ἀγωγιάτης περὶ τά ξημερώματα καί πῆρε τά παιδιὰ καί ἔφυγον γιά τό Τσοτύλι, μέ κατεύθυνσιν Καστανιανίτικο, Ζερματινό, Μπορμποτσκό, Ζουπάνι, Τσοτύλι.

Εἶχον προχωρήσει μέχρι τοῦ Ζερματινοῦ, τό μεσημέρι, καί κάθισαν ν' ἀναπαυθοῦν αὐτοὶ καί τά ζῶα των καί νά γευματίσουν, ὅταν ἐντός ὀλίγου παρουσιάσθησαν τρεῖς λησταὶ ὄπλισμένοι, οἵτινες, ἀφοῦ πληροφόρηθηκαν ὅτι τά παιδιὰ ἦσαν εὐπόρου πατρός ἐκ Γανναδιοῦ, τά ἐκράτησαν αἰχμάλωτα, τόν δέ κερατζῆ τόν διέταξαν νά πάρῃ τά ζῶα του καί νά ἐπιστρέψῃ στό χωργιό νά πῆ τοῦ Ζήση νά στείλῃ ἑπτακοσίας πεντήκοντα λίρας γιά τήν ἀπελευθέρωσιν τῶν παιδιῶν, ἄλλως θά τοῦ ἔστειλαν τά κεφάλια τῶν παιδιῶν σ' ἕνα σακκοῦλι. Συνεννοήθησαν βεβαίως μέ τόν κερατζῆν ποῦ θά συναντῶντο γιά τά λύτρα.

Ὁ κερατζῆς ἐπέστρεψε στό χωργιό τήν νύκτα, χωρίς ν' ἀντιληφθοῦν οἱ κάτοικοι, καί ἀνήγγειλε στόν Ζήση τά διατρέξαντα. Οἱ λησταὶ μέ τά παιδιὰ, ὅπως μᾶς διηγοῦντο, πῆγαν πρὸς τήν θέσιν Ρωμηός τῆς Σαμαρίνας καί ἐκεῖ στό πυκνό δάσος κρατοῦσαν αἰχμάλωτα τά παιδιὰ.

Ὁ Ζήσης ἐν τῷ μεταξύ εἶχε εἰδοποιήσει τὰς Τουρκικάς Ἀρχάς διά τήν αἰχμαλωσίαν, χωρίς ὁμως νά φανερώσῃ ὅτι τοῦ ζητοῦν λύτρα καί ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις γίνονται μέσω τοῦ κερατζῆ. Ἡ τουρκική ὁμως ἀστυνομία, ἡ ὁποία εἶχε γνώσιν τοιούτων αἰχμαλωσιῶν, διότι συνέβαινον συχνότατα, ἔτοποθέτησε στό Γανναδιό δύο χωροφύλακας, οἱ ὁποῖοι περιέφερον τήν νύκτα τό χωργιό γιά νά συλλάβουν κανένα, τόν ὁποῖον ἐνόμιζον ὅτι ἔρχεται τήν νύκτα στόν Ζήση νά διαπραγματευθῇ τήν ἔξαγορά τῶν παιδιῶν.

Εἶχον παρέλθῃ πλέον τῶν δέκα ἡμερῶν χωρίς νά γνωρίζῃ κανεὶς στό χωργιό τί γίνονται τά αἰχμάλωτα παιδιὰ, πλὴν ἐννοεῖται τοῦ κ. Ζήση. Ὅποτε ἕνα πρωί, πρὶν χαράξῃ ἡ ἡμέρα, ἕνας κτύπος δυνατός εἰς τήν θύραν τοῦ κ. Ζήση μέ ἐξύπνησεν (εὐρισκόμην καί ἐγώ τότε στό χωργιό, ἐλθὼν ἐκ Ρουμανίας). Σηκώθηκα καί βγῆκα στό παράθυρο. Εἶδα τότε δύο σκιάς ἀνθρώπων εἰς τήν θύραν τῆς οἰκίας τοῦ Ζήση νά κτυποῦν δυνατά τήν θύραν. Ἐπειτα ἤκουσα τήν φωνήν τοῦ χωροφύλακος νά φωνάζῃ: «κυρ Ζήση ἀνοιξε, σ' ὄφερα τόν Τάκη». Μετ' ὀλίγον ἡ θύρα ἤνοιξε καί ὁ χωροφύλακας μέ τόν Τάκη μπῆκαν στό σπίτι.

Ὅπως μάθαμε ἀργότερα, αἱ διαπραγματεύσεις μέ τούς ληστές δέν εἶχαν φθάσει εἰς καμίαν συμφωνίαν, διότι οἱ λησταί ἦσαν ἀπαιτητικοί. Κάποια ὁμως διαφωνία ἀνέκυψε μεταξύ τῶν ληστῶν καί μία νύκτα ἕνας τῶν ληστῶν, ὅστις φύλαγε σκοπός τῶν παιδιῶν ὅταν οἱ ἄλλοι ἐκοιμῶντο, πῆρε τά παιδιά καί τά ἔφερε στό χωργιό τό πρωῖ ἐκείνης τῆς ἡμέρας. Πρῖν καλοφέξη ἡ ἡμέρα, τά πῆγε νά τά παραδώσῃ εἰς τό σπίτι τοῦ ἐγγόνου τοῦ Ζήση, εἰς τό σπίτι τοῦ Δημητρίου Ξεφτέρη, τό ὅποιον εἶναι στήν ἄκρη τοῦ χωργιοῦ. Τήν στιγμὴν ὁμως πού ἤνοιγετο ἡ θύρα γιά νά μποῦν στό σπίτι, ἔτυχε νά εὐρίσκωνται ἐκεῖ πλησίον οἱ περιπολοῦντες χωροφύλακες, οἵτινες ἀντελήφθησαν ὅτι κάποιος μπῆκε στό σπίτι, χωρίς ὁμως νά διακρίνουν, λόγω τοῦ σκότους, τόν ἀριθμόν τῶν εἰσελθόντων. Οἱ χωροφύλακες ἔφθασαν στήν θύραν καί ἤρχισαν νά κτυποῦν νά τήν ἀνοίξουν. Οἱ ἐντός τοῦ σπιτιοῦ, ἀφοῦ ἔκρυψαν τόν ληστήν ὅστις εἶχε φέρεи τά παιδιά, ἤνοιξαν τήν θύραν καί εἶπον στούς χωροφύλακας ὅτι οἱ εἰσελθόντες ἦσαν τά αἰχμάλωτα παιδιά, τά ὅποια κατόρθωσαν νά δραπετεύσουν ἀπό τῆς χειρὸς τῶν ληστῶν. Κατόπιν ὀλίγης ἐρεύνης ἐντός τῆς οἰκίας, ὁ εἷς τῶν χωροφυλάκων πῆρε τόν υἱόν τοῦ Ζήση καί τόν ἔφερε στόν πατέρα του. Τόν ληστήν, ἀφοῦ τόν κράτησαν κρυμμένον μερικὰς ἡμέρας, τόν ἔνδυσαν ἄλλα φορέματα, ἴσως νά τοῦ ἔδωσαν καί χρηματικὴν ἀμοιβήν, καί τόν ἐφυγάδυσαν χωρίς ν' ἀντιληφθοῦν αἱ τουρκικαὶ ἀρχαί.⁵⁷⁸

578. Βλ. καί Κοϊσιος, ὁ.π. 123 ἐπ.

ΝΟΜΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΜΟΛΙΣΤΙΝΟΥΣ

§37. Είσαγωγή

1. Τά καταχωριζόμενα στό Κεφάλαιο τούτο 66 έγγραφα τά χαρακτηρίζονται ως νομικά, έπειδή γράφτηκαν πρός σύσταση ή πρός απόδειξη νομικών σχέσεων. Αὐτές οί νομικές σχέσεις κατά τό μέγιστο μέρος τους ήσαν ιδιωτικές (κυρίως ένοχικές)· τά υποκείμενά τους, όλα ή ένα τουλάχιστον, ήσαν κάτοικοι τής Μόλιστας. Τά έγγραφα αὐτά συντάχθηκαν κατά τά έτη 1828-1914 στήν Μόλιστα· κατ' έξαιρέση έχουν γραφεί: έξη στήν Κόνιτσα, ένα δυο στό Κάϊρο καί στό Πεκλάρι καί ένα στό Βουκουρέστι, στά Γιάννενα καί στήν Ζάκυνθο.

Από γλωσσική άποψη, τά κείμενα τών έγγραφων τούτων είναι διατυπωμένα μέ σαφήνεια, χωρίς περιττολογίες καί ανεκφράσεις κατανοητές από όλους τούς τότε Μολιστινούς· κατ' έξαιρέση συναντώνται σέ μερικά καί εκφράσεις τής καθαρής (σέ εκείνα κυρίως πού γράφτηκαν από δασκάλους), κάποιου ιδιωματισμοί καί ελάχιστες τοπικές λέξεις, κοινόχρηστες καί αναπόφευκτες. Από νομική άποψη, τά εν λόγω έγγραφα είναι τεχνικώς άρτια καί ουσιαστικώς έγκυρα, μέ σημερινά κριτήρια. Μαζί μέ τά νομικά έγγραφα τής έποχής τής τουρκοκρατίας πού διασώθηκαν σέ πολλούς άλλους έλλαδικούς τόπους, αποδεικνύουν ότι οί νομικοί κανόνες πού εφαρμόζονταν τότε ήσαν κατά τό πλείστον όμοιοι μέ τούς σημερινούς. Όμως ή αξιολόγηση αὐτών τών κανόνων καί έγγραφων, κατά τόπους, παραμένει αδύναμη, διότι δυστυχώς δέν έχει επιχειρηθει ακόμη ή συστηματική μελέτη καί εξήγηση εκείνου τού νομικού πολιτισμοῦ στόν έλλαδικό χῶρο, συνολικά ή σέ μεγάλες περιοχές του.⁵⁷⁹

Στήν διαμόρφωση τής νομικής καί τής γλωσσικής διατύπωσης τών νομικών κειμένων κατά τήν έποχή εκείνη στήν Μόλιστα, συνέβαλαν, μεταξύ άλλων, οί αναφερόμενοι ακόλουθως Μολιστινοί, οί όποιοι έγραψαν πολλά από τά παρακάτω έγγραφα, όπως προκύπτει από σχετικές αναφορές σ' αὐτά ή από άλλα στοιχεία τους, καί οί όποιοι απέκτησαν σχετικές γνώσεις διαβάζοντας παρόμοια

579. Βλ. Χ. Γκοῦτος, Έργασιακές σχέσεις τών οίκοδόμων στή χερσαία Έλλάδα μετά τό 1800, 1985 29 έπ., Γ. Νάκος, εἰς Άφιέρωμα εἰς τόν Κ. Βαβοῦσκον, τ. Α' 1989 264 έπ.

ἔγγραφα ἄλλων συντακτῶν (σέ παρένθεση σημειώνονται οἱ χρονολογίες τῶν ἔγγράφων τους): Στέφανος Λάμπρου (1837), Βασίλης Κ. Χατζῆ (1839), παπα Γιάννης (1857, 1873, 1879), Κων. Λάμπρου ἢ παπα Κώστας Οἰκονόμος (1861), Νικ. Χατζῆς (1865, 1872), Χρ. Οἰκονομίδης, δάσκαλος (1877, 1880, 1883, 1886, 1887, 1888, 1893), Κων. Ν. Γκουβέλης (1885, 1896), παπα Λάμπρος, τῆς Μεσαριᾶς (1886), Εὐ. Ν. Ξεινός (1893), Λάμπρος Χρ. Τζιμινάδης (1895), Ἄλ. Οἰκονομίδης (1903, 1905), Χρ. Δ. Νικολαΐδης (1904), Δημ. Λέτσιος (1913).

2. Τά ἐν λόγῳ 66 νομικά ἔγγραφα τά κατέταξα σέ δέκα ἐνότητες, ἰσάριθμες μέ τά εἶδη τῶν νομικῶν σχέσεων στίς ὁποῖες ἀφοροῦν, ἀλλά τά ὑπέβαλα σέ ἐνιαία ἀρίθμηση. Τά ἔγγραφα ὑπ' ἀριθ. 1-3, 6, 8-11, 24, 25, 28-33, 35, 43-46, 52, 53, 55, 58-61, 63, 64, 66 (συνολικά 31) προέρχονται ἀπό τό ἀρχεῖο τοῦ Γ. Γκούτου (τό ὁποῖο ἤδη βρίσκεται στήν κατοχή μου) καί εἶχαν δημοσιευθεῖ στά «Μολιστινά», σελ. 176-198· ἀναδημοσιεύονται ἐδῶ, ἀφ' ἐνός ἐπειδή μπόρεσα ἤδη νά «ἀποκρυπτογραφήσω» καί ἄλλες δυσανάγνωστες λέξεις τους καί ἀφ' ἐτέρου γιά νά συγκροτήσουν ἐνιαία συλλογή, μαζί μέ τά ἀναφερόμενα ἀκολούθως, πρὸς ἀπεικόνιση τοῦ νομικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μόλιστας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τά ἔγγραφα ὑπ' ἀριθ. 7, 17, 21, 23, 27, 40, 42, 62 (συνολικά ὀκτώ) ὑπάρχουν στό ἴδιο ἀρχεῖο, παρέμειναν δέ ἀνεκδοτά ὡς δυσανάγνωστα. Τά ἔγγραφα ὑπ' ἀριθ. 4, 5, 12-16, 18-20, 22, 26, 34, 36-39, 41, 47-51, 54, 56, 57, 65 (συνολικά 27) βρίσκονται στήν κατοχή τοῦ Βασίλη Ἄρ. Τζιμινάδη, ὁ ὁποῖος μοῦ τά ἐδάνεισε εὐγενικά.

Στά περισσότερα ἀπό τά ἔγγραφα πού πρωτοδημοσιεύθηκαν στά «Μολιστινά», διατήρησα τήν ὀρθογραφία καί τήν στίξη τους. Στά πρωτοεκδιδόμενα ἐδῶ ἔγγραφα, ἀποκατέστησα τήν ὀρθογραφία τους, μόνον δέ κατ' ἐξαίρεση τήν διατήρησα σέ κάποιες χαρακτηριστικές λέξεις τους, καθὼς καί στά ὀνόματα καί στίς λέξεις πού ἔγραψαν σ' αὐτά ἐκεῖνοι πού τά ὑπέγραψαν.

§38. Κοινοτικές δικαιοπραξίες

1. 1828. Δήλωση τῆς κοινότητας ὅτι ἐπώλησε τό χωράφι χωριανοῦ, μᾶλλον ἐπειδή αὐτός δέν τῆς ἐπλήρωσε κάποια ὀφειλή του (φορολογική πιθανῶς) καί γι' αὐτό, ἡ κοινότητα, σύμφωνα μέ τά λεχθέντα στήν §5 ὑπό Β1, ἐκπλειστηρίασε τό χωράφι του. Οἱ ἐννέα χωριανοί πού ὑπέγραψαν τήν δήλωση μᾶλλον δέν ἦσαν ὅλοι ἐπίσημοι προεστοί· πάντως ὁ Χατζῆ Βασίλης πρέπει νά ἦταν ἐπίσημος προεστός, σύμφωνα μέ τά ἀναφερθέντα στήν §13 ὑπό Γ.

τὴν σήμερον φανερώνωμε καί ὠμολογοῦμε εμεῖς ἡ χώρα μωλιστινοί ὄλοι μας κοινῶς ὅτι ἐμπουλίσσαμε τῷ χωραφῇ του πανταζῆ τζάλου τῷ χωραφῇ στο

μαναστιρωπουλω⁵⁸⁰ καί τό δώσαμε του γιώργη κουσι δηα γρωσια 95: λέγομε ενινταλέντε καί έτζη εδώσαμε την ωμολωγίαν μας διά νά έχη τω θάρως καί έστω έν παντί κριτιρίου 1828: γιναρίου 25.

γερω τζίμος βεβαιωνω⁵⁸¹

παπαβασιλης βαιβεωνω

διμητρος παπασταμου βεβεος

παπαδημητρο βεβιος

Χατζηβασιλις βεβηος⁵⁸¹

Χρηστο παπα Κηρκέλη βεβεονο

Χατζη κοστας βεβό⁵⁸¹

νακος αλεξης βεβηονο

κοσταντις τζιαλος βεβονο.

2. 1869. Κοινοτική απόφαση για την πώληση έδαφικής έκτασης προς κατασκευή ταμπακόμυλου εκ νέου (βλ. §17 υπό 3). Δέν γνωρίζομε αν οί 12 υπεγράψαντες την απόφαση ήταν επίσημοι προεστοί του Γανναδιου, όλοι ήμερικοί.

Οί ύποφαινόμενοι κάτοικοι Μαχαλά Γανναδιου του χωριου Μολίστης διά του παρόντος συμφωνητικού έγγραφου οικειοθελώς καί άρτίως βεβαιουόμεν ότι συνεφωνήσαμεν μέ τον κύριον Βασίλειον καί Γεώργιον Παπαλέξη ως έξής:

Δίδομεν είς αυτούς τον τόπον τον ανήκοντα μέ την των Ταξιαρχών εκκλησίαν είς θέσιν Σιουπόστιανη διά νά κτίσωσι Ταμπακόμυλον μέ ίδικά των έξοδα χωρίς ή εκκλησία νά έξοδεύσει ούδέ όβολόν τι εν τό μέρος όπου ήταν ο παλαιός Μύλος καί τό αυλάκι νά τό λαμβάνουν απο εκεί όπόθεν τό έλάμβανεν ο παλαιός διά δέ τον τόπον θέλουν πληρόνει είς την εκκλησίαν κατ' έτος γρόσια εκατό 'Αριθ. 100. Τά γρόσια ταυτα θέλει λαμβάνει ή εκκλησία είτε δουλεύει ο Μύλος είτε όχι, εκτός αν ο ποταμός πνίξη τον Μύλον ή άλλη υπερανθρώπινος αίτία τον έμποδίση, δέν δύναται δέ κανείς να αφαιρέση έξ' αυτών ούτε εκ των τέκνων των αλλά θέλει διαμένει είς την γενεάν αυτών κληρονομικώς καί είτε οί ίδιοι τον δουλεύσουν είτε είς άλλον τον ένοικιάσουν ή τον δώσουν τά έξοδα αυτου δηλ.: εκτίμησις καί λοιπα ανήκουν είς βάρος αυτών. Ταυτα συμφωνήσαντες άμοιβαίως ύποφαινόμεθα.

1869 Μαρτίου 1

Μόλιστα

οίχονόμωσ

Χρηστο ξηνο

Βαγγέλη Ξηνος

γεώργιος επιτροπος

Κωνσταντής Ξηνός

γιόργη τζέροτος

Βασίλης Καζιανου

γιανης σταμουλος

γιουργιος βασιλιου

τολης τζηανάδης

βαγγελις ξηνος

αντονις τιζμου

580. Τοποθεσία της Μεσαριάς. Τό 1837 ο αγοραστής αντάλλαξε τό χωράφι μέ άλλο χωράφι του Γ. Ζ. Γέγιου (βλ. έγγραφο αριθ. 61).

581. Για τους Τζήμο, Βασίλη καί Κώστα Χατζή, βλ. άνωτ. §13 υπό Γ.

3. 1869. Συμφωνία δέκα εκπροσώπων του Γανναδιού (άνεπιστήμων μάλλον) για τό κόστος τῆς χρήσης ἑνός βακούφικου μύλου ἀπό τούς χωριανούς καί γιά τίς συνέπειες τῆς προτίμησής τους νά χρησιμοποιοῦν ἄλλον (τρίτο) μύλο.

οἱ κάτοικοι τοῦ χωριου μόλυστα μαχαλάς γαναδιῶ σύμερα ἐσυμφωνισαμαν ὄλλοι κοινός διά νά πηγενομε νά ἀλέθομε εἰς τόν μήλον τον βακούφικόν μας ὅπου ἔχωμε εἰς τήν θέσιν λιβιδιρά καί ὄποιον μηλονά νά βαλομε ἔχι να περνη ἐξαγη τρία 3: τοῖς ἑκατόν (;) αὐτοῦ ἐντεῦθεν (;) καί δέν θελίσι κανένας πηγένομε εἰς τόν μήλον τῶν κάτω βακουφίων[.:.] ἄν μᾶς ἔβρη ὁ μηλονάς ὅπου νά ἀλέθομε εἰς ἄλον μήλον ἔχι νά πέρνη ἐξάγη διπλόν εἰς τόν καλοκερινόν μήλον μας καί ἔχωμε νά τόν πεδέβομε εἰς τήν μητρόπολιν καί ὑποφαινόμαστε.

1869: τῆ 18 αδημητριου Γαναδιῶ μολυστας

Οικονομος
βαγγελῆς ξηνος
Νικολας Χατζή
νικολας προφρις
γιοργιος βασιλιου

τολης τζηναδης
νηκολας τολη(;
νικόλας χρηστου
γηοργη λαμπρο
κοστατις ξηνος

4. 1880. Ἀπόφαση τοῦ μουχτάρη καί ὄλλων 4 χωριανῶν (οἱ ὄποιοι δέν γνωρίζομε ἄν ἦσαν καί αὐτοί ἐπίσημοι προσεστοί) ὅτι τό χωράφι τῆς χωριανῆς πού χρεωστοῦσε στό κοινοτικό ταμεῖο τούς ἀναλογοῦντες σ' αὐτήν βασιλικούς φόρους μεταβιβάζεται στόν συγχωριανό, ὁ ὄποιος ἐπλήρωσε τούς φόρους αὐτούς, μέχρις ὅτου οἱ ἀνήλικοι κληρονόμοι τῆς τοῦ ἀποδώσουν τό πληρωθέν χρηματικό ποσό. Πρβλ. ἀριθ. 4 καί 34.

Διά τοῦ παρόντος δηλοποιεῖται ὅτι διά τριακόσια πέντε γρόσια ἀργυρᾶ μέ λίραν Τουρκίας χρυσῆν ἑκατόν ἕξ, ὅπου ἐχρεώσται ἡ Γεώργαινα Ν. Γκουβέλη εἰς τήν Κάσσαν ἀπό βασιλικούς φόρους καί τά ὄποια ἐπλήρωσεν εἰς τόν Κώσταν Παπαϊωάννου μουχτάρην ἄχρις ὄβολου ὁ Κωνσταντῖνος Ν. Γκουβέλης κηρύττομεν ὅτι ὁ ρηθείς Κωνσταντῖνος κατέλαβε τό εἰς θέσιν Ἀδάμου κείμενον χωράφιόν τῆς μέ τά γνωστά ὄριά του. Ἠλικιωθέντες ὄθεν οἱ ἀνήλικοι κληρονόμοι τῆς ρηθείσης Γεώργαινας καί θελήσαντες νά λάβωσι τό ἀναλογοῦν αὐτοῖς μερίδιον, χρεωστοῦσι νά πληρώσωσι πρῶτον τά χρήματα εἰς τόν Κωνσταντῖνον καί ἔπειτα νά καταλάβωσιν αὐτό. Διό δίδοται αὐτῶ τό παρόν εἰς ἐνδειξιν καί ὑποφαινόμεθα.

Ἐν Μολίστη τήν 19 Ὀκτωβρίου 1880

Κώστας Παπαϊωάννου μουχάρης τά ἔλαβα τά ἄνωθεν
Βαγγέλη Ξηνος μαρτυρο
τολης τζαναδες μαρτυρο

Κωνσταντῖνος Ν. Χατζη μαρτυρο

Παπαδημήτρης Παπαγιάννη μαρτυρο

Μαρτυρικόν διά τό ἀμπέλη κρηθάρια⁵⁸²

§39. Ἐπισκοπικές νομικές πράξεις

5.1856. Πρακτικό διαιτητικῆς παρέμβασης τοῦ ἐπισκόπου γιά τήν διανομή κληρονομικῆς περιουσίας. Ὁ ἐπίσκοπος ἔγραψε τήν 3.3.1856 ἀπό τά Γιάννενα στήν Κόνιτσα πρὸς τόν ἱερομόναχο Χρῦσανθο Λαῖνᾶ, προφανῶς ἀναφερόμενος στήν προκειμένη διένεξη: «ὅσον δέ περί τοῦ παπᾶ Ἰωάννη Μολιστινοῦ θέλω διατάξει αὐτόν ἰδιαιτέρως ἵνα ἔλθῃ ἐνταῦθα» (Ἠπ. Εστία, 1968 103). Γιά τήν συνέχεια τῆς διένεξης, βλ. ἀριθ. 21.

Διά τοῦ παρόντος ἡμετέρου ἀποδεικτικοῦ Κυριαρχικοῦ Γράμματος δῆλον καθίσταται ὅτι ἐπί τῇ ἀγωγῇ τῆς Σάνας συζύγου τοῦ Βασιλείου, ἀπό τοῦ χωρίου Μόλιστα τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσώστου ἐπαρχίης κατὰ τῶν ἀδελφῶν τοῦ συζύγου τῆς Παπᾶ Κυρ Ἰωάννου καί Ἀντωνίου, ἡτις νομίζουσα ἑαυτήν ἠδικημένην εἰς τήν κατὰ τό ἔτος 1854 ἀπριλίου 4 γενομένην διανομήν μεταξὺ αὐτῆς καί τῶν ρηθέντων εἰς τά κτήματα τοῦ Ἰωάννου Χατζῆ, πατρός τῶν ρηθέντων υἱῶν τοῦ Βασιλείου, παπα Ἰωάννου καί Ἀντωνίου, ἀπήτει μικράν τινα προσθήκην ἀκόμη εἰς τά χορηγηθέντα αὐτῇ τότε κτήματα, μετεκαλέσαμεν τόν ρηθέντα παπᾶ Ἰωάννην, ὅστις εὐχαρίστως παρεχώρησε τῇ νύμφῃ του Σάνα, τῆς ὁποίας ὑπάρχει κόρη ὀνόματι Βασίλο, τά κατωτέρω κτήματα ἐκτός τῶν ἐν τῇ σεντέντζα⁵⁸³ διαλαμβανομένων:

α'. Τό ὄσκιτιον εἰς τό σύνορον Μανθάδες, μετὰ τόν θάνατον τῆς Σάνας νά μένη εἰς τήν κόρην τῆς Βασίλον καί ὄχι εἰς τόν παπᾶ Ἰωάννην ὡς διείλεπται ἐν τῇ σεντέντζα.

β'. Τό χωράφιον εἰς τά Κέδρα παραχωρεῖται ὀλόκληρον εἰς τήν ἰδίαν.

γ'. Ἀντί τῶν 2/4 ἑνός ἀμπελίου ἑτέρου, παραχωροῦνται τά 2/3.

δ'. Ἐκ τοῦ εἰς Σπαρατζιώτη χωραφίου νά πάρη ἡ Σάνα τό 1/6.

ε'. Ἐκ τοῦ εἰς Παλιοκάλυβα χωραφίου νά πάρη τό 1/2.

στ'. Ἐν ὀλόκληρον χωράφιον εἰς Τζέρον.

ζ'. Ἐν ἑτερον χωράφιον εἰς τά Κριθάρια κατὰ τό Στρατζιώτικον πέραν ἀπό τόν Λάκον.

η'. Δύο γίδια.

582. Ἡ σημείωση αὐτή ὑπάρχει στήν πίσω πλευρά τοῦ ἐγγράφου. Κριθάρια: τοποθεσία στήν περιοχή Σιουπόστιανης, πλησίον τῆς ἐκκλησίτσας τῆς Ἁγ. Βαρβάρας.

583. Σεντέντζα= διαιτητική ἀπόφαση

Ἐπί τῇ εὐχαρίστῳ τοίνυν χορηγήσει τῶν ρηθέντων ἀπό μέρος τοῦ πατῆρος Ἰωάννου πρὸς τὴν νύμφην του Σάναν, ἐγένετο ἡ παροῦσα ἡμῶν ἐκκλησιαστικὴ πρᾶξις καὶ ἀφέθη εἰς χεῖρας τῆς Σάνας πρὸς ἔνδειξιν.

Ἐν Ἰωαν. 1856 μαρτίου 19

Ὁ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς ἀποφαίνεται(;)

6.1860. Ἀπόφαση 4 διαιτητῶν, διορισμένων ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο, ἀναφορικά μετὰ τὴν θέσιν καὶ τὴν καθαριότητά τοῦ ἀποχετευτικοῦ ἀγωγοῦ μιᾶς οἰκίας.

Διὰ τοῦ παρόντος γράμματος δῆλον γίνεται ὅτι ἡμεῖς οἱ κάτωθεν φαινόμενοι, διὰ προσταγῆς τοῦ Ἁγίου Ἀπολλωνιάδος Ἐπισκόπου Ἰωαννίνων Κυρίου Χριστοφόρου ἐπήγαμε καὶ ἐπιθεωρήσαμεν τὴν τοποθεσίαν τοῦ Βασιλείου Παπαζίκου, ὅπου φτιάνει τὸ ὄσπιτον καὶ τὸ ἀναγκαῖον νὰ τὸ φτιάσῃ εἰς τὸν τόπον του καὶ νὰ κάμῃ γκιρίζι⁵⁸⁴ νὰ βγαῖνῃ κάτω: εἰς τὸ παλαιὸν ἀναγκαῖον καὶ ἂν ἐκ τῆς πολυκαιρίας βουλοθῆ ἔχει χρέος νὰ τὸ καθαρίσῃ διὰ νὰ μὴν ἐνοχλῆ τὸν Βασίλειον Ζιγούραν. ἔτσι ἐκρίθη εὐλογον ἐν καθαρῇ συνιδότη καὶ ὑποφαινόμεθα.

1860: τῇ 20: Αὐγούστου Μόλιστα

Βασίλειος Χρίστου Παπαζήκου βεβεόνω

βασίλης ζηγούρας βαιβεόνωμα

Χρηστο ξηνος μαρτιρο

Χρηστος δημητρηου ζημηναδης μαρτιρο

βαγγελι ξηνός παρον μαρτιρο

γιουργιος βασιλιου μαρτιρο

7. 1873. Ὁδηγία ἐκπροσώπου τοῦ ἐπισκόπου πρὸς ἱερεῖς.

Οἱ ἱερεῖς τοῦ χωρίου Μολίστης στεφανώσετε τὸν Κωνσταντῖνον Νικολάου μετὰ τῆς Πανάγιως Γεωργίου εἰς γάμον πρῶτον προεξετάσετε αὐτούς ἵνα μὴ κωλύονται κατὰ τὸν νόμον.⁵⁸⁵

1873 7βρίου 27 Κόνιτσα

Ὁ ..... Βελλᾶς Οἰκονόμος

§40. Συμβάσεις πώλησης ἀκινήτων

8.1842. Ἐδαφικὴ ἔκτασις στὴν «δέση» τοῦ ἀύλακου ἄρδευσης τοῦ Ἀντζερού-

584. Ἀναγκαῖος= ἀποχωρητήριο. Γκιρίζι= λαγούμι, ὑδραγωγός.

585. Ὁ μὲν Κωνσταντῖνος ἦταν γιὸς τοῦ Νικ. Ἰ. Γκουβέλη, ἡ δὲ Πανάγιω ἦταν κόρη τοῦ Γ. Ἰ. Γκουβέλη (βλ. § 26 ἀριθ. 64). Συνεπῶς ἦσαν πρῶτα ἑξαδέλφια.

χη. (Συντάκτης τοῦ ἐγγράφου ἦταν ὁ πρωτοσύγγελος τοῦ ἐπισκοπείου τῆς Κόνιτσας).

Ὁ τοῦ Ἁγίου Πωγωνιανῆς καὶ Βελλᾶς Πρωτοσύγγελος Μακάριος μαρτυροῖ. Διὰ τοῦ παρόντος πωλητηρίου γράμματος δῆλον γίνεται ὅτι ὁ Παναγιώτης Νικολάου Σταρηνζιώτης ἐπώλησε τὸ χωράφι του, τὸ ὀνομαζόμενον εἰς τὴν Βουλινίσταν, τὸ ὁποῖον συνορεύει ἀπὸ τὸ κάτω μέρος μέ τὸν τόπον τῶν Μολιστινῶν ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέ τὸ χωράφι τοῦ Βασίλη Ἐξάχου ἀπὸ τὸ ἓν πλευρόν μέ τὸ ποτάμι καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλον μέ τὸ βουνόν δηλ. μέ τόπον χέρσον εἶναι σχεδόν ἕως ἓνα ἡμισυ 1 1/2 στρέμα. Αὐτὸ τὸ χωράφιον τὸ ἐπώλησεν ὁ ρηθεῖς Παναγιώτης Νικολάου Σταρηνζιώτης εἰς τὰς δύο ἐκκλησίας τῆς Μόλιστας τὰς ὀνομαζόμενας Ἁγιον Νικόλαον καὶ Μιχαήλ Ταξιαρχῶν εὐχαρίστως καὶ ἀπειροβιάστως διὰ γρόσια 500: πεντακόσια τὰ ὁποῖα καὶ ἔλαβεν σήμερον ἐπὶ χεῖρας σῶα καὶ ἀνελειπῆ παρὰ τοῖς ἐπιτρόποις τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὸ χωράφι θέλωσιν τὸ ἔχει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των οἱ ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν καὶ θέλουσιν τὸ μεταχειρισθῆ ὅπως βούλονται χωρὶς νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ καὶ εἰς ὅσον ὁ Παναγιώτης καθὼς καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ χωριανοὶ του καὶ τὸ ὁποῖον ἢ τὸ σπείρωσιν ἢ ἄλλως θέλωσιν τὸ μεταχειρισθῆ διὰ νερόν νὰ ἀπεράσουν οἱ Μολιστινοὶ καὶ νὰ ποτίζουν τὰ χωράφια τους, εἶναι κύριοι τοῦ χωραφιοῦ χωρὶς νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ διὰ ὁποῖαν μεταχείρισιν ἤθελον τὸ κάμει. Ἐπὶ τούτου ἔγινεν τὸ παρὸν τὸ ὁποῖον δίδεται εἰς χεῖρας τῶν ρηθέντων ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν διὰ κάθε ἀσφάλειαν καὶ ὑποφαίνονται.

1842 Ἰουνίου 1η Κόνιτσα

γιοτης νικολα μαζι με τα αδέλφια μου βεβεονο τανοθεν
 Χριστος γιοργίου παρον μαρτιρο
 Νικόλαος ζήση μαρτυρῶ
 Ἄδαμος Νάσιου Πάδες μαρτιρῶ
 Ἀντώνης Κ. Δημητρίου μαρτηρῶ
 δημητρης παπά Ἰωάννου μαρτυρῶ
 Μίχος Σκιφος (;) μαρτηρο
 λαμπρος ιωαν. μαρτιρῶ
 Δημήτριος Οἰκονομίδης μαρτυρῶ
 Βασίλης Νικολάου καραλούλης μαρτυρῶ
 Ως καθος το εποτηζα ἐγω απο το ιδιο αυλακι να το ποτίζουν κε η μοληστη-
 νοι το ιδιον χοραφη κε οχη αλο χοραφη Ο ιδιος παναγιοτης
 (Ἀπό πίσω: Ομολογία το χωράφι του μύλου απο σταριτζανη)

9.1865. Κήπος (ό οποίος ήταν μάλλον στον χώρο όπου σήμερα βρίσκεται το σπίτι του Γ. Δερμιτζάκη). Πρβλ. αριθ. 17 και 61.

Διά του παρόντος πολιτιριου Γράμματος δίλον ὅτι ἐγὼ ἡ δίμενα Κοντούλη μετά εὐχαριστήσεώς μου σύμερον ἐπούλισα τον κήπον μου οπου ἔχω εἰς θέσιν στίς πορφυράδες τό σπίτι ὑπό κάτω: συνορεβη επανο μέρος δρομος διά τό κάτω μέρος παλιν δρόμος ἀπό τό ἄλλο μέρος κήπος τῆς θεοδόρενας πρικία τόν οποιόν κηπον τόν επούλισα του δημήτρη καί φωτη πεδια θεοδώρου δια γροσια 3 τρεῖς λιρες καί ἀπό ἐδῶ καί εἰς τό ἐξῆς θελη γνωριστή αυτί τέλιῖ οικοκηρέγη καί ἐξουσιασταί διότι τόν εκαθαροπούλισα και τα γρόσια τά ἔλαβα ἕως οβολοῦ καί δέν ἔχει κανένας να τούς ντεβήση⁵⁸⁶ οὔτε θιγατέρες οὔτε παιδιά μου, διό ἔδοσα τό παρόν μου διά ἔνδιξιν τῆς ἀλιθίας διά νά εχι την υσχυν καί τό θαρός ἐν παντί τοπω καί κριτιρίω καί ὑποφένομαι

1865: τῆ 14 μαρτίου Μόλιστα

ἡ δίμενα Κουντου ὡς ἀγράματη ἔβαλε τόν Νικόλα Χατζῆ καί μέ ὑπογραψεν καί ἐγὼ βεβαιόνω με τον δακτιλόν μου.

διό ἐγὼ ὁ Νικόλας μέ λόγον της εγραψα και μαρτιρο
βαγγελι ξηνος μαρτηρο
κωσταντής λάμπρου μάρτιρό
(Ἀπό πίσω: το πολιτήριο της δημο [...] ἀπό το κηπο)

10.1866. Ἄλώνι. (Πιθανότατα πρόκειται γιά τό ἄλώνι πού λειτουργοῦσε μέχρι τό 1965 ἐπάνω ἀπό τήν βουση Τσιανάδες).

ἡ ὑποφενομενη σημερον εὐχαριστος διδομεν το αλόνη μας του δημήτρη καί φωτη θεοδώρου κατζιλόλου ἦτοι δίδομε καθαρὸν πουλιμα σινορον ἀπό εν μερος παλιοκάλιβαν δικη μου κατο μέρος λαμπρο ντοκος (;) ἀπάνο μέρος κατζιλολάδικο ἀπό ἄλο μέρος πλάη καί δεν ἔχη κανένας νά τούς πιράξη ἀπό τούς συγγενείς μου διοτη το επούλισταμαν ευχαρίστος καί ἡ παλιοκάλιβα θα μνηνη δική μας δεν τήν πολοῦμε και τό επούλισταμαν γροσια 300 ἦτη τριακόσια καί δια τουτο διδομε τό παρόν μας εἰς χείρας τους καί ὑποφενόμεθα.

τη: 8: μαΐου 1866 μόλιστα

εχω ὁ βασηλης γιουτσου ηποσχομαι τα ανοθεν μη ξεβροντας γραμα κε βανω τό Χρηστο κουβέλη κε με υπογραψη κε βανο το δαχτηλο μου

δημήτριος Χρίστου γιούτζου ἠποσχομε
Χρηστος κουβελη μαρτηρο
νικολας κουβελης μαρτηρο

586.Ντεβήση: νά διεκδηκήσει, νά ἐγείρει ἀγωγή (νταβᾶ).

Κωνσταντής λαμπρου εγραψα και μαρτιρο
γιανης τόλι μαρτιρό

εγώ ή βλήνα γιοῦτσου υποσχομε τα ἄνωθεν μή ήξεύρωντας γραμμα ιδού
βάνω τόν υίόν μου γεώργιον και μέ ύπογραφη και ιδού βάνω τό δάκτυλον
μου.

11.1871. Χωράφια, ἄμπέλι, κήπος. (Προηγήθηκε ή διανομή τους τό 1869, βλ.
ἀριθ. 23).

κομάτια

1: κομάτι χοράφι εις θέσιν ευτελιάϊ

1: ἕναν κήπον στά καρπούλια 1: ἕνα ἄμπέλι στην ἄνω μακρινάρα

1: ἕνα κομάτι χοράφη στόν τζέρο 1: ἕνα κομάτι χοράφη στην ἄνω πεζούλια

1: ἕνα κομάτι χοράφη λιβιδερά γιουτζάδες

1: ἕνα κομάτι χοράφη εις τόν παρατιζοτη εις τα ἀνήλια

1: ἕνα χοράφη στην μακρινάρα στόν πατο στόν λακον

6: ἕξ τά ἄνωθεν κομάτια χοράφια και ἕνα κομάτι ἄμπέλη τά ἄνωθεν, τά
ὅποια εἶχαν πέσι εις τό μερίδιον τοῦ μακαρίτη υίου μου δημήτρι με λαχνόν τόν
κερῶ ὅπου τούς ἐχώρισα ἐγώ. τῶρα λοιπόν μετά τόν θάνατον τοῦ υίου μου δη-
μήτρι πάλην τά ἔχω εις τήν ἐξουσίαν μου τώρα ληπόν μέ ἔκανε χρία και τόν ε-
πούλισα τούς ἐγγονούς μου υιούς τοῦ γιώργη σπύρον και δημήτρι διά γρόσια
6.000 ἕξ χιλιάδες τά ὅποια ἔλαβον ἐπι χίρας σῶα και ἀνελιπῆ ἕως ὀβολόν και
αὐτά τά παιδιά θέλω γνωριστή τέλιϊ οικοκυρεῖ και ἐξουσιασταί και τά ἄνω-
θεν μούλκια⁵⁸⁷ και ἐγώ θελω ἀποξενοθῶ ἀπό αὐτά τά μούλκια και δέν ἔχι κα-
νένας νά τοῦς γίνη νταβατζῆς εις αὐτά τά μούλκια οὔτε ξένος οὔτε ἰδικός μου
συγγενής διότι τά ἐκαθαρωπουλισα μέ τήν εὐχαρίστησιν μου και ὅταν μέ γιρέ-
ψη εις τό χουκημετι⁵⁸⁸ διά νά δοσω το τικρέλιο⁵⁸⁹ διά νά ευγαλη τά τακτικᾶ
ἔγγραφα ἐγώ εἶμαι ἔτιμος νά πηγένω διώ ἔδοσα τό παρόν μου διά ἔνδιξιν τῆς
ἀλιθείας κατέμπροσθεν τῶν μαρτιρων και ὑποφένομε

1871: ἕνα τῆ 28 Φεβρουαρίου οχτώ Μόλιστα

βασίλης ζιγουρας υποσκομαι τα ανωθεν Αναστάση Δημητριου Δημογεροντας

Νικόλας Χατζῆ μάρτιρας Ζήσος Γεώργιος μαρτηρό

Χριστος διμητριου σταριτζοτης μαρτιρω Χριστος βαγγελης

587. Μούλκια= ιδιόκτητα ἀκίνητα ἰδιωτῶν (βλ. §5 ὑπό Α1).

588. Χουκιμέτι= διοικητική ἀρχή, δικαστήριο, εἶδος ὑποθηκοφυλακείου.

589. Τικρέλι, ὀρθότερα τακρίρι= δήλωση μεταβίβασης ἀκινήτου χάριν δημοσιότητας (βλ. και Ν.
Σαρρῆς, Ὁσμανική πραγματικότητα, II 154, 155.).

βαγγελι ξηνος
γιουργιος βασιλιου διμαγεροντας

νικολας βαγγελι ξινο
νικολαος οικονομος

(Από πίσω: πωλιτριο τῆς γιοργινας)

12.1880. Χωράφι. (Πρβλ. ἀριθ. 4 καί 34)

Αί ὑποφαινόμεναι ἀδελφαί Πανάγιω καί Μαρία, διά τοῦ παρόντος μας σήμερον εὐχαρίστως καί ἀβιάστως ἐπώλησαμεν πρὸς τόν Κύριον Κωνσταντῖνον Ν. Γκουβελάκην τό ὑπό τήν ἐξουσίαν μας χωράφιον εἰς θέσιν Ἄδάμου, συγκείμενον ἀπό πήχεις ἑξακοσίας ἀριθ. (600) καί συνορευθον ἀπό ἓν μέρος μέ Κώσταν Καζιάνον ἀπό ἄλλο μέ Μανθάδες ἀπό ἄλλο μέ Ἀντώνην Παππα Ἰωάννη. Τό ὡς ἄνωθεν εἴρηται κτῆμα μας μέ τά διαληφθέντα σύνορά του, ὡς ἔφημεν, ἐπώλησαμεν πρὸς τόν εἰρημένον Κωνσταντῖνον διά λίρας ὀθωμανικάς χροιάς τέσσαρες ἀριθ. (4) τάς ὁποίας καί ἔλαβον σήμερον σώας καί μέχρις ὄβολου. Καί εἰς τό ἐξῆς θεωρεῖται καί κηρύττεται παρ' ἡμῶν καί τῶν κληρονομῶν μας ὁ εἰρημένος ἀγοραστής κύριος αὐτοῦ. Πρὸς περισσότεραν δέ ἀσφάλειάν του ἀποκαθιστῶμεν καί τέλειον πληρεξούσιόν μας τόν Γεώργιον Βασίλη Λάμπρον ἵνα παρουσιασθεῖς εἰς τό χουκιμέτι Κονίτζης δώση ἀντι ἡμῶν τό τακῆρι του, ὅπως λάβη ὁ ἀγοραστής τά ἐν τούτῳ σχετικά ἔγγραφα του, διό δίδεται το παρόν μας ἐνυπόγραφον καί μεμαρτυρημένον διά τήν ἀσφάλειάν του καί ὑποφαινόμεθα

Μόλιστα τήν 6 Αὐγούστου 1880

Πανάγιω Γ. Γκουβέλη ὑπόσχομαι διά χειρός Χρηστάκη Οἰκονόμου ἐγώ δέ θέτω τόν δάκτυλόν μου

Μαρία Γ. Γκουβέλη ὑπόσχομαι διά χειρός Χρηστάκη Οἰκονόμου ἐγώ δέ βάνω τόν δάκτυλόν μου

Χρηστάκης Οἰκονόμου ὁ ὑπογράψας τά ἄνωθεν μέ λόγον των μαρτυρῶ
γιούμος βασιλη λαμπρου μαρτηρο

Βασίλειος Χρίστου μαρτιρό

Κώστας Παπαϊάννη μαρτυρο

Παπαδημήτρης Παπαγιάννη μαρτιρό

Πωλητήριον διά τό Ἄμπέλι κρηθάρια

13.1880. Κῆπος (πρβλ. ἀριθ. 14).

Διά τοῦ παρόντος μου δηλοποιῶ ὅτι σήμερον εὐχαρίστως καί ἀβιάστως πωλῶ τελείως πρὸς τόν υἱόν μου Κωνσταντῖνον τόν ὀπισθεν τῆς οἰκίας τοῦ Παύλου Κ. Παπαζήκου κείμενον πατρικόν καί ιδιόκτητόν μου κῆπον ἔχων συνορίτας ἀπό τά δύο μέν μέρη τόν δημόσιον δρόμον ἀπό τό ἄλλο τόν κῆπον Βαγ-

βήν τῶν νομίμων ἐγγράφων (ταπιῶν)⁵⁹¹ εἰς ἔνδειξιν καί διηνεκῆ ἀσφάλειαν. Δίδεται ὁθεν αὐτῷ τό παρόν μας ἐνυπόγραφον συνεπιμαρτυρούμενον καί ὑπό τῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων καί ὑποφαινόμεθα.

Ἐν Μολίστη τήν 30 Δεκεμβρίου 1886

νηκολας κοστα κουβελη ηποσκομε τα ανοθεν

δημος νηκολα κοβελη υποσχομε τανοθεν

δημητρος χριστου ιποσκομε τα .....

γεωργηος Χρηστου ηποσκομε τα ανωθεν

βασιλης Χριστο κοβελι ιποσκομε τα ανωθεν

βαγγελη ξηνος μαρτερο

Κοστας παπαηρανη μαρτηρο

πωλητήριον τοῦ σπιτότοπου ἀπό τοῦς Γκουβελιάδες

15. 1880 Κῆπος (μᾶλλον δίπλα στήν βρύση «Νατσαῖοι»). Βλ. καί ἀριθ. 16.

Πωλητήριον

Διά τοῦ ὁποίου δηλοποιεῖται ὅτι σήμερον εὐχαριστῶς καί ἀμετατρέπτως πωλῶ τελείως πρὸς τόν Κύριον Κωνσταντῖνον Ν. Γκουβέλην τόν εἰς θέσιν Βρύσι κείμενον καί παραχωρηθέντα ὑπό τῶν Παπαγιανναίων πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ γῆρατός μου κῆπον, ἔχοντα συνορίτας ἀπό τῶν ἐν μὲν μέρος τοῦς κήπους τῶν Παπαλεξέων ἀπό τό δεύτερον τόν τοῦ Νικολάου Ἰ. Προφύρη, ἀπό τό τρίτον τόν τοῦ Δημητρίου Χ. Γκουβέλη καί τέλος ἀπό τό τέταρτον τόν λάκκον. Τόν κῆπον αὐτόν κατά τά ὡς ἐρρέθη ὅρια του, παραδίδουσα πρὸς τόν ρηθέντα ἀντί τεσσάρων λιρῶν χρυσῶν τουρκικῶν ἤτοι 4, ἃς ἔλαβον παρ' αὐτοῦ σώας καί ἀνελλιπεῖς, καί ἀπαλλοτριουμένη παντός ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματος καὶ γῶ τε καί συγγενεῖς καί κληρονόμοι μου, κηρύττω αὐτόν ἀνενόχλητον καί ἀκαταζήτητον ἰδιοκτήτην. Διό δίδω αὐτῷ τό παρόν μου, ἵνα ὁπόταν ἡ χρεία τῷ καλέση δώσω τό τακοῦν διὰ στόματος τοῦ ἐπιτρόπου μου Κωνσταντίνου Παπαϊωάννου, τόν ὁποῖον διορίζω ἀπό σήμερον πρὸς λαβήν τῶν νομίμων ἐγγράφων καί ὑποφαινόμεθα ἑτεροχείρως ὡς ἀγράμματος.

Ἐν Μολίστη τήν 12 Αὐγούστου 1880

Σάνα Γεωργίου σύζυγος Βασιλείου Παπαϊωάννου ὑπόσχομαι τά ἄνωθεν διά χειρός Χρηστάκη Οἰκονομίδου καί ὡς ἀγράμματος ἐγώ βάνω τόν δάκτυλόν μου

Χρηστάκης Οἰκονομίδης ὁ γράψας καί ὑπογράψας τά ἄνωθεν μέ λόγον της μαρτυρῶ

βαγγελη ξηνος

Κοστας Παπαηρανη

591. Ταπί= τίτλος κυριότητας ακινήτου.

γέλη Ξεινοῦ καί τέλος ἀπό τό τέταρτον τήν οἰκίαν Παύλου Κ. Παπαζήκου. Τόν κήπον συνιστάμενον ἐξ ἑκατόν καί πενήκοντα πήχεων ἐκ συμπεράσματος καί συγκείμενον ἐκ δύο μερῶν ἤτοι ἐκ τριῶν τετάρτων τό ἕν, ὅπερ ἠγόρασα παρὰ τῶν ἄλλων Γκουβελάδων, καί ἐξ ἑνός τετάρτου τό πατρικόν μου, πωλῶν τελείως καί ἀμετατρέπτως πρὸς τόν ρηθέντα υἱόν μου ἀντί λιρῶν Τουρκίας δεκαπέντε χρυσῶν, ἃς ἔλαβον σῶας καί ἀνελλιπεῖς παρ' αὐτοῦ, καί ἀπομακρυνόμενος παντός ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματος κἀγώ τε καί συγγενεῖς ὡς κληρονόμοι μου, κηρύττω αὐτόν τέλειον καί ἀνενόχλητον ἰδιοκτήτην ἐλεύθερον ὄντα νά μεταχειρισθῆ αὐτόν ὅπως βούλεται. Εἶμαι δέ ὑπεύθυνος νά παρουσιασθῶ εἰς τό ἐπιτόπιον χουκιμάτι καί δώσω τό τεκρῆρι πρὸς λαβήν τῶν νομίμων ἐγγράφων τουτέστιν (ταπιῶν). Δίδω ὅθεν αὐτῶ τό παρόν ἐνυπόγραφον ὑπ' ἐμοῦ καί τῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων πρὸς ἀσφάλειαν καί ἰσχύει ἐν παντί δικαστηρίῳ καί ὑποφαινόμεναι.

Ἐν Μολίστη τήν 14 Ἰουλίου 1880

νικολας κοστα κουβέλης

γιοργιος βασιλης λαμπρου μαρτηρο

Χρηστάκης Οἰκονομίδης ὁ γράψας μαρτυρῶν

Βασίλειος Χρίστου μαρτιρό

Κώστας Παπαϊωάννη μαρτυρο

Πωλητήριον τοῦ σπιτότοπου Ἐπὶ πατέρα

14.1886. Κήπος (πρόβλ. αριθ. 13).

Πωλητήριον

Διὰ τοῦ αὐτοῦ δηλοποιεῖται ὅτι οἱ ὑποφαινόμενοι εὐχαρίστως καί ἀβιάστως, ἔχοντες ἐμπρὸς τοῦ ὀσπιτίου Παύλου Παπαζήκου κήπον συνιστάμενον ἀπὸ ἑκατόν ταχυμινά⁵⁹⁰ πήχεων καί ὄντα ἄχρηστον εἰς ἡμᾶς ὡς διηρημένον εἰς πολλά τεμάχια, πωλοῦμεν αὐτόν τελείως πρὸς τόν Κυρ. Κωνσταντῖνον Ν. Γκουβέλη σήμερον ὡς ἔπεται. Τόν κήπον αὐτόν ἔχοντα συνορίτας ἀπὸ τό ἕν μέρος τόν κήπον Εὐαγγέλη Ξεινοῦ ἀπὸ τό δεύτερον τό ὀσπίτιον Παύλου Παπαζήκου καί ἀπὸ τά δύο ἄλλα μέρη δημόσιον δρόμον καί συνιστάμενον ὡς ἐρρέθη, πωλοῦμεν πρὸς τόν εἰρημένον ἀντί δέκα λιρῶν χρυσῶν τουρκικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἔλαβεν ὁ καθεὶς τό ἀνάλογόν του σῶον καί ἀκέραιον, κηρύττομεν δέ αὐτόν τέλειον καί ἀνενόχλητον ἰδιοκτήτην παραιτούμενοι πλέον παντός ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματος καί ἡμεῖς καί οἱ κληρονόμοι ἡμῶν καί θέλει εἶσθαι ἀπὸ σήμερον καί ἐφεξῆς τέλειος ἐξουσιαστής καί ἐλεύθερος νά μεταχειρισθῆ αὐτόν ὡς βούλεται, ὑποσχόμεθα δέ νά δώσωμεν καί τό τεκρῆρι εἰς τό ἐπιτόπιον χουκιμάτι πρὸς λα-

590. Ταχυμινά= περίπου, εἰκασία, ὑπολογισμός

μέρος τόν τῶν Γκουβελάδων κήπον, ἀπό τά δύο ἄλλα μέρη τόν δημόσιον δρόμον. Τόν κήπον αὐτόν κατά τά ὡς ἐρρέθη ὄριά του παραδίδω πρὸς τόν εἰρημένον ἀντί τριῶν λιρῶν χρυσῶν Τουρκίας, τὰς ὁποίας ἔλαβον σῶας καί ἀνελλιπεῖς παρ' αὐτοῦ κηρύττουσα αὐτόν τέλειον καί ἀνενόχλητον ἰδιοκτήτην· παραιτοῦμαι πλέον παντός ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματος καὶ γὰρ καί οἱ κληρονόμοι μου, ὑπεύθυνος οὕσα νά παρουσιασθῶ εἰς τό ἐπιτόπιον χουκιμέτι⁵⁸⁸ νά δώσω το τακῆρι⁵⁸⁹ πρὸς λαβὴν τῶν νομίμων ἐγγράφων. Διὰ τοῦτο δίδεται τό παρόν μου ἐνυπόγραφον ὑπ' ἐμοῦ καί τῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων εἰς ἔνδειξιν καί ὑποφαινομαι ἑτεροχείως ὡς ἀγράμματος.

Ἐν Μολίστη τήν 10 Δεκεμβρίου 1880

Πανάγιω Χ. Γκούντου ὑπόσχομαι τά ἄνωθεν διὰ χειρὸς Χρηστάκη Οἰκονομίδου καί ὡς ἀγράμματος βάνω τόν δάκτυλόν μου

Χρηστάκης Οἰκονομίδης ὁ ὑπογράψας τά ἄνωθεν μέ λόγον της μαρτυρο
βαγγελῆς ξηνος μαρτιρό
κωνσταντῆς ξηνος μαρτηρο
τολης τζιναδες μαρτερο
δημητριος κουτος μαρτυρο
Νικολας λαμπρου μαρτιρο
βασιλης λαμπρο μαρτηρο
Κοστας παπαηοανη μαρτηρο

Πωλητήριον τοῦ Κήπου ἀπὸ Κώτσινα Καζιάνου

18.1893. Κήπος

Ὁ ὑποφαινόμενος Εὐάγγελος Ν. Ξυνοῦ δηλοποιῶ ὅτι σήμερον εὐχαρίστως καί ἀβιάστως ἐπώλησα τόν πατρικό μου μπαχτσέ, μέ σύνορα Δαμούλενα Προφυράδες καί ἀπὸ τό ἄλλο μέρος συνορεύει μέ τό κοινόν ἰδικόν μας, εἰς τόν Κύριον Χριστόδουλον Β. Τζημενάδες διὰ λίρας ὀθωμανικάς πενήντα ἀριθ. 50 τὰς ὁποίας ἔλαβον παρ' αὐτοῦ σῶας καί ὅποταν μέ ζητήση ὑπόσχομαι νά παρουσιασθῶ εἰς τό ἀρμόδιον δικαστήριον ἵνα δώσω τό ἰκράρι⁵⁹² νά εὐγοῦν τά νόμιμα ταπιά ἐπὶ ὀνόματός του καί εἰς ἔνδειξιν ὑποφαινομαι

1893 Φεβρουαρίου 5 Μόλιστα

Εὐάγγελος Ν. Ξυνός ὑπόσχομαι τά ἄνωθεν
Κωνσταντίνος Νικολάου Χατζῆ μαρτιρό
Ἀθανάσις Ἀναστασίου μαρτιρῶ

592. Ἰκράρι= προφορική δήλωση, ὁμολογία.

Νικόλας Χατζή μαρτηρῶ
 Παπαδημήτρης Παπαγιάννη μαρτιρας
 Ἀναστάσης Δημητρίου μαρτυρω

· Πωλητήριον τοῦ κήπου τῆς μπάπος

16. 1883 Κήπος (βλ. καί ἀριθ. 15).

Πωλητήριον

Δι' οὗ δηλοποιεῖται ὅτι σήμερον εὐχαρίστως καί ἀμετατρέπτως πωλῶ τελείως πρὸς τόν Κωνσταντῖνον Ν. Γκουβέλην τόν εἰς θέσιν Βρύσι κείμενον καί παραχωρηθέντα ὑπὸ τῶν Παπαγιαννέων πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ γήρατός μου κήπον, ἔχοντα συνορίτας ἀπὸ τό ἓν μὲν μέρος τοὺς κήπους τῶν Παπαλεξέων ἀπὸ τό ἄλλο τόν κήπον Γιάνναινας Προφύρη, ἀπὸ τό τρίτον τόν τοῦ Δημήτρη Χ. Γκουβέλη καί τέλος ἀπὸ τό τέταρτον του λάκκον. Τόν κήπον αὐτόν κατὰ τὰ ὡς ἐρρέθη ὁριά του παραδίδουσα σήμερον πρὸς τόν ρηθέντα ἀντί τεσσάρων χρυσῶν λιρῶν Τουρκίας ἤτοι 4, ἃς ἔλαβον σῶας καί ἀνελλιπεῖς καί ἀπαλλοτριουμένη παντός ἐπ' αὐτοῦ δαιώματος καὶ γῶ καί συγγενεῖς καί κληρονόμοι μου, κηρύττω αὐτόν ἀνενόχλητον καί ἀκαταζήτητον ἰδιοκτήτην. Διό δίδω αὐτῶ τό παρόν δι' ἔνδειξιν καί ἵνα ὁπότε τῶ καλέση ἢ χρειά δώσω καί τό τεκρῆρι εἰς τό ἐπιτόπιον χουκιμέτι πρὸς λαβὴν τῶν νομίμων ἐγγράφων (δηλ. ταπιῶν) καί ὑποφαίνομαι ἑτεροχείρως.

Ἐν Μολίστη τήν 12 Αὐγούστου 1883

Σάνα Γεωργίου σύζυγος Βασιλείου Παπαγιαννέων ὑπόσχομαι καί βεβαιῶ τά ἄνωθεν διὰ χειρός Χρηστάκη Οἰκονομίδου καί ὡς ἀγράμματος βάνω τόν δάκτυλόν μου Χρηστάκης Οἰκονομίδης ὁ γράψας καί ὑπογράψας τά ἄνωθεν μέ λόγον της μαρτηρῶ

Βασίλειος Χρίστου μαρτηρό

Κόστος Παπαηοαννη μοχτάρης μαρτηρό

Παπαδημήτρης Παπαγιάννη μαρτιρας

17. Κήπος. 1880 (Σήμερα ἀνήκει στόν Ἀπ. Ξάνθο. Ἡ πωλήτρια τόν εἶχε ἀγοράσει ἀπὸ τοὺς Φῶτη καί Δημήτρη Γκοῦτο, πρβλ. ἀριθ. 9, 61).

Πωλητήριον

Διὰ τοῦ ὁποίου δηλοποιεῖται ὅτι ἡ ὑποφαινομένη εὐχαρίστως καί ἀβιάστως πωλῶ τελείως πρὸς τόν Κύριον Κωνσταντῖνον Ν. Γκουβέλην χωριανόν μου τόν ὑποκάτω τοῦ ὀσπητίου Βασίλη Προφύρη εὐρισκόμενον τρίγωνον κήπον μου, συνιστάμενον ἐξ εἴκοσι πέντε σχεδόν πήχεων καί ἔχοντα συνορίτας ἀπὸ τό ἓν μὲν

Κόντσια τῆ 25 Ἰανουαρίου 1905

Γιαννούλα Χρ. Γιαν. Γκουβέλη διά χειρός Ἀλεξάνδρου Χρ. Οἰκονομίδου
Πωλητήριον διά τό εἰς Παληοχειμαδιά χωράφιον Χρήστου Κατῆ ἦτοι τοῦ 1/4
ἀνήκον εἰς τήν Γιαννούλαν θυγατέρα του.

§41. Συμβάσεις διανομής κοινής περιουσίας

21.1857. Τροποποίηση τῆς σύμβασης διανομῆς πού ἔγινε μέ τό παραπάνω ὑπ' ἀριθ. 5 ἔγγραφο.

δηλοποιούμεν ἐμεῖς οἱ κάτωθεν γεγραμμένοι Παπαῖωάννης καί Ἀντώνης τήν σήμερον ὅτι διά τό σπίτι ὅπου εἶχαμε δοσμένο τῆς ἀνεψιάς μας Βασίλως τό ξαναγυρίσαμε καί τό ἐκάμαμε μέ ἄλλον τρόπο ὅτι τῆς ἐδώσαμε τόν κῆπον εἰς τούς Γιουτσάδες καί συνορεύει μέ τούς Προφυράδες ἀπό κάτω ἀπό τή σπύρα διά νά φτιάσει ὅσπίτι καί τούς ἐδώσαμε καί γρόσια διά τό φτιάσιμο τοῦ σπιτιοῦ γρόσια 850 ἦτοι ὀχτακόσια πενήντα καί τά ὅλα τά δώσαμε νά εἶναι σπίτι καί ἀπό τήν καλύβα δέν ἔχει νά κάνει τίποτα μένει ἐδικόν μας καί ὁ τόπος καί ὁ κιοριστές⁵⁹³ διά τοῦτο ἐδώσαμε τό παρόν μας καί δέν ἔχει διά νά τήν πειράξει κανένας οὔτε συγγενής μας οὔτε ξένος εἶναι αὐτῆ κληρονόμος νά φτιάσει ὅ,τι θελήσει καί ἀπό αὐτό εἶμασθε ξοφλημένοι ἕως τόν αἰῶνα τόν ἅπαντα δέν ἔχομεν πλέον ἄλλην φιλονικίαν καί ἐδώσαμε τό παρόν μας διά νά ἔχει τήν δύναμιν ἐν παντί τόπω καί κριτηρίου διό ἔγιναν δύο παρόμοια διά νά στέκονται.

1857 Φεβρουαρίου 16

Παπα Ἰωάννης ὑπόσχομε
αντονις τζημου ἠπόσχομεν

Παπα Χρήστος κοσταντινου παρών μαρτιρο

Βασίλης νικολάου απο την σταριτζανη παρον μαρτηρο

(ἀπό πίσω: δηα τος πητη του παπαηοανη)

22.1861.

Διά τοῦ παρόντος ἡ ὑποφαινόμενη δηλοποιῶ ὅτι σήμερον εὐχαρίστως χωρίζω ἀπό τά ξαδέλφια μου Νικόλαν καί Χρήστον Κώτζου Γκουβέλη καί ἐπῆρα ἐγὼ εἰς τό μερίδιόν μου μισό χωράφι στά Παλιχίματα τό κάτω τό ἀμπέλι στόν Τζέρο καί τό χωράφι εἰς τήν θέσιν Καλλιρίμι καί δύο κηπάρια εἰς θέσιν στή Βρύση καί ἓνα στά πάνω κηπάρια καί ἓνα κομμάτι σπίτι κατά τό μέρος

593.Κιοριστές= οἰκοδομήσιμη ξυλεια (βλ. Χ. Ρεμπέλης, Κονιτσιώτικα, 1953 306).

19.1903. Χωράφι (βλ. και ἀριθ. 20)

Αἱ ὑποφαινόμεναι θυγατέρες τοῦ μακαρίτου Χρήστου Γιαν. Γκουβέλη ἐκ τῆς συνοικίας Γαναδιοῦ τοῦ χωρίου Μολίστης τοῦ καζᾶ Κονίτσης, ἔχουσαι ἐν τῇ θέσει καλουμένη Παληοχειμαδιά χωράφιόν τι πατρικόν ἐσπαρμένον σήμερον τριφύλλιον, εὐχαρίστως καὶ ἀβιάστως πωλοῦμεν σήμερον τὰ δύο τρίτα αὐτοῦ (2/3) ὡς ἔχουσαι καὶ ἑτέραν ἀδελφήν κληρονόμον, πρὸς τὸν κύριον Δημήτριον Κ. Γκουβέλην τελείως, ἀντί 6 ἑξ λιρῶν χρυσῶν ὀθωμανικῶν ἃς ἐλάβομεν σῶας καὶ ἀνελλιπεῖς παρ' αὐτοῦ. Τό χωράφιον τοῦτο, συγκείμενον ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα μέτρων τὰ δέ δύο τρίτα ἐξ ἑκατὸν καὶ ἔχουν ἐξ ἑνός Δῆμον Γκουβέλην ἐκ τοῦ ἑτέρου τὸν ἴδιον ἀγοραστήν καὶ ἀδελφούς Χ. Γκουβέλη ἐκ τοῦ τρίτου τούς Δημήτρ. καὶ Φώτ. Γκούτου καὶ ἐκ τοῦ τετάρτου τὸν δημόσιον δρόμον, πωλοῦμε ἐξ αὐτοῦ τὰ δύο τρίτα καὶ κηρύττομεν τέλειον, ἀνενόχλητον καὶ ἀκατασῆτητον τὸν ἀγοραστήν μας Δημήτριον Κ. Γκουβέλην καὶ ὁπότε ἡ χρεὶά τῶ καλέση ὑποσχομέθα νά δώσωμεν καὶ τό ἰκράρι εἰς τό ἐπιτόπιον χουκιμέτι πρὸς λαβὴν τῶν νομίμων ἐγγράφων (ταπιὰ) καὶ εἰς ἔνδειξιν.

1903 τῇ 14ῃ Μαΐου Μόλιστα

Εὐθυμία Χ. Γιαν. Γκουβέλη διὰ χειρός Χ. Οἰκονομίδου

Μαρία Χρ. Γκουβέλη

Οἱ μάρτυρες

Χρ. Οἰκονομίδης

Β. Κώτσιος (;) μαρτυρῶν

20. 1905. Χωράφι (βλ. και ἀριθ. 19)

Πωλητήριον

Διό ου δηλῶ ἡ ὑποφαινομένη ὅτι σήμερον εὐχαρίστως καὶ ἀβιάστως πωλῶ τελείως εἰς τὸν συγχωριανόν μου Δημητράκην Κ. Γκουβέλην τό εἰς Παληοχειμαδιά τρίτον τοῦ πατρικοῦ ἡμῶν κτήματός μου συνορευθὸν ἀπὸ τό ἓν μέρος μέ Δημητρ. Χ. Γκουβέλην καὶ Βασίλ. Χ. Γκουβέλην, ἀπὸ τό ἄλλο μέ Νικολ. Δ. Γκουβέλην, ἀπὸ τό τρίτον μέ Δημήτρ. Θ. Γκούτου καὶ ἀπὸ τό τέταρτον μέ ἴδιον ἀγοραστήν, ἀντί τριῶν λιρῶν χρυσῶν ὀθωμανικῶν, ἃς ἔλαβον σῶας καὶ ἀνελλιπεῖς, κηρύττομεν ὁμως τέλειον καὶ ἀνενόχλητον ἰδιοκτήτην ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω πατρικοῦ τρίτου κτήματός μου χωραφίου ἐν Παληοχειμαδιά κειμένου τῆς περιφερείας Γαναδιό τῆς Μολίστης τὸν ρηθέντα Δημητράκην Κ. Γκουβέλην, ἀπαλλοτριουμένη παντός ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματος κἀγώ τε καὶ συγγενεῖς καὶ κληρονόμοι μου, ὑποσχομένη νά παρουσιασθῶ εἰς τό ἐπιτόπιον χουκιμέτι νά δώσω τό ἰκράρι πρὸς λαβὴν τῶν νομίμων ἐγγράφων (ταπιῶν). Διό δίδω αὐτῶ τό παρόν μου εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

τι από τόν δρόμο αφήσαμεν κατά τό σύνορον τό όποιον έβάλαμεν έξω από τήν αυλόπορτα κατά τούς Παπαζηκαίους και από τό σπίτι είναι του Γιώργη από τό μεσοτοίχι και κάτω τή γωνία λιάσα και επάνω κρεβατούλα κατά τό σοκκάκι, τό δέ μεσοτοίχι έχομεν νά τό χαλάσωμεν εις διωρίαν από σήμεραν 12 δώδεκα μήνες νά τό χαλάσωμεν χωρίς νά ήμπορεϊ νά έμποδίση ό ένας τόν άλλον ό γεώργης έχει νά έξουσιάση έως εις τό νεραγώγι και τό χωράφια έως τό βαρκό αντίκρου από τό χανδάκι είναι του γιώργη καθώς είναι ό σύνορος και απ' εκεί πέρα δημήτρης τής γιανοβιάς τό δέ άλλο κομάτι κατά τήν ζιόγενα είναι του νικόλα καθώς φαίνονται τά σύνορα και τόν δρόμον τόν αφήσαμεν εις τήν άκρην από τό χωράφι μας κάτω από τό καλντερίμι νά απεράσωμεν ήμεις όλοι καθώς φαίνονται τά σύνορα τό άλώνι είναι του γιώργη και γιανοβιάς κοινόν μόνον τών δύο ήμισή καλύβα είναι του γιώργη και ή άλλη μισή είναι του νικόλα όσον ζούνησι γονείς μας και ύστερα νά τήν πάρη ή γιανοβιά.

ό δέ νικόλας και δημήτρης πήραν όσπιτότοπον τόν κήπον όπου συνορεύει μέ τούς μανθάδες και παπαζηκαίους και τό μερίδιον του νικόλα είναι κατά τόν αντώνη παπαζήκου έως εις τόν δρόμον καθώς φαίνονται τά σύνορα και τό μερίδιον του δημήτρη είναι κατά τό μέρος τά λειβάδια και καθώς δείχνουν τά σύνορα και ό γιώργης και ή γιανοβιά νά δίδουν από τό σπίτι του νικόλα τό χρέος μας είναι όπου χρωστούμεν εις τούς κάτοχεν τρεϊς χιλιάδες γρόσια 3.000 και του δημήτρη τρεϊς χιλιάδες γρόσια 3.000 τά μισά ή γιανοβιά και τά μισά ό γιώργης, ό γιώργης νά τά δώση εις τά χέρια του γέροντα πατρός μας και ή γιανοβιά νά τά δώση του νικόλα μέ διωρίαν ως τά τέλη του μαρτίου 1870.

τό διαταγμένον τών γερόντων θέλομεν τούς δώση.

τά άνω όπου έσημειώσαμεν θέλομεν νά είναι άμετάτρεπτα και τό παρόν νά έχη ισχύν έν παντί τόπω και κριτηρίω προς τούτοις δέν έχομεν νά ζητήσωμεν ό ένας τόν άλλον ούτε ό γιώργης διά χάκι⁵⁹⁸ του ούτε ή γιανοβιά και τό κορίτζι της διαπατριόν (;) όπου απέθανεν εις Βλαχιάν ούτε ο νικόλας και ό δημήτρης αλλά μένομεν άκαταζήτητοι εις τό έξής δέν έχομεν νά ζητήσωμεν τίποτε ζαβί νταβή μένομεν έξοφλημένοι εις τό έξής.

ύποχρεούται ή γιανοβιά νά αυξηση τό δρόμον νά άραδεύη ό γιώργης τό σπίτι του από τό σύνορο του τοίχου έως εις τό μεσοτοίχι μέ έδικά του έξοδα.

διό και ύποφαινόμεθα έμπροσθεν τών δημογερόντων και τών άξιοπίστων μαρτύρων διά ένδειξιν

βασίλης ζιγούρας βεβεονο τιν μιρασιν τον πεδιόν μου

Νικολας βασιλιου ζιγουρας στρεγο εις τανοθεν μιρασι

τιου της Θυμίας. Ο αναφερόμενος παρακάτω «όσπιτότοπος» βρισκόταν στο σημερινό σπίτι της Ειρήνης Βαλσάμη.

598. Χάκι= δικαίωμα, αποζημίωση.

τοῦ Νικόλα Τζήμου ἔχει νά τό ἐξουσιάζη ἡ μητέρα μου Γιώργινα ὅσον ζεῖ καί μετὰ τόν θάνατόν της νά μείνη τούς ἑξαδέλφους μου τό σπίτι, μόνον νά εἶναι ὅσον ζεῖ ἡ μητέρα μου, τά δέ ἄλλα εἶναι μερίδιόν μου 3, ἐπῆρα καί ἓνα βαένι διά κρασί καί ἓνα μικρό διά ρακί τά δέ ἄλλα ὅ,τι καί νά ἔμειναν θά εἶναι τούς ἑξαδέλφους μου ἐπειδή εἶχαμε πόρτζι⁵⁹⁴ πατρικό μας καί ἔμενεν αὐτό τό πόρτζι εἰς τούς δύο ἑξαδέλφους μου Νικόλαν καί Χρήστον νά τό πληρώσουν αὐτοί καί ἐγώ ἀπό τήν σήμερον δέν ἔχω νά κάνω μέ τούς ἑξαδέλφους μου νά τούς ζητήσω οὔτε τό παραμικρόν, ἔλαβα καί γρόσια μετροητά τριακόσια πενήντα ἀριθ. 350 καί δέν ἔχω νά τούς ζητήσω τίποτες εἰς τό ἐξῆς μήτε φορέματα μήτε τίποτες καί διά τοῦτο ἔδωσα τό παρόν μου εἰς χεῖρας τους διά ἀσφάλειάν τους καί ὑποφαινόμεθα.

Τῆ 5 Φεβρουαρίου 1861 Μόλιστα

ἐγώ ἡ Γιάνω τοῦ Γιώργη Κοβέλη μὴν ξεύροντας γράμμα καί ἐπαροκάλεσα τόν σύζυγόν μου Δημήτρη καί ὑπόγραψεν καί βάνω καί τό δάχτυλό μου Κωνσταντίνος Λάμπρου⁵⁹⁵ ἔγραψα καί μαρτιρο Χριστος δημητριου προφρι μαρτιρο

23.1869 (βλ. καί ἀριθ. 11).

1869 Σεπτεμβρίου 21 εἴκοσι μία Μόλιστα

Διά τοῦ παρόντος μας δηλοποιούμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ὅτι σήμερον εὐχαρίστως καί ἀβιάστως ζῶν καί ὁ πατήρ μας ἔχωρίσθημεν καί ἐμοιράσαμεν ἄλλα μὲν εὐχαρίστως ἄλλα δέ μέ λαχνόν ὡς κάτωθεν σημειοῦνται, καθὼς φαίνεται σημειωμένον καί τό χρέος ὅπου μᾶς εὐρέθη τά ὅποια αὐτά ὅλα μᾶς τά ἐμοίρασε ὁ πατήρ μας καί εἰς αὐτήν τήν μοιρασιάν ἐστρέχθημεν ὅλοι ἡμεῖς καί δέν ἔχομεν νά ἀντιτείνουμεν εἰς τό παραμικρόν τῶν δέ γονέων μας νά τούς δίδομεν ὅσα εὐρέθη εὐλογον τά ὅποια σημειοῦνται καί αὐτά εἰς ξεχωριστόν ἔγγραφον τό ὅποῖον θέλει βαστῶσι οἱ ἴδιοι δι' ἀσφάλειάν των.

Τό παλαιόν ὀσπίτιον ἔγινεν δύο μερίδια καί εἰς τό ἔμπροσθεν μέρος κατά τόν δρόμον εἶναι τῆς γιανοβιάς ἡ κρεββάτα καί ὁ ὄντάς καί ὡς τό μέσον τό μεσοτοίχιον διότι μένει τό μεσοτοίχιον κοινόν καί τό κατώγειον ὅπου εἶναι ὑποκάτω ἀπό αὐτά τά χωρίσματα καί τό χαγιάτι τῆς καρούτας⁵⁹⁶ καθὼς φαίνονται τά σύνορα εἰς τό κάτω μέρος εἶναι τοῦ γεώργη καί ἔχει νά ἀραδίση⁵⁹⁷ εἰς τό σπι-

594. Πόρτζι= μπόρτζι= χρέος, ὀφειλή.

595. Πρόκειται γιά τόν μετέπειτα παπα Κώστα Οἰκονόμο, παπποῦ τοῦ Ἄλ. Οἰκονομίδη.

596. Καρούτα= μεγάλη ξύλινη οἶναποθήκη (Χ. Ρεμπέλης, ὀ.π. 304).

597. Ἀραδίζω= περνῶ, διαβαίνω (Χ. Ρεμπέλης, ὀ.π. 285). Τό σπίτι βρισκόταν στόν χῶρο τοῦ σπι-

σκευὴ τῆς οἰκίας ἅπερ θὰ μείνωσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀδερφοῦ μου Γεωργίου. Τῆς δὲ Πανάγιως μένουσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς νὰ ἔχη τὰ ἐξῆς, δηλ. ἐκτός τοῦ μέρους τῆς οἰκίας, ὅπερ θὰ ἔχη μόνον ἐν ὄσῳ ζῆ ὡς ἀνωτέρω ἐρέθη, λαμβάνει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς καὶ μετὰ τὸν θάνατόν τῆς καὶ ἐν κομμάτι χωραφί-
ου εἰς Παλαιχῆματα καὶ ἐν εἰς Φράξους τὸ κάτω καὶ τίποτε ἄλλο. Ταῦτα πάντα διαμοιράσαντες σήμερον ἐν πλήρει εὐχαριστήσει, ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὸ μέρος του καὶ οὐδόλως δύναται ἢ ὁ Γεώργιος νὰ βιάσῃ τὴν Πανάγιων νὰ πληρώσῃ χρέος, ὅπερ βέβαια παρεδέχθη ὁ Γεώργιος νὰ πληρώσῃ κατὰ τὸν ὀπισθεν κατάλογον, ἢ ἡ Πανάγιω νὰ ζητήσῃ ἴσον τῷ Γεωργίῳ μερίδιον, τοῦναντίον ἂν θελήσῃ νὰ λάβῃ ὅτι ἐκεῖνος μερίδιον, θὰ πληρώσῃ καὶ τὸ ἥμισυ ἐκ τοῦ ὡς ὀπισθεν φαίνεται χρέους μετὰ τοῦ τόκου του. Ἔγιναν ὁθεν δύο ὅμοια, ἅτινα ὑπεγράφησαν ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ τῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων δι' ἐνδειξιν καὶ ὑποφαινόμεθα.

Μόλιστα τῆ 12η 8ββρίου 1886

Γεώργιος Βασίλη Κωντούλη ὑποφαίνομε

Πανάγιω Β. Κωντούλη ὑποφαίνομαι διὰ χειρός Μιχαήλ Οἰκονομίδου διὰ τὸ ἀγράμματον ἦτις καὶ δακτυλοδεικτοῦμαι

Μιχαήλ Οἰκονομίδης ἐκ Παπίγκου ὁ ὑπογράφας τὴν ἄνωθεν μέ λόγον τῆς μαρτυρῶ

Βαγγέλη ξηνός μαρτηρο

Χρηστάκης Οἰκονομίδης ὁ γράψας μαρτυρῶ.

Χρησ. Τζημηνάδης μαρτηρο

Ζήσης Κ. Ξεινος μαρτιρῶ

Παπακώστας οἰκονόμος

Βασιλη Χρ. Παπαζήκος (,) Μαρτυρας

γιανης τολη Τσιαννάδης μάρτιρας

Κατάλογος τῶν εἰς ἕκαστον ὀφειλομένων ποσῶν.

1 μίαν λίραν χρυσῆν Τουρκίας καὶ ἐν ἀργυροῦν μιντζίτι εἰς Βασίλειον Πορ-
φύσιν.

2 δύο λίρας χρυσᾶς Τουρκίας εἰς Ἀντώνιον Βαγγελ. Χατζῆ.

6 ἕξη λίρας χρυσᾶς Τουρκίας εἰς Βασίλειον Παπαζῆκον.

8 ὀκτώ λίρας χρυσᾶς Τουρκίας εἰς Κωνσταντῖνον Ν. Χατζῆν.

1 μίαν λίραν χρυσῆ Τουρκίας εἰς Κωνσταντῖνον Ξεινόν.

35 τριάκοντα πέντε χρυσᾶς Τουρκίας εἰς Βαγγέλην Ξεινόν.

120 ἑκατὸν εἴκοσι γρόσια εἰς Θωμᾶν Μακάριον.

7 ἑπτὰ λίρας χρυσᾶς Ὀθωμανικᾶς εἰς Ἀναστάσιον Δημηρίου.

2 1/2 δύο καὶ ἡμισείας λίρας χρυσᾶς εἰς Παπακώστα Οἰκονόμου.

3 1/2 τρεῖς καὶ ἡμισείας λίρας εἰς Κατσούκαιναν.

Παπαϊωαννης στρεγω εἰς τάνωθεν μιραδι επίτροπος της θιγατρός μου και αγ-
γονιῶν μου αὐτη δέ βανη τον σταυρον

γιοργης βασιλιου ζιγουρας στρεγο την ανο μηραση

διμητριος βασιλιου ζιγούρας δια χιρός του πατρος μου στρεγω και βεβεονο
τήν ανοθεν μιρασια

βαγγελι ξηνος

Νικολαος Χατζη μαρτιρῶ

κοστατη ξηνος μαρτηρο

Βασιλακης γιωργη παρών μαρτυρῶ

Ἄνδρέας Β. Παπαχριστίδης Σταριτσιώτης μαρτυρῶ

24.1886.

Σήμερον τήν δεκάτην δευτέραν τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιο-
στοῦ ὀγδοηκοστοῦ ἔκτου ἔτους, ἀποφασίσαντες οἱ ὑποφαινόμενοι αὐτάδερφοι
Γεώργιος καί Πανάγιω τέκνα γνήσια τοῦ μακαρίτου Βασιλείου Κοντούλη νά
διαλύσωμεν καί νά λάβωμεν ἕκαστος τό ἀνήκον αὐτῶν ἐκ τε τῆς κινητῆς καί ἀκι-
νήτου πατρικῆς περιουσίας, εὐχαρίστως καί κινή συγκαταθέσει λαμβάνομεν
ὡς ἐφεξῆς, ὑπ' ὄψιν ἔχοντες καί τά χρέη.

Ἐπειδή ὁ Γεώργιος παραλαμβάνει ἐξ ἑβάρου του ὄλον τό χρέος τό τε πατρι-
κόν καί τό ἰδικόν μας ὅπως προεξοφλήσῃ αὐτό, οὐδόλως ἐνοχλοῦντες ἐμέ τήν
Πανάγιων οἱ δανεισταί, διά τούτο ἐγώ ἀπέναντι τούτων εὐχαρίστως καί ἀκατα-
ζητήτως συγκατατίθεμαι καί παραχωρῶ τό δικαίωμα αὐτῶ ὅπως ἐξουσιάσει οὐχί
ἐν ὄσω ζῶ ἀλλά καί μετὰ τόν θάνατόν μου ἅπαντα τά τε κινητά καί ἀκίνητα πα-
τρικά ἡμῶν κτήματα, δι' ἃ ὑπόσχομαι καί τό τακρηρι⁵⁸⁹ νά δώσω εἰς τό ἐπιτό-
πιον χουκιμάτι⁵⁸⁵ πρὸς λαβήν τῶν νομίμων ἐγγράφων καί δι' ἃ οὐδέποτε δύνα-
μαι νά παρανοχλήσω αὐτόν λόγῳ ἰδιαιτέρας διανομῆς, μείναντες σήμερον ἀμφό-
τεροι εὐχαριστημένοι καί ἀμετάτρεπτοι.

Τά ὄσα δέ λαμβάνει ὁ Γεώργιος ὑπό τήν ἐξουσίαν του εἶναι τά ἐξῆς. Ἐν κομ-
μάτι χωραφίον εἰς Παρατσιώτην μέ τά γνωστά ὄριά του, τέσσαρα εἰς Δραγασιάν,
ἐν κομμάτι τριφύλλι εἰς Δραγασιάν, ἐν κομμάτι εἰς Τσέρον, τέσσαρα κομμάτια
εἰς Καγκέλι, ἐν εἰς Παλαιχήματα μέ καλύβαν, ἐν ἐπάνω καλύβαν εἰς Παλαιχή-
ματα, ἐν εἰς Σπάσμα, ἐν εἰς Πύργον, ἐν εἰς Φράξους ἐπάνω μέρος, τρία εἰς Λι-
βιδερά, δύο εἰς Σιλιόν, ἐν εἰς Σταυρόν, ἐν εἰς Δένδρα, ἐν εἰς Ἀσπρολίθι, ἐν εἰς
Μούρσαλον, ἐν εἰς Βράνικον, ἐν ἀμπέλι εἰς Παρατσιώτην, ἐν εἰς Παλαιχήματα,
ἐν εἰς Μακρυνάραν, δύο παλιάμπελα εἰς Παλαιχήματα, δύο κήπους εἰς χωρίον,
ἕνα ἔτι κήπον καί ὄσους εἶναι ἐπάνω τῆς οἰκίας, τήν οἰκίαν ἐκτός τοῦ μέρους
ὄπερ θά ἔχω πρὸς κατοικίαν μου ἐν ὄσω ζῶ καί μετὰ τόν θάνατόν μου νά μεί-
νει ὑπό τήν ἐξουσίαν τοῦ ἀδερφοῦ μου Γεωργίου ὡς καί ὄλα τά ἐπιπλα καί

1/2 χωρ. εἰς Μῦλον δῶθε μέρος
 1/2 χωρ. εἰς Ἀργιάνη κάτω μέρος
 1 ἀμπέλι εἰς Μακρυνάρα πέρα μέρος
 1/2 χωρ. εἰς Λιβάδια ράχη

1/2 χωρ. εἰς Μῦλον πέρα μέρος
 1/2 χωρ. εἰς Ἀργιάνη ἄπάνω μέρος
 1 ἀμπέλι Μακρυνάρα δῶθε μέρος
 1/2 χωρ. εἰς Λιβάδια ράχη.

Διό κηρύσσομεν ὅτι εἴμεθα εὐχαριστημένοι εἰς τὴν ἄνωθεν διανομὴν καὶ ἕκαστος εἰς τὸ μερίδιόν του νὰ εἶναι τέλειος καὶ ἀνενόχλητος ἰδιοκτῆτης καὶ ὑποφαινόμεθα:

Μόλιστα τῇ 10 Νοεμβρίου 1904

Βασίλω Νικολάου Τζιμινάδες διὰ χειρὸς Χριστάκη Δ. Νικολαΐδου
 Βασιλικῆ Ζ. Κούσιου σύζυγος Ν. Τζιμινάδες διὰ χειρὸς Ζ. Κ. Κούσιου

26.1913 ἢ 1914.

Οἱ ὑποφαινόμενοι συγκληρονόμοι Μαρία Δ. Τσιαπάρη καὶ Χριστόδουλος Β. Καρακίτσιος δηλοποιοῦμεν ὅτι εὐχαρίστως διεμοιράσαμε τὴν πατρικὴν μας περιουσίαν (κειμένην ἐν Μεσαριᾷ Μολίστης) ὡς ἐξῆς: Ἐν τρίτον ἡ Μαρία Δ. Τσιαπάρη ὡς ἀνάλογον κληρονομίας της. Καὶ δύο τρίτα ὁ Χριστόδουλος Β. Καρακίτσιος (ἦτοι ἐν τρίτον ὅπερ κληρονομεῖ ἀπὸ τὴν μακαρίτιδα μητέραν του Βασίλω Δ. Τσιαπάρη καὶ ἐν τρίτον ὅπερ ἠγόρασε ἀπὸ τὸν θεῖον του, ἀδελφόν μας Λάμπρον Δ. Τσιαπάρην). Ὁ κάτωθεν κατάλογος δεικνύει ἐν ἐκτάσει τὰ μερίδια.

Α. Ἀπὸ τὸ σπίτι, ἐν μερίδιον ἡ Μαρία Δ. Τσιαπάρη, δηλαδή ὅπως δεικνύει ἡ κάτω θυροπούλα κατὰ πλάτος πρὸς τὴν καλύβην τοῦ Βασιλείου Μπέλτσιου (στενόν μέρος ἄνω καὶ κάτω) καὶ αὐλήν κατὰ μῆκος ἕως εἰς τὸν δημόσιον δρόμον ὅστις ἀπερνᾷ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς Μπολάδες, ὅπως φαίνεται ὁ σύνορος, ἀπ' αὐτοῦ θὰ ἔχη καὶ τὴν εἴσοδον. Καὶ δύο μερίδια ὁ Χριστόδουλος Β. Καρακίτσιος, δηλαδή ἀπὸ τὸν λαπᾶν τῆς κάτω θυροπούλας ὅλο τὸ σπίτι καὶ τὰ προαύλια ἔξω τοῦ σπιτιοῦ μέχρι τῶν δύο δρόμων.

Β. Οἰκόπεδα διὰ καλύβας. Ἡ Μαρία Δ. Τσιαπάρη τὸ οἰκόπεδον τῆς παλαιᾶς καλύβης μέχρι βρύσεως Καλημάνου. Ὁ Χριστόδουλος τὸ οἰκόπεδον ἐπάνω ἀπὸ τὰ σπίτια, τὸ ὁποῖον ἔχει μικρὰν μηλέαν καὶ συνορεύει μέ οἰκόπεδα τῶν ἄλλων Τσιαπαρέων, καὶ τὸν κῆπον ὅστις ἔχει κερασιάν, πλησίον τῶν Μπουλάδων.

Γ. Κήπους. Ὁ Χριστόδουλος τὸν κῆπον εἰς θέσιν Ἀγίους Ἀποστόλους τὸ βαρκόν. Ἡ Μαρία τὸν κῆπον εἰς θέσιν Μπλέτσικον.

Δ. Ἀμπέλους. Ὁ Χριστόδουλος τὸ ἀμπέλι εἰς θέσιν Δημικούρ, τὸ ἀμπέλι εἰς θέσιν Παλαιάμπελα, τὸ ἀμπέλι εἰς θέσιν Ἀσπρολίθι ἀπὸ τὸν μῦλον τοῦ Κατσούφα παρακάτω, τὸ ἀμπέλι εἰς Σιουπόστιανην συνέχεια τὰ ἀπὸ μελισσομάνδρα δύο τρίτα ὅπως δεικνύουν τὰ σύνορα καὶ εἰς τὸ κορυφινόν ἀμπέλι τὰ δύο τρίτα ἀπὸ τὰ σύνορα πρὸς τὸν λάκον. Ἡ Μαρία τὸ ἀμπέλι εἰς Κερασιάν πρα-

114 ἑκατόν δεκατέσσερα γρόσια εἰς Μῆχον Δούρβαρην.

2 λίρας εἰς Χρῆστον Πάτσικον.

6 ἕξ λίρας χρυσᾶς Ὄθωμ. ἀπό ἰντικάλι εἰς Βαγγέλην Ξεινόν.

6 ἕξ λίρας χρυσᾶς Ὄθωμ. εἰς Κωσταντὴν Παπαλαμπροῖδην.

Τὰ ἄνωθεν χρήματα εἶναι καθαρὸν κεφάλαιον.

Γεώργιος Βασίλη Κοντούλη ὑποφένομε.

Πανάγιω Β. Κοντούλη ὑποφαίνομαι διὰ τοῦ Μιχαήλ Οἰκονομίδου διὰ τὸ ἀγράμματον.

Βαγγέλης ξηνος μαρτυρό

Χρῆστος Τζημηνάδης μαρτηρο

Ζήσης Κ. Ξεινός μαρτιρῶ

Παπακώστας οἰκονόμος

Βασίλη Χρ. Παπαζῆκος (;)

γιανης τολη Τσιανάδης μαρτιρας

Υ.Γ. Ἐπομένως δίδεται τῇ Πανάγιω καὶ ἔν κομ. χωράφι εἰς Πύργον συνορεῦον ἀπὸ τὸ ἔν μέρος μέ χωρ. Τσιουρτάδες, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέ χωρ. Γιουντάδικον, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέ χωράφι Γιουτσάδικον καὶ ἀπὸ τὸ τέταρτ. μέ δρόμον, νά τὸ ἐξουσιάση ὅπως θέλει καὶ μάλιστα ὑπόσχομαι νά δώσω καὶ τὸ τεκρῆρι πρὸς λαβὴν τῶν νομίμων ἐγγράφων της.

Γεώργιος Βασίλη Κοντούλης ὑποφένομε

Χρηστάκης Οἰκονομίδης μαρτυρῶ

Χαράλαμπος Β. ξινός μαρτιρο

25.1904.

Οἱ ὑποφαινόμενοι σὺν κληρονόμοι Βασίλω Νικολάου Τζιμινάδες ἀφ' ἑνός καὶ Βασιλικῆ Ζήση Κουσιου σύζυγος τοῦ μακαρίτου Νικολάου Ζήση Τζιμινάδες, ὡς κηδεμῶν τῶν ἀνηλίκων τέκνων μου ἀφ' ἑτέρου, σήμερον εὐχαρίστως ἐμοιράσαμεν τὴν ἐν Μολίστη ἀκίνητον περιουσίαν μας διὰ κλήρου ὡς ἐξῆς:

Μερίδιον Βασίλως Νικολ. Τζιμινάδες	Μερίδιον Βασίλως Νικολ. Τζιμινάδες
1 χωράφι εἰς Παναγία Ἀντροῶνι	1 χωράφι εἰς Λειβάδια
1 χωράφι εἰς Βαρκό Λειβαδιῶν	1 χωρ. εἰς Λιβιδερά
1 χωράφι εἰς Φράξους εἰς βρυσκό	1 χωρ. εἰς Ἀγίαν τριάδα
1 χωράφι εἰς Φράξους πουλιάδικο	1 χωρ. εἰς Φράξους ράχη
3 κομμάτια κηπάρια Καραπούλια	1 κῆπος εἰς Καραπούλια γοντζές
1 χωράφι εἰς θέσιν Μούτας	1 χωρ. εἰς Λεῦκες
2 κομμάτια χωράφια εἰς Σπάσμα ἀπάνω	2 κομμάτια εἰς Σπάσμα κάτω μέρος
1/2 χωράφι εἰς Μόκλυβα	1/2 χωράφι εἰς Μόκλυβα
1/2 χωράφι εἰς Ἀλποκούμασον	1/2 χωρ. εἰς Βουργάρικον
1/2 χωράφι εἰς Κήπους ἀπάνω μέρος	1/2 χωρ. εἰς Κήπους κάτω μέρος
1/2 χωράφι εἰς Ἀντσιαρούχη ἀπάνω μέρος	1/2 χωρ. εἰς Ἀντζερούχι κάτω μέρος

ὁ Κατσούφας χρεωστεῖ ἀπό τόν μῦλο παλιά	31
» » φετινά	415
	446
ἀπό Παύλη Λουκᾶ νά λάβη	13
ἔλαβα μετροητά	25
ἔλαβεν 14 φρ. ἑλληνικά	
4 οἱ δραχμές παλιές, 4 σφάτσικα (;), 1 σελίνι, 28 δεκάρες ἑλληνικές, 2 μη- νσίτκα (;	

28.1899. Μίσθωση ὑδρομύλου τῆς ἐκκλησίας

Διά τοῦ παρόντος ἰδιωτικοῦ μέν ἐγγράφου, ἰσχύοντος ὁμως ὡς εἰ ἐγένετο ἐπισήμως, γίνεται δῆλον ὅτι οἱ ὑποφαινόμενοι συνεφώνησαν ὡς ἀκολούθως.

Ὁ κύριος Κωνσταντῖνος Χρ. Τσιμινάδες Ἐπίτροπος τῶν προσόδων τῆς ἐπ' ὀνόματι τῶν Ταξιαρχῶν Ἐκκλησίας ἐνοικιάζει ἐπί ἓν ἔτος εἰς τοὺς κυρ. Κωνσταντῖνον Π. Ἰωάννου καί Νικόλαον Γ. Βλαχιώτην ἕνα μῦλον μεθ' ενός Μαντανειοῦ καί Νεροτριβιάς τῆς εἰρημένης Ἐκκλησίας κείμενον εἰς ποτάμι διά ὀκτώ ἀριθ. 8 λίρας χρυσᾶς ὀθωμανικᾶς πληρωτέας εἰς τρεῖς δόσεις ἐντός τῆς πρώτης ἑξαμηνίας κατὰ διμηνίαν καί ἀναλόγως.

Οἱ κυρ. Κωνσταντῖνος Π. Ἰωάννου καί Νικ. Γ. Βλαχιώτης ὑπόσχονται νά διατηρήσωσι καί παραδώσωσιν ἅμα τῇ λήξει τῆς ἐνοικιάσεως τόν Μῦλον καί λοιπά ἐν καλῇ καταστάσει, ὑποχρεούμενοι νά διορθώσωσι πᾶν σκεῦος, τό ὅποῖον ἤθελε βλαφθῆ ἐκ κακῆς τῶν χρήσεως, δι' ἰδίων ἐξόδων τῶν. Ὑπόσχονται νά πληρῶνωσι ἀκριβῶς καί τακτικῶς κατὰ τάς ἀρχάς ἐκάστης διμηνίας τό ἐνοίκιον ἕνεκ λόγου προφάσεως.

Ἐάν βλαφθῶσιν οἱ τοῖχοι τοῦ κτιρίου ἢ ἡ στέγη, ὑποχρεοῦται νά ἐπιδιορθώσῃ αὐτοὺς ὁ ἐπίτροπος. Πᾶσα ἄλλη ἐπισκευή τοῦ αὐλακιοῦ καί λοιπῶν θά γίνεται δι' ἐξόδων τῶν ἐνοικιαστῶν.

Οἱ ἐνοικιασταί θά λαμβάνουν ὡς ἀμοιβήν: ἀπό σιτάρι τέσσαρας ἀριθ. 4 ὀκ. ταῖς ἑκατόν, ἀπό ἀραβοσίτι τρεῖς ἀριθ. 3 ταῖς 100. Ἀπό δίμτα ὀκτώ ἀριθ. 8 παράδ. τόν πῆχυν, ἀπό φλοκιάρικα ἓν ἀριθ. 1 γρόσι τήν ὀκᾶν καί ἀπό τράγια τριάκοντα ἀριθ. 30 παράδ. τήν ὀκᾶν.

Ἡ ἐνοικίασις, ἀρχομένη ἀπό τῆς εἰκοστῆς τρίτης 23 Ἀπριλίου ἐνεστῶτος ἔτους, λήγει τῇ εἰκοστῇ τρίτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός ἐπιόντος ἔτους.

Ὁ Ἐπίτροπος δύναται, ἐάν οἱ ἐνοικιασταί δέν πληρῶνουνσι κατὰ τόν ὁρισμένον χρόνον τό ἐνοίκιον, νά ἐξώσῃ αὐτούς. Ὅθεν ἐγένετο τό παρόν συμφωνητικόν διπλοῦν, ἵνα κρατεῖ ἑκάτερος ἀνά ἓν.

Ἐν Μολίστη τῇ 15ῃ Ἀπριλίου ἔτους 1899 ἐνάτου

κάτω από τόν Ἅγ. Μηνᾶν, εἰς Σιουπόστιανην τό ἔν τρίτον ἀμπελιού μελισσο-
μάνδρα ἀπό τά σύνορα πρὸς τόν λάκον καί εἰς τό κορυφικόν τό ἔν τρίτον ἀπό
τά σύνορα πρὸς τόν λόφον.

Ε. Χωράφια. Ὁ Χριστόδουλος ἔν χωράφι εἰς Ἁγίαν Παρασκευήν, εἰς θέσιν
Σπάσμα, ἔν χωράφι εἰς θέσιν Σφουντάμι, μισό χωράφι ἀπό κουτσοπιές μέ κλή-
ματα πρὸς τό νεραγώγι, ἔν κομμάτι χωράφι παραπάνω μέ κρανιά καί κλήμα
ἐπάνω, ἔν κομμάτι χωράφι εἰς ἐπτελιάν γειτονεύει μέ τό ἐκκλησιαστικόν, ἔν χω-
ράφι εἰς θέσιν Παλιουργιάν τό κάτω κομμάτι καί ἔν κομμάτι εἰς θέσιν Σιουπό-
στιανην. Ἡ Μαρία, ἔν χωράφι εἰς μύλον Κατσούφα, χωράφι εἰς θέσιν Νικα-
καργιές, ἔν χωράφι εἰς θέσιν Παλιουργιά τό ἄνω κομμάτι, μισό κομμάτι χωρά-
φι ἀπό κουτσοπιές πρὸς τόν δρόμον εἰς θέσιν Σφοντάμι.

Διό ἔγεινε τό παρόν εἰς δύο ὁμοια καί ὑπεγράφησαν ὑπ' ἀμφοτέρων ἡμῶν
τῶν ἐνδιαφερομένων.

§42. Συμβάσεις μίσθωσης ἀκινήτων

27.1897. Κατάλογος μισθωμάτων πού ὀφείλονταν στήν ἐκμισθώτρια ἐκκλησία
τῶν Ἁγίων Ταξιαρχῶν ἀπό τοὺς μισθωτές ἀκινήτων της.

1897 Μαρτίου 13 Κατάλογος ὅπου ἐπερίλαβα ἀπό Γιάννη Τσιανάδη
ἔχει νά λάβη τό βακούφι ἀπό χωράφια ἀπό καθένα:

Ἄπο Τόλινα Ξάνθου ἀπό ἓνα χωράφι στοῦ Καραδήμου.....	10
Ἄπο Βαγγέλη Παπαζήκο.....	31
1 χωράφι Γεωργίνα Παπαλέξη ἀπό 55 γρ. τόν χρόνο	55
Τό αἶμα στόν Ἄντσιρούχη χρεωστᾶ.....	148
1 χωράφι στόν Ἅγιον Γεώργιον Ζήσινα Ραμαντσᾶ ἀπό 3 χρόνια, 7 τό χρ. 21	
1 χωράφι Χρήστου Παπαζήκου στά Λιβιδιρά 15 γρ. τή χρονιά χρωστεῖ 15	
1 χωράφι Ντῖνος Ξινός στό Σιλιό πρὸς 5 γρ. τόν χρόνο πληρωμένα	
1 χωράφι Οἰκονόμος στό Σιλιό πρὸς 40 γρ. τό χρόνο, ἀπλήρωτα ἓνα χρόνο .40	
1 χωράφι στόν Ἅγιον Γεώργιον ἢ Τζίμενα Κουβέλη πρὸς 7 γρόσια τόν χρόνο 7	
1 χωράφι στά Λιβιδερά ἢ Πούλω πρὸς 15 γρ. τόν χρόνο, ἀπλήρωτα	15
1 χωράφι ὁ Κώτσιος στά Λιβιδερά.	
1 χωράφι στήν ἀγριοκερασιά.	
1 χωράφι Παπαδημήτρης στό Σιλιό πρὸς 30 γρ. τό χρόνο.	
ὁ Παπαδημήτρης χρεωστεῖ ἀπό Παπαζήκους ἀπό μύλους	441
» » ἀπό χωράφι τρία χρόνια	90
	532
» » ἀπό χωράφι	262

διά τοῦ ζυγοῦ.

β) Θά λαμβάνουσι ἀπό ὑφάσματα (δίμτα) ὀκτώ παράδες τόν πῆχυν ὅστις πῆχυς θά εἶναι 65 πόντους.

γ) Θά λαμβάνουσιν ἀπό φλοκιάρικα (40) παράδες τεσσαράκοντα τήν ὀκᾶν καί ἀπό τράγια (30) παράδες τριάκοντα, θά τά ἀφήνουσι δέ νά γίνονται ὡς ὁ ἰδιοκτῆτης ἀπαιτεῖ.

δ) Θά πληρωθεῖ τό ἐνοίκιον εἰς τρεῖς δόσεις, ἡ μὲν Α θά δίδεται τήν Αην Ἰουλίου ἡ δέ Β θά δίδεται τήν Αην Σεπτεμβρίου καί ἡ Γ θά δίδεται τήν Αην Νοεμβρίου.

ε) Ὅτι ὑλικόν ἀπαιτηθεῖ πρὸς διόρθωσιν τοῦ μύλου καί τῶν καναλιῶν δύνανται οἱ ρηθέντες ἐνοικιασταί νά ἀποταθῶσιν εἰς τόν ἐπίτροπον τῆς ἐκκλησίας νά τά ἀγοράσῃ, οἱ δέ ἐνοικιασταί ὑποχρεοῦνται νά τά διορθώσουν ἄνευ δισταγμοῦ.

Δι' ὃ ἐγένετο τό παρόν εἰς δύο ὁμοια ἵνα βαστᾶ ἀνά ἓν ἕκαστος τῶν ἐνδιαφερομένων.

Ἐν Μολίστη τῇ Αη Μαΐου 1906 ἔξη

Ὁ ἐπίτροπος

Κωνσταντῖνος Ν. Χατζῆς

Οἱ ἐνοικιασταί

Υ.Γ. Οἱ ἐν λόγῳ ἐνοικιασταί ὑποχρεοῦνται εἰσέτι νά ἔχουν ἰδιαίτερον αὐλάκι διά τούς μύλους καθὼς καί δέση ἰδιαιτέρα, δέν θά ἀνακατεύονται καθόλου εἰς τήν δέσσην καί αὐλάκι τό ὁποῖον εἶναι προωρισμένον νά ποτίζονται τά χωράφια εἰς Ἀντζερούχι.

Οἱ ἐνοικιασταί

Ἰωάννης Κ. Παπαϊωάννου

Γεώργιος Δημητρίου

Ὁ ἐπίτροπος

Κωνσταντῖνος Ν. Χατζῆς

§43. Συμβάσεις δανείων

31.1869 Ἡ προκειμένη συμφωνία μπορεῖ νά χαρακτηρισθεῖ καί ὡς σύμβαση ἐργασίας μέ προκαταβολή τοῦ μισθοῦ. Πρβλ ἀριθ. 35.

γρο: 83 κε παραδες δεκατρης ητη γροση ογδοντατρεία λασα⁵⁹⁹ ἀπό παρακλήση ἐδανήθηκα ἀπό τόν λασοθέτη ἐπήτροπον βαγγελην ξηνο τα ανοθεν εσημφονησα να διαβαζο τήν παράκλησιν χρονηκός εις την ἐκκλησίαν κε τόκον να μὴν πληρονο ουτως ἐσημφονήσαμε κε υποφενομε.

1869 αδιμιτρη 18

Παπαδιμητρης οἰκονόμου ηποσκομε δεκτα τα ανοθεν

Κοσταντις ξηνος παρον

599. Λάσο=κληροδοσία. Βλ. Ἐ. Κριαρᾶς, Λεξικό τῆς μεσαιωνικῆς ἐλληνικῆς δημώδους γραμματείας, τ. Θ' 1985 114.

Ὁ ἐνοικιαστής
Νικόλας Γ. Βλαχιότης

Ὁ ἐνοικιαστής
Κοστα Παπαϊωάννου

29.1900. Μίσθωση χωραφιοῦ τῆς ἐκκλησίας.

Διά τοῦ παρόντος ἰδιωτικοῦ μὲν ἐγγράφου, ἰσχύοντος ὁμως ὡς εἰ ἐγένετο ἐπισήμως, γίνεται δῆλον ὅτι οἱ ὑποφαινόμενοι συνεφώνησαν ὡς ἑξῆς:

Ὁ κ. Γ. Β. Γιούτσος ἐπίτροπος τῶν προσόδων τῆς ἐπ' ὀνόματι τῶν Ταξιαρχῶν ἐκκλησίας Μολίστης Μαχαλᾶ Γανναδιοῦ ἐνοικιάζει εἰς τόν Κον Βαγγέλην Παπαζῆκον δύο κομμάτια χωράφι τό ἔν κείμενον εἰς θέσιν Σιλιό καί συνορεῦον μέ δρόμον καί Ξεινοῦ καί τό ἕτερον εἰς θέσιν λιβάδι πέραν τοῦ ποταμοῦ καί συνορεῦον μέ χωράφια Κατσιλωλάδια, ἐπί τρία ἔτη μ' ἐτήσιον εἰσόδημα δέκα γρόσια (Ἀριθ. 10) ἀρχόμενον ἀπό σήμερον μέχρι τοῦ 1903 Φεβρουαρίου 23 πληρωτέον ἕνα μῆνα πρό τῆς συνάξεως τοῦ καρποῦ δηλ. εἰάν εἶναι σιτάρι θά πληρῶνητε εἰς τήν α' Ἰουνίου, εἰάν δέ καλαμπόκι εἰς τήν α' Αὐγούστου.

Ἐν ἐναντία περιπτώσει ὁ ρηθείς ἐνοικιαστής δέν πληρώσει εἰς τήν προθεσμίαν, τότε ὁ κατά καιρόν ἐπίτροπος θά συνάξῃ τόν καρπὸν τοῦ χωραφιοῦ ἀνενοχλήτως καί διά λογαριασμόν του.

Ὅθεν ἐγένοντο σέ ὁμοια ἵνα κρατήσῃ ἑκάτερος ἀνά ἕν.

1900 Φεβρουαρίου 23 Μόλιστα

Ὁ προσωρινός ἐπίτροπος
Γ. Β. Γιούτσος

ὁ ἐνοικιαστής

Ἐνοικιάθη ἐκ τῶν δύο χωραφίων μόνον ἕν εἰς θέσιν Σιλιό καί τό ἄλλο μένει ἀνοικίαστο.

Ἐλαβον τό ἐνοίκιον διά τό χωράφι (Σιλιό) διά τό ἔτος 1900-1901 Φεβρ. 23 γρόσια πέντε

1901 Μαρτίου 11

ὁ προσωρινός ἐπιτρ. Γ. Β. Γιούτσος

30.1906. Μίσθωση ὑδρόμυλου τῆς ἐκκλησίας.

Ὁ ὑποφαινόμενος ἐπίτροπος τῆς Ἱερᾶς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ταξιαρχῶν τοῦ μαχαλᾶ Γανναδιοῦ ἐνοικιάζω τόν εἰς θέσιν παρά τόν ποταμόν μας κείμενον μῦλον τῶν ἁγ. Ταξιαρχῶν μεθ' ὄλων τῶν ἀπαιτουμένων αὐτῶ δύο μυλολίθων, μαντανίων καί τριστέλας δι' ἕν ἔτος ἀπό τῆς 23ης Ἀπριλίου 1906 μέχρι 23ης Ἀπριλίου ἐπομένου 1907 εἰς τοὺς Κυρίους Ἰωάννην Κ. Παπαϊωάννου καί Γεώργιον Κακαράντζαν ἀντί ἐνοικίου ἑπτὰ ἡμισυ λιρῶν ὀθωμανικῶν (7 1/2) κατά τοὺς ἑξῆς ὁρους:

α) Θά λαμβάνουσιν ἀπό σῖτον τέσσαρας ὀκάδας τοῖς ἑκατόν (4 %) μεθ' ὄλης τῆς φύρας καί ἀπό ἀραβόσιτον τρεῖς τοῖς ἑκατόν (3 %) ὃν ὑποχρεοῦνται οἱ ρηθέντες ἐνοικιασταί νά παραλαμβάνουσι διά τοῦ ζυγοῦ πρὸς δέ καί παραδίδωσι

τζιμο νικολα κε με υπογραψε κε βανο το δαχτιλο μου

Τζιμος νικολα μαρτιρο

Χαραλαμπος βαγγέλι μαρτιρό

νικολας караποσδα μάρτιρο

Παπακώστας Α: μαρτιρό

Ἔλαβον τά ὀπισθεν μετά τοῦ τόκου των παρά τοῦ Κυρ. Κωνσταντίνου Ν. Γκουβέλη καί ἐξώφλησα. Ὑποφαίνομαι Μόλιστα τήν 19 Ὀκτωβρίου 1880

Κώστας Παπαηοανη τα ελαβα

35. 1875. (Πρβλ. ἀριθ. 31).

γρ 667 ἴτι ἑξακόσια ἑξίντα ἑπτὰ ἐδανισθικα ὁ ὑποφενομενος ἀπό τόν ἐπί-τροπον βαγγέλη ξινόν ἀπό τα λάσα τίς παναγιάς τά ἄνωθεν γρ νά τρέχουν με τόν διάφορον τους 10 τά ἑκατό τόν χρόνο εἰς πο ζό καί ἴμε ἐφημεριος νά δο-λέβο τίν παναγία τίς διοριζμένες ἡμέρες διά νά κλό τόν διάφορον⁶⁰¹ καί ἄν δέν δουλέψο τίς διοριζμένες ἡμέρες νά πλιρόνο τόν τόκο καί ὑποφενομαι

1875 Ιανουαρίου α προτι

Παπαδιμητρης οἰκονομου εποσκομε τα ανωθεν

36. 1877.

Ὁμόλογον χρεωστικόν διά μίαν ἡμισυ λίραν ἀριθ. 1 1/2.

Τήν ἄνωθεν μίαν καί ἡμισίαν χρυσήν ὀθωμανικήν λίραν χρεωστῶ ὁ ὑπο-φαινόμενος εἰς τόν ἐπίτροπον τῶν λάσσων τήν ὁποίαν θέλω πληρώσει μέχρι τῆς α ἔρχομένου Αὐγούστου καί ὑποφαίνομαι τῇ 6ῃ Ἀπριλίου 1877 Μόλιστα

νικόλας κώστα κουβέλης υπόσκομε τά ανωθεν

Ἀναστάση Δημητρίου μαρτηρω

Χρηστάκης Οἰκονόμου ἔγραψα καί μαρτυρῶ

Ἔλαβα τά γρόσια κεφάλι καί τόκο ἀπό τον Κωνσταντῆ 1880 ηουνιου 12 βαγγελη ξηνος

του νικολα του κουβελη δια την καμπανα

37. 1879. Ἐνυπόθηκο δάνειο. Βλ. καί ἀριθ. 38.

Ὁμόλογον μέ ἐνέχυρον τόν κῆπον

225 ἦτοι διακόσια εἴκοσι πέντε γρόσια ἐδανείσθηκα ἢ ὑποφενομένη παρά τόν

601. Κλῶ τόν διάφορον = κλείνω (ἐξοφλῶ) τόν τόκο.

32. 1871. (Διάρκεια τῆς σύμβασης: 1871-1877).

Γρόσια 300. Ἦτοι παντακόσια Γρόσια ἐδανείσθην ὁ ὑποφαινόμενος Δῆμος Νικολάου παρὰ τοῦ Κυρίου Χρήστου Ἰωάννου Κουβέλη, ὑπόσχομαι νά τά ἀποδώσω εἰς τήν πρώτην του ἀναζήτησιν ἢ διαταγήν μετὰ τοῦ τόκου αὐτῶν πρὸς ἕν τοῖς % κατά μήνα

Μόλιστα τῇ 15ῃ Σεπτεμβρίου 1871 ἑβδομηῆντα ἕν

δῆμος νηκολαου ηποσχομε	1872
νικόλας Τζήμος ηπόσχομαι	
νηκολας κοστα κουβελη μαρτηρι	1873
Χρηστος κοστα κουβελη μαρτηρο	1874
	1875
	1876
	1877

---

33. 1872.

λίρες 10 ἢτη δέκα λίρες ὀθωμανικῆς ἐδανείσθηκα ὁ ὑποκάτοθεν γεγραμένος παρὰ τόν κύριον βαγγέλην ξινόν τά ὅποια νά τρέχη με χρονικόν διάφορον δέκα τά εκατῶ και ὅταν θέλη μου τα ζητήση ὑπόσχομε να του τα μετρίσω ομοῦ με τον διαφορόν⁶⁰⁰ τους χορίς λόγον προφάσεος διῶ ἔδοσα τό παρόν μου διά ἔνδιξιν της αλιθίας καί ὑποφενομαι

1872 τη 20ῃ Ιουνίου Μόλιστα

γηανης Χρηστου ξινος ηπωσχομαι τα ανωθεν

Νικόλαος Στεφανου μαρτηρῶ

Νικόλας Χατζῆ με λόγον τους ἔγραψα καί μαρτυρῶ τανοθεν γροσια ηναι απο τα λάσα βουκουφηκα

---

34. 1873. (Ἡ δανεισθεῖσα γράφτηκε κατά λάθος Τζιμινάδη, ἀντί Παπαγιάννη. Πρβλ. ἀριθ. 4 καί 12).

Ὅμολογο Βασίλως Κοβελάδες

185 γρόσια ἑκατόν ὀγδόντα πέντε ἀργυρά γρόσια ἐδανείστηκα ἢ ὑποφενομένη παρὰ τοῦ κυρίου Κώστα Παπαϊωάννη τά ὅποια γρόσια νά τρέχουν με τόκον νόμιμον (;) καί εἰς τήν καλήν του ζήτησιν ἔχω νά τά ἐπιστρέψω καφάλαιον καί διάφορον καί ὑποφαίνομαι.

1873 Φεβρουαρίου 20

Βασίλο Βασίλη Τζιμιναδι ιπόσχομε τάνωθεν μή ξεβροντας γράμα εβαλα το

600.Διάφορος=τόκος, ἀποζημίωση.

40. 1888.

5 λίρες Τουρκίας χρυσᾶς πραγματικᾶς 4 1/4 ἀργυρά μετζήτια. Τὰς ἄνωθεν πέντε λίρες Τουρκίας καί τέσσερα καί ἓν τέταρτον ἀργυρά μετζήτια διά χρεῖαν μου ἐδανείσθηκα καί χρεωστῶ ἐγώ ὁ ὑποφαινόμενος εἰς τήν διαταγήν τοῦ Κυρίου Κωσταντῆ Ν. Γκουβέλη τά ὅποια ἔχομε ἀπό σήμερον μετά ἕναν ὀλόκληρον χρόνον ἄνευ τόκων. Παρελθούσης τῆς διορίας νά τρέχουν μέ τόν τόκον τους πρὸς δώδεκα τά ἑκατό τόν χρόνον καί εἰς κάθε καλήν του καί πρώτην ἐκζήτησίν του ὑπόσχομαι τοῦ πληρώσει κεφάλαιον καί τόκον χωρίς καμμίαν πρόφασιν. Διό ἔδωσα τό παρόν μου κατέμπροσθεν τῶν τιμίων μαρτύρων καί ὑποφαινομαι

Τήν 28 Σεπτεμβρίου 1888 Κόνιτσα

γιοργης βασιλη τσαναδες ηποσχομε τάνοθεν

Δημήτρης Γ. Κούσιου μάρτηρας

Κ.Π. Λαμπρίδης μαρτυρῶ

41. 1895.

341 ἦτοι τριακόσια σαράντα ἕνα γρόσια ἐδανείσθηκα παρὰ τήν κυρίαν Κωσταντίνινα Νικόλα Κουβέλη καί εἰς διορίαν ἀπό σήμερον μέχρι ὀχτώ μῆνες χωρίς λόγους προφάσεως, ἐάν ὁμως καί δέν τά πληρώσω εἰς διορίαν θά τρέχουν μέ τόν τόκο τους πρὸς δέκα τοῖς ἑκατό καί ὑποφαινόμενος

1895 Ἀπριλίου 26 Μόλιστα

γιοργης βασιλη τσαναδες ηποσχομε τανοθεν

λαμπρο Χρ. Τζιμιγάδι γραφο καί μαρτιρο

42. 1897. Κατάλογος ὀφειλῶν ἐκ δανείων μέ δανειστρια τήν ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ταξιάρχων. Ἡ ἐκκλησία αὐτή ἐμφανίζεται σέ τούτη τήν παράγραφο ὡς συνήθως δανειστρια, ἐπειδή διασώθηκαν πολλά ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου της. Ὑπήρχαν ὁμως καί ἄλλοι δανειστές στό χωριό.

1897 Φεβρουαριου 10

Σημειώνω τί ἔχει τό βακούφι ὁμόλογα

1 ὁμόλογον ἀπό δύο λίρες, ὁ τόκος πληρωμένος ὡς τό 1891 καί 13 παρμένα.

1 ὁμόλογον τοῦ Χαράλαμπου Προφύρη γρ. 240, ὁ τόκος ἕως τό 1890 Σ/βρίου 26.

1 ὁμόλογον τοῦ Κώστα Παπαγιάννη γρ. 894, ὁ τόκος ἕως 1891 Μαρτίου 17.

1 τοῦ Ρούβαλη ἀπό 40 λίρες γρ. 1070, ὁ τόκος ἕως 1895 πληρωμένος Ἰουλίου 14.

κύριον Κώσταν Παπαϊωάννη τά όποια γρόσια δίδεται (;) προθεσμία έως του Ἁγίου Δημητρίου από σήμερα και δι' ασφάλειαν του δίνω τόν κήπον μου ενέχυρον εις θέσιν Πηγάδι σύνορον από άλλο μέρος Δημήτρη Κοβέλη τό άλλο μέρος δρόμος και αν δέν τά δώσω τάνωθεν χρήματα νά είναι τέλειος νοικοκύρης εις τόν κήπον και υποφαινομαι

Βασιο Βασίλη Παπαϊωάννου υπόσχομαι και βεβαιώνω τά ανωθεν δια χειρός Παπαδημήτρη Οικονόμου ως αγράμματος μέ υπόγραψε και βάνω τόν δάκτυλόν μου

1879 Αύγούστου 12

Παπαδημήτρη Οικονόμου εγραψα μαρτυρο

βασιλης μανθας μαρτρο

Τά όπισθεν έλαβον μετά του τόκου των παρά του Κυρίου Κωνσταντίνου Ν. Γκουβέλη και έξόφλησα 1880 Ὀκτωβρίου 19 Μόλιστα Κώστας Παπαϊωάννη τά έλαβα.

38. 1879. Ένυπόθηκο δάνειο. Βλ και αριθ. 37.

Όμόλογον της Βασίλως Γκουβελάδων

γρόσια διακόσια εικοσι πέντε άσημένα Νο 225 έδανείσθηκα έγώ ή υποφαινόμενη Βασίλω θυγατέρα του Βασίλη Παπαϊωάννη μου έδωσεν τά ανωθεν χρήματα επί χειρός τέλεια και του δίνω τόν κήπον μου εις θέσιν εις τό Πηγάδι, σύνορον από έν μέρος Δημήτρη Γκοβέλη τό άλλο μέρος Παπαλέξης δια τό άλλον μέρος Βασίλη Ζώγα Προφύρη τό άλλο μέρος δρόμος, μέ διορίαν έως τόν Ἁγιον Δημήτρη και αν δέν του δώσω τά χρήματα νά είναι έντελής νοικοκύρης και υποφαινομαι δια ασφάλειαν του

1879 Αύγούστου 12

Και έγώ ή Γιώργινα Γκουβέλη ως αγράμματη και βάνω τόν Παπα Δημήτρη Οικονόμου νά μέ υπογράψη και βάλλω τόν δάκτυλόν μου

Παπαδημήτρη Οικονόμου υποφαινομαι μαρτυρω

Βασίλης Μανθας μαρτυρω

Τά όπισθεν έλαβον μετά του τόκου των παρά του Κυρίου Κωνσταντίνου Ν. Γκουβέλη και έξώφλησα 1880 Ὀκτωβρίου 19 Μόλιστα Κώστας Παπαϊωάννη τά έλαβα.

39. 1888.

Λίρας 12 ήτοι δώδεκα χρυσας όθωμανικάς έδανείσθην ό υποφαινόμενος παρά του κυρίου Κωνσταντίνου Ν. Γκουβέλη, τάς όποίας ύπισχνοῦμαι νά επιστέψω αυτώ εις τήν αναζήτησιν του άπροφασίστως μετά του τόκου αυτών δέκα ήτοι 10 τοις % και εις ένδειξιν υποφαινομαι. Τη 13 Μαρτίου 1888 έν Μολίστη Κωσταντις κατσιλογου ηποσχομε τανωθεν.

Παπαθανάσης ζωτο

1899-1900 ἐκπληρώθη ὁ τόκος γρ 194

1900-1901 » » » 194 1/4

45. 1901.

Ἄριθ. 7.85 ‰ . Ἦτοι ἑπτὰ λίρας ὀθωμανικάς χρυσᾶς καὶ ὀγδοήκοντα πέντε ἑκατοστά ἐδανίσθημεν καὶ χρεωστοῦμεν ἀλληλεγγύως οἱ ὑποφαινόμενοι παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ἐν τῇ συνοικίᾳ Γαναδιό τοῦ χωρίου Μολίστης καὶ τοῦ ἐπ' ὀνόματι τῶν Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν τιμωμένων, τὰς ὁποίας θέλομεν μέτρηση αὐτοῖς μετὰ μῆνας τρεῖς ἀπὸ τῆς σήμερον ἀτόκως, παρελθούσης δὲ τῆς ἀνωτέρω προθεσμίας θέλομεν πληρωσὴ γ' τόκον νόμιμον καὶ εἰς πρώτην ζήτησιν ἢ διαταγὴν τῶν θέλομεν πληρῶσθαι ἀπροφασίστως κεφάλαιον καὶ τόκον καὶ εἰς ἐνδειξιν.

Ἐν Πεκλαρίῳ τῇ 16 Φεβρουαρίου. 1900

Χριστόδουλος Δ. Ζώτου υπόσχομε

δημητρη ζωτος ηποσχομε τάνοθεν

Πουβα.....μαρτυρῶ

1901 ΚΧ

46. 1904.

γρ 222 ἦτη διακόσια ἡκοσι διοχροσῆντά με λίραν ἑκατόν ἑπτὰ ἐδανίσθηκα ὁ ὑποφαινόμενος ἀπὸ τὸν ἰωάννη ἀποστόλη τσηανάδες τὰ ὀπῆα τὰ ἔχομε με διορία ἕως τέλη ἰουναρίου ἀνδρ τὰ δοσο νά τρέχουν με τὸν διάφορόν τους δέκα τὰ ἑκατο καὶ ὑποφένομε

1904 ἰουναρίου 4 μόλιστα

Κοστας Παπαγιάννης ηποσχομι τανοθε

Μαρινας Κ. Ν. Χατζῆς

§44. Δηλώσεις ἐξόφλησης χρεῶν

47.1879. Ἐξόφληση φορολογικῆς ὀφειλῆς.

Τριάντα γρόσια ἔλαβα ἀπὸ Κωνσταντῆ Ν. Γκουβέλη διὰ βασιλικά τῆς πεθερᾶς του Γιώργινας Γκουβέλη διὰ τὸν σινέ.⁶⁰²

1879 Μάρτιος 20

Κωνσταντίνος Ν. Χατζῆ μουχτάρης.

602. Σινέ= ἔτος. Μᾶλλον ἐννοεῖ σινέτι= χρέος.

- 1 όμολογο του Κώτσου 10 λίρες γρ. 1070 ό τόκος έως 1895 Μαρτίου 12.
 1 όμολογον του Γιωργούλη 10 λίρες γρ. 1070, ό τόκος 1895 Μαρτίου 20.
 1 όμολογον του Ζώτου Πηκλαρίτη γρ. 2140, ό τόκος θά ρωτηθῆ ό Γιάννης.
 1 όμολογον του Παπαζήκου 20 λίρες γρ. 2140, ό τόκος 1895 Μάρτιος 19.
 1 του Παπαποστόλου 5 λίρες, έπληρώθη γρ. 595, ό τόκος 1893 Όκτωβρίου 10.
 1 όμολογον του Χριστοδούλου 6 ναπολιόνια γρ. 654, ό τόκος 1895 Δ/βρίου 12.
 1 του Γιούτσου όμολογον γρ. 4600, 1898 Ίανουάρη 2.
 Σύνολον 14323
 Τά άνωθεν 214
 Σύνολον 14537

Τρεις (3) όμολογίες έλληνικές των 120 έκατομυριων
 .....6035: 30 άγοράσθηκαν.

43. 1898.

Γρόσια άριθ. 50. Ήτοι πενήντα Γρόσια μέ λίραν όθ. προς 107: λογιζομένην, έδανείσθην ό ύποφαινόμενος παρά της κεντρικῆς ήμων έκκλησίας των Ταξιαρχων, χειρί του έπιτροπου κ. Κωνστ. Τζημενάδες, τά όποια και ύπόσχομαι ίνα επιστρέψω εις τον κατά καιρον έπιτροπον της άνωτέρω έκκλησίας μετά τόκου συμπεφωνημένου δέκα τοις έκατόν έτησίως εις πᾶσαν αναζήτησιν και εις ένδειξιν.

1898. Άπριλιου 19: Γαναδιόν (Μολίστης)

βασιλις γε κουφελι υποσχομε τα ανοθεν

1899 απριλ 19 έλαβον τόκον γρ. 5

1900 » 19 » » 5

44. 1899.

(20) ηκοση λίρες οθωμανικές εδανίσθικα ο υποφενομενος παρα τον Βακούφιον των Αγίου Ταξιαρχόν από Μόλιστα τα οπία χρίματα θέλουν τρέχουν απο σιμερον με νόμιμον τόκον και εις καλήν τους Αναζιτισιν υποσχομε πλερόση κεφαλέον και τόκον και εις ενδιξιν ύποφένομε εις τον ηδιον η εις διαταγίν του

Τήν 1899 Φεβρουαρίου 17 Πεκλάρη

Νικολας Ίωαννου Ζώτου ύπόσχομε τα Άνοθεν και με λόγον του ως αγράματος τον υπογράφω εγώ Χρ. Ζώτον οστις και μαρτιρω

βασιλις Δ. καραγηανις μαρτηρό

Παπα αποστόλης Δι ζοτου μαρτιρο

τῆς συνοικίας Γαναδιοῦ τοῦ χωρίου Μολίστης, ἐκδεδομένην πρὸς ἐμέ καί φέρουσαν ἡμερομηνίαν τετάρτην Μαΐου τοῦ ἔτους 1881 πρώτου, ἔλαβον σήμερον σῶον καί ἀνελλιπές παρὰ τῆς συζύγου τοῦ εἰρημένου Κωνσταντίνου καί κηδεμόνος τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Βασιλικῆς Μαρίας Κ. Οἰκονόμου τό ἀνάλογον τοῦ συζύγου τῆς ἐκ τῶν διαληφθεισῶν λιρῶν καί δέν θέλω ἐνοχλήσει τοῦ λοιποῦ ταύτην διά τοῦτο, μονολότι δέν ἐξωφλήθη εἰς τήν εἰρημένην ὁμολογίαν τό ἀναλογόν τῆς. Διό ἐγένετο ἡ παροῦσα ἡτις ὑπογραφεῖσα παρ' ἐμοῦ καί τῶν προσυποφαινομένων ἀξιοπίστων μαρτύρων δίδεται αὐτῶ πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἀληθείας.

Ἐν Μολίστῃ τῇ 31 Ἰανουαρίου 1888

Κοσταντίνος Ν Χατζή παραδεχομε τα ανοθεν
δημητρος κοντουλης
Γιανης Κώστα

52. 1903. Ἀπόδοση δανειστικοῦ συμφώνου.

Ο υποφενομενος Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Μολήστης σημερον ἔλαβον ἐν ὁμολογον τοῦ Παπα Δημητρι μπουλούλη από 12 ἡτη δοδεκαλιτος μερομενι 2 Μαΐου 1892 τό ὁποῖον ὄφιλη εἰς τήν μονην τό ελαβον παρα τοῦ Κου ἐπιτρόπου Γιάνη Μανθά εἰς ἐνδειξην υποφενομε.

1903 φεβρουαρίου 23
Ἄνθημωσ ηγοῦμενος

53. 1907. Ἐξόφληση φορολογικῆς ὀφειλῆς

γρ 40 20 πα Ἡτη Σαράντα Γρόσια καί παράδ εἴκοσι ἔλαβον ἀπό τήν Εὐθυμίαν Δίρα διά ὅλα τα εἶδη τοῦ Δεκάτου διά τό ἔτος 1903 καί ἐξόφλισα

1907 21 Αὐγούστου Μολιστα Γαναδιώ
ο μουλτιζιμιες

54. 1908. Ἀπόδοση ἀπό τόν πληρεξούσιο τῶν εἰσπραχθέντων.

Ἀπόδειξις

Δι' ἧς δηλοποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος ὅτι «κατά διαταγήν τῆς συζύγου μου Μάρθας Χριστοδούλου Β. Τζιμινάδη καί θυγατρὸς μακαρίτου Χρήστου Βαγγέλη» ὁ πληρεξούσιος μας Κοσ Χρηστάκης Δ. Νικολαΐδης ἐμέτρησεν τέσσαρας χιλιάδας διακοσίας τριάντα ἀριθ. (4.230) φράγκα ἀπέναντι τοῦ ἐναπολειφθέντος ἀναλογοῦντος ποσοῦ τῶν δέκα ἐννέα χιλιάδων τριακοσίων τεσσαράκοντα ἐπτὰ ἀριθ. (19.347) φράγκων, ἅτινα εἰσέπραξεν ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ κτημάτων μας κειμένων ἐπὶ τῶν ὁδῶν Βακαρεστίῳ ἀριθ. 82

48. 1885. Έξοφληση μισθωμάτων.

Ὁ ὑποφεινόμενος ὡς ἐπίτροπος τῆς χήρας Βασίλεινας Ν. Ματσιοῦλη ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου Γεώργι Κούσιου εἰς μετρητά δι' ἐνοίκιον τοῦ φούρνου μίαν ἑξαμηνίαν ἀπὸ 26/7 Μαΐου 1885 λήγοντος τὴν 26/7 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰκοσάφραγκα δεκατέσσερα καὶ τρία τέταρτα ἀριθ. 14 3/4 καὶ εἰς ἐνδειξιν ὑποφαινομαι

τὴν 22/4 Δεκεμβρίου 1885 Κάϊρον
Κωνσταντῖνος Ν. Γκουβέλης

---

49. 1886. Έξοφληση μισθωμάτων.

Ἡ ὑποφαινομένη Παρασκευὴ χήρα Βασιλείου Ν. Ματσιοῦλη δηλοποιῶ ὅτι ἔλαβον τὸ ἐνοίκιον τοῦ φούρνου ἐν Χάν Χαλίλ εἰς Κάϊρον παρὰ τοῦ Κυρ. Γεώργι Ζ. Κούσιου δι' ἐν ἔτος ἀρχομένου ἀπὸ 26 Ἀπριλίου 1885 λήγοντος 26 Ἀπριλίου 1886 τὸ ὅλον εἰκοσάφραγκα εἰκοσι ἑννέα ἡμισυ ἀριθ. 29 1/2 καὶ δι' ἀσφάλειάν του δίδω τὴν παροῦσαν ἀπόδειξιν καὶ ὑποφαινομαι.

Μόλιστα τὴν 10 Μαΐου 1886

Παρασκευὴ χήρα Βασιλείου Νικολάου Ματσιοῦλη διὰ χειρὸς ἐφημερίου μου Παπαλάμπρου μέ λόγον τῆς ἐγγραψα καὶ μαρτυρῶ

Μαρτυρες

Παπαποστολῆς

Μιχαήλη Παπαϊωάνου

---

50. 1886. Έξοφληση μισθωμάτων.

Ὁ ὑποφαινόμενος ὡς ἐπίτροπος τῆς χήρας Βασίλεινας Ν. Ματσιοῦλη ἔλαβον τὸ ἐνοίκιον τοῦ φούρνου ἐν Χάν Χαλήλ παρὰ τοῦ κυρ Γεώργι Κούσιου δι' ἑξ μῆνας ἀρχομένους ἀπὸ 26/7 Νοεμβρίου 1885 λήγοντας 26/7 Μαΐου 1886 τὸ ὅλον εἰκοσάφραγκα δέκα τέσσαρα καὶ τρία τέταρτα ἀρθ. (14 3/4) καὶ διὰ ἀσφαλείαν του δίδω τὴν παροῦσαν μου ἀπόδειξιν καὶ ὑποφαινομαι ὁ ἐπίτροπος Κωνσταντῖνος Ν. Γκουβέλης

Κάϊρον τὴν 27/8 Ἰουνίου 1886

---

51. 1888. Έξοφληση δανείου.

Ἀπόδειξις

Δι' ἧς δηλοῦται ὅτι ὁ ὑποφαινόμενος, ἔχων ἀνά χειρᾶς μου χρεωστικὴν ὁμολογίαν ἐκ λιρῶν χρυσῶν ὀθωμανικῶν τεσσάρων καὶ ἡμισείας ἦτοι 4 καὶ 1/2 τῶν αὐταδέλφων Κωνσταντίνου Βασιλείου καὶ Γεωργίου Ν. Οἰκονόμου κατοίκων

Βασίλη Παπαζημ. (;) μαρτυρο

Μ.Χ. Προφίρις μαρτερο

57. 1914.

Ὁ ὑποφαινόμενος Χριστόδουλος Β. Τζιμινάδης νυμφεύων τὸν υἱὸν μου Βασίλειον μετὰ τῆς Ὀλγας Γεωργίου Χρ. Γκουβέλη λαμβανόμεν ὡς προῖκα τὰ ἑξῆς

	A	ἀξίας	δραχμῶν	
1. μιά φλοκάτα	A	ἀξίας	δραχμῶν	100
2 δύο φλοκάτες	B	»	»	60
2 δύο φλοκάτες	Γ	»	»	50
1 ἕνα τσιποῦνι	A	»	»	30
1 ἕνα τσιποῦνι	B	»	»	22
1 ἕνα τσιποῦνι	Γ	»	»	20
2 δύο τσιπούνια	Δ	»	»	.0
2 δύο ποδιές	A	»	»	12
3 τρεῖς ποδιές	B	»	»	6
10 δέκα ὑποκάμισα		»	»	25
2 δύο ζωνάρια		»	»	8
3 τρία ζωνάρια		»	»	7
2 δύο φανέλες ζακέτα		»	»	10
2 δύο μανδήλια μεταξωτά		»	»	6
2 δύο μανδήλια μάλλινα		»	»	8
4 τέσσερα μανδήλια	B	»	»	8
2 δύο μανδήλια Βιέννης	B'	»	»	1
1 μία μπρομπούρα κόκκινη		»	»	4
20 εἰκοσι ζευγάρια τσιράπια		»	»	20
1 σακτυλίδιον χρυσοῦν καὶ 1 καρφίδα		»	»	20
1 ζευγάρι ἐνώτια χρυσᾶ		»	»	20
1 σταυρός χρυσοῦς δουβλί (;)		»	»	5
2 δύο νομίσματα Αὐστριακά		»	»	22
6 ἕξη φλωρία Ὀθωμανικά		»	»	25
1 ἕν ζεύγος τσαρούχια		»	»	6
2 δύο ζεύγη παπούτσια		»	»	25
1 μία βελέντζα		»	»	20
2 δύο προσκεφάλαια		»	»	2

ἐν ὄλῳ δραχ. πεντακοσίας ἑβδομήντα δύο 572

Διό ἐγίνεν τό παρόν εἰς δυό ὁμοια ὑπεγράφη ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν εἰς ἔνδειξιν. Ἐν Μολίστη τῇ 2 Φεβρουαρίου 1914

καί Μπράβιλορ ἀριθ. 1, διό καί ὑποφαίνομαι

Ἐν Βουκουρεστίῳ τῇ 28 Σεπτεμβρίου 1908

Χριστόδουλος Β. Τζιμινάδης

55. 1913. Ἐξόφληση τιμήματος ἀγοραπωλησιῶν.

Ὁ ὑποφενόμενος σήμερον ἐξώφλισα τούς λογαριασμούς μου μέ Κότσιον Ἀδάμου ἀπό διάφωρα ψώνια τοῦ μαγαζιοῦ μου καθώς καί παλεά βιρισέδια τοῦ Γαμβροῦ μου Ἰωαννη Ἀνθύμου ἀπό Γρόσια ἑκατόν ενα ἀριθ. 101, τά ὅποια ἔλαβον σήμερον μέχρι ὀβολοῦ καί μένει ἀκαταζήτιτος

Ἐν Μολίστη τῇ 28 10/βρίου 1913

τά ὅποια ἔλαβον παρά τοῦ κ.Κ. Ἀδάμου καί Κούλας Β. Ἀδάμου
Διμήτρους Α Λετσιοσ

§45. Προικοσύμφωνα

56. 1894.

Ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγ. Τριάδος καί τοῦ ἁγ. Προκοπίου

Ἀποφασίσας νά συζευχθῶ εἰς ποῦτον γάμον τήν Δεσποινίδα Βασιλικήν Κ. Γκουβέλη, λαμβάνω λόγω προικός τήν ἀκόλουθον περιουσίαν.

Τέσσαρας φλοκάτες καλές ἐξ ὧν 2 Α' καί 2 Β'.

τέσσερα ζιπούνια καλά καί ἕνα μισότριβο

Πέντε ποδιές ἐξ ὧν τρεῖς δίμιτινες καί 2 κόκκινες ἀγοραστές

Τρία κοντόσια ἕνα μέ κριμέζια καί 2 μέ σιρέτχια

δύο φουστάνια ἕνα μποσχαράκι (;) καί ἕνα λατζιᾶς

ἐννέα υλοκάμισα ἐξ ὧν 5 νοικοκυρίσια καί 4 ἀγοραστά

2 μικρογία παρασιαμ 1 Βλαχιᾶς καί ἕνα μεσίφι

15 ζεύγη τσαρούχια

5 μανδήλια καλλιμκιργιά καί 2 ματαξωτά κόκκινα

τέσσερα φλωριά ἐξ ὧν 3 κοσάσια καί ἕνα μέντσικο

μία καρσέλλα σανιδένια

ἕνα μεδάλιον τοῦ στήθους φλωρένιον

μία ζάβα ἀσημένια

Ταῦτα πάντα λαβῶν εὐχομαι ὑγείαν εἰρήνην εὐτεκνίαν καί ὁμόνοιαν καί ὑποφαίνομαι

1894 Ὀκτωβρίου 8 Μόλιστα Γαναδιῶ

Β. Παπαζηκόπουλος

Δημ. Κ. Γκουβέλης

1845: Μαρτίου 10 ἐν Κονίτζη

αντονης κοσταντινου κοντουλις απο μολιστα βεβεονο τα ανωθεν	
Χατζη βασιλις μαρτηριο	Παπαγιάννης ἐφημέριος μαρτιρῶ
Παπαβασίλης μάρτιρας	Παπαδημητρης μαρτιρας
νικο αλεξης μαρτυρας	Παπαθανασης μαρτις
Χρηστος Ξηνος μαρτηρας	βασιλης Μακάριος μαρτηρο
Θεοχάρης.....μαρτηρας	Παπαχρηστος κοστα παρων μαρτιρο
	Βασιλη κιρκέλη μαρτιρας
	Παπαφωτης πνευματηκως μαρτιρο

59. 1887. (Γραφέας ἦταν ὁ δάσκαλος Χρ. Οἰκονομίδης).

Ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος

Ἐπειδὴ αἰσθάνομαι προσεγγίζον τό τέλος τῆς ζωῆς μου, σπεύδω ἐν ὧσιν ἔχω σώας τὰς φρένας μου καὶ ὑγιᾶ τόν νοῦν μου νά διαθέσω τά περὶ τήν περιουσίαν μου πρὸς ἀποφυγὴν διενέξεων καὶ σκανδάλων, ἅτινα δύνανται νά συμβῶσιν μετὰ τόν θάνατόν μου.

α) Συγχωρῶ πάντας ὅσους μέ ἐλύπησαν εἴτε δικαίως εἴτε ἀδίκως καὶ παρακαλῶ ἅπαντας νά μέ συγχωρέσουσι ἀπό καρδίας.

β) Ἐπειδὴ ὁ θεός ἐχάρισε μοι δύο τέκνα, Δημήτριον καὶ Φώτιον, ὅστις πρό πολλοῦ ἀπέθανεν καὶ ἄφησεν ὄρφανᾷ, γυναῖκα, θυγατέρας καὶ υἱόν καλούμενον Θεόδωρον, διά τοῦτο διατάττω ἵνα μετὰ τόν θάνατόν μου αἱ δύο θυγατέρες τοῦ υἱοῦ μου Φωτίου Ἀγγελικουλα καὶ Γιαννούλα ἐξουσιάσουσι τόν ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας τῶν Ταξιάρχων κείμενον πατρικόν μου κῆπον, συνορεύοντα ἀπό τό ἐν μέρος μέ τόν κῆπον Σιούλας Κ. Ξεινοῦ καὶ τό ἄλλο μέ τόν κῆπον Γεωργ. Β. Γραμπόζτα καὶ ἀπό τά δύο μέρη τά ἄλλα μέ τόν δημόσιον δρόμον. Τοῦναντίον καὶ ὑπανδρέσωσι τὰς διαληφθείσας θυγατέρας τοῦ Φωτίου υἱοῦ μου Ἀγγελικουλα καὶ Γιαννούλα ὁ υἱός μου Δημήτριος καὶ ἐγγονός μου Θεόδωρος ἔξω τῆς οἰκίας καὶ προικίσωσιν αὐτάς κατά τήν ἐγχώριον συνήθειαν, τότε ὁ ρηθείς κῆπος νά διαμελισθῇ εἰς δύο ἴσα μέρη καὶ λάβη ἐν ὧ Δημήτριος καὶ ἐν ὧ Θεόδωρος.

γ) Ἐπειδὴ συνέζησα καλῶς καὶ εἰρηνικῶς μετὰ τῆς χήρας νύμφης μου Φώταινας, διά τοῦτο καταλείπω καὶ αὐτῇ τό εἰς Λιβεδερά πατρικόν μου χωράφιον συνορεύον ἀφ' ἑνός μὲν μέ τό χωράφιον Τσιανάδων ἀφ' ἑτέρου μέ τό χωράφιον Παύλου Παπαζήκου καὶ τό τρίτον μέ τά χωράφια Γεωργίου Βασιλάκη καὶ ἀπό τό τέταρτον μέ τό χωράφι Βαγγέλη Χατζῆ.

δ) Διατάττω νά κάμωσι τά συνήθη μνημόσυνά μου τεσσαρακονταλείτουργα καὶ λοιπά ὁ υἱός μου Δημήτριος καὶ ἐγγονός μου Θεόδωρος καὶ μοιράσωσιν ἐξ ἴσου τό εἰς Παλαιχείματα πατρικόν μου χωράφιον, συνορεύον ἀφ' ἑνός μέ τό

Ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱός
Χριστόδουλος Β. Τζιμινάδης
Βασίλειος Χρ, Τζημηνάδης

Ἡ μητήρ
Ἀναστασία Γ. Γκουβέλη

§46. Διαθήκες

58. 1845. (Γραφέας ἦταν ὁ Παρθένιος, κληρικός τοῦ ἐπισκοπέιου τῆς Κόνιτσας).

Ὁ ἐπίτροπος τοῦ ἁγίου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Παρθένιος ἐπιβεβαιοῖ:

Συλλογοσθεῖς ὁ ὑπογεγραμμένος τό ἄωρον τοῦ θανάτου καὶ ὅτι ὡς ἄνθρωπος ὑπόκειμαι εἰς τό αἰφνίδιον δρέπανον αὐτοῦ, εὐχαρίστως ἠθέλησα νά κάμω τήν παροῦσαν ὑπογεγραμμένην παρ' ἐμοῦ καὶ ἐμμάρτυρον διαθήκην, ὅστε νά μή συμβῶσι μετὰ τήν ἀποβίωσίν μου ἔριδες καὶ σκάνδαλα μεταξύ τῶν συγγενῶν μου. Καί πρῶτον μὲν δηλοποιῶ, ἐπειδὴ ἡ θεία πρόνοια μοι ἔδοσεν μίαν μονογενῆ κόρην τοῦνομα Πανάγιων, τήν ὁποίαν πρό καιροῦ ἔξω ὑπάνδρευσα μετὰ τοῦ ἀποβιώσαντος Θεοδώρου Κατζιλόλου, καί μετ' αὐτοῦ ἀπέκτησεν δύο τέκνα τῶνομα Δημήτριον καὶ Φῶτον, καί ἐπειδὴ αὕτη ἐχρησεύσεν τήν ἐσίμασα πάλιν εἰς τό σπίτι μου μετὰ τῶν ἀμφοτέρων τέκνων τῆς. διό ὡς μονογενῆ κόρην ὅπου ἔχω αὐτήν καὶ ἐπομένως γνησίαν καὶ νόμιμον κληρονόμον μου τήν ἀποκαθιστῶ καί διά τῆς παρούσης μου τελείαν καὶ καθολικὴν οἰκοκυρίαν ἐφ' ἅπασαν τήν κινητήν τε καὶ ἀκίνητον περιουσίαν μου ἐν ὄσω ζεῖ, καί μετὰ τόν θάνατόν τῆς κατ' εὐθείαν γραμμὴν θέλω κληρονομήσει τήν ρηθεῖσαν περιουσίαν μου κινητήν τε καὶ ἀκίνητον δηλ. ὄσπιτιον, χωράφια, ἀμπέλια καὶ λοιπά ἀκίνητα βαδαλίκια⁶⁰³ τοῦ ὄσπιτιοῦ τὰ δύο τέκνα τῆς ὁ τε Δημήτριος καὶ ὁ Φῶτος. Ἐπομένως ἐπειδὴ ἡ κόρη μου κατὰ φυσικόν λόγον θέλει εἶναι ὡς εἴρηται παντελής κληρονόμος, ἡ αὐτή θέλει μοῦ κάμει μετὰ τόν θάνατόν μου τὰ ἀναγκαῖα ψυχικά μνημόσυνά μου κατὰ τήν συνήθειαν μέ ὁ, τι καὶ ὅπως δύναται. Κηρύττων λοιπόν τήν παροῦσαν μου διαθήκην ἐνώπιον τοῦ τοποτηρητοῦ τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως καὶ τῶν ὑποφαινομένων ἐντίμων μαρτύρων οἰκειοθελῆ καὶ ἀπαραβίαστον, ὁμολογῶ ὅτι αὕτη εἶναι ἐσχάτη καὶ τελευταία βούλησίς μου, καί κανεῖς ἀπό τούς ἄλλους συγγενεῖς μου νά μήν ἤθελε διασειήσει τήν αὐθαίρετον ταύτην διάταξίν μου, ὡσαύτως καὶ τήν κόρην μου καὶ τέκνα αὐτῆς νά μήν ἐνοχλήσῃ εἰς τό παραμικρόν, ὅτι ὡς εἴρηται φυσικῶ τε τῶ λόγῳ καὶ τῆ ἰδίᾳ προαιρέσει μου αὕτη εἶναι ἐφ' ἀπάσης τῆς ἰδιοκτησίας μου τελεία καὶ γνήσια κληρονόμος καὶ οἰκοκυρία. Εἰς ἐνδειξίν καὶ ἀσφάλειαν ἐγένετο ἡ παροῦσα ἵνα ἔχη τό κῦρος καὶ τήν ἰσχύν ἐν παντί καιρῶ, τόπῳ καὶ κριτήριῳ καὶ ὑποφαίνομαι.

603. Βαδαλίκια, βαταλίκια= τὰ ὑπάρχοντα, τὰ ἐπιπλα.

γενῶν καί ἐπιθυμῶν ἵνα μή τά κατ' ἐμέ ἀδιάθετα μείνωσι, ἐπέλθωσι δέ μετὰ τόν θάνατόν μου φιλονεικίαι καί διενέξεις ἔνεκα κληρονομίας τῆς κατὰ τόν θάνατόν μου εὐερεθησόμενης περιουσίας μου, ἀπεφάσισα οἰκεία βουλήσει καί προαιρέσει, ὅπως συντάξω τήν παροῦσαν ἰδιωτικήν διαθήκην μου, προσκαλεσάμενος εἰς τήν ἐνταῦθα οἰκίαν τοῦ κ. Ζήση Ξυνοῦ τούς κάτωθι ἑπτά (7) ὑποσημειούμενους ἀξιοτίμους μάρτυρας, ἦτοι τούς κ.κ. Κωνσταντῖνον Ν. Χατζῆν ἔμπορον, Δημήτριον Ἀναστασίου κτηματίαν, Ἰωάννην Κ. Μανθᾶν κτηματίαν, Γεώργιον Β. Γκοῦντον κτίστην, Δημήτριον Θ. Γκοῦντον κτίστην, Βασίλειον Χρ. Γκουβέλην κτίστην, Χριστόδουλον Χ. Παπαδημούλην παντοπώλην, ἅπαντας ὑπηκόους Ὀθωμανούς Χριστιανούς Ὀρθόδοξους κατοίκους Μολίστης συγχωριανούς μου γνωστούς μοι καί ἀσχέτους πάσης νόμῳ κωλυόμενης πρὸς ἐμέ καί ἀλλήλους συγγενείας, πρὸς τούτοις δέ καί τόν Αἰδέσιμον ἐφημέριον τῆς ἐνορίας μου Παπαβασίλειον Ἐξάρχου Σακελλάριον ἐκ Βούρμπιανης, ὡς καί τόν ἐκ Τσερβαρίου τοῦ Ζαγορίου διευθυντήν τῆς ἐνταῦθα Σπυριδωνείου Σχολῆς Μολίστης κ. Ἀλέξανδρον Καρπούζην ὑπήκοον Ὀθωμανόν Χριστιανόν Ὀρθόδοξον, ὃν παρεκάλεσα νά γράψῃ καθ' ὑπαγόρευσίν μου τήν παροῦσαν διαθήκην ἔνεκα τοῦ δυσαναγνώστου τῆς γραφῆς μου καί ἐνώπιον τούτων ἐδήλωσα τήν τελευταίαν καί ἀμετάτρεπτον θέλησίν μου διατάσσω δια ταύτης τά ἑξῆς.

Α. Ἐφ' ἀπάσης τῆς κινητῆς περιουσίας μου, συνισταμένης ἐκ χρημάτων μετρητῶν, ὁμολόγων, ὁμολογιῶν καί μιᾶς ὁμολογίας τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ἐκ δραχμῶν χρυσῶν πέντε χιλιάδων ἑξακοσίων ἑξήκοντα (5660) ὑπ' ἀριθμόν 24392 καί χρονολογίαν 4ης Νοεμβρίου 1905 καί τῆς ἀκινήτου συνισταμένης ἐκ τῆς οἰκίας ἐν ἧ κατοικῶ μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἐπίπλων καί σκευῶν ἐκ καλυβῶν, κήπων καί ἀμπελιῶν γνωστῶν ὄριων καί μουλκίων κτηνῶν καί ἐργαλείων καί ἐν γένει ἐπὶ τῆς περιουσίας μου, ἧτις θέλει εὐρεθῆ ἀνήκουσα εἰς ἐμέ κατὰ τόν θάνατόν μου καί ἧτις δύναται νά διατεθῆ, ἐγκαθιστῶ κληρονόμους μου τήν νόμιμον σύζυγόν μου Παρασκευήν τό γένος Χρήστου Παπαδημητρίου καί τόν μικρογενεσιόν μου Ἰωάννην Λεωνίδα Παπαδημητρίου.

Β. Ἐπὶ τῆς ὅλης περιουσίας μου ἀφήνω εἰς τήν ἐξονομασθεῖσαν σύζυγόν μου Παρασκευήν τό ἡμισυ τῆς οἰκίας μου ἐν ἧ κατοικῶ πρὸς τό μέρος τοῦ Οἰκονόμου Παπακώστα, ἐπίσης ἕνα κῆπον συνορεύοντα μέ κῆπον Δημητρίου Ζιώγα, Ἰωάννου Ζιώγα, Οἰκονόμου Παπακώστα καί Χρηστάκη Οἰκονόμου καί μέ δρόμον. Ἐπίσης ἐν ἀμπέλι εἰς θέσιν "Ἀμπελούλι" μέ γνωστά ὄρια, ὡς καί τό ἡμισυ τῶν ἐπίπλων καί σκευῶν μου, ὑπό τόν ὄρον νά νέμηται, διαχειρίζεται καί μεταχειρίζεται αὐτά ἐν ὄσω ζῆ, χωρίς νά δύναται νά τά ἐκποιήσῃ, μετὰ δέ τόν θάνατόν της νά περιέρχονται εἰς τόν ἕτερον τῶν κληρονόμων μου Ἰωάννην Λεωνίδα.

Γ. Ὅλην τήν ἄλλην κινητήν καί ἀκίνητον περιουσίαν μου ἀφήνω εἰς τόν ἕτερον τῶν κληρονόμων μου Ἰωάννην Λεωνίδα Παπαδημητρίου μέ τήν ὑποχρέω-

χωράφι Γεωργίου Βασιλάκη, ἀφ' ἑτέρου μέ τό χωράφι Γκουβελάδων, ἀπό τρίτον μέ τό χωράφι τῶν Λιουλιιάδων καί ἀπό τό τέταρτον μέ τό χωράφι τοῦ Βασιλείου Κ. Γκουβέλη, ἐν περιπτώσει δέ καί δέν θελήσει ὁ εἷς ἀπό τοὺς δύο νά κάμη ὁ ἄλλος τά ἔξοδα τότε νά μείνη εἰς τόν ἐξοδεύοντα τό εἰρημένον χωράφιον.

ε) Ὅσα ἐπιπλα κινητά ἔχω ὑπό τήν ἐξουσίαν μου καί εἶναι γνωστά εἰς τε τόν υἱόν μου Δημήτριον καί τόν ἐγγονόν μου Θεόδωρον, ἅτινα εἶχον πατρικά καί ἅτινα μοί ἔδωκαν εἰς τόν χωρισμόν των ὁ υἱός μου καί ἐγγονός μου, διατάττω νά μείνωσιν εἰς τήν ἐξουσίαν τῆς Φώταινας νύφης μου.

στ) Διατάττω ἐπίσης ὅλην τήν ἄλλην πατρικήν μου περουσίαν, δηλ. χωράφια καί ἀμπέλια, νά μοιράσωσιν ἐξ ἴσου ὁ υἱός μου Δημήτριος καί ὁ ἐγγονός μου Θεόδωρος.

ζ) Ταῦτα πάντα διαθέτω οἰκεία θελήσει καί παραγγέλλω ἅπαντα νά ἐκτελεσθῶσιν ὡς διατάττω· ὅστις ἂν τολμήσει νά ἀθετήσῃ τινά τῶν ὡς ἐρρέθη διατάξεών μου νά ἔχη τήν τῶν 318 πατέρων κατάραν.

Ἐγένετο ὁθεν ἡ παροῦσα, ἥτις ὑπογράφεται ὑπ' ἐμοῦ ἑτεροχείρως διά τό ἀγράμματον καί ἐπιμαρτυρηθεῖσα ὑπό τῶν ἀξιολιστων μαρτύρων μου, ἐπικυροῦται καί ὑπό τοῦ Σεβασμιωτάτου ἡμῶν ἀρχιερέως καί παρακαλῶ νά ἀνοιχθῇ μετά τόν θάνατόν μου καί τελεσθῶσιν ἀκριβῶς τά ὑπ' ἐμοῦ διαταπτόμενα.

Ἐν Γανναδιῷ τῆς Μολιστινῆς τῇ 30ῃ Αὐγούστου 1887

Πανάγιω Ἀντωνίου Γκούτου καί σύζυγος τοῦ Θεοδώρου Γκούντου ὑποφαινομαι διά χειρός Χρηστάκη Οἰκονομίδου

Χρηστάκης Οἰκονομίδης ὁ γράψας καί ὑπογράψας τήν ἄνωθεν μέ λόγον της μαρτυρῶ.

Ζήσης κοστᾶ Ξινος παρον

Γιάννης Κ. Ξεινοῦ παρόν

Ἀναγνώστης Νικολάου Ξινός μαρτηρῶ

Κώστας Παπαηοάννη δημογέροντας

Κωνσταντῖνος Ν. Χατζῆς μαρτυρῶ μοχτάρης

Παπα Κώστας Οἰκονόμος ἐφημέριος μαρτυρό

Ὁ Βελλᾶς βεβαιοῖ τό γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν

60. 1911. (Γραφέας ἦταν ὁ δάσκαλος Ἄλ. Καρπούζης).

Σήμερον τήν 7ην Νοεμβρίου τοῦ 1911 ἐνδεκάτου ἔτους ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Δευτέραν ὁ ὑποφαινόμενος Ἰωάννης Τόλη Τσιανάδης ὑπήκοος Ὀθωμανός Χριστιανός Ὁρθόδοξος κάτοικος τῆς συνοικίας Γαναδιοῦ τοῦ χωρίου Μολίστις τῆς ὑποδιοικήσεως Κονίτισης τῆς Ἠπείρου καί ἄνευ ἐπαγγέλματος, σώας ἔχων τάς φρένας καί τόν νοῦν ὑγιᾶ, στερούμενος δέ ἀνιόντων καί κατιόντων συγ-

§47. Διάφορα

61. 1837. Σύμβαση ανταλλαγῆς χωραφιῶν. Βλ. καί ἔγγραφο ἀριθ. 1.

διὰ τό παρόν γράμματος γίνετε ὅτι ἐγώ ὁ γιόργης τοῦ ζίσι γέγιος ἔκαμα ἀλλαξήν μέ τόν γεώργιν κούσιου καί τοῦ ἔδοσα τό χωράφι ὅπου ἔχω στό λιβάδι καί δέν ἔχη νά τόν ἐνοχλίσι κανενας νά εἶνε τέλιος καί ἐξοσιαστίς νοικοκίρις καί ἐγώ ἔχω νά ἐξοσιάσω το χωράφι ὅπου ἔχη ἀγοραζμένο τού πανταζουλι τζαλάδες εἰς το μοναστηρόπουλω νά ἡμε τέλιος καί ξουσιαστής νηκοκίρις καί ἀδιάφορος⁶⁰⁴ τού γιώργι κουσιου δίδετε τό παρόν μου εἰς χείρας του κατεμπροστα τόν ἀξιοπίστων ματρίρον

εγω ο γιοργης του ζηση γεγνος βεβεονο τα ανοθεν

1837 τῆ : 24 Φεβρουαρίου

Χρηστος κε ζησης βεβεονομε τάνοθεν μετα φοβον θεου

Χατζη βασιλις μαρτυρώ

στεφανής λαμπρου παρακαλεστικά ἔγραψα καί μαρτυρῶ

Παπαβασίλης αδαμου μαρτιρό

Χρήστος παπαζίκου μαρτιρας

ζησις ξηνος μαρτηρας

αντονις κοντουλι μαρτιρας

62. 1839. Συμφωνία ἀδελφῶν νά μὴν διανεῖμουν τήν κοινή περιουσία.

συμφωνήσαμε ἐμεῖς τά δύο ἀδελφια Κώστας καί Γιώργης παιδιά τοῦ Γιάννη Κοβέλη διά τά χωράφια καί ἀμπέλια καί σπίτια καί κηπάρια καί βαταλίκια⁶⁰³ ὅλα τοῦ σπιτιοῦ ὅ,τι καί ἂν ἔχομε ὅλα αὐτά τά ἐκεῖ (;) νά ζῶμε ὡσάν προτήτερα ὅπου τά εἶχαμε. ἔτσι ἐστρεχτήκαμεν τά δύο ἀδέλφια καί νά μὴν ξέρομε ὁ κάθε ἕνας τίποτες ὅλα κοινά καί νά καθίσομε ἀντάμα τά δύο ἀδέλφια χρόνια δέκα (;) καί ἔτσι ἐστρεχθήκαμε οἱ δυό μας ἄλλοτε καί νά παρασαλέψομε ὁ κάθε ἕνας καί διά τοῦτο δίδομε τό παρόν μας καί ἔστω (;)

1839 Φλεβάρη 25

ἐγο Βασίλι του χατζη κοστα με λογον τους γραφω και μαρτιρο

εγο κωστας του γηανη κουβελη βεβεονο τανοθεν

εγο γιοργης μην εξεροντας να γραψω και βανω το δακτυλο μου

νηκολας αδελφος τους μαρτηρας

604. Ἀδιάφορος= χωρίς διάφορο, χωρίς ὀφειλή.

σιν νά ζήση μαζί μας καί γηροκόμηση καί ἐμέ καί τήν σύζυγον μου σεβόμενος καί περιποιούμενος ἡμᾶς ὡς γονεῖς καί ἐκτελῶν μετά τόν θάνατόν μας ὅλα τά Χριστιανικά χρέη ὅπως πρέπει.

Δ. Ὑποχρεῶ καί ἀπαιτῶ ἀπό τούς κληρονόμους μου νά ζήσωσι ἐν ὁμονοίᾳ καί ἀγάπῃ. Ἄν ὁμως ἡ συμβίωσίς των ἀποβῆ ἀδύνατος, διατάσσω τόν κληρονόμον μου Ἰωάννην Λεωνίδα νά δίδῃ κατ' ἔτος εἰς τόν ἕτερον κληρονόμον μου τήν σύζυγόν μου Παρασκευήν δέκα (ἀρ. 10) λίρας ὀθωμανικάς πρὸς συντήρησίν της ἀπροφασίστως.

Ε. Διατάσσω προσέτι τούς ρηθέντας κληρονόμους μου ἵνα μετά τόν θάνατόν μου ἄνευ ἀναβολῆς χορηγήσωσιν εἰς τό Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς πέντε λίρας Ὄθωμανικάς.

Στ. Ἐκτελέστην τῆς παρούσης διαθήκης διορίζω τόν ἐντιμον κύριον Ζήσην Κ. Ξυνόν συγχωριανόν μου τόν ὅποῖον καί παρακαλῶ ἵνα φροντίσῃ περὶ τῆς ἀκριβοῦς καί ἀνελλιποῦς ἐκτελέσεως ἀπασῶν τῶν ἐν αὐτῇ διαλαμβανομένων διατάξεων.

Αὕτη εἶναι ἡ τελευταία καί μόνη μου διαθήκη, ἣτις συνταχθεῖσα κατὰ τήν θέλησίν μου καί ἀναγνωσθεῖσα εὐκρινῶς καί μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον ἐμοῦ τε καί τῶν ἐξονομασθέντων κ.κ μαρτύρων καί ἰδίᾳ ὑφ' ἐκάστου παρατηρηθεῖσα, ὑπεγράφη ἰδίᾳ χειρὶ ὑπ' ἐμοῦ τε καί ἐκείνων ὡς καί τοῦ καθ' ὑπαγόρευσιν γραψαντος αὐτήν Ἀλεξάνδρου Καρπούζη, ἐπιθυμῶ δέ ὅπως αὕτη ἔχῃ τό κύρος καί τήν ἰσχύν ἐν παντί τόπῳ δικαιοσύνης.

Ἐν Μολίστῃ τῇ 7ῃ Νοεμβρίου 1911

Ὁ διαθέτης

γιάννης Τόλη Τσηνααδης

Ὁ καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ διαθέτου γράψας τήν παροῦσαν διαθήκην

Ἀλέξανδρος Καρπούζης

Οἱ μάρτυρες

Κωνσταντῖνος Ν. Χατζῆς

Γεώργιος Κγούντος

Δημήτριος Ἀναστασίου

Δημήτριος Κοντούλης

Ἰωάννης Κ. Μανθᾶς

Βασίλις Χ. κουβέλη

Χρ. Χ. Παπαδημούλης

Ὁ ἐφημέριος Σακελλάριος παπᾶ Βασίλειος Ἐξάρχου βεβαιοῖ τό γνήσιον τῶν ἄνωθι ὑπογραφῶν.

Ἄριθ. Πρωτ. 874. Κατεχωρίσθη ἐν τῷ σχετικῷ Κῶδικι τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Βελλᾶς καί Κονίτισης ὑπ' αὐξ. Ἄριθ. 9 καί σελίδα 162 τῇ 12ῃ Νοεμβρίου 1911.

Ὁ Γραμματεὺς Σπ. Ν. Δόβας

θέλει καθέξη τόν ρηθέντα κῆπον καί εἰς ἔνδειξιν ὑποφαινόμεθα

1888 Ἰανουαρίου 27 Μόλιστα

κοσταντις κατσιλολους ηπροσχομε τανωθεν

Κ. Π. Λαμπρίδης μαρτυρῶ

Χριστόδουλος Δ. μαρτυρῶ

Χαράλαμπος Δ. Ξανθου μαρτυρο

66. 1833. Πιστοποιητικό γιά τήν διαμονή καί τήν διαγωγή Γανναδιώτη στήν Ζάκυνθο.

Ἡμεῖς οἱ κάτωθεν ὑπογεγραμμένοι φανερόνωμεν διά τοῦ παρόντος μας Δημοσίου ἀποδικτικῶ ὅτι ὁ Κύριος Ἀντώνιος Κοντούλης ποτέ Κωνσταντίνου ἐξ Ἰωαννήνων εἶναι κάτοικος εἰς τούτην τήν Νῆσον περίπου ἀπό χρόνους εἴκοσι πέντε καί εἰς τήν περιοχὴν τῆς θείας Εὐαγγελίστριας ὁ ὁποῖος ἔζησε πάντοτε μέ καλά ἤθη χωρίς νά δώση ἐνόχλησιν εἰς κανέναν διό τοῦ ἀφίεται ἡ παρούσα ἐξ ἡμῶν ἀπαράτημένη (;) ἵνα παρισιάση αὐτήν ὅθεν ἀνήκει.

Ἐν Ζακύνθῳ τῇ 19 Ἰουνίου 1833 ΕΠ.

Νικόλαος Καντούνης Ἱερεὺς ἐφημέριος

Γεώργιος Καλοδοῦκας καπητανός

Ἰωάννης Χακιόπουλος μαρτιρο

Δημήτριος Καλοδοῦκας μαρτυρῶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

63. 1872. Σύμβαση σύστασης δικαιώματος δουλείας σέ κήπο (πρβλ. ἀριθ. 9 καί 170).

Οί ὑποφαινόμενοι ἐσυμφωνήσαμεν μέ τόν Βασιλάκη Γκοῦντον νά ἀπεράση νερόν ἀπό τόν κήπον μας εἰς τό ἀργαστήρι του διά μῦλον μέ κάναλη ἰσταμένην τρεῖς σπιθαμάς ὑψηλά ἀπό τήν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς δηλ. ἀπό τόν ἕναν του κήπον ἕως τόν ἄλλον χωρίς νά ἀκουμβᾶ εἰς τόν κήπον μας.⁶⁰⁵

ὡς ἐκ τούτου ἐγηνε τό παρόν μας καί ὑποφαινόμεθα.

1872 Ἀπριλίου 1 Μόλιστα

δημητρι θεοδορου ηποσχομαι

φοτιος θεοδορου ηποσχομε

Χρηστακης Κ. λαμπριίδης μαρτιρω

βαγγελι ξηνος μαρτυρο

Χρίστος βαγγελη ξηνός μαρτηρό

γηανης Χρηστου ξηνου μαρτυρω

Γράμμα διά νά ἀπεράσω νερό εἰς τό ἐργαστήρι διά κοντζομύλι ἀνεμπόδιστως ἀπό τούς ὑπογραφομένους εἰς τοῦτο.

64. 1861. Σύμβαση ἐγγύησης.

γροσια 182 ητη εκατον ογδοηντα δηλοποιου χροσταγή ο βασηλης θάναση απο βράνηστα το γιοργη βάσηλη μαρτιρω ημε εγό ο ἠποκάτοθεν γράμενος μαλη νά κεφηλης⁶⁰⁶ διά τανόθεν γροσια διά μερης τριγιάντα μηα: 31: άν δέν τα δοσή ο βασηλης υποσχομε νά τα δώσώ εγό ο κεφηλης και τήν δημορηάν καί υποφενομε.

1861 8βρηση: 12. κονήτζα

Τάσιος χαβενή ηποσχομε τανοθεν μη ξεροντας γραμα τον υπογραπσα εγο αχ- μετ ουμπταλας καί μαρτιρο.

65. 1888. Σύμβαση ἐγγύησης καί σύμβαση σύστασης ὑποθήκης.

Ὁ υποφαινόμενος δηλοποιῶ διά τοῦ παρόντος ὅτι σήμερον δίδω ὡς ἐνέχειρον (δηλ. ἐνυποθηκεύω) εἰς τόν κ. Κωνστ. Ν. Γκουβέλην ἕναν κήπον εἰς θέσιν Τσιανάδες συνορευῶν ἀφ' ἑνός μέρος μέ Βασίλειον Γιοῦτσον ἀφ' ἑτέρου μέ μπακτσέν του (;) τό ἕτερον μέ δρόμον καί μέ Τσιανάδες, ἀπέναντι μιᾶς ἐγγυήσεως ἐκ λιρωῶν ὀθ. ἐννέα ἀριθ. 9 ἦν ἔδωσεν σήμερον δι' ἐμέ εἰς τούς ἀνταδέλφους Χριστόδουλον Βασιλική καί Πανάγιω Δ. Κατσιλόλου ἵνα ἐν ἑναντία περιπτώσει καί πληρώσει αὐτός τās ἐννέα λίρας

605. Ὁ μικρός νερόμυλος βρισκόταν στόν χώρο ὅπου ἀργότερα κτίσθηκε τό σπίτι τοῦ Γιούσιου.

606. Μαλινά κεφίλης= ἐγγυητής καί πληρωτής (βλ. Γ. Παπαγεωργίου, Οἰκονομικοί καί κοινωνικοί μηχανισμοί στόν ὄρεινό χώρο. Ζαγόρι, 1995 140, 145).

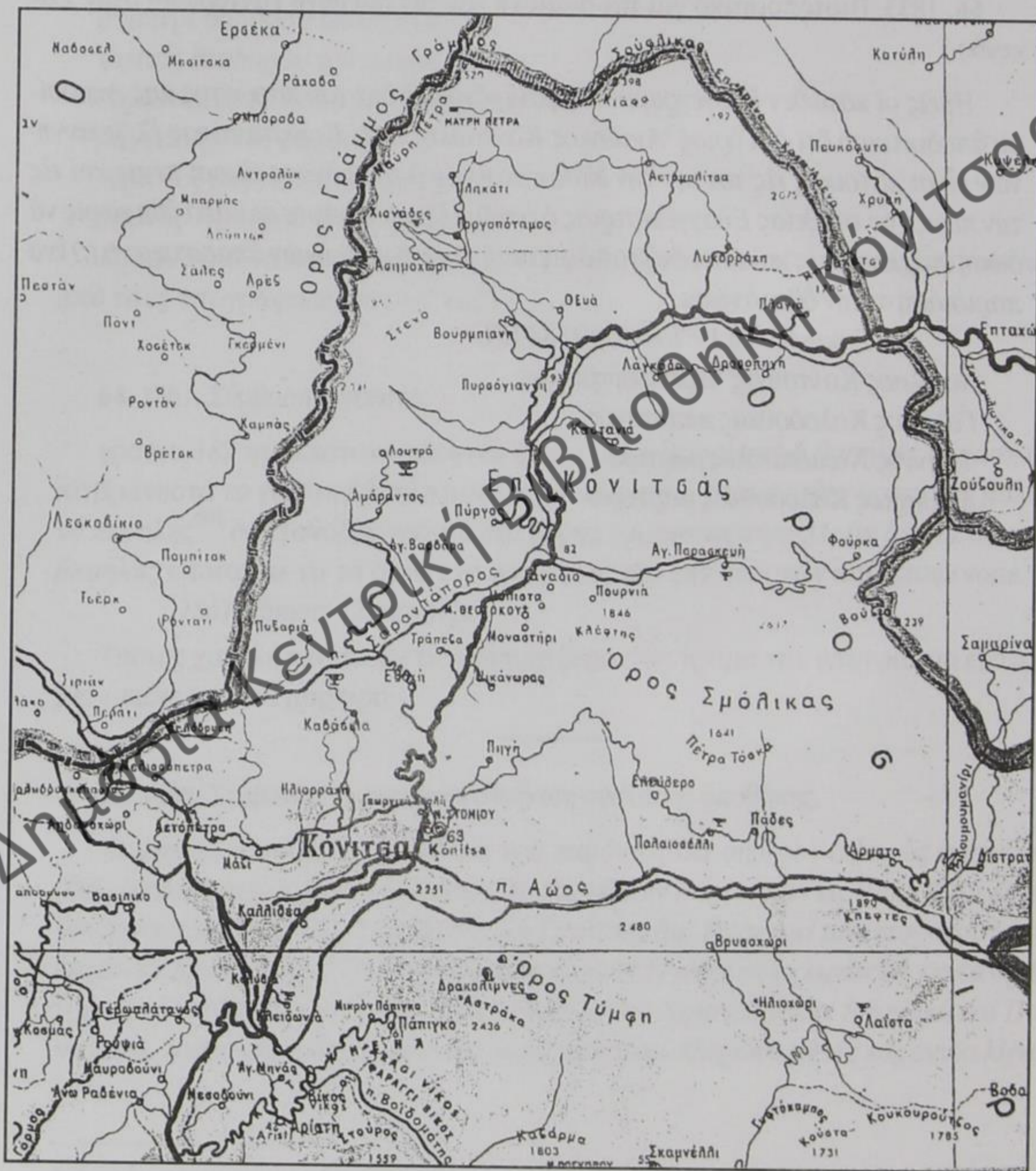

Χάρτης τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ εὐρύτερου χώρου, μέ τὰ ὄρια τῶν σαντζακιῶν, 1829, Λονδίνο. (Αναγράφονται: Κόνιτσα, Πεκλάρι, Γκρισιμπάνι, Σταρίτσανη, Χιονιάδες, Λούψικο)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

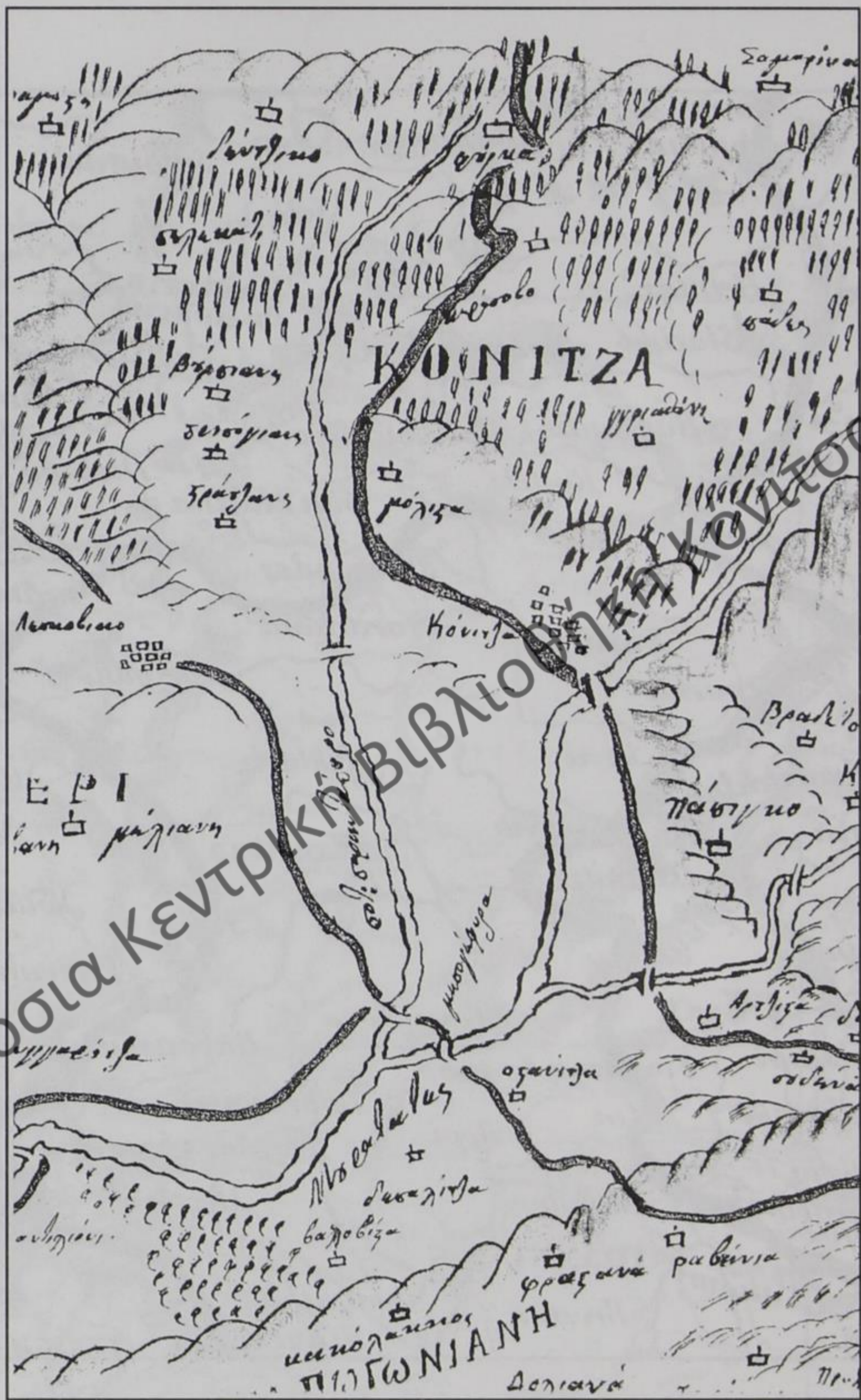
Χάρτης της επαρχίας της Κόνιτσας, πρόσφατος.

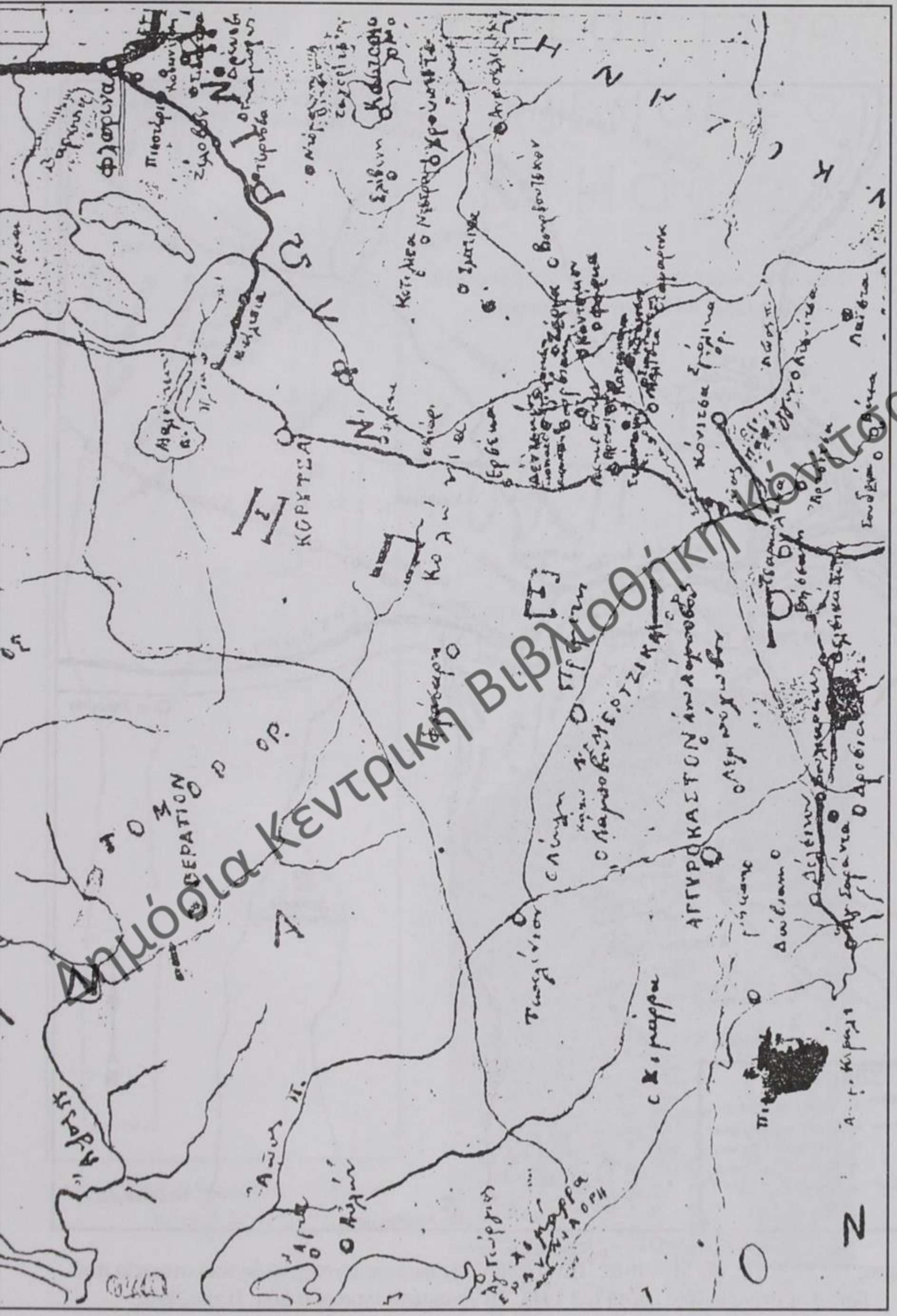
Σχεδιάγραμμα της επαρχίας, 1831, του Κοσμά Θεοφράστου

Χάρτης τής περιοχής τής έπαρχίας, 1831, του Κοσμᾶ Θεσπρωτου.

Χάρτης της επαρχίας και του ευρύτερου χώρου, 1914. Τμήμα σχεδίου του Γ. Γκούτου, μαθητή του Σχολαρχείου της Μόλισσας.

Χάρτης τῆς ἐπαρχίας καὶ τῶν γύρω περιοχῶν (μὲ κάμποσα λάθη), τοῦ Μιχ. Χρυσόχου (για τὸ βιβλίο τοῦ Σπ. Ἀραβαντινοῦ «Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ τοῦ Τεπελενλή», 1895, βλ. σελ. μδ').

ΤΕΤΟΣ 1740

ΗΗΝΟΚΤΟ

ΒΡΗΟΣ 25

Ἐπιγραφή στό «Παπαγιαννάδικο», στήν αὐλό-
πορτα. Μεταγραφή Εὐ. Δημητριάδη.

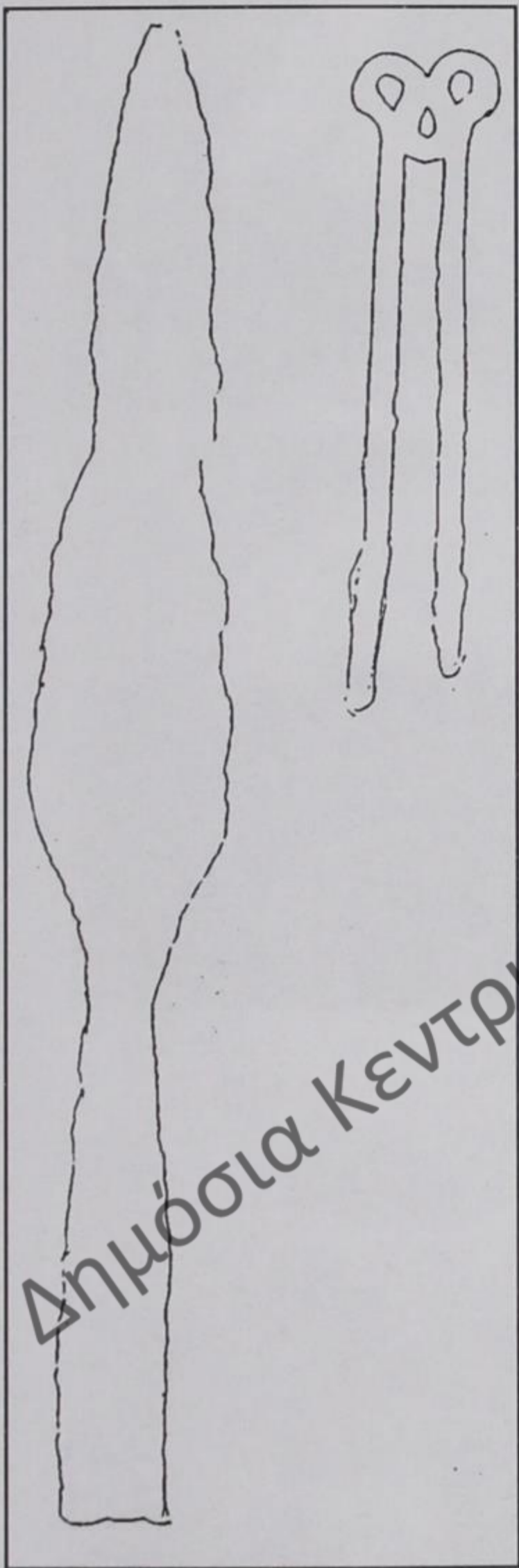
0571

1073

Ἐπιγραφή στό «Παπαγιαννάδικο», σέ ἀγκωνάρι
τῆς νότιας γωνίας ΖΟΤΕ 0471 = ΕΤΟΣ 1740

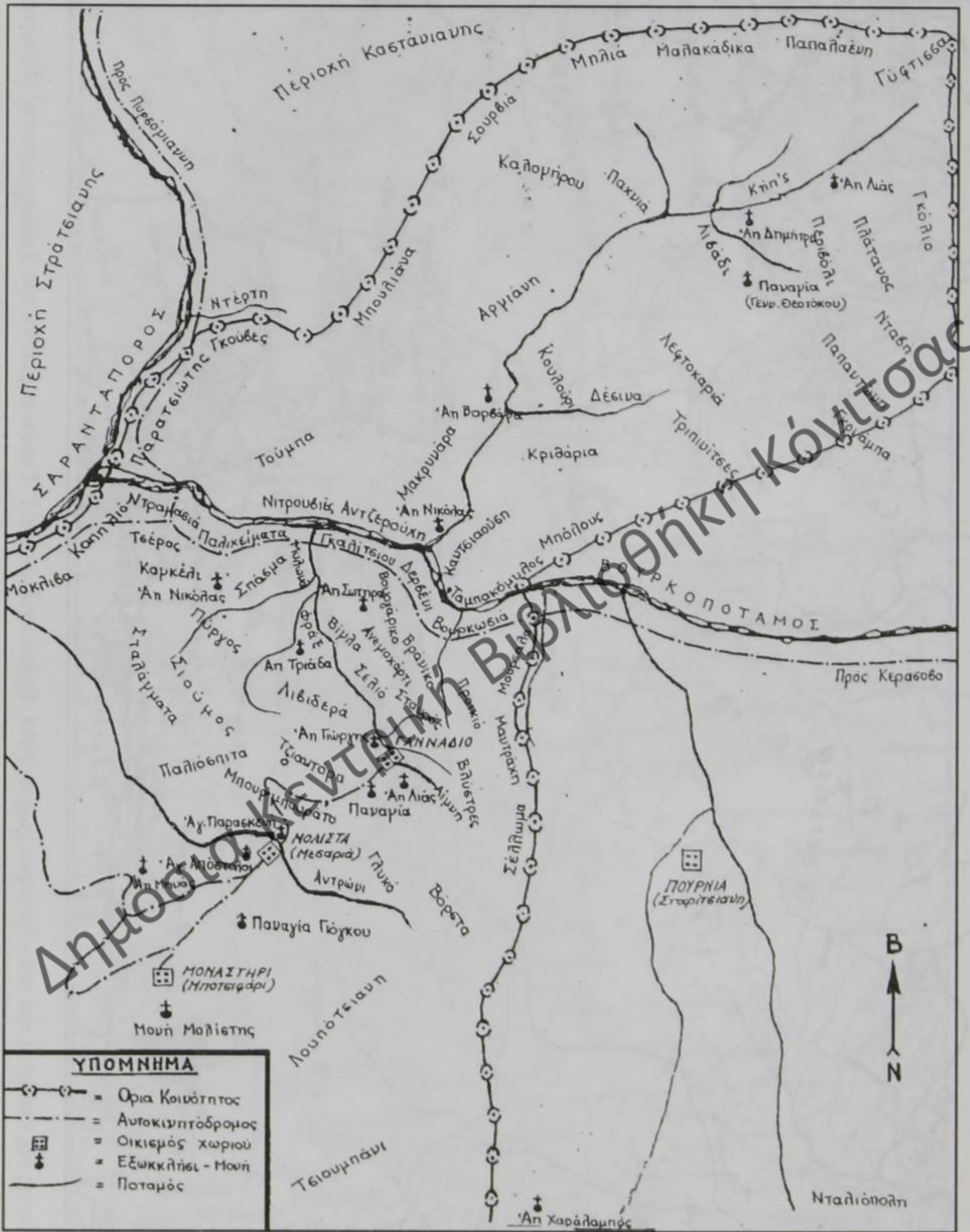

Ἐπὶ ἀντέγραφα τὴν παραπάνω ἐπιγραφή
τό 1964 μαζί μέ τόν Σωτ. Παπαζῆκο.

Ἀρχαιολογικά εὐρήματα στό Γαννα-
διό (βλ. §11 ὑπό 2).

Χάρτης της περιοχής της Μόλιστας. Τόν σχεδίασα χρησιμοποιώντας τα βασικά στοιχεία που βρήκα σε στρατιωτικό χάρτη του 1948. Τά γράμματα έγραψε ο Σωτ. Παλαζήκος.

Παλαιά εικόνα στην Μόλιστα: Η ΜΑΡΙΑ Η ΣΚΟΠΙΟΤΙΣΑ
(βλ. §12 υπό Α3).

Ἡ περιοχή τῆς Μόλιστας ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν Στράτσιανη.
Στὴν μέση τὰ Σταλάγματα, ἐπάνω δεξιὰ τὸ Τσιουμπάνι.

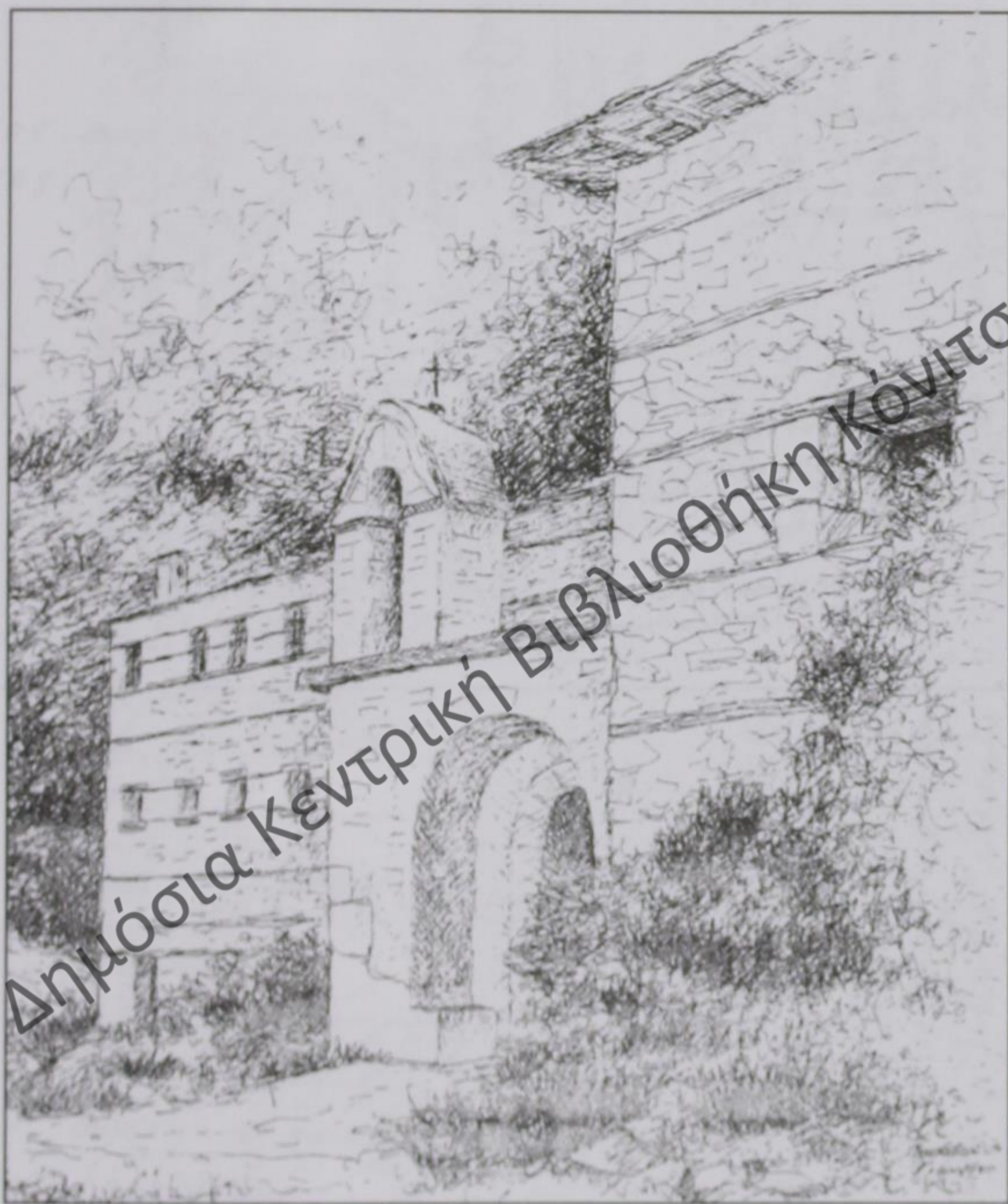
Ἡ περιοχή τῆς Μόλιστας ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν Πλάβαλη.
Ἐπάνω ὁ Σμόλικας χιονισμένος.

Ἡ κοιλάδα τῆς Σιουπόστανης ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν Γύφτισσα,
πλησίον τῆς κορυφῆς τῆς. Στὸ βάθος ὁ Σαραντάπορος.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ἡ εἰσοδος τῆς μονῆς τῆς Μόλιστας. Σχέδιο τῆς Ν. Σινίκη -Παλακώστα, στο βιβλίο τῆς «Ἡ Ἠπειρος. Ἐκκλησίες καί μοναστήρια», 1996.

γαίωμ καὶ ὁμωμ τῶμ θάμνη ἰεσαν
 ἀποσόλωμ· καὶ τῶμ αἰωμ ἡσῆ
 μερικῶμ βωοδ τῶμ θεοφορῶμ
 τρωμ· ἡ ἔτραμ αἰιω τῶμ ἀρχι
 ρει· ἡ τῶμ μετρωμ βασιλῆ
 μοιωμ· καὶ αἰωμ τῶμ ἡσῆ
 φεοθῆμ θεοδῶμ νομῶμ γλῶτταμ
Περί κριτοῦ τῶμ αἰωμ τῶμ σκεπαθ
 ἡμῶμ δὲ μωτῶμ ἀκλόμωμ τῶμ ὀχωρι
 ἀεταῶμ ἡμῶμ
Ἡατὰ αἰωμ τοῦ μοιοθετοῦ· ὁ αἰωμ τῶμ ὀχω
 μαχοσ ἡ τῶμ αἰωμ σοφῶτα τοῦ αἰωμ
 κλωβλαστῆμ
Ἡερεπῶμ τοῦ κριτῶμ τῶμ ἡσῆ τῶμ ἀρ
 χερέαμ αἰωμ τῶμ ἀκλόμωμ τῶμ ὀχωρι

Νομοκανόνας στήν μονή τῆς Μόλιστας, ἡ σελ. 43
(βλ. §19 ὑπό 4).

Βασίλειος μούνης

862

102 χρ. βιμπε - φουρά 2 - - - 100
ζάμνος

βαρύνει χαλκή
έρομος, βαπούερ

105 ~~αμφοβία~~ αμφοβία 2 (2 - - - 7000
108 ζάμνος

επίλυθ. δεσ.
ζυρ. βαση.
βαση. ζυου

35 χρ. νιαμχίμελε - φουρά 2 - - - 200
φρυγοάμνος
δυσμύρ. δεσ.
αζάντ
δύμνος βέρβος

100 χρ. νιαμχίμελε φουρά 2 - - - 100
δυσμύρ. δεσ.
φρυγοάμνος
δύμνος, ζάμνος

32 χρ. νιαμχίμελε φουρά 3 - - - 150
αζάντ
ζάμνος
νιοφός χαλκή,
ελένιος μούνης

50 αμφοβία φουρά 1 - - - 50
ζάμνος
βαση. μούνης
ζάμνος
έρομος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ἐλποψη τοῦ Γανναδιοῦ, τὸ 1902. (Ἀρχεῖο Σωτ. Παλαζήκου).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Στην πλατεία του Γανναδιού, γύρω στο 1908. (Αρχείο Σωτ. Πατάσκη).

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

- Ἀλεξάκης Ἐλ. 23, 24, 76
 Ἀμαντος Κ. 75
 Ἀνδρεάδης Χρ. 40
 Ἀνωγιάτης-Πελέ Δ. 80
 Ἀντωνιάδου-Μπιμπίκου Ἐ. 23
 Ἀποστολίδης Ρ. 59, 74
 Ἀραβαντινός Π. 14, 18, 19, 20, 24, 30, 31, 35, 36, 38, 40, 42, 43, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 57, 73, 81, 92, 102, 117, 130, 156.
 Ἀραβαντινός Σπ. 40, 51
 Ἄρς Γ. 21, 23, 35, 38, 40, 41, 43, 48, 49, 57, 109
 Βακαλόπουλος Ἄ. 31, 49, 107
 Βενιζέλος Θ. 132
 Βέργος Β. 93, 132, 195
 Βερνίκος Ν./Δασκαλοπούλου Σ. 21
 Βετσόπουλος Β. 26, 30, 36, 39, 48, 54
 Βρανούσης Λ. 14, 18
 Γεννάδιος Π. 77
 Γεωργακάς Δ. 78, 128, 130
 Γιαννόπουλος Ἰ. 31, 35
 Γάσιος Χ. 18, 22, 26, 34, 36, 39, 47, 48, 53, 54, 57, 103, 114, 115, 123, 192
 Γκατσόπουλος Σ. 14, 16, 47, 58, 59, 103
 Γκιόλας Μ. 30
 Γκόγκος Ἄ. 73, 118, 128
 Γκοῦτος Γεώρ. 22, 53, 54, 65, 67, 77, 95, 97, 98, 103, 106, 109, 114, 115, 139, 143, 181
 Γκοῦτος Θ. 25, 67, 80, 102, 198, 211
 Γκοῦτος Χ. 13, 14, 67, 69, 75, 117, 118, 121, 122, 143, 220
 Δέρβος Θ. 65, 97
 Δημάρατος Β./Ρεμπέλης Ν. 26, 47, 137, 138
 Δημητριάδης Βασ. 77
 Δημητριάδης Εὐ. 14, 21, 24, 66, 80, 121, 188
 Δήμου Β. 80
 Ἐνισλαΐδης Χ. 50, 51
 Ἐξοχος Χ. 22, 25, 31, 34, 36, 40, 48, 54, 59, 116, 126, 130, 192
 Εὐθυμίου Ἄν. 14, 23, 25, 26, 32, 34, 36, 39, 40, 52, 53, 55, 57, 59, 78, 98, 100, 126, 157
 Ζαβιτζιάνος Κ. 111
 Ζακυνθηνός Δ. 18, 71
 Ζερβός Σ. 97
 Ζιάγκος Ν. 25
 Ζιώγας Θ. 76, 78
 Ζῶτος Μολοσσός 27
 Ἰναλτζίκ Χ. 23, 30, 37, 41, 49, 50, 105
 Καλατζῆς Κ. 109
 Καλοκύρης Κ. 74
 Καλινδέρης Μ. 129
 Καμαρούλιας Δ. 24, 57, 58, 78, 120
 Καρανάτσης Κ. 21
 Κασομούλης Ν. 105
 Κικόπουλος Μ. 94, 127, 128, 131, 214
 Κοκκίνης Σ. 120

Α 55. αριθμ.

ΙΕΡΑ ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΣ ΒΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Λαβόντες υπ' ὄψιν τὰ ἐνωθέντων ἡμετέρας
 προσαχθέντα ἐγγράφα τῶν σπουδῶν αὐτῶν ἐφοδιζόμεν αὐτῶν διὰ τοῦ ἐτησίου τοῦδε
 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΥ καὶ παρέχομεν αὐτῶν τὴν ΑΔΕΙΑΝ τοῦ διδάσκειν ἐν τῇ Παιδαγωγικῇ
 Νοτιῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεράς ἐκκλησιαστικῆς
 τοῦ σιολικῶν ἔτος 1905 ἕως 1906 συμμορφούμενα ἀκριβῶς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς
 Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἀπερνούσαι παντὸς ἐκτάκτου θρησκευτικῶς, ἠθικῶς καὶ πο-
 λιτικῶς.

Ἐν Κορίνθῳ 1 Ἰουλίου 1905.

Ἐκ τῶν Ἁγίων Βασιλέων καὶ Ἱερέων τῆς Ἱεραρχίας τῆς Βελλας καὶ Κονίτσης

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

Ἄδεια διδασκαλίας στο Παρθεναγωγεῖο, 1905.

- 68, 73, 74, 77, 78, 104, 110, 111
 Ρεμπέλης Χ. 14, 26, 40, 54, 115, 116, 128, 130, 131, 133, 235, 236
 Ρόκου Β. 21
 Ρουσιάδης Γ. 54
 Σαμαράς Δ. 17, 26, 46, 51, 52, 54, 57, 98, 101, 104, 113, 156
 Σαρηγιάννης Γ. 23
 Σαρρής Ν. 31, 34, 35, 36, 37, 39, 42, 49, 58, 77, 88, 100, 109, 115, 156, 228
 Σιάτρας Δ. 35, 39
 Σινίκη-Παπακώστα Ν. 120
 Σκανδάλης Χ. 73
 Σούρλας Εὐ. 14, 32, 33, 48
 Στεργιόπουλος Κ. 14, 18, 23, 26, 48, 54, 55, 57, 65, 74, 75, 77, 78, 102, 105, 106, 109, 115, 125, 127, 128, 129, 130, 133
 Στούπης Σ. 34, 42, 48, 52, 76
 Σχινᾶς Ν. 27, 54
 Τάτσης Δ. 14, 57, 59, 117, 118, 194
 Τζαλόπουλος Β. 14, 53, 55, 65, 76, 78, 92, 95, 117, 119, 141, 192
 Τζιάλλα-Μάντζιου Ε. 107
 Τζιμινάδης Δ. 65, 70, 85, 95, 112, 152, 197, 204, 209, 212, 218
 Τζωρτζιάκη-Τζαρίδου Σ. 156, 157
 Τόλης Γ. 107
 Τουφίδης Σ. 14
 Τσάγκας Ί. 25, 47
 Τσάρας Γ. 52, 156
 Τσιγκούλης/Ζιώγας/Βελλᾶς 17, 25, 40
 Τσότσος Γ. 54
 Φωτιάδης Σ. 27, 39, 40, 99
 Χαριτάτος Μ/Γιακουμάκη Π. 109
 Χασιώτης Γ. 27
 Χατζῆ Β. 66
 Χατζηϊωάννου Μ. 25, 51, 53
 Χρηστίδης Β. 24
 Χρηστίδης Χ. 17, 22, 34, 36, 57, 58, 59, 72, 75, 92, 97, 98, 103, 104, 105, 114, 118, 139, 192, 194
 Χρήστου Β. 65, 108
 Χρήστου Τ. 47, 52, 128, 129, 157
 Ψάλτης Σ. 81
 Ψιμούλη Β. 21, 31, 38
 Baldacci A. 14, 52, 54, 55, 104, 110, 111, 116
 Duce'llier A. 19, 23
 Halstead P. 21
 Hammont N. 16, 17
 Holland H. 87
 Koder J. 23, 24, 30
 Mille L. 35
 Nicol D. 19
 Orhonlu C. 36, 49, 50, 52, 99, 107
 Vasmer M. 129, 130
 Vickers M. 19, 43, 57
 Wace A./Thompson M. 21, 24, 51, 52, 58, 59, 115, 130, 131

- Κοκολάκης Μ. 13, 20, 21, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 39, 42, 43, 52, 53, 56, 57, 100, 102, 156
- Κοντογιώργης Γ. 31, 36
- Κορακίδης Ἄ. 56, 57, 58, 59, 76
- Κοσμάς Θεσπρωτός 14, 45
- Κουγιτέας Π. 53, 54
- Κούσιος Μ. 66, 79, 80, 89, 94, 96, 106, 107, 108, 115, 118, 119, 122, 124, 125, 198, 200, 211, 214, 216, 219
- Κριαρᾶς Ἐ. 245
- Κωνσταντᾶς Γρ. καὶ Δανιήλ Δημητριεῖς 25
- Κωνστάντιος Δ. 17, 58, 117, 120, 121, 122, 124, 125
- Κωστῆς Κ. 81
- Λαγόπουλος Ἄ. 132
- Λάϊος Γ. 58
- Λάλος Ἐ. 70
- Λαμπρίδης Ἰ. 14, 18, 19, 20, 24, 30, 31, 35, 36, 38, 39, 40, 42, 43, 45, 48, 50, 51, 52, 59, 73, 76, 78, 90, 115, 119, 131, 139, 141, 143, 192
- Λήκ 14, 40
- Λουκόπουλος Δ. 74
- Λυμπερόπουλος Ἰ. 13, 16, 17, 22, 23, 34, 25, 29, 34, 36, 39, 46, 52, 53, 55, 56, 58, 59, 66, 68, 74, 77, 119, 130
- Μακρῆς Γ./Παπαγεωργίου Σ. 25, 51, 53
- Μακρῆς Δ. 18, 26, 31, 40, 47, 48, 51, 54, 130
- Μαντᾶς Σ. 114
- Μαρτινιανός Ἰ. 30, 31, 33, 35, 42, 49, 50, 51, 58, 90, 108, 192, 195
- Μελέτιος Γεωγράφος 25
- Μηνᾶς Κ. 130
- Μητσάνη Ἄ. 74
- Μοσχονᾶς Μ. 70
- Μουζέλης Ν. 21
- Μπέττης Σ. 51, 79, 105, 109, 117
- Μπόγδος Δ. 26, 40, 192
- Μυστακίδης Ν. 55, 58
- Νάκος Γ. 35, 220
- Νικολόπουλος Ἡ. 21, 23, 30, 35, 36, 37, 39, 41, 42
- Ντούζουγλη Ἄ. 16, 18, 21
- Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου Μ. 23, 41, 43, 130
- Οἰκονομίδης Ἄλ. 61, 64, 69, 72, 79, 80, 82, 95, 114, 117, 119, 133, 147, 192, 195, 196, 198, 200, 207, 211, 215, 217
- Οἰκονόμου Κ. 73, 77, 78, 109, 115, 127, 128, 130, 131
- Οἰκονομίου Φ. 23, 120
- Παῖσιος Γ. 14, 59, 81, 117, 119, 121, 122
- Πανταζόπουλος Ν. 30, 31, 42, 51
- Παπαβασιλειάδης Γ. 26, 46, 48, 81, 87, 97, 101
- Παπαγεωργίου Β./Πετρονώτης Ἄ. 25
- Παπαγεωργίου Γ. 21, 24, 36, 38, 92, 115, 156, 157, 262
- Παπαδημούλης Τ. 15, 64
- Παπαδοπούλου Β. 17, 18, 58
- Παπαζήσης Ἡ. 57
- Παπαϊωάννου Ἰ. 28
- Παπαστεργίου-Κουκουμπάνης Ν. 18, 26, 40
- Παπαχριστοδούλου Χ. 75
- Πατρινέλης Χ. 56
- Πατσέλης Ν. 38, 52
- Παυλίδης Β. 34
- Πέτσας Φ./Σαραλῆς Γ. 16, 24, 25, 34, 58, 76, 94
- Πολίτης Ν. 124
- Πουκεβίλ 14, 20, 22, 26, 27, 40, 45, 53,

- Ζάβορδας μονή 25, 72, 73
 Ζαγόρι 13, 24, 30, 34, 38, 53, 73, 75,
 78, 90, 94, 95, 96, 109, 115, 131, 157,
 214
 Ζέλιστα 27, 28, 40, 115, 211
 Ζέρμα 14, 25, 26, 28, 54, 57, 81, 126,
 217, 218
 Ζίτσα 79
 Ζούζουλη 54
 Ἰσβορος, βλ. λ. Ἄμαραντος
 Ἰωάννινα 30, 34, 45, 53, 54, 81, 98,
 101, 104, 156, 216, 220, 225
 Καβάσιλα 28, 40, 53, 57, 77, 104, 114,
 116, 126, 128
 Καλόβρουση (Προβίτσικα) 57, 93
 Κακόλακκος 29
 Κάντσικο 14, 28, 33, 40, 54, 74, 128,
 168
 Καραμουρατιά 18, 22, 23, 25, 27, 29,
 32, 46, 90
 Καστάνιανη 14, 18, 26, 28, 33, 46, 47,
 57, 59, 61, 66, 81, 98, 113, 129, 144,
 152, 165, 166, 175, 176, 178, 186,
 188, 214, 216
 Κεράσοβο 14, 15, 17, 25, 26, 28, 39, 40,
 46, 47, 51, 57, 61, 71, 77, 78, 81, 90,
 98, 99, 101, 102, 104, 105, 107, 108,
 110, 111, 113, 114, 128, 130, 144,
 152, 156, 180
 Κλαδόρμης μονή 25, 26, 47, 57, 107,
 126
 Κλειδωνιάουστα (Λιτονιάουστα) 14,
 17, 25, 28, 40, 57, 58
 Κολώνια 18, 19, 20, 33, 39, 42, 44, 45,
 48, 53, 55, 56, 104, 108
 Κόνιτσα 17, 20, 22, 23, 25, 27, 28, 29,
 33, 35, 39, 40, 45, 46, 47, 50, 51, 52,
 53, 56, 58, 59, 90, 98, 101, 104, 107,
 110, 116, 132, 143, 164, 180, 185,
 193, 211, 216, 220, 225, 226, 257, 262
 Κορυτσά 18, 29, 30, 53, 55, 56
 Κορτίνιστα (Νικάνορας) 18, 25, 28, 35,
 40, 57, 62, 119, 132, 152, 172, 175,
 214
 Κούρεντα 30, 38, 77, 81, 157
 Κουτσούφλιανη (Ἡλιόρραχη) 14, 17,
 28, 40, 54, 77, 181
 Κωνσταντινούπολη (Πόλη) 26, 65, 81,
 84, 86, 87, 118
 Λαγκάδα (Μπλίσδιανη) 26, 28, 40, 48,
 57
 Λαχανόκαστρο 20, 29, 30
 Λεσκοβίκι 20, 29, 30, 33, 39, 47, 53,
 54, 71
 Λιάσκα 25, 26, 47
 Λισκάτσι, βλ. λ. Ἄσημοχώρι
 Λυβίσδα (Λειψίστα) 18, 30, 54, 70, 71
 Λυόρραχη (Λούψικο) 14, 27, 28, 33,
 47
 Μάζι 28, 40
 Μελισσόπετρα 28, 40
 Μέρτζανη 53, 104, 105
 Μεσοβούνι 14
 Μεσογέγυρα 17, 18, 53, 68
 Μέτσοβο 22, 53, 54
 Μολυβδοσκεπάστη, βλ. λ. Διπαλίτσα
 Μοσχόπολη 22, 27, 44, 87, 90, 108
 Μπεράτι 18, 19, 30, 44, 50, 54, 73, 104
 Μπιτόλια (Μοναστήρι) 29, 32, 33, 44,
 53, 56, 88
 Μπλίσδιανη, βλ. λ. Λαγκάδα
 Μπουραζάνι, 53
 Μπουρμπουτσκό (Ἐφταχώρι) 50, 54,
 217, 218
 Νεμέρτσικα 18, 76
 Ντέντσικο, βλ. λ. Ἄετομιλίτσα
 Ὁξυά (Σέλτση) 14, 18, 28, 40, 57, 71
 Ὁστανίτσα, βλ. λ. Ἄηδονοχώρι

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝ^(*)

- Ἀβαρίτσανη 19
 Ἅγιος Μηνᾶς (χωριό) 40, 53
 Ἀετομηλίτσα (Ντέντσικο) 14, 15, 25, 28, 33, 57
 Ἀετόπετρα (Σανοβό) 17, 18, 28, 40
 Ἀηδονοχώρι (Ὀστανίτσα) 28, 40, 55, 57, 179
 Ἀλβανία 15, 19, 29, 41, 43, 56, 89, 109
 Ἀλποχώρι 28, 40
 Ἀμάραντος (Ἰσβορος) 15, 26, 27, 28, 39, 47, 77, 104, 128, 131, 152, 182
 Ἀμάρι 28, 40
 Ἀνασελίτσα 18, 50, 51, 55, 70, 99, 107, 108
 Ἀργυρόκαστρο 29, 42, 44, 87, 121
 Ἀρματόβο (Ἄρματα) 17, 28, 55, 57
 Ἀρτσίστα 17, 18, 20, 56, 58, 90, 94, 165
 Ἀσημοχώρι (Λισκάτσι) 14, 15, 22, 26, 28, 33, 40, 47, 109, 110, 128, 129, 157
 Αὐλώννα 22, 29, 30, 54, 104
 Ἀῶος 17, 32, 53, 57
 Βαλοβίστα 19
 Βελλᾶ 20, 58, 260
 Βήσσανη 20, 65, 156
 Βίσαντοκο 33
 Βοΐδομάτι (-ης) 17, 40, 53
 Βούνειμα 16, 68, 76
 Βουρκοπόταμος 18, 30, 54, 62, 70, 72, 99, 102, 104, 109, 110, 112, 114, 130
 Βούρμπιανη 14, 28, 31, 32, 33, 39, 47, 48, 55, 77, 126, 131, 136, 138, 143, 150, 157
 Βράνιστα 17, 28, 40, 54, 57, 116, 119, 132, 168, 173, 175, 180, 182
 Βρυσοχώρι 39
 Βωβούσα 25
 Γαλαξειδί 94
 Γκραιμπάνι (Ἐλεύθερο) 14, 25, 26, 27, 28, 40, 54, 62, 97, 104, 120, 165, 169, 177, 174, 177, 179
 Γοργοπόταμος (Τούρνοβο) 14, 26, 28, 33, 40, 57
 Γορίτσα 28, 40
 Γρεβενά 13, 29, 33, 50, 54, 55, 107, 108, 132
 Δερβένι (χωριό) 40, 52, 53, 54, 55, 104, 116
 Διπαλίτσα (Μολυβδοσκέπαστη) 14, 16, 18, 19, 22, 28, 40, 45, 56, 57, 58, 77, 109, 110
 Δίστρατο (Μπριάζα) 15, 17, 28, 54, 55
 Δοβρά (Πυξαριά) 26, 40, 47
 Δομνίστα 94
 Δρόπολη 24, 109
 Ἐδεσσα 69, 70
 Ἐρσέκα 54

* Ἐξαιροῦνται οἱ οἰκισμοὶ τῆς Μόλιστας καὶ τὰ τοπωνύμιά τους.

ΑΛΛΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Α. -Γιά τόν χῶρο τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας

1. Μόλιστα. Τό ἀρχοντοχωρι τῆς ἐπαρχίας, περιοδ. «Κόνιτσα», τχ 3/1962
2. Διακοπές στή Μόλιστα, «Κόνιτσα», τχ 9/1963
3. Σπυρίδων Ξεινός, «Κόνιτσα», τχ 12/1963
4. Γιά τό Γανναδιό, «Κόνιτσα», τχ 17-18/1963
5. Ἡ Κόνιτσα καί ἡ περιοχή της, «Κόνιτσα», τχ 21-23/1964
6. Ἁγία Παρασκευή (Κεράσοβο), «Κόνιτσα», τχ 30-31/1964
7. Κληροδοτήματα στό Γανναδιό, «Κόνιτσα», τχ 32-34/1965
8. Ἡ ἐπαρχία Κονίτσης καί ἡ κοινή γνώμη, «Κόνιτσα», τχ 38-39/1965
9. «Βουρκοπόταμος», «Κόνιτσα», τχ 45/1966
10. Εἰκόνες ἀπό τήν Κόνιτσα, «Κόνιτσα», τχ 47/1966
11. Ἡ δραστηριότητα καί ἡ ζωή στήν ἐπαρχία Κονίτσης, «Κόνιτσα», τχ 50, 51/1966
12. Τό χωριό Μοναστήρι, «Κόνιτσα», τχ 56/1966, τχ 57/1967
13. Γανναδιό, «Περιηγητική», τχ Μαρτίου 1967
14. Ἡ ἰδιαίτερη ἀξία ὠρισμένων χωριῶν τῆς ἐπαρχίας μας, «Κόνιτσα», τχ 70/1968
15. Ὁ εὐρωπαϊκός χορός στό Γανναδιό, «Κόνιτσα», τχ 73, 75-80/1968
16. Γιάννη Λυμπεροπούλου: «Ἡ γούρνα πού κόχλαζε (Ἰούλιος 1944)», «Κόνιτσα», τχ 22-23/1981
17. Μολιστινά. Ἱστορικά στοιχεῖα γιά τά χωριά τῆς Μόλιστας Κονίτσης Γανναδιό, Μεσσηνιά, Μοναστήρι, Ἀθήνα 1983 (σελ. 208)
18. Τρεῖς συγγραφεῖς - μελετητές στήν Κόνιτσα, ἐφημ. «Ἡπ. Μέλλον», 20.11.1985
19. Μέ ἀφορμή ἕνα νέο βιβλίο τοῦ π. Δ. Τάτση, «Κόνιτσα», τχ 59/1994
20. Ὁ μητροπολίτης Σεβαστιανός, «Καρδίτσα», τχ 22/1996
21. Ἀλῆ πασᾶς καί Χάκμω, «Κόνιτσα», τχ 83/1998, «Δελτίον Ἡπ. Ἐταιρείας», τχ 257/1999
22. Ἐργογραφία τοῦ π. Διον. Τάτση, ἐφημ. «Ὁρθόδοξος Τύπος», 11.6.1999
23. Ἡ ἱστορία τῆς περιοχῆς τῆς Κόνιτσας, «Κόνιτσα», τχ 95/2000, «Δελτίον Ἡπ. Ἐταιρείας», τχ 264/2000
24. Τό νέο βιβλίο τοῦ Ἰ. Λυμπερόπουλου, «Κόνιτσα», τχ 104/2002

- Πάδες 25, 27, 28, 33, 57
 Παλιοσέλι 15, 25, 27, 28, 33, 57, 172
 Παλιοχώρι 26, 81
 Πάπιγκο 18, 30, 98, 128
 Πεκλάρι 15, 27, 28, 40, 78, 104, 179, 211, 212, 220, 250, 251
 Περάτι 45
 Πιστίλιαπη 26, 81
 Πλάβαλη 28, 40, 47, 54
 Πληκάτι 25, 28, 33, 40, 47
 Πουρνιά, βλ. λ. Σταρίτσανη
 Προμετή 18, 29, 45, 56, 107
 Πυρσόγιαννη 14, 15, 26, 28, 30, 33, 48, 90, 98, 116, 131, 143
 Πωγώνι 13, 20, 24, 31, 32, 34, 45
 Πωγωνιανή 19, 29, 56, 58
 Πωγωνίσκος 14, 56, 128
 Ρεβένια 45
 Ρεϋνίκο 18, 20
 Σαμαρίνα 22, 33, 50, 51, 54, 124, 130, 131, 200, 204, 217, 218
 Σανοβό, βλ. λ. Ἀετόπετρα
 Σαραντάπορος 18, 30, 33, 53, 54, 55, 62, 68, 70, 90, 102, 110, 114, 115
 Σέλτση, βλ. λ. Ὄξυα
 Σιουσνίτσα 17, 194
 Σλάτινα 33, 53, 54, 55
 Σκομνέλι 23, 73, 90
 Σμόλικας 16, 18, 59, 62, 102
 Σοποτσάνη 78, 79
 Σουδενά 14, 20, 30, 53
 Στάργια 39, 55
 Σταρίτσανη (Πουρνιά) 14, 16, 17, 26, 28, 33, 46, 48, 57, 58, 62, 68, 75, 76, 78, 81, 92, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 105, 111, 131, 139, 144, 168, 176, 180, 182, 184, 185, 186, 187, 193, 214, 215, 216, 217, 226
 Στράτσιανη 26, 28, 33, 40, 54, 57, 81, 104, 152, 170, 172, 174, 178, 186, 194
 Τεπελένι 51, 53, 54, 104
 Τία 68, 76
 Τοπόλιτσα 54
 Τούρνοβο, βλ. λ. Γοργοπόταμος
 Τράμπια 16, 68, 76
 Τρόπια 16, 26, 81
 Τσιφλικόπουλο 40
 Ὑψηλοτέρα 19
 Φετόκος 17, 22, 26, 28, 40, 55, 114
 Φούρκα 14, 18, 25, 26, 28, 31, 33, 40, 47, 48, 51, 54, 55, 57, 71, 80, 102, 104, 107, 108, 130, 144, 154
 Φράσαρη 42
 Φρασανά 45, 56
 Χιονιάδες 14, 15, 28, 33, 39, 40, 128

B - Ιστορία τῶν ἐργασιακῶν σχέσεων

1. Ἐργασιακές σχέσεις τῶν οἰκοδόμων στή χερσαία Ἑλλάδα μέχρι τό 1800, Ἀθήνα 1985 (σελ. 246)
2. Ὁ συνδικαλισμός στό ἐλληνικό κράτος 1834-1914, Ἀθήνα 1988 (σελ. 255)
3. Ἡμέρες ἀργίας στήν τουρκοκρατούμενη καί στήν ἐλεύθερη Ἑλλάδα μέχρι τό 1915, «Ἐπιθ. Ἐργ. Δικαίου», τ. 51 1992 σ.817-827, 869-881, 913-921 καί «Μνημοσύνη», τ. ΙΑ 1988-1990 σ. 244-281.
4. Ἱστορικά στοιχεῖα γιά τήν διδασκαλία τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου στήν Ἑλλάδα, «Ἐπιθ. Ἐργ. Δικαίου», τ. 53 1994 σ. 43-57
5. Ἡ πρώτη πεντηκονταετία τοῦ Δελτίου Ἐργατικῆς Νομοθεσίας, «Δελτίον Ἐργ. Νομοθεσίας», τ. 51 1995 σ. 1425α-1487α
6. Οἱ ἀπεργίες στήν Σύρο τό 1879, ἐκδ. Ἀ. Σάκκουλα 1999 (σελ. 64)
7. Ὁ συνδικαλισμός στήν Ἀθήνα τό 1891, ἐκδ. Ἀ. Σάκκουλα 2001 (σελ. 195)

Γ - Σημερινό ἐργατικό δίκαιο

1. Ἐργοδῶται καί μισθωτοί, ἐκδ. Ἐργατικά Χρονικά, 1979 (σελ. 425)
2. Ἐργατική νομοθεσία, ἐκδ. ΔΕΝ, 1981 (σελ. 555) συνεργασία μέ Εὐ. Δημητρακόπουλο, ἐκδ. ΔΕΝ 1988 (σελ. 669) συνεργασία μέ Γ. Λεβέντη
3. Ἐργατικό δίκαιο, ἐκδ. Ἀναστασίου 1999 (σελ. 426)
4. Ἐργασιακά θέματα, Ἀθήνα 1999 (σελ. 412)

